

Department of Practical Theology
University of Helsinki
Finland

KUN VAUVAONNI VAIHTUU KUOLEMAN SURUUN

**NARRATIIVINEN TUTKIMUS KOHTUKUOLEMASTA,
LAPSEN KUOLEMAN AIHEUTTAMASTA SURUSTA JA
SELVIYTYMISPROSESSISTA SEKÄ KIRKON TUESTA**

Juha Itkonen

ACADEMIC DISSERTATION

To be presented, with the permission of the Faculty of Theology of
the University of Helsinki, for public examination in lecture room P674,
Porthania, on 21st September 2018, at 12 noon.

Helsinki 2018

ISBN 978-951-51-4362-4 (pbk.)
ISBN 978-951-51-4363-1 (PDF)

Unigrafia
Helsinki 2018

TIIVISTELMÄ

Vauvan syntymä perheeseen on yksi ihmiselämän suurimpia asioita. Vastaavasti odotuksen päätyminen vauvan kuolemaan kohdussa, synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen on ihmistä perustavanlaatuisesti koskettava ja järkyttävä asia. Länsimaisessa hyvinvointivaltiossa asian järkyttävyyttä lisää se, että on totuttu uskomaan lääketieteen mahdollisuuksiin pitää odotettu vauva hengissä. Kun kastejuhlan sijasta vanhemmat joutuvat valmistautumaan odottamansa lapsen hautajaisiin, kirkon sanoma rakastavasta ja kaikkivaltiaasta Jumalasta joutuu koetukselle.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kirkon tukea vanhempien kertomuksissa kohtukuolemasta sekä lapsen kuoleman aiheuttamasta suru- ja selviytymisprosessista. Tutkimuskysymykset ovat:

- 1. Mitä merkityksiä vanhemmat antavat kuolleena syntyneelle lapselle ja lapsen kuolemalle?*
- 2. Miten vanhemmat kuvaavat surua ja selviytymisprosessia lapsen kuoleman jälkeen?*
- 3. Miten vanhemmat kuvaavat kirkon antamaa sosiaalista tukea ja millaiselta tuki näyttäytyy muun saadun tuen joukossa?*

Lapsen kuolemaa kuvataan tässä tutkimuksessa erityisesti kuolleena syntyneen vanhempien kokemuksen näkökulmasta, mutta surua, selviytymisprosessia ja kirkon tukea tarkasteltaessa näkökulmaa laajennetaan myös synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen kuolleiden lasten vanhempien kokemuksiin. Suurimmalla osalla haastateltavista lapsi oli syntynyt kuolleena. Yhteistä kaikille haastateltaville oli se, että odotettu vauva ei päässyt sairaalasta elävänä kotiin.

Tutkimuksen aineisto koostuu 24 narratiivis-episodisesta haastattelusta. Haastateltavat ilmoittautuivat tutkimukseen Internet-vertaistukisivustojen kautta. Tutkimukseen osallistui 14 naista ja 10 miestä. Haastattelut analysoitiin tietokonepohjaisella NCT-menetelmällä, joka on Atlas.ti -ohjelmaan räätälöity laadullinen sisällönanalyysimenetelmä.

Analyysin pohjalta muodostettiin tyyppitarinat kuolleena syntyneen lapsen isän ja äidin menetsnarratiiveista, jotka toimivat koko tutkimuksen viitekehysinä. Kuolleena syntyneen vanhemmat kokivat, että heidän lapsensa on lapsi siinä kuin elävänä syntynyt lapsikin, mutta ympärillä olevat ihmiset – niin ammattilaiset kuin ystävät ja sukulaisetkin – eivät aina nähneet asiaa samalla tavalla. Myönteiseksi koettiin ne ihmiset, jotka tunnustivat kuolleena syntyneen todelliseksi ihmiseksi. Useimmat haastateltavat pitivät kiinni siitä toivosta, että heidän lapsensa elää yhä jossain – taivaassa, enkelinä, tähtenä tai jollain mulla tavoin sanoitettuna. Useimmille oli myös tärkeää antaa lapselle nimi. Surussa ja selviytymisprosessissa vanhempien suru

näyttäytyi moniulotteisena ja dynaamisena. Monet kokivat vihaa, sumuisuutta ja surun tuskaa.

Merkityksen etsintä näyttäytyi tärkeänä osana surua ja selviytymisprosessia. Lapsen kuolema aiheutti surevien vanhempien elämän kokonaisnarratiiviin särön tai halkeama, jota tässä tutkimuksessa kutsuttiin maailmankatsomukselliseksi dissonanssiksi. Maailmankatsomuksellisen dissonanssin helpottumista ja menetyksen sulautumista ihmisen elämän kokonaisnarratiiviin kutsuttiin maailmankatsomukselliseksi konsonanssiksi. Konsonanssia toi vertaistuen ja merkityksen etsinnän kautta tullut jaettu ymmärrys lapsen kuolemasta, uuden lapsen syntymä, usko, että lapsi on taivaassa tai muussa vastaavassa paikassa ja että lapsen kuolemalla oli joku elämän ylittävä tarkoitus. Joillekin konsonanssia ei tuonut mikään. Sosiaalisessa tuessa lähelle tuleva, kanssasurijana surevaa lähestyvä, surulle ja se kaikille ilmenemismuodoille tilaa antava, dialoginen ja hierarkiasta vapaaseen vuorovaikutukseen perustuva kohtaaminen osoittautui efektiivisen surutuen reunaehdoksi.

Tutkimuksessa luotiin käytännön työkalu – jaksamisen jakkara - niiden surevien tunnistamiseksi, jotka ovat erityisen tuen tarpeessa. Sielunhoidon määritelmä muotoitiin sosiaalisen tuen käsitteen kautta, mikä avaa luontevat väylät hengellisen tuen ammattilaisille toimia osana moniammatillista hoitotiimiä. Kokonaisvaltaisessa surutuessa kirkko voisi toimia luontevana osana surevien joukkoa tarjoten tilan yhteisölliselle ja surua kunnioittaville rituaaleille. Näiden kautta myös äänioikeudeton suru voi saada sosiaalisen oikeutuksen. Kirkon yhteinen usko kuoleman voittavasta rakkaudesta voi tarjota tilan toivolle, jonka kautta kaikkein vaikeinkin kuolema ja suurinkin suru uskalletaan kohdata.

Tutkimuksessa kuvattiin tervettä surua vapaasti omalla painollaan ja omalla ajallaan virtaavana jokena. Surutukea ja surun työstämistä tarvitaan, jos joen virtaaminen estyy tai hankaloituu. Suru on ihmisenä olemisen syvintä ulottuvuutta, se on rakkauden varjo. Oman surunsa tunteminen on tie rakkauden täydempään tuntemiseen ja ihmisenä olemisen syvyyteen.

ENGLISH ABSTRACT

The Birth of a baby into a family is one of the greatest experiences in human life. Likewise when pregnancy ends in stillbirth, death of the baby during the delivery process or with infant death the weeks thereafter, it is one of the most distressing if not the most devastating experiences in human life. In the Western World the loss can be even harder to face since people are prone to believe in modern medicine's capacity to keep the expected baby alive. Thus when parents must come to their church to arrange an infant funeral rather than an infant baptism, the message of loving and omnipotent God is somewhat tested.

The purpose of this study is to consider how support from the Evangelical Lutheran Church figures into the narratives of parents in Finland dealing with stillbirth or infant death, and the grieving and recovery processes thereafter. Research questions are:

1. *What kind of significance do parents give to stillbirth or infant death?*
2. *How do parents describe their grieving and recovery processes after the death of a child?*
3. *How do parents describe the social support they received from the Evangelical Lutheran Church in Finland in comparison with all of the other forms of support which they received?*

This is a qualitative study, conducted from a narrative perspective. The primary data set consists of 24 narrative interviews (10 male and 14 female). The focus here is primarily on the perspectives of parents of stillborn babies, but the experiences of parents whose child died at birth or in the weeks immediately following are also considered regarding the second and third research questions. The common factor among all of the bereaved parents interviewed is that their babies never left the hospital alive.

These interviews were subjected to computer-assisted analysis, using an NCT –method (notice, collect, think) utilizing Atlas.ti –software. Based on this analysis two story types were created: the loss narratives of father and mother of a stillborn. These two story-types – story of a mother and story of a father - were used as a framework of whole study. The parents of a stillborn felt that their child is as much a human being as a living child, but that people around them often did not see it that way. Those who did recognize the stillborn as a real human being were seen in a positive manner. Most of the parents held up the hope that their baby is still alive somewhere - in heaven, as an angel, a star, or put in some other words. Most of the parents felt a need to give a name to the stillborn. The parents' grieving and recovery processes were multidimensional and dynamic. Many of the parents felt anger, mistiness and pain of bereavement.

Meaning-making was seen as an important part of grieving and recovery processes. The death of a child caused a fracture in the grieving parents' overall life narrative. This fracture is referred to in this study as *worldview dissonance*. When this dissonance became easier and the loss was harmonized with the parents' overall narrative of life, that phenomenon is referred to as *worldview consonance*. This consonance grows through peer support and shared understanding of the death of a child, belief that the child is in heaven or some other kind of good place, and/or belief that the death of a child had some bigger meaning. Some parents, however, were not able to find such consonance anywhere. In social support closeness, a co-grieving approach, acceptance of all expressions of pain and sorrow, and a dialogical, non-hierarchical approach turned out to be key conditions for an effective grieving process.

This study created a practical tool – the four legged model – to help recognize those grieverers that are at higher risk and in need of special professional support. As part of a comprehensive grief support network churches can offer a place for communal and grief-respecting rituals. Through them disenfranchised grief can be properly enfranchised. The Christian belief in a love that is stronger than death can offer a place to hope, providing courage to face the most difficult losses.

Productive grieving can be seen as like a river, flowing freely at its own speed, of its own power. Grief support is needed if something is significantly blocking the flow. Part of the purpose of such support is to recognize grief as a fundamental dimension of being human.

ESIPUHE

Koska kaikki alkoi? Isäni sanoi jo ollessani lapsi, että minusta tulee pappi. Viikkoja hänen kuolemansa jälkeen sain sisareltani Arjalta 17-vuotislahjaksi Aale Tynnin runon ”Kaarisilta”, jonka hän puolestaan oli saanut kummitädiltään Eiralta. Koin vahvaa kutsua rakentaa siltaa, jonne ihmiset tulevat raskain saappain, multa-anturoin. Runossa sanotaan: ”älä salpaa surua luotasi, kun kaarisiltaa teet, sillä mikään ei kimalla kauniimmin, kuin puhtaat kyyneleet”. Näin suru ja pastoraalinen surutuki on kimallellut kutsumuksenani jo hyvin varhain.

Suru on ollut elämässäni läsnä myös omakohtaisesti. Menetyksiä, joita olen itkenyt, on lukuisia. Niitä ovat Helmi-tädin, Mimmi-mummin, Isäni Eeron, varhaisimman koulukaverini Jounin eli Joden, seurakuntanuorikaverini ja hengenheimolaiseni Mikon eli Hevin, ”varamummuni” Raili-tädin sekä omien kuolleena syntyneiden tyttärieni Aino Marian ja Hannan kuolemat. Lisäksi ensimmäisinä elinvuosinani kolme neljästä isovanhemmastani kuoli muutaman vuoden sisällä. Varhaisimmat vuoteni elin siis surun sävyttämässä ilmapiirissä. Jossain vaiheessa tieto Itkosen suvun historiasta - siitä, että sukuni on tullut Suomen 1500-luvulta Karjalan kannakselta Itkun kylästä, joka mahdollisesti tunnettiin itkijänaisistaan - on herättänyt ajatuksia tieteellisen tiedon ja ymmärryksen rajat ylittävistä tarkoituksista ja merkityksistä. Suruni kanssa olen monesti kokenut – erityisesti isän kuoleman jälkeen - olevani täällä Eino Leinoa lainaten ”vieras, vieras vaan, jolle outo on elämän taakka”. Ilmeisesti siksi surusta piti ottaa selvää.

Tämän väitöskirjaprojektin alku on sen sijaan helpompi hahmottaa. Olin toista vuotta pakertanut aloittaakseni jatko-opinnot systemaattisen teologian puolella aiheenani älykkään suunnittelun teoria. Vierailulla ystäväni Heli ja Lassi Pruukin luona, tulin sanoneeksi kahvipöytäkeskustelussa, että jonkun pitäisi tehdä väitöskirja lapsikuolemaperheiden kokemuksista. Tähän Lassi totesi, että tee sinä. Niin lähti tämä projekti alulle.

On lukuisia ihmisiä, joille olen kiittolisuuden velassa. Ensimmäinen ja suurin kiitos kuuluu niille 24 henkilölle, jotka suostuivat antamaan oman ainutlaatuisen tarinansa kuolleesta lapsestaan tämän tutkimuksen materiaaliksi. Kiitos rohkeudesta kohdata oma surunne ja luottamuksesta antaa se käsiini tätä tutkimusta varten!

Kiitän professori Markku Heikkilää tuesta lähteä tätä aihetta tutkimaan, vaikka se vaati pääaineen vaihtamista systemaattisesta teologiasta käytännölliseen. Hänen neuvostaan aloin opiskella sosiaalipsykologiaa, joka tarjosi lukuisia ratkaisevia näkökulmia aiheeseeni. Professori Auli Vähäkangas lähti ohjaajakseni rohkeasti minua ja taustaani tuntematta. Hän on ollut tukena ja apuna koko prosessin ajan. Erityisen tärkeää on ollut rohkaisu ja tuki kansainvälistymisessä, mikä puolestaan avasi uusia ja tuoreita näkökulmia tutkimukseeni. Tohtori Anna Liisa Aho tuli viralliseksi

ohjaajakseni myöhään, mutta jo tutkimuksen alkuvaiheessa hänen tukensa oli merkittävää ja kasvoi loppua kohden entisestään. Professori Jyrki Knuutila oli merkittävänä apuna aiheen kirkkohistoriallisia juuria selvitellessä. Kiitos myös Raili Gothónille, Paavo Kettuselle, Matti-Pekka Virtaniemelle ja kaikille seminaarissa mukana olleille opiskelijoille, joista kahden - Suvi-Maria Saarelaisen ja Hanna Ranssi-Matikaisen - vertaistuki oli erityisen merkityksellistä. Kiitos myös Isto, Johanna, Jonna, Kalle ja Hannu! Esitarkastajien Jouko Kiisken ja Jari Kylmän lausunnot antoivat useita arvokkaita parannusehdotuksia väitöskäsikirjoitukseen. Tärkeää palautetta tekstiini sain tutkimuksen loppuvaiheessa kahdelta teologian tohtorilta Eija Harmaselta ja Lassi Pruukilta. Kielenhuoltoon liittyvää tukea sain suomen kielessä Sari Valkeajoelta ja englannin kielessä Elina Tergujeffiltä ja David Huisjeniltä. Käpy-Lapsikuolemaperheet ry:n kautta sain tukea tutkimukselle - Ahon lisäksi erityisesti Maarit Kivikon ja Hilka Olkinuoran rohkaisevat kommentit varsinkin tutkimuksen alkuvaiheessa olivat epävarmalle tutkijanalulle merkittäviä. Sielunhoidon osajan Sirkku Tukiaisen kannustus matkan varrella on ollut tärkeä voiman lähde. Lämmin kiitos teille kaikille!

Olen kiitollinen myös tahoille, jotka ovat tehneet tutkimuksen tekemisen mahdolliseksi. Kiitän Pappisliittoa, Kirkon tutkimuskeskusta ja Emil Aaltosen säätiötä apurahoista. Kiitän kirkkoherra Mika Tapiolinnaa ja Oriveden seurakunnan kirkkoneuvostoa myönteisestä suhtautumisesta tutkimushankkeeseeni, vaikka se merkitsi toistuvia sijaisjärjestelyjä.

Kiitän myös kaikkia ystäviäni, jotka ovat eläneet mukana hankkeessa. Minna ja Mikko Rissasen tuki ja yhdessä vietetyt hetket ovat osaltaan olleet täysin korvaamattomia paitsi tämän väitösprojektin tekemisessä, myös lapsikuolemaperheen oudon taakan vierauden ymmärtämisessä. Kiitos ystävydestä myös Helille ja Lassille, Markolle ja Saijalle, Jyrkille ja Kirsille sekä Jaanalle. Kollegiaalisesta tuesta kiitän Teemu Paarlahtea, Ville Vauhkosta, Kari Mäkistä, Heta Parkkista ja Lassi Harjua. Kiitän kummilapsiani Teemua, Martinia, Anttia, Lauria, Susannaa, Joonaa ja Vernaa kaikista yhdessä eletyistä ilon hetkistä, jotka ovat osaltaan tuoneet vastapainoa tutkimuksen surun syövereissä vaeltamiselle.

Kiitän myös sukuaani ja perhettäni. Kiitos äidille erityisesti majapaikasta ja lastenhoitoavusta, kiitos siskoille ja siskon tytöille - Anetelle erityisesti piirroksista ja Antonialle hymyistä. Kiitos elävänä syntyneille ja eläväisinä kasvaneille pojilleni: Jaakolle, joka varhain annetun lupauksen mukaan sai lyödä viimeisen pisteen tähän tutkimukseen ja Eerolle, joka monet kerrat sai nukahtaa isän ”sniputtamiseen” eli kirjoituksesta aiheutuneisiin ääniin, jotka johdattivat minut läpi litteroimisen kuivan erämaan. Viimeisin, muttei vähäisin kiitos rakkalle vaimolleni Soilille, jonka kanssa olemme käyneet läpi monet koettelemukset - erityisesti kahden tyttövauvan menettämiset, mutta osaltaan myös tämä pitkään kestänyt väitöskirjaprojekti taloudellisine huolineen ja vaikeuksineen.

Lopulta inhimillisen surun arvoitus selvisi. Me suremme, koska rakastamme.

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	3
English abstract	5
Esipuhe	7
Sisältö	9
1 JOHDANTO	14
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	24
2.1 Kohtukuolema.....	24
2.1.1 Kohtukuoleman määrittely.....	24
2.1.2 Kohtukuoleman kokeneiden vanhempien surutuki.....	25
2.2 Suru ja selviytymisprosessi.....	29
2.2.1 Pastoraaliteologinen suruteoria	29
2.2.2 Surun muuttajat.....	35
2.2.3 Vaiheteriat, jatkuvat tunnesiteet ja psykoanalyttisen surukäsityksen kritiikki.....	41
2.2.4 Surun sosiaalinen ulottuvuus, Kaksoisprosessimalli ja resilienssi	47
2.2.5 Suruteorioista surutukeen	54
2.3 Kirkon tuki lapsen kuoleman jälkeen.....	60
2.3.1 Sielunhoito sosiaalisena tukena	60
2.3.2 Kirkon surutuki: hautausrituaalit ja muistiyhteisö.....	65
2.3.3 Kirkon surutuki: merkityksen etsintä.....	71
2.3.4 Kohtukuolema ja pastoraaliteologinen tutkimus.....	81
3 TUTKIMUSPROSESSI	89
3.1 Tutkimustehtävä	89
3.2 Narratiivinen haastattelututkimus.....	90

3.3	Tutkimuksen aineisto	95
3.3.1	Aineiston kerääminen	95
3.3.2	Aineiston käsittely	97
3.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset	101
3.4.1	Tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset	101
3.4.2	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	109
4	NARRATIIVEJA LAPSEN KUOLEMASTA	117
4.1	Isän ja äidin menetyšnarratiivi	117
4.1.1	Kuolleena syntyneen lapsen äidin menetyšnarratiivi	117
4.1.2	Kuolleena syntyneen lapsen isän menetyšnarratiivi	120
4.1.3	Isän ja äidin menetyšnarratiivien arviointi	123
4.2	Lapsen kuolema	124
4.2.1	Kuollut lapsi	124
4.2.2	Kaste ja kuolleen lapsen nimeäminen	125
4.2.3	Enkelivauva	132
4.3	Menetyksen todellisuuden kohtaaminen	138
4.3.1	Yhdessä oleminen	138
4.3.2	Muistojen luominen	142
4.3.3	Muiden ihmisten kohtaaminen	144
4.3.4	Ihmisyyden tunnustaminen ja hautajaiset	146
4.3.5	Isän suru	159
4.3.6	Arkku ja hautajaisjärjestelyt	162
4.4	Uusi lapsi	167
4.5	Yhteenveto	174
5	NARRATIIVEJA SURUSTA JA SELVIITYMISPROSESSISTA ...	176
5.1	Surureaktiot narratiiveissa	176
5.1.1	Viha	177

5.1.2	Sokki ja sumuisuus	183
5.1.3	Syylisyys	189
5.1.4	Itku, nauru ja tunteiden piilottaminen.....	191
5.1.5	Surun kesto	197
5.1.6	Surun tuska	200
5.2	Surun työstäminen.....	203
5.2.1	Menetyksestä puhuminen.....	204
5.2.2	Haudalla käynti.....	205
5.2.3	Tiedon etsintä ja muut surun työstämisen keinot.....	207
5.2.4	Rukous, Raamattu, virsikirja ja ihmeelliset kokemukset.	209
5.3	Menetyksen vaikutukset	216
5.3.1	Sisäiset muutokset	217
5.3.2	Ulkoiset muutokset	219
5.4	Maailmankatsomuksellinen dissonanssi	223
5.4.1	Ei-uskonnollinen dissonanssi.....	223
5.4.2	Uskonnollinen dissonanssi	231
5.5	Yhteenvedo	238
6	NARRATIIVEJA KIRKON SOSIAALISESTA TUESTA.....	242
6.1	Papit ja muut kirkon työntekijät	242
6.1.1	Kirkon työntekijöiden luokittelu ja evaluaatio.....	242
6.1.2	Sairaalapapit	244
6.1.3	Tuttu pappi.....	250
6.1.4	Muu pappi	254
6.1.5	Seurakuntapappi.....	255
6.1.6	Muut kirkon työntekijät.....	261
6.1.7	Kirkon tuki sosiaalisen identiteetin teorian valossa	269
6.2	Kirkon tuki verrattuna muuhun saatuun tukeen	272

6.2.1	Muut ammattiauttajat.....	272
6.2.2	Voimauttava vertaistuki.....	274
6.2.3	Vertaistuen ongelmia	276
6.2.4	Läheiset	278
6.2.5	Keneltä eniten tukea?.....	280
6.2.6	Millaista tukea seurakunnalta olisi toivottu?	282
6.3	Yhteenveto.....	283
7	POHDINTA.....	286
7.1	Kirkko luontevana osana surevien joukkoa.....	286
7.2	Sosiaalisen surutuen perusta	288
7.3	Terve suru on vapaasti virtaava joki.....	292
7.4	Jaksamisen jakkara.....	293
7.5	Tutkimusprosessin arviointia ja uusia haasteita.....	296
7.6	Lopuksi.....	298
8	LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	299
8.1	Lähteet.....	299
8.2	Kirjallisuus	300
9	LIITTEET	325
9.1	Haastattelukutsu (liite 1)	325
9.2	Eettinen sopimus (liite 2)	326
9.3	Haastattelurunko (liite 3)	327
9.4	Tutkimushaastattelukysely (liite 4)	329
9.5	Taulukot, kuviot ja kuvat (Liite 5)	331

1 JOHDANTO

Yhtään en väheksy surua mutta menee tämä mielensä pahoittaminen hiukan yli. Nimen voi antaa mielessään ja laittaa hautakiveen, pitäisi riittää. Niin valitettavaa kuin se onkin niin se ei ole pelkästään valtio joka katsoo, että lasta ei ole ollutkaan, vaan se on selvä fakta. Ennen syntymää ollaan sikiöitä.

Näin kirjoitti nimimerkki ”Pahalta tuntuu” Ilta-Sanomien Internet-sivujen kommenttiosastossa lehden julkaistua uutisen kansalaisaloitteesta, jossa esitettiin, että kuolleena syntyneelle lapselle saisi antaa nimen väestörekisteriin.¹ Kommentti oli keskustelun kuudenneksi tykätyin, ja eniten tykkäyksiä saaneet kommentit olivat kaikki samanhenkisiä: lain muuttaminen ei ole tarpeen, yksityinen suru riittää. Vaikka kyseessä on yksittäinen kommenttipalsta ja tykkääjien määrä riippuu useista satunnaisista tekijöistä, nimimerkin kommentti ilmaisee jotakin todellista suomalaisen yhteiskunnan asenneilmastosta suhteessa kohtukuolemaan. Tykätyimpien kommenttien henki oli, että myötätuntoa surulle kyllä on, mutta minkäänlainen yleinen tunnustaminen esimerkiksi nimen rekisteröimisen mahdollisuuden kautta sille, että kyse olisi lapsen kuolemasta, on turhaa ja lisää byrokratiaa. Samaa kuvasti sekin, että kansalaisaloite sai kohtuullisesta julkisuudestaan huolimatta vain hieman alle viisi ja puoli tuhatta kannatusilmoitusta eikä ollut lähelläkään eduskunnan käsittelyyn pääsyä.² Luultavasti monet heistä, jotka olivat aloitteesta tietoisia, mutta eivät tahtoneet sitä tukea, kokivat samoin kuin siteerattu nimimerkki. Vanhemmat voivat mielessään antaa nimen ja laittaa sen hautakiveen – sen pitäisi riittää. Lainattu nimimerkki toteaa myös, että kyse ei ole valtion tunnustamisesta vaan ”selvästä faktasta”. Hän kirjoittaa, että kuolleena syntynyt ei ole lapsi vaan sikiö. Tämän erottelun tekeminen johtaa käsitykseen, ettei kuolleena syntynyt ole todellinen ihminen, vaan jonkinlainen ihmisen aihio. Voidaan kuitenkin perustellusti kysyä, miksi samoilla raskausviikoilla oleva lapsi, joka kuolee kohtuun, on vähemmän lapsi kuin sellainen, joka syntyy elävänä, mutta kuolee muutaman tunnin ikäisenä? On myös syytä huomata, että käsite ”lapsi” voi viitata paitsi ikään aikuisen vastakohtana, myös suhteeseen, eli lapsi on jonkun ihmisen lapsi iästä

¹ www.is.fi/kotimaa/art-2000001189877.html luettu 6.11.2017. On hyvä huomata, että netti uutisten kommentointi voi tapahtua hyvin nopeasti ja hetken mielijohteesta ja kyseinen nimimerkkikään ei välttämättä ole asiaa pitkää pohtinut, saati olettanut kommenttinsa joutuvan väitöskirjan johdantoon. Tarkoitukseni ei ole arvostella tätä yksittäistä kommenttia tai kommentoijaa. Se kuitenkin ilmaisee erityisen hyvin yhteiskunnallisen asenneilmaston, jonka kuolleena syntyneiden lasten vanhemmat usein kohtaavat.

² <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/2000> - luettu 2.11.2016. Eduskuntakäsittelyyn olisi tarvittu 50 000 nimeä.

riippumatta. Näin voidaan puhua samanaikaisesti sikiöstä ja lapsesta samalla tavalla kuin voidaan puhua samanaikaisesti vaikkapa teini-ikäisestä ja lapsesta.³ Kuolleenä syntyneen lapsen vanhemman näkökulmasta usein luontevin tapa ymmärtää kohtukuolemaa on ymmärtää se lapsen kuolemana yksinkertaisesti siitä syystä, että kuolleenä syntynyt on vanhempien jälkeläinen eli lapsi. Tätä tukee sekin, että yli 22-viikkoinen tai yli 500 grammaa painava raskauden aikana kuollut haudataan aina.⁴ Kun tämä luontaisin tulkinta omasta menetyksestä kohtaa lainatun nimimerkin edustaman asenteen, on ilmeistä, ettei se ole surutuelle paras mahdollinen lähtökohta.

Ilmiö ei ole uusi. Suomalaisessa yhteiskunnassa hautaustapoja ja kuolemaan liittyneitä asenteita ovat vuosisatoja määritelleet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon⁵ käsitykset. Kirkon käytäntöjä vanhempien tukemisessa on kirkkohistoriassa vahvasti määritellyt se, että kuolleenä syntynyttä ei ole voitu kastaa. Tämä on vaikuttanut tapaan, jolla lapsi on siunattu haudaan ja siihen, miten vanhempia on tuettu. Enemmän kuin varsinainen kohtukuolema päänvaivaa teologialle on aiheuttanut se, että kuolleenä syntynyt on kastamaton, ja kasteella on kristillisessä teologiassa opillisesti suuri merkitys.⁶ On silti huomattava, että miltei kaikissa kulttuureissa maailmalla kuolleenä syntynyt on ollut eräänlainen kummajainen, jonka hautausrituaalit ovat olleet muista poikkeavat. Ajatuksena on ollut se, että koska lapsi ei ole tervetulo-siirtymäriitin kautta tullut osaksi ihmisten maailmaa, ei hänelle voida järjestää tavanomaista hyvästijättörituaaliakaan.⁷

³ Jankko 2016. Kts. myös Pruuki 2007, 122-124. Siitä, koska sikiöstä tulee lapsi, on ristiriitaisia käsityksiä. Suomen Lääkäriliiton hyväksymän julkilausuman mukaan ihmisyksilön elämä alkaa munasolun hedelmöityessä, mutta ihminen tulee perusoikeuksiensa haltijaksi vasta syntymänsä hetkellä. Raskaus on lain mukaan luvallista keskeyttää 20. raskausviikon loppuun meneessä ja erityisissä tapauksissa 21.-24. viikoilla. Toisen raskauskolmanneksen puolivälissä eli viikolla aletaan puhua ennenikäisestä syntymästä keskenmenon sijasta. Näillä viikoilla syntyneitä keskosia on myös pystytty pitämään hengissä. Teoh & al. (2006) mukaan tietävästi pienin hengissä säilynyt keskonen on amerikkalainen Rumaisa Rahman, joka painoi syntyessään 244 grammaa. Hän syntyi raskausviikolla 25+6.

⁴ Väisänen L 2000. Myös yli 12-viikkoinen sikiö voidaan haudata vanhempien niin halutessa.

⁵ Jatkossa käytän Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta puhuttaessa termiä kirkko. Muista kirkkokunnista tai maailmanlaajuisesta Kristuksen kirkosta puhuttaessa mainitsen asian erikseen.

⁶ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon katekismuksen kappaleiden 35 ja 36 (2000, 86-89) mukaan "Kaste tekee meistä Kristuksen opetuslapsia ja kristillisen kirkon jäseniä... ja kasteessa Jumala liittää meidät Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen." Nimen osalta kappaleessa 35 todetaan, että "kasteen sakramentissa Jumala kutsuu jokaisen nimeltä omakseen." Nimeä ei siis anneta, vaan vanhempien antamalla nimellä kutsutaan Jumalan omaksi. Asia ei ole kuitenkaan ihan näin yksiselitteinen, kts. 4.2.2. Kts. myös Itkonen 2012, 10-12.

⁷ Pentikäinen 1990, 135-138. Kwan (2007, 743) korostaa, että 1) rituaalit ovat uskontojen universaaleja elementtejä, 2) rituaalit kuuluvat tiivistä muutoksen tai muuttumisen aikoihin (siirtymäriitit, juhla-aikoihin liittyvät riitit ja kriisi-riitit) ja 3) spirituaalinen parantuminen (healing) liittyy miltei aina johonkin rituaaliin.

Siunaustilaisuus voidaan nähdä kristillisenä siirtymäriittinä.⁸ Siirtymäriitissä ihminen siirtyy sosiaalisesta ryhmästä toiseen. Esimerkiksi yhteisön jäseneksi ottamiselle ja nimenantotilaisuudelle on oma siirtymäriittinsä monissa kulttuureissa. Kun sekulaarissa maailmassa on uskonnollisten siirtymäriittien merkitys vähentynyt, ne eivät ole kadonneet kokonaan, vaan mukaan ovat tulleet uskonnottomat siirtymäriitit.⁹ Tämä osoittaa niiden tärkeyden. Kuolleenä syntyneiden kohdalla ei ole voinut tapahtua yhteisöön liittämisriittä ja siksi myös yhteisön jäsenyydestä poistumisriitti on suoritettu useissa kulttuureissa poikkeuksellisesti.¹⁰ Kuolleenä syntyneen kohdalla hautaan siunaamisen merkitys kasvaa, koska se toimii samanaikaisesti sekä tervetulo- että hyvästelyriittinä. Suomessa katolisella ajalla kuolleenä syntynyt rinnastettiin kastamattomana kuolleisiin eikä hänelle toimitettu minkäänlaista hautausrituaalia, ja hänet haudattiin usein hautausmaan ulkopuolelle.¹¹ Vaikka reformaatioissa nämä ajatukset muuttuivat, koska hautaan siunaamisen fokus muuttui kuolleelle tehdystä toimituksesta surevien seurakuntalaisten palvelemiseksi ja opettamiseksi, vielä ensimmäisessä luterilaisessa käsikirjassa vuodelta 1549 ja 1614 ei kuolleenä syntyneiden hautaamisesta ohjeistettu mitään. Kirkolliset päätöksetkin vaihtelivat, mutta sellainen keskeinen muutos kuitenkin tapahtui, että kastamattomana kuollut lapsi saatiin haudata kirkkomaahan, joskin käytännössä usein syrjäiseen paikkaan. Katolisen ajan perua ollut käytäntö seurasi hautaustavoissa vielä pitkään. Vuoden 1694 käsikirjassa taattiin kuolleenä syntyneelle hautapaikka vanhempien haudassa ja se, että pappi voi olla toimituksessa läsnä. Siunaus tapahtui kuitenkin ns. hiljaisen hautauksen kaavalla eli siihen kuului vain mullan heitto, Isä meidän rukous, Herran Siunaus ja mahdollisesti siunaussanat. Seuraavassa käsikirjassa vuonna 1886 tilanne pysyi samana, mutta vuoden 1913 käsikirjassa hiljaisen hautauksen kaava poistettiin kokonaan, mikä jätti epäselväksi, miten kuolleenä syntyneen kohdalla toimitaan. Vuoden 1963 käsikirjassa kuolleenä syntyneen lapsen hautaukselle oli laadittu oma kaava. Vuoden 1984

⁸ Kts. Starr 1910, 707-709. Siirtymäriitti-käsitteen loi antropologiaan ranskalainen Arnold Van Gennep vuonna 1909. Van Gennepin mukaan jokainen suurempi yhteisö koostuu pienemmistä alayhteisöistä. Hän kuvaili niitä huoneina, joista voi siirtyä toiseen. Näitä ovat esimerkiksi lapsuudesta aikuisuuteen siirtyminen, naimisiin meneminen ja ammattiin valmistuminen. Erityisen tärkeitä ovat varsinkin alkukantaisissa yhteisöissä olleet riitit, joiden avulla on siirrytty yhteisön jäseneksi ja lopulta kuollessa siirretty elävien joukosta kuolleiden joukkoon. Näin myös Honko (1964, 121), joka määrittelee siirtymäriittien olevan ”perinnäisiä, yhteisön organisoimia menoja, joilla yksilö siirretään sosiaalisesta statuksesta toiseen.” Hongon (1964, 119) mukaan riitit muodostavat yhtenäisen peruskaavan, joihin kuuluu irtautuminen (*rites of separation*), muutosriittejä (*rites of transition*) ja liittymäriittejä (*rites of incorporation*).

⁹ Suomessa esim. Pro-seremoniat tarjoavat palveluja uskonnottomien juhlatilaisuuksien järjestämiseksi. Kts. pro-seremoniat.fi (luettu 12.7.2018)

¹⁰ Itkonen 2012. Kyse ei siis ole vain kristillisestä kulttuurista, jossa kastamattomia lapsia olisi vierastettu, vaan asia liittyy laajempaan antropologiseen ilmiöön. Kts. myös Honko 1964, 139.

¹¹ Rimpiläinen 1971, 57.

käsikirjassa puolestaan todetaan, että kuolleena syntyneet haudataan samalla kaavalla kuten muutkin. Nykyään voimassa olevassa 2003 käyttöön otetussa kaavassa on samoin, mutta sen lisäksi on lisätty tilanteen huomioon ottavia rukouksia ja omat siunaussanat, jotka ainakin periaatteessa mahdollistavat kuolleena syntyneen lapsen nimen käyttämisen. Näin ollen tarkasteltaessa suomalaisia luterilaisen kirkon hautauskaavoja havaitaan kehityskulku, jossa kuolleena syntynyt lapsi pääsee ensin hautausmaan muurien sisäpuolelle ja pikkuhiljaa siunatuksi vainajaksi, ja lopulta käsikirjarukouksessa voidaan jo rukoilla sanoin: ”uskomme ..., että hän on [Jumalan] ja enkeliesi luona turvassa.” Eli 500 vuoden aikana kuolleena syntynyt lapsi on päässyt kirkon hautausmaan muurien ulkopuolelta lapseksi, jonka uskotaan olevan osallinen pelastuksesta.¹²

Brittisiologi Tony Walterin mukaan hautajaiset muuttuivat eteenpäin katsovista taaksepäin katsoviksi juuri reformaatiosta johtuen. Kun aiemmin hautausriitti vaikutti vainajan tuonpuoleiseen elämään, reformaatio opetti kristittyjen menevän taivaaseen vain oman uskonsa ja Jumalan armon avulla. Kirkon tai perheen rukoukset eivät vaikuttaneet ja niin hautajaisista tuli pikkuhiljaa tapahtumia, jossa juhlistettiin ja muistettiin vainajan elämää. Kun usko helvettiin romahti 1900-luvulla, hautajaisilla ei enää edes katolisen kirkon osalta ollut paljoakaan hengellistä tehtävää. Sen sijaan usko taivaaseen ei vähentynyt.¹³

Yhteiskunnan muutoksessa kuolema on aiemmin liittynyt syntymään ja lapsuuteen, mutta tämän päivän länsimaisessa yhteiskunnassa kuolema liittyy ikääntymiseen ja vanhuuteen. Suurin osa suomalaisistakin kuolee tänä päivänä iäkkäinä ja johonkin tiedettyyn sairauteen.¹⁴ Myös kuoleamisen tavat ovat muuttuneet, vain harva kuolema tapahtuu äkillisesti, useimmiten kuolemaan voidaan valmistautua pitkänkin aikaa. Tämä on aiheuttanut sen, että kuolemasta on tullut piiloteltu asia yhteiskunnassa. Se on medikalisoitunut ja eristetty joka päiväisestä elämästä. Kuolema ei ole enää osa jokapäiväistä arkea, johon tutustutaan omassa perheessä, vaan monille kuolema on vanhan sukulaisen tai lemmikkielämäinen kuolema, minkä lisäksi median ja viihdeteollisuuden kautta kohdataan enemmän tuntemattomien ihmisten kuolemia. Nämä kuvat kuolemasta voivat luoda epärealistisia mielleyhtymiä kuolemasta. Välttämättä ei ole tietoa siitä, mitä fyysisesti tapahtuu kuolevalle ja ruumiille, kuolevan spirituaalisesta tuskasta, perheen huolenpidosta ja hautajaisien järjestelyistä ja kiehuvasta tuskasta.¹⁵ Myös suomalainen kuolemankulttuuri on muuttunut rajusti viime vuosisadan aikana. Muutoksen seurauksena kuolema on siirtynyt yhtäältä kodeista

¹² Hautauskaavan kehityksestä tarkemmin kts. Itkonen 2012.

¹³ Walter 2017, 59-69.

¹⁴ Vala 2014, 29.

¹⁵ Walter 2017, 7-21. Kts. myös Erämaja 2006, 368.

sairaaloihin ja toisaalta vainajan näkemisestä on tullut aihe, johon usein erikseen rohkaistaan sen sijaan, että se olisi normaali toimintatapa.¹⁶

Aiempiina vuosisatoina kuoleminen ja sureminen olivat erilaisia. Monesti tämä nähdään parempana kuin nykyinen tilanne. Yhteisöt olivat pienempiä ja kuolema oli kaikille tuttua. Yhteinen uskonnollinen käsitejärjestelmä ja yhteiset rituaalit helpottivat kuoleman aiheuttamia eksistentiaalisia kysymyksiä. Vaikka tässä näkemyksessä onkin varmasti jossain määrin perää, sitä ei tule kuitenkaan liikaa romantisoida. Tähän Walter nasevasti toteaa, että aiempien vuosien yhteisöllisyydestä huolimatta, hän kuolee mieluummin 93-vuotiaana saattohoitokodissa kuin 13-vuotiaana koleraan.¹⁷

Kaarina Koski korostaa, että siirtymäriittiin on antropologiassa kuulunut kaksivaiheinen hautaus. Ensimmäisessä vaiheessa heti kuoleman jälkeen vainaja irrotetaan entisestä roolistaan elävien yhteisössä, minkä jälkeen hän on liminaali- eli välitilassa järjestäytyneen yhteiskunnan ulkopuolella. Liminaalinen vaihe päättyy liittymäriittiin, jossa vainaja siirretään vainajien yhteisöön.¹⁸ Luterilaisen hautauksen keskittyminen omaisiin ja myös sen yksinkertaisuus verrattuna katoliseen tai ortodoksiseen vainajan muistamisperinteeseen on vähentänyt sen siirtymäriittiluonnetta ja muuttanut sitä käytännöllisempään suuntaan. Koski jopa toteaa edelliseen perustuen, että antropologinen siirtymäriitin malli ei sovellu nykyisen luterilaisen hautauksen tulkitsemiseen.¹⁹ Silti on ilmeistä, että luterilaisten hautajaisten ”suosio” perustuu siihen, että suomalaiset suuressa määrin pitävät sitä siirtymäriitin asemassa – toimituksena, jossa vainaja siirretään rituaalin kautta elävien yhteisöstä kuolleiden yhteisöön. Koski ei myöskään huomioi sitä, että luterilaisessa jumalanpalveluselämässä vainajia muistetaan hautajaisten jälkeinkin. Yleensä hautajaisia seuraavana sunnuntaina jumalanpalveluksessa luetaan haudattujen nimet ja pyhäinpäivän

¹⁶ Pajari 2014, 97-100. Pentikäinen (2003, 1289) puolestaan kirjoittaa: ”Suomalaisesta yhteiskunnasta on... toisen maailmansodan jälkeistä teollistumista jakaupungistumista seuranneessa murroksessa ... tullut kuoleman torjuva ja kieltävä. Vuonna 1972 säädettykansanterveyslaki näyttää laitostaneen kuoleman. Kotona synnyttäminen ja kuoleminen on sen jälkeen melkein kriminalisoitua”.

¹⁷ Walter 2017, 7-21. Walter toteaa myös, että sekularisaatio sinänsä ei vaikeuta eksistentiaalisia kysymyksiä, vaan sekularisaation prosessi. Tällä hän tarkoittaa sitä, että lapsena omaksutut uskonnolliset käsitykset murtuvat sekularisaation myötä ihmisten kasvaessa aikuisiksi ja tämä aiheuttaa kipua, koska uskonnolliset yhteisöt eivät enää kykene tarjoamaan sellaista apua, jota nämä ihmiset odottavat. Walterin väittää, että muutaman sukupolven kuluessa tämä ongelma poistuu, kun sekulaarit näkemykset ovat omaksuttu jo lapsena. Walterin mukaan suurempi ongelma on se, että ihmiset kuolevat itselleen vieraassa ympäristössä (sairaalat, saattokodit) ja vieraiden ihmisten ympäröimänä ollen läsnäolijoille potilas eikä isoäiti tai sisar. Walterin uskontokritiikki kohdistuu nimenomaan institutionaalisesti ymmärrettyyn uskonnollisuuteen, se miten uskonto ilmenee yksittäisten ihmisten elämässä – ns. eletty uskonto (lived religion) – ei menetäne merkitystään sekularisaation prosessin myötä, vaan todennäköisemmin löytää uusia keinoja uudessa tilanteessa. Uskontoihin liittyvät instituutiot reagoivat niihin viiveellä. Uskonnollisten instituutioiden merkitys yhteiskunnalle sekularisaation prosessissa on kyllä heikentynyt ja heikkenee luultavasti yhä.

¹⁸ Koski 2014, 108-109.

¹⁹ Koski 2014, 114-115.

iltajumalanpalveluksessa luetaan usein koko vuoden aikana haudattujen nimet. Pyhäinpäivän iltajumalanpalvelus voidaan nähdä liminaalivaiheen päättävänä riittinä. Pyhäinpäivä onkin muodostunut yhdeksi suosituimmista kirkossakäyntipäivistä.²⁰ Lisäksi vainajia muistetaan muiden juhlapyhien yhteydessä muodostaen yhteisöllisesti puhuttelevan kynttilämeren pimeinä talvi-iltoina.

Vaikka kirkko kasteen puuttumisen takia käytännössä piti kuolleena syntyneitä eri arvoisina kuin kastettuina kuolleita lapsia, se kuitenkin piti heitä ihmisinä. Kuten edellä kävi ilmi, Suomessa väestötietojärjestelmään ei rekisteröidä kuolleena syntyneitä, mutta tämä ei ensisijaisesti johdu kirkosta tai sen opista. Suomen nykyinen väestötietojärjestelmä on kehittynyt kahteen eri tarpeeseen kerätystä väestöluetteloinnista. Valtio on pitänyt väestökirjapitoa jo 1500-luvulta lähtien ja vuodesta 1634 lähtien on pidetty henkikirjoja. Vuonna 1628 Turun piispa Isak Rothovius määräsi, että pappien oli luetteloitava syntyneet, vihityt ja kuolleet. Nämä kaksi järjestelmää yhdistettiin vuoteen 1970 loppuun mennessä, jolloin syntyi nykyinen väestörekisterikeskus ja väestötietojärjestelmä. Vuoteen 1999 asti evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko hoitivat vielä joitakin tehtäviä yhdessä maistraattien kanssa ja nykyinen kirkon järjestelmä on jäsenrekisterin luontoinen.²¹ Vuoteen 1970 asti kuolleena syntyneet voitiin merkitä kirkonkirjoihin. Merkinnät eivät koskeneet kaikkia kuolleena syntyneitä, mutta eivät myöskään harvinaisia.²² Järjestelmien yhdistäminen siis heikensi kuolleena syntyneiden lasten asemaa yhteiskunnan näkökulmasta, heillä ei enää ollut mahdollista tulla kirjatuksi järjestelmään. Ruotsissa kehitys meni toisella tavalla ja myös kuolleena syntyneet on edelleen mahdollista kirjata väestötietojärjestelmään. Halutessaan sekä äidin että isän tietoihin voi liittää lapsen nimen.²³ Lapsensa menettäneiden vanhempien surutuesta puhuttaessa lakimuutokset voivat tuntua kaukaa haetuilta ja merkityksettömiltä. Ne ovat kuitenkin kiistattomasti osoittamassa sitä, keitä yhteiskunta katsoo kuuluvan jäsenistöön. Yhteiskunnallisilla rekistereillä on muitakin kuin viranomaisten käyttöön tarvittavia merkityksiä. Esimerkiksi vuonna 2016 tapahtuneessa avioliittolain uudistamisessa vastaava argumentti olisi voinut olla sellainen, että uudistus voidaan jättää tekemättä, koska sillä ei ole yhteiskunnallisesti merkitystä, millä nimellä kaksi toisiansa rakastavaa samaa

²⁰ Haastettu kirkko 2012, 100. Pyhäinpäivä oli vuonna 2011 jouluaaton ja 1. adventtisunnuntain jälkeen kolmanneksi suosituin kirkkopyhä.

²¹ <http://vrk.fi/historia>. Luettu 6.10.2016

²² Esimerkiksi Happonen (2009, 32-33, 35, 96, 110-111,116) tilastotieteellisestä väitöskirjasta kirkonkirjojen ja henkikirjojen merkityksestä Sortavalan kaupungin väestöllisen profiilin kuvaajina käy oivallisesti ilmi, että kuolleena syntyneet voitiin rekisteröidä kirkonkirjoihin, mutta rekisteröinti oli puutteellista johtuen sekä papistosta, jotkut rajasivat kastamattomana kuolleet kirkon kirjojen ulkopuolelle että väestöstä itsestään, koska kaikki eivät kuolleena syntyneestä seurakunnalle ilmoittaneet.

²³ <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/2000> - luettu 2.11.2016. Hallenberg 2015.

sukupuolta olevaa henkilöä liittoaan kutsuu. Jos he itse tahtovat kutsua sitä avioliitoksi, he voivat vapaasti niin tehdä, mutta miksi yhteiskunnan pitäisi sitä varten lakia muuttaa?²⁴ Lisäksi voidaan kysyä miksi yhteiskunta ylipäättään rekisteröi kuolleiden jäsentensä tietoja? Kun perinnönjakoon ja muihin vastaaviin konkreettisiin tarpeisiin liittyvät toimet on toteutettu, miksei jäsentietoja voisi sen jälkeen poistaa tilaa viemästä? Tätä pohdittaessa vaikuttaa ilmeiseltä, että kuolleiden jäsenten rekisteröinnillä on muutakin kuin yhteiskunnan jäsenten oikeuksien ja velvollisuuksien mahdollistamiseen, turvaamiseen ja toteuttamiseen liittyviä merkityksiä.²⁵

Tämä ilmiö ei ole vain suomalainen. Brittiläisen psykiatrin Emanuel Lewisin mukaan kuolleena syntyneiden lasten vanhempien – erityisesti äidin – suremista vaikeuttaa hyvää tarkoittava omaan rauhaan jättäminen niin ystäväpiirin kuin hoitohenkilökunnankin taholta. Hän on esitellyt ajatuksen ”hiljaisuuden salaliitosta” (*conspiracy of silence*) kuolleena syntyneen lapsen vanhempien ympärillä.²⁶ Yhdysvaltalaisen tutkijan Katherine J. Goldin tekemän systemaattisen katsauksen mukaan usein kohtaamia kuolleena syntyneiden lasten vanhempien kanssa leimaa surevien vanhempien välttely.²⁷ Kun surevia vanhempia vältellään, siitä seuraa sosiaalisen tuen saamisen vaikeutuminen. Tätä ilmentää myös yhdysvaltalaisen gerontologin Kenneth J. Dokan luoma äänioikeudettoman surun käsite. Äänioikeudettomalla surulla tarkoitetaan surua, jolla ei ole sosiaalista oikeutusta. Dokan mukaan tämä voi johtua kolmesta syystä. Ensimmäinen syy on se, että surevan suhdetta surun kohteeseen ei tunnusteta sosiaalisessa viiteryhmässä. Klassinen esimerkki tästä on salaisen rakastajan tai rakastajattaren kuolema. Toinen syy on se, että menetyksen kohdetta ei pidetä surun arvoisena. Kuolleena syntyneen lapsen tai keskenmenon aiheuttama suru on yksi esimerkki tästä. Yhteisö ei tue vanhempien surua, koska se ei ole

²⁴ Tämä vertaus liittyy nimenomaan argumentaatorakenteeseen, eikä tällä oteta kantaa avioliittolain muutokseen.

²⁵ Ministeri Vehviläinen (2017) perusteli kielteistä kantaansa lakimuutokseen näin: ”...väestötietojärjestelmää pidetään yhteiskunnan toimintojen ja tietohuollon sekä sen jäsenille kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien mahdollistamiseksi, toteuttamiseksi ja turvaamiseksi.” Lisäksi Vehviläinen toteaa, että Ruotsissakaan käytäntö ei liity väestötietojärjestelmään, vaan väestötietoja ylläpitävä viranomaiselle (Skatteverket) on ilmoitettava kuolleena syntyneestä liittyen vainajan haussa noudatettaviin menettelytapoihin ja tilastojen laatimiseen. Näillä perusteella kansanedustaja Saara-Sofia Sirenin asiasta tekemä aloite ei aiheuttanut toimenpiteitä. Vehviläisen erottelu on kuitenkin keinotekoinen. Vaikka kyse ei olisikaan tarkkaan ottaen väestötietojärjestelmästä, yhteiskunnan rekisteröintikäytäntö kuitenkin ottaa Ruotsissa huomioon kuolleena syntyneen ja mahdollistaa nimen rekisteröimisen. Miksei suomalaisessakin lainsäädännössä voitaisi toteuttaa ilmoitusvelvollisuutta samoista syistä kuin Ruotsissa? Kuolleena syntyneen lapsen vanhempien surun kannalta tämä käytäntö olisi huomattava parannus nykyiseen kuolleena syntyneet täysin sivuuttavaan käytäntöön.

²⁶ Lewis 1979, 303-304.

²⁷ Gold 2007, 233. Gold tutki systemaattisesti 40 vuoden ajalta yli 1100 artikkelia, jotka käsittelivät sikiön tai pienen lapsen kuolemaa ja jotka painoutuivat terveydenhoitohenkilöstön ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen. Gold löysi 61 tutkimusta, joihin oli kerätty tietoa yli 6000 vanhemmalta.

tuntenut vainajaa. Toinen esimerkki on alkoholi- ja huumekuolemat. Kolmas äänioikeudettoman surun ilmenemismuoto on se, että surevaa ei pidetä kykenevänä suruun. Esimerkiksi kehitysvammaisten, isovanhempien tai lasten surua voidaan pitää merkityksettömänä, jolloin kyse on äänioikeudettomasta surusta.²⁸ Äänioikeudettomassa surussa toisten ihmisten tuki on kahdella tavalla tärkeää. Se on tärkeää paitsi tuen itsensä vuoksi, myös siksi, että kun toinen ihminen katsotaan tukea tarvitseväksi, hänen surunsa katsotaan samalla oikeutetuksi. Yhteiskunnallinen asenneilmasto vaikuttaa vahvasti siihen, minkälaisia suruja pidetään suremisen arvoisina eikä tämä useinkaan vastaan ihmisen kokemusta omasta surustaan.

Tässä näkyy kaksi todellisuuden tasoa: todellisuus sellaisena kuin se yksilölle näyttäytyy ja sosiaalinen todellisuus. Me elämme maailmassa joka – mitä ilmeisemmin – on olemassa ilman meitäkin ja tässä maailmassa kuolleena syntynyt lapsi on se, mikä se on, eli hengettömänä syntynyt ihmisen jälkeläinen, lapsi. Mutta vasta sosiaalinen ja kielellinen todellisuus antaa meille tästä vahvistuksen, kun kohtukuolleesta lapsesta puhutaan yleisesti hyväksytysti sanalla lapsi. Riitit ovat yksi yhteisön keino muuttaa hyväksyntä toiminnaksi. Kaksi toisiaan rakastavaa ihmistä on aviopari, kun he solmivat virallisesti avioliiton. Väitöskirjan tehnyt ja sitä menestyksekkäästi puolustanut on tohtori vasta promootion jälkeen.

Riittien lisäksi käytetyt diskurssit arvottavat sosiaalista todellisuutta luokitellen sitä eri käsittein ja erilaisin kategorioin, jotka ovat usein toisiinsa nähden valtasuhteessa. Brittiläinen tutkija Alice Lovell loi 30 vuotta sitten käsitteen ”surun hierarkia” (*hierarchy of sadness*). Sen mukaan myöhäinen keskenmeno on kuolleena syntyneitä lasta pienempi suru ja elävänä syntyneen lapsen kuolema puolestaan kuolleena syntyneen lapsen menetystä suurempi. Tämä käsitys esiintyi Lovellin mukaan niin yleisenä ajatuksena kuin ammattilaisten asenteenakin. Lovellin tutkimus haastoi tämän käsityksen.²⁹ Nähdäkseni Lovellin surun hierarkian ydin näkyy, kun ymmärrämme, että käsityksemme todellisuudesta muodostuu sosiaalisten representaatioiden kautta. Sosiaalisella representaatiolla tarkoitetaan arvojen, ideoiden ja käytäntöjen systeemiä, jolla on kaksi tarkoitusta. Ne yhtäältä luovat järjestystä todellisuuteen ja mahdollistavat sen käsittelyt ja toisaalta mahdollistavat kommunikaation tarjoamalla käsitteitä eletyn maailman ilmiöille ja tapahtumille.³⁰ Kaikille tutuista asioista on yhteisö luonut kaikkien ymmärtämiä ja hyväksymiä sosiaalisia representaatioita, kuten sen, että lapsen kuolema tapahtuu väärässä järjestyksessä. Lapsen tulisi haudata vanhempansa eikä päinvastoin. Keskenmeno ja lapsen syntyminen kuolleena tapahtuu kuitenkin pienemmässä sosiaalisessa ympäristössä. Voi olla, että vain muutama ihminen on ylipäättään tietoinen kuolleena syntyneestä

²⁸ Doka 2002.

²⁹ Lovell 1983.

³⁰ Moscovici 1973.

lapsesta. Kuolleena syntyneiden lasten kohdalla on pitkä perinne vaikenemisesta ja hiljaisuudesta asian äärellä. Siksi ei kovin tunnettua sosiaalista representaatiota asiasta ole voinut suomalaisessa yhteiskunnassa syntyä. Tässä asiassa on viime vuosikymmenien aikana tapahtunut muutosta, erityisesti yhtäältä vertaistukijärjestöjen työn ja toisaalta Internetin mahdollistaman sosiaalisen tiedon muodostamisen ja vahvistumisen uusien välineiden kautta. Surun hierarkia -käsite tavoittaa sen, että yhteiskunnassa muodostetut käsitteet ovat usein toisiinsa eräänlaisissa valtasuhteissa. Lapsen kuoleman kohdalla oma kokemuksellinen, psykologinen ja kehollinen, diskursseista ja sanoista riippumaton todellisuus voi tulla niin voimalliseksi, että kaikki yhteisön tarjoamat mallit sen sanoittamiseksi tuntuvat vääriiltä ja loukkaaviltakin. Kun tuntee menettävänsä kaikkensa, ei mikään suru voi tuntua suuremmalta. Kaikki tämä voidaan nähdä myös äänioikeudettoman surun viitekehyksestä käsin.

Kohtukuolema oli äänioikeudeton pitkään myös tutkimuksessa. Vaikka omakohtaisia tapauksertomuksia voidaan lukea jo 1800-luvulta, kohtukuolemien aiheuttamaa surua alettiin tutkia emipiiraisesti vasta 1960-luvulta lähtien.³¹ Aihe sinänsä on pohdituttanut ihmisiä aiemminkin. Esimerkiksi Johann Georg Walch, joka kokosi Lutherin teosten ns. St Louisin laitoksen, kirjoitti 1700-luvulla teoksen nimeltä *Syntymättömien lasten usko*. Raamatullisin todistein Walch argumentoi, että Jumala voi antaa uskon ja siten pelastuksen lahjan myös syntymättömälle lapselle.³²

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti lapsen kuolemaa kohdussa, mutta myös synnytyksessä ja pian synnytyksen jälkeen tapahtunutta lapsen kuolemaa. Yhteistä kaikille tässä tutkimuksissa tapahtuneille kuolemille on se, että vanhempien odottamaa vauvaa ei saatu tuoda elävänä synnytyssairaalaan kotiin. Tutkimuksessa tarkastellaan myös lapsen kuoleman aiheuttamaa surua ja selviytymisprosessia sekä kirkon tukea. Tutkimuksen aluksi syvennytään aiheeseen teoreettisista näkökulmista, ja pysähdytään tarkastelemaan surun välttämätöntä merkitystä mielekkäälle ihmiselämälle (luku 2). Tämän jälkeen paneudutaan siihen, mitä tutkimusprosessissa oli tarkoitus tehdä ja miten se tehtiin (luku 3). Tutkimuksen taustan kartoittamisen jälkeen lähdetään koskettavalle matkalle kuolleena syntyneen lapsen isän ja äidin menetykseen vanhempien kertomusten kautta (luku 4). Sukelletaan paitsi kohtukuoleman, myös synnytyksessä ja pian sen jälkeen kuolleen lapsen aiheuttamaan suruun ja selviytymisprosessiin (luku 5). Tämän jälkeen kohdataan kertomukset surevia vanhempia auttaamaan tulleista papeista ja muista kirkon työntekijöistä ja suhteutetaan sitä muuhun saatuun tukeen. Kuullaan tarinoita upeista auttajista, vertaistuen voimasta ja korvaamattomista läheisistä. Kohdataan myös auttajia ja läheisiä, jotka eivät hyvästä tahdosta huolimatta ole kykeneviä kohtaamaan menetystä ja tukemaan surevia (luku 6). Koko tämän matkan ajan tarkastellaan myös, miltä vanhempien kertomukset

³¹ Toedter & al. 2001, 206.

³² Walch 2005, 47

aiheesta näyttävät suhteessa kirkon käytäntöihin ja uskoon. Lopuksi kootaan yhteen, mikä kirkon tuessa on ollut merkityksellistä kuolleena syntyneiden, synnytyksessä tai pian sen jälkeen kuolleiden lasten vanhempien menetyksessä, surussa ja selviytymisprosessissa (luku 7).

Tämän matkan aikana kohdataan surua, kipua, yksin jäämistä, tuskaa ja epätoivoa, mutta myös vierelle tulemista, rakkautta, jakamista ja ennen kaikkea sellaista kohtaamista, jossa toivo tulee todelliseksi aidon ja vuorovaikutteisen välittämisen kautta.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 KOHTUKUOLEMA

Sinä olet luonut minut sisintäni myöten, äitini kohdussa olet minut punonut. Minä olen ihme, suuri ihme, ja kiitän sinua siitä. Ihmeellisiä ovat sinun tekosi, minä tiedän sen. Minä olen saanut hahmoni näkymättömissä, muotoni kuin syvällä maan alla, mutta sinulta ei pieninkään luuni ole salassa. Sinun silmäsi näkivät minut jo idullani, sinun kirjaasi on kaikki kirjoitettu. Ennen kuin olin elänyt päivääkään, olivat kaikki päiväni jo luodut.

Ps 139:13-16

2.1.1 KOHTUKUOLEMAN MÄÄRITTELY

Kohtukuolemalla eli prenataalikuolemalla (fetus mortus) tarkoitetaan yli raskausviikolle 22 eläneen tai vähintään 500 grammaa painavan sikiön menehtymistä kohtuun raskauden tai synnytyksen aikana.³³ Aiemmin kohtukuolema ja varhainen neonataalikuolema (lapsen kuolema ensimmäisten 28 elinpäivän aikana) tilastoitiin yhdessä perinataalikuolemaksi, jolla tarkoitetaan yli 22-viikkoisen tai yli 500 grammaa painavan sikiön syntymistä kuolleena tai vastasyntyneen kuolemaa ensimmäisen elinviikon aikana. Muutos nykyiseen määrittelyyn johtuu siitä, että eri maissa olevia aiheeseen liittyviä määrittelyjä ja käsitteitä on pyritty yhdenmukaistamaan, jotta lasten kuolinmäärien ja -syiden vertailu eri maiden välillä olisi mahdollista.³⁴

Suomessa syntyi vuonna 2016 kuolleena 159 lasta. Määrä on ollut laskeva.³⁵ Vuonna 2000 Suomessa menehtyi neljä lasta tuhatta syntynyttä kohti. Lukema on vähäinen kansainvälisesti verrattuna. Koko maailmassa syntyi vuonna 2000 23,9 ja teollisuusmaissa 5,3 lasta kuolleena tuhatta kohti. Eniten lapsia syntyi kuolleena Afrikassa eteläisen Saharan alueella (32,2/1000) ja eteläisessä Aasiassa (31,9/1000).³⁶ On mahdollista, että lapsikuolemien vähäisyys tekee siitä kulttuurissamme vielä luonnottomamman ja vaikeamman asian kohdata kuin niissä kulttuureissa, jossa lapsen kuolema on

³³ WHO 2010. www.who.int sivuun viitattu 30.11.2010.

³⁴ Aho 2010, 12. Yhtenäistämisyrittämisistä huolimatta kohtukuolema määritellään edelleen eri tavoilla eri puolilla maailmaa.

³⁵ www.tilastokeskus.fi sivuun viitattu 12.7.2018.

³⁶ Stanton & al. 2006, 1492

yleisempää.³⁷ Vuonna 2016 yleisimmät sikiöiden kuolinsyyt olivat sikiön hapenpuute, synnyttäiset epämuodostumat ja kromosomipoikkeavuudet sekä sikiön hidas kasvu ja aliravitsemus. Suuri osa kuolemien syistä jää kuitenkin määrittelemättä.³⁸

2.1.2 KOHTUKUOLEMAN KOKENEIDEN VANHEMPIEN SURUTUKI

Vaikka yhteiskunnallinen asenneilmasto ei aina näe kohtukuolemaa yhtä suurena menetyksenä kuin elävänä syntyneen lapsen kuolemaa, suruprosessi ei kuolleena syntyneen vanhemmilla ole yhtään helpompi.³⁹ Kohtukuolema on pitkäaikainen ja rankka kokemus molemmille vanhemmille. Vanhemmat tarvitsevat selvittääkseen tukea niin ammattilaisilta kuin sosiaaliselta tukiverkostoltaan.⁴⁰ Surua kuolleena syntyneestä lapsesta voidaan siis verrata suruun elävänä syntyneen lapsen kuolemasta. Vanhempien suru ja selviytymisprosessi oman lapsen kuoleman jälkeen kestää pitkään, usein koko elämän ajan.⁴¹ Lapsen kuolemalla on tutkimusten mukaan useita kielteisiä seurauksia vanhempien terveydentilaan ja muuhun elämään. Lapsensa menettäneiden vanhempien kohdalla on todettavissa, että riski kuolleisuuteen kasvaa, terveydenhuollon palvelujen ja psykiatrisen hoidon tarve lisääntyy, fyysinen terveydentila heikkenee, lääkkeiden ja alkoholin käyttö ja työkyvyttömyys lisääntyvät ja riski moniin psyykkisiin sairauksiin kasvaa, univaikeudet lisääntyvät ja vanhemmilla saattaa ilmetä itsemurha-ajatuksia ja masennusta.⁴²

Tuki surussa ja selviytymisprosessissa on siis tärkeää. Aho & Savolainen ovat tehneet vanhempien selviytymistä edistävästä ja estävästä tekijöistä lapsen kuoleman jälkeen systemaattisen kirjallisuuskatsauksen.⁴³ Esittelen katsauksen tuloksia siltä osin kuin on merkityksellistä oman aiheeni kannalta. Vanhempien selviämistä edistivät sairaalaympäristössä kuoleman kohtaaminen, lapsen kuoleman jälkeinen sosiaalinen tuki ja sureminen. Kuoleman kohtaamisessa tärkeitä tekijöitä olivat kiireettömyys, henkilökunnan läsnäolo, ajan antaminen, myötätunto, empatia, lämpö ja koko perheestä välittäminen. Myös henkilökunnan omien tunteiden ilmaiseminen, huolehtivaisuus, henkilökohtaisen kiinnostuksen osoittaminen ja isien huomioiminen olivat selviytymistä edistäviä tekijöitä eri tutkimuksissa. Muita

³⁷ Aho 2010, 8.

³⁸ www.tilastokeskus.fi sivuun viitattu 12.7.2018.

³⁹ Schaap & al. 1997, 164-166. Esim Malacridan (1999) tutkimuksesta kävi ilmi, ettei perinataalikuoleman kautta lapsensa menettäneet vanhemmat kokeneet saaneensa samanlaista sosiaalista tukea kuin elävänä syntyneen lapsen menettäneet.

⁴⁰ Glaser & al. 2007, 401.

⁴¹ Rosenblatt 1996, 47-48. Koskela 2011, 313.

⁴² Aho 2010, 3.

⁴³ Aho & Savolainen 2012. Selviytymisestä kts. 2.1.5.

edistäviä asioita olivat toimiva vuorovaikutus, neuvojen antaminen konkreettisissa asioissa, sairasloman ja lääkityksen järjestäminen, ammattilaisten tuen tarjoaminen ja vertaistuen järjestäminen. Lisäksi tärkeää oli henkilökunnan osoittama kunnioitus perhettä kohtaan sekä kunnioitus ja arvostus kuollutta lasta kohtaan. Selviytymistä edistivät kuolleen lapsen näkeminen ja piteleminen ja jäähyväisrituaaleihin osallistuminen. Lapsen kuoleman jälkeisessä sosiaalisessa tuessa vanhempien selviytymistä edistivät yhteys ammattilaisiin lapsen kuoleman jälkeen, perheenjäsenten keskinäinen tuki, sukulaisilta, ystävilta ja työtovereilta saatu tuki sekä vertaistuen saaminen ja antaminen. Vanhempien selviytymistä edistävään suremiseen sisältyivät puolestaan hengellisyys ja kuolemaan liittyvät rituaalit, muistot, konkreettinen tekeminen sekä elämän jatkuminen.⁴⁴

Selviytymistä estäviä tekijöitä löytyi tutkimuskirjallisuudesta myös runsaasti. Osa näistä oli edellisten vastakohtia, kuten henkilökunnan kiire, välinpitämättömyys ja kyvyttömyys tunnistaa vanhempien tarpeet. Tunteeton suhtautuminen, arvostavan suhtautumisen puute, myötätunnon puute ja vanhempien huomiotta jättäminen olivat myös selviytymistä estäviä tekijöitä. Samankaltaisia tekijöitä olivat myös rutiininomaisuus, yksioikoinen sääntöjen ja toimintakäytäntöjen noudattaminen, surun vähättely, keinotekoinen empatia, vaiteliaisuus ja kyvyttömyys kohtaamiseen.⁴⁵ Selviytymistä estäviin tekijöihin lapsen kuoleman jälkeen kuului epäsoviva tai puuttuva sosiaalinen tuki, suruun kiinni jääminen, muistoesineiden – kuten lapsen valokuvan – puuttuminen ja ehkä hieman yllättäen pitkä työstä poissaolo ja pitkä sairasloma.⁴⁶

Vaikka kuolleen syntyneen lapsen vanhempien suruprosessia voidaan tarkastella monelta osin yhdessä muidenlaisten menetysten kanssa, sillä on myös erityispiirteitä. Yhdysvaltalainen surututkija ja -terapeutti William J. Worden toteaa, että jos olisi vain yksi asia, mitä tehdä kuolleen syntyneiden lasten vanhempien hyväksi, se olisi menetyksen tekeminen todelliseksi.⁴⁷ Myös Katherine Goldin mukaan kuolleen syntyneiden vanhempien tukemisessa erityisen tärkeää on menetyksen kohtaamisen tukeminen, esimerkiksi kuolleen lapsen katsominen ja sylissä pitäminen. Näiden lisäksi tärkeää on emotionaalinen tuki. Menetyksen tai surevien vanhempien välttely ja epäsensitiivinen kohtaaminen sen sijaan vaikeuttavat vanhempien toipumista.⁴⁸ Säflund & al. puolestaan identifioivat kuusi hyvän tuen ominaisuutta kohtukuolemavanhempien kokemuksiin perustuvina tarpeina. Niitä olivat 1) tuki kaaoksen keskellä, 2) tuki lapsen kohtaamisessa ja lapsesta

⁴⁴ Aho & Savolainen 2012, 4-8.

⁴⁵ Aho & Savolainen 2012, 9.

⁴⁶ Aho & Savolainen 2012, 14-15

⁴⁷ Worden 2009, 197.

⁴⁸ Gold 2007, 233.

eroamisessa, 3) tuki suremisessa, 4) tietoa kohtukuolemasta, 5) tuen organisointi ja 6) suremisen luonteen ymmärtäminen.⁴⁹ Sveitsiläisen tutkimuksen mukaan kohtukuolemanvanhempien onnistuneeseen suruun ja selviytymisprosessiin vaikuttivat uuden lapsen saaminen, ammattilaisten hyvä tuki, vanhempien hyvä selviytymiskykyisyys ja tiivis parisuhde. Ammattilaisten hyvään tukeen kuuluivat selkeä lääketieteellinen informaatio, asianmukaisesti hoidetut rituaalit lapsen kuoltua ja saatu emotionaalinen tuki.⁵⁰ Bennet & al. puolestaan korostavat, että kaikkien ammattilaisten, jotka kohtaavat kuolleen syntyneen lapsen vanhemmat tulisi tehdä se supportiivisesti, empaattisesti, kärsivällisesti ja kunnioittavalla tavalla. Auttajien tulisi hyväksyä ja arvostaa yksilöllistä kokemusta, tarjota asianmukaista informaatiota, selvittää yksilön tarpeet, tukea jokaista tekemään päätökset siitä, millaista apua tarvitaan ja avustaa ongelman ratkaisussa. Ei siis neutraalia, epäkunnioittavaa, epäsensitiivistä tai lamauttavaa hoitamista. Hyvä psykologinen ensiapu tuottaa havaittua sosiaalista tukea, stigman vähentämistä, kasvanutta avun etsintää, parempaa itsehoitoa sekä menetyskokemuksen ymmärtämistä ja hyväksyntää.⁵¹

Lapsen kuoleman kohtaamista sen sijaan, että menetys pyrittäisiin aktiivisesti unohtamaan, on pidetty surututkimuksessa kuolleen syntyneenä lasta surevalle hyödyllisenä toipumisen kannalta uuden surukäsityksen tultua yleisemmin hyväksytyksi – tämä koskee luonnollisesti muitakin menetyksiä, vasta sen jälkeen, kun on ymmärtänyt, mitä on menettänyt, voi oikeastaan aloittaa suremisen. Myös useimmat ohjeistukset pohjoismaalaisissa sairaaloissa korostavat tänä päivänä menetyksen kohtaamista: kuolleen syntyneen lapsen näkemistä, sylissä pitämistä ja muistojen luomista. Useat tutkimukset tukevat käsitystä, että kuolleen vauvan kohtaaminen on vanhemmille hyödyksi. Pohjoismaissa vallitsevasta käsityksestä hyvänä esimerkkinä toimii Ruotsissa jo vuonna 1997 lääkäreille tehty kyselytutkimus. Tämän tutkimuksen mukaan 94 % lääkäreistä oli sitä mieltä, että vanhempien olisi hyvä pitää kuollutta lasta sylissä, 92 % sitä mieltä, että lapsi tulisi valokuvata ja 80 % sitä mieltä, että vanhempien tulisi antaa lapselle nimi.⁵²

Vanhempien käsityksiä kartoitti puolestaan englantilainen Carol Kingdonin tutkimusryhmänsä kanssa. Aiheesta tehtiin systemaattinen katsaus, joka koski kaikkiaan 4680 kuolleen syntyneen lapsen vanhempaa, pääasiassa äitejä. Katsauksen tiukat kriteerit läpäisi 23 tutkimusta, joista 10 oli määrällistä, 12 laadullista ja yksi molempia metodeja käyttävä. Kahta lukuun ottamatta kaikki nämä tutkimukset kertoivat, että kuolleen syntyneen lapsen näkemisellä ja sylissä pitämisellä oli vanhemmille positiivisia seurauksia ja se koettiin positiivisena. Kaksi muista poikkeavaa tutkimusta

⁴⁹ Säflund & al. 2004.

⁵⁰ Glaser & al. 2007, 399-400.

⁵¹ Bennet & al 2005, 184.

⁵² Säflund, K. & al. 2000, 49-51.

olivat molemmat saman tutkimusryhmän tutkimuksia ja niiden mukaan kuolleena syntyneen lapsen näkeminen lisäsi psykologista stressiä seuraavan raskauden viimeisellä kolmanneksella. Tämän tutkimuksen mukaan lapsen näkeminen lisäsi psykologista stressiä ensimmäisen kolmen vuoden aikana, mutta väheni sen jälkeen. Vastaavasti se, että lasta ei nähty, vähensi stressiä verrattuna lapsen nähneisiin ensimmäisen kolmen vuoden aikana, minkä jälkeen stressin määrä alkoi kuitenkin nousta. Tutkimuksen otanta oli tosin hyvin pieni. Suurin osa tutkimuksista kuitenkin osoitti, että lasten vanhemmat itse kokevat kuolleen lapsensa pääosin tärkeänä ja myönteisenä.⁵³

Tutkimuksessa on myös havaittu, että äiti koki kuolleena syntyneen lapsen näkemisen ja sylissä pitämisen luonnollisempänä ja vähemmän pelottavana, jos häneltä ei asiaa kysytty, vaan hoitohenkilökunta toi lapsen syliin luonnollisena asiana.⁵⁴ Tutkimuskatsauksesta näkyi myös se ilmeinen asia, että kuolleena syntyneiden lasten vanhemmille seuraava raskaus on usein psykologisesti kuormittava. Suuremmat psyykkiset vaikeudet olivat yhteydessä päätökseen olla näkemättä kuollutta lasta, olla viettämättä hänen kanssaan aikaa ja/tai muistojen puuttumiseen lapsesta. Olennaista oli myös se, miten vanhempia tuetaan tekemään päätös kuolleena syntyneen lapsen näkemisestä.⁵⁵ Säflund & Wredling arvelevat, että näkemiselle kielteiset tutkimustulokset johtuvat ennen kaikkea eroista tutkimuksen suunnittelussa, kohtukuoleman, neonataalikuoleman ja kätkytkuoleman yhdistämisestä, käytetyistä surumittareista ja raskausviikkomääritelmien erilaisuudesta.⁵⁶ Vastaavasti eräässä hollantilaisessa tutkimuksessa kuolleen lapsen katsominen, hyvästeleminen ja kotiin vieminen todettiin surun ja selviytymisprosessin kannalta hyödylliseksi. Sillä ei ollut merkitystä tässä tutkimuksessa, sanottiinko jäähyväiset heti kuoleman jälkeen vai myöhemmin. Myöskään sillä, haudattiinko lapsi arkussa vai uurnassa ei ollut eroa.⁵⁷ Hughes & Riches kuitenkin korostavat, että kuollutta lasta ei tule näyttää vanhemmille vasten heidän tahtoaan ja muistuttavat, että henkilökunnan vastuu on tässä suuri.⁵⁸

Koska henkilökunnalla on suuri vastuu, myös heidän osaamisestaan ja jaksamisestaan tulisi pitää huolta. Lapsen kuolema luonnollisesti vaikuttaa myös hoitohenkilökuntaan.⁵⁹ Ammattihenkilöstö, joka kohtaa kuolleena syntyneen lapsen vanhempia, tarvitsee vertaistukea, koulutusta,

⁵³ Kingdon C & al. 2015, 209.

⁵⁴ Radestad IJ & al. 2012. Tutkimus toteutettiin Ruotsissa ja oli varsin laaja, mukana oli 840 äitiä, jotka olivat menettäneet lapsensa kohtukuoleman kautta vuosina 1955-2010.

⁵⁵ Kingdon C & al. 2015, 209.

⁵⁶ Säflund & Wredling 2006, 1197.

⁵⁷ Wijngaards-De Meij & al. 2008.

⁵⁸ Hughes & Riches 2003, 109-110. Näin myös Haas 2003.

⁵⁹ Stack 2003.

hoitokokemusta ja efektiivisiä selviytymisstrategioita käsitellä omia kokemuksiaan surevien vanhempien tukena.⁶⁰ Olennaista on myös huomata, että tuki surussa ja selviytymisprosessissa muodostaisi jatkumon hoidolle ennen lapsen kuolemaa tai syntymistä kuolleena. Koulutuksen lisäksi olisi tärkeää huolehtia hoitohenkilökunnan työhajauksesta.⁶¹ Tärkeää olisi kouluttaa koko hoitotiimiä kuolleena syntyneiden lasten vanhempien hoidossa ja luoda rutiineja, joissa esimerkiksi muistot otetaan talteen automaattisesti.⁶²

Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan vanhemmat kokivat erittäin myönteisenä hoidossa mukana olleiden sairaalan henkilökunnan jäsenten osallistumisen lapselle järjestettyihin hautajaisiin. Myös muistaminen kortilla, puhelulla tai kotikäynnillä koettiin tärkeäksi ja lohduttavaksi. Erityisesti, kun jälkikäteen muisteltiin hautajaisia, henkilökunnan osallistumista pidettiin suurella arvolla. Sairaalan palaaminen hautajaisiin tuntui vaikealta, mutta se koettiin myös merkittäväksi.⁶³

2.2 SURU JA SELVIYTYMISPROSESSI

2.2.1 PASTORAALITEOLOGINEN SURUTEORIA

Ja Jaakob repäisi viittansa, puki säkkivaatteen vyötäisilleen ja suri poikaansa pitkän aikaa. Hänen poikansa ja tyttärensä koettivat lohduttaa häntä, mutta hän ei huolinut lohdutuksesta, vaan sanoi: "Ei, minä suren, kunnes menen tuonelaan poikani luo." Ja isä itki Joosefia.

Moos 37:34-35

Ihminen on surrut aina ja kaikkialla. Suru kuuluu luonnollisena osana ihmiselämään. Voimme lukea ehkä noin 3000 vuotta vanhaa kertomusta Jaakobista, joka saa kuulla poikansa Joosefin kuolleen ja huomata, kuinka samankaltaisesti lapsensa kuoleman kokeneet kertovat surustaan tänä päivänä. Tavoissa ilmaista surua on luonnollisesti eroa eri kulttuurien välillä: meidän yhteiskunnassamme ei revitä viittaa tai pukeuduta säkkivaatteeseen, mutta lapsen kuoleman tuska, joka kestää koko elämän ajan, ilmenee

⁶⁰ Roehrs & al. 2008

⁶¹ Redman 2003, 734.

⁶² Gold & al. 2007. Dent & Stewart (2004) ovat tehneet kattavan hoitohenkilökunnan näkökulmasta tehdyn yhteenvedon perhettä tukevista hoitokäytännöistä lapsen kuoleman jälkeen unohtamatta henkilökunnan oman jaksamisen kysymyksiä. Singaporelaisen (Chan & Arthur 2009) tutkimuksen mukaan myönteisesti surukoulutukseen suhtautuvien asenne oli merkittävästi myönteisempi myös perinataalikuolemaperheiden kohtaamiseen. Samanlainen muita myönteisempi asenne havaittiin myös uskonnollisten hoitajien kohdalla.

⁶³ Macdonald 2005.

samankaltaisena kuin tuhansia vuosia sitten. Tässä tutkimuksessa lähden liikkeelle Suomessa vähemmän esillä olleella teologisella suruteorialla tai oikeammin pastoraaliteologisella suruteorialla eli teoriolla, joka on vahvasti yhteydessä kirkolliseen praksikseen. Tämä teoria on Kenneth R. Mitchellin ja Herbert Andersonin esittelemä pastoraaliteologinen suruteoria vuodelta 1983.

Mitchell & Anderson lähtevät siitä, että suru ei ole sairaus, vaan normaali reaktio sellaisen asian menetykseen, joka on ihmiselle merkityksellinen. Suru on jotakin, joka tulee elää läpi eikä jotakin, josta tulee parantua. 2010-luvulla ajatus on lyönyt vahvasti läpi, mutta kirjan kirjoittamisajankohtana tämä ei ollut aivan näin selvää. Mitchell & Anderson korostavat, että suru on muutakin kuin reaktio kuolemaan. Kuolema on vain yksi elämän osa-alueista, joiden parissa ihminen suree. He toteavat, että ei kuolema, vaan menetys on ohjaava käsite niiden kokemusten ymmärtämiseksi, jotka tuottavat ihmiselämässä surua.⁶⁴ Heidän mukaansa surun synty liittyy ihmisen ensimmäiseen separaatiokokemukseen, syntymään. Mitchell & Andersonin fundamentaalinen teesi on, että surun synty perustuu sille, että niin kiintymys kuin eroaminenkin ovat väistämätön osa ihmiselämän pysyvyyttä ja kehitystä.⁶⁵

Kiintymyssuhteen näkeminen olennaisena surun ymmärtämisen osana perustuu erityisesti John Bowlbyn ajatuksiin. Bowlby on yksi surututkimuksen pioneereja, yksi heistä, joiden esittelemät surun vaiheet ovat siirtyneet yleiseen tietoisuuteen – usein tosin väärinymmärretyissä merkityksessä.⁶⁶ Bowlby kehitti nämä vaiheet perustuen tutkimuksiinsa lastenkotiin joutuneiden lasten kokemuksista. Bowlbyn surun vaiheiden heikkous on juuri siinä, että ne eivät puhu kuoleman surusta, vaan ne puhuvat pikemminkin kriisistä ja sen vaiheista. Kuoleman surulle yhteistä toki on se, että siinäkin merkityksellinen kiintymyssuhde katkeaa äkillisesti.⁶⁷ Kiintymyssuhteen katkeaminen läheisten rakkaiden ihmisten kanssa aiheuttaa kriisin, mutta on väärä yleistys, että kuolema olisi aina traumaattinen tapahtuma eli siihen liittyisi aina traumaattinen kriisi. Kuten Worden asian ilmaisee, on olemassa surua ilman traumaa, traumaa ilman

⁶⁴ Mitchell & Anderson 1983.

⁶⁵ Mitchell & Anderson 1983, 21. “*The genesis of grief lies in the inevitability of both attachment and separation for the sustenance and development of human life.*”

⁶⁶ Tunnetuimmat surun vaihemallit ovat Kübler-Ross (1969, tässä tutkimuksessa 1984) kieltäminen – viha – kaupankäynti – masennus – hyväksyminen. Bowlby (1980) ja Bowlby & Parkes (1970): turtumus – kaipaus ja etsiminen – hajaannus ja epätoivo – uudelleen organisoituminen. Vähemmän Suomessa tunnettu, mutta tarkempi on Randon (1993) kuuden R:n suruprosessia kuvaava malli, joka jakaantuu kolmeen vaiheeseen: 1) Välttelyvaihe - menetyksen tunnustaminen (**R**ecognising), 2) kohtaamisen vaihe - reagointi (**R**eacting), muistojen läpikäynti (**R**ecollecting), luopuminen (**R**elinquishing) ja 3) Sopeutumisen vaihe – uudelleen suuntautuminen (**R**eadjusting), uusien ihmissuhteiden solmiminen (**R**einvesting).

⁶⁷ Bowlby 1980. Bowlby & Parkes 1970.

surua ja on olemassa myös traumaattista surua.⁶⁸ Vanhemmistaan eroon joutuneille lapsille kiintymyssuhteen katkeaminen on aina traumaattinen kriisi, mutta kiintymyssuhteen katkeaminen kuolemaan ei välttämättä sellainen ole. On kuitenkin perusteltua lähteä liikkeelle siitä, että suru liittyy kiintymyssuhteen katkeamiseen – tai oikeammin siihen, että ihminen joutuu eroon jostakin, johon hänellä on vahva kiintymyssuhde. Mitchell & Anderson tähdentävät, että on muitakin kiintymyssuhteita kuin ihmisiin liittyviä, ja kiintymyssuhde voi katketa muullakin tavoin kuin kuolemaan. Heidän perusteensinsä on, että me suremme vain niitä asioita tai ihmisiä, jotka ovat meille tärkeitä ja rakkaita. Jotta suru voi syntyä, on yhteys tähän kiintymyksen kohteeseen jollakin tavalla katkennut tai kohde on jollakin tavalla menetetty.⁶⁹

Mitchellin ja Andersonin teologinen arvio surusta ja sen liittymisestä kiintymyssuhteisiin on kiinnostava:

Ihmisellä on oikeus suruun juuri siksi, että myös Jumala luomisessaan on rakastanut maailmaa ja antaa meille esimerkin Jeesuksessa rakastaa lähimmäisiämme. Tietyllä tavalla juuri kiintymys, rakkaus, tekee elämästä elämisen arvoisen ja siksi kiintymyssuhteen katkeamisesta aiheutunut suru on osoitus sellaisesta elämästä, jossa on oltu uskollisia Jumalan alkuperäiselle luomistahdolle.⁷⁰

Myös Martti Luther yhdisti surun ja rakkauden toisiinsa. Martti Luther kirjoitti lapsensa menettäneelle äidille, että suru on luonnollista ja oikein, sillä Jumala ei ole luonut meitä kiviksi, on hänen tahtonsa, että me suremme rakkaitamme. Jos emme sure, se kertoo, että meissä ei ole rakkautta.⁷¹ Suru ja rakkaus voidaan luonnollisesti liittää toisiinsa myös ilman teologista sanastoa. esimerkiksi evolutionaarisen lähestymistavan mukaan rakkaus on ollut ihmisen evoluutiossa merkityksellinen asia siksi, että toisiinsa kiintyneillä ja toisistaan välittävillä ihmisillä on paremmat mahdollisuudet selviytyä

⁶⁸ Worden 2009.

⁶⁹ Mitchell & Anderssonin ajattelun taustalla vaikuttavat Bowlbyn ohella yhtäältä Margaret Mahlerin (1968) varhaisen kehityksen teoria, jossa lapsi symbioosivaiheen ja erillistymis-yksilöllistymisvaiheen jälkeen noin kolmanteen ikävuoteen mennessä kykenee luomaan minä-identiteetin ja Melanie Kleinin (1960) objektiuhdeteoria.

⁷⁰ Mitchell & Anderson 1983.

⁷¹ Luther 1955, 72. Luther koki kahden tyttärensä kuoleman. Hänen ja Katherine von Boran toinen lapsi Elisabeth kuoli hieman alle kahdeksan kuukauden ikäisenä ja kolmas lapsi Magdaleena kuoli 13-vuoden ikäisenä. Hieman alle kolme vuotta myöhemmin Luther kirjoitti lohdutuskirjeessään Andrew Osianderille, joka oli menettänyt jo toisen vaimonsa ja samaan aikaan tyttärensä, että hän tietää oman rakkaimman lapsen kuolemasta, kuinka suuri Osianderin tuskan täytyy olla. Luther kirjoittaa (80-81), että – vaikka se vaikuttaisi oudolta – hän yhä edelleen suree tyttärensä Magdaleenan kuolemaa eikä hän voi tätä unohtaa. Luther kertoo, että tietää Magdaleenan olevan taivaassa ja että hänellä on iankaikkinen elämä ja että Jumala on antanut Lutherille todellisen merkin rakkaudestaan ottamalla hänen tyttärensä hänen Isällisen rakkautensa hoiviin. Luther tähdentää, että rakkaus, josta hän puhuu, on kuitenkin luonnollista ja inhimillistä rakkautta, joka täytyy nauttia ristiin kanssamme, jotta hyvä ja täydellinen Jumalan tahto voi toteutua.

luonnonvalinnan taistelussa kuin yksilöllisyyteen ja itsenäisyyteen fokusoivilla.⁷² Mitchell & Anderson listaavat kuusi erityyppistä menetystä ja viisi erilaista muuttujaa menetyksissä (taulukko 1).⁷³ Kuusi erilaista menetystä eivät sulje toisiaan pois, vaan usein ne esiintyvät yhdessä ja toisiinsa liittyneinä. Esimerkiksi puolison kuolema on usein suhteen menetys, systeeminen menetys, roolin menetys ja intrapsyykkinen menetys. On tärkeää havaita, että menetyksen kuormittavuuteen vaikuttavat myös muut tekijät kuin se objekti, mitä on menetetty.

Surututkimuksen näkökulmasta näyttää hieman oudolta, että missiossaan puhua kaikkien menetyksien puolesta Mitchell & Anderson käsittelevät myös toissijaisina pidettyjä menetyksiä kuten materiaalista tai kuviteltua menetystä. He toteavat, että teologiselta pohjalta tällainen kritiikki on oikeutettua, sillä persoonan ja ihmisen menetys on suurempi menetys kuin roolin tai tavaran menetys. Roolin tai tavaran suremisen voisi nähdä Jumalan alkuperäisen luomistahdon vastaisena, koska ihmisestä Jumala on tehnyt lähes kaltaisensa olennon.⁷⁴ Mitchell & Anderson kuitenkin toteavat, että alitajunta ei tee tällaista erottelua, vaan mikä tahansa suru on todellinen suru. Tämä liittyy jo johdantoluvussa käsiteltyyn äänioikeudettomaan suruun.⁷⁵ Yhteisö luo omat norminsa siitä, mitkä surut ovat suremisen arvoisia.

Taulukko 1. Erityyppiset menetykset ja menetysten viisi muuttujaa Mitchell & Andersonin (1983) mukaan.

ERILAISET MENETYKSET	MENETYSTEN MUUTTUJAT
1) <i>Materiaalinen menetys</i>	1) <i>Vältettävissä olevat ja ei-vältettävissä olevat menetykset.</i>
2) <i>Suhteen menetys</i>	2) <i>Väliaikaiset ja lopulliset menetykset.</i>
3) <i>Intrapsyykkinen menetys</i>	3) <i>Todelliset ja kuvitellut menetykset.</i>
4) <i>Toiminnallinen menetys</i>	4) <i>Odotetut ja odottamattomat menetykset.</i>
5) <i>Roolin menetys</i>	5) <i>Jättäminen ja jätetyksi tuleminen.</i>
6) <i>Systeeminen menetys</i>	

Mitchellin ja Andersonin erottelu surun muuttujista on hyödyllinen, koska se avaa näköalan siihen, että kaikki surut eivät ole samanlaisia. Heidän näkemyksensä siitä, että ihmiselämän erilaiset suuret ja pienetkin surut ovat sellaisia, joita on lupa surra, on sinänsä ihan hyvä ja kannatettava ajatus. Myös heidän keskeinen ajatuksensa siitä, että sureminen liittyy ihmisyyteen, koska ihminen on merkityksiä luova olento, avaa upeita näköaloja paitsi ihmisenä olemisen suruihin myös iloihin. Filosofisesti katsoen asiaan ei ole

⁷² Gross 2016, 34.

⁷³ Mitchell & Anderson 1983,

⁷⁴ Ps. 8.

⁷⁵ Doka 2002.

huomauttamista, mutta käytännössä on niin, että jotkut surut ovat selviytymisen kannalta vaikeampia kuin toiset. Tällöin puhutaan komplisoidusta surusta. Useimmiten sureva voi surra itselleen luontaisella tavalla ilman, että minkäänlainen erityinen surutuki on välttämätöntä. Tutkimuksien mukaan surevista n. 10-20 %:lla suru komplisoituu. Jos kuolema on tapahtunut traumaattisissa olosuhteissa, surulla on suurempi riski komplisoitua.⁷⁶

Yksi komplisoidun surun muotoja on pitkittynyt suru, vaikka joskus ne nähdäänkin synonyymeinä. Pitkittyneelle surulle on määritelty seuraavat diagnostiset ominaisuudet:

1. *Seuraavat kuvatut oireet ovat jatkuneet vähintään kuusi kuukautta.*
2. *Pysyvää ja itsepintaista eroahdistusta, mihin liittyy intensiivistä yksinäisyyden tunnetta, kaipausta ja ahdistusta vainajaa kohtaan.*
3. *Vähintään viisi seuraavasta yhdeksästä oireesta päivittäin haittaavassa määrin:*
 - a. *Vähentynyt käsitys itsestä*
 - b. *Vaikeus hyväksyä menetys todellisena niin tunteen kuin ajatuksen tasolla*
 - c. *Menetyksestä muistuttavien asioiden välttely*
 - d. *Kykenemättömyys luottaa muihin tai siihen, että he ymmärtävät*
 - e. *Äärimmäistä katkeruutta tai vihaa kuolemasta johtuen*
 - f. *Äärimmäisen vaikeaa mennä eteenpäin elämässä*
 - g. *Kokonaisvaltaisen turtumuksen tunne*
 - h. *Usko, että elämä on tyhjää ja tulevaisuus merkityksetöntä tai tarkoituksetonta*

⁷⁶ Drescher & Foy 2010, 151-152. Lapsen kuoleman aiheuttamaa suru tutkineet Bellai & Papdatou (2006, 906) määrittelevät komplisoidun suruun kuuluviksi tekijöiksi negatiivisen asenteen itseensä suhteessa muihin ihmisiin, perhe-elämän vaikeudet ja sosiaalisen eristäytymisen. Vastaavasti terveeseen suruun kuuluu heidän mukaansa myönteiset asenteet itsestä suhteessa muihin ja vahvistuneet ihmissuhteet perheessä ja sen ulkopuolella. Muita suruun ja selviytymisprosessiin kuuluvia tekijöitä olivat selviytymisstrategiat liittyen kuoleman jättämään tyhjän tilaan ja kärsimykseen, käsitys omasta identiteetistään ja roolistaan vanhempana, saatu sosiaalinen tuki ja sen laatu sekä merkityksen etsintä lapsen kuolemalle.

i. Tunne, että on kuoleman johdosta hämmentynyt, järkyttynyt tai huumaantunut

4. Merkittävästi vähentynyt toimintakyky sosiaalisessa elämässä, työssä tai perheessä.⁷⁷

Traumaattinen suru on surua, johon liittyy traumaattinen kriisi. Traumaattisella kriisillä tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilö kokee ulkoisen tapahtuman, joka on laadultaan tai asteeltaan sellainen, että hän kokee fyysisen olemassaolonsa, sosiaalisen identiteettinsä tai muun päämääränsä elämässä vakavasti uhatuksi.⁷⁸ Traumaattinen tilanne voi syntyä luonnonvoimien seurauksena, ihmisen tarkoittamattaan ja tarkoituksella aiheuttamana.⁷⁹ Puhutaan trauman jälkeisestä stressihäiriöstä tai posttraumaattisesta stressistä, jolla tarkoitetaan sitä, että traumaattisen tilanteen aiheuttamat luonnolliset reaktiot kestävät vähintään kuukauden ajan.⁸⁰ Lapsuudessa koetulla traumalla on havaittu olevan selkeitä yhteyksiä merkittäviin fyysisiin ja psyykkisiin oireisiin ja sairauksiin.⁸¹ Traumanjälkeinen stressihäiriöön kuuluu kolmenlaisia oireita: trauman uudelleen eläminen, emotionaalinen turtumus ja välttämiskäyttäytyminen ja kohonnan vireystilan aiheuttamat oireet.⁸² Traumanjälkeiseen stressihäiriöön on erityisesti alttiina, jos henkilö on lapsuudessa traumatisoitunut, jos hänellä on mielenterveysongelmia, hänellä ei ole sosiaalista tukea, hän on aiemmin kokenut traumatisoivan tilanteen tai jos elämä on muuten täynnä stressin aiheuttajia. Henkilöön liittyvinä taustatekijöinä on havaittu olevan nuori ikä, naissukupuoli, matala sosioekonominen status ja matala koulutustaso.⁸³ Traumanjälkeinen stressihäiriö ja pitkittynyt suru sisältävät samankaltaisia oireita, mutta keskeinen ero on siinä, että pitkittyneessä surussa pysytään kiinni menetyksessä, kun trauman jälkeisessä stressihäiriössä menetystä ei yleensä kohdata.⁸⁴

⁷⁷ Parkes & Prigerson 2010, 122-136. Gross 2016, 137-156.

⁷⁸ Cullberg 1991, Saari 2003.

⁷⁹ Drescher & Foy 2010, 148.

⁸⁰ Huttunen (2016) määrittelee traumaperäisen stressihäiriön seuraavasti: "Traumaperäinen stressireaktio kehittyy henkilön jouduttua kohtaamaan tapahtuman, johon liittyy joko kuolema tai vakava loukkaantuminen tai niiden uhka taikka oman tai toisen fyysisen koskemattomuuden vaarantuminen... Traumaperäisen stressihäiriön diagnoosi (ICD-10-diagnoosikoodi F43.1) edellyttää, että sille tyypilliset oireet kestävät vähintään kuukauden ajan. Jos traumaattiseen kokemukseen liittyvät oireet kestävät alle kuukauden, kyse on akuutista stressihäiriöstä."

⁸¹ Drescher & Foy 2010, 148-149.

⁸² Drescher & Foy 2010, 149-150.

⁸³ Drescher & Foy 2010, 151.

⁸⁴ Drescher & Foy 2010, 152-153.

Kuten jo aiemmin todettiin, kaikki suru ei ole traumaattista eikä kaikkiin traumoihin liity surua. Mutta kuten Mitchell & Andersonin pohdinnat erilaisista menetyksistä selvästi osoittavat, ihmisen sosiaalinen identiteetti tai muu päämäärä voi läheisen kuoleman kautta tulla vakavasti uhatuksi, jolloin hän kokee traumaattista surua. Traumaattista surua kokevalle hänen surunsa vertaaminen työpaikan menettämiseen voi tuntua erittäin loukkaavalta ja myös surutuen kannalta kyse on aivan eri mittaluokan asioista. Jos suru ei ole traumaattista tai muuten komplisoitunutta, sureva voi surra itselleen luontaisella tavalla ilman, että erityinen surutuki olisi välttämätöntä. Komplisoidussa surussa surutuesta voi sen sijaan olla ratkaiseva hyöty.⁸⁵ Traumaattista surua on pidetty yhtenä komplisoidun surun alamuotona⁸⁶, mutta moniin näiden alamuotojen syntymiseen yleensä liittyy jonkinlainen traumaattinen kokemus.⁸⁷ Tämän tutkimuksen kannalta on oleellista todeta, että vauvan kuolema on aina traumaattinen tilanne.⁸⁸

2.2.2 SURUN MUUTTUJAT

Mitchell & Andersonin kirja on syntyaikaansa suhteutettuna urauurtava teos. Kun sitä tarkastellaan surututkimuksen teoksena, voidaan kuitenkin todeta, että kirjoittajat katsovat asiaa ehkä liiankin laajasti. Heidän lähtökohtansa on pastoraalinen tuki, jonka piirissä kohdataan laajasti erilaisia ihmisiä eri tilanteissa, eikä pastoreiden pidäkään niissä lähteä laittamaan suruja arvoasteikolle. Silti olisi hyvä nähdä, että traumaattisen surun kohdalla tarvitaan "väkevempiä lääkkeitä" eli kuuntelun ja empatian lisäksi tehokkaampaa, pidempiaikaisempaa ja täsmällisempää tukea. Toinen lähtökohta on esimerkiksi Wordenilla, jonka suruteorioista käy vahvasti ilmi, että niiden on tarkoitus olla apuna henkilöille, jotka kohtaavat työssään nimenomaan surevia. Painotus on vahvasti traumaattisen surun tunnistamisessa ja siinä tukemisessa.

Myös Worden listaa surun muuttujia (*mediators*). Mitchell & Andersonin painopiste oli kaikissa ihmisen menetyksissä, kun Worden keskittyy nimenomaan kuoleman aiheuttamaan suruun ja siinä annettavaan surutukeen kantaen erityisesti huolta komplisoituneesta surusta. Worden käyttää käsitettä komplisoitunut suru, ei surututkimuksessa joskus käytettyä termiä epänormaali suru (*abnormal grief*). Epänormaali suru viittaa terminä siihen, että olisi olemassa jokin normaali suru, mutta koska suru on hyvin

⁸⁵ Drescher & Foy 2010, 151-152.

⁸⁶ Gross (2016, 137-156) listaa erilaisia komplisoidun surun muotoja seuraavasti: puuttuva (minimaalinen) suru, viivästynyt suru, pidättynyt suru, vääristynyt suru, konfliktoitunut suru, odottamaton suru, krooninen suru ja pitkittynyt suru.

⁸⁷ Parkes & Prigerson (2010) toteavat, että lähes kaikkien, jotka ovat hakeneet psykiatrista apua suruun, siihen on liittynyt traumaattinen kokemus.

⁸⁸ Väisänen 1996, 21.

yksilöllistä, niin sanottua normaalia surua ei ole mahdollista määrittää. Sama koskee surun pituutta: on mahdotonta määritellä aikaa, minkä surun pitäisi kestää, siksi pitkittyneestä surusta puhuminen on Wordenin mukaan harhaanjohtavaa.

Worden listaa seitsemän surun muuttujaa: ⁸⁹

1. *Sukulaisuussuhde*
2. *Kiintymyssuhteen luonne*
 - a. *voimakkuus/turvallisuus, ambivalentti/konfliktoitunut, riippuvuustekijät.*
3. *Kuoleman olosuhteet*
 - a. *läheisyys, äkillisyys, traumaattisuus, ehkäistävyys, epäselvyys, stigmaattisuus, samanaikaiset kuolemat.*
4. *Henkilöhistorialliset muuttajat*
 - a. *menetyshistoria, mielenterveyshistoria*
5. *Yksilölliset muuttajat*
 - a. *Ikä, sukupuoli, coping-tyyli, kiintymyssuhdetyyli, kognitiivinen tyyli, minän vahvuus, uskomusmaailma*
6. *Sosiaaliset muuttajat*
 - a. *tuen saatavuus, tuen tyydyttävyyys, sosiaaliset roolit, uskonnolliset ja kulttuurilliset resurssit*
7. *Samanaikaiset muut stressitekijät.*

Wordenin seitsemän surun muuttujaa kertovat siitä, kuinka suru on hyvin kompleksinen ja yksilöllinen prosessi. Toisen hyvän kuvan asiasta antaa Bostonin yliopiston sielunhoidon apulaisprofessori Melissa M. Kelley, joka vertaa surua mosaiikkiin. Suru muodostaa ison surukuvan pienistä mosaiikinpalasista. Vaikka suuri kuva olisikin kahdessa mosaiikissa samankaltainen, pienet mosaiikin palaset voivat olla hyvin erilaisia.⁹⁰ Samaa sanovat Mitchell & Anderson: "Suru on erityinen reaktio erityiseen menetykseen erityisessä ihmissuhteessa erityisenä aikana."⁹¹

⁸⁹ Worden 2009, 57-78, 284.

⁹⁰ Kelley 2010.

⁹¹ Mitchell & Anderson 1983.

Joskus esitetään kysymys tai väitteitä siitä, mikä suruista on suurin. Onko puolison menetyks suurempi suru kuin sisaren menetyks? Tai onko pienen lapsen menetyks suurempi suru kuin nuoren lapsen menetyks? Yleensäkin ottaen on hyödyttöntä tai enemmänkin haitallista pohtia eri surujen suuruutta, mutta Wordenin muuttajat osoittavat, että kun surua tarkastellaan yksilön kokemuksen näkökulmasta, sen "suuruus" riippuu useasta tekijästä, ei vain siitä, kuka vainaja on. Kysymyksen pohdinta on tässäkin mielessä hyödyttöntä.⁹²

Menetyksen kohde tai tapa ei ole ainoa surua ja selviytymisprosessia määrittelevä tekijä. Worden toteaa, että pohtiessamme surun muuttujia on otettava huomioon surevan ihmisen henkilöhistorialliset muuttajat.⁹³ Tällöin pohditaan sitä, mikä on ihmisen menetyshistoria, ja otetaan kuolemaan liittyvien menetyksien lisäksi huomioon muutkin menetykset, joista Mitchell ja Andersson puhuvat. Jos elämä on kuin sarja peräkkäisiä menetyksiä, niin läheisen kuolema voi suistaa ihmisen täysin tolaltaan. Toinen henkilöhistoriallinen muuttaja on mielenterveyshistoria. Jos pitkän ja vaikean mielenterveyshistorian kokenut henkilö kohtaa läheisen ihmisen menetyksen, on selvää, että hänen jaksamisensa on ääri rajoilla.

Toinen huomioitava asia Wordenin muuttujia tarkasteltaessa ovat yksilölliset muuttajat, joista ensimmäinen on ikä. Pieni lapsi suree eri tavalla kuin aikuinen. Erään tutkimuksen mukaan kaikkein parhaiten surua kestää 50-vuotias mies.⁹⁴ Sukupuolen vaikutusta suruun on myös tutkittu ja aiheesta keskusteltu paljon. Dyregrov & Dyregrov listaavat useita lapsen kuolemaan liittyviä surun eroja miesten ja naisten välillä: äidit surevat useimmiten suuremmalla intensiteetillä ja pidemmän aikaa kuin isät, mutta noin viidesosalla isistä ja äideistä tapa surra on päinvastainen. Isät ovat usein aktiivisia ulkomaailmaan (hautaustoimisto, poliisi jne.), äideillä on suurempi taipumus suuntautua sisäänpäin ilmaisemaan ja tuntemaan suuria tunteita. Usein naiset käsittelevät tapahtunutta puhumalla, miehet tekemällä. Tämä ei välttämättä tarkoita sitä, että naiset surisivat enemmän kuin miehet, mutta he ovat kyvykkäämpiä ilmaisemaan surua. Erot suremisen tavoissa voivat johtaa ristiriitoihin vanhempien välillä.⁹⁵ Useimmiten lapsen kuolema kuitenkin

⁹² Vrt. Toedter & al (2001) jotka loivat perinaataalikuolemien aiheuttaman surun tutkimista varten mittarin, jossa tarkastellaan akuuttia surua, selviytymisvaikeuksia ja epätoivoa tiettyjen kysymysten avulla. Kun mittari oli ollut käytössä hieman yli 10 vuotta, he vertailivat sen valossa tehtyjä tutkimuksia. He totesivat, että tällä mittarilla mitatulla surun määrällä ei ollut eroa sillä, oliko menetyks alku- tai myöhäisraskaudessa, eikä myöskään sillä, oliko vastaajat miehiä tai naisia. Ainoa merkittävä ero syntyi siitä, miten tutkimukseen oli osallistuttu. Mikäli tutkimukseen osallistujat oli kerätty ilmoituksilla tai vertaistukiryhmistä, heidän mitattu surun määränsä oli suurempi kuin sairaaloiden potilastietojen perusteella lähetetyillä kyselyillä.

⁹³ Tämä oikeastaan melko ilmeinen puoli surusta nousee vahvasti esiin myös George Bonannon (Bonanno & al. 2001, 2002, 2004 & Bonanno 2004) resilienssitutkimuksissa.

⁹⁴ Lund 2002.

⁹⁵ Dyregrov & Dyregrov 2008.

vahvistaa yhteenkuuluvuutta, vaikka voikin johtaa joissakin tapauksissa eroon.⁹⁶ Kohtukuoleman kohdalla naisten suru on erään tutkimuksen mukaan jälkeen intensiivisempää ja pitkäkestoisempaa kuin miesten.⁹⁷ Toisen tutkimuksen mukaan miesten ja naisten surureaktioiden voimakkuudessa ei ole sukupuolesta johtuvaa eroa.⁹⁸ Kolmas tutkimus puolestaan toteaa, että naisten suru kestää kauemmin ja siinä korostuu erityisesti ahdistusperäiset ja masennusreaktiot. Miesten reaktiot sisältävät myös ahdistusta ja masennusta, mutta myös runsasta alkoholin käyttöä.⁹⁹ Kohtukuoleman kohdalla miehillä usein korostuu huoli vaimosta.¹⁰⁰ Tämä voi vaikuttaa miesten mahdollisuuksiinsa saada sosiaalista tukea.¹⁰¹ Voi kuitenkin käydä niinkin, että äidit ottavat muun perheen tukijan ja suojelijan roolin.¹⁰² Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan monet kohtukuolleen isät löysivät merkitystä vaimonsa tukemisesta, mutta kokivat suurta avuttomuutta ja turhautumista synnytyksen aikana ja sen jälkeen.¹⁰³ Australialaisen tutkimuksen mukaan sekä syyllisyyttä että häpeää liittyi perinataalikuoleman jälkeiseen suruun, mutta merkittävää eroa sukupuolten välillä ei ollut.¹⁰⁴

Jo aiemmin todettiin, että lapsena ihmiselle kehittynyt kiintymyssuhdetyyli on merkittävä sen kannalta, miten ihminen kokee surua. Jos varhaiset ihmissuhteet ovat olleet hyvät, siitä usein kehittyy turvallinen kiintymyssuhdetyyli. Tällöin ihminen kokee olevansa arvostettu ja tuen, huolenpidon ja välittämisen arvoinen.¹⁰⁵ Turvallisen kiintymyssuhteen omaavat ihmiset kokevat läheisen kuoleman jälkeen surun kipua, mutta kykenevät prosessoimaan kipua ja kehittämään terveen jatkuvan kiintymyssuhteen eli muistosuhteen vainajaan. Jos ihmiselle on varhaislapsuutensa tuloksena kehittynyt turvaton kiintymyssuhdetyyli, tilanne on toisenlainen. Turvaton tyyli voi esiintyä ahdistuneena tai huolestuneena kiintymyksenä, jolloin ihminen tuntee läheisen ihmisen menettäessään suurta ja pitkäkestoista hätää, joka saattaa johtaa komplisoituneeseen suruun. Toinen turvattoman kiintymyssuhdetyylin muoto on ahdistunut tai ambivalentti kiintymyssuhdetyyli. Kiintymyssuhteessa rakkaus ja viha esiintyvät yhdessä. Läheisen kuoltua

⁹⁶ Salakari & al. 2015, Sjöblom & al. 2015.

⁹⁷ Vance & Najman 1995.

⁹⁸ Seecharan & al. 2004.

⁹⁹ Vance & al. 1995.

¹⁰⁰ Glaser & al. 2007, 394.

¹⁰¹ O'Leary & Thorwick 2006. Worth 1997.

¹⁰² Bellali & Papadatou 2006, 911.

¹⁰³ Samuelsson & al. 2001, 124, 126-128. Kts. myös Aho 2010, 49-53.

¹⁰⁴ Barr 2004, 493.

¹⁰⁵ Gross 2016, 35-38.

ihminen kokee voimakasta vihaa ja ahdistusta. Tämän kiintymyssuhdetyylin omaavilla on taipumusta nähdä vainaja ihannekuvana itsestään siten, etteivät he voi tuntea vihaa tai kielteisiä tunteita vainajaa kohtaan. Kiintymyssuhdetyyli voi olla myös välttelevä-vähättelevä. Tällöin ihminen tuntee hyvin vähän surua ja kokee minimaalisia surureaktioita.¹⁰⁶ Jotkut tutkijoista ovat sitä mieltä, että suru tulee voimakkaana myöhemmin eli puhutaan ns. viivästyneestä surusta. Toiset tutkijat, kuten George A. Bonanno ovat taas sitä mieltä, että viivästynttä surua ei ole, vaan jotkut ihmiset vain selviävät surusta paremmin.¹⁰⁷ Syynä tähän on ajateltu olevan se, että nämä henkilöt eivät olleet kiintymyssuhdetyylinsä takia kiintyneet vainajaan kovin vahvasti, mutta myös tämän tyylin edustajien surussa voi olla joko heti kuoleman jälkeen tai myöhemmin somaattisia oireita johtuen alitajuisesta erosta johtuvasta kaipauksesta.¹⁰⁸ Kaikkein huonoiten surusta selviävät luultavasti kuitenkin ne, joiden kiintymyssuhdetyyli on välttelevä-pelokas. Toisin kuin välttelevä-vähättelevä tyyli, jonka edustaja arvostaa itsenäisyyttä ja omin voimin selviämistä, tämän kiintymyssuhdetyylin edustajat pelkäävät luoda ihmissuhteita, koska ne kuitenkin tulevat päätymään. Kun heiltä kuolee läheinen, heillä on suuri vaara vaipua masennukseen, koska se vahvistaa heidän pelkoaan siitä, että kaikki tulee menemään huonosti väijäämättä.¹⁰⁹

Tämän tutkimuksen kannalta erityisen olennainen osa Wordenin muuttujissa on ihmisen käsitemaailma, usko ja arvot. Traumaattinen menetyks voi järjestyttää ihmisen uskomusmaailmaa rajusti: onko Jumala sittenkään hyvä tai välittääkö hän sittenkään minusta?¹¹⁰ Mutta vahva usko siihen, että kaikki tapahtuvat asiat ovat osa Jumalan suurta suunnitelmaa tai siihen, että kerran ikuisuudessa näkee vainajan uudelleen, ovat molemmat asioita, jotka voivat auttaa jaksamaan traumaattisen menetyksen jälkeen.¹¹¹ On myös havaittu, että spiritualiteetti voi olla merkittävänä rakennusaineena merkityksen etsinnässä traumaattisen kokemuksen jälkeen.¹¹² Tähän palataan alaluvussa 2.3.3.

Wordenin muuttujista voi huomata senkin, että suru on myös sosiaalinen prosessi. Suru ei ole vain yksilöllistä, myös perheet, seurakunnat, yhteisöt ja

¹⁰⁶ Gross 2016, 20-42. Worden 2009, 66-70.

¹⁰⁷ Bonanno & al. (2002, 194-195) toteaa, ettei ole olemassa yhtäkään tutkimusta, joka todistaisi viivästyneen surun olevan olemassa.

¹⁰⁸ Stroebe & al. 2006, 76. Worden 2009, 69-70.

¹⁰⁹ Worden 2009, 70. Wijngaards-de Meij & al. (2007) mukaan niillä lapsensa menettäneillä vanhemmilla, joilla kiintymyssuhde on ei-turvallinen – niin välttelevä kuin ahdistunut kiintymyssuhdetyyli – oli enemmän sekä suru- että masennusreaktioita. Kts. myös Gross 2016, 20-42.

¹¹⁰ Koskela 2011.

¹¹¹ Worden 2009.

¹¹² Drescher & Foy 2010, 153-155.

jopa kansakunnat voivat surra.¹¹³ Ihmiset ovat aina surreet yhdessä ja yksi syy erilaisten surun tukimuotojen kuten sururyhmien ja vertaistukijärjestöjen nousuun viime vuosikymmeninä saattaakin olla se, että perinteiset sosiaaliset yhteisöt, kuten kyläyhteisö, suku ja seurakunta, ovat menettäneet merkitystään ja luontaista surevien joukkoa ei samalla tavalla ole saatavilla.¹¹⁴ Useat tutkimukset vahvistavat, että mikäli surevalla on sosiaalista tukea saatavilla, se lievittää surun ja muiden stressaavien elämäntilanteen vaikutuksia.¹¹⁵ Erään tutkimuksen mukaan jopa lemmikkieläimen omistajilla surun aiheuttamat stressireaktiot esiintyivät lievempinä kuin muilla.¹¹⁶ On myös näyttöä siitä, että mitä enemmän sosiaalista tukea oli saatavilla, sitä vähemmän masennusoireita esiintyi pitkälläkin aikavälillä.¹¹⁷ Vastaavasti surun komplisoituminen liittyy usein riittämättömään tai konfliktoituneeseen sosiaaliseen tukeen.¹¹⁸ Läheisen kuoleman jälkeen sosiaalisen tuen saaminen voi vaikeutua siksi, että vaikka heti kuoleman jälkeen tukea olisikin paljon, puolen vuoden tai vuoden jälkeen, kun sureva alkaa hiljalleen käsittää, mitä on menettänyt, hautajaisten aikaan häntä tukeneet henkilöt eivät ole paikalla tai jos ovat, he kehottavat unohtamaan jo vainajan ja jatkamaan elämäänsä. Worden kuitenkin huomauttaa, että vaikka näyttääkin selvältä, että sosiaalinen tuki voi auttaa jaksamaan surussa, ei ole kuitenkaan näyttöä siitä, että se nopeuttaisi surun kestoja tai tekisi suruprosessin kokonaisuudesta helppoa tai edes helpompaa. Tärkeämpää kuin pelkkä sosiaalisen tuen saatavuus on saatavan tuen tyydyttävyyden surevan kannalta. Kaikki eivät koe sosiaalista tukea tyydyttäväksi.¹¹⁹ Esimerkiksi puhumaan tottumattomat miehet eivät välttämättä koe hyötyvänsä naisvaltaisesta vertaistukiryhmästä.¹²⁰ Yksi olennainen sosiaalisen tuen muoto on Wordenin mukaan uskonnolliset voimavarat, mihin tämäkin tutkimus fokusoituu.

¹¹³ Anderson 2010, 129.

¹¹⁴ Vrt. Erämaja 2006, 368. Kts. myös Harmanen 1997, 244-252. Harmanen tutkimuksessa kävi ilmi, että lapsen menetys oli selvästi erottuva vaikeasti autettava suru.

¹¹⁵ Worden 2009, 73. Dyregrov & Dyregrov 2008. Väisänen 1999. Aho 2010. Aho & al. 2013. Sherkat & Reed 1992. Stroebe et al. 1999, Harmanen 1997 ja monet muut.

¹¹⁶ Akiyama & al. 1986. Tutkimukseen osallistui kaupunkilaisnaisia, jotka olivat menettäneet puolisonsa. Lemmikkien omistajilla oli vähemmän psykologisia oireita ja he käyttivät vähemmän lääkkeitä kuin verokkir ryhmä, jonka jäsenet eivät omistaneet lemmikkejä.

¹¹⁷ Stroebe & al. 2005.

¹¹⁸ Worden 2009, 73.

¹¹⁹ Worden 2009, 74.

¹²⁰ Armstrongin (2001, 150) mukaan miehillä ei usein ole tarvetta keskustella lapsensa menetyksestä muiden kuin oman puolisonsa kanssa. Samuelsson & al. (2001, 127-128) toteavat, että lapsensa menettäneille miehille lohduttavinta oli keskustelu oman puolison kanssa, mutta jotkut kaipasivat myös paikkaa, jossa voisi puhua asiasta jonkun toisen miehen kanssa.

Esimerkiksi kristilliset hautajaiset tarjoavat liittymispaikan suurempaan sosiaaliseen yhteisöön.¹²¹

Wordenin surun muuttujissa seitsemäntenä kohtana on samanaikaiset muut stressitekijät.¹²² On selvää, että jos on menettänyt työpaikkansa, kärsii taloudellisista vaikeuksista, lapsella on vaikeuksia koulussa, on parisuhdehuolia ja sitten joku läheinen ihminen kuolee, se koettelee ihmisen kykyä selviytyä menetyksestä. Tähän ei usein kiinnitetä huomiota, koska auttajien painopiste on ymmärrettävästi menetyksessä.

2.2.3 VAIHETEORiat, JATKUVAT TUNNESITEET JA PSYKOANALYYTTISEN SURUKÄSITYKSEN KRITIIKKI

Kun surututkimusta peilaa Wordenin muuttujien näkökulmasta, on ilmeistä, että useat sinänsä tärkeät surun mallit puhuvat vain osasta muuttujista. Surun muuttujien näkökulmasta erilaiset vaihemallit menettävät käyttökelpoisuutensa, koska jos itse surukin voi edellä mainituilla tavoilla yksilöllinen ja kompleksinen, miten suruprosessille voitaisiin edes määritellä mitään yksittäisiä vaiheita? Bowlbyn osalta jo todettiin, että hänen mallinsa pohjautui lastenkotiin joutuneiden lasten kokemuksiin ja että kyse on pikemminkin traumaattisesta kriisistä kuin varsinaisesti surusta. Toinen merkittävä vaihemalli, jota suruun liittyvissä julkaisuissa on väsymättä toistettu vuosikymmeniä, on Elisabeth Kübler-Rossin esittämä.¹²³ Kübler-Rossin malli pohjautuu Bowlbyn vaiheiden tavoin pikemminkin traumaattiseen kriisiin kuin suruun. Kübler-Ross muotoili vaiheet tutkimalla kuolevien potilaiden kokemuksia, joten hänen tutkimansa suruprosessi on erilainen kuin läheisen ihmisen sureminen, jossa elämä jatkuu ilman vainajaa. Molempiin liittyy luonnollisesti surua, mutta myös muita tekijöitä, mitkä tekevät niiden suoran soveltamisen lähimmäisen kuolemasta aiheutuvaan suruun ongelmalliseksi.¹²⁴

¹²¹ Worden 2009, 118-120.

¹²² Worden 2009, 75.

¹²³ Kübler-Ross 1969, 1984.

¹²⁴ Yksi ongelma Kübler-Rossin vaiheteoriassa on se, että sitä ei ole suruun sovellettu empiirisesti tutkittu. Yksi harvoista nimenomaan vaiheteoriaa pitkällä aikavälillä tutkineista on Maciejewski & al. 2007. Heidän tutkimuksensa mukaan viisi surun vaiheista nousevaa indikaattoria (epäusko, kaipaus, viha, masennus ja hyväksyminen) esiintyivät pääsääntöisesti Kübler-Rossin teorian mukaisessa järjestyksessä. Wortman & Silver (2007, 2692) kritisoivat tutkimusryhmää kuitenkin siitä, että heidän otannastaan olivat valikoituneet pois komplisoidun surun oireita kärsivät (tutkijoiden valinta) ja ne, joilla ei ollut surun kanssa ongelmia (osallistujat kieltäytyivät tällä perusteella). Tutkimuksen tulosten yleistäminen yleiseksi surun malliksi on Wortman & Silverin mukaan paitsi otannasta johtuen virheellistä, myös haitallista sureville. Weiner (2007, 2692-2693) vastaavasti kritikoi tutkimusta myös siitä, että se sivuuttaa komplisoidun surun ja siitä, että se huomioi vain länsimaisen ihmisen näkökulman. Bonanno & Boerner (2007, 2693) on puolestaan sitä mieltä, että ryhmä tulokset eivät itseasiassa edes tue vaiheteoriaa, vaan pikemminkin ilmaisevat resilienssiä, koska hyväksyntää esiintyi

Toinen ongelma vaihemalleissa on se, että niissä vaikuttaa vahvasti taustalla Sigmund Freudilta peräisin oleva surutyön -käsite (*die Trauerarbeit*), jossa tarkoituksena on vapauttaa surun kohteeseen sitoutunut tunne-energia ja suunnata se uudelleen. Tätä Freudin mallia on kritisoitu laajalti 2000-luvulla.¹²⁵ Freud ei kuitenkaan varsinaisesti luonut surutyön käsitettä sellaiseksi, jona se on myöhemmin surututkimuksessa ymmärretty. On jopa todettu, ettei Freud ikinä edes soveltanut surutyö-käsitettä kuolemansuruun vaan tarkoitti sillä lapsen kehitykseen liittyvää luopumista suorasta kiintymyksestä vanhempaa kohtaan eli oidipaalisesta rakkaudesta.¹²⁶ Tarkkaan ottaen tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Freud kyllä sovelsi teoksessaan *Mourning and melancholia* (1917) surutyön käsitettä myös kuoleman aiheuttamaan suruun, mutta hän käytti tällöin surua esimerkkinä sisäisestä prosessista melankolian (tai oikeammin depression) olemuksen valaisemiseksi. Freud ei siis yrittänyt luoda uutta teoriaa surusta, vaan hän esitteli aikansa yleisen ymmärryksen mukaisen käsityksen siitä: "murhe on ... reaktiota rakastetun ihmisen tai hänen sijaansa tulleen abstraktion menetykseen."¹²⁷ Freud toteaa surureaktioiden olevan monesti samankaltaisia masennuksen kanssa, vaikka surussa syy on ulkoinen ja masennuksessa sisäinen. Hän vieläpä kirjoittaa:

*...mielemme [ei] koskaan juolahda pitää murhetta sairaanloisena tilana eikä jättää lääkärin hoidettavaksi, vaikka se aiheuttaa tuntuvia muutoksia tavanomaisiin elämänasenteisiin. Luotamme murheen laantuvan aikaa myöten ja pidämme murheen häiritsemistä epätarkoituksenmukaisena, jopa haitallisena.*¹²⁸

Onkin ironista, että surun muuttumista 1900-luvulla normaalista elämään kuuluvasta asiasta patopsykologiseksi ammattiauttajien asiaksi on perusteltu juuri Freudin esseellä ja surutyön käsitteellä, koska Freud itse artikkelissa nimenomaan toteaa surun kuuluvan normaalin elämän asioiden joukkoon. Surusta tuli 1900-luvulla yhtäältä tieteellisen tutkimuksen kohde ja toisaalta sairautteen rinnastettava tila, jota hoitamaan tarvittiin ammattilaisia. Vielä 1800-luvulla surua pidettiin normaalina elämään kuuluvana asiana, joka tosin

runsaasti heti menetyksen jälkeen. Kübler-Rossin vaihemallin tulkinta on elänyt omaa elämänsä siinä määrin, että välillä mielessä herää epäily, että onko tulkitsijat aina edes lukeneet alkuperäisteosta. Tämä epäily nousee esiin siksi, että Kübler-Ross kirjoittaa (1969 1984, 138): "Vaiheet elävät oman aikansa, toinen korvaa toisen, jotkut elävät rintarinnan, mutta yksi asia on tavallisesti yhteinen kaikille vaiheille: Toivo." Toivon näkökulmaa harvoin esitellään vaiheiden esittelyn yhteydessä, vaikka se on Kübler-Rossille keskeinen.

¹²⁵ Klass & al. 1996, 4-5. Walter 1996, 7-8. Kotimaisessa keskustelussa esim. Pulkkinen 2016, 43-45

¹²⁶ Klass & al. 1996, 5-6. Poijula 2002, 33.

¹²⁷ Freud 1917, 158.

¹²⁸ Freud 1917, 158-159.

joskus saattoi viedä ihmisen tolaltaan ainakin väliaikaisesti.¹²⁹ Myös Freud vihjaa, että jonkinlaista patologista suruakin voi olla olemassa, sillä jotkut kokevat rakkaansa menettäessään "surun asemesta melankoliaa ja heitä epäilemme sairaanloisesta alttiudesta."¹³⁰ Totta on kuitenkin se, että Freud ei tarkoittanut surutyön käsitteen olevan malli surevien tukemiseen eli heidän ohjaamistaan tunnesiteiden katkaisemiseen. Freud vain totesi normaalista surusta sen tosiasian, että jonain päivänä menetys ei enää ole niin kivulias ja ihminen voi suunnata kiinnostuksensa muihin asioihin kuten uusiin ihmissuhteisiin. Freudin artikkelia tarkasteltaessa on huomattava sekkin, että hän ei siinä käsitellyt lainkaan traumaattista surua.

Surutyö ei tarkoita sitä, että ihminen työstäisi surun pois ja jatkaisi elämää menetyksestä parantuneena, vaan sitä, että suru tekee työtään ihmisessä. Suru ei ole passiivinen tila, vaan aktiivinen prosessi.¹³¹ Viime aikaisessa kotimaisessa keskustelussa Mari Pulkkinen on kritisoinut surutyö-termin käyttöä, koska se on psykologisoitunut ja viittaa käsitykseen, jossa surusta pitäisi päästä nopeasti eroon.¹³² Tämä ajatus ei tosin ole suomalaissa surukeskustelussa uusi, esimerkiksi Matti-Pekka Virtaniemi on esittänyt sen jo kymmenen vuotta aiemmin.¹³³ Lisäksi jo surutyö -termin läpilyöntiin kotimaisessa surutermistössä suuresti vaikuttanut Soili Poijulan samanniminen kirja toteaa hyvin kriittisesti, että surutyötä ei voi tehdä kerralla eikä se ole nopeasti ohi, ja että liian monet pitävät surua jonakin, josta täytyy selviytyä eikä koettavana ja läpielettävänä asiana.¹³⁴ Worden puolestaan toteaa, että hän puhuu surun tehtävistä (*task*) eikä surun vaiheista (*phases, stages*) juuri siksi, että tehtävät viittaavat surevan mahdollisuuksiin tehdä aktiivisesti jotain surua prosessoidakseen, kun vaiheet puolestaan viittaavat passiivisuuteen.¹³⁵ Wordenkaan ei tarkoita surun tehtävillä sitä, että suru olisi projekti, joka pitäisi äkkiä suorittaa ja vainaja unohtaa, hän pyrkii antamaan välineitä, joiden avulla suru ei komplisoidu.

George Hagman on listannut 1900-luvulla vallalla olleen surukäsityksen tärkeimpiä piirteitä. Hän kutsuu tätä mallia psykoanalyttiseksi standardimalliksi. Sen mukaan on olemassa tunnistettava normaali suruprosessi. Suremisen tarkoitus on säilyttävä ja vahvistava, ei muuttava. Sureminen on yksityinen, psyyken sisäinen prosessi, ei sosiaalinen ja relationaalinen. Surun tunnereaktiot nousevat spontaanisti yksilöstä ja surun kieltäminen tai tukahduttaminen johtaa surun patologisoitumiseen.

¹²⁹ Graneck 2010, 52. Valentine 2006, 59-62.

¹³⁰ Freud 1917, 158-159

¹³¹ Harmanen 1997, 30.

¹³² Pulkkinen 2016.

¹³³ Virtaniemi 2005.

¹³⁴ Poijula 2002, 11-12, 36. Kts. Itkonen 2017a.

¹³⁵ Worden 2009, 35.

Hagmanin mukaan psykoanalyttisessä standardimallissa ajateltiin, että suru on luonteeltaan standardimainen, ei yksilöllinen ja persoonallinen. Suru on tuskallista ja surkeaa, eikä sisällä tunteiden moninaisuutta. Surun keskeinen tehtävä on katkaista tunnesiteet, ei jatkaa niitä. Psykkisen energian vaihtelu on psykoanalyttisen standardimallin perusta. Menetykseen liittyviä merkityksiä ei korosteta. Normaali suru johtaa täyteen päätökseen, eikä jää avoimeksi ja kehittyväksi.¹³⁶ Hagmanin mukaan standardimallista poiketen nykyisen ymmärryksen mukaan suru ei etene vaiheissa, kaikki eivät käy läpi tuskallista suruprosessia, surulla ei ole aina selkeää päätepistettä, suru on yksilöllinen, muttei yksilön sisäinen prosessi, eikä surun tehtävä ole katkaista tunnesiteitä, vaan etsiä uusia tapoja jatkaa niitä. Lisäksi Hagman korostaa erityisesti Robert A. Neimeyeriin viitaten, että sureminen ei ole vain sisäisen tunne-energian läpikäymistä, se on myös merkityksen etsimistä tapahtuneelle.¹³⁷ Vaikka Neimeyer ja Hagman tuovat vahvasti esiin ajatuksen uudesta mallista, jo Mitchell & Anderson kirjoittivat teologisen suruteoriansa tiimoilta, että "suru on prosessi, jossa menetyksen takia merkittävästi haastettu tai muuttunut uskomusjärjestelmä on palautunut."¹³⁸ Käytännössä Mitchellin ja Andersonin teoriassa on kyse merkityksen etsinnän prosessista kristillisessä kontekstissa.

Vuonna 1996 julkaistu *Continuing Bonds* -teos on merkkipaalu surututkimuksessa psykoanalyttisen perusmallin murentumisessa, koska se esittää antiteesin psykoanalyttisen mallin ytimeä, tunnesiteiden katkaisemisesta.¹³⁹ Virtaniemi kuvaa asiaa näin: "Kirjan tekijät tiesivät (ja niin heille oli opetettu), että "oikean" ajattelutavan mukaan... suru on surtu, kun tunnesiteet vainajaan on voitu katkaista. ... Surututkijoiden haastateltavat puhuivat kuitenkin aivan päinvastaista."¹⁴⁰ Kirjan tekijät itse kirjoittavat:

Tämän kirjan keskeinen teema on, että surevat säilyttävät rakkaansa muistoa kuoleman jälkeen pitkän aikaa, usein koko elämän ajan. Tämä vainajasta muodostuneen sisäisen representaation pitäminen on pikemminkin normaalia kuin epänormaalia.¹⁴¹

Vaikka *Continuing Bonds* -teos oli kirjoittajien mukaan tarkoitettu keskustelun avaukseksi, se on jäänyt surututkimuksen merkkipaaluksi. Eräänlaiseksi kopernikaaniseksi käänteeksi, jossa paradigmaa korjattiin lähemmäs todellisuudessa vallinnutta tilannetta. Yksi syy tilanteeseen oli se, että surututkimuksessa oli painottunut kvantitatiivinen metodi ja sen taustalla loogis-positiivinen tutkimusfilosofia, joka ei kyennyt tunnistamaan surun

¹³⁶ Hagman 2001.

¹³⁷ Hagman 2001. Neimeyer 2001.

¹³⁸ Mitchell & Anderson 1983.

¹³⁹ Klass & al. 1996.

¹⁴⁰ Virtaniemi 2005, 60.

¹⁴¹ Klass 1996, 349.

yksilöllisyyttä eikä ihmisten sisäistä maailmaa. Siihen liittyi myös jonkinlainen sokea usko tieteen auktoriteettiin ja siihen, että suru tai ihmisen kokemus yleensä, on asia, joka perustuu behavioristiselle, ennustettavalle käytökselle. Ihmisen tietoisuutta ja merkityksen etsinnän prosessia ei voinut mitata, siksi keskityttiin ihmisen käyttäytymiseen. Psykoanalyttinen surumalli oli myös vahvasti länsimainen eikä se täysin tunnistanut surun sosiaalis-kulttuurista ulottuvuutta. Länsimainen individualistinen ihanne autonomisesta ja muista riippumattomasta yksilöstä näki surun väliaikaisena toimintahäiriönä, josta yksilö ammattiapua saatuaan palaa tietyn prosessin jälkeen takaisin toimintakykyiseksi. Riippuvuus läheisistä ihmisistä nähtiin lähinnä ei-toivottavana feminiinisenä piirteenä, josta pitäisi nopeasti päästä eroon. Surukäsityksen kehittyminen psykoanalyttisesta mallista kohti uutta surukäsitystä on osoitus myös naisten näkökulman tulemisesta laajemmin esille surututkimuksessa. Empiirinen todistusaineisto oli jo pitkään puhunut sen puolesta, että ihmiset eivät surussa tosiasiaassa katkaise tunnesiteitään vainajaan, vaan ne muuttuvat. Tätä pidettiin kuitenkin patologisena käytöksenä, joka johtaa komplisoituun suruun. Esimerkiksi Worden, joka julkaisi oman surutuen mallinsa, surun tehtävät, vuonna 1986 oli muuttanut jo ennen *Continuing Bondsia* viimeisen tehtävänsä muotoon "emotionaalisesti jättää vainaja ja jatkaa elämäänsä", mutta samassa lauseessa hän kuitenkin antaa vielä ymmärtää, että jos jatkaa emotionaalista yhteyttä vainajaan, elämää ei voi jatkaa eikä uusia ihmissuhteita syntyä. Kirjansa seuraavassa painoksessa Worden ottaa huomioon ajatuksen tunnesiteiden jatkumisesta ja on muuttanut viimeisen tehtävän muotoon "pysyvän yhteyden löytäminen vainajaan samalla, kun rakentaa uutta elämää".¹⁴² *Continuing Bonds* -teoksen valossa Mitchell & Andersonin *All our losses, all our griefs* -teos näyttää vaikuttavan kaukonäköiseltä. He toteavat kirjassaan saman perusajatuksen, että rakkaan ihmisen menetyksestä aiheutuva suru ei häviä milloinkaan kokonaan pois. Se vaimenee ja muuttaa muotoaan eikä ehkä tee enää kipeää, mutta se pysyy ihmisen mukana koko loppuelämän. Onnistunut surutyö ei tarkoita surun kohteen unohtamista, vaan siitä irti päästämistä siten, että uudet kiintymyssuhteet ovat mahdollisia.¹⁴³

Continuing Bonds -teos koostuu 20 artikkelista, joista ensimmäinen on johdanto ja viimeinen johtopäätöksiä kokoava. Artikkelit käsittelevät surun sosiaalisia ulottuvuuksia eri kulttuureissa ja eri aikakausina, lasten surua, puolison surua, vanhempien surua, sisarusten surua ja adoptioon liittyviä menetyksiä. Huomion arvoista onkin se, että surua ei nähdä yksittäisenä yksilöllisenä ominaisuutena vaan aina suhteessa menetettyyn ihmiseen, mikä

¹⁴² Worden 1986 ja 1991. Nämä ovat muuten tässä tutkimuksessa käytetyn Worden 2009 painetun teoksen aiempia painoksia.

¹⁴³ Mitchell & Anderson 1983. Myös Silver & Wortman toteavat jo kolme vuotta aiemmin, että (1980, 339) "ikävä elämän tapahtuma ei koskaan todella unohdu ja kokemusta siitä luultavasti kannetaan mukana koko loppu elämän."

on koko uuden surukäsityksen ydinajatus. Tämä on johtanut myös lukuisiin uusiin oivalluksiin surututkimuksessa, vaikka jatkuvien kiintymyssuhteiden teoria herättää myös joitakin kysymyksiä.¹⁴⁴ On huomattava, että suruun liittyvä tutkimus on toki jo ennen *Continuing Bondsia* ollut vakavasti otettavaa tutkimusta ja monet tulokset ovat edelleen valideja. Ne ovat kuitenkin olleet ikään kuin avaimenreiästä kurkistelua surun kokonaisuuden huoneeseen. Esimerkiksi Kübler-Rossin surun vaiheista aivan totta on se, että usein menetystä seuraa epätodellisuuden tunne ja sen jälkeen vihan ja epätoivon tunteita ja kaupankäyntiäkin, mutta niiden ymmärtäminen universaaleiksi ja lineaarisiksi surun malleiksi on turhan rohkeaa yleistämistä. Kübler-Ross itse toteaa postuumisti julkaistussa teoksessaan, ettei hän ikinä tarkoittanut malliaan otettavan niin kirjaimellisesti kuin se tehtiin, mutta silti malli on käyttökelpoinen surun kokonaisuuden ymmärtämisessä.¹⁴⁵ Tästä esimerkiksi Dyregrov & Dyregrov ovat eri mieltä siksi, että ihmisillä on taipumus ottaa erilaiset surun vaihemallit liian vakavasti, mistä seuraa, että surevat kokevat surevansa jotenkin "väärin" tai auttajat eivät tunnista surevan tarpeita yrittäessään sovittaa niitä vaihemalleihin. Sen sijaan, että vaihemalleja yritettäisiin tulkita uudelleen, olisi syytä luopua niistä kokonaan ja puhua yleisimmistä surureaktioista lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Taulukossa kaksi on lueteltuna yleisimmät surureaktiot lapsen kuolemasta aiheutuvassa surussa Dyregrov & Dyregrovin mukaan.¹⁴⁶

Taulukko 2 Surureaktiot Dyregrov & Dyregrovin (2008) mukaan.

LYHYT AIKAVÄLI	PITKÄ AIKAVÄLI
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Epätodellisuuden tunne – shokki</i> • <i>Ruumiillisen reaktiot: vapina, sydämentykytys, pahoivnointi, paleleminen ja huimaus.</i> • <i>Itku tulee monesti myöhemmin, esim. hautajaisissa tai kun vainaja nähdään.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Menetyksen tunne, kaipuu ja tuska</i> • <i>Itsesyytökset ja syyllisyys</i> • <i>Tapahtumien läpieläminen uudelleen ja uudelleen</i> • <i>Univaikeudet</i> • <i>Ahdistus ja haavoittuvuuden tunne.</i> • <i>Muisti- ja keskittymisvaikeudet</i> • <i>Ärtymys, viha ja fyysiset vaivat</i>

¹⁴⁴Esimerkiksi Worden (2009, 3-4) kysyy, minkätyyppiset siteet ovat kaikkein hyödyllisimpiä menetykseen sopeutumisessa? Näitä voisivat olla esim. muistoesineet, tunne vainajan läsnäolosta, puhuminen vainajalle tai vainajan arvomaailman ottaminen omaksi. Entä kenelle siteiden ylläpito on hyödyllistä ja kenelle ei? On otettava huomioon, että kaikille tunnesiteiden jatkaminen ei vaikuta olevan hyödyllistä, joillekin on parempi vain luopua ja jatkaa eteenpäin. Millä aikavälillä tunnesiteiden jatkaminen on hyödyllisintä ja milloin se ei ole niin hyödyllistä? Mikä on uskonnollisten ja kulttuuristen erojen vaikutus ihmisille hyödyllisten jatkuvien tunnesiteiden ylläpitämisessä? Tähän kuuluvat rituaalien ja vainajan muistamisen merkitys eri yhteisöissä. Mikä on tunnesiteiden jatkumisen ja elämän jatkamisen ilman vainajaa suhde toisiinsa?

¹⁴⁵ Kübler-Ross 2006.

¹⁴⁶ Dyregrov & Dyregrov 2008, 27-35.

Käänteentekevää surututkimuksessa on siis ollut sen havainnon tekeminen, että sureminen ei tarkoita kiintymyssuhteen katkaisemista, vaan sen uudelleen muotoutumista ihmissuhteesta muistosuhteeksi.¹⁴⁷ Tätä surututkimuksen kopernikaanista käännettä on kuitenkin ylitulkittu eikä se suinkaan merkitse kaiken aikaisemman surututkimuksen, kuten esimerkiksi psykoanalyttisen suruteorian, kumoutumista.¹⁴⁸ Kumoaamisen sijaan käänne paljasti ihmisen kokemukseen liittyvän ulottuvuuden, joka oli jäänyt surututkimuksessa vähälle huomiolle ja usein ymmärretty väärin erityisesti populaäreissa julkaisuissa.¹⁴⁹

2.2.4 SURUN SOSIAALINEN ULOTTUVUUS, KAKSOISPROSESSIMALLI JA RESILIIENSSI

Yksi surun psykoanalyttisen perusmallin sokeista pisteistä on ollut surun sosiaalinen ulottuvuus. Ihmiset ovat eri kulttuureissa kautta aikojen surreet yhdessä toisten ihmisten ja yhteisön kanssa, ja usein surua kanavoimaan on syntynyt erityisiä rituaaleja. Länsimainen individualistinen suru on maailman historian perspektiivissä lähinnä säännön vahvistava poikkeus. Läheisen ihmisen menetyksen hetkellä ihminen usein kaipaa yhteisöä tuekseen. Jos hän ei saa sitä sosiaalisesta ympäristöstään, kyseessä on yhdysvaltalaisen geriatrian professorin ja luterilaisen pastorin Kenneth Dokan muodostama käsite äänioikeudeton suru, joka esiteltiin johdantoluvussa.¹⁵⁰ Äänioikeudeton suru tuo vahvasti esiin sen *Continuing Bonds*in perusajatuksen, että surua ei surra irrallaan muista ihmisistä, vaan suhteessa toisiin ihmisiin – vainajaan ja läheisiin. Myös Wordenin surun muuttujista kuudes eli sosiaaliset muuttujat puhuu tästä samasta tematiikasta. Äänioikeudeton suru ei liity vain kuolemaan, kuten esimerkiksi Auli Vähäkankaan tutkimus lapsettomuuden merkityksestä Chagga-kulttuurissa Tansaniassa osoittaa. Lapsettomuus on Chagga-kulttuurissa stigma, jota ihmiset kantavat silloinkin, kun he ovat muuttaneet urbaaniin ympäristöön pois perinteisestä heimokulttuurista ja yhtäältä yhteisöllisestä kristillisestä kulttuurista. Stigma lapsettomuudesta pysyy, mutta yhteisön tukea ei enää ole. Afrikkalaisessa kulttuurissa näkyy hyvin, kuinka terveys ei ole vain yksilön koettu terveydentila, vaan sillä on

¹⁴⁷ Klass & al. 1996. Itkonen 2017b.

¹⁴⁸ Gross 2016. Aavaluoma 2016,112.

¹⁴⁹ Surun kokemuksellisuuden moneudesta hyvän kuvan antaa Erjanti (1999, 82-159), joka kuvaa surun olevan ytimeltään luopumisen prosessi, joka sisältää 13 pääkategoriaa. Ne ovat tunnemyrsky, elimistön kapina, menetyksen todentuminen, itsetutkiskelu, ajattelun murros, oman todellisuuden mieltämisen muutos, surun säätelijät, tartuntapinnan hakeminen, surun vallan murtaminen, surun itsesäätely, elpyminen, vuorovaikutus ja persoonallinen kasvu (käännökset Koskela 2011, 90).

¹⁵⁰ Doka 2002.

sosiaalinen ulottuvuutensa.¹⁵¹ Myös länsimaalainen ihminen tarvitsee sosiaalista kanssasurjoiden yhteisöä, tämä on luultavasti yksi syy sille, että vertaistukiryhmät ja muu sosiaalinen tuki koetaan surussa tärkeäksi. Vastaavasti sosiaalisen tuen puute vaikeuttaa suruprosessia.¹⁵²

Tony Walter korostaa, että länsimaisen yhteiskunnan käsitys kuolemisenesta, hautajaisista ja surusta on muuttunut viime vuosisadalta radikaalisti. Uskontojen ja yhteisöjen määrä on vähentynyt, mikä on vähentänyt myös niiden merkitystä yksittäisen ihmisen suremisen osana. Sureminen on muuttunut myös osaksi digitaalista maailmaa sosiaalisen median ja muun Internetin tarjoaman uudenlaisen yhteisöllisyyden kautta.¹⁵³ Tässä muutoksessa on silti huomattava, että vaikka uudet digitaaliseen todellisuuden eri muodot ovat tarjonneet ennennäkemättömän väylän surun ilmaisemiselle ja uudelle yhteisöllisyydelle, tarve muistaa ja ritualisoida kuolemaa ovat kuitenkin säilyneet.¹⁵⁴

Continuing Bonds -teos on eräänlainen antiteesi aiemmin vallinneelle surun psykoanalyttiselle perusmallille. Karkeasti ottaen edellisessä painopiste on surun kohtaamisessa ja jälkimmäisessä surun välttelyssä. Mielenkiintoisen synteetin näistä tekivät vuonna 1999 julkaistussa tutkimuksessaan hollantilainen Margaret Stroebe ja hänen kollegansa Hans Schut.¹⁵⁵ Heidän mukaansa surutyötä ja surun kohtaamista korostavat mallit eivät huomaa sitä, että useat selviytyvät surusta pikemminkin päinvastaisella tavalla eli välttämällä surua ja suuntaamalla mielenkiintonsa uusiin asioihin. Tätä tapaa pidettiin surun komplisoitumisriskiä lisäävänä ja siksi "vääränä" tapana surra. Osittain kyse on kuitenkin vääristyneestä tutkimusotannasta, sillä varsinkin ennen 2000-luvun alkua surututkimuksesta valtaosa käsitteli naisten surua. Miesten osallistuminen surututkimuksiin oli huomattavasti vähäisempää, ja erityisesti otannasta puuttui miehiä, jotka selvisivät surusta hyvin ja näin ollen eivät luultavasti olleet kiinnostuneita surututkimuksiin osallistumaan. Stroebe & Schut kutsuvat malliaan kaksoisprosessimalliksi (*Dual process of coping*, kuva 1). Mallin mukaan surua kuvaa heilahtelu (*oscillation*) menetysorientoituneiden ja toipumisorientoituneiden coping-tyyliä välillä. Stroeben & Schutin mukaan ihmisellä usein painottuu jompikumpi orientaatioista, mutta sureva tarvitsee aina välillä hengähdystaukoa omasta tyyppillisemmästä orientaatiostaan ja suru

¹⁵¹ Vähäkangas 2010.

¹⁵² Wallerstedt & al. 2003.

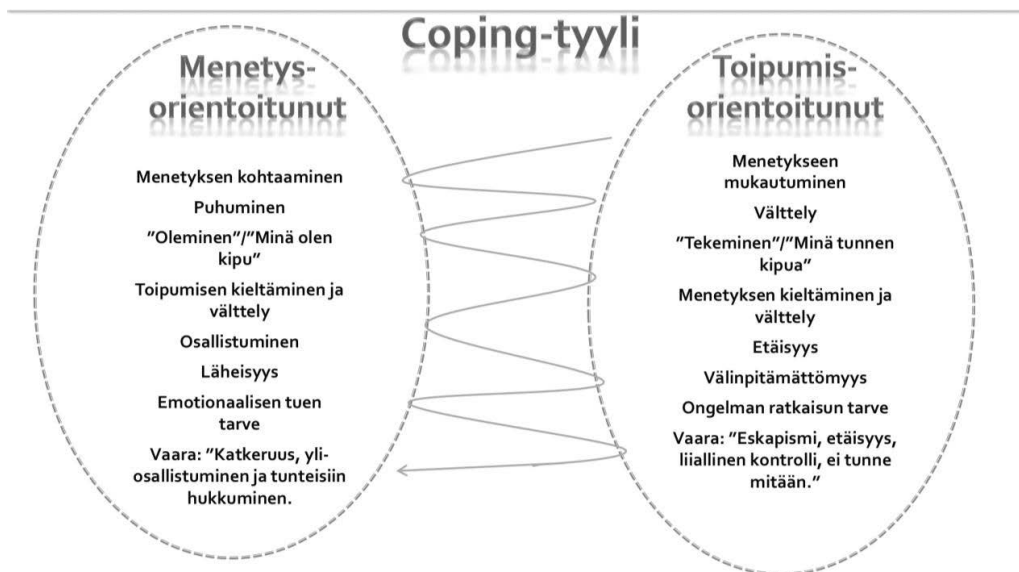
¹⁵³ Walter 2017. Kuoleman digitalisoitumisesta kts. Haverinen 2014.

¹⁵⁴ Haverinen 2014.

¹⁵⁵ Parkes (2006, 34) toteaa, että suruteorioista kiintymyssuhdeteoria selittää ihmisen kaipauksen ja itkun tarpeen ja hänen oma psykososiaalisen siirtymisen teoriansa puolestaan tarpeen kulkea surussa eteenpäin. Hän kysyy, miten nämä kaksi empiiristä mallia voidaan sovittaa yhteen, ja toteaa tässä esitetyn suuntaisesti, että vastaus löytyy surun kaksoisprosessimallista.

”heilahtaa” toisen orientaation puolelle.¹⁵⁶ Surun kaksoisprosessimallia voidaan luonnehtia enemmänkin selviytymisteoriaksi, kuin yleisteoriaksi surusta. Dynaamisen luonteensa vuoksi se sopii silti hyvin suruprosessin kuvaamiseen.

Kaksoisprosessimallin ansioksi voidaan laskea erityisesti, että sen mukaan sureminen ei välttämättä ole suurta ja voimakasta tunnekuohua, vaan terve sureminen voi perustua myös menetyksen kohtaamisen välttämiseen. Helene Deutschin artikkeli *The Absence of Grief* vuodelta 1937 jatkoi Freudin surutyö-käsitteen kehittelyä, jonka mukaan suru voi komplisoitua, jos se on liian intensiivistä ja voimakasta, mutta myös silloin, jos surua ei ilmene lainkaan.¹⁵⁷ Kun *Continuing Bonds* antoi oikeutuksen voimakkaalle ja pitkäkestoiselle

Kuva 1 Surun kaksoisprosessimalli (Stroebe & Schut 1999). Kuvan ja suomennoksen laatinut Stroebe & Schutin pohjalta Itkonen.

surulle, joka ei pyri tunnesiteiden katkaisemiseen, antoi puolestaan kaksoisprosessimalli oikeutuksen sille, ettei surevan välttämättä tarvitse käydä läpi tuskallista ja pitkää suruprosessia. Jos näin on, on esitettävä tärkeä ja oikeutettu kysymys: mistä tämä voi johtua?¹⁵⁸

¹⁵⁶ Stroebe & Schut 1999. Glaser & al. (2007, 397-398) mukaan naisten suru on yleensä menetyksorientoitunutta ja miesten toipumisorientoitunutta, mikä voi joskus aiheuttaa ristiriitoja parisuhteessa.

¹⁵⁷ Granek 2010, 53-54.

¹⁵⁸ Mielenkiintoinen on myös Walterin (2017, 83-92) ajatus siitä, kuinka suru voi heilahdella eri tavalla riippuen yhteiskunnallisesta tilanteesta. Walterin mukaan stoalainen lähestymistapa on asianmukainen

Tähän antaa ainakin osittaisen vastauksen resilienssin käsite ja siihen liittyvät erityisesti Bonannon ja hänen tutkimusryhmänsä tutkimukset.¹⁵⁹ Bonanno tutki iäkkäiden pariskuntien masennusreaktioita¹⁶⁰ ennen ja jälkeen leskeksi tulemisen. Tutkimuksen tekee erityiseksi se, että se alkoi jo ennen kuolemaa ja siten ottaa huomioon henkilön mielenterveyshistorian, ja lisäksi tutkimus oli pitkäkestoinen (48 kuukautta menetyksen jälkeen). Tutkimuksen otantakin on suurehko, loppuun asti mukana oli 92 henkilöä. On selvää, että suru on eri asia kuin masennus, mutta monet surun vaikutukset elämään ovat samankaltaisia kuin masennuksessakin, joten masennusoireita tutkiessa saadaan jonkinlainen kuva myös suruprosessin vaikeudesta. Tutkimuksen otanta on myös rajoittunut, kyseessä ovat länsimaalaiset iäkkäät valkoihaiset henkilöt, jotka ovat kaikki leskiä. Miehiä on tutkimuksessa mukana kymmenen. Nämä voidaan kuitenkin nähdä myös surun muuttujien vakioimisena, mikä auttaa tarkastelemaan muita muuttujia.¹⁶¹

Tutkimuksen perusteella muodostettiin seuraavat viisi erilaista surun kehityskaarta (*trajectories*), joiden kulku esitetään kuvassa 2. Ensimmäinen niistä oli kehityskaari, jolle tutkijat antoivat nimen *yleinen suru (common grief)*. Nimi syntyi siitä, että surun kaava kulki aiemmin vallalla olevan mallin mukaisesti eli aluksi suru on voimakasta ja sitten pikkuhiljaa heikkenee.¹⁶² Toiselle kehityskaarelle tutkijat antoivat nimen *krooninen depressio (chronic depression)*, jossa masennus oireet ovat voimakkaita jo ennen puolison kuolemaa ja pysyvät voimakkaina kolme vuotta puolison kuoleman jälkeenkin. He kärsivät suurista vaikeuksista ennen puolisonsa kuolemaa ja kuolema teki asioita pahemmaksi ja heillä oli haastateltavista kaikkein vaikeinta löytää merkitystä tapahtuneelle. Kolmas kehityskaari sai nimen *krooninen suru (chronic grief)*, joka on kuvaus pitkästä ja vaikeasta suruprosessista. Heidän kohdallaan masennusreaktiot eivät olleet korkeita

taloudellisesti vaikeina aikoina tai sota-aikoina, kun surun tunteiden ilmaiseminen on puolestaan tarkoituksenmukainen taloudellisesti ja poliittisesti turvallisissa yhteiskunnissa. Vastaavasti Doka & Martin (2010) esittelevät kaksi suremisen mallia tai tyyliä: intuitiivisen ja instrumentaalisen suremisen. Näistä intuitiivinen suremisessa korostuu emotionaalisuus, tunteiden ilmaisu ja surun kipu ja instrumentaalisisessa kognitiivisuus, surun älyllinen käsittely ja toiminta. Heidän mukaansa yleensä ihmisten surussa on piirteitä molemmista tyyleistä painottuen jompaan kumpaan. Naisilla painottuu useimmiten intuitiivinen ja miehillä instrumentaalinen sureminen. Dokan & Martinin ajatus on hyvin lähellä surun kaksoisprosessimallia.

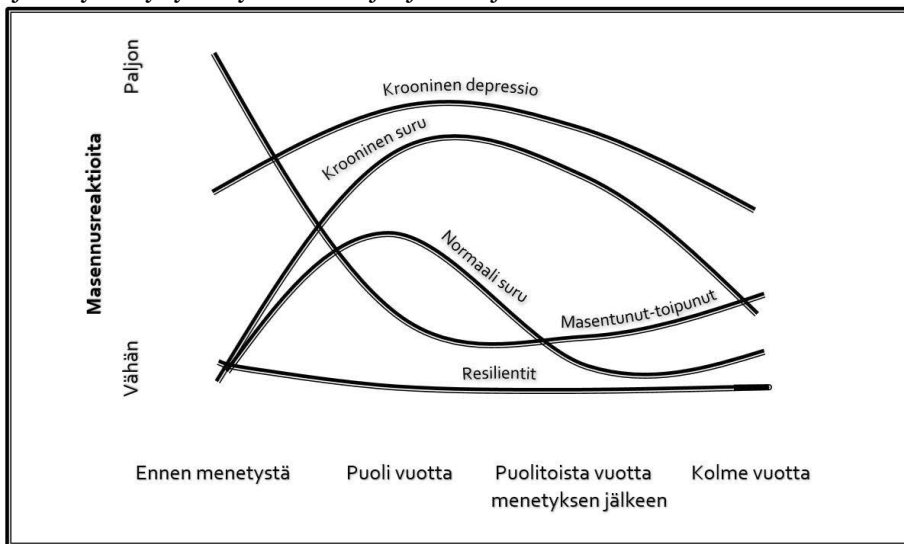
¹⁵⁹ Bonanno & al. 2004, Boerner & al. 2005 ja Bonanno 2004. Myös Bonanno & al. 2001 & 2001. Aho 2010. Kelley 2010. Gross 2016.

¹⁶⁰ Kyseessä oli masennuksen diagnosointiin perustuva itsetäytettävä arviointimittari CES-D, jonka pääpaino on affektiivisten tekijöiden, kuten depressiivisen mielialan, syyllisyyden ja arvottomuuden tunteiden, avuttomuuden ja toivottomuuden tunteiden, psykomotorisen hitauden, ruokahalun vähenemisen ja univaikeuksien arvioimisessa. <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/85/> (luettu 27.10.2017).

¹⁶¹ Bonanno & al. 2004. Boerner & al. 2005. Tutkimukseen osallistui tarkkaan ottaen 1532 naimisissa olevaa yli 65-vuotiasta henkilöä vuosien 1988-93 aikana. Kts. <http://www.cloc.isr.umich.edu/index.htm> (luetu 7.11.2017)

¹⁶² Bonanno & al. 2004.

ennen menetystä, mutta nousivat korkealle manetyksen aikana ja pysyivät korkeana alkaen hiljalleen laskeutua kolmen vuoden jälkeen menetyksestä. Tähän ryhmään kuuluvilla oli vähän tukea ja he näkivät itsensä huonoina selviytyjinä. Kuoleman jälkeen he kokivat suurta kaipausta ja emotionaalista tuskaa, ajattelivat paljon kuolemaa ja etsivät merkitystä. Heillä esiintyi eniten katumusta liittyen aviosuhteeseen. Tutkijoiden johtopäätös oli, että tähän ryhmään kuuluvat kokivat merkittävää ja ajallisesti pitkään kestäväää kaaosta, koska menettivät terveen puolisonsa, josta he olivat suuresti riippuvaiset.¹⁶³ Neljäs kehityskaari oli tutkijoille yllätys. He antoivat ryhmälle nimen *masentunut/kohentunut(depressed-improved)*. Mielenkiintoista tähän ryhmään kuuluvien kohdalla oli se, että menetyksen jälkeen heidän tilansa kohentui. Masennusreaktiot olivat korkealla ennen menetystä, mutta laskivat menetyksen jälkeen, kunnes kolmen vuoden jälkeen oli pientä nousua. Heidän puolisonsa sairastivat ennen kuolemaa ja he saivat vähän tukea - näin puolison kuolema oli päätös krooniselle stressinaiheuttajalle. Heillä oli myös emotionaalista epätasapainoisuutta ja he ajattelivat, että maailma on heitä kohtaan epäreilu. Tutkijat epäilivät, että heidän huonovointisuutensa kasvaa ajan myötä lyhyen hyvinvointiajanjakson jälkeen.¹⁶⁴

Kuva 2 Surun kehityskaaret. Boerner & al. (2005) pohjalta laatinut Itkonen

Viidennen ryhmän tutkijat nimesivät nimellä *resilientit (resilient)*. Tutkijaryhmän yllätykseksi tähän ryhmään kuului puolet haastateltavista. Heidän kohdallaan masennusreaktiot pysyivät alhaisina ennen menetystä, heti menetyksen jälkeen sekä pitkällä aikavälillä. Ryhmään kuuluneet olivat

¹⁶³ Bonanno & al. 2004, 269.

¹⁶⁴ Bonanno & al. 2004, 268-269.

olleet pitkään naimisissa ja kuvasivat avioliittoaan suurimmalta osalta tyydyttäväksi. He eivät olleet kylmempää tai etäisempiä ja itse asiassa saivat kaikkien eniten lohtua hyvistä muistoista vainajasta. Heillä oli vähän riippuvuutta ja heillä oli hyvää selviytymiskykyä. Ennen kuolemaa heillä oli eniten tukea, he hyväksyivät kuoleman ja kuvailivat suurempaa uskoa oikeudenmukaiseen maailmaan. Tämä ei tarkoita, että he eivät olisi surreet. Kaikki tunsivat jonkun verran kaipausta ja emotionaalista kipua ensimmäisen kuuden kuukauden aikana.¹⁶⁵

Bonannon tutkimus havainnollistaa oivallisesti, miten Wordenin surun muuttajat vaikuttavat suruprosessiin. Mikäli henkilön omat selviytymisresurssit ovat hyvät ja hänellä on hyvää sosiaalista tukea saatavilla, on menetyksestä selviytymisen ennuste hyvä. Selviytymisellä tarkoitetaan ihmisen palaamista tuntevaksi, toimintakykyiseksi ja elämäniloa kokevaksi henkilöksi, jonka elämänhistoriassa menetys on integroitunut arvokkaaksi osaksi. Eli vaikka menetys on suuri, se voi olla kuin yksi tietokoneohjelma muiden ohjelmien joukossa, jonka kaatuminen ei saa koko käyttöjärjestelmää kaatumaan. Mutta mikäli jotkut Wordenin muuttajien negatiiviset vaikutukset osuvat sellaisen henkilön kohdalle, jolla on raskas mielenterveyshistoria, mutta ei sosiaalista tukea eivätkä omat selviytymisresurssit ole suuret, selviytymisprosessi tulee suurella todennäköisyydellä olemaan vaikea.

Selviytymisresursseista Bonanno kiinnostui erityisesti resilienssistä, joka on 2000-luvun surututkimuksen yksi puhutuimmista teemoista. Aiemmin on ajateltu, että jos surua ei esiinny voimakkaasti kuoleman jälkeen, se on merkki viivästyneestä surusta, jota ei Bonannon mukaan ole olemassa.¹⁶⁶ Kuten Worden huomauttaa tämä on kuitenkin liian voimakas johtopäätös. Worden on omassa suruterapiatyössään usein kohdannut henkilöitä, jotka saattavat alkaa surra jotain kauan sitten tapahtunutta menetystä. Bonannon tutkimus on pitkäkestoisuudestaan huolimatta liian lyhyt havaitakseen tällaista. Worden toteaa, että usein tällaisen viivästyneen surun taustalla on sosiaalisen tuen puute. Sosiaalista tilaa surulle ei ole ollut silloin, kun menetys on tapahtunut. Ja kun turvallinen mahdollisuus surulle tulee toisen menetyksen yhteydessä, voi vanha menetys purkautua kuin se olisi ollut aivan tuore.¹⁶⁷

Vaikka resilienssin käsite ei saisikaan tutkimusta hylkäämään viivästyneen surun käsitettä, sillä on kuitenkin tärkeä paikka surun mosaiikin kokonaisuudessa.¹⁶⁸ Surutuessa olisikin tärkeää vahvistaa niitä tekijöitä, jotka vahvistavat resilienssiä. Yksi niistä on sosiaalinen tuki. Toinen vahvistava tekijä on merkityksen etsinnässä tukeminen. Merkityksen etsintä ei ole sitä,

¹⁶⁵ Bonanno & al. 2004, 268.

¹⁶⁶ Bonanno 2002.

¹⁶⁷ Worden 2009. Vrt. Pulkkinen 2016, 339-343. Todettakoon, että myös omassa työssäni seurakuntapappina olen kohdannut saman ilmiön useampia kertoja.

¹⁶⁸ Kelley 2010.

että henkilö välttämättä tulisi siihen johtopäätökseen, että vainaja kuoli jostain tietystä syystä, esimerkiksi jotta joku oppisi jotakin. Voi olla, että merkitystä ei löydy lainkaan tai merkitys löytyy oman elämän uudelleen ymmärtämisenä.¹⁶⁹ Bonanno on tullut resilienssiä tutkiessaan siihen tulokseen, että resilienssi ei ole harvinaista. Hän on myös koonnut yhteen asioita, joita resilienssiin on tutkimuksissa liitetty. Niitä ovat 1) vakuuttuneisuus siitä, että elämällä on tarkoitus, 2) usko siihen, että ihminen voi vaikuttaa ympäröiviin tapahtumiin, 3) usko siihen, että ihminen voi oppia ja kasvaa niin positiivisista kuin negatiivisistakin elämän kokemuksista, 4) hyvä itsetunto ja usko omiin kykyihin sekä 5) kyky positiivisiin tunteisiin ja nauruun menetyksenkin jälkeen. Lisäksi surun kaksoisprosessimallin toipimisorientoituneessa coping-tyylissä resilienssiä esiintyy enemmän.¹⁷⁰

Vastaavasti komplisoitunut suruun vaikuttavia tekijöitä on tutkimuksessa havaittu olevan negatiivisten kognitioiden ylläpito, välttelevä käyttäytyminen ja se, ettei saa menetystä sopimaan sisäiseen kertomukseensa omasta itsestään.¹⁷¹ Stroebe & al. ovat tulkinneet komplisoidun surun eri osa-alueita kaksoisprosessimallinsa valossa. Krooninen suru tarkoittaa tällöin jumiutumista menetysorientaatioon, jossa ei ole lainkaan tai hyvin vähäistä heilahtelua toipimisorientaatioon. Viivästynyt, estetty tai puuttuva suru tarkoittaa puolestaan kaksoisprosessimallin valossa jumiutumista toipimisorientaatioon. Trauman jälkeinen stressihäiriö menetyksen seurauksena tarkoittaa kaksoisprosessimallin valossa sitä, että heilahtelu eri toipimisorientaatioiden välillä puuttuu tai on hyvin vähäistä.¹⁷²

Stroebe & al. korostavat myös, että kiintymyssuhdetyyliin vaikutusta siihen, miten suru ja selviytymisprosessi etenevät. Kaksoisprosessimallin valossa voidaan asiaa tarkastella siten, että turvallisen kiintymyssuhdetyylin omaava kykenee heilahtelemaan vaivattomasti eri orientaatioiden välillä. Takertuva kiintymyssuhteen omaava on taipuvainen painottumaan menetysorientaatioon ja mahdollisesti krooniseen suruun. Välttelevän tyylin omaava on taipuvainen keskittymään toipimisorientaatioon ja mahdollisesti estyneeseen tai viivästyneeseen suruun. Epäjärjestyneen kiintymyssuhdetyylin omaava on puolestaan taipuvainen traumaattiseen suruun eli heilahtelua ei tapahdu kumpaankaan orientaatioon.¹⁷³

¹⁶⁹ Worden 2009, 198.

¹⁷⁰ Bonanno 2002.

¹⁷¹ Boelen 2010, 247-249.

¹⁷² Stroebe & al. 2005a, 56.

¹⁷³ Stroebe & al. 2005a, 61-62.

2.2.5 SURUTEORIOISTA SURUTUKEEN

Suomalaisessa surututkimuksessa on tarkasteltu surua ja selviytymisprosessia sekä lapsen kuolemaa monesta eri näkökulmasta viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Niistä kertynyt kuva voidaan nähdä mosaiikkina, jossa kukin tutkimus on tuonut omat palansa surututkimuksen kokonaisuuteen, jota tässä tarkastellaan erityisesti lapsen kuoleman osalta. Teologista väriä tähän kuvaan on tuonut ensisijaisesti Harri Koskelan tutkimus, joka käsitteli lapsen kuoleman vaikutusta spiritualiteettiin.¹⁷⁴ Teologisista tutkimuksista myös Eija Harmasen sururyhmiä käsittelevä tutkimus liittyy aiheeseen.¹⁷⁵ Harmasen tutkimuksen johtopäätöksissä herätellään juuri niitä kysymyksiä, joihin tämä tutkimus osaltaan etsii vastauksia.¹⁷⁶ Tapio Erämajan tutkimus hautauksen professionaalista ketjusta lisää väriä tämän mosaiikin reuna-alueille, vaikka ei varsinaisesti suruun keskitykään.¹⁷⁷ Leena Väisänen lääketieteen alan tutkimus lapsen kuoleman vaikutuksesta perheen selviytymiseen on keskeisellä sijalla surun maisemassa.¹⁷⁸ Soili Poijulan kirja *Surutyö* on tuonut jatkuvien tunnesiteiden teoriaa näkyvästi suomalaisten tietoon, vaikka onkin populääriteos eikä tieteellinen julkaisu.¹⁷⁹ Hilikka Laakson hoitotieteen alaan kuuluva tutkimus sukeltaa äitien suruun ja Anna Liisa Ahon hoitotieteellinen tutkimus puolestaan isän suruun.¹⁸⁰ Marja Kaunosen hoitotieteen alaan kuuluva väitöskirja käsittelee perheen näkökulmasta surua ja selviytymistä. Helena Erjannin hoitotieteellinen tutkimus pureutuu puolestaan surun ytimessä olevaan luopumisen prosessiin.¹⁸¹ Uskontotieteen alaan kuuluva Mari Pulkkinen tutkimus – vaikka ei erityisesti lapsen kuolemaa käsittelekään – tuo suomalaisen lapsen kuolemasta aiheutuvan surututkimuksen mosaiikkiin oman surun kokonaisvaltaisena kokemuksena näkevän värinsä.¹⁸² Myös Tuula Uusitalon tutkimus itsemurhan tehneiden omaisista on lähellä omaa tutkimustani paitsi molempien kuolemien tabu-luonteen myös narratiivisen metodin myötä.¹⁸³ Tähän mosaiikkiin kerätyt tutkimukset ovat Poijulaa lukuun ottamatta väitöskirjoja.¹⁸⁴ Näiden lisäksi lapsen kuoleman

¹⁷⁴ Koskela 2011.

¹⁷⁵ Harmenen 1997.

¹⁷⁶ Harmanen 1997, 244-252.

¹⁷⁷ Erämaja 2006.

¹⁷⁸ Väisänen 1996.

¹⁷⁹ Poijula 2002.

¹⁸⁰ Laakso 2000, Aho 2010.

¹⁸¹ Kaunonen 2000. Erjanti 1999.

¹⁸² Pulkkinen 2016.

¹⁸³ Uusitalo 2006.

¹⁸⁴ Tässä tutkimuksessa käsittelen näitä teoksia sitä mukaa, kun tarvetta omassa tutkimuksessani ilmenee. Oivallisen tiivistelmän edellä mainittujen tutkimusten sisällöstä tekee Koskela 2011, 82-93.

aiheuttamasta surusta on julkaistu lukuisia artikkeleita eri näkökulmista erityisesti hoitotieteen alalta. Niissä on käsitelty mm. äitien kokemuksia Internet-vertaistuesta, isien identiteettiä lapsen kuoleman jälkeen, vertaistuen vaikutuksia surureaktioihin, vanhempien selviytymisessä vaikuttavia tekijöitä ja parisuhteessa tapahtuvia niin positiivisia kuin negatiivisiakin muutoksia. Myös henkirikoksen uhrien omaisten selviytymisestä, mielenterveydestä ja koetusta tuesta kirjoitettu selvitys on olennainen tämän tutkimuksen kannalta.¹⁸⁵ Väitöskirjaa alempiin opinnäytetöihin viitataan vain muutamassa poikkeustapauksessa.¹⁸⁶

Kuten tästä luvusta käy ilmi, suru on erittäin paljon tutkittu ja monimuotoinen ilmiö, ja tässä on ollut mahdollista käydä asiaa läpi vain pintapuolisesti. Oma kysymyksensä on se, miten tämä valtava määrä tutkimusta kääntyy sellaiseksi helposti omaksuttavaksi malliksi, joka voisi antaa välineitä niin surututkijalle, surutukijalle kuin surevalle itselleenkin. Worden pyrkii luomaan tällaisen mallin, jossa hän puhuu surun tehtävistä (*tasks*). Lähestymistapa on hyödyllinen siksi, että se on aktiivinen niin surijalle kuin surutukijalle. Kyse ei siis ole passiivisista vaiheista tai etapeista eikä surua tarkastella ikään kuin ulkopuolelta, vaan kyse on aktiivisista vaiheista, joita sureva voi työstää. Worden on vuosien ja tutkimustulosten karttuessa ylläpitänyt ja parannellut surun tehtäviä. Ne ovat:

1. *Menetyksen todellisuuden hyväksyminen*
2. *Surun kivun prosessointi*
3. *Sopeutuminen maailmaan, jossa vainajaa ei enää ole.*
 - a. *Ulkoinen sopeutuminen: Päivittäinen elämä ilman edesmennyttä.*
 - b. *Sisäinen sopeutuminen: Kuka minä olen nyt?*
 - c. *Hengellinen sopeutuminen: Maailmankatsomuksen uudelleenmuotoilu.*
4. *Pysyvän yhteyden löytäminen vainajaan samalla kun rakentaa uutta elämää.*¹⁸⁷

Aiempiin malleihinsa verrattuna Worden on päivittänyt teoriaa lisäämällä siihen Robert A. Neimeyerin ajatuksia siitä, että merkityksen etsintä ja

¹⁸⁵ Nämä artikkelit ovat järjestyksessä Aho & al. 2011, Aho 2012, Aho & al. 2013, Savolainen & al. 2013, Salakari & al. 2015, Sjöblom & al. 2015 ja Poijula 2010.

¹⁸⁶ Koskela (2009, 62-68) tekee lisensiaatin tutkimuksessaan hyvän tiivistelmän aiheeseen liittyvistä opinnäytetöistä vuoteen 2009 asti.

¹⁸⁷ Worden 2009. 39-53.

uudelleen rakentaminen on keskeinen osa sitä prosessia, mitä ihmiset nimittävät suremiseksi.¹⁸⁸ Toinen täydennys on Kenneth Doka lisäys "menetyksen haastamien uskonnollisten ja filosofisten järjestelmien uudelleen muotoilu."¹⁸⁹ Nämä Worden on lisännyt surun kolmanteen tehtävään. Wordenin surun tehtävät on oikein ymmärrettyinä aivan kelpoillinen yritys tiivistää surututkimuksen tulokset käytännölliseen muotoon. Siinä on kuitenkin samankaltaisia ongelmia kuin aiemmin mainituilla vaihemalleilla. Jos sen ymmärtää pintapuolisesti, se voi antaa kuvan, että tehtävät pitää tehdä mainitussa järjestyksessä. Worden korostaa, että näin ei ole, vaan monet tehtävistä esiintyvät samanaikaisesti ja eri järjestyksessä kuin tässä.¹⁹⁰ Samaa totesi myös Kübler-Ross omasta mallistaan.¹⁹¹ Usein asiat yksinkertaistuvat niiden kulkiessa eteenpäin, Kübler-Rossin huomautukset jäivät kuulematta ja sama voi käydä myös Wordenin mallille.

Toinen kriittinen huomio liittyy siihen, että mallin voi ymmärtää siten, että suru pitäisi jotenkin suorittaa tehtävien kautta ja sitten suru päättyy. Kotimaisessa keskustelussa Pulkkinen on voimakkaasti kritisoinut psykologiskliinistä surukäsitystä, jonka piiristä myös Wordenin malli nousee, juuri siitä, että sen surutyö-termi antaa ymmärtää, että surutyö pitäisi jotenkin suorittaa. Pulkkinen korostaa, että suru ei ole mikään väliaikainen häiriötila, jonka pitäisi loppua, vaan elämään kuuluva ilmiö, joka jättää ihmiseen jälkensä. Hänen mukaansa surusta ei tarvitse selviytyä eikä toipua.¹⁹² Tämä pohdinta liittyy myös kysymykseen surun kestosta. Loppuuko suru joskus? Surun kestoa määriteltäessä pitäisi ensin määritellä, mitä surulla tarkoitetaan. Jos surulla tarkoitetaan vainajan unohtamista, näin määriteltynä suru varmasti kestää jossakin muodossaan koko elämän ajan eikä siitä tarvitse toipua eli vainajaa unohtaa. Surun kestoa pohdittaessa voidaan kuitenkin asiaa tarkastella myös toisesta näkökulmasta. Kuinka kauan suru on isäntänä talossa? Kuinka kauan menetys määrittelee ihmisen elämää hallitsevalla tavalla? Jatkuvien tunnesiteiden suruteorian mukaan suru ei tähtää vainajan unohtamiseen ja tunnesiteiden katkeamiseen, vaan siihen, että ihmissuhde muuttuu muistosuhteeksi ja ihminen pystyy jatkamaan elämää surevaa

¹⁸⁸ Neimeyer 2001.

¹⁸⁹ Doka 2002, 223.

¹⁹⁰ Worden 2009, 52-53.

¹⁹¹ Kübler-Ross 2006, 22.

¹⁹² Pulkkinen 2016 tiivistää tämän kirjansa takakannessa: "Kokemukseksi tulkittu menetys... ei mene ohi, eikä siitä tarvitse selvittää tai toipua." Pulkkinen (366) toteaa, että "olematta itse sairaus suru voi sairastuttaa surijan." Käytännössä Pulkkinen siis myöntää, että on olemassa surua, joka on yhteydessä sairauteen. Kun puhutaan traumaattisesta surusta, puhutaan nimenomaan surusta, joka sairastuttaa. Juuri tästä psykologiset suruteoriat, joita vastaan Pulkkinen väitöskirjassaan kiivaasti hyökkää, puhuvat. Jos suru olisi tässä ajassa vain osa elämään kuuluvaa syvyysulottuvuutta – vesi kaivossa tai puun juuret, kuten Pulkkinen runollisesti asian ilmaisee – ei tarvittaisi psykologiaa tai hoitotieteellisiä suruteorioita tai - tutkimuksia.

unohtamatta, mutta kuitenkin niin, ettei suru kuormita arkielämää kohtuuttomasti. Tässä mielessä voidaan puhua myös surusta toipumisesta tai selviytymisestä. Näin siitäkkin huolimatta, että on hankalaa, ellei mahdotontakin määritellä mitään tarkkaa aikaa, jolloin toipuminen tai selviytyminen on kestänyt liian kauan. Tässä parhaana kriteerinä on surevan oma arvio jaksamisestaan.

Pulkkinen toteaa, että hänen aineistonsa perusteella voidaan puhua korkeintaan surussa selviytymisestä eikä surusta selviytymisestä ja hän liittää selviytymisen ajatuksen suoraan kysymykseen surun kestosta, eli surusta selviytymisestä puhuminen näyttää tarkoittavan hänelle sitä, että surulla on joku tietty päätepiste. Hän kysyykin, pitäisikö läheisen menettämistä tarkastella enemmänkin elämisen ja olemisen tilana kuin ajassa kohti päämäärää suuntavana prosessina?¹⁹³ Muutenkin rikkaalla suomen kielellä asiansa esittävä Pulkkinen pyrkii kategorisoimaan näkemyksensä näppärästi suffiksia muuttamalla. Nähdäkseni Pulkkiselta jää huomaamatta, että selviytymisen vastapari ei varsinaisesti ole suru, vaan traumaattisen menetyksen aiheuttama kriisi ja sen aiheuttamat muutokset elämässä. Niistä on tarkoitus selvittää siten, että arki jälleen sujuu jollakin kohtuullisella tavalla. Tätä selviytymisprosessia kutsutaan yleensä suruksi. Sitä voidaan pohtia, onko kyse varsinaisesti surusta selviytymisestä vai suurta surua aiheuttavan menetyksen aiheuttamasta kriisistä selviämisestä. Selviytymisen prosessi liittyy niin kiinteästi suruun, että niiden erottaminen toisistaan on ainakin yleisellä tasolla hankalaa ja monesti arkipuheessa menetyksen aiheuttamista vaikeuksista selviytyminen sekoittuu surun helpottamiseen. Siksi käytän tässä tutkimuksessa käsitteitä suru ja selviytymisprosessi. Tarkoitan surun helpottamisella ja selviytymisellä tilannetta, jolloin menetyksen voi nähdä yhtenä elämänkulkuun liittyvänä luonnollisena, usein raskaana osana. Kuten tässä luvussa on jo käynyt ilmi, kun surututkimuksessa on puhuttu selviytymisestä, sillä ei ole enää pariin kymmeneen vuoteen tarkoitettu, että suru olisi kaikilta osin ohi ainakaan siinä mielessä, että vainaja olisi unohdettu.

Myöskään suomalaisessa keskustelussa surua ei ole enää pitkään aikaan ajateltu häiriötilana, josta pitäisi äkkiä päästä pois. Hyvänä esimerkkinä tästä on Soili Poijulan *Surutyö*-teos.¹⁹⁴ Poijula kirjoitti aikanaan teoksensa siksi,

¹⁹³ Pulkkinen 2016, 342. Samaa kysyy myös Valentine 2006, 59. Väitöskirjansa yleistajuisessa versiossa Pulkkinen (2018, 54) niputtaa selviytymisestä puhuvan surututkimuksen osaksi psykologis-kliinistä jatkumoa, jossa pyritään surusta eroon, toteamalla: ”2000-luvulla tavoite on vain sanoitettu uudella tavalla – tähtäimessä on nyt surusta toipumisen sijaan selviytyminen.” Saman kirjan lopussa Pulkkinen kuvaa puolestaan omaa näkemystään surusta olemisen tilana, jossa ”surun raapimat” (2018, 331) voivat levätä surun sylissä. Tavoitteena on loppujen lopuksi sama kuin psykologis-kliinisellä surututkimuksella – surevan auttaminen. Voitaisiin sanoa myös niin, että Pulkkinen kirjassa tavoite on vain sanoitettu uudella tavalla – tähtäimenä on surusta selviytymisen sijaan surussa lepääminen, jossa voidaan katsoa myös taakse päin. Taaksepäin on luonnollisesti voitu katsoa myös psykologis-kliinisessä surukäsityksen mukaisessa ajattelussa jo varhain (kts. esim. Silver & Wortman 1980).

¹⁹⁴ Poijula 2002.

että uusi surukäsitys haastoi perinteiset vaihemallit ja erityisesti sen, että surevan tulisi katkaista tunnesiteensä vainajaan. Poijula kirjoittaa: ”Jokaisen ihmisen suru on yksilöllinen... suru sisältää tunteita, asenteita ja käyttäytymisen... suru ei ole jotakin, joka menee ohi, vaan jotakin, jonka kanssa sureva elää.”¹⁹⁵ Pulkkinen viittaa Poijulaan kritisoiden, että ”vaikka aikarajat on todettu rikotuiksi myyteiksi, on normaalin surun voivan vain *tavallaan* kestää läpi elämän.”¹⁹⁶ Poijulan ydinviesti siteeratusta kohdassa on kuitenkin nimenomaan se, että surulla ei ole kestoja. Hän toteaa, että ajatus surun tietystä kestosta on todettu tarpeettomaksi ja että suru voi jossakin muodossaan kestää koko elämän ajan. Tämän jälkeen hän toteaa, että suru ei jatku kuitenkaan samanlaisena koko elämän vaan tunnereaktiot heikkenevät ajan myötä, mikä on yleisesti ottaen empiirisessä tutkimuksessa ja myös inhimillisessä kokemuksessa todettu fakta. Molemmat siis puhuvat samasta asiasta, eli siitä, että surulle ei voi asettaa mitään tiettyä kestoja. Ero tulee lähinnä siinä, että Poijula psykologina lähestyy asiaa psykologisen käsitteistön kautta ja selittää sitä yleistajuisesti, kun Pulkkinen sanoutuu irti koko käsitteistöstä. Lisäksi surun sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus ei Poijulan kirjan kirjoittamisen aikana ollut niin selvästi nähtävissä kuin tänä päivänä, mutta niitäkin aihepiirejä teos käsittelee.¹⁹⁷

Vastaavasti Anna Liisa Ahon hoitokäytäntöjen empiriaan tiukasti nivoutuvan hoitotieteellisen väitöskirjan Pulkkinen toteaa sitoutuvan vahvasti psykologis-kliiniseen surukäsitykseen ja hän perustelee tätä sillä, että Aho on ottanut yhdeksi tutkimuksensa interventioon liittyväksi tarkastelu-ajankohdaksi puoli vuotta menetyksestä.¹⁹⁸ On kuitenkin niin, että jos tutkimusta tekee empiirisesti ja tarkastelee ajassa tapahtuvaa muutosta, joku aikamääre on välttämättä otettava lähtökohdaksi. Puoli vuotta on monesti surututkimuksessa käytetty aika ja vaikka sillä on oma tutkimuksellinen taustansa, se ei ole kannanotto siihen, mitä surevan pitäisi tuntea tai missä vaiheessa surun pitäisi helpottaa. Mainittakoon, että Aho määrittelee surun olevan ”*kokonaisvaltainen prosessi, johon liittyy myös surevan omaan identiteettiin, elämään ja tulevaisuuteen liittyvien asioiden tarkoituksien ja merkityksien uudelleenrakentaminen. ... Surun tunteminen ja kokeminen on... normaalia...yksilöllistä ja dynaamista...*”.¹⁹⁹ Vaikuttaa ilmeiseltä, että Ahon käsitys on hyvin lähellä Pulkkinen käsitystä, mutta kuten Poijula, hänkin kuvaa samaa asiaa toisen tieteenalan viitekehyksestä käsin. Keskustelu osoittaa, että koska suru on paitsi yksilöllinen ja monimuotoinen ilmiö, sen kuvaaminen eri tieteenalojen termistöillä voi aiheuttaa hankaluuksia ajatuksen ymmärtämiseen.

¹⁹⁵ Poijula 2002, 18.

¹⁹⁶ Pulkkinen 2016, 55. Kursivointi Pulkkinen. Siteerattu kohta Poijula 2002, 37.

¹⁹⁷ Itkonen 2017a.

¹⁹⁸ Pulkkinen 2016, 31.

¹⁹⁹ Aho 2010, 13-15

Lisäksi kotimaisesta keskustelusta näkyy selkeä ero siinä, tarkastellaanko surua surevan vai surutukijan näkökulmasta. Pulkkinen väitöskirjan suurimpia ansioita on surevan näkökulman tuominen suuressa laajuudessa suomalaiseseen surukeskusteluun. Auttajien näkökulma on kuitenkin myös tärkeä, koska suru ja selviytymisprosessi voi olla luonteeltaan myös sellainen, että eri alojen ammattilaisten apu siinä on tarpeen. Surusta puhuttaessa on tärkeää ymmärtää sen olevan vahvasti holistinen ja kokonaisvaltainen ihmiselämään liittyvä ilmiö. Vaikka lääketiede, psykologia, hoitotiede, teologia ja muut tieteen alat voivat olla ammattilaisten apuna silloin, kun ihminen tarvitsee tukea surussa ja selviytymisprosessissaan, suru ei ilmiönä tyhjene yhteenkään näistä tieteenaloista. Ei edes teologiaan eikä filosofiaan, vaikka niiden polkuja pitkin voidaan kulkea hyvinkin laajoihin näköaloihin.

Tässä tutkimuksessa surua tarkastellaan ilmiönä, joka kuuluu luontaisena osana inhimilliseen elämään eikä siitä sinänsä tarvitse päästä eroon. Surua ja selviytymisprosessia voi kuitenkin hankaloittaa useat tekijät siten, että pahimmillaan menetyksestä ei tule koskaan luonteva ja arvokas osa ihmisen elämänhistoriaa.

Tässä luvussa on esitelty surun muuttujia ja sen voimakkuuteen ja selviytymiseen liittyviä tekijöitä. Niiden perusteella voidaan koostaa neljä osa-aluetta, jotka näitä tekijöitä määrittävät. Ne ovat: menetyksen luonne, omat voimavarat, sosiaalinen tuki ja muut samanaikaiset stressitekijät.²⁰⁰ Carr & Jeffreys ovat järjestäneet surututkimuksen tärkeimmät osa-alueet miltei samalla tavalla. He ovat nimenneet ne seuraavasti: 1) ihmissuhteen luonne (liittyen vainajaan), 2) kuolemaan liittyvät olosuhteet, 3) sosiaalinen tuki ja liittyminen yhteisöön ja 4) muut menetykset ja stressitekijät.²⁰¹ Erona omaan malliini on se, että omassa luokittelussani heidän mallinsa kohdat 1 ja 2 sisältyvät menetyksen luonteeseen, kohta 3 on käytännössä sama ja neljännen kohdan ”muut menetykset” olen sisällyttänyt oman mallini toiseen kohtaan eli omiin voimavaroihin. Carr & Jeffreysin mallissa ihmisen voimavarat eivät tule esille yhtä selvästi kuin omassani, muuten heidän mallinsa on myös melko hyvä kiteytys surua ja selviytymisprosessia hankaloittavista tekijöistä. Surevia tuettaessa edellä mainitut tekijät voidaan nähdä surutuen olennaisimpina osa-alueina.

²⁰⁰ Näiden tekijöiden määrittämisessä ovat merkityksellisiä olleet erityisesti Worden 2009, Mitchell & Andersson 1983, Gross 2016, Bonanno & al. 2004, Boerner & al. 2005, Stroebe & Schut 1999, Doka 2002, Kelley 2010, Aho 2010.

²⁰¹ Carr & Jeffreys 2011.

2.3 KIRKON TUKI LAPSEN KUOLEMAN JÄLKEEN

2.3.1 SIELUNHOITO SOSIAALISENA TUKENA

Kuten edellisestä luvusta on käynyt ilmi, yksi keskeinen osa surua ja selviytymisprosessia on sosiaalinen tuki. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan ihmisten toisilleen antamaa tukea. Sitä on määritelty eri painoituksin ja tavoin. Sosiaalinen on luokiteltu eri tutkimuksissa lapsensa kuolemista eri tavoilla. Kavanaugh & al. jakoivat sosiaalisen tuen viiteen luokkaan. Ne olivat (1) emotionaalinen, (2) neuvominen/ohjaaminen, (3) taloudellinen/materiaalinen, (4) käytännöllinen ja (5) sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvä.²⁰² Thuen jakaa sosiaalisen tuen kolmeen luokkaan sosiaaliseen, emotionaaliseen ja välineelliseen.²⁰³ Langford & al. puolestaan emotionaaliseen, instrumentaaliseen, informaatio- ja arvoantotukeen.²⁰⁴ Jo näistä kolmesta esimerkistä huomaa, että sosiaalisen tuen jaottelu voidaan tehdä monella lailla ja monilla käsitteillä.

Tässä tutkimuksessa liityn Ahon määrittelyyn sosiaalisesta tuesta, joka tarkoittaa *ihmisten välistä tarkoituksellista vuorovaikutusta, jossa annetaan ja saadaan emotionaalista, tiedollista ja konkreettista tukea*.²⁰⁵ Sosiaalisen tuen jaottelujen eri muodot voidaan liittää näihin kolmeen. Emotionaaliseen tukeen sisältyy välittäminen, kunnioittaminen, hyväksyminen ja turvallisuuden tunteen luominen. Tiedolliseen tukemiseen, jota voidaan kuvata myös päätöksentekoon tukemiseksi, kuuluu vahvistaminen, palautteen anto ja vaikuttaminen yksilön tapaan tehdä ratkaisuja. Konkreettinen tuki koostuu esimerkiksi ajan, rahan tai asiantuntemuksen käyttämisestä toisen hyväksi.²⁰⁶ Surevalle annettu tuki voidaan jakaa neljään alaluokkaan: professionaalinen yksilöllinen tuki, professionaalinen ryhmätuki, ei-professionaalinen yksilöllinen tuki ja ei-professionaalinen ryhmätuki. Kahta ensimmäistä tarjoavat Suomessa psykologit, psykiatrit, sosiaalityöntekijät, sairaanhoitajat ja kirkon työntekijät. Ei-professionaalista tukea tarjoavat läheiset, vapaaehtoiset ja samankaltaisen menetyksen kokeneet henkilöt.²⁰⁷

Kristillinen kirkko on lähtökohtaisesti yhteisö, jossa sosiaalisen tuen eri muodot voidaan nähdä sen itseyttämisestä nousevana itsestään selvänä tehtävänä. Kristillinen seurakunta on kutsuttu rakastamaan paitsi Jumalaa, myös lähimmäistä.²⁰⁸ Seurakunnan antamaa sosiaalista tukea kutsutaan

²⁰² Kavanaugh & al. 2004, 78.

²⁰³ Thuen 1997.

²⁰⁴ Langford 1997, 96-97.

²⁰⁵ Aho 2010, 24. Kahn 1979.

²⁰⁶ Aho 2010, 24. Wills, T.A. 1991, Kaunonen 2000, 25

²⁰⁷ Kaunonen 2000, 26.

²⁰⁸ Matt 22:39, Mark. 12:31, Luuk 10:27, Room 13:9 ja Gal 5:14.

sielunhoidoksi.²⁰⁹ Tyhjentävää määritelmää siitä, mitä sielunhoito on, ei ole kyetty esittämään.²¹⁰ Tuomo Mannermaa on tuonut esille Martti Lutherin ja luterilaisten tunnustuskirjojen käsitystä ja tulkintaa sielunhoidon olemuksesta ja paikasta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Erityisen oleellinen kohta on Schmalkaldenin tunnuksesta, jossa todetaan, että yksi viidestä itsenäisestä ja tasa-arvoisesta evankeliumin muodosta on ”veljien keskinäinen keskustelu ja lohduttaminen” (*per mutuam colloquium et consolationem fratrum*). Neljä muuta muotoa ovat julistus, kaste, ehtoollinen ja rippi.²¹¹

Martti Luherille itselleen surutuki oli yksi olennainen osa sielunhoitoa. Lutherin sieluhoidollisista kirjeistä kootussa teoksessa *Letters of Spiritual Counsel* yksi luku käsittelee surua. Kirjoittaessaan lohdutuskirjettä lapsensa menettäneelle isälle hän toteaa, että koska on itsekin menettänyt lapsia, hän tietää, kuinka tuskallista se on. Hän kuitenkin kehottaa vastustamaan kipua ja lohduttautumaan pelastuksesta ja ikuisesta elämästä.²¹² Suru oli Lutherille kristilliseen elämään kuuluva asia, koska se nousee rakkaudesta ja Jumala on rakkaus. Luther kuitenkin kehottaa meitä kohtuullisuuteen surussamme, koska Jumala koettelee meitä kysellen, rakastammeko häntä myös surussamme niin kuin ilossamme ja olemmeko valmiit antamaan takaisin sen, mitä hän on antanut meille.²¹³ Lutherille spirituaalinen tuki käsitteli viime kädessä hänelle kaikkein keskeisintä asiaa, uskoa – sen hoitamista, vahvistamista, perustuksia ja uskon harjoitusta. Ja koska ”usko syntyy kuulemisesta”, hänen lohdutuksen sanoissaan viitattiin usein Raamattuun.²¹⁴

Myöhemmässä luterilaisuudessa veljien keskinäinen keskustelu muuntui rippiin liittyväksi neuvojen antamiseksi ja keskusteluksi, mutta Lutherin saarnojen kautta voidaan hyvinkin nähdä, kuinka seurakunnan tulisi olla ei vain uskon yhteisö, vaan uskon ja rakkauden yhteisö. Mannermaan mukaan sielunhoito on osa uskon ja rakkauden kommuuniota, mutta siinä myös autetaan ihmistä uskomaan ja rakastamaan.²¹⁵ Myös Paavo Kettunen toteaa suomalaista sielunhoitoa laajasti käsittelevässä kirjassaan omaavansa unelman kirkosta, joka olisi kokonaisuudessaan sielunhoidollinen. Kirkosta, jossa sielunhoito ei ole yksi työmuoto muiden joukossa, vaan jotakin, joka toteutuu kaikkien työmuotojen sisällä ja niiden rinnalla.²¹⁶ Vaikka kirkko ei koskaan tällainen ole ollut eikä luultavasti tässäkään asiassa koskaan täydelliseksi tule, Kettusen unelma kertoo siitä, että sielunhoito ja

²⁰⁹ Taylor & Chatters 1988.

²¹⁰ Kts. Kettunen 2013, 15-75.

²¹¹ Mannermaa 1997, 15.

²¹² Luther 1955, 78-79.

²¹³ Luther 1955, 72-73.

²¹⁴ Luther 1955, 15.

²¹⁵ Mannermaa 1997, 22-23.

²¹⁶ Kettunen 2013, 264.

vastaaminen ihmisen hätään on olennainen osa kristillisen kirkon identiteettiä.

Norjalainen Tor Johan Grevbo on tehnyt perusteellisen luokittelun sielunhoidon eri näkemyksistä länsimaisessa maailmassa. Hän luokittelee eri näkemyksiä kahdeksan. Ne ovat (1) Keerygmaattinen (Jumalan sanan julistusta yksityiselle ihmiselle), (2) raamattuperustainen (Raamatun opetusten kautta tuleva lohdutus tai ohjaus), (3) karismaattinen (armolahjoihin keskeisyys auttamisessa), (4) spirituaalinen (hengellinen ohjaus), (5) seurakunnallinen (yhteisössä tapahtuva jakaminen ja diakonia), (6) syvyyspsykologinen (terapeuttisesti suuntautunut), (7) lähimmäiskeskeinen (aktiiviseen kuuntelemiseen ja kuulemiseen perustuva) ja (8) sosiopoliittinen (yhteiskunnalliseen epätasa-arvoisiin rakenteisiin vaikuttaminen) sielunhoitotähtäys.²¹⁷ Pirjo Hakala ja Jouko Kiiski lisäävät näihin suomalaisessa kontekstissa diakonisen, toimituskeskusteluihin liittyvän, ryhmämuotoisen, ratkaisukeskeiseen ajatteluun liittyvän, perheterapiaan pohjautuvan ja hengellisten elementtien käyttöön pohjautuvan sielunhoidon.²¹⁸

Edellisistä Kiiski johtaa neljä sielunhoidon mallia, jotka ovat yleisessä käytössä Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Ne ovat dialoginen, spirituaalinen, diakoninen ja tavoitesuuntautunut sielunhoito.²¹⁹ Dialoginen sielunhoito sisältää asiakkaan kuuntelemista ja siltä pohjalta käytävän keskustelun. Se voi painottua jompaankumpaan. Spirituaalisessa sielunhoidossa on keskeisesti esillä hengellisten elementtien (rukous, rippi, Raamattu, virret, ehtoollinen ja öljyllä voitelu) käyttö auttamistyössä. Diakonisessa sielunhoidossa asiakasta pyritään auttamaan kokonaisvaltaisesti, jolloin otetaan huomioon ihmisen henkiset, hengelliset, aineelliset ja sosiaaliset tarpeet. Tavoitesuuntautunutta mallia voidaan kutsua myös ratkaisukeskeiseksi sielunhoidon malliksi. Tällä tarkoitetaan mallia, joka pohjautuu ratkaisukeskeiseen työskentelyotteeseen. Mallit ovat osittain päällekkäisiä ja niitä voidaan myös yhdistää toisiinsa.²²⁰ Kiisken malli antaa hyvän lähtökohdan tarkastella kirkkomme sielunhoidon käytäntöä. Siihen voisi lisätä kuitenkin erityisenä osana äkilliseen kriisiin liittyvän sielunhoidon. Tällöin tarvitaan välineitä kaikista sielunhoidon malleista ja yksittäisen kohtaamisen merkitys dialogisen sielunhoidon²²¹ pohjalta nousee tärkeään

²¹⁷ Grevbo 2006, 308–400. Suomeksi kts. Hakala 2007, 232 ja Kiiski 2009, 36.

²¹⁸ Hakala 2007, 249. Kiiski 2009, 40-41.

²¹⁹ Kiiski 49-51.

²²⁰ Kiiski 2009, 49-51. Ruotsalainen (2009, 80-82) puolestaan esittelee neljä sielunhoitajan roolia Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa: paimen, kuuntelija, valmentaja ja keskustelukumppani. Nämä vaikuttavat sopivan yhteen jokseenkin suoraan Kiisken kuvaamista neljästä sielunhoidollisen keskustelun mallin kanssa.

²²¹ Pruukin (2009, 13-17) mukaan dialogiseen sielunhoitoon kuuluvat kiireetön läsnäolo, kuunteleminen, suostuminen tietämättömyyteen sekä kiinnostuneet kysymykset ja ”ilmavat ajatukset”. Dialogissa hoitavat jakamisen kokemus, omien kokemusten ilmaiseminen ja jäsentäminen sekä uusien näkökulmien avaaminen.

asemaan ja sitä kautta diakoninen ja spirituaalinen sielunhoito nousevat tärkeiksi välineiksi. Ratkaisukeskeistä mallia voidaan käyttää lähinnä yksittäisissä konkreettisissa tilanteissa, joissa kriisin kohdannut perhe tarvitsee apua jonkin käytännön asian ratkaisemiseen. Lapsen kuolemasta aiheutunut suru on jotain, mitä paraskaan sielunhoitaja ei pysty ratkaisemaan.

Kun Kiisken esittelemää neljää sielunhoidon mallia verrataan sosiaalisen tuen elementtien kanssa, voidaan havaita yhtäläisyyksiä. Yleisellä tasolla ja yksinkertaistaen voidaan todeta, että dialoginen sielunhoito liittyy erityisesti emotionaaliseen, tavoitesuuntautunut tiedolliseen ja diakoninen sielunhoito konkreettiseen tukemiseen. Sielunhoidon omaksi erityisalueeksi sosiaalisessa tuessa jäisi siis spirituaalinen sielunhoito, johon kuuluvat uskonnollisesta perinteestä nousevat hengelliset ainekset. Kristillisessä viitekehyksessä näitä ovat esimerkiksi kirkolliset toimitukset ja rukous. Siihen sisältyy myös ihmisen spiritualiteetin hoitaminen.

Spiritualiteetti on ongelmallinen käsite, koska sitä käytetään hyvin erilaisissa merkityksissä erityisesti kansainvälisissä yhteyksissä.²²² Tässä tutkimuksessa liityn Harri Koskelan tapaan käyttää käsitettä laajassa merkityksessä siten, että ihmisen spiritualiteettiin kuuluvat eksistentiaaliset kysymykset, tarkoituksen ja merkityksen etsiminen, sosiaaliset suhteet, tunteet, arvot ja ihmisen identiteetti. Nämä ovat yhteisiä niin kristilliselle kuin jonkun muun uskonnon tai maailmankatsomuksen spiritualiteetille. Kristillisen spiritualiteetin omaksi alueeksi jää sen omasta perinteestä nouseva hengellinen elämä, usko, jumalakuva ja -suhde.²²³ Käytän myös jakoa hengellisen ja henkisen välillä. Hengellinen viittaa perinteisen uskonnon piiriin kuuluvaan uskomuksiin, kokemuksiin tai käyttäytymiseen, kun henkinen viittaa puolestaan järjestäytyneen uskonnon ulkopuoliseen yksilön henkilökohtaiseen suhteeseen siihen, mitä hän pitää pyhänä, yliluonnollisena ja tuonpuoleisena kokemuksena.²²⁴ Kristillisessä uskossa on myös perinteisesti tehty erottelu uskon, joka uskotaan (*fides quae creditur*) ja uskon, jolla uskotaan (*fides qua creditur*) välillä.²²⁵ Tällöin uskon ilmaistu muoto on se usko, joka uskotaan ja ihmisen sisäinen kokemus ja luottamus on uskoa, jolla uskotaan.

Sielunhoitoa määriteltäessä on usein lähdetty liikkeelle hengellisestä ja teologisesta perinteestä. Profaanissa keskustelussa on kuitenkin vaikea käsitellä sitä, mikä on Jumalan osuus sielunhoidossa, eikä tämä usein ole helppoa teologisessa keskustelussakaan. Siksi pohjaan oman sielunhoidon määritelmäni sosiaalisen tuen määritelmään. Määritelmä perustuu vahvasti käytäntöön, eikä lukitse kantaa johonkin tiettyyn näkemykseen siitä, millä

²²² Hyvän ja napakan katsauksen käsitteestä suomeksi niin kansainvälisessä kuin kotimaisessa käytössä antaa Koskela 2011, 27-38. Kts. myös Saarelainen 2017, 21-23.

²²³ Koskela 2011, 38.

²²⁴ Helander 2005.

²²⁵ Kirjavainen 1974.

tavalla uskotaan Jumalan voivan sielunhoidossa toimia.²²⁶ Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat muodostettu tämän määritelmän pohjalta.

Määritelmäni sielunhoidolle on:

Sielunhoito on uskonnollisesta viitekehystä käsin annettavaa sosiaalista tukea, joka voi sisältää yhtä tai useampaa seuraavista sosiaalisen tuen muodoista: tiedollista tukea, emotionaalista tukea, konkreettista tukea tai uskonnollisesta perinteestä nousevaa hengellistä tukea.

Myös Juha Lankinen näkee sielunhoidon sosiaalisena tukena.²²⁷ Hänen tutkimuksessaan syöpäpotilaiden pastoraalisista odotuksista korostuvat erityisesti ihmisarvon tukeminen, syyllisyyden tunteista vapautuminen, elämänhallinnan tukeminen ja uskon vahvistaminen.²²⁸ Erityisen ansiokasta Lankisen tutkimuksessa on potilaiden hengellisen taustan huomioiminen. Hän jakaa potilaat kolmeen kategoriaan, hengelliset tukeutujat, hengelliset etsijät ja humanistisesti orientoituneet. Näistä hengellisillä tukeutujilla ja etsijöiden odotuksissa korostui arvonantotuki sekä usko ja luottamus, kun humanistisesti orientoituneilla arvonantotuki ja informaatiotuki.²²⁹ Voidaan siis havaita, että myös ei-uskonnollinen sosiaalinen tuki voi solahduttaa sujuvasti sielunhoitosuhteeseen.

Oma kysymyksensä on, tarvitseeko sielunhoitoa lainkaan määrittellä. Esimerkiksi Kettunen toteaa, että tarkka määrittely voi tuhota sellaista spontaanisuutta ja joustavuutta, joka kuuluu sielunhoidon olemukseen. Siksi sielunhoidosta olisi parempi puhua symbolien kuin määritelmien avulla.²³⁰ Kettunen on varmasti tässä oikeassa, eikä oma määritelmäni ole yritys vastata tyhjentävästi - saati kahlitsevasti - äärimmäisen hankalaksi osoittautuneeseen kysymykseen sielunhoidon määritelmästä. Määritelmälläni tahdon avata lukijalle, mistä näkökulmasta käsittelen sielunhoitoa tässä tutkimuksessa. Määritelmäni on vahvasti pragmaattinen ja siksi se on myös hyvin toimiva ja joustava.

Sielunhoidon määrittelemisen sosiaalisen tuen käsitteen kautta auttaa hengellisen tuen roolin ymmärtämistä moniammatillisessa työyhteisössä

²²⁶ Vrt Geel & Wikströmin sielunhoidon määritelmä (2009, 327) ”Sielunhoito tarkoittaa *hengellistä huolenpitoa*, jota muodollisesti tai epämuodollisesti harjoitetaan uskonnollisen uskon lähtökohdista.” Oma määritelmäni sisällyttää sielunhoitoon myös ei-hengellistä huolempitoa, kun se tapahtuu uskonnollisen uskon lähtökohdista.

²²⁷ Lankinen 2001, 292-301.

²²⁸ Lankinen 2001, 292.

²²⁹ Lankinen 2001, 297.

²³⁰ Kettunen 2013, 16.

kuten sairaalassa.²³¹ Leen mukaan hengellinen tuki voi toimia tärkeänä resurssina moniammatillisessa tuessa elämän kriisitilanteiden kohdalla.²³² Erityisesti tällaisessa hengellisessä tuessa on otettava huomioon se sielunhoidon periaate, että sillä pyritään ihmisen auttamiseen eikä käännättämiseen. Tältä pohjalta toimiva hengellinen tuki ei muutu hengelliseksi väkivallaksi kohdatessaan omista lähtökohdistaan poikkeavia maailmankatsomuksia.²³³

2.3.2 KIRKON SURUTUKI: HAUTAUSRITUAALIT JA MUISTIYHTEISÖ

Uskonnollisuus ja kuolema usein kietoutuvat toisiinsa joko jonkun tietyn uskonnollisen perinteen mukaisesti tai individualistis-eksistentiaalisesti orientoituneella tavalla. Siksi onkin yllättävää, että uskonnollisuuden vaikutusta läheisen kuolemasta aiheutuneeseen suruun on tutkittu melko vähän.²³⁴ On todettu, että uskonnollisuudella on yleisesti ottaen myönteisiä vaikutuksia surevan toipumiseen. Tutkituista uskonnollisuuden osa-alueista lähes kaikilla (osallistuminen, yleinen uskonnollisuus, uskonnolliset uskomukset - erityisesti usko kuoleman jälkeiseen elämään, uskomusten ja toiminnan yhteisvaikutukset, uskonnollinen coping, uskonnollinen sosiaalinen tuki ja spiritualiteetti) oli joitakin myönteisiä vaikutuksia surevan toipumiseen. Vain yksi muuttuja – uskonnollisen tunnustuskunnan jäsenyys – ei esiintynyt tuloksissa yhdessä myönteisten vaikutusten kanssa. On kuitenkin huomattava, että vaikka yleisesti ottaen voidaan sanoa, että uskonnollisuudella on myönteisiä vaikutuksia surevan toipumiseen, tulokset kaiken uskonnollisuuden vaikutuksesta surevan hyvinvointiin olivat hajanaisia. Yksi tähän vaikuttava tekijä eri tutkimusten aikajänne – joidenkin tutkimusten mukaan uskonnollisuus lisää kielteisiä jaksamistekijöitä lyhyellä aikavälillä (muutama kuukausi kuoleman jälkeen), mutta parantaa pitkällä aikavälillä (useampi vuosi kuoleman jälkeen). On myös todettava, että vaikka useimmissa tutkimuksissa todettiin myönteisiä vaikutuksia, osassa tutkimuksia havaittiin myös kielteisiä vaikutuksia tai todettiin, ettei vaikutuksia havaittu lainkaan.²³⁵ Asian voi kiteyttää myös niin, että positiivinen uskonnollinen coping voi merkittävästi auttaa eräänlaisena

²³¹ Lankinen 2001, 40-41.

²³² Lee BJ 2007.

²³³ Kettunen 2013, 22.

²³⁴ Wortmann & Parkin (2008, 707, 722) löysivät ainoastaan 73 uskonnollisuutta ja kuoleman surua käsittelevää ja kriteerit täyttävää tutkimusta systemaattisessa katsauksessaan. Näissäkin tutkimuksissa oli lukuisia puutteita. Vain 25 tutkimusta oli pitkittäistutkimuksia, jossa voitiin tarkastella uskonnon vaikutuksen muutoksia ja vain viisi sellaisia, jossa oli ei-uskonnollinen verrokkiryhmä. Lisäksi tutkimusten tulosten tulkintaa hankaloitti monet käsitteelliset ongelmat. Näistä syistä johtopäätöksiä tulee tehdä erittäin varovaisesti.

²³⁵ Wortmann&Park 2008, 723.

stressipuskurina myös vaikeimmissa elämäntilanteissa, mutta vastaavasti negatiivinen uskonnollinen coping voi tehdä selviytymisen hankalammaksi.²³⁶

Dennis Klassin mukaan uskonnossa pitäisi olla mukana seuraavat kolme elementtiä, jotta se olisi hyödyllinen surussa ja selviytymisprosessissa: 1) sen pitäisi olla jollakin tavalla yhteydessä niin transsendenttiseen todellisuuteen kuin ihmisen sisäiseen maailmaankin, 2) sen pitäisi sisältää maailmankuva sellaisesta maailmasta, jolla on tavallista ihmiselämää suurempi tarkoitus ja 3) sillä pitäisi olla jokin yhteisö, jossa kahta edellistä vaalitaan.²³⁷ Näiden elementtien olemassaolo ei sinällään ole tae onnistuneesta uskonnollisesta surutuesta, sillä kaikissa elementeissä voi olla myös kielteisiä koettuja vaikutuksia, jotka vaikuttavat usein myös surevan suhtautumiseen uskoon ja uskontoon.

Klass kirjoittaa kaikkiin uskontoihin viitaten, että kun puhumme surusta ja autamme surevia, uskonnolliset kysymykset tulevat väistämättä kohdalle, koska uskonnot nousevat ihmisen rajallisuudesta.²³⁸ Siksi ei ole yllätys, että esimerkiksi Pulkkinen suomalaista kuolemansurua käsittelevässä aineistossa on paljon kirjoituksia maailmankuvaan ja uskonnollisuuteen liittyvistä teemoista. Hän toteaa, että vaikka hänen aineistostaan löytyy paljon kirjoituksia kuoleman jälkeisestä elämästä, niin se on suurimmalta osalta toisenlaista, mitä kirkko opettaa.²³⁹ Pulkkinen ei ota tässä kohtaa huomioon sitä, että kirkko ei itseasiassa kovinkaan paljon opeta sitä, mitä elämä kuoleman jälkeen on. Suurin osa maininnoista on lähinnä kuvainnollisia ja osin paradoksaalisiaakin. Miten voidaan sovittaa yhteen esimerkiksi Paavalin opetus ruumiin ylösnousemisesta ja Jeesuksen sanat ryövärille, että ”tänä päivänä olet kansani paratiisissa”? Useat kristillisinä pidetyt käsitykset ovat stereotyyppisiä, johon on vaikuttanut kirkon opetusten ohella kansanperinne.²⁴⁰ Tähän liittyy myös kysymys siitä, millainen on opillisen kielen luonne. Ovatko oppilauseet propositionaalisia, eli esittävät väitelauseita todellisuudesta? Ovatko ne kokemusta ilmaisevia kuvailevia lauseita vai ovatko ne uskon kielioppia?²⁴¹ Rehellinen kristillinen teologia lähtee siitä, että kuoleman jälkeisestä elämästä puhuminen on aina jollakin tavalla vertauskuvallista – myös Raamatussa – koska tässä asiassa ei voi olla käsitteistöä, joka perustuisi empiriaan. Kristillinen usko luottaa siihen, että rakkaus on kuolemaa väkevämpää, minkä perustana on Jeesuksen

²³⁶ Drescher & Foy 2010, 153. Lee BJ 2007.

²³⁷ Klass 2013. Walter 2017 toteaa jälkimodernin ajan rituaaleista surussa, että rationaalisuuteen perustuvat surun ja hautajaisten käytännöt on luotava siten, että ne ottavat huomioon tunteiden ja uskomusten voiman. Nämä tunteet eivät välttämättä asetu mukavasti vaiheteorioiksi eikä uskomukset välttämättä heijastele virallisen uskonnon opetuksia.

²³⁸ Klass 2013, 127.

²³⁹ Pulkkinen 2016, 257, 367-372.

²⁴⁰ Pentikäinen 2003.

²⁴¹ Lindbeck 1984.

ylösousemus. Kristuksen sovitustyön ansiosta tämä rakkaus koskee kaikkia muitakin ihmisiä. Miten tämä yksityiskohtaisesti tapahtuu ei ole kovin eksplisiittisesti eritelty ja siksi monet perinteisiä kuvauksia uudemmat kuvailut kuoleman jälkeisestä elämästä sopivat varsin hyvin yhteen kristillisen uskon kanssa.²⁴²

Edellisessä näkyy myös organisoidun ja eletyn uskonnon (*lived religion*) ero. Uskonnolla voidaan nimittäin tarkoittaa perinteisten uskonnollisten instituutioiden määrittelemää järjestelmää tai uskontoa sellaisena kuin se näiden instituutioiden jäsenten elämässä esiintyy.²⁴³ Hyvänä esimerkkinä tästä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kontekstissa on se, että virallisen uskonnon näkökulmasta tärkein juhlapyhä on pääsiäinen, koska Jeesuksen ylösousemus antaa viime kädessä merkityksen kaikelle muulle kristilliselle uskolle. Silti suosituimmat kirkossakäyntipäivät sijoittuvat joulukuun.²⁴⁴ Toinen esimerkki on se, että 39 % käy kirkossa vähintään kerran vuodessa, mutta 55 % rukoilee vähintään kerran vuodessa.²⁴⁵ Dennis Klass korostaa, että surutuen kannalta ongelmallista virallisen uskonnon ja eletyn uskonnon erossa on se, että surevien tukemiseksi annetut ohjeet ovat usein peräisin virallisilta tahoilta eivätkä ne aina kohtaa elettyä uskontoa.²⁴⁶

Virallisen ja eletyn uskonnon eroa voidaan kuvata myös Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian kautta. Habermasin teoria on hyvin kompleksinen, ja esitän sen tässä yksinkertaistetussa muodossa.²⁴⁷ Habermasin mukaan ihmisten kommunikatiivinen toiminta ja sitä kautta sosiaalinen todellisuus on kehittyessään tullut tilanteeseen, jossa monimutkainen ja hierarkkinen systeemimaailma on vieraantunut ihmisten jokapäiväisestä elämismaailmasta. Kohdatessaan systeemimaailman ihminen joutuu tekemään sen systeemin edustaman valtakurssin sanastolla ja käytännöllä. Luultavasti useimmilla ihmisillä on kokemuksia siitä, että yksinkertaisenkin asian hoitamiseen jossain byrokraattisessa virastossa voi mennä pitkä aika liittyen juuri niihin käytäntöihin ja diskursseihin, jotka tässä virastossa vallitsevat. Systeemin näkökulmasta sen kanssa asioivat ihmiset tulisi perehdyttää oikeaan termistöön ja käytänteihin, mutta elämismaailman näkökulmasta eri systeemien käytäntöihin perehtyminen tuntuu usein vaivalloiselta. Habermasin ratkaisu tähän on hierarkiasta vapaa kommunikaatiovyöhyke, jolla kommunikatiivinen toiminta voi onnistuneesti

²⁴² Esim. Pihkala 1992, 250-252.

²⁴³ Gross 2016, 99-100.

²⁴⁴ Haastettu kirkko 2012, 100. Vuonna 2011 jouluaattona kävi kirkossa 345 000 ihmistä, kun pääsiäispäivänä 64 100, kiirastorstaina 106 400 ja pitkäperjantaina 51 800. Vaikka kolmen suurimman pääsiäisajan jumalanpalvelukset lasketaan yhteen, määrä ei nouse lähellekään jouluaaton kävijämäärää.

²⁴⁵ Osallistuva kirkko 2015, 75, 79.

²⁴⁶ Klass 2013.

²⁴⁷ Habermas 1981 (1984- ja 87). Hyvän suomenkielisen johdatuksen Habermasin ajatteluun on kirjoittanut Huttunen 2010.

tapahtua.²⁴⁸ Myös Walter toteaa, että yksi kuolemaan liittyvistä ongelmista on abstraktien, byrokraattisten terveydenhoitosysteemien tapa toimia niin, että niissä olevat potilaat ja monesti työntekijätäkään eivät ymmärrä, mistä on kyse. Usein henkilökunnan päätökset ja toimet kuvaavat enemmän organisaation luomia sääntöjä kuin potilaan tarpeita. Walter myös korostaa, että surun ja kuolevien hoitamisen pitäisi olla enemmänkin yhteisöllinen ja sosiaalinen kysymys kuin lääketieteellinen kysymys.²⁴⁹ On huomattava, että tämä habermasilainen jaottelu ei tarkoita, että systeemimaailma on paha ja elämismaailma hyvä, vaan se kuvaa kahta erilaista sfääriä – sellaista, jossa jotakin tarkoitusta varten syntynyt sosiaalinen järjestelmä on luonut oman kielensä ja toimintatapsansa sekä sellaista, jossa mitään tiettyä järjestelmää ei ole. Kun ihmiset toimivat yhdessä, tarvitaan systeemimaailmaa. Esimerkiksi armeija, sairaala tai koulu eivät voisi toimia ilman tarkasti määriteltyjä sääntöjä, jotka tultuaan kompleksisiksi luovat oman systeemimaailmansa.

Etelä-afrikkalainen Hendrik J.C. Pieterse on soveltanut tätä Habermasin ajattelua teologiaan. Hän toteaa, että uskonnollisen kommunikaation pitäisi (Jeesuksen esimerkin mukaisesti) olla kaikissa muodoissaan vapaa määräyksistä. Sen pitäisi olla dialogista kommunikaatiota, jossa ihmisten välinen suhde on avainasemassa.²⁵⁰ Kirkollisessa viitekehyksessä esimerkiksi hautausrituaalit ovat esimerkkejä välttämättömistä systeemimaailman osista. On oltava jokin järjestelmä, jolla hautaus toimitetaan, muuten kyse ei ole yhteisön toimituksesta. Pietersen ajattelua seuraten nämä rituaalit tulisi toimittaa siis hierarkiasta vapaalla kommunikaatiovyöhykkeellä. Kysymys ei tällöin ole papin yksinpuhelusta, joka pahimmillaan on vainajan vakaumuksen vastasta tai jopa koomista, vaan dialogisesta, vuorovaikutuksellista tapahtumasta, joka on jotain enemmän kuin pelkkä virallisen uskonnollisuuden suorittama sarja sanoja ja tekoja, vaan osa elettyä uskonnollisuutta ja elettyä elämää. Sekularisoituneessa ja individualistisessa maailmassa rituaalien uskonnollinen merkitys on vähentynyt, mutta niiden tarve ei.²⁵¹ Andersonin mukaan rituaalit ovat välttämätön osa *kaikkea* suremista. Niiden pitäisi olla realistisia, surun kohdetta muistavia ja surun tunteiden ilmaisua tukevia.²⁵²

Doka korostaa, että rituaaleilla on tärkeä osa surussa, vaikka länsimaiset yhteiskunnat ovatkin melko sekularisoituneita. Äänioikeudetonta surua

²⁴⁸ Habermas 1981 (1984 ja -87). Habermas itse ei käytä käsitettä ”hierarkiasta vapaa kommunikaatiovyöhyke”, mutta tämä käsitys on hänen ajattelussaan hyvin keskeinen. Kts. esim. Schmitt (2011, 23), joka käyttää termiä ”hierarchy-free negotiations” kulttuurisen hallinnon käsitteenä. Termin hierarkiasta vapaa kommunikaatiovyöhyke on peräisin rovasti Matti J. Kuroselta.

²⁴⁹ Walter 2017, 7-21.

²⁵⁰ Pieterse 1999.

²⁵¹ Junker-Kennyn (1999, 220) mukaan virallisen kirkon auktoriteetti on romahtanut johtuen kuitenkin enemmän individualisaatiosta kuin sekularisaatiosta. Kts. myös Pulkkinen 2016, 371-372.

²⁵² Anderson 2010, 131.

tutkiva Doka tarkastelee myös rituaalien merkitystä surussa ja selviytymisprosessissa. Hän näkee niillä seuraavat merkitykset:

1. *Rituaalit vahvistavat menetyksen todellisuutta.*
2. *Ne auttavat ilmaisemaan surua ja samalla tarjoavat struktuurin, johon suru kuuluu.*
3. *Rituaalit herättävät sekä yksilöissä että yhteisesti jaettuna muistoja vainajasta.*
4. *Rituaalit antavat surijoille mahdollisuuden tehdä jotakin konkreettista järjestelmällisesti ja kollektiivisesti.*
5. *Rituaalit tarjoavat sosiaalista tukea sureville myöntäen surevien uuden identiteetin (esim. leskeyden) ja liittäen heidät suurempaan yhteisöön, esim. kirkkoon ja sen perinteeseen.*
6. *Rituaalit tarjoavat mahdollisia merkityksiä menetykselle, auttaen surijoita ymmärtämään kuolemaa heidän oman uskonsa kontekstissa.*
7. *Rituaalit uudelleenjärjestävät sosiaalista järjestystä, muistuttaen samalla kuoleman todellisuudesta ja yhteisön jatkuvuudesta.*
8. *Rituaalit toimivat siirtymäriittinä tarjoten paikan jättää jäähyväiset ja saattaa vainaja tästä elämästä pois.²⁵³*

Dokan luettelo rituaalien merkityksestä antaa hyvän käsityksen siitä, miksi hautaan siunaamisen toimitus on edelleen suomalaisille tärkeää, vaikka kirkon merkitys ihmisten elämässä muuten on melkoisesti vähentynyt.²⁵⁴ Suomalaisessa yhteiskunnassa ei juuri ole muita tahoja, jotka pyrkisivät muistamaan vainajia samanlaisessa yhteisöllisessä mittakaavassa kuin kirkko. Hautaustoimituksen lisäksi myös vainajien muistaminen jumalanpalveluselämässä tarjoaa mahdollisuuden surra rakastaan osana suurempaa yhteisöä.²⁵⁵ Kirkollisessa kontekstissa juuri hautaan siunaaminen

²⁵³ Doka 2002, 136-137.

²⁵⁴ Haastettu kirkko 2012, 107. Kirkolliset toimitukset olivat ainoa osa kirkon toiminnasta, johon nuoret aikuiset osallistuivat samassa määrin kuin muut ikäluokat. Lisäksi 48 % suomalaisista oli tarkasteluvuonna osallistunut kirkollisiin toimituksiin ja vain seitsemän prosenttia kertoi, ettei ole käynyt viime vuosina lainkaan kirkossa. Vaikka kasteiden ja kirkollisten avioliiton vihkimisten määrä on vähentynyt, hautaan siunaamisen määrä on pysynyt kutakuinkin ennallaan. Kts. myös Moore (2003), jonka mukaan esimerkiksi yhdysvaltojen mustissa seurakunnissa kristillisen seurakunnan toimiminen perheen surutukena on itsestään selvä ja luontainen asia.

²⁵⁵ Vartiainen (2014, 224) toteaa kirkon olevan tyypillinen muistiyhteisö, mutta poikkeaa muista kuoleman ylittävän aikaperspektiivinsä vuoksi. Uskonnottomien hautausten määrä on yleistymässä ja esimerkiksi Pro-Seremoniat ry. tarjoaa uskonnottomille heidän maailmankatsomukseensa sopivia

ja vainajan muistaminen jumalanpalveluselämässä ovat kristillisen jumalanpalvelustradition luomia väyliä olla Klassin määritelmän mukaisesti yhteydessä transsendenttiin todellisuuteen. Jotta tämä muodostuisi surevalle merkitykselliseksi ja surussa tukevaksi, sen tulisi tapahtua dialogissa surevan ja hänen eletyn uskonnollisuutensa kanssa hierarkiasta vapaalla kommunikaatiovyöhykkeellä.

Hautajaiset eri kulttuureissa ovat siis surun sosiaalisen ulottuvuuden näkyvä ilmaus, joka saa usein myös uskonnollisen muodon, koska uskonto ja kuolema ovat lähteisessä suhteessa toisiinsa. Osmo Tiililä ilmaisi tämän suomalaisessa kontekstissa kuuluisalla toteamuksellaan, jonka mukaan kirkko on olemassa siksi, että täällä kuolla.²⁵⁶ Tiililä viittasi kirkon sanomaan ylösnousemuksesta ja kuoleman voittamisesta, mutta myös sekulaarista näkökulmasta kirkko on merkityksellinen erityisesti silloin, kun täällä kuolla. Valtaosa suomalaisista hautajaisista toimitetaan evankelis-luterilaisen järjestyksen mukaan, usein myös kirkkoon kuulumattomien kohdalla.²⁵⁷ Onkin esitetty kysymys, vaikuttaako vuosisatainen häpeällisten hautajaisten perinne tahtoon saada kirkolliset hautajaiset.²⁵⁸ On kuitenkin huomattava, että monien sekulaarien omaisten ja hautajaisvieraiden näkökulmasta hautajaiset eivät ole varsinainen hengellinen toimitus. Ne edustavat vain kunniallista tapaa saattaa vainaja tässä kulttuurissa viimeiselle matkalle.²⁵⁹ Tämä on muuttanut ja voi muuttaa yhä kirkollisten toimitusten luonnetta. Aiemmin rituaalit olivat tuttuja ja jo perinteisyydellään lohduttivat ihmisiä. Sekularisoituvassa maailmassa uskonnolliset rituaalit alkavat olla ihmisille yhä vieraampia.²⁶⁰

Kristilliset hautajaiset ovat traditionaalisesti eronneet monista muiden uskontojen hautajaisista toivon suuntautuvan luonteensa vuoksi. Luterilaisella hautauksella on viisi piirrettä. Ne ovat (1) kiitoksen ja iankaikkisen elämän toivon ilmaiseminen, (2) surun, kauhun ja valituksen ilmaiseminen, (3) kuoleman ylittävän seurakuntayhteyden ilmaiseminen, (4) seurakuntalaisten opettaminen ja (5) seurakuntalaisten lohduttaminen

hautausrituaaleja, mikä täyttää monia tässä lueteltuja hautausrituaalien yleisiä merkityksiä. Kirkollisen hautausrituaalien vahvuus uskonnottomiin verrattuna on niiden liittyminen vuosituhantiseen yhteisöön ja uskoon kuoleman yli ulottuvasta yhteydestä.

²⁵⁶ Tiililä 1962, 40-53, 77.

²⁵⁷ Itkonen 2012, 3-4. Haastettu kirkko 2012, 29.

²⁵⁸ Itkonen 2012, 4. Erämaja 2006, 367. Pentikäinen (2003, 1285) huomauttaa, että vaikka häpeällinen hautaus jäi kirkkolaista pois 1868, se näyttää olleen käytössä kansalaisyhdessä vuonna 1918. Häväistyy kuolemaan ja ruumiin kohteluun liittyvät kokemukset olivat monille tapahtunutta terroria ja joukkomurhia kipeämpiä asioita.

²⁵⁹ Pajari (2014, 75) toteaa, että modernin kuolemansuhteen seurauksena kristillinen seurakuntayhteyttä painottava hautajaisnäkemys on jäänyt sivurooliin. Kettunen (2010, 76) on havainnut hautaustoimistojen toimintaa käsittelevässä pro gradu -työssään, että tyypillistä on virallisen (kristillinen) ja epävirallisen (ei-kristillinen) tason sekoittuminen.

²⁶⁰ Anderson 2010, 131-132.

(sielunhoito).²⁶¹ Näistä kolme ensimmäistä ovat asioita, joille kristilliset hautajaiset tarjoavat paikan ja tilan. Kaksi viimeistä puolestaan nousevat kirkon itseymmärryksen mukaisesta tehtävästä julistaa evankeliumia ja rakastaa lähimmäistä.²⁶²

2.3.3 KIRKON SURUTUKI: MERKITYKSEN ETSINTÄ

Pelkkä rituaalinen hautaustoimitus ei kuitenkaan ole riittänyt täyttämään ihmisen surun sosiaalisen puolen tarpeita varsinkaan modernissa kaupunkilaiskulttuurissa, missä hautajaisten valmistelu ja toteuttaminen ovat professionalisoituneet ja aiemmin siihen vahvasti liittynyt naapuri- ja kyläyhteisön apu on jäänyt pois.²⁶³ Klassin sanoin virallinen uskonto ja eletty uskonto ovat eriytyneet toisistaan. Kirkko on pyrkinyt vastaamaan myös tähän haasteeseen, mikä näkyy esimerkiksi viime vuosisadan lopulla kasvaneessa sururyhmätoiminnassa. Merkityksen etsinnän kysymykset, uskon ja epäuskon välinen kamppailu ja kristilliseen toivoon turvautuminen nousivat esiin Eija Harmasen tutkimuksessa suomalaisista sururyhmistä.²⁶⁴ Sururyhmissä tai yksilösurutuessa voidaan käsitellä syvemmin näitä uskonnolliseen maailmankuvaan liittyviä kysymyksiä eletyn uskonnollisuuden näkökulmasta. Institutionaalisen uskonnollisuuden tapa kohdata näitä kysymyksiä toteutuu hautaan siunaamisessa ja jumalanpalveluselämässä, joiden voima liittyy yhteiseen uskoon ja yhteisöllisyyteen.

Yhdysvaltalainen pitkittäistutkimus tarkasteli yksilöllisten, perheen sisäisten ja yhteisöllisten uskonnollisten resurssien käyttöä 12-28 vuotiaan lapsen äkillisen kuoleman jälkeen. Tässä tutkimuksessa eniten käytetty tukiresurssi oli henkilökohtainen rukous, seuraavina kirkossa käyminen, perheen rukous ja käyminen henkilökohtaisessa keskusteluavussa. Tutkimuksen osallistajat olivat valittu satunnaisesti väestöpohjaisella otannalla ja sellaisilta yhdysvaltalaisilta alueilta, jossa uskonto ei ole hallitsevassa asemassa. Voidaan siis varovasti olettaa, että lapsen äkillinen kuolema lisää hengellisten coping-keinojen käyttöä. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan löydetty näyttöä hengellisten coping-keinojen vaikuttavuudesta henkisen ahdistukseen tai jälkitraumaattisten stressioireiden vähenemiseen vuoden eikä viiden vuoden aikavälillä.²⁶⁵ Toisessa yhdysvaltalaisessa

²⁶¹ Itkonen 2012, 7-8. Kts. myös Lehtonen 1931, 350-351, Lempiäinen 2004, 213-215 ja Knuutila 1992, 136-137.

²⁶² Seurakunnat ovat käytännössä hyvin monenlaisia. Isoissa valtionkirkoissa tai kansankirkoissa osallistuminen seurakuntalaisten tukemiseen surussa ja muissa elämän vaikeissa tilanteissa on usein toisenlaista kuin esimerkiksi yhdysvaltalaisien ns. mustan seurakunnan luontainen tapa olla seurakuntalaistensa tukena. Kts. Moore 2003.

²⁶³ Erämaja 2006. 368.

²⁶⁴ Harmanen 1997, 214-229.

²⁶⁵ Murphy & al. 2002.

tutkimuksessa uskonnolla oli myönteisiä vaikutuksia vanhempien jaksamiseen lapsen kuoleman jälkeen. Tutkimuksen mukaan se, että henkilö oli uskonnollinen, ei suoraan vaikuttanut hänen jaksamiseensa, mutta uskonnolla oli epäsuoria myönteisiä vaikutuksia surevien vanhempien jaksamiseen. Nämä vaikutukset tulivat saadun sosiaalisen tuen ja merkityksen etsinnän kautta.²⁶⁶

Surututkimuksessa puhutaan laajemmin merkityksen etsinnästä (*meaning making*). Yhdysvaltalainen psykologi Robert A. Neimeyer on korostanut vahvasti sitä, että tarkoituksen ja merkityksen etsiminen menetykselle on keskeinen osa sitä prosessia, jota kutsutaan suremiseksi. Samalla tavalla kuin suuret ja pienet menetykset ovat keskeinen osa ihmisen elämää, niiden käsitteleminen on Neimeyerin mukaan olennainen osa psykoterapiaa.²⁶⁷ Neimeyer korostaa, että suruun liittyvä ulkonainen hätä voidaan ymmärtää vain suhteessa surevan ja hänen sosiaalisen lähipiirinsä kamppailuun päästä tasapainoon menetyksen todellisuuden aiheuttaman uuden tilanteen kanssa.²⁶⁸ Usein läheisen menetys haastaa surevan käsityksen elämästä ja maailmasta. Koska nämä käsitykset ovat usein sellaisia, jotka luovat elämään sisältöä ja struktuuria, niiden horjuminen vaikeuttaa ihmisen selviytymistä surusta.²⁶⁹ Tätä ei vielä uutta surukäsitystä luotaessa täysin ymmärretty, vaan esimerkiksi uuden surukäsityksen merkkiteos *Continuing Bonds* viittaa merkityksen etsintään vain ohuesti eikä aiheesta ole omaa artikkelia.²⁷⁰ Tämän voi sinänsä nähdä hieman yllättävänä. Uusi surukäsitys perustuu aiemman psykoanalyttisen mallin vastaisesti tunnesiteiden jatkumiselle, mikä oikeastaan edellyttää merkityksen etsimistä. Surevan ihmisen on löydettävä tapa, jolla hän voi jatkaa tunnesiteitä vainajaan. Aiemmin elämässä mukana ollut rakas ihminen saa uuden merkityksen syntyneessä muistosuhteessa. Tämän tapahtuminen vaikuttaa itse asiassa olevan yksi olennaisen tärkeä osa merkityksen etsimisen prosessia.

Se, että vaikea elämäntilanne muuttaa ihmisen ajatuksia ja käsityksiä, ei tietenkään ole uusi asia surututkimuksessakaan.²⁷¹ Yhtä selvää ei kuitenkaan ole ollut, että merkityksen etsimisen prosessilla on vaikutusta ihmisen toipumiseen vaikeasta elämäntilanteesta, saati se, miten tätä prosessia pitäisi tukea. 2000-luvulla merkityksen etsintä on noussut keskeiseksi osaksi paitsi surussa myös muusta vaikeasta elämäntilanteesta toipumisessa. Tällaisia erityisen vaikeita elämäntilanteita ovat esimerkiksi läheisen kuolema, vaikea sairaus tai jokin muu traumaattinen tapahtuma.

²⁶⁶ McIntosh & al. 1993.

²⁶⁷ Neimeyer 2001, xi

²⁶⁸ Neimeyer 2001, 1-12

²⁶⁹ Neimeyer 2000, 261-295

²⁷⁰ Klass & al. 1996.

²⁷¹ Silver & Wortman 1980, 290.

Yhdysvaltalainen psykologian professori Crystal L. Park toteaa, että vaikka asia on laajalti hyväksytty, empiiriset tutkimustulokset ovat olleet vaihtelevia ja monen väitteen tuki on joko heikkoa tai olematonta. Useiden tutkimusten mukaan merkityksen etsinnän on todettu vähentävän tuskaisuutta, kun taas toisten tutkimusten mukaan se on lisännyt tuskaisuutta ja toimintakyvyn puutetta.²⁷² Yksi syy vaihteleviin tutkimustuloksiin on Parkin mukaan ollut yhtenäisen merkityksen etsimisen perusmallin puute. Toinen syy voisi olla surun kaksoisprosessimallissa esitetty ajatus surun heilahtelusta toipumis- ja menetysorientaatioiden välillä, jolloin merkityksen etsimisen tulokset ovat orientaatiosta riippuen vaihtelevia.²⁷³ Park pyrkii luomaan merkityksen etsinnästä sellaisen perusmallin, joka soveltuisi tulevien tutkimusten pohjaksi tarkentamaan ja yhtenäistämään merkityksen etsinnän -käsitettä.²⁷⁴

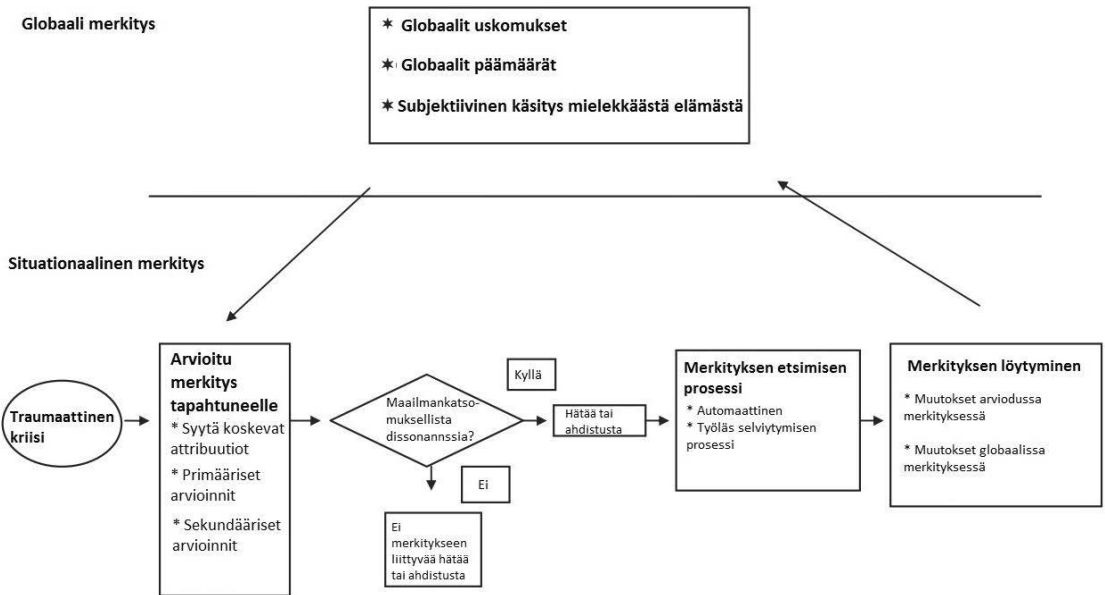
Parkin malli – kuten teoreettiset mallit yleensä – yksinkertaistaa prosessin todellisuutta ehkä liikaakin. Keskellä merkityksen etsinnän prosessia surevan itsensä on vaikeaa, ellei mahdotonta löytää apua tämällyypisistä malleista. Lisäksi surun yksilöllisyys ja monimuotoisuus eivät juurikaan taivu yleispäteviksi malleiksi. Nämä rajoitukset huomioiden Parkin mallia voidaan käyttää ilmiötä yleistävänä hahmotelmana, joka tosin katsoo sitä hyvin etäältä. Tässä tutkimuksessa käytän Parkin mallia merkityksen etsimisen prosessin tulkitsemisen tukena ja muutan termistöä omasta tutkimuksestani nousevien näkökulmien mukaisesti. Malli on esitetty kuvassa 3. Olen lisännyt malliin käsitteet ”traumaattinen kriisi” ja ”maailmankatsomuksellinen dissonanssi”, muuten käsitteistö seuraa Parkin mallia. Globaali merkitys tarkoittaa ihmisen uskomusmaailmaa liittyen maailmaan ja itseensä, joista seuraavat subjektiiviset käsitykset elämän merkityksellisyydestä ja tarkoituksesta. Globaalit uskomukset ovat eräänlaisia ydinskeemoja, joiden läpi ihminen tulkitsee kokemuksiaan, ja ne sisältävät uskomuksia oikeudenmukaisuudesta, hallittavuudesta, ennustettavuudesta ja omasta itsestä. Globaalit päämäärät ovat sisäisiä representaatioita toivotuista prosesseista, tapahtumista ja lopputuloksista. Ne voivat olla unelmoituja päämääriä, joita tavoitellaan tai nykyisen tilanteen, johon ollaan tyytyväisiä, säilyttämistä. Subjektiivinen käsitys elämän merkityksellisyydestä viittaa ihmisen tunteeseen mielekkästä elämästä, mikä sisältää tunteen merkityksestä, ymmärryksestä ja tarkoituksesta liittyen ihmisen elämään ja olemassaoloon. Situationaalinen merkitys puolestaan viittaa merkitykseen tietyssä partikulaarisessa kontekstissa, eli siihen kuinka yksilöt ymmärtävät, konstruoivat ja tulkitsevat tietyn partikulaarisen tapahtuman. Parkin mukaan merkityksen etsinnän perusmallissa erittäin rankka stressitekijä johtaa sellaiseen merkityksen arvioimiseen, joka haavoittaa yksilön globaalia merkitysjärjestelmää.²⁷⁵

²⁷² Park 2010.

²⁷³ Srtroebe & Schut 1999.

²⁷⁴ Park & al 2013, 483-484.

²⁷⁵ Park 2013, 484.

Kuva 3: C L Parkin (2013) merkityksen etsinnän perusmalli muokattuna maailmankatsomuksellisen dissonanssin käsitteellä. Käännökset Itkonen.

Käytän tästä tapahtumasta termiä maailmankatsomuksellinen dissonanssi. Tämä termi pohjautuu Leon Festingerin teoriaan kognitiivisesta dissonanssista. Sen mukaan kognitiot voivat olla keskenään sopu- tai riitasoinnussa tai sitten ne ovat toisiinsa nähden irrelevantteja. Festingerin mukaan keskenään ristiriitaiset kognitiot aiheuttavat ihmiselle epämukavuuden tunnetta ja yksilö tekee kaikkensa välttääkseen dissonanssia. Tästä tilanteesta ihminen pyrkii selviämään saamalla kognitiot takaisin sopusointuun eli konsonanssiin. Konsonanssin syntymiseen on periaatteessa neljä erilaista tapaa. Ensinnäkin yksilö voi muuttaa aiempaa kognitiotaan eli omaksua uuden käsityksen ristiriitaa aiheuttavasta asiasta. Toiseksi yksilö voi oikeuttaa aiemman kognitionsa muuttamalla ristiriitaa aiheuttavaa kognitiota. Kolmanneksi yksilö voi omaksua uuden kognition, joka oikeuttaa aiemman. Neljäs tapa on olla välittämättä tai kieltää kaikki se uusi informaatio, joka on ristiriidassa aiemman kanssa.²⁷⁶ Maailmankatsomuksellisella dissonanssilla tarkoitan sellaisia ristiriitaa aiheuttavia kognitioita, jotka liittyvät ihmisen käsitykseen elämästä ja maailmasta tai Parkin käsittein globaalista merkityksestä. Läheisen kuoleman aiheuttama dissonanssi ei kuitenkaan ole luonteeltaan pelkästään kognitiivinen, siihen liittyvät myös emootiot ja traumaan liittyvät holistiset reaktiot. Kun

²⁷⁶ Festinger 1957.

maailmankatsomuksellista dissonanssia esiintyy, se aloittaa merkityksen etsimisen prosessin, jonka päämääränä on sopeuttaa ihmisen maailmankatsomuksellinen dissonanssi. Kun dissonanssi häviää, sillä on yksilön toipumiselle myönteinen merkitys.²⁷⁷ Merkitys voi olla sellainenkin, että ihminen tulee tulokseen, ettei tapahtuneelle ole järkevää selitystä, mutta ihminen kokee saaneensa jonkinlaisen sisäisen rauhan asian suhteen.²⁷⁸

Yksi syy, mistä edellinen johtuu, liittyy resilienssiin. Kuten aiemmin jo todettiin, resilienssillä tarkoitetaan aikuisen kykyä säilyttää normaali arjen toimintakyky trauman tai menetyksen jälkeen.²⁷⁹ Yksi merkittävä ominaisuus, jonka tutkimuksessa on havaittu liittyvän resilienssiin, on kestävyys. Se ilmenee kolmella eri tavalla. Ensimmäinen on sitoutuminen mielekkääseen elämään. Toinen on usko siihen, että yksilö voi vaikuttaa siihen, käykö hänelle hyvin vai ei. Kolmas on usko siihen, että ihminen voi oppia ja kasvaa niin positiivisista kuin negatiivista elämäntapahtumista.²⁸⁰ Tästä voisi tehdä sen johtopäätöksen, että kun ihmisen sisäinen maailma on konsonanssissa, siellä vallitsee jonkinlainen myönteinen suhtautuminen elämään ja omaan kykyyn selvittää vaikeista elämäntilanteista.

Uskonnollisuudella on tutkimuksellisesti perusteltuja terveysvaikutuksia. Tutkimuksissa on todettu esimerkiksi, että uskonnollisuus pidentää odotettua elinaikaa. Uskonnon terveysvaikutusten on ajateltu johtuvan yhtäältä siitä, että uskonnollisesti aktiivinen ihminen ylläpitää keskimääräistä terveellisempää elämäntapaa ja toisaalta siitä, että uskonnon kautta on tarjolla keskimääräistä paremmin sosiaalista tukea. On kuitenkin osoitettu, että uskonnollisuudella on ainakin osittain edellisistä riippumatonta, itsenäistä, positiivista vaikutusta odotettuun elinikään.²⁸¹ Erityisen mielenkiintoinen on tutkimustulos, jonka mukaan sisäisen rauhan kokemuksen todettiin vähentävän sydämen vajaatoiminnasta kärsivien ihmisten kuolleisuutta 20 %:lla viiden vuoden tarkastelujaksolla.

Sen sijaan osallistuminen uskonnolliseen toimintaan – kuten kirkossa käyminen – ei vaikuttanut yksittäisenä tekijänä kuolleisuuteen. Sillä tosin oli yhteyttä terveellisiin elintapoihin ja yhteisvaikutuksella oli merkitystä myös eliniän pitenemiseen.²⁸² Sisäisen rauhan kokemus on vastakohta sisäisen rauhattomuuden kokemukselle ja sisäinen rauhattomuus voi johtua maailmankatsomuksellisesta dissonanssista. Odotettuun elinikään liittyviin tutkimuksiin viittaaminen surusta puhuttaessa voi tuntua liioittelulta, mutta on muistettava, että lapsen kuolemasta aiheutuneen surun on todettu nostavan kuolleisuusriskiä ja muita kielteisiä terveysvaikutuksia. Tanskassa

²⁷⁷ Park 2013, 484.

²⁷⁸ Worden 2009, 198.

²⁷⁹ Bonanno 2004, 20. Kts. 2.2.4.

²⁸⁰ Bonanno 2004, 22.

²⁸¹ Chida & al 2009, 86-87.

²⁸² Park & al. 2015, 5-6.

tehdyn koko väestöä tilastollisesti 18-vuoden ajanjaksolla tarkastelleen tutkimuksen mukaan äitien kohdalla alle 18-vuotiaan lapsen kuolema lisäsi kuolleisuutta sekä luonnollisten että epäluonnollisten syiden kautta. Isien kohdalla kuolleisuus lisääntyi ainoastaan epäluonnollisten syiden osalta. Pitemmällä aikavälillä näkyi stressin patopsykologisia vaikutuksia, kuten kasvanut syöpäriski ja riski sydänsairauksiin. Stressi vaikutti myös elämäntyyliin lisäten tupakointia ja alkoholin käyttöä ja vähentämällä liikuntaa ja muita itsestään huolehtimisen muotoja, mitkä lisäsivät kuolleisuutta sekä luonnollisten että epäluonnollisten syiden kautta.²⁸³ On vähintäänkin aiheellista esittää kysymys, onko sisäisen rauhan menetys maailmankatsomuksellisen dissonanssin seurauksena osasyynä edellä mainittuihin kielteisiin seurauksiin.

Yhdysvaltalaisen tutkijan Anne Richardsin mukaan menetykseen liittyvä hengellisen löytämisen prosessi mahdollistaa elämän avautumisen kohti itseymmärrystä sen sijaan, että se estäisi kasvua ja romahduttaisi ihmisen sisäistä maailmaa. Menetys on normaalia ja jatkuvaa, ja sillä on muovaava vaikutus kehittyvään tietoisuuteemme. On välttämätöntä tunnistaa ja ymmärtää, mikä keskeinen voima henkisellä kasvulla on yksilön sisäisessä kasvuprosessissa, ja kuinka se kietoutuu yhteen haasteiden ja menetysten kanssa. Richards toteaa, että vaikka uskonnollisuus, hengellisyys tai spiritualiteetti ilmiönä esiintyy moninaisena erilaisissa kulttuureissa tai tietyissä partikulaarisissa ihmisryhmissä, se on myös ominaista yksilön sisäiselle maailmalle. Surevien kanssa työskentely edellyttääkin Richardsin mukaan niin kulttuuristen kuin yksilöllisten hengellisyyteen ja henkisyyteen liittyvien käsitejärjestelmien tuntemista, jotta yksilön hengellisyyttä voidaan hyödyntää merkityksen etsimisen prosessissa.²⁸⁴ Kristillinen usko voi auttaa surussa ja selviytymisprosessissa lapsen kuoleman jälkeen. Yhdysvaltalaisessa tapaustutkimuksessa lapsen kuoleman kohdanneelle äidille usko yleensä, luottamus Jumalan armoon, usko, että menetykskin on osa Jumalan suunnitelmaa ja rukouselämä, jossa sureva voi kokea yhteyttä Jeesukseen, olivat tukena hänen suru ja selviytymisprosessissaan. Erityisesti merkityksen etsinnässä kristillinen vakaumus voi olla suurena tukena.²⁸⁵ Luonnollisesti on niin, että jos sureva itse ei omaa kristillistä vakaumusta, ympärillä olevien ihmisten hurskaat toivomukset luultavasti loukkaavat enemmän kuin lohduttavat.

Harri Koskela käsittelee väitöskirjassaan lapsen menetyksen vaikutusta ihmisen jumalasuhteeseen. Hän muodostaa koostamastaan aineistosta kuusi tyyppitarinaa, jotka ovat (1) suhteen syveneminen, (2) suhteen löytyminen, (3) muuttumaton suhde, (4) suhteessa tilapäinen kriisi, (5) ristiriitainen suhde ja

²⁸³ Li & al 2003, 365-366.

²⁸⁴ Richards 2001, 173-191.

²⁸⁵ Sowers & al. 2008.

(6) katkennut jumalasuhte.²⁸⁶ Erityisen mielenkiintoisia ovat Koskelan tyyppitarinoissa esiintyvät viittaukset merkityksen etsintään ja löytymiseen. Jumalasuhteen löytymiselle tai muuttumattomuudelle oli tyyppillistä, että menetykselle oli löytynyt tarkoitus. Myös kertomuksissa jumalasuhteen syvenemisestä lähes kaikki kertoivat löytäneensä menetykselle tarkoituksen. Sen sijaan jumalasuhteen tilapäisessä kriisissä useimmat eivät löytäneet tarkoitusta, eikä ristiriitaisessa tai katkenneessa jumalasuhteessa kukaan löytänyt tarkoitusta.²⁸⁷ Myös Wortmann & Parkin mukaan merkityksen etsintä nousi useassa eri uskonnollisuuden osa-alueessa tärkeäksi poluksi kohti toipumista. Tähän saattoi liittyä uskonnollisen kriisin vaihe, jolloin uskonnollisuus lyhyellä aikavälillä vaikeutti surevan vointia, mutta pitkällä aikavälillä oli mukana prosessissa, jonka seurauksena sureva pääsi konsonanssiin menetyksensä kanssa.²⁸⁸

Vaikka Koskelan tutkimus on laadullinen tutkimus eivätkä sen tulokset ole yleistettävissä, se kertoo, että jumalasuhteella voi olla olennainen vaikutus merkityksen löytämiseen tai sen löytämättä jäämiseen. On myös selvää, että Koskelan tutkimuksen aineisto on siten valikoitunutta, että henkilöt, joiden maailmankatsomuksessa uskonnollisella pohdinnalla ei ole relevanssia suuntaan eikä toiseen, eivät osallistuneet tutkimukseen, vaikka senkinkaltaisia ääniä Koskelan tutkimuksessa kyllä kuuluu.

Erityisen mielenkiintoinen tutkimushaaste tuleviin tutkimuksiin olisi ateistisen merkityksen etsinnän prosessi lapsen kuoleman jälkeen. Tämä voisi tarjota hyvinkin mielenkiintoista materiaalia ei-uskonnollisen maailmankuvan tekijöistä, kuten esimerkiksi Erkki O. Auran kaunis ja runollinen kirja omasta tsunamissa kuolleesta tyttärestään osoittaa. Se voidaan nähdä esimerkkinä ateistisesta merkityksen etsinnästä, joka kulkee samankaltaisissa henkisissä maastoissa kuin uskonnollinen spiritualiteetti menetyksen jälkeen. Aura kirjoittaa tyttärestään kosmisena merenneitona, tanssityttönä, joka ”kohoaa yhä uutta Elämää[sic] kehräävään Maailmankaikkeuden[sic] alkuvaloon”.²⁸⁹ Runollinen kieli tavoittaa jotain sellaista inhimillisen todellisuuden ulottuvuutta, jota ei voi eikä pidä eritellä kylmien luonnontieteellisten faktojen kategorioihin. Vaikka spiritualiteetti kuuluu uskontojen ydinalueisiin, sitä voidaan lähestyä myös ateistisesta

²⁸⁶ Koskela 2011, 273-303. Myös Harmanen (1997, 214 – 229) tutkimuksessa surun aiheuttama kriisi aktivoi perimmäisten kysymysten ja myös hyvin uskonnollisten kysymysten esiin nousemisen. Harmanen nostaa esiin myös sen, että erityisesti traumaattisissa kuolemantapauksissa on mahdollista, että tarkoituksensa kadottanut uskonnollinen elämä voi kuvastua surutyössä siten, että se ei etene. Vastaavasti luottava, elämän tarkoituksen löytävä ja toivova uskonnollinen asennoituminen voi kantaa ja tervehdyttää surevaa. Tämä uskon tuoma voima ei vienyt menetyksen tuomaa kipua ja yksinäisyyttä pois, mutta se antoi mielekkyyttä ja jaksamista arkeen.

²⁸⁷ Koskela (2011, 303) on laatinut tyyppitarinoistaan taulukon, jonka avulla eri kertomusten taustatekijät ovat helposti vertailtavissa.

²⁸⁸ Wortmann&Park 2008, 724-725.

²⁸⁹ Aura 2015. Lainausta sivulta 205.

viitekehyksestä käsin. Auran kirjassa voi nähdä useita erilaisia konsonanssia tuovia narratiiveja, jotka uskonnollinen henkilö luultavasti muotoilisi uskonnollisin termein, mutta hän ei-uskonnollisena tekee sen ilman uskonnollista diskurssia. Toinen ei-uskonnollinen elämän ja kuoleman tuolle puolelle ulottuva merkityksen etsinnän väylä ovat digitaalisen maailman ja sosiaalisen median mahdollisuudet, jotka ovat avanneet tietä myös uudenslaiselle käsityksille kuolemattomuudesta ja elämästä kuoleman jälkeen.²⁹⁰

Yksi sururyhmien ja myös vertaistuen voimaannuttavista elementeistä on luultavasti siinä, että yhdessä muiden saman menetyksen kohdanneiden kanssa konstruoidaan merkitystä tapahtuneelle menetykselle. Vilma Hännisen esittelemän tarinallisen kiertokulun teorian peruskäsite on *sosiaalinen tarinavaranto*. Sillä tarkoitetaan kaikkien niiden kulttuuristen kertomusten joukkoa, joka yksilölle avautuu. Sosiaalinen tarinavaranto muuttuu jatkuvasti.²⁹¹ Ihminen tarinallistaa kokemuksensa tehdäkseen niitä itselleen ja toisille ymmärrettäväksi. Tarinalla on yleensä juoni, eli ihmisellä on taipumus tarinoita kertoessaan liittää kokemuksia toisiinsa siten, että niistä muodostuu juonellinen tarina. Tarinaa muodostaessaan ihminen käyttää sosiaalista tarinavarantoaan eli elämänsä aikana syntyneitä kulttuuristen kertomusten joukkoa luodessaan merkityksiä tietyissä situaatioissa kokemalleen tapahtumalle.²⁹² Tässä prosessissa hän liittää tapahtuman eli episodin (short story) jonkinlaiseksi osaksi elämäntarinaansa, joka puolestaan on eräänlainen suuri tarina 'big story'.²⁹³ Tämä elämäntarina ei välttämättä ole koherentti, mutta ilmaistessaan sitä muille (tai itselleen vaikka muistelmissa) ihminen yleensä pyrkii kertomaan sen koherenttina. Eli iso tarina syntyy lukuisista pienemmistä, jotka voivat olla ristiriidassa toisiinsa nähden, ja koherenttius syntyy kerrottaessa tarinaa muille tai itselle. Se ei siis välttämättä ole osa sisäistä tarinaa, jos ei sitä koskaan tarinallista.

Traumaattinen tilanne on usein sellainen, että ihmisen sosiaalisesta tarinavarannosta ei löydy siihen sopivaa tarinaa tai sellaista tarinaa, joka olisi sopusoinnussa ihmisen kokonaiselämäntarinan kanssa. Trauma on ei-kielellinen reaktio, situaatio, jota on vaikea sanallistaa, koska ihminen luontaisesti pyrkii välttelemään aihetta. Sosiaalisen tuen, kuten vertaistuen kautta sosiaalinen tarinavaranto voi muuttua sellaiseksi, jota voi sanallistaa ja jonka voi liittää osaksi omaa isoa kertomustaan, tai ainakin sellaiseksi, jonka kanssa oma iso tarina on sopusoinnussa. Vaikka sosiaalinen tarinavaranto pitäisi sisällään tarinat lapsen kuoleman mahdollisuudesta yleisesti ottaen, ei omaan sisäiseen tarinaan useinkaan kuulu ajatus siitä, että "minä, joka pidän huolta terveydestäni, käyn säännöllisesti neuvolassa ja lääkärissä ja rukoilen

²⁹⁰ Haverinen 2014.

²⁹¹ Hänninen 2004, 21.

²⁹² Hänninen 2004

²⁹³ Saastamoinen 1999.

joka päivä lapsen puolesta, voin kohdata lapsen kuoleman." Sosiaalisen tuen tai hengellisten kokemusten tai jonkun ulkoisen tekijän kautta voi saada sosiaaliseen tarinavarantonsa tarinoita, jotka ovat sopusoinnussa tai eivät ainakaan ole riitasoinnussa oman kokemuksen kanssa. Maailman-katsomuksellinen dissonanssi voidaan siis nähdä myös ristiriitana oman sisäisen tarinan ja sosiaalisen tarinavarannon välillä, eräänlaisena elämäntarinallisena dissonanssina. Yksi äänioikeudettoman surun ilmentymä on sekin, että yksilö kokee ystäviensä, työtovereidensa tai muiden ihmisten sosiaalisen tarinavarannon olevan erilainen kuin hänen omansa. Vertaistuen avulla ihminen voi löytää muista samankaltaisen menetyksen kokeneista sosiaalisen sisäryhmän, joka tietyltä osin jakaa saman sosiaalisen tarinavarannon.

Narratiivisesta näkökulmasta merkityksen etsintää käsittelevä Melissia M. Kelley antaa kolme linjaa sille, miten kristillinen merkityksen etsinnän prosessi voi tukea surevaa ihmistä. Ensinnäkin se voi antaa lisää sisältöä ihmisen elämän tarinan juonelle. Kelleyn mukaan monet ihmiset kärsivät jäädytetyistä tarinoista. Uusi juonen sisältö voi tarkoittaa esimerkiksi uutta itseymmärrystä vaikkapa vertaistukijärjestöaktiivina. Toiseksi merkityksen etsinnän prosessi voi tuottaa uuden tai vaihtoehtoisen tulkinnan menetykselle. Kolmanneksi Kelley tähdentää, että merkityksen etsinnän prosessia ei voi erottaa muusta ihmisen sosiaalisesta ja sisäisestä maailmasta. Erityisen kiinnostavia ovat Kelleyn luomat teologiset näköalat merkityksen etsintään läheisen kuoleman jälkeen. Hänen mukaansa merkityksen etsintä on paitsi keskeistä sekulaarissa surututkimuksessa myös loppujen lopuksi teologinen kysymys. Tämä siksi, että Kelleyn mukaan jokaisella on oma tarinansa, jota käsitykset Jumalasta muokkaavat perustavanlaatuisella tavalla. Näin on myös ateistien kohdalla. Erilaiset käsitykset Jumalasta johtavat erilaisiin tulkintoihin merkityksestä ja kaikki merkitykset eivät kuitenkaan ole samanarvoisia. Lisäksi hän korostaa, että menetys on aina lopulta mysteeri merkityksen etsinnässä, mutta vaikka se on mysteeri, Jumalan rakkaus on silloinkin totta.²⁹⁴

Uskonnollinen merkityksen etsintä sinänsä ei aina tue ihmisen jaksamista²⁹⁵, mutta se voi tukea merkityksen etsimisen prosessia etenemään tilanteeseen, jossa lapsen menetys on tullut konsonanssiin ihmisen elämän kokonaisnarratiivin kanssa. Kaikki uskonnollinen merkityksen etsintäkään ei välttämättä tue tätä päämäärää. Siitä millaiset tekijät ovat ihmiselle hyödyllisiä merkityksen etsimisen prosessissa, saa viitteitä yhdysvaltalaisen uskontopsykologi Kenneth Pargamentin tutkimuksista uskonnon vaikutuksesta ihmisen selviytymiseen (coping). Pargament erottaa positiivisen ja negatiivisen uskonnollisen copingin. Hänen tutkimuksiensa

²⁹⁴ Kelley 2010, 86-89.

²⁹⁵ Esim. Sherkat & Reedin (1992) tutkimuksen mukaan uskonnolla ei ollut vaikutusta surevan masentuneisuuteen, mutta sillä oli myönteistä vaikutusta itsetuntoon silloin kun vertaistuki vaikutti molempiin myönteisesti.

mukaan positiivinen uskonnollinen coping liittyi melko paljon suurempaan yhteistyökykyyn ja erittäin vahvasti se liittyi vahvasti stressistä johtuvaan henkiseen kasvuun ja myönteisiin uskonnollisiin tuloksiin. Se ei liittynyt masennukseen eikä huonompaan elämän laatuun. Negatiivinen uskonnollinen coping puolestaan liittyi korkeampaan masennusasteeseen ja elämän laadun heikkenemiseen, mutta myös lievästi henkiseen ja hengelliseen kasvuun. Se ei ollut rinnasteinen yhteistyöhalukkuuteen.²⁹⁶ Uskonnollisen copingin keinot ovat tärkeitä merkityksen etsimisen prosessille, koska ne mahdollistavat konsonanssin löytämisen tai tukevat sitä uskonnollisen merkityksen etsimisprosessin kautta.

Taulukko 3 Positiivisen ja negatiivisen uskonnollisen copingin keinot Pargamentin (1998) mukaan.

Positiivinen uskonnollinen coping	Negatiivinen uskonnollinen coping
Vahvemman yhteyden etsiminen Jumalan kanssa.	Ajatus, että paholainen on aiheuttanut tämän tilanteen.
Jumalan rakkauden ja huolenpidon etsiminen.	Jumalan voiman epäileminen.
Jumalan avun etsiminen vihasta irti pääsemiseksi.	Jumalan rakkauden kyseenalaistaminen.
Suunnitelmien toteuttaminen yhdessä Jumalan kanssa.	Ajatus, että Jumala rankaisee huonosta omistautumisesta tai jostain teosta
Ajatus, että Jumala yrittää antaa minulle voimaa tässä tilanteessa.	Ajatus, että kirkko on hylännyt.
Syntien anteeksi pyytäminen.	
Uskontoon keskittyminen, jotta voisi lopettaa omista ongelmista huolehtimisen.	

Mielenkiintoisella tavalla surua pastoraalipsykologiasta käsin lähestyy Katherine A. Snyder. Hän puhuu spirituaalisesta suremisesta, jossa ihmisen suruprosessi vie hänen Jumala-suhteensa kahlitsevista varhaisista kiintymyssuhde tyyleistä kohti vapaampaa. Spirituaalinen sureminen on Jürgen Moltmanin luoma käsite. Hän tarkoittaa sillä Jumala-suhteen pysymistä läheisenä menetyksen aikoina. Spirituaaliseen suremiseen kehä kostuu neljästä osasta. Ne ovat (1) Jumalan läsnäolon kyseenalaistaminen vaikeina aikoina, (2) ”kadonneen Jumalan” sureminen, (3) ”Kärsimyksen

²⁹⁶ Pargament & al. 1998. Saarelainen 2017. Geels & Wikström 365-387.

Jumalan” kohtaaminen ja (4) oppiminen ehdoitta rakastamaan Jumalaa ja itseämme.

Spirituaalinen sureminen on sekä pyhä että terapeutin matka. Tämä matka alkaa kohtaamalla rehellisesti ja älyllisesti sen asian, että kärsimys niin isossa kuin pienessä mittakaavassa haastaa käsityksen hyvästä ja kaikkivoipaisesta Jumalasta. Spirituaalinen surutuki antaa niin paljon tilaa kuin tarvitaan tämän kysymyksen kysymiselle ja näiden kysymysten oikeutukselle. Mikäli näitä ei käsitellä, se voi aiheuttaa suurta syyllisyyttä surevalle.

Toinen askel tällä matkalla on poissaolevan Jumalan suremisen ilmaiseminen. Tästä teologian historian kuuluisin ilmaisu on Jeesuksen huuto ristillä: ”Jumalani, Jumalani, miksi minut hylkäsit?” Usein kärsimysten keskellä ihmiset kokevat kadottaneensa Jumalan. Usein on pikemminkin niin, että aiempi käsitys Jumalasta on osoittanut huonosti sopivaksi. Kärsimys on mahdollisuus kohdata Jumala uudella, aiempaa autenttisemmalla ja syvemmällä tavalla – salattuna ja mysteerin kääriytyneenä Jumalana. Jumalan kohtaamisen voi paketoita mysteerinä surussa, mutta se voi myös olla transformatiivinen, jos käsitys Jumalasta on sullottu pieneen tukahduttavaan laatikkoon, joka murtuu. Kiintymyssuhde teorian perspektiivistä katsottuna sielunhoitaja voi tarjota turvallisen tilan henkilölle käsitellä hänen varhaisia kiintymyssuhteitaan ja kuinka nämä kiintymyssuhteet on projisoituneet Jumalaan. Kolmas askel spirituaalisen surun matkalla on sen kokeminen, että Jumala suree yhdessä ihmisten kanssa. Tämän ajatuksen kautta ihminen voi tunnistaa ja tunnustaa, että Jumala on hyvä, riippumatta siitä, että ympärillä oleva maailma ja kärsimys tuntuvat todistavan päinvastaista. Tämä puolestaan voi avata tien syvään täydellisen rakkauden kokemukseen. Viimeinen askel on elää rakkaudesta Jumalaan ja itseemme vapaina ja aikuisina siten, ettei luottamuksemme Jumalaan ole vääristynyt kiintymyssuhdehistoriamme perusteella.²⁹⁷

2.3.4 KOHTUKUOLEMA JA PASTORAALITEOLOGINEN TUTKIMUS

Luvussa 2.1.2 esitellyssä Aho & Savolaisen kirjallisuuskatsauksessa vanhempien selviytymistä lapsen kuoleman jälkeen edistäviin asioihin kuului uskonnollisuus, hengellisen elämän rituaalit, hautajaisjärjestelyt sekä kuoleman merkityksen etsiminen. Tärkeitä asioita olivat hengellisyys, usko kuoleman jälkeiseen elämään, ajatus siitä, että lapsi on lähellä Jumalaa, seurakunnalta ja sairaalapastoreilta saatu tuki sekä Jumalan syyttäminen ja uskonasioiden torjuminen. Merkityksen etsimiseen liittyivät merkityksen antaminen lapsen kuolemalle, usko siihen, ettei lapsen elämä ollut turha, tarkoituksen löytäminen lapsen elämälle ja kuoleman rationalisointi.²⁹⁸

²⁹⁷ Snyder 2008. Kts. myös Hyrcck 1996, Koskela 2011, 45-51 ja Hill 2002 & 2003.

²⁹⁸ Aho & Savolainen 2012, 9.

Vanhempien selviytymistä estävinä tekijöinä löydettiin hengellisen ja seurakunnan tuen puute.²⁹⁹ Kirjallisuuskatsauksesta voidaan vetää se johtopäätös, että hengelliselle tuelle olisi usein tilausta lapsen kuoleman jälkeen.

Samanlaisia tuloksia on nähtävissä myös kansainvälisessä tutkimuksessa. Esimerkiksi Bakker & Parisin mukaan lapsen kuolema kohtuun, synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen aiheuttaa usein uskonnollisen maailmankatsomuksen kriisin. Bakker & Parisin tutkimuksessa yhdysvaltalaisista lapsensa menettäneistä Internetin keskusteluryhmään osallistuneista 37,1 % kuvaili uskonnollisen maailmankatsomuksen kriisiä, 20,9 %, uskonnollisen maailmankatsomuksen uudelleen muotoilua ja 62,8 % merkityksen etsintää.³⁰⁰ Tutkimus oli laadullinen ja siihen sai osallistua mistä uskonnollisesta taustasta tahansa, myös ateismista. 40 % osallistujista oli kristittyjä. Mukana oli 142 naista ja kuusi miestä. Yli puolella osallistujista oli taustalla kohtukuolema. He löysivät neljä pääteemaa: uskonnollinen hämmennys, uskonnollinen uudelleensuuntautuminen, muuttuneet suhteen toisiin ihmisiin ja merkityksen etsinnän. Uskonnolliseen hämmentymiseen kuului uskon horjuminen tai menettäminen. Osalle tämä oli kasvualusta uudelle syvemmälle uskolle, mutta suurimmalle osalle se oli kielteistä. Tähän liittyi myös paljon vihaa ja pettymystä Jumalaa, maailmaa tai korkeampia voimia kohtaan. Joka viides osallistuja kertoi uskonnollisesta uudelleen suuntautumisesta, johon liittyi kyky käsitellä paremmin vihan ja epäilysten kysymyksiä. Merkityksen etsinnästä tapahtuneelle kertoi yli 62 prosenttia haastateltavista. Osa heistä löysi merkityksen, lohdutuksen tai tukea uskonnosta tässä prosessissa. Merkityksen etsinnästä puhumiseen liittyi usein ambivalenssia. Neljäntenä teemana oli muuttuneet ihmissuhteet, johon liittyivät niin henkilökohtaiset suhteet kuin suhde uskonnolliseen yhteisöön. Tähän liittyi pettymys uskonnollisen yhteisön jäsenten tapaan kohdata surevat vanhemmat. Pienemmässä määrin tapahtui myös myönteisiä kohtaamisia. Erityisesti vihaa aiheuttivat sekä uskonnollisissa yhteisöissä että muualla ihmisten loukkaaviksi koetut lohdutteluyritykset, kuten ”kaikella on tarkoituksensa”, ”Jumala antaa vain niin raskaan taakan, kuin ihminen kestää”, ”jonain päivänä ymmärrät tämän kaiken tarkoituksen.” Bakker & Parisin mukaan kaikki nämä lauseet viestivät lähinnä: ”kiitos Jumalalle, että tämä tapahtui sinulle eikä minulle”.³⁰¹

Kohtukuoleman kokeneiden vanhempien tarve hengelliselle tuelle on sinänsä ollut tiedossa jo pitkään. Floridassa Elisabeth Kirkley-Best & al. kirjoittivat jo vuonna 1982, että kohdatessaan kohtukuoleman kokeneita vanhempia he ovat huolissaan vanhempien saamasta vähäisestä sosiaalisesta tuesta, ja varsinkin tuttu pappi voisi tarjota korvaamatonta emotionaalista

²⁹⁹ Aho & Savolainen 2012, 15.

³⁰⁰ Bakker & Paris 2013, 663.

³⁰¹ Bakker & Paris 2013.

tukea hautajaisten järjestämisen lisäksi myös pitämällä yhteyttä perheeseen pitemmälläkin aikavälillä.³⁰² On myös todettu, että pitkäaikaista surutukea suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon perheen kulttuurilliset ja uskonnolliset voimavarat.³⁰³ Drescher & Foy antavat viisi suuntaviivaa traumaattisia menetyksiä kohtaaville sielunhoitajille. Ne ovat (1) turvallisuuden luominen, (2) kauhun ja ahdistuksen vähentäminen, (3) sosiaalinen tuki perheelle, (4) itsetunnon ja jaksamisen tukeminen ja (5) toivon palauttamisen tukeminen.³⁰⁴

Teksasilainen pastori Karl F. Fickling on kirjoittanut kuuden päivän mittaisen tapauskertomuksen kohtukuolemasta ja vanhemmille annetusta tuesta perustuen 29 pariskunnan kokemuksiin. Tämän kuuden päivän matkan aikana hän käy läpi tapahtumia ja tunteita surevien vanhempien, lääkäreiden, hoitajien, sairaalapastorin ja perheen näkökulmasta.³⁰⁵ Kirjoitus on monella tapaa erittäin valaiseva, mutta tässä pysähdyn vain siltä osin, kuin hengellisen tuen kannalta on merkityksellistä. Fickling korostaa, että ensi tapaamisella ei ole tarpeellista puolustaa Jumalaa tai käydä teodikean ongelmaa läpi, vaikka sitä kysyttäisiin. Tärkeämpää on kohtaaminen ja suhteen luominen vanhempiin. Sairaalapappi voi antaa vanhemmille neuvoja, joista Fickling listaa lapsen katsomisen ja sylissä pitämisen, muistojen keräämisen sekä ruumiinavauksesta ja hautausjärjestelyistä kertomisen. Fickling kertoo, kuinka sairaalapappi ennen lähtöään kysyi voiko rukoilla ja kun vanhemmat vastasivat siihen myöntävästi, he muodostivat piirin ja pappi rukoili:

”Jumala, suru on vahvasti läsnä, koska näiden vanhempien vauva on kuollut ja heidän sydämensä murtunut. En kysy sinulta vastauksia heidän kysymyksiinsä, selittääksesi tai oikeuttaaksesi tapahtuneen, en pyydä sinua ottamaan pois kipua, koska jokainen kyynel sanoo: ”rakastan sinua” tälle pienelle vauvalle. Pyydän vain auttamaan vanhempia kulkemaan tämän läpi, pyydän sinua antamaan sen voiman, minkä he tarvitsevat. Ja Jumala, pidä huolta tästä pienestä sielusta. Luotamme tämän lapsen sinun huolenpitoosi. Aamen.”³⁰⁶

Fickling nostaa esimerkkinsä kautta useita tärkeitä näkökulmia liittyen papin rukoukseen kuolleena syntyneen lapsen puolesta. Niitä ovat se, ettei pappi puolustele Jumalaa ja menetyksen kipua, vaan toteaa ääneen, ettei hänkään

³⁰² Kirkely-Best & al. 1982.

³⁰³ Matsushima & al. 2002.

³⁰⁴ Drescher & Foy 2010, 155-156.

³⁰⁵ Fickling 1993. Nämä päivät ovat: 1) Havainto (discovery), 2) Synnytys (delivery), 3) Todellisuuden kohtaaminen (Dealing with Reality), 5) Hautajaiset (dealing with the Funeral) ja 6)

³⁰⁶ Fickling 1993, 221.” God , there is a lot of sadness here, because a baby has died . . . and Tom and Becky's hearts are breaking. I don't ask you to answer their questions now, to explain this or to justify yourself. I don't ask you to take away their pain, for each tear says 'I love you' to this little baby. I just ask you to get them through this, to provide them with the strength they need, and to be present with them. And God, take care of this little soul. We trust you with this baby' s care. Amen.”

ymmärrä, miksi lapsen piti kuolla. Hoitavana voidaan nähdä sen toteaminen, että kyöneleet itseasiassa kertovat rakkaudesta kuolleeseen lapseen ja siksi niillä on myös kaunis merkityksensä lapsen kuolemasta johtuvan kivun merkityksen lisäksi. Lisäksi kertomuksen pappi uskoo rohkeasti kuolleena syntyneen Jumalan huomaan riippumatta siitä, onko lapsi otettu seurakunnan jäseneksi, kastettu tai mistään muustakaan tekijästä, missä vahvistetaan surun sosiaalista oikeutusta.

Fickling toteaa, että monet pariskunnat eivät sairaalasta kotiin tultuaan välttämättä saa ystäviltään tukea menetykseen, vaan saavat ehkä kukkia ja jonkinlaisen surua välttelevän toivotuksen, kuten ”aina voitte saada toisen”, ”parempi, että kävi näin kuin että lapsi olisi syntynyt elävänä ja olisitte kiintyneet siihen enemmän”, ”Jumala tarvitsi uuden pienen enkelin”, ”Se on Jumalan tahto”, ”Vauvassa oli varmasti jotakin vikaa” tai ”Tiedän miltä teistä tuntuu, minulta leikattiin sappikivet.” Useimmiten vanhemmat ymmärtävät, että vierailijat tarkoittavat hyvää, mutta menetystä vähättelevät sanat voivat herättää suurtakin vihaa. Vanhemmat saattavat itse tulkita menetystään näillä sanoilla, mutta jos joku muu tekee niin, se ei yleensä lohduta vaan pikemminkin loukkaa.³⁰⁷

Fickling tekee myös huomion, että jos pariskunnat eivät saa tukea ystäviltään, he eivät usein saa sitä seurakunnastakaan. Ficklingin mukaan pastorit ja seurakunnat usein katoavat täysin hautajaisten jälkeen. Fickling laatiikin kolme ehdotusta kohtukuolemavanhempien sielunhoidolle:

1. *Varmista, että vanhemmilla on kontakti seurakuntaan ja seurakunnassa on valmius tukea heitä.*
2. *Onnistuneen sielunhoidon ehdoton edellytys on aktiivinen yhteydenpito vanhempiin. Ensimmäisinä viikkoina pappi voi käydä parin kotona, lähettää heille kirjeen, jossa on hautajaispuhe tai -käsiohjelma, surumateriaalia ja puhelinnumeron, mihin voi ottaa yhteyttä tarvittaessa. Kun aikaa kuluu, voi tarjota surutukea joko ryhmä- tai yksilömuodossa. Voi myös huomioida erityiset päivät kuten juhlapyhät, isän ja äitienpäivät, vauvan syntymäpäivä.*
3. *Järjestä mahdollisuus käsitellä lapsen kuolemaa joko ammattilaisten kanssa tai vertaistuuessa.³⁰⁸*

Ruotsalaisen Astrid Andersson Wretmarkin teos *Perinatal Death as a pastoral problem* on yksi ensimmäisistä teologisista väitöskirjoista aiheesta.³⁰⁹ Wretmarkin teos perustuu kuolleena syntyneiden lasten

³⁰⁷ Fickling 1993, 223-226.

³⁰⁸ Fickling 1993, 223-224. Ficklingin ohjeista näkyy joistakin kohdin, että ne on laadittu erilaisessa ajassa ja erilaisessa uskonnollisessa ympäristössä kuin vuoden 2017 Suomessa. Näiltä osin olen muuttanut ohjeita enemmän suomalaisen nyky-yhteiskuntaan sopiviksi.

³⁰⁹ Wretmark 1993.

vanhempien haastatteluihin ja kirjoittajan käytännön kokemuksiin sairaalapappina. Wretmark korostaa kuoleman kohtaamisen ja erityisesti rituaalien merkitystä hengellisessä tuessa. Tärkeitä asioita ovat lapsen nimeäminen ja osallistuminen hautajaisiin, mitkä kummatkin olivat 1970-luvun Ruotsissa uusia asioita. Hautajaisrituaalien merkityksestä Wretmark toteaa, että ne auttavat vanhempia jättämään lapselleen jäähyväiset, ne osoittavat, että lapsi oli vanhemmille merkityksellinen, ne antavat mahdollisuuden ilmaista surua, ne luovat muistoja ja tarjoavat paikan, jossa lapsi voidaan turvallisesti jättää Jumalan huomaan.³¹⁰ Wretmark tekee siis useita samoja huomioita kuin Doka rituaalien merkitystä korostaessaan. Kaiken kaikkiaan Wretmarkin teos on ollut luomassa pohjaa pohjoismaisille käytännöille kuolleen syntyneen kohtaamiselle sairaalaympäristössä. Mielenkiintoinen on Wretmarkin toteamus, että paikallisseurakunnista ei tehty yhtään vierailua tai muuta yhteydenottoa sairaalassa oleville vanhemmille.³¹¹ Keskittyminen sairaalaympäristöön erottaa Wretmarkin tutkimuksen fokuksen tästä tutkimuksesta, joka olisi voitu jopa nimetä samoin ”*Perinataalikuolema pastoraalisena ongelmana*”. Keskeisimpänä erona tutkimusasetelmissa on se, että tämä tutkimus tarkastelee pastoraalista tukea sairaalaympäristöä laajemmin ottaen huomioon myös paikallisseurakuntien antaman tuen ja sukeltaa syvemmälle menetyksen kokemukseen ja hengelliseen tukeen.

Sairaalaympäristöön sijoittuvat myös irlantilaisen Daniel Nuzumin kuolleen syntyneeseen lapseen liittyvät tutkimusartikkelit. Yksi artikkeleista käsittelee kohtukuoleman hengellisiä ja teologisia haasteita. Artikkelit perustuu laadulliseen haastattelututkimukseen, johon osallistui kaksitoista kuolleen syntyneen äitiä ja viisi isää. Tutkimuksessa kohtukuoleman oli havaittu olevan suunnattoman haastava spirituaalinen ja henkilökohtainen kokemus, jolla oli pysyviä vaikutuksia vanhempien elämään. Vanhempien haastatteluissa esiin nousseet pääteemat olivat merkityksen etsintä, toivon ylläpitäminen ja perususkomusten kyseenalaistaminen.³¹²

Nuzumin tutkimuksen pääteemassa merkityksen etsintä oli neljä alateemaa. Niistä ensimmäinen oli miksi-kysymykset. Miksi tämä tapahtui lapsellemme tai meille? Useimpien kohdalla tämä liittyi ajatukseen, että heidän lapsensa elämä ei ollut turha. Toinen merkityksen etsimisen alateema oli valituksi tulemisen kokemus. Tämän kokemuksen kertoivat vain naiset. Kolmantena merkityksen etsimisen alateemana oli lapsen elämän arvo. Erityisesti ne osallistujat, jotka tiesivät, että heidän lapsensa saattaa kuolla ennen synnytystä, pitivät jokaista päivää ennen syntymää erityisessä arvossa. Kolmantena merkityksen etsimisen alateemana oli hengellinen merkitys. Useimmat vanhemmat osallistuivat nimenantamis-/siunaamisseremoniaan. Vanhempien mukaan nämä toimitukset auttoivat heitä ilmaisemaan lapsen

³¹⁰ Wretmark 1993.

³¹¹ Wretmark 1993, 155.

³¹² Nuzum & al. 2017a.

elämän arvoa ja tapahtuman hengellistä merkitystä. Osallistuminen seremoniaan auttoi vanhempia myös jättämään jäähyväiset lapselleen asianmukaisella tavalla ja kohtaamaan menetyksen todellisuus. Osallistuminen toimitukseen antoi mahdollisuuden tehdä jotakin lapsen hyväksi, kun seremonia suunniteltiin yksilöllisesti.³¹³

Toinen Nuzumin tutkimuksen pääteema oli toivon ylläpitäminen. Siinä oli kaksi alateema, merkit ja symbolit sekä ristiriitainen toivo. Vanhemmat puhuivat erilaisista merkeistä, jotka auttoivat heitä tuntemaan yhteyttä kuolleeseen lapseen. Tällaisia merkkejä olivat esimerkiksi perhoset tai höyhenet, jotka toivat lapsen läsnäolon tunteen erityisen vahvaksi. Kerrottiin myös lapsen läsnäolon kokemuksista esimerkiksi siten, että öisin tuntui, kuin joku puhaltaisi korvaan.³¹⁴ Ristiriitainen toivo liittyi aikaan, jolloin ei vielä tiedetty varmasti, että kohdussa oleva lapsi on kuollut tai tulee kuolemaan. Toivosta tahdottiin pitää kiinni, vaikka samaan aikaan vanhemmat tiesivät, että toivoa on vain vähän, jos ollenkaan. Erityisesti tämä liittyi niihin vanhempiin, jotka olivat saaneet etukäteen tietää, että heidän lapsensa tulee todennäköisesti kuolemaan kohtuun tai synnytykseen. Ne vanhemmat, joille tieto lapsen kuolemasta kohtuun tuli äkillisesti, kertoivat takertuneensa toivoon silloin, kun he epäilivät, ettei kaikki ole raskaudessa kohdallaan. Tämä johti sisäiseen ristiriitaan ja kaaokseen.³¹⁵

Kolmas pääteema oli ydinuskomusten kyseenalaistaminen. Kaikkien osallistujien ydinuskomukset joutuivat menetyksen myötä testiin. Osallistujista suurin osa oli kristittyjä, yhden osallistujan ydinuskomukset pohjautuivat humanistiseen lähestymistapaan. Yksi katolinen haastateltava kertoi myös, että hänen osallistumisensa messuun väheni ja hän huomasi, että hänen Jumalansa ei ole sama kuin katolisen kirkon opettama Jumala.³¹⁶ Ydinuskomusten kyseenalaistamisen teeman alateemoja olivat teodikean ongelma, uskon vaikutus, lapsen paikka kuoleman jälkeen, viha ja hengelliset tarpeet. Teodikean³¹⁷ ongelma nähtiin yhtenä kaikkein haastavimpana kivun ja kärsimyksen lähteenä uskovien vanhempien osalta. Kohtukuolema ravisteli uskoa Jumalaan erityisesti niillä, jotka olivat aktiivisesti mukana uskonnon harjoittamisessa. Neljä äitiä ja kolme isää kertoivat, että heidän uskonsa heikkeni tapahtuman jälkeen, yksi kertoi uskon vahvistuneen ja neljä kertoi,

³¹³ Nuzum & al 2017a.

³¹⁴ Nuzum & al. 2017a. Vastaavia kokemuksia ja muita ylläluonnollisia kokemuksia on myös suomalaisilla lapsensa menettäneillä. Kts. Laiho & al. 2014.

³¹⁵ Nuzum & al. 2017.

³¹⁶ Nuzum & al. 2017a. Tässä voi olla kyse myös virallisen ja eletyn uskonnollisuuden välisestä eriytymisestä.

³¹⁷ Teodikean ongelma tai kärsimyksen ongelma tarkoittaa sitä kysymystä, että jos Jumala on kaikkivaltias ja hyvä, niin miksi maailmassa on sitten kärsimystä ja pahaa? Kts. esim. Hume 1948, 66, Himanen 1994, 75-76. Kts. myös Görman 1977, 146-149. Hänen mukaansa moraalisisista kysymyksistä ei voida tehdä päätelmiä eri entiteettien olemassaolosta.

että vaikka heidän uskonsa tuli haastetuksi, se säilyi muuttumattomana.³¹⁸ Ne haastateltavat, jotka kuulivat, että heidän lapsensa tulee todennäköisesti kuolemaan, ilmaisivat vahvaa vihaa Jumalaa kohtaan, mutta samanaikaisesti riippuvuuden tunnetta Jumalasta ja hänen avustaan kohdata tilanne. Tämä aiheutti hämmennystä ja ambivalenttista riippuvuuden tunnetta. Useat vanhemmat kertoivat myös pohtivansa, missä heidän lapsensa on nyt. Tämä liittyi tunteeseen, että he olivat läheisessä yhteydessä kuolleeseen lapseen. Vihan tunne oli läsnä miltei kaikissa haastatteluissa, viha haastoi maailmankuvan, jossa lasten pitäisi haudata vanhempansa eikä päinvastoin. Vihaa osoitettiin Jumalaa ja sairaalan henkilökuntaa kohtaan. Vihaa koettiin myös kirkkoa kohtaan tilanteessa, jossa heidän seurakuntansa ei ollut suostunut järjestämään hautajaisia, koska lapsi ei ollut kastettu. Kaksi vanhempaa kertoivat, että kohtukuolema muutti heidän jumalasuhtettaan, koska he oppivat olemaan Jumalalle vihaisia, kokivat Jumalan kestävän sen, ja saivat todeta, että viha oli aivan oikeutettu reaktio heidän lastensa kuolemaan.³¹⁹

Myös Di Marcon tutkimuksessa lapsensa menettäneet kokivat uskonnollisen merkityksen löytymisen tärkeäksi. Tällaisia merkityksiä olivat esimerkiksi ajatus, että menetys oli Jumalan tahto ja että vauva on taivaassa erityisenä enkelinä. Huomion arvoista on kuitenkin se, että merkityksen menetykselle tulee nousta surevista itsestään ja heidän pohdinnoistaan. Di Marcon tutkimuksen mukaan sen sanominen, että menetys oli Jumalan tahto, oli paitsi eniten tukevien myös vähiten tukevien asioiden joukossa.³²⁰ Oletettavaa on, että tällöin asia sanottiin ulkokohtaisesti ilman henkilöiden omaa pohdintaa asiasta, jolloin sen sanominen voi tuntua vanhemmista hyvinkin loukkaavalta.

Vanhempien hengelliset tarpeet Nuzumin tutkimuksessa liittyivät emotionaaliseen jakamiseen sairaalapapin kanssa ja erityisesti hautajaisseremonioihin. Osa vanhemmista koki, ettei heidän hengellisiin tarpeisiinsa vastattu sairaalassa. Suurin osa haastateltavista ei toivonut, että lääkäri olisi ottanut puheeksi ja pyrkinyt niihin vastaamaan, mutta toivottiin, että lääkäritkin tunnistaisivat sen, että he tarvitsevat myös hengellistä tukea. Tutkimuksen mukaan useimpien vanhempien kohdalla heidän hengellisiä tarpeitaan ei kohdattu riittävästi sairaalassa. Haastateltavista suurimman osan usko tuli haastetuksi, yksi osallistuja kertoi uskonsa vahvistuneen. Tutkimus paljastaa surevien vanhempien syvän hengellisen kamppailun kohtukuoleman jälkeen ja suosittelee, että hengellistä tukea (*spiritual care*)

³¹⁸ Nuzum & al. 2017a. Vrt. Koskelan (2011, 275) tyyppitarinat lapsen kuoleman vaikutuksesta jumalasuhteeseen, niitä oli kuusi: 1) tilapäinen kriisi, 2) katkeaminen, 3) löytäminen, 4) muuttumattomana pysyminen, 5) syventyminen ja 6) ristiriitainen. Näistä 1, 4 ja 5 löytyivät Nuzumin tutkimuksesta.

³¹⁹ Nuzum & al. 2017a.

³²⁰ DiMarco & al. 2001. Aho & Savolainen 2012.

on mahdollista saada osana muuta tukea kaikkialla siellä, missä kohtukuolemia kohdataan.³²¹

Olen kuvannut Nuzumin tutkimusta näin laajasti siksi, että se on tuore ja tulee hyvin lähelle oman tutkimuksen fokusta, joka eroaa Nuzumin artikkelista samalla tavalla kuin Wretmarkin tutkimus eli Nuzuminkin tutkimus sijoittuu pääosin sairaalakontekstiin, joskin monet sen näkökulmista ovat täysin sovellettavissa kaikkeen kuolleenä syntyneiden vanhempien saamaan sielunhoitoon. Nuzumin muut artikkelit käsittelevät lääkäreiden kokemuksia uskon ja kohtukuoleman kokeneiden vanhempien kohtaamisessa³²² ja kohtukuoleman kohtaamisen nostamia teologisia ja hengellisiä kysymyksiä sairaalapastoreilla.³²³

Kuolleenä syntyneiden lasten vanhempien hengellistä tukemista on siis tutkittu melko vähän ja ne teologiset tutkimukset, jotka aiheeseen liittyvät, ovat olleet pääsääntöisesti sairaalakontekstista käsin asiaa katsovia. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sairaalaympäristön lisäksi seurakuntatyössä toteutuvaa kirkon tukea. Sekä seurakunnassa että sairaalassa toteutuva kuolleenä syntyneiden lasten vanhemmille annettu tuki on tämän tutkimuksen erityisalue, jota ei ole juuri tutkittu – etenkin Suomen luterilaisen kirkon kontekstissa.

³²¹ Nuzum & al. 2017a

³²² Nuzum & al. 2015a.

³²³ Nuzum & al. 2015b.

3 TUTKIMUSPROSESSI

3.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

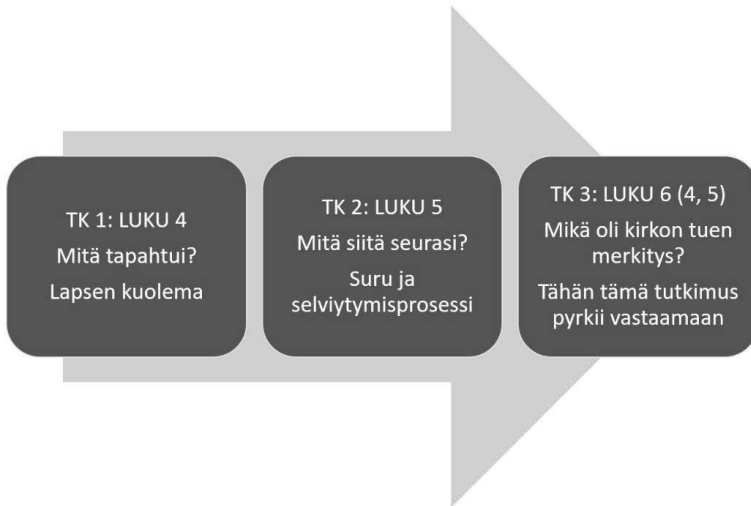
Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kirkon tukea vanhempien kertomuksissa kohtukuolemasta sekä lapsen kuoleman aiheuttamasta suru- ja selviytymisprosessista. Tutkimuskysymykset ovat:

1. *Mitä merkityksiä vanhemmat antavat kuolleena syntyneelle lapselle ja lapsen kuolemalle?*
2. *Miten vanhemmat kuvaavat surua ja selviytymisprosessia lapsen kuoleman jälkeen?*
3. *Miten vanhemmat kuvaavat kirkon antamaa sosiaalista tukea ja millaiselta tuki näyttääytyy muun saadun tuen joukossa?*

Tutkimuskysymykset laajentavat tarkastelun fokusta numeroiden kasvaessa. Kirkon tuen merkityksen tarkastelemiseksi on ensin ymmärrettävä ilmiötä sellaisena kuin se ilmenee vanhempien kertomuksissa. Siksi on tärkeää pysähtyä ensin kuuntelemaan kertomusta kuolleena syntyneestä lapsesta hänen vanhempiansa kertomana. Eli ensiksi on ymmärrettävä, mitä sellaista on tapahtunut, jossa kirkon tuella voisi olla merkitystä. Teorialuvussa tuli monella tapaa ilmi, että kohtukuolema ei ole *sui generis* – ainutlaatuinen ilmiö, jota ei voida lukea osaksi suurempaa käsitettä, vaan siinä on ihmisen kokemuksen näkökulmasta kyse lapsen kuolemasta, vaikka sillä erityispiirteensä onkin. Jo ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tämä on otettu huomioon ja siksi siinä kysytään merkitystä nimenomaan lapsen kuolemalle. Kun ensin on selvitetty, mitä on tapahtunut, toiseksi on pysähdyttävä sen äärelle, minkälaisen prosessin ilmiö - lapsen kuolema - on aiheuttanut. Siksi toinen tutkimuskysymys selvittää vanhempien surua ja selviytymisprosessia. Myöskään kohtukuoleman aiheuttama suru ja selviytymisprosessi ei – kuten edellisessä luvussa kävi sekin ilmi – ole *sui generis*, siksi tässä laajennetaan tarkastelunäkökulmaa kohtukuolemasta myös synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen kuolleiden lasten vanhempien kokemuksiin. Tutkimuksen pääfokus on kuitenkin kohtukuolemasta ja suurimmalla osalla haastateltavista lapsi oli syntynyt kuolleena. Yhteistä kaikille haastateltaville oli se, että odotettu vauva ei päässyt sairaalasta elävänä kotiin.

Kun on selvitetty ensin mitä on tapahtunut ja millaisen prosessin se on aiheuttanut, voidaan tarkastella ymmärrettävästi kirkon tuen merkitystä sureville vanhemmille. Jo aiemman tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että erityinen ero kohtukuoleman ja muiden kuolleiden lasten kohdalla liittyy sosiaaliseen ulottuvuuteen. Tämä näkyy institutionaalisella tasolla

esimerkiksi siinä, että yhteiskunta ja kirkko eivät rekisteröi kuolleena syntyneitä lapsia. Tästä seuraa se, että heitä surevilla vanhemmilla on riski jäädä tukiverkkojen ulkopuolelle. Kuolleena syntyneiden vanhempien suru ja selviytymisprosessi ei aiemman tutkimuksen perusteella muilta osin olennaisesti eroa synnytyksessä tai pian syntymänjälkeen kuolleiden lasten vanhempien suru ja selviytymisprosessista.

Kuva 4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset (TK) prosessikaaviona.

Tässä tutkimuksessa lapsen kuolemaa kuvataan erityisesti kuolleena syntyneiden vanhempien kokemuksen näkökulmasta, mutta surua, selviytymisprosessia ja kirkon tukea tarkasteltaessa näkökulmaa siis laajennetaan koskemaan muita haastatteluun osallistuneita vanhempia, joiden vauva syntyi elävänä, muttei koskaan päässyt elävänä sairaalasta kotiin. Kuvassa neljä esitellään tutkimustehtävä prosessikaaviona. Kuten siitä käy ilmi, tutkimusraportin luku neljä vastaa kysymykseen yksi, luku viisi kysymykseen kaksi ja kysymykseen kolme vastataan osaltaan kaikissa tulosluvuissa, mutta erityisesti tulosluvussa kuusi.

3.2 NARRATIIVINEN HAASTATELUTUTKIMUS

Tämä tutkimus kuuluu laadulliseen tutkimusperinteeseen ja sitä voi kuvata sanoilla narratiivinen haastattelututkimus. Haastattelu on yksi keskustelun muoto ja keskustelu on inhimillisen vuorovaikutuksen perusmuoto.³²⁴ Jos

³²⁴ Kvale 1996, 5. Kvale (1996, 20) jakaa keskustelut kolmeen ryhmään. Jokapäiväisissä keskusteluissa ihmiset juttelevat spontaanisti arkipäivän asioista. Ammatillisissa keskusteluissa on useita muotoja,

ihmiset eivät keskustelisi, mitään sosiaalista tietoa ei olisi olemassa.³²⁵ Sosiaalitieteissä tiedon keruu keskustelujen eli haastattelujen kautta on siis hyvin luonteva tapa. Kuten Tuomi & Sarajärvi asian esittävät: ”kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee... tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä asiaa häneltä.”³²⁶

Laadullisen tutkimushaastattelun tarkoitus on ymmärtää eletyn elämismaailman teemoja haastateltavien omasta näkökulmasta katsottuna.³²⁷ Steinar Kvale määrittelee esittelemänsä puolistrukturoidun elämismaailmahaastattelun ”haastatteluksi, jonka tarkoitus on hankkia haastateltavan elämismaailman kuvauksia kunnioittaen kuvattavan ilmiön merkityksen tulkintaa.”³²⁸ Vaikka oma haastattelumenetelmäni poikkeaa tästä, Kvalen määritelmä sopii lähtökohdaksi tähän tutkimukseen. Tekemieni tutkimushaastattelujen tarkoituksena oli tuottaa kuolleina syntyneiden, synnytyksessä tai pian sen jälkeen kuolleiden lasten vanhempien elämismaailman kuvauksia kunnioittaen sitä tulkintaa merkityksistä, jonka he kuvatuille asioille kertomuksissaan antavat.

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole testata jotakin olemassa olevaa teoriaa, vaan tuottaa tietoa, jota ei vielä ole.³²⁹ Kuolleen syntyneiden, synnytyksessä tai pian sen jälkeen kuolleiden lasten vanhempien kokemuksista liittyen kirkon antamaan tukeen suomalaisessa kontekstissa ei vielä ole juurikaan tietoa.³³⁰ Toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, tutkimuksen validiteettia ei arvioida sillä perusteella, onko metodeja käytetty mahdollisimman eksaktisti akateemisten kriteerien mukaan. Tutkimuksen validiteetti riippuu siitä, miten hyvin tulokset kuvaavat tutkittavan ilmiön todellisuutta. Metodeja voidaan arvioida sen mukaan, onko niiden valinta ja käyttö ollut tarkoituksenmukaista.³³¹ Metodi ei laadullisessa tutkimuksessa ole vain keino tehdä ja toteuttaa tutkimusta, vaan se on myös tietty tutkimusasenne. Tämä asenne korostaa, että tutkittava ilmiö on metodia tärkeämpi ja että tutkijan tulee kohdata tutkimuskohteensa.³³² Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on oikea elämä eikä laboratorio-olosuhteissa

esim. työhaastattelu, terapeutin keskustelu, poliisikuulustelu tai tutkimushaastattelu. Kolmantena ryhmänä Kvale erottaa filosofiset keskustelut, jotka käydään kahden tasaveroisen keskustelijan kesken tarkoituksena etsiä yhdessä totuutta.

³²⁵ Kvale 1996, 8.

³²⁶ Tuomi & Sarajärvi 2009, 72.

³²⁷ Kvale 1996, 27.

³²⁸ Kvale 1996, 5-6. ”an interview whose purpose is to obtain descriptions of the life world of the interviewee with respect to interpreting the meaning of the described phenomena.”

³²⁹ Flick 2006, 14-15.

³³⁰ Kaikkia näitä on tutkittu kyllä erikseen, mutta kirkon tuen ja perinataalikuoleman aiheuttaman surun yhdistävää laadullista tutkimusta ei Suomessa ole tehty.

³³¹ Flick 2006, 14-15.

³³² Flick 2006, 28.

tapahtuvat testit.³³³ Sen vahvuus on siinä, että osallistujien näkökulma tulee esille kaikessa moninaisuudessaan.³³⁴ Tämä tutkimus fokusoituu nimenomaan osallistujien näkökulmaan. Se pyrkii olemaan väline sille, että kuolleina syntyneiden, synnytyksessä tai pian sen jälkeen kuolleiden lasten vanhempien ”ääni” tulisi tutkimusyhteisön, kirkon ja yhteiskunnan kuultavaksi.

Kun haastattelu ymmärretään keskusteluna, sen voidaan nähdä pitävän sisällään kolme keskustelukontekstia: metodin, epistemologisen ja ontologisen kontekstin. Ensinnäkin tutkimushaastattelu voidaan nähdä erityisenä ammatillisena keskustelutekniikan muotona, metodina. Siinä tieto konstruoidaan haastattelijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa. Toiseksi keskustelua voidaan käsitellä tietämisen perusmuotona. Tieto ymmärretään monesti pikemminkin sosiaalisesti oikeutettuna uskomuksena kuin representaation tarkkuutena. Näin keskustelu syrjäyttää konfrontaation luonnon kanssa. Tätä keskustelukontekstia voidaan kutsua epistemologiseksi.³³⁵ Kolmas konteksti on ontologinen, mikä nousee siitä, että koko ihmisenä olemisen todellisuus – sellaisena kuin se meille näyttäytyy – voidaan ymmärtää henkilöiden välisenä keskusteluna. Tämä ajatus nousee hermeneutiikkafilosofi Hans-Georg Gadamerilta, jonka mukaan me olemme keskustelevia olentoja, joille kieli on todellisuus. Valistuksen ajan filosofian usko yhteen todelliseen, objektiiviseen, universaaliin ja pysyvään todellisuuteen on muuttunut paikalliseen, merkityksien moninaisuuksia sisältävään ja subjektiiviseen todellisuuksien kirjoon.³³⁶

Toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa laadullinen tutkimus lähtee tutkijan ja tutkimuskohteen vuorovaikutuksesta tiedonhankkimisprosessissa. Tutkijan kommentit, tuntemukset ja vaikutelmat tulevat osaksi havaintojen tulkintaa ja ne tulee myös dokumentoida tutkimusraporttiin.³³⁷ Koska itselläni on tutkittavasta ilmiöstä omakohtaisia kokemuksia sekä surevana vanhempana että vertaistuen ja kirkon tuen antajana, on luontevaa, että toteutin tutkimuksen laadullisen lähestymistavan kautta. Tässä lähestymistavassa minun ei tarvitse yrittää piilottaa omaa kokemustani metodin taakse, vaan voin tunnustaa esiymmärrykseni vaikutuksen. Pulkkinen korostaa, että suru on ajallisesti ja paikallisesti väritynyt ilmiö. Hän luo läheisen menettämisestä kokonaisvaltaisena kokemuksena oman analyysimallinsa ja nostaa kuolemankulttuurin kokonaisvaltaisen

³³³ Eskola&Suoranta 2001, 16-18.

³³⁴ Flick 2006, 16.

³³⁵ Kvale 1996, 41. Tässä Kvalen ajatukset nousevat yhdysvaltalaiseen filosofin Richard Rortyn pohdintoihin. Rorty pohdiskelee luonnon ja ihmistiedon suhdetta teoksessaan *Philosophy and the Mirror of Nature* (1979).

³³⁶ Gadamerin 2004. Kts.myös Kvale 1996,41-42.

³³⁷ Flick 2006, 16.

kokemuksen kehikseksi.³³⁸ Omat kokemukseni sairaalan, seurakunnan- ja vertaistukijärjestöjen kautta antavat myös tutkimuksen toteuttamiselle vahvan perustan, koska kontekstin eri ulottuvuudet ovat tuttuja. Tämä tukee haastateltavien kertomuksien ymmärtämistä.

Laadullisessa tutkimuksessa, jossa tietoa kerätään haastatellen, pohjaututaan viiteen postmoderniin näkemykseen tiedosta. Tieto voidaan nähdä keskusteluna, kertomuksena, kielenä, kontekstuaalisena ja vuorovaikutuksellisenä.³³⁹ Nämä tiedot esiintyvät tutkimuksessa yleensä jonkinlaisina teksteinä. Tekstin lukemisessa tarvitaan väistämättä tulkintaa eli hermeneutiikkaa. Tekstin tulkintaa ei voida tehdä ikään kuin puhtaalta pöydältä. Tulkinta pohjautuu aina tulkitsijan esiympärykseen luettavasta tekstistä. Tulkintaprosessia, jota lukija käy tekstin kanssa, kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. Tekstin ymmärtäminen etenee kehämäisenä liikkeenä esiympäryksen ja luetun tekstin välillä.³⁴⁰ Tutkimusprosessi, jossa käsitellään haastateltavien kertomuksia ja niistä muodostettuja kirjallisia dokumentteja, vaatii välttämättä tulkintaa. Oma kokemukseni antaa minulle välineitä ymmärtää paremmin tutkimukseen osallistujien kokemuksia, mutta se korostaa myös vaatimusta olla tarkkana, etteivät omat kokemukseni ohjaa analyysia liikaa tutkimukseen osallistujien näkökulmista pois päin. Tähän liittyy tärkeä näkökohta, tutkimuksen objektiivisuus. Tieteellisen tutkimuksen pitäisi oppikirjamääritelmän mukaan olla ”objektiivista, julkista ja itseään korjaavaa.”³⁴¹ Voiko tutkija koskaan olla täysin objektiivinen ja vapaa tiedostamattomista ennako-oletuksistaan? Erityisesti postmodernissa ajattelussa on vahvasti kyseenalaistettu se, että objektiivista tietoa voisi edes olla olemassa.³⁴² Mutta vaikka tiukat objektivistiset ohjeet voidaan unohtaa, kukaan ei kiellä olemasta mahdollisimman objektiivinen. Objektiivisuus syntyy subjektiivisen tiedostamisesta.³⁴³

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat subjektiivisten näkökulmien tutkimusta. Taustalla on fenomenologinen ajattelu eli kiinnostus siitä, miten tuki ilmenee haastateltavien kokemuksessa. Aineisto kerättiin haastatteluilla, jotka olivat yhdistelmä narratiivista ja puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelutapaa voisi luonnehtia puolistrukturoiduksi narratiivis-episodiseksi haastatteluksi. Tämä tapa valittiin, koska tarkoituksena olituttua kuolleena syntyneiden vanhempien haastattelukertomuksissaan antamia merkityksiä lapsen kuolemalle, selviytymisprosessille ja surulle sekä kirkon tuelle tässä prosessissa, eli

³³⁸ Pulkkinen 2016, 21, 118-119.

³³⁹ Kvale 1996, 42-45.

³⁴⁰ Kvale 1996, 47. Kts. myös Tuomi & Sarajärvi 2009, 34-35.

³⁴¹ Haaparanta-Niiniluoto, 1986, 13. Nämä tieteellisen tiedon kriteerit ovat peräisin Charles S. Peircen artikkelista ”*Fixation of Belief*” (1877).

³⁴² Tuomi-Sarajärvi 2009, 54-55.

³⁴³ Eskola&Suoranta 2001, 16-18.

tutkimus fokuoaituu arkipäivän tietoon aiheesta. Tutkimus ei kohdistu esimerkiksi kirkon ja työntekijöiden välillä tapahtuneita kohtaamisiin, joita esimerkiksi videonauhoitteiden välityksellä tai osallistuvan havainnoinnin keinoin voisi arvioida (eri asia, mistä nämä videot tai havainnoittavat tilanteet löytyisivät). Tutkimus fokuoaituu siihen, millaisina merkitykset kirkon tuesta näyttäytyvät haastateltavien omaelämäkerrallisissa kertomuksissa lapsensa menetyksestä. Tutkimuksen lähestymistapaa aiheeseen voidaan siis kuvata narratiiviseksi ja fenomenologis-hermeneuttiseksi.

Tässä kuvatussa prosessissa tekstistä tulee sen sijainen, mitä varsinaisesti tutkitaan. Kun tutkija on kerännyt aineiston ja tehnyt siitä tekstiä (esim. litteroimalla haastattelun), aineistoa käytetään tutkimuksen jatko työskentelyssä todellisuuden sijaisena. Sen sijaan, että tutkitaan itse tapahtumia, tutkitaan ja tulkitaan haastatteluissa kerrottuja kertomuksia.³⁴⁴ Esim. Catherine Riessman ilmaisee asian siten, että tutkijalla ei ole pääsyä todellisuuteen sinänsä, vain puhujan jäljennökseen (*mimesis*) siitä.³⁴⁵ On vaikeaa ottaa hallintaan sitä, miten paljon ja mitä tuotettu teksti sisältää ja toistaa alkuperäisestä tutkimuskohteesta. Keskustelu siitä, miten voidaan luotettavasti tutkia ihmisten representaatioita ja niiden oikeutusta palautuu tiettyyn ontologiseen kysymykseen. Tämä kysymys on se, kuinka pitkälle voimme olettaa, että sosiaalinen todellisuus on olemassa subjektiivisen tai sosiaalisesti jaetun maailman ulkopuolella ja miten voimme oikeuttaa tämän todellisuuden representaation. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kumpaakaan emme voi tehdä. Sen sijaan on aloitettava ajatuksesta, että osallistujat aktiivisesti luovat todellisuutta ja sen objekteja niiden merkitysten kautta, joita he tapahtumiin liittäväät.³⁴⁶ Kieli ei siis ainoastaan heijasta vaan se myös luo sosiaalista todellisuutta. Tätä yhtä viime vuosikymmenien näkyvimmistä kehitystrendeistä sosiaalipsykologiassa on kutsuttu ”kielelliseksi käänteeksi”.³⁴⁷ Kielellisesti tuotettu sosiaalinen todellisuus on muodostunut omaksi tarkastelukohteekseen, mikä näkyy tässä tutkimuksessa kertomusten eli narratiivien analyysina. Narratiivien analyysi tarkoittaa kerättyjen kertomusten systemaattista analysointia, narratiivinen analyysi puolestaan uusien tarinoiden luomista kerätystä aineistosta.³⁴⁸ Tämä tutkimus on narratiivinen kahdessa merkityksessä. Yhtäältä se tukeutuu ihmiselle luontaiseen narratiiviseen tapaan luoda ymmärrystä

³⁴⁴ Flick 2006, 83.

³⁴⁵ Riessman 2008, 21-22. *Mimesis* on ensisijaisesti taiteesta otettu käsite, joka viittaa todellisten maailmojen muuttumista symbolisiksi maailmoiksi. Käsitteen käytöstä laadullisessa tutkimuksessa kts. Flick 2006, 86. Flick perustaa käsityksensä Paul Ricoeurin pohdintoihin, jotka tämä esittelee teoksessa *Time and Narrative* (1984). Itse *mimesiksen* käsite juontaa juurensa antiikin kreikkalaiseen filosofiaan.

³⁴⁶ Flick 2006, 84.

³⁴⁷ Hänninen 2004, 14 & Saastamoinen 1999, 1.

³⁴⁸ Polkinghorne 1995, 12.

kokemuksilleen.³⁴⁹ Tämä aspekti läpäisee koko tutkimuksen. Toisaalta tutkimushaastattelut olivat narratiivisia haastatteluja. Haastattelun ensimmäinen kysymys ”kerro teidän [Tytön] tarina” on tyypillinen narratiivisen haastattelun kysymys. Haastateltavat vastasivat tähän kysymykseen kertomalla hyvinkin jäsenneilyn ja pitkän tarinamuodossa olevan kertomuksen lapsensa syntymästä ja kuolemasta. Näitä tarinoita kutsun menetysnarratiiveiksi, joista analyysin kautta etsitään vastausta tutkimustehtävään.

3.3 TUTKIMUKSEN AINEISTO

3.3.1 AINEISTON KERÄÄMINEN

Tutkimusta varten tehtiin 24 haastattelua. Haastateltavissa oli 10 miestä ja 14 naista. Haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vastaamalla tutkimuspyyntöön. Tutkimuspyyntö esitettiin kuolleena syntyneiden lasten Internet -keskusteluryhmässä ”*Tuntematon Enkeli*” ja vertaistukijärjestö Käpy –lapsikuolemaperheet ry:n Internet-sivuilla³⁵⁰. Tutkimusta varten otettiin käyttöön sähköpostiosoite *tyhjasylytutkimus@gmail.com*, jota käytettiin pääsääntöisesti kaikessa yhteydenpidossa haastateltaviin. Aineisto on siis valikoitunut sellaiseksi, että mukana on vertaistuen kanssa tekemisissä olleita ihmisiä. Suurimmalle osalle myös Internetin kautta saatava vertaistuki tuttua. Tutkimuksen kannalta tämän voi nähdä enemmin kuin vahvuutena kuin heikkoutena, sillä kirkon tukea tutkittaessa on luontevaa haastatella henkilöitä, jotka ovat olleet muutenkin erilaisen tuen piirissä. Luultavasti on henkilöitä, joita vertaistuki tai yhteiskunnan tuki ei tavoita ja olisi mielenkiintoista tutkia heidän käsityksiään seurakunnan tuesta, mutta se jää tämän tutkimuksen mahdollisuuksien ulkopuolelle. Tällä aineistolla on mahdollista peilata kirkon tuen paikkaa muun annetun tuen joukossa.

Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin ja 13 minuuttia. Lyhyin haastatteluista kesti 40 minuuttia ja pisin kaksi tuntia 38 minuuttia. Litteroitua materiaalia kertyi 403 sivua ja 176 454 sanaa. Haastattelut tallennettiin MP3-soittimella ja tallennukset onnistuivat pääsääntöisesti hyvin. Joissakin haastatteluissa nauhuri oli jäänyt liian kauaksi haastateltavasta, mutta näissäkin huolellisella uudelleen kuuntelulla ne onnistuttiin litteroimaan joitakin yksittäisiä sanoja lukuun ottamatta. Yhdessä haastattelussa huomattiin, ettei kone ollut päällä ja haastattelun keskeiset osat käytiin läpi uudestaan. Haastatteluista tehtiin myös kirjallisia muistiinpanoja,

³⁴⁹ Narratiivisen ja kielellisen lähestymistavan vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen käsitellen luvussa 3.4.2

³⁵⁰ Tutkimuspyyntö eli haastattelukutsu liitteenä 1. Tutkimuspyynnössä mainittiin myös mahdollisuus lähettää kirjoituksia aiheesta tutkimukseen. Näitä kirjoituksia tuli kolme kappaletta ja ne jätettiin analyysin ulkopuolelle, mutta luettiin aiheen yleisen ymmärryksen lisäämiseksi.

joita käytettiin täydentämään ao. haastattelua taustatietojen osalta. Analyysit perustuvat kuitenkin kaikki litteroituun aineistoon.

Haastattelut järjestettiin siten, että lapsen kuolemasta oli kulunut aikaa vähintään vuosi. Ylärajaa ei ollut määritelty ja yhdellä haastateltavalla oli lapsen kuolemasta kulunut aikaa 15 vuotta, muilla yhdestä seitsemään vuotta. Ennen haastattelua oli pohdittava, onko 15 vuotta liian pitkä aika osallistua tutkimukseen, mutta asianomainen henkilö kuitenkin haastateltiin. Tämä osoittautui hyväksi ratkaisuksi, sillä haastateltavalla oli tutkimusaiheen kannalta hyvin paljon annettavaa. Kun hänet jätetään laskematta keskiarvoon mukaan, haastatteluhetkellä menetyksestä oli kulunut keskimäärin kolme vuotta ja yhdeksän kuukautta.

Suurimmalla osalla haastateltavista lapsi oli syntynyt kuolleena. Kolmella haastateltavalla lapsi oli kuollut synnytyksessä, yhdellä muutama päivä syntymän jälkeen ja yhdellä keskosena syntynyt lapsi oli kuollut parin viikon ikäisenä. Lisäksi osalla oli kokemusta niin elävän lapsen kuolemasta kuin kohtukuolemasta. Oli myös pohdittava sitä, voivatko ne, joiden lapsi oli kuollut synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen, osallistua tutkimukseen. Vaikka kuolleena syntyneisiin fokuoiminen olisi ehkä ollut selkeämpi ratkaisu, kaikki tutkimukseen ilmoittautuneet otettiin haastatteluun ja heidän kertomuksensa mukaan tutkimukseen. Syynä oli ajatus, että jo vastaaminen tutkimuspyyntöön oli merkki siitä, että heillä on jotain tutkimusaiheen kannalta kiinnostavaa kerrottavaa, mikä osoittautui oikeaksi oletukseksi. Lisäksi heidän mukaan ottamiseen vaikuttivat eettiset syyt.³⁵¹ Valinnassa otettiin huomioon myös elämän kompleksisuus; jos vain kuolleena syntyneiden vanhemmat otetaan mukaan, voidaanko ottaa ne, joilla on kuolleena syntynyt ja syntymän jälkeen kuollut lapsi? Entä voidaanko ottaa mukaan ne, joilla on ollut keskenmenoja ennen tai jälkeen kuolleena syntyneen? Ihmisen kertoessa elämän tarinaansa tai surunsa tarinaa, luultavasti kaikki menetykset enemmän tai vähemmän tarinaan vaikuttavat ja näiden irrottaminen nimenomaan kuolleena syntyneen lapsen tarinasta olisi ollut keinotekoisia.³⁵² Täysin homogeenista ryhmää olisi ollut vaikea saada kokoon, mutta onneksi laadulliselle tutkimukselle se ei ole välttämätöntäkään. Yhteistä kaikille haastateltaville on kuitenkin se, että heidän lapsensa ei päässyt sairaalasta elävänä kotiin. Koska haastateltavista suurimmalla osalla oli kuolleena syntynyt lapsi, myös tästä ilmiöstä tuli riittävästi tietoa, jotta kohtukuolema voitiin pitää tutkimuksen keskipisteenä.

Haastateltavista 13:lle kuollut lapsi oli esikoinen ja heistä neljälle myös ainoa lapsi. Kolmella haastateltavalla oli useampia kuin yksi kuollut lapsi.

³⁵¹ Kts. luku 3.4.1.

³⁵² Vrt. Pulkkinen 2016, 379. Yksi Pulkkinen merkittävimmistä anneista suomalaiselle surututkimukselle on kokonaisvaltaisen kokemuksen korostaminen sen sijaan, että kokemuksia kategorisoidaan esim. jonkun tietyn tyyppisen menetyksen perusteella. Tämän tutkimuksen aineistovalinnassa on otettu tämä näkökulma siis huomioon, mutta tunnustettu sekin tosiasia, että erilaisissa menetyksissä on erityispiirteitä, jotka voivat vaikuttaa paitsi kokemukseen myös sosiaaliseen tukeen.

Haastateltavista 22 kuului tai oli kuulunut Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja kaksi kuului pienempään kristilliseen yhteisöön. En ole eritellyt heitä tutkimuksessa heidän henkilöllisyytensä suojaamiseksi. Tutkimukseen osallistuneiden miesten keski-ikä haastatteluhetkellä oli 36,3 vuotta ja tapahtumahetkellä 31,8 vuotta. Tutkimukseen osallistuneiden naisten keski-ikä oli haastatteluhetkellä 35,1 vuotta ja tapahtumahetkellä 31,1 vuotta. Nuorimman ja vanhimman miehen ikäero niin haastattelu- kuin tapahtumahetkellä oli 20 vuotta. Nuorimman ja vanhimman naisen ikäero oli haastatteluhetkellä 19 vuotta ja tapahtumahetkellä 15 vuotta.

Alueellisesti haastateltavat jakautuivat eri puolelle Suomea. Pohjoisimman ja eteläisimmän haastattelupaikkakunnan ero oli 650 kilometriä ja läntisimmän ja itäisimmän 350 kilometriä. Osa kauimpana asuvista haastateltavista haasteltiin kuitenkin Helsingissä. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tehdä vertailuja taustatietojen perusteella, alueellinen jakautuneisuus tuo tutkimukseen syventävää moninaisuutta, koska kirkon asema yhteiskunnassa on melko erilainen pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välillä.³⁵³

3.3.2 AINEISTON KÄSITTELY

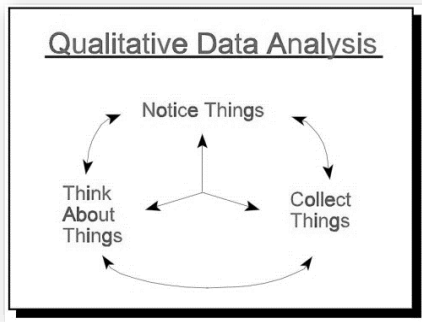
Haastattelujen litterointi alkoi syksyllä 2011. Litterointityö sujui hitaasti ja pohdinnassa oli mahdollisuus palkata joku toinen litteroimaan aineiston. Litterointi tehtiin kuitenkin tutkijan omin voimin, koska tämä mahdollisti samalla aineistoon tutustumisen. Syksyllä 2013 litterointi jatkui ja kun puolet haastatteluista oli litteroitu, aloitettiin aineiston analyysi käyttäen työvälineenä Susanne Friesen esittelemää tietokonepohjaista NCT-menetelmää (*The Method of computer-assisted NCT analysis*), jota voidaan kuvata aineistolähtöiseksi sisällön analyysiksi. Friesen menetelmä perustuu John Seidelin esittelemään NCT-malliin (kuva 5), jota Friese on kehittänyt edelleen luomalla siitä tiettyyn analyysiohjelmaan (Atlas.ti) perustuvan käytännön työkalun. Työkalu sinänsä ei sitoudu mihinkään metodologiaan, vaan sitä voi käyttää apuvälineenä lukuisissa erilaisissa analyysitavoissa.³⁵⁴ Vastaavasti Seidel toteaa, että itse asiassa kaikki laadullisen tutkimuksen eri muodot perustuvat pohjimmiltaan NCT- menetelmän kolmeen peruskomponenttiin. Nämä kolme peruskomponenttia ovat asioiden huomaaminen (*N=notice*), asioiden kerääminen (*C=collect*) ja löydettyjen mielenkiintoisten asioiden ajattelu (*T=think*).³⁵⁵ Kyseessä on prosessi,

³⁵³ Tätä kuvastaa esimerkiksi se, että Helsingin ja Espoon hiippakunnissa kirkkoon kuuluvien osuus jäsenmäärästä sekä ehtoollisella käyntimäärä olivat selvästi alhaisempia verrattuna muuhun Suomeen. *Haastettu kirkko* 2012, 75, 98. Helsinki (63,9 %) ja Espoo (73,1 %) olivat Tampereen (77,0 %) ohella ne hiippakunnat, jossa kirkkoon kuuluvien osuus jäsenmäärästä oli alle koko kirkon keskiarvon (77,2 %). Keskiarvokilvusta lasketut ehtoolliskäyntien määrät ovat pienimmät Espoossa (45,2 %) ja Helsingissä (56,3 %).

³⁵⁴ Friese 2012, 92-93.

³⁵⁵ Seidel 1998, 1.

jossa nämä kolme osaa toistuvat yhä uudelleen. Asioiden huomaaminen viittaa prosessiin, jossa tutkija huomaa mielenkiintoisia asioita lukiessaan aineistoa ja kirjoittaa muistiin aineistoon viittaavia koodeja. Kun aineiston lukeminen jatkuu, tutkija huomaa, että hän on tehnyt samankaltaisia huomioita aiemmin, ja samalla koodinimellä voidaan nimittää useampaan kohtaa aineistossa. Menetelmä muistuttaa *Grounded Theory* -lähestymistapaa, mutta ei siitä poiketen ole sidottu mihinkään tiettyyn koodaustapaan. Koodausta voidaan toistaa millä tavoin tahansa riippuen tutkimuskysymyksistä, tutkimuksen tavoitteesta ja käytettävästä metodologiasta.³⁵⁶

Kuva 5 Seidelin (1998, 1) NCT-malli. Asioiden havaitseminen, ajatteleminen ja kerääminen kulkevat kehämäisenä

lukiessa, voidaan laittaa heti muistiin ja linkittää oikeaan lainaukseen. Kun koko massiivinen aineisto on koodattu, voi aineistosta tehdä ohjelman avulla erilaisia hakuja ja tarkastella sitä eri näkökulmista. Tästä syystä koodattiin koko aineiston, ei vain niitä osia, jotka koskivat suoraan tutkimuskysymyksiä. Vaikka tämä tutkimus kohdistuu tutkimuskysymyksiin, täysin koodattu aineisto mahdollistaa uudet kysymyksenasettelut kohtuullisen pienellä vaivalla. Lisäksi koodaamalla koko aineiston tutkija ei tule epähuomiossa jättäneeksi pois jotakin merkityksellistä.

Litteroinnissa oli huolehdittava siitä, että aineisto valmistetaan tietokoneohjelmalle sopivaksi. Litteroinnit tallennettiin kunkin omaan tiedostoonsa rtf-muotoon, josta oli helppo muodostaa Atlas.ti -ohjelman ns. PD-tiedostoja (Primary Document). Haastattelut nimettiin litteroinnissa ja analyysissä siten, että esim. N30EST1LE1LJ5VKOM tarkoittaa (sulkeissa vaihtoehtoiset merkinnät): N30= Nainen 30 vuotta haastatteluhetkellä, (N/M ikä) ES= menetyksen aikana asunut Etelä-Suomessa (ES/PS/IS/LS), T = kuolleen syntynyt lapsi oli tyttö (T/P), 1LE= yksi lapsi ennen menetystä (nroLE), 1LJ= yksi lapsi menetyksen jälkeen (nroLJ), 5V= menetyksestä aikaa viisi vuotta (nroV), KE= keskiasteen koulutus (KO/KE/PE). Näiden avulla oli helppo tarkastella analyysissä erilaisten muuttujien vaikutusta kuhunkin kokemukseen. Tutkimusraportissa viitataan haastateltaviin heille annetuilla

³⁵⁶ Friese 2012, 92 – 93.

nimillä. Nimiä päädyttiin käyttämään siksi, että nimi personoi vaikeasti luettavaa koodia paremmin haastateltavan ihmiseksi ja hänen sitaattinsa inhimilliseksi kokemukseksi. Koska kuolleena syntyneiden lasten vanhempien määrä on Suomessa yli 300 vuodessa³⁵⁷ ja useimmat haastattelussa mukana olleet ovat olleet mukana myös vertaistuessa, on tunnistettavuuden vaara melko suuri. Tästä syystä jätettiin pois viittaukset asuinpaikkaan ja ikään. Myös nimien pois jättäminen oli pohdinnassa, koska niiden käyttö mahdollistaa haastattelujen ketjuttamisen ja siten haastateltavien anonymiteetti voisi vaarantua. Lopulta päädyttiin säilyttämään nimet, mutta esittää anonyymeina ne sitaatit, jotka sisälsivät erityisiä tunnistamista helpottavia yksityiskohtia.

Tutkimuksessa on pyritty suojaamaan niin haastateltavien, heidän perheidensä kuin myös heidän kohtaamiensa ammattihenkilöiden yksityisyyttä. Tunnistamisen mahdollistavat tiedot on merkitty seuraavasti:

**[Tyttö]/[Poika] tarkoittaa, että haastateltava on käyttänyt lapsestaan etunimeä.*

**[Mies]/[Vaimo] tarkoittaa, että haastateltava on käyttänyt puolisostaan etunimeä. Samalla logiikalla on käytetty myös sanoja [Sisar], [Isoveli], [Isä], [Äiti] etc. Mikäli asiayhteydestä ei käy ilmi, onko kyseessä esim. kuolleen lapsen veli vai haastateltavan veli, se on ilmaistu erikseen.*

**[Sukunimi] tarkoittaa, että haastateltava on käyttänyt asianomaisesta henkilöstä hänen sukunimeään.*

**[Sairaalapastori N] tai [Sairaalapastori M] tarkoittaa nais- tai miespuolista sairaalapastorin etunimeä. Pelkkä [Sairaalapastori] tarkoittaa sairaalapastorin sukunimeä. Samoin on toimittu muista ammattiryhmän edustajista esim. [Kanttori N] tai [Kättilö N]. Mikäli haastateltava on viitannut ensin ammattiin suoraan ja sitten käyttänyt etunimeä tai sukunimeä, on se merkitty seuraavan esimerkin mukaisesti: "... sitten paikalle tuli se sairaalapastori [Sukunimi]..." T viittaa tutkijaan.*

**Viittaukset paikkakuntiin, sairaaloihin ja seurakuntiin olen tehnyt pyrkien säilyttämään asiayhteyden: [Kotipaikkakunta], [Paikkakunta], [Keskussairaala], [Kotipaikan Seurakunta] etc.*

Mikäli sitaateissa esiintyy edellä mainittuja termejä ilman hakasulkeita ja pienellä kirjoitettuna, ne ovat sellaisenaan haastateltavan lausumia. Esimerkiksi "...synnytyssalissa saimme meidän tytön syliin" tarkoittaa sitä, että haastateltava ei ole käyttänyt lapsestaan etunimeä, kun taas

³⁵⁷ Lukuun on laskettu sekä isät että äidit, kun kuolleena syntyneitä lapsia on keskimäärin 150-200 vuodessa.

"...synnytyssalissa saimme meidän [Tytön] syliin" tarkoittaa, että haastateltava kutsui lastaan etunimellä. Tällä ratkaisulla on siis tahdottu suojata haastateltavien yksityisyyttä, vaikka samalla tiedostetaan, että kastamattoman lapsen kutsuminen omalla nimellään on monille vanhemmille hyvin tärkeää. Tästä syystä pohdittiin keksityn nimen käyttämistä jokaisen lapsen kohdalla, mutta sekään ei enää vastaisi sitä ainutlaatuista merkitystä, jota lapsen oma nimi hänelle tuo. Tämä käytäntö mahdollistaisi vielä useita väärinkäsityksiä. Edellä kuvattu tapa korostaa kuitenkin, että lapselle on annettu nimi, jota käytetään. Sitatteja on muutettu yleiskielelle ja tarpeettomia täytesanoja on poistettu. Tämän tehtiin yhtäältä tutkimusraportin luettavuuden parantamiseksi ja toisaalta tunnettavuuden vaikeuttamiseksi. Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä ja käyttämiäni periaatteita käsitellään luvussa 3.4. Litteroinnissa lisättiin hakasulkeiden sisään asioita, joita haastateltava ei ole sanonut, mutta jotka selventävät kokonaisuutta, esimerkiksi: [nauraa], [liikuttuu], [itkee]. Haastatteluun liittyvät huomautukset ovat myös hakasulkeissa: [puhelin soi ja haastattelu keskeytyy] tai [tämä kohta on epäselvä]. Samoin on merkitty tutkijan omat lyhyet kommentit haastattelutilanteessa, esim. [joo] tai [aivan].

3.4 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISET KYSYMYKSET

3.4.1 TUTKIMUKSEEN LIITTYVÄT EETTISET KYSYMYKSET

Tutkija käyttää tutkimuksessaan tieteellistä valtaa. Hän päättää, mitä tutkii, mitä ottaa tutkimukseen mukaan, mitä jättää tutkimusraportin ulkopuolelle sekä tekee muita tutkimukseen osallistuviin liittyviä valintoja. Koska valtaan sisältyy aina vastuu, tutkijan on välttämätöntä tarkastella tutkimustaan eettisestä näkökulmasta. Eettiset ongelmat on perinteisesti jaettu kahteen luokkaan. Niin sanotut Mengele-tapaukset käsittelevät tiedonhankinnan eettisyyteen liittyviä ongelmia ja ns. Manhattan-tapaukset hankitun tiedon soveltamiseen liittyviä ongelmia.³⁵⁸ Lisäksi voidaan puhua niistä eettisistä kysymyksistä, jotka ovat tiedeyhteisön itselleen asettamia ja liittyvät tieteen sisäisiin normeihin. Suomessa tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut hyvän tieteellisen käytännön -ohjeet (HTK-ohje) linjaamaan tutkimuksen eettisyyttä. Ohjeissa on yhdeksän kohtaa, joista kuusi koskee erityisesti tätä tutkimusta. Nämä kuusi ovat tiivistettynä:

1. *Noudatetaan yleistä rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta.*
2. *Noudatetaan tieteellisen tutkimuksen mukaisia ja eettisesti kestäviä tutkimusmenetelmiä sekä avointa tiedeviestintää.*
3. *Muiden tutkijoiden töitä kunnioitetaan ja niihin viitataan asianmukaisesti.*
4. *Tutkimuksen aineisto kootaan, säilytetään ja analysoidaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla.*
5. *Tutkimusluvut on hankittu.*
6. *Rahoituslähteet ilmaistaan avoimesti.*³⁵⁹

Näin ollen tutkimuksen eettisyydellä voidaan yhtäältä viitata tutkimuksen luotettavuuteen ja sen suhteeseen tiedeyhteisöön, tieteen eetokseen ja tieteen yhteiskunnalliseen soveltamiseen, käyttöön ja vaikutuksiin.³⁶⁰ Toisaalta tutkimuksen eettisyydellä voidaan viitata siihen, että tutkimuksella ei aiheuteta haittaa tutkimukseen osallistuville. Eli sen lisäksi, että tutkimus

³⁵⁸ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2010. Luku 3.1. Tuomi & Sarajarvi 2011.

³⁵⁹ Hyvä tieteellinen käytäntö 2017.. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan nettisivut www.tenk.fi luettu 9.3.2017. Kolme muuta periaatetta liittyy tutkimusryhmän perehdyttämiseen ja sopimukseen, esteellisyksistä liittyen tieteellisiin arviointeihin ja tutkimusorganisaatioon liittyviin kysymyksiin. Koska olen tehnyt tutkimukseni yksittäisenä tutkijana, nämä näkökulmat eivät ole oman tutkimukseni kannalta kovinkaan merkityksellisiä.

³⁶⁰ Kuula 2006, 17, 25, 231.

toteutetaan siten, että se tuottaa tieteellisten kriteereiden mukaan luotettavaa tietoa, se ei myöskään saa vahingoittaa tutkittavia ja aiheuttaa heille kohtuutonta haittaa tai sellaista haittaa, jota he eivät osanneet odottaa osallistuessaan tutkimukseen. Tästä syystä eettisesti toteutetussa tutkimuksessa tutkijan on pyydettävä haastateltavalta ns. asiaan perehtyneesti annettu suostumus (*informed consent*). Lisäksi tutkimusaineiston on oltava luottamuksellista ja osallistujien anonymiteetin on säilyttävä. Kuolemantutkimuksessa tämä puoli eettisyydestä korostuu, koska tutkimusaihe on erityisen sensitiivinen ja voi helposti aiheuttaa traumaattista haittaa, jos tutkimus toteutetaan esimerkiksi osallistujien kokemuksia ja arvomaailmaa haittaavalla tavalla. Erityisesti laadullisessa tutkimuksessa korostuu tämä puoli tutkimusetiikkaa, koska siinä usein ollaan läheisemmässä vuorovaikutuksessa tutkimuksen osallistuvien kanssa kuin määrällisessä tutkimuksessa.³⁶¹

Ensimmäinen kysymys, joka tätäkin tutkimusta aloitettaessa oli tietenkin tehtävä, on se, onko koko tutkimusaihetta ylipäätään eettistä tutkia. Onko sen mahdollista tuottaa merkityksellistä ja uutta tietoa? Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kirkon tukea vanhempien kertomuksissa kohtukuolemasta sekä lapsen kuoleman aiheuttamasta suru- ja selviytymisprosessista. Tutkimusaiheen valinta on eettisesti perusteltu, koska kirkko – ensisijaisesti evankelis-luterilainen, mutta myös muut kirkkokunnat - tekee työtä maantieteellisesti koko Suomessa ja sen työntekijät kohtaavat lukuisia lapsensa menettäneitä. Näin tämän aihealueen tutkimus antaa välineitä tarkastella ja kehittää annettua tukea, ja siten myös välillisesti parantaa lapsikuolemaperheiden tilannetta. Tästä aihealueesta ei ole kotimaista tutkimusta. Teologian puolella väitöstason tutkimuksen lapsensa menettäneistä on tehnyt vain Harri Koskela. Kuolleena syntyneisiin fokuoitetuvaa teologista tutkimusta ei Suomessa ole tehty lainkaan. Muiden tieteenalojen (kuten hoitotiede, uskontotiede, lääketiede ja kasvatustiede) tutkimusta on kotimaassakin tehty, mutta näissä ei ole teologista näkökulmaa. Näin ollen tutkimus tuottaa uutta tietoa, jota voidaan soveltaa lapsikuolemaperheiden tukea kehitettäessä. Näillä perusteilla aihepiirin tutkiminen on eettisesti perusteltua.

Toinen kysymys on se, miten valittua aihetta voisi tutkia tuottamatta kenellekään kohtuutonta vahinkoa. Ei ole itsestään selvää, että lastaan surevia vanhempia on eettistä haastatella. Entä jos menetyksistä kysyminen aukaisee vanhoja haavoja ja surevan tilanne pahenee? Olisiko parempi antaa surevien olla rauhassa ja lähestyä aihetta vaikkapa sairaalapappeja tai muita ammattilaisia haastatteleamalla? Tätä pohdittaessa oli hyvä tutustua tutkimuksiin, joita kuolemantutkimuksen eettisyydestä on tehty aiemmin. Cook & Bosley totesivat aihetta käsittelevässä seurantatutkimuksessaan, että tutkimukseen osallistujat kokivat osallistumisensa yleensä ottaen myönteisesti ja mahdollisuutena ilmaista tunteitaan menetyksestä. He kokivat

³⁶¹ Tuomi & Sarajärvi 2011.

myös, että heidän osallistumisensa tutkimusprojektiin oli hyödyllinen heille itselleen ja muille useilla erilaisilla tavoilla. Osallistujat olivat vanhempansa tai puolisonsa menettäneitä. Tutkimuksessa oli mukana 21 henkilöä.³⁶² Hynsonin tutkimukseen osallistui puolestaan 69 lapsensa menettänyttä vanhempaa. Vaikka useimmat olivat osallistuneet tutkimukseen altruistisista syistä, monet kuvasivat tutkimusta hyödylliseksi henkilökohtaisesti.³⁶³ Dyregrovin tekemä tutkimus osoittaa edellisiäkin vielä selvemmin kuolemantutkimuksen potentiaaliset hyödyt osallistujille. Kaikki tutkimukseen osallistujat kuvasivat osallistumistaan joko positiiviseksi tai erittäin positiiviseksi. Dyregrov totesi kuitenkin myös, että ¾ haastateltavista koki kuitenkin traumaattisesta menetyksestään puhumisen enemmän tai vähemmän tuskalliseksi. Osallistuminen tutkimukseen hyödytti siksi, että osallistujat saivat toteuttaa altruistisia päämääriään, heillä oli mahdollisuus puhua kuolleesta lapsestaan, osallistuminen koettiin osaksi surutyötä ja se koettiin tärkeäksi merkityksen etsimisen prosessin kannalta.³⁶⁴ Dyregrovin tutkimustulosten yhtenä taustatekijänä on luultavasti se, että kuollut lapsi on yhteisön näkökulmasta yleensä unohdettu. Mitä pienempi lapsi, sitä vähemmän hän on ollut tekemisissä perheen ulkopuolisen yhteisön kanssa ja kanssasurijoiden määrä on sitä pienempi. Myös menetyksen traumaattisuus voi aiheuttaa vaikenemista vanhempien sosiaalisessa yhteisössä.³⁶⁵ Kun tutkija on kiinnostunut lapsesta ja menetyksestä, se vahvistaa menetyksen todellisuutta ja on sinällään eräänlaista sosiaalista tukea, vaikka tutkijan ensisijainen tarkoitus ei ole sellaista antaa. Tutkija on luonnollisesti liikkeellä selvittääkseen vastauksia tutkimuskysymyksiinsä ja siinä yhteydessä koettu sosiaalinen tuki on tutkimuksen toteuttamisen kannalta sivutuote, mutta sellaisenaan se toimii tutkimuksen eettisyyden tärkeänä osana.

On siis näyttöä siitä, että traumaattisesta menetyksestä puhuminen tutkimuskontekstissa on sureville hyödyllistä. Tämä ei sinänsä ole mikään yllätys, sillä samaan sosiaalisen tuen emotionaaliseen jakamiseen puhumisen kautta perustuvat monet terapiaprosessit ja sururyhmät. Tällä perusteella voidaan argumentoida, että on eettistä tehdä sureville haastattelututkimuksia, mutta tällä perusteella ei kuitenkaan voida argumentoida, että millä tahansa tavalla tehty tutkimus olisi haastateltavalle hyödyllinen. Onkin syytä kysyä, millaiset asiat mahdollistavat haastattelututkimuksen olevan myönteinen kokemus surevalle.

Esitän tässä sekä Dyregrovin että Hynsonin tutkimuksien johtopäätöksiä, joista koostin oman eettisten periaatteiden mallini. Kuvaan myös sitä, miten omassa tutkimuksessani otin mallin periaatteet huomioon.

³⁶² Cook & Bosley 1995.

³⁶³ Hynson & al. 2006

³⁶⁴ Dyregrov 2004.

³⁶⁵ Tässä puhutaan ns. äänioikeudettomasta surusta. Kts. luku 1.

Taulukko 4 Eettisesti kestävä kuolematutkimuksen periaatteita. Muotoillut Itkonen Dyregrovin (2005) ja Hynson & al. (2001) pohjalta.

EETTISESTI KESTÄVÄN KUOLEMATUTKIMUKSEN PERIAATTEITA

1. *Ota yhteyttä riittävän ajoissa ja kirjallisena*
2. *Anna surevan valita missä ja koska tavataan*
3. *Kuuntele kunnioittavasti kertomusta surusta ja anna sille riittävästi aikaa*
4. *Ole empaattinen ja luotettava*
5. *Ole yhteydessä haastateltaviin tutkimuksen edetessä ja anna mahdollisuus kommentoida tuloksia*

Ensimmäinen periaate liittyy yhteydenottoon. Sen tarkoituksena on antaa osallistujille mahdollisuus osallistua tutkimukseen harkitusti ja tietäen, mihin ovat osallistumassa. Tutkimukseen osallistuvat saivat lukea internetistä haastatteluilmoitukseni³⁶⁶, jonka perusteella he ottivat yhteyttä sähköpostilla minuun. Näin kukaan ei tullut sosiaalisesti pakotetuksi tutkimukseen mukaan. Erään surutapahtuman yhteydessä esitettiin suullinen kutsu mukaan tutkimukseen ja yksi tapahtumaan osallistujista, joka ei itse kuulunut tutkimuksen kohderyhmään, innostui tästä ja yritti värvätä yhden kohderyhmään kuuluvan mukaan. Hieman vastahakoisen oloisena tämä henkilö suostuikin. Haastattelu-aikaa ei kuitenkaan saatu sopimaan ja lopulta tultiin siihen tulokseen, että hän ei tule tutkimukseeni mukaan. Edellä mainittujen periaatteiden mukaisesti tämä oli tutkimuksen eettisyyden kannalta oikea ratkaisu. Sosiaalinen paine olisi voinut pakottaa tämän ihmisen haastatteluun mukaan, jolloin vapaaehtoisuus ei olisi täysin toteutunut.

Haastatteluissa käytiin läpi tutkimuseettinen sopimus³⁶⁷, jonka jokainen osallistuja allekirjoitti sen jälkeen, kun asiasta oli keskusteltu. Haastattelu alkoi vasta tämän jälkeen. Tutkimuseettisellä sopimuksella varmistettiin, että haastateltava on suostunut vapaaehtoisesti osallistumaan tutkimukseen sekä siitä, että hän on tietoinen siitä, että joutuu käymään läpi itselleen emotionaalisesti raskaita asioita. Siinä tuotiin esiin tutkijan sitoutuminen sopimuksessa mainittuun ehdottomaan luottamuksellisuuteen ja pyrkimykseen säilyttää tutkimukseen osallistuvien anonymiteetti. Nämä ovat eettisesti vastuulliselle tutkijalle itsestäänselvyyksiä ilman sopimustakin,

³⁶⁶ Haastattelukutsu liitteessä 2.

³⁶⁷ Tutkimuseettinen sopimus liitteessä 3.

mutta niiden läpikäyminen oli viesti tutkimuksen eettisten kysymysten ottamisesta vakavasti, mikä parhaimmillaan lisäisi osallistujien luottamusta haastattelutilanteeseen ja tutkimusprosessiin.

Traumaattisia muistoja käsittelevässä tutkimushaastattelussa on tärkeää, että haastattelupaikka koetaan turvalliseksi. Siksi toisena periaatteena on antaa haastateltavan itse valita paikka, jossa haastattelu tehdään. Tämän tutkimuksen osallistajat saivat itse valita haastattelupaikan ja useimmiten se oli koti eri puolella Suomea. Muita haastattelupaikkoja oli haastateltavan työpaikka, yliopiston tilat, uimahallin kokoushuone ja haastateltavan hotellihuone. Haastattelussa tuotiin esiin mahdollisuus keskeyttää haastattelu tarvittaessa. Näin ei kuitenkaan käynyt lukuun ottamatta joitakin ulkopuolisista tekijöistä aiheutuneita keskeytyksiä, joita aiheuttivat haastateltavan puhelimen hälyttäminen, kodissa paikalla olleet lapset ja yliopiston henkilökunta.

Kolmantena eettisenä ohjeena on kuunnella kertomusta surusta kunnioittavasti ja antaa kertomukselle riittävästi aikaa. Haastattelu- menetelmäksi valittiin narratiivis-episodin haastattelu osittain juuri tästä syystä. Tässä menetelmässä ei käydä ennakolta suunniteltua kysymyslistaa läpi, vaan siinä pyydetään haastateltavaa kertomaan tarinansa lapsensa menetyksestä. Kukin haastateltava sai kertoa tahtomastaan asiasta niin paljon kuin tahtoi. Tutkimuskysymyksen aihepiireihin tarkennettiin tämän jälkeen, jos niihin oli viitattu vain lyhyesti. Jos haastateltava kertoi tavanneensa sairaalapastorin, muttei mitään tapaamisen sisällöstä, häntä pyydettiin kertomaan tapaamisesta lyhyellä ja avoimella pyynnöllä ”kerro tapaamisestasi sairaalapastorin kanssa.” Lopuksi esitettiin muutamia tarkentavia kysymyksiä, vaikkei niihin olisi viitattukaan aiemmassa kertomuksessa. Pyydettiin esimerkiksi kertomaan käynnistä hautausoimistossa tai kirkkoherranvirastossa tai hautajaisvirsiens sopimisesta kanttorin kanssa. Haastateltavan koko tarinan kuunteleminen oli siis eettinen valinta. Valinnalla oli tarkoitus lisätä myös tutkimuksen luotettavuutta, koska haastateltava sai pääosin itse valita, mitä kertoo. Näin kysymykset eivät ohjanneet kertomuksia liiaksi. Vaikka tutkimustehtävä fokusoituu kirkon antamaan tukeen, oli tärkeää kuulla koko kertomus lapsen kuolemasta. Näin kertomukset kirkon tuesta piirtyvät kontekstiinsa. Haastateltavilla oli rauha kertoa oma tarinansa, koska ei ollut tiukkaa kysymyspatteristoa, jonka läpikäymiseen olisi mennyt energiaa, ja haastatteluihin oli myös varattu riittävästi aikaa. Narratiivinen lähestymistapa valittiin siksin, että kertomusten kautta päästään kosketuksiin ihmisen oman sisäisen tarinan kanssa. Tietenkään se ei kerro yksiselitteisesti sitä, mitä varsinaisessa kohtaamisessa on tapahtunut, mutta kertoo jäykkää kysymyslistaa luotettavammin haastateltavan rekonstruktioista siitä, mitä on tapahtunut. Narratiivinen lähestymistapa on myös vähemmän analyttinen ja siksi kertomus on lähempänä autenttista kokemusta kuin paljon metatason pohdintaa sisältävä arvio tapahtuneen syistä ja seurauksista.

Neljäntenä periaatteena on olla empaattinen ja luotettava. Tätä on tietenkin vaikea arvioida. Kyseessä on toisen ihmisen kokemus, jota tutkija ei voi valita. Mutta se mitä tutkija voi tehdä, on lähestyä haastateltavaa surevana ihmisenä, eikä vain informanttina. Tutkija voi antaa tilaa, olla kohtelias ja varovainen, kuunnella aktiivisesti ja olla aidosti kiinnostunut haastateltavan tarinasta. Haastateltava voi olla ihminen tekemässä tutkimusta, eikä tutkija hakemassa tietoa. Hynsonin mukaan haastateltavat kokivat tutkimushaastattelun miellyttäväksi ja tärkeäksi silloin, kun tutkija käyttäytyi empaattisesti, haastattelutilanne oli kiireetön ja tutkittavat saivat puhua heille tärkeistä asioista. Haastattelija ei myöskään tuominnut haastateltavan kertomusta.³⁶⁸

Tutkijan on myös oltava luotettava. Tähän liittyy ihmisten tunnistettavuuden estäminen. Tarkoitus on suojata tutkimukseen osallistujia mahdollisilta negatiivisilta seuraamuksilta, joita heidän tunnistamisensa tutkimusjulkaisusta voisi saada aikaan. Haastateltavan on voitava luottaa tunnistamattomuuteen, jotta hän pystyisi haastatteluissaan olemaan rehellinen.³⁶⁹ Tutkimuksessa tulee pyrkiä säilyttämään ihmisten anonymiteetti, mikä on loppuraportissa hieman hankalaa, koska kuolleena syntyneitä on (onneksi) sen verran vähän Suomessa, että vertaistuesssa mukana olleet voivat tunnistaa yksityiskohdista toisensa tarinoita. Anonymiteetin säilyttämiseen liittyneistä ratkaisuksista ja haastateltavien nimeämisestä kerrottiin jo edellä. Tutkimuksen kannalta olisi joissakin kohdin ollut relevanttia kertoa esim. tietyn herätysliikkeen jäsenen kokemuksista, mutta sellainen tieto lisäisi tunnistettavuutta niin paljon, että tähän liittyvät huomiot on kerrottava hyvin muunnetussa muodossa. Olisi varmasti myös mielenkiintoista vertailla puolisoiden kertomuksia toisiinsa, mutta jos puolisoiden kertomukset poikkeaisivatkin toisistaan jollain kiusallisella tavalla, ei sitä pidä saada lukea väitöskirjasta, vaan kuulla omalta puolisoiltaan. Oma tarina ja todennäköisesti puolisonkin tarina on kuitenkin melko varmasti tunnistettavissa, vaikka tutkija kuinka muuttaisi paikkakuntia ja nimiä. Tunnistamattomuuttakin tärkeämpää on kuitenkin se, miten tutkija kirjoittaa tutkimukseen osallistuvista.³⁷⁰ Luotettavuuteen liittyvä asia on sekin, että tutkimusaineisto säilytetään huolellisesti. Aineisto säilytettiin kahdella tietokoneella salasanoin turvatuissa kansioissa ja pilvipalvelussa. Säilytettäviin kuului kaikki haastattelut ja analyysiohjelman luoman ns. HU-tiedosto (*hermeneutic unit*), joka sisältää kaiken analyysissä käytetyn tiedon. Pilvipalvelussa tiedostot säilyvät, vaikka molemmat tietokoneet samanaikaisesti rikkoutuisivat. Ulkoisilla kovalevyillä tai muistitikuilla varmuuskopioiden säilyttäminen lisäisi riskiä, että aineisto joutuisi väärin käsiin, siksi tässä tutkimuksessa tehtiin näin.

³⁶⁸ Hynson & al. 2006.

³⁶⁹ Kuula 2006, 201

³⁷⁰ Kuula 2006, 206. Anonymiteetin säilyttävistä periaatteista olen kertonut tarkemmin luvussa kaksi.

Viidentenä periaatteena on olla yhteydessä haastateltaviin tutkimuksen edetessä ja antaa heille mahdollisuus kommentoida tuloksia. Haastateltaville lähetettiin tietoja tutkimuksen etenemisestä sähköpostissa ja linkin yhteen aiheesta kirjoitettuun artikkeliin ja samalla on annettu mahdollisuus antaa palautetta tai lisätä jotakin, jos on jotain jäänyt sanomatta. Yksi vaihtoehto olisi ollut tutkimuksen tulosten lähettäminen osallistujille kommentointia varten ennen lopullisen tutkimusraportin kirjoittamista. Näin ei kuitenkaan toimittu, koska tutkimus on synteesi 24 eri tarinasta, jotka useista samankaltaisuuksista huolimatta sisältävät erilaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten erilaisia menetyksiä. Lisäksi tutkimuksen tulokset nousevat tehdystä analyysistä eikä haastateltavien omasta tulkinnasta tapahtumista tai kertomuksistaan vuosia tehdyn haastattelun jälkeen. Lopullinen väitöskirja annetaan kuitenkin tutkimukseen osallistuneiden luettavaksi ja heille varataan mahdollisuus antaa siitä palautetta. Tämä tapahtuu kuitenkin varsinaisen tutkimuksen ulkopuolella.

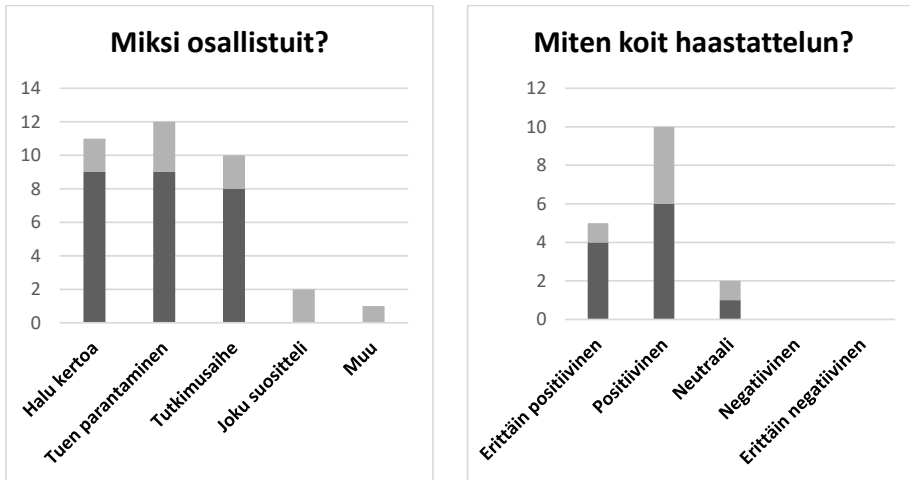
Tässä luvussa on vakuutettu, että tutkija on toiminut eettisesti ja empaattisesti, mutta mistä tutkimusraportin lukija voi tietää, ovatko haastateltavat kokeneet samoin? Tai mistä tutkija voi itse tietää, että haastattelut eivät olleet haastateltaville ahdistavia? Vaikka oma kokemus olisi, että ne olivat turvallisia tilanteita, jotka eivät jättäneet haavoja, on luonnollisesti mahdollista, että se oli vain tutkijan subjektiivinen kokemus. Jotta tähän saataisiin vastaus, kaikille osallistujille lähetettiin anonyymi sähköinen palautekysely. ³⁷¹ Määräaikaan mennessä vastasi 17 henkilöä: 11 naista ja kuusi miestä. Seitsemän jätti vastaamatta. Heistä kahteen ei saatu enää yhteyttä, vaan sähköpostit tulivat takaisin. Koska vastaukset olivat anonyymejä, ei selvinnyt, kuka jätti vastaamatta. On mahdollista, että vastaamatta jättäneiden seitsemän henkilön arviot poikkeavat rajustikin saamistani vastauksista ja niiden tuloksista. Tämä on kuitenkin spekulointia, vain niitä vastauksia voidaan käsitellä, joita palautettiin. Nämä tulokset olivat sen verran yksimielisiä, että varovasti voi olettaa muidenkin kokemusten olleen pääsääntöisesti samansuuntaisia. Varma tästä asiasta ei tutkija kuitenkaan voi olla.

Kyselyssä vastattiin ensin kysymykseen siitä, miksi haastateltavat osallistuivat haastatteluun. Kymmenen haastateltavaa osallistui siksi, että he halusivat kertoa menetyksestään (kuvio 1). 12 kertoi osallistuneensa siksi, että lapsen menettäneiden saamaa tukea voitaisiin kehittää. Kymmenen kertoi osallistuneensa siksi, että tutkimusaihe oli kiinnostava. Kaksi osallistujaa osallistui siksi, että heille oli suositeltu osallistumista. Lisäksi yksi haastateltava ilmoitti muun syyn osallistua tutkimukseen.³⁷² Haastateltavista kaikki paitsi yksi ilmoitti, että haastattelu oli vastannut heidän odotuksiaan. Hän, jonka odotuksia haastattelu ei ollut vastannut, perusteli asiaa todeten

³⁷¹ Kysely liitteenä 5.

³⁷² Muita syitä olivat: Läsnäoleva tyhjyyden tunne ja ikävä. Kokemus siitä, että kaikki mahdollinen asiaan liittyvä on omaksikin avuksi.

odottaneensa, että siinä olisi käsitelty enemmän kirkon roolia tapahtumassa. Tämä asia ei haastateltavaa häirinnyt, mutta hän mainitsi sen tässä, koska oli odottanut, että sitä käsiteltäisiin. Itse haastattelusta hän totesi samassa yhteydessä, että se oli hyvä ja että haastattelutilanne luonteva ja rauhallinen. Haastateltava odotti haastattelun keskittyvän kirkon tukeen, mutta koki positiivisena sen, että hänen etukäteisodotuksensa ei täyttynyt. Vaikuttaisi siltä, että henkilölle oli tärkeää kertoa menetyksestään laajemmin ja siksi ei aiheuttanut negatiivista reaktiota, vaikka ennakko-odotus haastattelusta ei toteutunut.

Kuvio 1 Palautekyselyn tulokset. Naiset merkitty tummemmalla värillä.

Kyselyyn vastanneista 17 henkilöstä viisi koki haastattelun erittäin positiiviseksi ja kymmenen positiiviseksi. Erittäin positiiviseksi kokenut koki tilanteen rauhalliseksi ja kiireettömäksi. Hän koki haastateltavan miellyttäväksi ja mukavaksi ja haastattelijan toiminta oli ammattimaista, empaattista ja inhimillistä osaamista. Haastattelija oli ihmisen tasalla, ei yläpuolella tai alapuolella. Haastattelija oli kanssaihminen. Haastattelun positiiviseksi arvioineet miehet kokivat myös tilanteen rauhalliseksi ja haastattelijan asialliseksi. Kysymykset olivat selkeitä ja haastattelijan toiminta oli luottamuksellista.

Naiset kuvailivat syitä haastattelutilanteen erittäin positiiviseen tai positiiviseen arvioon samansuuntaisesti. Haastattelija koettiin empaattiseksi, asiantuntevaksi, rauhalliseksi, luotettavaksi ja haastateltavan muistojä kunnioittavaksi. Kerrottiin, että tilanteesta jäi hyvä, positiivinen ja huomioitu olo. Mukana ei ollut turhia kysymyksiä ja haastattelija antoi tilaa ja aikaa.

Niin miesten kuin naistenkin antama palaute oli häkellyttävänkin positiivista. Myös naisille oli haastattelutilanteessa merkityksellistä rauhallisuus, riittävän ajan antaminen, asiallisuus, tutkijan korrektius, kohteliaisuus, haastateltavan omien muistojen kunnioittaminen, tutkimuksen

hyöty surutuen parantamiseksi ja mahdollisuus kertoa oman lapsen tarina. Kyselystä käy ilmi se, että omakohtaisesta kokemuksesta on ollut hyötyä haastatteluissa. Tutkijan omasta menetyksestä ei kerrottu ennen haastattelua, mutta silti vaikuttaa siltä, että haastateltaville on välittynyt haastattelijasta kuuntelemisen ja ymmärtämisen tunne, joka osittain voi perustua omakohtaiseen kokemukseen. Toki useampi haastateltava on voinut saada haastattelijan omakohtaisen kokemuksen tietoonsa, vaikka siitä ei kerrottukaan. Useasta palautteesta käy kuitenkin ilmi sekin, että haastateltava on voinut kertoa vapaasti menetyksestään ja oman lapsensa tarinasta.

Kaksi henkilöä ei kokenut haastattelua positiiviseksi eikä negatiiviseksi. Toinen heistä totesi eläneensä ”harmaassa ajassa” ja tilanteen olleen neutraali. Haastattelijan toimintaa hän kuvaili luontevaksi, neutraaliksi, luonnolliseksi ja arkaillemattomaksi. Lisäksi hän kertoi, ettei ahdistus ainakaan lisääntynyt haastattelun jälkeen. Toinen kertoi, että oli ”ravisuttavaa” muistella asiaa ja olla jälleen tunnekuohujensa kourissa. Hän mainitsi myös, että voimakkaan emotionaalisen latauksen jälkeen tuli ehkä hieman tyhjä olo. Kertoessaan tarkemmin olostaan haastattelun jälkeen hän mainitsi tuntevansa usein olonsa tyhjäksi kertoessaan menetyksestään. Pitkällä aikavälillä häntä jäivät kiinnostamaan tutkimustulokset kokonaisuudessaan ja hän koki, että tyhjä olo oli pieni panos suhteutettuna kokonaisuuteen. Haastattelijan toiminta oli kuitenkin hänenkin mielestään asiallista eikä hän kokenut toiminnassa mitään kielteistä. Kukaan osallistuneista ei kokenut tilannetta negatiiviseksi tai erittäin negatiiviseksi.

Esitetyn palautteen perusteella voidaan arvioida, että haastattelun toteuttamiseen liittyvät eettiset periaatteet toteutuivat haastattelutilanteessa hyvin. Kenellekään ei aiheutettu kohtuutonta haittaa, vaan suurin osa koki itse haastattelutilanteen myönteiseksi tai erittäin myönteiseksi. Tutkimusta ei kuitenkaan tehdä siksi, että haastateltavat saisivat myönteisiä kokemuksia, vaan siksi, että tavoitellaan uutta tietoa.

3.4.2 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI

Tutkimuksen luotettavuuden arviointikin on tietystä näkökulmasta eettinen kysymys. Kun esittää tutkimuksensa tieteen mandaatilla, tutkimuksen on oltava laadukasta ja luotettavaa. Julkisuudessa esitettävien johtopäätösten on noustava tutkimustuloksista, vaikka oman tutkimuksensa tulosten saaminen mediasumun läpi kansalaiskeskusteluun houkuttelisikin tekemään kovia kärjistyksiä. Jos niin tekee, on selkeästi erotettava mikä on tutkimustulosta ja mikä tutkijan mielipide - ehkä valistunut mielipide, mutta kuitenkin mielipide. Tutkimuksen luotettavuuteen kuuluu se, että noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä kaikissa kohdin. Kaikki tutkimusvaiheet toteutetaan huolellisesti. Tutkimustuloksiin ei ole vaikuttaneet poliittiset tai uskonnolliset näkemykset tai joku muu tutkimuksen ulkopuolinen etu. Eli kaiken kaikkiaan ymmärretään, että tiedemiehenä ei edusteta vain itseään, vaan puhutaan suulla suuremmalla. Tutkimus on toteutettava myös siten, että käytetty

kirjallisuus on käytävä ilmi tutkimusjulkaisusta. Tutkijakollegoihin viitataan oikein ja heidän työtään kunnioittaen, vaikka itse tuloksista oltaisiinkin eri mieltä.

Sellaisissa tutkimuksissa, joissa tutkimusaihe on tutkimukseen osallistuville jollakin tavalla traumaattinen – kuten kuolemaan liittyvillä tutkimuksilla monesti on – tutkimuksen luotettavuus on erityisen tärkeää. Jos tieteen nimissä käsitellään ihmisten traumaattisia kokemuksia, on tutkimusprojekti toteutettava entistäkin suuremmalla huolella. Jos tutkitaan vaikkapa kvarkkien käyttäytymistä koetilanteessa, tutkijan eettinen vastuu kohdistuu pääasiassa tiedeyhteisöön siinä mielessä, että tutkimus toteutetaan luotettavasti ja huolella. Ihmistieteissä tutkija on kuitenkin vastuussa paitsi tiedeyhteisölle, myös henkilöille, jotka tutkimukseen osallistuvat. Heillä on oikeus odottaa, että tutkija toteuttaa projektinsa niin hyvin kuin mahdollista eikä missään kohtaa mene siitä, mistä aita on matalin. Kvarkit eivät ehkä sitä – ainakaan nykytietämyksen mukaan – odota eivätkä siitä kärsi ja tutkijalla ei niiden suhteen ole eettistä vastuuta, mutta ihmistutkimuksessa ja erityisesti vaikeissa traumaattisissa tutkimusaiheissa tämä eettinen vastuu on tavanomaista tutkimusta suurempi. Esimerkiksi Margaret & Wolfgang Stroebe toteavat (2003), että metodologisesti epäterve tai irrelevantti (joko teoreettiselta tai soveltavalta osaltaan) tutkimus ei ole eettistä tutkimusta, koska tuhlataan osallistujien aikaa ja energiaa. Vastaavasti Kvalen mukaan hyvin toteutettu tutkimushaastattelu voi olla harvinainen ja rikastuttava kokemus haastateltavalle, joka voi saada uusia oivalluksia elämäntilanteeseensa.³⁷³

Tässä luvussa on kuvattu tutkimusprosessia. Kaikissa tutkimusprosessiin liittyvissä valinnoissa on ollut eettinen ulottuvuus. Edellä on kuvattu haastattelumetodin valinnan olleen eettinen valinta yhtäältä siksi, että se mahdollistaa haastateltavan kokonaiskokemuksen kuuntelemisen luontevalla tavalla. Toisaalta se antaa luotettavamman kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä, koska haastattelijan kysymyslista ei ohjaa haastateltavan vastauksia. Narratiivisen lähestymistavan valinta haastattelumetodiksi ja yhdeksi tutkimuksen lähtökohdaksi oli myös tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä tieto-opillinen eli epistemologinen ratkaisu.

Ihmisen kokemusten tarkastelu pyrkii syvemmälle kuin pelkästään haastattelu- tai keskustelutilanteen tutkimiseen. Tavoitteena on päästä tarkastelemaan ihmisen tapahtumille antamia merkityksiä eli sitä, millaisina ihmisen kokemukset elävät haastatteluhetkellä ihmisen mielensisäisessä maailmassa. Sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa ihmisen mielen tutkiminen on usein sivuutettu tarpeettomana sekä siksi, että sitä on pidetty mahdottomana.³⁷⁴ Jälkimmäistä syytä mielen tutkimatta jättämiseen voidaan luonnehtia epistemologiseksi. Lähdetään siitä, ettei tutkijan ole mahdollista päästä ihmisen mieleen muuten kuin kielellisten ilmaisujen kautta. Kielelliset

³⁷³ Kvale 1996, 36.

³⁷⁴ Hänninen 2004, 29.

ilmaisut nousevat puolestaan pikemminkin sosiaalisten tilanteiden funktioista kuin ihmisen todellisista ajatuksista. Tämän ajattelun filosofis-historiallisena taustana voidaan nähdä Immanuel Kantin tieto-opillinen jaottelu.³⁷⁵ Tutkija ei voi päästä maailmaan sellaisenaan (*an sich*), kuten Kant jaottelussaan asian ilmaisee, vaan tutkijalle on tarjolla maailmasta vain se, mikä siitä hänelle ilmenee. Kun puhutaan ihmisen mielestä, ongelmaksi muodostuu myös se, miten ihminen voi kielellisten ilmaisujen avulla välittää kuhunkin kokemukseensa liittyvän sisäisen maailmansa kokonaisuuden ja sen, miten toinen ihminen voi ymmärtää tätä kielellistä ilmaisua oikein.

Tämä epistemologinen kritiikki on sinänsä perusteltua. Voidaan kuitenkin aiheellisesti kysyä, onko näin jyrkkä sisäisen ja ulkoisen maailman erottaminen mielekästä. Jos sekä kieli että mieli ovat merkitysten liikettä, kuten Vilma Hänninen asian ilmaisee, sisäisen ja ulkoisen maailman ero ei ole näin absoluuttinen. Vaikka kielelliset ilmaisut eivät ole välitön ja ongelmaton ikkuna ihmisen sisäiseen todellisuuteen, niin jonkinlaisena ikkunana niitä voidaan kuitenkin pitää.³⁷⁶ Hänninen huomauttaa myös, että arkielämässä näin tehdään jatkuvasti, muuten ei inhimilliselle elämälle niin keskeistä asiaa kuin keskinäistä ymmärrystä voisi tapahtua laisinkaan. Hänninen kysyykin perustellusti, miksei näin voisi tehdä myös tutkimuksessa.³⁷⁷ Tarinallinen lähestymistapa tutkimukseen auttaa tässä asiassa, sillä tarinalla on mahdollisuus toimia selvempänä ”ikkunana sisäiseen maailmaan”, koska se ei ole riippuvainen yksittäisistä sanoista tai termeistä, joiden merkitys saattaa olla hyvinkin erilainen eri kulttuureista tuleville ihmisille. tarinat sen sijaan tavoittavat helpommin universaaleja kulttuurista riippumattomia ulottuvuuksia. Ihmistä voidaan pitää luonnostaan tarinankertojana. tarinat tarjoavat yhtenäisyyttä ja jatkuvuutta ihmisen kokemuksiin ja niillä on keskeinen rooli ihmisten kommunikoinnissa toisten ihmisten kanssa.³⁷⁸ Ihmisen käyttäytymisen tutkimiseksi ja ymmärtämiseksi on tutkittava ihmisen sisäistä maailmaa. Yksi tie yksilön sisäiseen maailmaan kulkee tarinoiden kautta.³⁷⁹

³⁷⁵ Kant 1975, A106-107. Kantin tieto-opillisen perusratkaisun mukaisesti ihminen ei voi saada todellisuudesta tietoa sinänsä (*das Ding an sich*), vaan ainoastaan tietoa siitä, millaisena todellisuus meille näyttää (*das Ding für uns*).

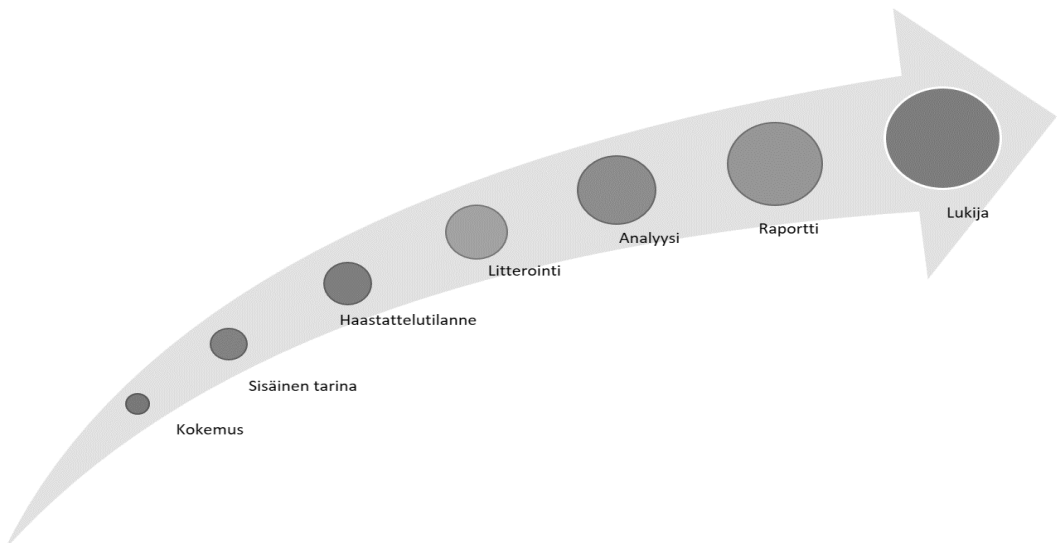
³⁷⁶ Hänninen 2004, 29.

³⁷⁷ Hänninen 2004, 29.

³⁷⁸ Lieblich & al. 1998, 7.

³⁷⁹ Lieblich & al. 1998, 7.

Kuvassa kuusi hahmotellaan hermeneuttisen prosessin etenemistä. Vaikka kokemus pysyy samana (ympyrämuoto) käsitteellinen aines sen ympärillä laajenee koko ajan, mitä kuvaa ympyrän suureneminen. Jos tutkimus on toteutettu validilla tavalla, lukija voi tavoittaa jotakin alkuperäisestä kokemuksesta, mutta mukana on myös paljon muuta, minkä takia lopputulos ei ole lähellekään sama kuin alkuperäinen kokemus. Prosessin olisi voinut esittää myös toisin päin, jolloin kokemus olisi ympyrä, joka tulkittaessa pienenee. Esitetty malli perustuu ajatukseen, että ihmisten kokema todellisuus on sosiaalinen konstruktio. Ensin on kokemus tapahtumasta, tämän tutkimuksen kohdalla lapsen menetyksestä. Menetyksen jälkeen alkaneessa suruprosessissa ihminen jäsentää kokemustaan sanoittamalla sitä usein jonkinlaisen tarinan muotoon. Tämä tapahtuu asioita miettimällä, mutta erityisesti niistä puhumalla toisille ihmisille. Haastattelutilanteessa haastateltava kertoo oman sisäisen tarinansa, johon vaikuttavat senhetkinen elämäntilanne, haastattelutilanne, haastattelija, esitetyt kysymykset ja lukemattomat muut pienemmät asiat. Haastattelutilanteessa syntyneen kertomuksen tutkija litteroi kirjalliseen muotoon, ja vaikka sen tekisi tarkastikin, tässä prosessissa häviää väistämättä jotakin haastattelutilanteesta. Esimerkiksi ilmeet ja eleet eivät käy ilmi haastattelutilanteesta tehdyiltä äänitteeltä. Toisaalta, kun äänitettä kuuntelee voi kuulla äänensävyissä ja painotuksissa jotakin sellaista, mikä on jäänyt huomaamatta haastattelutilanteessa. Kun tutkija analysoi aineistoa, hän tekee valintoja sillä perusteella, mikä hänen arvionsa perusteella tuo parhaiten valoa tutkimuskysymykseen. Näistä valinnoista hän koostaa tutkimusraportin, jota

Kuva 6 Hermeneuttinen prosessi.

lukija tulkitsee omasta viitekehyksestään ja elämänhistoriastaan käsin. Lukijalla on siis pitkä matka alkuperäiseen kokemukseen.

Tässä tutkimuksessa narratiivinen lähestymistapa pyrkii luomaan sillan, jonka avulla voi välttää edellä mainitut epistemologiset ja ontologiaan liittyvät ongelmat tai ainakin vähentää niiden merkitystä. Haastateltavien kertomukset toimivat ”ikkunana” kuolleena syntyneiden, synnytyksessä tai pian sen jälkeen kuolleiden lasten vanhempien kokemuksistaan luomille merkityksille. Kuten jo edellä on tullut ilmi, tämä oli yksi syy sille, että aineistonkeruumenetelmäksi valittiin narratiivis-episodinen haastattelu. Tämä menetelmä pohjautuu sille ajatukselle, että kun ihmiset luovat merkityksiä kokemuksilleen luomalla niistä tarinoita, ne koostuvat usein pienemmistä tarinoista, episodeista. Käytännössä haastattelu tapahtui siten, että taustatietojen keräämisen jälkeen haastateltavia pyydettiin kertomaan oman lapsensa tarina. Tämän jälkeen pyydettiin kertomaan jostain yksittäisistä episodeista, jotka nousivat haastateltavan jo kertomasta kertomuksesta tai etukäteen mietityistä haastatteluteemoista.

Tutkimusta tehdessä on otettava vakavasti myös se, että puhuttu kieli paitsi heijastaa, myös luo sosiaalista todellisuutta. On aiheellisesti todettu, että tutkija ei löydä tai kerää narratiiveja, vaan ne muodostuvat haastatteluprosessin aikana.³⁸⁰ Kuten aiemmin todettiin, haastattelussa on varsinaisesti kyse keskustelusta tutkijan ja haastateltavan välillä. Tärkeämpää kuin valmistellun kysymyslistan tarkka noudattaminen on tutkijan emotionaalinen tarkkaavaisuus ja osallistuminen tarinaan sekä keskustelun vastavuoroisuuden aste. On myös hyvä esittää avoimia kysymyksiä ja antaa haastateltavien vastata tavalla, jonka he kokevat merkitykselliseksi. Kun haastateltava on alkanut kertoa tarinaansa, on pyrittävä olemaan keskeyttämättä haastateltavaa kysymyksillä tai arvioinneilla. Aktiivinen kuuntelu ja eläytyminen tarinaan ja kertojan näkökulmaan rohkaisee haastateltavaa jatkamaan tarinansa loppuun asti.³⁸¹ Ensimmäisissä haastatteluissa haastattelija pyrki turhankin aktiivisesti kyselemään haastateltavien näkemyksiä sen sijaan, että olisi antanut heidän kertoa vapaasti. Mitä useampi haastattelu oli tehty, sitä paremmin haastateltavan oma kertomus sai tilaa. Alusta asti haastatteluissa on kuitenkin aistittavissa haastateltavan tarinalle tilaa antava, keskusteleva ilmapiiri ja myötäeläminen. Koska haastateltavien oma tarina on tutkimuksen keskiössä, tulosluvuissa esitetyt sitaatit ovat monesti melko pitkiä. Tällä ratkaisulla on haluttu tuoda haastateltavan ”ääni” mahdollisimman hyvin esiin.

Narratiivisella haastattelulla on myös ongelmalliset puolensa. Yksi niistä on systemaattinen rooli-odotuksien rikkoontuminen narratiivista haastattelua järjestettäessä. Yhtäältä odotukset liittyen haastattelutilanteeseen rikkoontuvat, koska kysymyksiä ei juuri esitetä. Toisaalta haastateltavat

³⁸⁰ Riessman 2008, 23-24.

³⁸¹ Flick 2006, 174.

kertovat harvoin elämäntarinaansa ja se voi olla hankalaa.³⁸² Tässäkin tutkimuksessa kävi ilmi, että toisille haastateltaville oman tarinan kertominen oli luontaisempaa kuin toisille. Esimerkiksi eräälle miehelle ei tarvinnut esittää kuin pyyntö kertoa oma tarinansa ja sen jälkeen hän puhui aiheesta lähes tunnin ilman lisäkysymyksiä. Eräs toinen haastateltava vastasi samaan kysymykseen muutamalla lauseella kertoen tärkeimmät faktat lapsensa kuolemasta (minkä ikäisenä, koska ja mistä syystä), ja jäi odottamaan seuraavaa kysymystä.

Toisena ongelmana narratiivisessa haastattelussa on sen perustuminen länsimaiseen näkemykseen tarinoista, jotka ovat yksilöllisiä, lineaariselle aikajänteelle sijoitettavia kertomuksia.³⁸³ Tähän liittyvät ongelmat eivät nouseet merkityksellisiksi tässä tutkimuksessa, koska kaikki osallistujat ovat suomalaisia ja ovat kasvaneet länsimaisessa kulttuurissa. Mikäli haastateltavien joukossa olisi ollut esimerkiksi maahanmuuttajia, tilanne olisi ollut toisenlainen.

Tutkimuskysymystä laajennettiin koskemaan kuolleena syntyneiden lasten vanhempien ohella myös lapsensa kuoleman synnytyksessä ja pian syntymän jälkeen kokeneita vanhempia, koska heitä ilmoitettiin tutkimukseen. Tämä tapahtui edellä esitettyjen perustelujen lisäksi myös eettisistä syistä. Oli syytä olettaa, että heillä oli asiaan liittyvää painavaa kerrottavaa, mutta heidän kokemuksensa kuuntelemisen torjuminen olisi ollut eettisesti kyseenalaista ja saattanut aiheuttaa heille emotionaalista haittaa. Myös tutkimuksen laadun kannalta heidän mukaan ottamisensa oli onnistunut valinta, sillä he tarjosivat eräänlaisen pienen verrokkiaineiston kohtukuoleman kokeneille vanhemmille. Vaikka tällä ei ollut tilastollista verrokkiaineiston merkitystä, se syvensi kuolleena syntyneiden tarinoiden ymmärtämistä ja peilasi erityisesti valokeilaan sosiaalisen oikeuden merkityksen suruprosessissa. Eettinen valinta oli myös se, että tutkimusraporttiin otettiin mukaan kertomukset lapsen kuolemasta ja surusta. Tutkimustehtävä fokusoituu kirkon antamaan tukeen, mutta ilman kertomusta lapsen kuolemasta ja surusta se olisi jäänyt näistä irralliseksi eikä olisi kunnioittanut riittävästi tutkimuksen osallistujien menetystä ja surua. Loppujen lopuksi myös näiden kertomusten mukaan ottamisen voi nähdä lisäävän tutkimuksen luotettavuutta, koska tutkittavasta ilmiöstä saadaan parempi kuva, kun perspektiivi on laajempi. Lisäksi voidaan kysyä, voisiko vanhempien kokemusta kirkon antamasta tuesta edes ymmärtää ilman heidän kokemustaan lapsen menettämisestä ja surusta.

Yksi yleinen tutkimuksen luotettavuutta lisäävä tekijä on triangulaatio. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten menetelmien, tutkijoiden, tietolähteiden ja teorioiden yhdistämistä. Yleisesti triangulaatiossa erotetaan neljä päätyyppiä, jotka ovat 1) aineistotriangulaatio, 2) tutkijatriangulaatio, 3) teoriatriangulaatio ja 4) menetelmätriangulaatio. Aineistotriangulaatiossa hyödynnetään useita eri aineistoja, tutkijatriangulaatiossa useampi tutkija

³⁸² Flick 2006, 178.

³⁸³ Flick 2006, 178.

tutkii samaa ilmiötä. Teoriatranguaatiassa hyödynnetään useita teoreettisia näkökulmia tutkimusaineiston tulkinnassa. Menetelmätranguaatiassa käytetään useita erilaisia tiedonhankintamenetelmiä tutkimusaineiston hankinnassa.³⁸⁴ Tässä tutkimuksessa on käytetty sekä teoria- että menetelmätranguaatiota. Teoriatranguaatio perustuu erilaisten teorioiden käyttöön aineistoa analysoitaessa, niin psykologisten (Doka, Worden, Klass & Bonanno), sosiaalipsykologisten (Tajfel), sosiologisten (Habermas) kuin teologisten (Mitchell & Anderson). Myös kotimainen hoitotieteellinen tutkimus on ollut tärkeässä roolissa etsittäessä kokonaiskuva aineistosta. Menetelmätranguaatiota on hyödynnetty erityisesti siten, että narratiivisella haastattelulla tuotettua aineistoa on analysoitu Atlas.ti -ohjelmalla hyödyntäen sen erinomaisia mahdollisuuksia aineiston kvantifioimiseen. Näin laadulliseen tutkimukseen on otettu mukaan määrällisiä ulottuvuuksia. Luotettavuuden kannalta on kuitenkin tärkeää ymmärtää aineiston määrällisen järjestämisen rajat. Vaikka tutkimuksessa on tavallaan mukana isokin otos, kun sitä suhteuttaa vuodessa Suomessa tapahtuviin kohtukuolemiin, ei aineistosta voida tehdä tilastollisia yleistyksiä. Määrälliset menetelmät nostavat luotettavasti tutkimusaineiston sisällön olennaisimpia osia esiin, mutta niiden perusteella ei voida yleistettävästi sanoa ilmiön olennaisimpien osien olevan samat. Sen sijaan voidaan sanoa, että koska tietyt olennaiset teemat nousevat tässä laadullisessa tutkimuksessa vahvasti esiin, ne jollakin todennäköisyydellä ovat olennaisia myös tutkittavassa ilmiössä.³⁸⁵ Tutkimuksen luotettavuutta menetelmätranguaatio lisää myös siksi, että se ohjaa tutkijan tekemät tulkinnat väistämättä aineistolähtöisiksi ja siten vähentää vaaraa siitä, että tutkija näkee aineistossaan vain sellaista materiaalia, joka tukee hänen omia aiempia ajatuksiaan ilmiöstä. Tämä vaara on erityisen tarkasti huomioitava silloin, kun on tutkittavasta ilmiöstä omakohtaista kokemusta.

Tutkimus on pyritty toteuttamaan eettisesti, huolellisesti ja luotettavasti. Haastattelut järjestettiin turvallisesti ja avoimena. Aineistosta analyysiohjelman avulla nousseet huomiot ovat olleet tutkimusraportin perusta ja ydin. Havainnoista tehdyt johtopäätökset on pyritty perustelemaan aineistolähtöisesti. Aiempiin tutkimuksiin viitattaessa on pyritty huolellisuuteen. Analyysissä käytetyt teoriat on valittu selittämään aineistoa eivätkä ne ole vaikuttaneet siihen, mitä aineistosta on nostettu esiin. Tutkimusrahoitus ei ole ollut vaikuttamassa tuloksiin. Apurahoja olen saanut

³⁸⁴ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, luku 2.3.2.

³⁸⁵ Vrt. Tuomi & Sarajärvi 2011, 87-90. Tämä ajattelutapa lähestyy saturaation käsitettä, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistamaan itseään ja tutkimukseen ei saada enää olennaisesti uutta tietoa. Tässä aineiston kvantifiointi tuottaa koodeja, joiden yleisyys on suurempi kuin muiden ja näin voidaan olettaa niiden olevan tutkittavan ilmiön kannalta keskeisiä. Saturaation käsite ei kuitenkaan ole yleisesti hyväksytty ja siinä on ongelmansa. Siksi tässä tutkimuksessa ei rakenneta argumentaatiota sen varaan. Lisäksi on otettava huomioon, että laadullisessa tutkimuksessa yksittäinen kokemus voi kertoa tutkittavasta ilmiöstä jotain äärimmäisen olennaista. Valitulla menetelmällä pyritään tässä tutkimuksessa sekä ottamaan huomioon saman ilmiön toistettavuudesta nouseva

Emil Aaltosen säätiöltä, Kirkon tutkimuskeskukselta ja Pappisliitolta. Millään näistä tahoista ei ole tätä tutkimusta kohtaan sellaista intressiä, että rahoitus jollakin tavalla vaikuttaisi tutkimukseen muuten kuin siten, että se kannustaa tutkijaa toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Oma positioni tutkijana on ollut moniulotteinen. Yhtäältä omakohtainen kokemus on lisännyt ymmärrystäni tutkittavasta ilmiöstä samoin kuin se, että olen seurakuntatyössä ollut surevien tukijana. Olen myös osallistunut vertaistukeen ja saanut siitä itsekkin tukea. Nämä eri ulottuvuudet ovat antaneet mahdollisuuksia ymmärtää asiaa eri näkökulmista. Sen sijaan sairaalan antama tuki on sellaista, josta minulla on kokemusta vain avun tarvitsijan näkökulmasta. Jossain vaiheessa huomasinkin suhtautuvani kriittisemmin sairaalan antamaan tukeen kuin seurakunnan antamaan tukeen. Tämän havaittuani olen tietoisesti korjannut aiempia arvioita ja pyrkinyt tekemään evaluaatioita tarkemmin aineiston perusteella. Silti arvioin, että oikeastaan aineiston läpi suhtaudun lapsensa menettäneisiin äiteihin ja isiin myötätunnolla ja jossain mielessä olen kaikissa tilanteissa heidän ”puolellaan.” Tässä mielessä en ole pystynyt olemaan objektiivinen, mutta toisaalta tämä tutkimus pyrkii tuomaan esiin surevien näkökulman ja siksi myönteinen suhtautuminen lapsensa menettäneisiin tukee tutkimuksen luotettavuutta. Se lisäsi myös haastateltavien luottamusta haastattelijaan. Tehdessäni analyysiä hautajaisista ja muusta kirkon tuesta havaitsin, että koska hautajaiset ovat tuttuja minulle kirkon työn näkökulmasta, näkökulma oli hedelmällisessä dialogissa haastateltavien kertomuksien kanssa. Jälkikäteen katsottuna tämä havainto ei ollut mitenkään yllättävä, narratiivinen haastattelu on dialogi, jossa haastateltava on tutkijan kanssa vuorovaikutuksessa, vaikka ääneen sanotut sanat painottuvatkin haastateltavan lausumiin sanoihin. Sen sijaan tutkimusraportti eli tämä väitöskirja on tietystä näkökulmasta katsottuna tutkijan dialogia haastateltavien kanssa, joka painottuu tutkijan ilmaisemiin sanoihin. Tämä pätee luonnollisesti muihinkin tutkimuksen osa-alueisiin kuin kirkollisiin teemoihin.

4 NARRATIIVEJA LAPSEN KUOLEMASTA

4.1 ISÄN JA ÄIDIN MENETYSNARRATIIVI

4.1.1 KUOLLEENA SYNTYNEEN LAPSEN ÄIDIN MENETYSNARRATIIVI

Edellisessä luvussa kävi ilmi, että sekä isien että äitien haastatteluissa kerrottiin oman lapsen kuolemasta, jota kutsun nimellä menetysnarratiivi. Nämä menetysnarratiivit analysoin narratiivisena analyysinä luoden niistä kaksi tyyppitarinaa: kuolleena syntyneen lapsen äidin tarinan ja isän tarinan. Tyyppitarinoissa kuvaan varsinaisen menetyksen eli lapsen kuoleman, miten siihen tultiin, mitä tapahtui ja miten palattiin takaisin kotiin. Mitä tapahtui tämän jälkeen, selviää muista tulosluvuista ja niissä olikin huomattavasti enemmän diversiteettiä kuin kertomuksessa menetyksestä, jossa oli useilla hyvin samankaltaisia vaiheita. Kokemus oli silti jokaiselle ainutlaatuinen. Vaikka kaksi ihmistä kertoi asian hyvinkin samankaltaisesti, kokemus on voinut olla silti ollut hyvin erilainen. Kuten edellisessä luvussa todettiin, ei meillä ole pääsyä suoriin kokemuksiin, siksi tutkimme kertomuksia niistä. Kummassakin tyyppitarinassa on yhdistelty miltei kaikkia tarinoita ja yksityiskohtia on myös muutettu, joten yksikään tarina ei ole kenenkään haastateltavan tarina sellaisenaan. Kumpikin tarina on laadittu siten, että se voisi aivan hyvin olla jonkun lapsensa menettäneen tarina. Kuitenkin jokainen yksityiskohta tarinassa perustuu haastateltavien kertomukseen ja omaan tulkintaan kokemuksestaan. Kokemukset on pyritty valitsemaan siten, että jokainen tyyppitarinan kohta perustuu ilmiöön, joka havaittiin vähintään kahden haastateltavan kertomuksessa. Näin tein siksi, että yksittäinen subjektiivinen kokemus ei välttämättä kerro ilmiöstä yleensä kovinkaan paljon. Silti sekin on tosi kokemus eikä missään tapauksessa jotenkin väärin koettu. Ei ole olemassa yhtä tapaa, miten tämänkin tutkimuksen tarkasteleminen asioihin pitäisi suhtautua. Silti, kun rakennetaan tyyppitarinaa, jolla on tarkoitus kertoa yksittäistä kokemusta hieman yleistettävämällä tasolla, on hyvä pitää useamman kuin yhden henkilön kokemuksissa.

Seuraavaksi esitän tyyppitarinoiden muodossa kuolleena syntyneen äidin ja isän menetysnarratiivit. Näissä tyyppitarinoissa kohtaamiset lääkäreiden, kättilöiden ja sairaalapappien kanssa on jätetty maininnan asteelle, koska niitä käsitellään luvussa kuusi. Tämän luvun lopuksi arvioin isien ja äitien tarinoiden eroja ja yhtäläisyyksiä.

Me odotettiin meidän toista lasta ja meidän laskettu aika läheni ja raskaus oli mennyt tosi hyvin eli ei ollut mitään erikoista. Meni oikein mainiosti, ei ollut mitään ongelmia ja parisuhde voi hyvin siinä, tiivistyi selvästi sinä aikana. Muistan kun olin lenkillä, niin tuli yhtäkkiä semmoinen todella onnellinen olo. Ajattelinkin [liikuttuu]

että vitsi, että loistavaa! En oikein tiedä mistä se edes tuli, että siellä lenkillä yhtäkkiä, se oli tosi onnellinen olo. Se oli vaan semmoinen hetkellinen episodi.

Se oli kevättä ja mun mies oli kauempana töissä ja se tuli sitten tänne kesälomalle mun luo. Ja mä ajattelin, että se lapsi liikkui aika paljon... Mä [naurahtaa] tunsin potkaisun ja ajattelin, että miten ne voi potkia näin paljon näillä viikoilla? Olin lukenut jostain lehdistä, että vauvat eivät vielä liiku sillä tavalla. Ja sitten vielä sen jälkeen, kun se oli yks hirveen voimakas potkaisu, niin se... Sitten ei enää tuntunut niitä liikkeitä niin voimakkaasti. Mä koko ajan ajattelin, että onko joku vialla, että kaikki ei ole hyvin, mutta tavallaan mä sitten kielsin kauhean voimakkaasti, mä en halunnut tajuta sitä, että joku voisi mennä pahasti pieleen.

Olin reilut puoli tuntia kotona, mutta ei yhtään selkeätä potkua ei tuntunut. Koko ajan oli kuitenkin semmoinen tunne, että ei se kuollut ole. Että kyllä se elää, että se vaan jotenkin huonosti on asiat, mutta ei se kuollut ole. En ollut varsinaisesti laskentaa tehnyt tai semmoista seurantaa ja sitten seuraavana aamuna soitin neuvolaan, mä olin silloin töissä vielä ja sain neuvolaan ajan samalle iltapäivälle. Ensin oli ne varsinaiset ajanvarausajat ja sain ajan niitten jälkeen. Menin neuvolaan ja sitten siellä se terveydenhoitaja ei löytänyt sydänääniä. Ja sitten hän antoi lähetteen [Keskussairaalaan]. Ja siinä vaiheessa sitten tämä esikoinen oli päivähoidossa, mä vissiin soitin mun miehelle ja hänen sitten... Hän tuli mukaan sinne sairaalaan, vähän mietin, että lähteekö hän vai ei lähde, mutta lähti kuitenkin. Ja sitten mä menin äitiyspoliklinikalle ja siellä todettiin, että ei ole sykkettä ja että lapsi on kuollut. Ja mä olin ihan järkyttynyt, kun musta tuntu ihan kauhealta alkaa ajatella, et mä joudun synnyttää sen lapsen.

Me mentiin jonnekin huoneeseen. Ja sitten yhtäkkiä tosi nopeasti tulikin tieto, et me päästään sinne synnäriin sinne osastolle. Me niitä käytäviä jotenkin käveltiin siellä ja nyt kun sitä mieltii, se oli täydellistä sumussa et jotenkin semmoista, että jälkikäteen ajateltiin, että kyllä me oltiin varmaan jotenkin niin kuin shokissa. Sitten me vaan tehtiin, mitä meidän käskettiin tehdä.

Mä tiesin, että tällaista on tapahtunut aiemminkin, et se oli minulle sinällään tuttu asia, mutta, et sellaisessa tilanteessa helposti vois mieltii, et me ollaan ihan ainoita, jotka tällaista kokee ja henkilökunta kyseli vaan... oli siihen astikin kysellyt jo kaiken maailman perustietoja ja kaikkia semmoisia minun mielestä erittäin typeriiä kysymyksiä, millä ei ollut minun elämän kannalta mitään merkitystä. Tietysti oli hoidon kannalta, mutta et minua ei olisi voinut vähempää kiinnostaa ja sitten se, että mitä minä monta kertaa ihmettelin, että kun on olevinaan tietoyhteiskunta, niin hirveästi, tietokoneita ja sähköisesti kaikki toimii ja muuta, niin miksi kukaan ei kirjottanut niitä tietoja ylös, et miksi multa jatkuvasti kysyttiin samat asiat monta

kertaa? Et siinä kohtaa olisin halunnut oikeasti laittaa semmoisen keltaisen lapun otsaani, et lukekaa tuosta ne muut tiedot ja kuunnelkaa sitten minua muuten! Nyt olisi vähän muutakin sanottavaa, kuin se, että minkä takia olen täällä. Siinä kohtaa kiinnosti se, että mitä pitäisi nyt tehdä.

Se meni seuraavaan alkuyöhön se, että se lapsi syntyi ja se nyt oli aika ihmeellistä sitten kyllä... kyllä se synnytykskin meni ihan hyvin joskin yllättävän kipuisasti, koska kaikki sano, että nyt kun lapsi ei ole elossa, niin ei tarvitse huolehtia ja voidaan kaikki mahdolliset lääkitykset ja muut laittaa, mutta kyllä se aika tuskallista oli, että viivyteltiin jotenkin sen kanssa, että pääsi synnytyssaliin ja muuta, että näin jälkikäteen ajateltuna niin olisi voinut enemmänkin saada... Tietysti siinä se psyykkinenkin puoli lisää varmasti sitä kipua.

Ja aivan siis todella epätodellista tuntui ja olen itse monta kertaa miettinyt, että en oikein tajua miltä minusta varsinaisesti tuntui, mä peilaan mitä [Mies] teki, että kun se huokaisi tosi syvään ja pani kädet kasvoilleen ja sen eleet huusivat, että ”voi ei, ei voi olla totta.”

Sitten kun [Miehenkin] ilmeet olivat hyvin välillä hämmentyneitä ja muistot äärettömän liikuttavia, että kun se [Mieskin] sitä vauvaa haistelee ja hyväilee ja sillä tavalla, niin tuota, jotenkin... Ja sitten se raukka, kun se on käynyt tupakalla niin se sano, että vielä kun aivan intopinkeenä joku isä oli tullut ja että heille syntyi... joku kumpi syntykään... että kumpi teille, niin [Mies] oli vaan sanonut, että poika.

Me olimme yhdessä, minä en päästänyt miestäni pois sieltä, että henkilökuntahan olisi halunnut hänet ajaa sieltä pois, mutta minä sanoin, että hän ei lähde sieltä, että... että nyt jos koskaan, minä tarvitsen puolisoa siellä.

Ja mulle ne toivat niitä lääkkeitä, niitä unilääkkeitä... [liikuttuu]. Sen mä muistan kun [Mies], kun mä en ole ikinä nähnyt, et [Mies] itkee ja itkien sanoo, et miten me ikinä selvitään tästä. Ja se oli mulle vielä aika katastrofaalinen, kun minähän olen aina ollut täysi höyrypää ja saatan tehdä elämässä ihan mitä vaan kun aina voi luottaa, että [Mies] on ihan vaan... Selviän ihan mistä vaan, kun se on aina se meidän se järkevä ja semmoinen, että asiat sujuu ja eipä taas hätäillä ja näin. Et jos tuo ihminen romahtaa, niin mitä ihmettä minä sitten teen? Mutta sitten me siinä itkettiin sitä ja sitten me siellä vaan oltiin. Pari vuorokautta siellä meni siellä [Keskussairaalaassa] ikkunattomassa huoneessa synnytysosastolla, jossa kuuluvat kaikkien muitten huoneiden äänet. Se oli aika... aika hurja kokemus.

No se mulle jäi jotenkin mieleen tai sanotaan silleen, et mä muistan, et siellä synnytysosastolla oli siihen asti, kun tätä tapahtumaa odotti, niin sit mä sain pitää sitä vauvaa muutaman tunnin siinä, et kun se aamuyöllä syntyi, niin sitten kun vuoro vaihtui aamuvuoroon, niin

sitten hänet vietiin pois. Ja sitten sen jälkeen mulle tuli semmoinen olo, että kohtelu muuttui. Että sitä ennen oli yritetty tehdä kaikella tavalla olo mahdollisimman mukavaksi ja sitten kun vauva oli syntynyt, niin sitten jotenkin tuntu, että enää ei mikään onnistunut [huokaisee]. Oli hirveen hankalaa, että kun mulle oli aikaisemmin luvattu, et sitten mä pääsen kotiin sieltä, et mun ei tarvitse jäädä jonnekin synnyttäneiden osastolle tai semmoiselle, niin sitten kuitenkin aamulla oli kauhean kiire ensinnäkin saada mutta pois sieltä synnytysosastolta sinne varsinaiselle vuodeosastolle siirtää ja... ja jotenkin tuntu et ... tuli semmoinen olo, et nyt ... mulla ei enää ole niin väliä.

Pari päivää meni siellä [Synnytyssairaalassa] ja sit mentiin kotiin ihmettelemään et ihmiset kävelee kadulla ja meidän elämä on ohi... Ja sitähan se oli, kun sieltä sairaalasta lähti, oli vähän niin kuin, että mihin me nyt hypätään, että antakaa meille jotain kättä pidempää.

Sitten me laitoimme hänet siellä jo arkkuun... ja kuljetimme omalla autolla hautauspaikkaan ja... ja en muista mustaa huumoria koskaan elämässäni käyttäneeni kuin sen matkan aikana, kun se lapsi oli siellä takana ja...

Ja sen jälkeen sitten jäi aika lailla tyhjän päälle, kun ei ollut enää mitään tekemistä. Eikä mitään sen lapsen hyväksi voinut enää tehdä. Täällä kotona kaikki vauvan tavarat olivat tietenkin valmiina, kun se meni lähes loppuun asti se raskaus, niin sitten pikkuhiljaa niitä alettiin laittelemaan pois ja miettimään, että miten sitä elämää järjestää eteenpäin. Kovasti odotettiin sitten niitä ruumiinavauksen tuloksia, että löytyykö joku syy siihen vauvan kuolemaan, että... ja mietimme sitä, että onko se hyvä, että se syy löytyy vai että sitä ei löydy. Meillä kuitenkin onneksi jälkikäteen ajatellen löytyi sellainen selvä syy, mitä voi hoitaa.

4.1.2 KUOLLEENA SYNTYNEEN LAPSEN ISÄN MENETYSNARRATIIVI

No siis mun kohdalta se tarina alkoi silleen, että olin jälleen kerran töissä ja [Vaimo] sitten soitti, et nyt ei ole kaikki hyvin. Että hän lähtee työkaupungista ja tulee [Keskussairaalaan] ambulanssilla ja ... Siinä kohtaa alkoi olla jo vähän semmoinen huima olo, että näinköhän tämä homma menee nyt sitten huonosti. Ja sitten mentiin Keskussairaalaan ja todettiin, että... et... lapsi on kuollut ja sitten... sitten jäätiin sinne selvittelemään tilanteita.

Sitte kun oli todettu lapsi kuolleeksi ja me haluttiin, että se leikataan pois, mutta siihen tuli lääkäri, joka taivutteli, että synnyttää normaalisti. Niin siihen sitten suostuttiin [vaimon] kanssa, saatiin synnytyspaikka ja synnytys kesti tunteja, varmaan puolikin vuorokautta.

Se on niitä päiviä, joita ei voi unohtaa, että aika hurja se semmoinen, koska se oli jo kuollut... sinne kohtuun ja se käynnistäminen aika voimakkaita lääkkeitä ja kaikkea pahoinvointia. Siis katto sitä, mitä kipuja ja kaikkea siinä oli ja kaikki ties sen lopputuloksen, niin olihan se aika... sanotaan näin ensikertalaiselle aika raju juttu. [Vaimolle] annettiin... mä en muista sitä lääkettä tai sitä myrkkyyhän se on mikä saa kohdun supistelevaan et se lähtee liikkeelle. Jos lapsi olisi ollut elossa, niin sitä olisi annettu ehkä muutamia kymmeniä korkeintaan joku sata, mutta [Vaimolle] annettiin kolmea sataa ennen kuin se lähti liikenteeseen. Mutta siitä johtuen ja myös ilokaasusta [Vaimolla] oli sitä pahoinvointia ja se synnytys, niin se oli aika... se oli oikeastaan, se oli minulle yhtä helvettä, koska siinä oltiin ihan romuna henkisesti molemmat ja sitten [Vaimolle] tuli pahoinvointeja sitten niitten kaikkien aineitten takia, niin [Vaimo] ponnisti ja sitten kun laskeutui, niin sitä alkoi oksettaa ja minä fyysisesti nostin [Vaimoa] vasemmalla kädellä vedin jalasta ja kätilö veti toisesta jalasta ja sitten kun se laskettiin aina supistusten välissä, niin sitten mä kaappasin sen oksennuskulhon ja [Vaimo] oksensi ja se oli kuitenkin yli tunnin vaihe se ja mä olin itsekin ihan puhki sen jälkeen.

Kun [Tyttö] syntyi, niin... lopulta pää tuli, niin se suu aukesi ja se oli muuten niin kuin semmoinen, että siitä vaan puuttui, että se huutaisi... ja siellä hoidettiin se asia sillai mukavasti, että mä sitte katkasin napanuoran ja pesin tytön.

[Tyttöä] ei tietenkään yksin voinut pestä kun se oli niin velto, mutta mä sitten ajattelin, että siinä on jotain töhkyrää päällä, että eikö tämä nyt lähde pois, et mitä tämä on... niin se oli iho, joka oli lähtenyt siitä, kun vauva oli killunut siellä, niin se iho rupesi lähtemään. Ja huulet oli ihan tulipunaset sen takia, kun niistä oli lähtenyt jo se iho. Mutta se ristiriita siitä, että kun lapsi on kuollut... edellisenä päivänä [Tyttö] kuoli kohtuun ja... Mutta on kuitenkin lämmin ja sillä tavalla... se oli kyllä melkoinen kokemus, että...

Ja sitten [Vaimo] jäi sairaalaan. Minä lähdin hakemaan vähän meille vaihtovaatteita ja muuta. Ilmoitin silloin kotona niin omille vanhemmilleni ja anopille ja muille asiasta ja otin tavarat ja siinä vähän aikaa varmaan... En muista enää kauhean tarkkaan... mutta itkin kuitenkin. Ja sen jälkeen oltiin itketty ja halattu ja oltu siinä, siinä meni varmaan puoli tuntia ennen kun lähin siitä sitten kotona käymään ja tarkoitus oli ja toteutuikin sitten, että me jäätiin molemmat sinne yöksi sinne sairaalaan.

Kovasti ne yrittivät kyllä ajaa mua sieltä kotiin, mutta mä en suostunut lähtemään sieltä yöksi pois. Mä halusin olla siellä paikalla ja vaimon tukena siellä ja koska se oli tietysti naiselle aina pahempi paikka sitten ja olin siellä [Vaimon] tukena ja hoidin niitä asioita, mitä siellä sitten oli.

Siinä sitten seuraavana aamuna, eihän siinä tietenkään saanut nukuttua eikä mitään ... Yö meni lähinnä keskustellessa ja käsitellessä sitä asiaa... Tietysti kun sitä luki niitä Käpy-lehtiä ehkä siinä vähän... No, samanlaisia tällaisia tarinoita, niin kuin ne ovat kerrottuna lehdessä, en minä tiedä helpottiko siitä olo yhtään, mutta näin jälkepäin ajateltua oli ihan oikea ratkaisu, että niitä tuli luettua, että paremmin ymmärsi ja pystyi käsittelemään sen tilanteen, että näitä tapahtuu ja sattuu.

Ja kun mä sitten aamulla heräsin, heräsin ihan täydestä unesta sillä tavalla, että missä ihmeessä minä olen ja tavallaan hyvällä tuulella ja sitten kun minä huomasin, että ai niin nyt ollaan täällä sairaalassa ja sitten taas ihan niin kuin säkki päähän, muistin sen tilanteen mitä on tapahtunut ja minkä takia tässä nyt ollaan ja koko se tilanne tuli taas ihan täysillä päälle ihan karmeana.

Nämä lääkärit sitten, kun ensin mä kysyin, et saanko mä sairauslomatuodistuksen, vähintään kuukaudeksi nyt alkuun, et en pysty menee töihin, niin... tai sen hoitajan välityksellä laitoin semmoiset terveiset... sitten se hoitaja ilmoitti, että ne lääkärit eivät voi kirjoittaa mulle lääkärintodistusta, kun mä en ole sairaalassa hoidossa. Mä jouduin oikein pyytämällä pyytää, et mä saan sairaalaa, mikä sitten tietysti herätti ihmetystä, että eikö sieltä työnantajalta tule ymmärrystä? Mä sanoin, et ei sieltä tule. Sitten mä nostin vähän meteliä siitä, että mä en tästä kyllä lähde mihinkään työterveyteen tai terveyskeskukseen istuskelemaan. Olen saanut jo ihan tarpeeksi sairaaloista ja lääkäreistä. Sitten ne lopulta kirjoittivat sen kuukauden sairausloman.

Kuutisen tuntia oltiin lainausmerkeissä perheenä siinä ja sitten [Vaimon] vanhemmat kävivät siellä ja sitten luovuttiin työstä ja lähetettiin kotiin ja ruvettiin valmistelevaan ja suunnittelemaan hautajaisia arkun ostoa ja semmoisia.

Pirun raskasta aikaahan se oli, koska kyllä se raskaus valmistaa miehenkin semmoiseen isyyteen, että se lapsi vietiin pois, niin kyllä se hoitamisen tarve oli järjetön. Semmoinen oli se tunne.

Tyttö vietiin omalla autolla sitten [Keskussairaala] arkussa... puettiin [Vaimon] kanssa yhdessä. Se oli, se oli minun mielestä hyvä, että tehtiin niin. Monelta muulta olen kuullut sen, että ne on valitellut sitä, että kun lapsi kuollut ja se on siellä sairaalassa sitten kylmässä ja he eivät uskaltanut mennä katsomaankaan, saati pukee lasta sinne arkkuun. Eivät siis uskaltaneet arkuttaa sitä lasta ja he ovat valitelleet, että heidän olisi pitänyt tehdä se, vaikka se silloin tuntukin niin hirveältä ja... niin kuin se onkin ihan... tilanteena ihan hirveä, mutta siinä mielessä niin se oli minun mielestäni hirmuisen hyvä, että me käytiin se pukemassa, laitettiin arkkuun ja laitettiin arkku kiinni, kun se suhde siihen - minulla ainakin - se suhde siihen lapseen alkaa

siitä, kun minä saan sen syyliin siellä sairaalassa ja päättyi siihen kun minä laskin arkun hautaan. Että minä sain edes jotain tehdä sen lapsen kanssa. Kun eihän se raskausaikana minun mahaani painanut. Kuuntelin vaan potkuja ja sydämen sykkeitä ja odotettiin kovaa. Mutta puettiin tyttö ja arkutettiin ja laitettiin tytölle lelu arkkukaan.

4.1.3 ISÄN JA ÄIDIN MENETYSNARRATIIVIEN ARVIOINTI

Kuvailen seuraavaksi lyhyesti äitien ja isien menetysnarratiiveja, niiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Arviot perustuvat kaikkiin haastatteluihin, ei vain edellä esitettyihin tyyppitarinoihin. Useimmissa tämän tutkimuksen menetysnarratiiveissa kertomuksen alku liittyy niin miehillä kuin naisillakin epäilyyn, ettei kaikki ole raskaudessa hyvin. Kertomuksissa ovat keskeisellä sijalla myös synnytyksen tapahtumat ja synnytyksen jälkeinen aika sairaalassa. Sekä isillä että äideillä tiedon saaminen lapsen kuolemasta on luonnollisesti tärkeä osa menetysnarratiivia. Sekä miesten että naisten kertomuksissa kuvaillaan myös ensimmäistä yötä sairaalassa, vanhempien omaan rauhaan jättämistä, isän jäämistä sairaalaan ja lähtöä sairaalasta kotiin.

Erityisesti äitien kertomuksissa painottuvat raskauteen liittyvät narratiivit, kuten vauvan liikkeet ja sydänäänät, kertomus raskausajasta, pohdinta liikunnasta raskauden aikana, synnytykseen valmistautuminen, yksin jääminen sairaalaan puolison lähdettyä kotiin ja ehkä hieman yllättäen epätodellisuuden tunne. Yllättäen siinä mielessä, että isillä ei epätodellisuuden tunnetta kuvata kuin yhdessä menetysnarratiivissä. Myös sen kertominen, että odotus oli mennyt hyvin, on tärkeä osa monen äidin menetysnarratiivia, samoin tyhjistä kodista kertominen. Myös vanhemmille sanotut loukkaavat sanonnat saavat enemmän tilaa äitien kertomuksissa. Äidit myös kertovat kaiken keskellä tapahtuneesta vitsailusta, jota isät eivät mainitse lainkaan. Vaikka osa mainituista teemoista esiintyy myös isien kertomuksissa, niitä on useimmin äideillä.

Miesten kertomuksissa puolestaan painottuvat naisten kertomuksia enemmän kertomukset työpaikoista ja (isän) sairaslomasta, mikä on hyvin ymmärrettävää, sillä naiset odottavina äiteinä olivat suunnitelleetkin jäävänsä pian äitiyslomalle. Niissä kertomuksissa, joissa synnyttävä äiti on ollut vaarassa itsekkin menehtyä, miehillä korostuu kertomuksissa huoli puolisosta.

Nämä narratiivit menetyskokemuksesta ovat koko tutkimuksen viitekehystenä. Se, mitä on tapahtunut sairaalassa, on eräänlainen alkuräjähdyks koko sille merkityksellistämisprosessille, josta tämän tutkimuksen aineisto kertoo. Edellä mainitut tyyppitarinat eivät ole kenenkään ”oikea” tarina, mutta niiden juuret ovat vahvasti haastatteluissa kerrotuissa menetysnarratiiveissa ja siten ne kunnioittavat jokaisen haastateltavan omaa ainutlaatuista menetysnarratiivia. Koska tutkimukseni ei tarkastele menetystä kokemuksena, vaan kirkon tukea menetyksen jälkeen, en

käsittele näitä menetysnarratiivejä tämän syvemmin. Silti olisi ollut mahdotonta niin tutkimuseettisistä kuin luotettavuuteen liittyvistä syistä jättää nämä kertomukset yhtäältä haastattelun ja toisaalta tämän tutkimusraportin ulkopuolelle. Tutkimuseettisistä siksi, että jos tutkija on kiinnostunut traumaattisista aiheista, olisi erittäin tahditonta ja mahdollisesti jopa haastateltavalle haitallista, jos tutkija jättäisi kuuntelematta traumaattiseen kokemukseen liittyvän tarinan. Luotettavuuteen liittyvistä siksi, että mikäli tutkija ei tuntisi menetyksen yksityiskohtia, hänen olisi hyvin vaikea ymmärtää kertomuksia myöhemmistäkään vaiheista. Lisäksi on sanottava, että monet tutkimuksen pääteemoihin nousevat asiat käsittelevät menetysnarratiiveissa esiin tulleita asioita, joten tutkimuskysymysten kannalta olennaiset asiat eivät jää käsittelemättä.

4.2 LAPSEN KUOLEMA

4.2.1 KUOLLUT LAPSI

Tässä tutkimuksessa muodostettujen menetysnarratiivien luomalle taustalle luokiteltiin neljä kategoriaa. Ne olivat kertomuksia lapsen kuolemasta, surusta, sosiaalisesta tuesta ja kirkosta. Näistä kirkko-kategoriaan kuuluvat osat yhdistettiin muihin kategorioihin, koska kirkon tuen tarkastelu läpäisee koko tutkimuksen. Haastattelut aloitettiin pyytämällä haastateltavaa kertomaan lapsensa tarinan. Siksi ei ole yllättävää, että aineistoon kertyi kertomuksia kuolleesta lapsesta. Kertomukset kuitenkin tuovat esille sen, kuinka kuolleen syntynyt lapsi on vanhemmilleen yhtä todellinen lapsi kuin elävänä syntynytkin. Mikäli asia olisi toisin, ei vastaavaa rikasta kertomuskokonaisuutta olisi syntynyt, vaan asia olisi sivuutettu lyhyesti. Tässä on huomattava, että haastattelussa ei kysely haastateltavien toimenpiteitä, vaan pyydettiin kertomaan lapsen tarina. Siksi kerrotut tarinat avaavat ikkunan haastateltavien sisäiseen maailmaan ja siihen, mitä lapsi on heille merkinnyt.

Kategoriaan lapsen kuolema kuuluu neljä pääteemaa: kuollut lapsi, menetyksen todellisuuden kohtaaminen, ihmisyyden tunnustaminen ja uusi lapsi. Ensimmäinen pääteema ”kuollut lapsi” voi kuulostaa samalta asialta eri järjestyksessä kuin kategoria ”lapsen kuolema”. Kyseessä on kuitenkin käsitteellisesti kaksi eri tasoa: kuollut lapsi viittaa kuolleetseen henkilöön, lapsen kuolema koko tapahtumaan ja kaikkeen muuhun, mitä asiaan liittyy.

Pääteemassa ’kuollut lapsi’ on selkeästi muita vahvemmin esillä kaksi teemaa: kuolleen lapsen nimi ja se, että kuollut lapsi elää taivaassa tai jotenkin muuten ilmaistuna toisessa todellisuudessa. Jälkimmäiset keräsin teeman enkelivauva-taakse. Tämä siitä huolimatta, että kaikki haastateltavat eivät suinkaan uskoneet, että heidän lapsensa olisi enkelinä jossakin. Enkelivauva-termillä viitataan kuitenkin yleisesti arkipuheessa kuolleisiin lapsiin.

Esimerkiksi Internet-keskusteluryhmä, jonka kautta osa haastateltavien ryhmästä ilmoittautui tutkimukseen, on nimeltään Tuntematon enkeli.³⁸⁶

Melko paljon haastateltavat kertoivat myös kuolleen lapsen ulkonäöstä, hoivaamisesta, sylissä pitämisestä ja pukemisesta. Joitakin kuolleeseen lapsen liittyviä kertomuksia oli myös ruumishuoneella käymisestä, yhdessä lapsen kanssa olemisesta ja lapsen viemisestä kotiin. Nämä käsitellään menetyksen todellisuuden kohtaamisesta kertovan alaluvun yhteydessä. Kun tarkastellaan tämän ryhmän osa-alueita taustamuuttujien valossa, käy ilmi, että naiset puhuivat kaikista teemoista selkeästi enemmän, mutta mikään aihepiiri ei ollut sellainen, etteivät miehet olisi sitä maininneet. Tämä johtunee yhtäältä joidenkin haastateltavien rikkaammasta kyvystä kuvailla asiaa eri puolilta ja toisaalta siitä, että naisille kuollut lapsi on ollut konkreettisempi elettyään elämänsä kertojan kohdussa.

4.2.2 KASTE JA KUOLLEEN LAPSEN NIMEÄMINEN

Haastateltavista jokainen puhui nimen antamisesta lapselleen ja lähes jokainen oli lapsen myös nimennyt ja käytti tätä nimeä luontevasti haastattelussa. Kolmella kuolleen syntyneen lapsen vanhemmalla ei vielä menetyshetkellä ollut tietoa mahdollisuudesta nimetä lasta. Heistä yksi oli puolisonsa kanssa kuitenkin lapsen lempinimellä nimennyt ja toinen kahdesta muusta harmitteli sitä, ettei ollut tietoinen mahdollisuudesta nimetä lastaan. Suurin osa oli lapsen nimennyt. Herätti hämmennystä, että yhteiskunta ja kirkko eivät kuitenkaan tätä nimeä käyttäneet.

Nimen antamisen merkitystä pohtii oivallisesti Irja.

[Nimen tärkeys] nousee... siitä, että minä haen siitä puolustusta sille, että se on oikea lapsi ja se on ihan oikeasti niin kuin oikea lapsi ja se nimi jotenkin varmaan markkeeraa sitä vielä enemmän ja alleviivaa sitä. Et se ei oo vaan tyttövauva, joku semmonen, joka voidaan jonnekin uurnalehtoon niin kuin nakata johonkin, vaan se on oikeasti [Tyttö]³⁸⁷ ja se on ihminen. Et varmaan siin on se, et mä haluan puolustaa sitä, et se on oikeasti ... ihminen jo ollu, se on ihan valmis ihminen.

Irja

Irjan ajatuksissa näkyy vahvasti Martin Heideggerin kielifilosofian ajatus, että vain sellaiset olennot, joilla on nimi, ovat varsinaisesti olemassa.³⁸⁸ Tämä

³⁸⁶ Leask-Capitulo 2004, 310. Enkeli oli usein käytetty symboli kohtukuolleesta lapsesta myös amerikkalaisessa internet-vertaistuksessa.

³⁸⁷ Kuten luvussa 3. kerrottiin, haastatteluisia hakasulkeissa ja isolla kirjaimella kirjoitettu [Tyttö] tai [Poika] viittaa siihen, että haastateltava on puhunut heistä etunimellä.

³⁸⁸ Heidegger (Kusch & Hintikka 1988, 82-86) esittää, että kunkin olion oleminen meille riippuu sanasta. ”Vain siellä missä oliolle on löydetty sana, olio on olio. Vain siten olio on olemassa. Tämän

ajatus avautuu parhaiten silloin, kun ymmärrämme fenomenologisen todellisuuden olevan ihmiselle sosiaalinen konstruktio. Jos meillä ei ole sanaa jollekin asialle, siitä ei voi puhua ja tällöin se ei ole ihmisen sosiaalisessa todellisuudessa olemassa.

Myös Reijo pohtii samaa asiaa ja vertaa sitä vanhan ihmisen kuolemaan. Miksi voimme puhua muista kuolleista ihmisistä nimeltä, mutta emme kuolleena syntyneistä? Reijo pohti myös sitä, että jos väestökirjanpidossa näkyisivät myös kuolleena syntyneet lapset, niin rekistereihin pääsevät ammattilaiset voisivat ehkä auttaa vanhempia paremmin esimerkiksi seuravan raskauden aikana. Kuten edellä jo todettiin, kuolleena syntyneiden lasten vanhemmille seuraava raskaus voi olla suurta stressiä ja jopa masennusta aiheuttava asia. Näin on erityisesti raskauden viimeisellä kolmanneksella. Usein onnistunut uuden lapsen syntymä kuitenkin vapauttaa näistä tunteista.³⁸⁹ Aiemmin jo todettiin, että kuolleena syntyneiden isät ja äidit tarvitsevat paljon tukea sairaalahenkilökunnalta. Tähän palaamme seuraavassa pääluvussa. Mutta jo tässä voimme todeta, että useat, kuten Sinikka, saivat ammattilaisilta tukea nimen antamiseen.

No ei se varmaan itsestäänselvyys ollut, mä luulen, et me ollaan [Papin] kanssa siitä sit juteltu ja ehkä se sairaalaporukka on sitten... olisiko se sitten pastori vai sosiaalityöntekijä sitten sanonut, että saa antaa nimen.

Mutta sitten kun meillä oli jonkinlainen ajatus siitä nimestä ollut, niin silleen meille oli itsestään selvää, et se nimi annetaan eikä vain että poika ja sukunimi tai jotain.

Sinikka

Anne taas jäi ilman sairaalapastorin tukea tässä asiassa. Mutta hänen sanomastaan käy ilmi, kuinka tärkeä asia on. Erityisen tärkeäksi asiaksi nousee siunaustilaisuus. Annen kertomuksesta asia näkyy selvästi. Hautaustilaisuuden lisäksi yhteisessä jumalanpalveluksessa joko hautajaisia seuraavana sunnuntaina tai pyhäinpäivänä nimen lukeminen olisi konkreettinen osoitus siitä, että lapsi on otettu tähän yhteisöön jäseneksi.

Ja sitten mulla oli itsellä hirveä hätä, että saako sitä lasta kutsua nimeltä, kun ei ole kastettu. Ja sekin [naurahtaa] piti tarkistaa ja että... se olisi varmasti se sairaalapastori osannut kaikki nämä asiat meille kertoa siellä sairaalassa, jos me olisimme pystyneet ottaa hänet sinne, mutta ei tullut mieleenkään siinä vaiheessa. ...et musta olisi

mukaisesti meidän on korostettava seuraavaa: missä sana, tarkemmin sanoen missä nimi puuttuu, siellä ei ole mitään oliota. Vain sana antaa oliolle olemisen.” Puolisonsa menettänyt on leski, mutta lapsensa menettäneelle vanhemmalle ei ole suomenkielissä sanaa. Harri Koskela (2011, 312) esittääkin edelliseen perustuen uudisanaa varpo johdettuna vanhempi- ja orpo-sanoista. Ainakaan seitsemässä vuodessa sana ei kuitenkaan ole kovin vakiintunut käyttöön.

³⁸⁹ Kingdon C & al. 2015, 213-214.

aivan hirveää ajatella, että jos olisi se koko se siunaustilaisuus puhuttu kohtukuolleesta tyttövauvasta. Et mä en olisi varmaan sitä kestänyt.

Kuitenkin, kun [Tyttö] oli meille [Tyttö] koko ajan alusta asti. Mutta sitten kuitenkin seurakuntatiedoissa siellä luki se kuolleena syntynyt tyttövauva, et siellä ei ollut sitä nimeä, mutta sitten pyhäinpäivän iltakirkossa taas luettiin taas nimeltä.

Anne

Annen kertomuksesta ilmenee sekin, että välttämättä sairaalassa vanhemmat eivät joko tule ajatelleeksi pyytää paikalle sairaalapastoria tai voi olla, että jostain muusta syystä tapaaminen ei onnistu ja näin he jäävät ilman mahdollisuutta saada hänen tukeaan. Seurakunnan toiminta näyttäytyy Annen kertomuksessa epäjohdonmukaisena ja omituisena, koska välillä nimi luettiin ja välillä ei. Myös Irjan kohdalla pappi käytti hautauksessa lapsen nimeä, minkä Irja koki tukea antavaksi.

Sitten kaikki semmoiset on mulla kauhean tärkeitä, kun [Tyttö]:hän on [Tyttö] se oli koko odotusajan [Tyttö] ja me odotettiin [urheiluseuran tyttöjoukkueeseen] lisää jengiä, et [Tyttö] tulee sitten sinne, näin ja... että kun mä vaikka kysyin [Papilta], että voiko [Tyttö] olla tilaisuuksissa [Tyttö] hautauksissa, niin se sano, että ilman muutahan [Tyttö] on [Tyttö]. Et jos se on kerran ollut teille [Tyttö], niin se on [Tyttö].

Mutta se on ollut mulle tärkeää, koska se olisi ollut ihan hirveää, jos se olisi ruvennut mulle väittämään vastaan tai jotakin... Että jotenkin se on tärkeä et se on ollut [Tyttö].

Irja

Se, että kuolleena syntyneellä lapsella ei ole virallista nimeä, näkyy paitsi siunaustilaisuudessa ja jumalanpalveluksessa, myös muilla tavoilla. Leena oli hieman loukkaantunut siitä, että lapsesta ei käytetty hänen omaa nimeään.

Tainankaan lapsen kohdalla nimeä ei luettu, vaikka hän oli asiasta ilmoittanut seurakunnalle ja jäänyt siihen käsitykseen, että nimi luettaisiin kirkossa. Häntä jäi asia harmittamaan, koska lapsella oli nimi, mutta joka paikkaan tuli nimitys ”tyttövauva” eikä lapselle annettu nimi.

Mä olin sitten mun esikoisen kanssa siellä [kirkossa]. Mies ei halunnut lähteä. Oltiin siellä takarivissä ja mä itkin koko ajan, mutta kuitenkin silleen, että joku nainen siinä vieressä vähän katso varmaan... Tai mulle tuli semmoinen olo, et vähän paheksuvasti, mutta... mutta... tai ei luettu nimeä mutta luettiin se ”tyttövauva” et se jotenkin särähtää tai tämmöiset ihan pienet asiat korostuvat tommoisessa tilanteessa. Ja mä muistan, et mä nimenomaan sanoin silloin kun sitä hautapaikkaa

varasin niin nimenomaan sen nimen. Et se on... pieni asia, mut tuntuu isolta ... joissain tilanteissa.

Taina

Jaska puolestaan sai seurakunnan suostumaan siihen, että lapsen nimi luetaan, mutta koki kovasti vastoinkäymisiä asiaa selvitellessä.

Että jos me haudataan tyttö tuonne hautausmaalle, niin eikö se silloin ole tarkoitus, että sekin nimi luetaan sinne seurakun... tai kirkossa ja lehteen tulee ilmoitus. Sitten tappelun jälkeen saatiin paikalliseenkin lehteen, että mikähän se oli Pikkuvauva [Sukunimi] tai joku tällöinen. Mutta kuitenkin se oli semmoista outoa omasta mielestä tavallaan... se asia. Paljon se katkeruutta tietysti aiheutti... se asia.

Jaska

Lopulta nimi luettiin kirkossa, mutta Jaska joutui tekemään sen eteen paljon työtä, mikä itsessään turhentaa koko asiaa. Nimen lukemisessa kirkossa on kyse siitä, että lapsen ihmisyyttä tunnustetaan todelliseksi ja että vanhemmilla on yhteisön silmissä oikeus surra häntä. Jos nimen lukeminen toteutuu vasta suuren vaivan jälkeen, prosessi antaa sellaisen vaikutelman, että yhteisö ei varsinaisesti tahdo tunnustaa kuolleena syntyneitä todelliseksi lapseksi, vaan pyrkii vain tekemään mieliksi. Mikäli seurakunnat tahtoisivat korostaa, että heidän jäsenensä ja jäsentensä lapset ovat merkityksellisiä, niin tämä voitaisiin käytännössä osoittaa pienillä asioilla.

Yleinen, joskin kristillisen teologian näkökulmasta virheellinen näkemys, siitä, että lapsi saa kasteessa nimen, näkyi haastattelussa useasti. Samanaikaisesti usein kuitenkin tiedostettiin, että nimen voi antaa ilman kastettakin. Käsitys siitä, että lapsi saa kasteessa nimen ei ole täysin perusteeton. Ensinnäkin kastava pappi yhä edelleen on velvollinen tarkistamaan, että lapselle annettava nimi on lainmukainen ja hän myös vie tiedon nimestä väestötietojärjestelmään. Toiseksi kirkkohistoriasta voimme lukea, että usein, kun lähetysaarnajat kastoivat pakanakansoja, kastetut saivat uuden kristillisen nimen.³⁹⁰ Liisa kuvaa pohdintaansa tästä asiasta seuraavasti.

Antaahan ne kirkkoon kuulumattomatkin lapselle nimen, [naurahdus] niin tavallaan, et tietysti se ei ole niin... se on ehkä hiukan... se on tällöinen, joka ehkä elää meidän... [kulttuurissa] ... Tai niin kun et painettiin [Pikkuveljen] ristiäisten jälkeen, niin me ei laitettu, että

³⁹⁰ Lempiäinen 2003. Mainittakoon tässä vielä anekdootti omasta työstäni seurakuntapappina. Olin vuonna 2015-16 mukana turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävässä työssä, jossa eräs irakilaismies tahtoi kääntyä kristityksi. Hän halusi ehdottomasti ottaa uuden, kristillisen nimen. Keskustelin hänen kanssaan siitä, että se ei ole kirkon näkökulmasta välttämätöntä, mutta hän oli asiassaan erittäin varma ja otti uuden nimen.

”kasteessa sai nimen” vaan kastettiin... jotenkin se, että tavallaan erotettiin se... vaikka se paljastettiinkin vasta siellä.

Liisa

Se, että kaste ei ole vanhempienkaan mielestä varsinainen nimenantotilaisuus näkyy siitäkkin, että monilla vanhemmilla nimi oli jo mietitty valmiiksi ja siksi oli luontevaa edelleen kutsua lasta sillä nimellä, jota oli siihen asti käytetty.

Jos olisi elävänä syntynyt, niin se olisi hyvin mahdollista et nimi olisi vielä muuttunut, mutta kun siinä vaiheessa oli tommoinen ajatus nimestä, niin sitten se hänelle jäi.

Sinikka

Kasteen kohdalla näkyy selvästi ero siinä, oliko haastateltavan lapsi kuollut kohdussa vai kuoliko hän synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen. Pian syntymän jälkeen syntyneille järjestettiin kastejuhla tai heidät ehdittiin hätäkastaa synnytyksen yhteydessä. Osaa synnytyksessä kuolleista ei kuitenkaan ehditty hätäkastaa ja heidän vanhemmillaan sekä kohtuun kuolleitten vanhemmilla kysymys kasteen puuttumisesta oli aihe, josta kerrottiin. Ne vanhemmat, joiden lapsen kastetta ehdittiin valmistella, kokivat kastejuhlan erittäin tärkeänä osana lapsensa elämää.

Hätäkastetta ei tunneta niin kutsutuissa vapaissa suunnissa, jossa kasteella ei ole merkitystä pelastuksen kannalta ja kastamaton lapsi pelastuu automattisesti. Perinteisissä kirkkokunnissa, joihin luterilaisuuskin kuuluu, suhtautuminen kasteen puuttumiseen vaihtelee. Jyrkin kanta on katolisella kirkolla, jonka mukaan kastamaton ei voi pelastua, joskin kuolleen syntyneiden kohdalla kannassa on ollut toisenlaisia sävyjä ja paavi Benedictus XI myös ajoi kirkon opin muuttamista tältä osin. Ortodoksisen kirkon mukaan kuolleen syntynyt joutuu eräänlaiseen suhteelliseen autuuteen, mutta idän kirkon suhtautuminen perustuu yleisestikin enemmän mysteereiden äärellä olemiseen kuin rationaaliseen teologiseen reflektioon, ja ortodoksisen ajattelun mukaan kaikki elämä on jo sinänsä pyhää. Lutherin opetusten mukaan ilman uskoa kaste on hyödytön, mutta kasteen puute sinänsä ei ole pelastuksen este, sen sijaan kasteen halveksiminen on, koska se ilmentää, että ihminen ei ole välittänyt Jumalan lupauksista ja käskyistä eli ei ole uskonut Jumalaan.³⁹¹ Monimuotoisessa tämän päivän suomalaisessa luterilaisuudessa käsitykset luultavasti vaihtelevat Lutherin käsityksen ja vapaiden suuntien käsitysten välillä.

Ne haastateltavat, joiden uskonkäsitys on lähempänä vapaiden suuntien käsitystä eivät kokeneet kasteella tai sen puutteella olevan suurta merkitystä. Monelle muulle taas hätäkaste tai sen (tai kasteen puute yleensä) oli pohdiskelua ja huolta aiheuttanut asia. Kasteen puute merkitsi yhtäältä sitä,

³⁹¹ Itkonen 2012, 6-7, 11.

että kirkon järjestelmä ei ole tuntenut vainajaa jäsenekseen ja tämä on vaikuttanut monessa kohtaa lapsen nimen käyttöön kirkon jumalanpalveluselämässä ja muussa toiminnassa. Nimen käyttäminen on tarkoitukseton kannanotto siihen, onko lapsi yhteisölle olemassa, mikä puolestaan on äänioikeudettoman surun problematiikan ytimessä. Toisaalta kasteen puute oli hengellinen kysymys. Mitä kaste merkitsee esimerkiksi pelastuksen kannalta? Pääseekö lapsi taivaaseen?

Useimmat haastateltavat puhuivat siitä, että keskusteluissa esimerkiksi kirkon työntekijöiden kanssa kuolleena syntyneiden lasten iankaikkinen kohtalo vaikutti asialta, johon kirkolla ei ole selvää kantaa. Eräs haastateltava totesi, että vaikutti siltä, että asia riippui siitä, kuka kysyi ja keneltä. Aulille asia oli luovuttamattoman tärkeä.

Meille oli hirveän tärkeää tietää se, että miten kirkko suhtautuu semmoisiin lapsiin, jotka ovat kuolleet ennen kun ne on kastettu... Ja me haluttiin ihmisiltä sairaalapastorilta ja papilta, joka sitten hautasi tai oli siunannut [Tytön] hautaan, niin niitten ihmisten mielipiteet ihan selkeästi kuulla ja tietää, että miten Raamattu opettaa tai miten kirkon työntekijät tulkitsevat Raamattua ja haluttiin tavallaan tietää se, että onko meidän vauva siis pelastettujen joukossa. Koska silloin tuntui kauhean pahalta se ajatus, että... kasteella otetaan seurakunnan jäseneksi ja mä käänsin sen mielessäni toisin päin, että kun vauva ei oo kastettu, niin se ei oo seurakunnan jäsen... mä olisin halunnut kuulla, että kun mä kysyn sitä papilta, niin se vastaa heti ilman mitään empimistä [itkee ja ääni sortuu]... että meidän vauva on turvassa. Ja että se on seurakunnan jäsen kirkon jäsenten mielestä.

Auli

Aulin kaipuu kuulla papilta vakuutus, että hänen lapsensa on pelastettu, on riippaisevan kova. Hän viittaa käsitykseen, että vain kirkon jäsenet pelastuvat, mikä ei ole mitenkään tuntematon käsitys kirkollisen ajattelun historiassa. Esimerkiksi kirkkoisä Cyprianus (200-258) kirjoitti: *extra ecclesiam nulla salus*, kirkon ulkopuolella ei ole pelastusta.³⁹² Tämän päivän suomalaisessa kontekstissa samoin ajatellaan esimerkiksi vanhoillis-lestadiolaisessa herätysliikkeessä, mutta heillä tämä ei tarkoita, että kastamattomat lapset eivät pelastuisi, vaan lapsi on jo valmiiksi vanhurskas, koska kuuluu Jeesuksen lunastamaan ihmissukuun.³⁹³ Kun Cyprianus 200-luvulla puhui kirkosta, hän puhui yhteisestä kristillisestä kirkosta, joka ei ollut jakautunut eri kirkkokuntiin. Samalla tavalla, kun puhutaan Kristuksen kirkosta, tarkoitetaan kaikkia kristittyjä tunnustuskunnasta riippumatta ympäri maailman ja tähän – ei siis mihinkään tiettyyn kirkkokuntaan - kuuluminen

³⁹² Tarvainen 1986, 32. Kirjoitus sisältyy Cyprianuksen kirjaan *Katolisen kirkon ykseydestä*.

³⁹³ Väisänen 2001, 237-240.

voidaan nähdä myös pelastuksen ehtona. Varhaisen kirkon aikana kristityn vanhemman kohdussa ollut vauva nähtiin pelastettujen joukkoon kuuluvana.³⁹⁴ Aulin kohtaama pappi oli tästä asiasta hänelle puhunut ja Auli oli kokenut ajatuksen lohdulliseksi. Auli ja useampi muukin vanhempi kaipasi kuitenkin nimenomaan perusteluja ja kirkon mielipidettä, ei pelkkää empatiasta nousevaa myötäilyä sen tärkeyttä unohtamatta.

Mun mielestä olisi kohtuullista, koska se lapsen menettäminen on niin hirvittävä asia, että ei tarvitsisi oikeasti miettiä, eikä pohtia, eikä yrittää itse ottaa selvää, et miten sille lapselle nyt käy. Jos ajatellaan uskontoa ja uskoa ja kirkkoa ja Jumalaa ja kaikkea. Kaikkien kirkon työntekijöitten jotenkin pitäisi vakuuttaa ihan semmoisella olemuksella ja ilmeillä ja eleillä ja äänensävyillä ja äänenpainoilla ja kaikella mahdollisella se, että ne ei ajattele, edes semmoista mahdollisuutta, että se lapsi ei pelastu.

Auli

Suomessa ihmisillä on paitsi etunimi, myös sukunimi. Aviopareilla, joilla on sama sukunimi, ei sukunimen käyttäminen kuolleesta lapsesta ole yleensä ongelma. Tutkimuksessa ei tullut vastaan, että seurakunnan taholta sukunimen käyttöä olisi tahdottu rajoittaa – kuten edellisistä lainauksista käy ilmi, tarjottu vaihtoehto oli tyttö/poikavauva Sukunimi tai vastaava ratkaisu. Aina ei sukunimenkään antaminen ole selvää. Irja keskusteli miehensä kanssa nimen antamisesta heidän kuolleena syntyneelle lapselleen ja molemmille nimen antaminen oli tärkeää. Koska he eivät olleet naimisissa, keskustelua oli myös sukunimestä. Tämä avaa aivan uuden ongelmakentän. Suomalainen lainsäädäntö ei tunne kuolleena syntyneitä lapsia, heitä ei kirjata väestörekisteriin edes äidin tietoihin. Jos kirjaus tehtäisiin, olisi seuraava kysymys isän asemasta, koska kuolleena syntyneelle lapselle ei voi tehdä isyyden tunnustamista. Koska lainsäädännön näkökulmasta lasta ei ole olemassa, niin ei ole isäkään. Irja kiusoitteli miestään sillä, että hautakiveen ja kirkollisiin ilmoituksiin laitetaan hänen sukunimensä eikä miehen sukunimeä, elleivät he mene naimisiin. Vaikka Irja ei asiassa ollutkaan tosissaan, keskustelu paljasti, miten merkityksellinen asia hänen miehelleen oli. Mies, joka Irjan kertoman mukaan muuten on hyvin joustava kaikissa asioissa, ei tässä joutanut yhtään: Tämä tyttö on meidän sukua! Se, että kuolleena syntyneen lapsen kohdalla lapsen isää ei näy missään rekisterissä, oli kipeä asia myös Aulille. Pahalta tuntui sekin, että lapsesta ei ylipäättään jää mitään jälkeä väestörekisteriin.

Seurakunnalta kyseltiin, että tuleeko tai että kun me haluttaisiin, et se vauva näkyisi niissä... mitkä ne ovat ne meidän sivut, et ne... et tavallaan, et näkyisi seurakunnan sivuilla, että meillä on lapsi. ...et jos joku haluaisi vaikka tutkia sukua joskus taannehtivasti joskus vuosien

³⁹⁴ Väisänen 2001, 340-341.

päästä, kun meitä ei ole enää olemassa, niin näkyisi, että meillä on lapsi. Mutta nekin olivat kauhean kinkkisiä juttuja ja kaikki semmoiset me koettiin... tavallaan kaikissa asioissa mitätöitiin näitä kohtukuolleita lapsia ja ne ei ollut mitään, ne ei ollut missään, ne olivat täysin näkymättömiä. Ja sitä oli kauhean vaikea hyväksyä.

Ku siinä oli selityksenä, että kun lapsi sitä ei ole kastettu se ei ole seurakunnan jäsen niin sen takia se ei tule automaattisesti sinne minne kirkonkirjoihin vai mihin perhesivuille vai mikä se on...

Me halusimme että meidän vauvaa kohdeltaisiin sillä lailla ihan samanlaisena ihmisenä ja yksilönä kuin kaikkia muitakin ihmisiä. Ja [Paikkakunnalla], kun me asuttiin [Paikkakunnalla] siellä tuli paikallislehti, jossa oli sitten ne seurakunnan kuolleet ja syntyneet ja kastetut kaikki, niin me sitten sitä vängättiin, et me halutaan, et se vauva näkyy siellä. Et meillä, meidän vauva on kuollut ja me halutaan et se näkyy siellä. Siinä lehdessä siellä palstalla, missä ne muutkin kuolleet on. [kiihtyy] Niin sekin oli kauhean kinkkinen... sinne piti vaatimalla vaatia.

Mutta se on kauhean... Enkä mä hyväksy sitä vieläkään, että [Mies] on isän tai miehenä lapseton sillä tavalla, että sillä ei näy [missään].

Auli

Aulin kertomuksesta käy hyvin selvästi surun yhteisöllinen ulottuvuus. Jos ympärillä olevat ihmiset eivät tunnusta menetystä, suruprosessi vaikeutuu. Hyvin näkyy sekin, millä yksinkertaisilla tavoilla tämän tunnustamisen voisi antaa; toimia samalla tavoin kuin muidenkin kuolleiden kohdalla.

4.2.3 ENKELIVAUVA

Enkelivauvalla tarkoitetaan tässä kohtaa sitä, että kuollut lapsi on nyt taivaassa tai jossain muussa paikassa – toisin sanoen hänen elämänsä jatkuu. Miltei kaikki haastateltavat vanhemmat uskoivat tai ainakin toivoivat, että heidän lapsensa oli yhä olemassa jollakin meille salatulla tavalla.³⁹⁵ Useimman haastattelun loppupuolella kysyin haastateltavalta, missä hän ajattelee lapsensa olevan nyt. Osa haastateltavista liittyi selkeästi ja tietoisesti kristillisen uskon perinteiseen tulkintahorisonttiin ja totesi lapsensa olevan taivaassa.

³⁹⁵ Vrt. Glaser & al. 2007, 397-398. Tässä tutkimuksessa 32 % kohtukuoleman kokeneista vanhemmista luotti siihen, että heidän lapsensa on turvassa ja he tapaavat hänet kuoleman jälkeen. Joka kolmas vanhempi kuitenkin kamppaili vielä yli 3,5 vuoden jälkeen miksi lapsen piti kuolla-kysymyksen kanssa. Erityisen mielenkiintoinen havainto tässä tutkimuksessa on se, että niin emotionaaliset, sosiaaliseen verkostoon ja fyysiset oireet heikkenivät selvästi yli 3,5 vuoden jälkeen menetyksestä verrattaessa tilannetta heti ja puoli vuotta tapahtuman jälkeen, mutta kognitiiviset vaikeudet pysyivät samoina.

Se on taivaassa. Se taivas on semmoinen, ei jossakin tuolla [osoittaa ylöspäin] vaan se on semmoinen paikka mihin kerran kaikki mennään... tai ei kaikki, mutta kaikki jotka haluavat, niin pääsee sinne.

Pekka

Taivaassa ne on siellä ukin kanssa.

Leila

Jotkut toivat selkeästi esiin jälleennäkemisen toivon, mikä on kristillisen uskon ydinasioita suhteessa kuolemaan. Markku kiinnittää huomiota siihen, kuinka lapset kyselevät tarkkoja kysymyksiä edellä mainituista kristillisen ylösnousemustoivon yksityiskohdista. Sinikka puhuu puolestaan tahdosta ajatella jälleennäkemistä ja se saa hänet pitämään kiinni uskosta tuonpuoleiseen.

Kyllä se, kyllä se varmaan siellä taivaassa on. Sitä ainakin [Isoveljelle] toivotetaan niin paljon, kun hänellä on niin tarkkoja kysymyksiä että mitenkä se voikaan olla, että kun se on sinne hautaan laitettu, niin että mitenkä se nyt on siellä taivaassa, niin kyllä se vissiin tolle lapselle niin kyllä se ehkä nyt on jollain tavalla sinuksi päässyt sen asian kanssa, vaikka se on siellä haudassa se on siellä taivaassa kuitenkin ja kyllä minäkin näin uskon. Että vielä me jonain päivänä varmaan tavataan taas.

Markku

Et kyllä mä haluan ajatella sitä jälleennäkemistä, et joskus itsekin kuolee ja sitten varmaankin pojan tapaa. Kyllä mä sen verran uskon tähän tuonpuoleiseen.

Sinikka

Anne puolestaan koki, että hänellä on nyt parempi syy pysyä Jumalan kanssa väleissä, jotta näkisi lapsensa sitten taivaassa - tosin hän sanoi asian pieni pilke silmäkulmassaan. Tässä nähdään myös, että lapsen menetys koettelee ihmisen jumalasuhtetta, kuten Harri Koskelan tutkimuksesta käy ilmi.³⁹⁶ Samoin kuin Matti myös Anne tunsi vihaa Jumalaa kohtaan.

Mä olin tosi vihainen ja sitten mulla oli jossakin vaiheessa kevättalvella semmoinen hirveä hätä, että no... että pakkohan mun on uskoa Jumalaan ja olla jossakin väleissä sen kanssa, että olisi tavallaan se jälleennäkemisen toivo olemassa. Että jos mä nyt tässä oman taivaspaikkani tahallaan sumutan omilla tekemisilläni ja

³⁹⁶ Koskela 2011, 185-191.

törkeysilläni niin sitten on turha enää pullikoida siellä porteilla siinä vaiheessa, että... [naurahtaa] että näin.

Anne

Osalla usko lapsensa taivaassa olemiseen oli enemmän toivon tai tahdon asia kuin vahvaan uskoon perustuva.

Kyllä kai se taivaassa on... kyllä mä näin ainakin haluun uskoa.

Mika

Mä itseasiassa tajusin, ensimmäisen kerran, et miten lapsenuskoinen mun usko on edelleenkin, että... että... mä todella niin kuin halusin uskoa, et se lapsi on taivaassa.

Leena

Liisa kuvaa sitä, kuinka lapsen olemassaolo kuoleman jälkeen on järjellä ajateltuna mysteeri, mutta hän antaa sen olla sellainen. Liisa toteaa myös, että jos ei muuta ole, niin ainakin lapsi on olemassa siksi, että hänet muistetaan.

No silleen mä varmaan ajattelen, että... se on jossain, mitä mä en... paikassa jota mä en osaa... et siellä maassa on ne maalliset jäännökset, mutta et se sielu on jossain, jota mä en osaa järjellä aja... ajatella ja sanotaan ehkä et ... ehkä mun on helpointa ajatella, et on jotain... et jos ei muuta, niin se et kun me muistetaan [Poika] niin hän ikään kun on olemassa... mutta et ... se on vähän semmoinen et mä... yritän välttää liikaa järjellä ajattelua siinä kohtaa, että... että jos alkaa liikaa järkeilee, niin... mutta se on ehkä semmoinen helpoin just ajatella, että on jotain jota ei tiedä, joka selviää joskus.

Liisa

Yhteiskunnan maallistuminen näkyi tässä kysymyksessä selvästi. Monen voi olla vaikea kertoa toivostaan, jonka mukaan heidän kuolleena syntynyt lapsensa elää vielä jossakin toisessa todellisuudessa. Liisakin oli mukana sellaisissa yhteisöissä, jonka valtakurssissa kaikki mitä ei voi tieteellisesti todistaa on ”huuhaata”. Luultavasti siksi hän tunnustaakin, että tätä asiaa ei pidä liikaa järkeillä. Länsimaisissa yhteiskunnissa, jossa kuolema on piilotettu ja lapsikuolleisuus saatu hyvin vähäiseksi, on tietyllä tavalla varaa suhtautua kuolemaan liittyviin uskonnollisiin käsityksiin ylimielisesti vanhentuneina. Kuoleman surun raastaessa sydäntä viileän analyttinen suhtautuminen ei enää ole mahdollista ja tällöin voi tulla arvokkaaksi se toivo, johon ihmiskunta on tarrautunut tuhansien vuosien ajan – meidät otetaan vastaan kuoleman tuolla puolen. Tämän takia on tärkeää, että seurakunnissa ei olla tässä asiassa liian yhteiskuntakelpoisia vaan toimitaan avoimesti kristillisestä toivosta käsin, jotta niille, jotka tahtovat tähän toivoon tarttua on paikka edes jossain

yhteisössä. Yksittäisiä, usein loukkaaviksi kliseiksi jääviä lauseita enemmän tällä tarkoitan yhteisöä, jossa on tilaa elää surunsa kanssa ja turvata kuoleman voittavaan rakkauteen.

Taina on kamppailut samojen ongelmien kanssa suhteessa kuoleman jälkeiseen elämään kuin Liisakin ja samoin kuin Markun kohdalla, hänenkin tapaansa puhua asiasta on vaikuttanut keskustelu muiden lasten kanssa.

Lapset ajattelevat hirveän konkreettisesti, niin niille mä sanon, et [Tyttö] on taivaassa, mun äidin luona. Et... mutta en mä tiedä onko sitä semmoista paikkaa olemassakaan.

Mulle ei jotenkin kukaan ei pysty todistamaan sitä, et on näin tai näin, et on tai ei ole jotenkin. On vaikea uskoa semmoiseen, mitä ei pysty jollain tavalla konkreettisesti... Ehkä se liittyy myös osittain siihen, että mun työkin on tämmöistä loogista ja semmoista, ja kun tämä ei ole looginen asia. Niin, en tiedä. Tosi vaikea sanoa. Mutta kyllä mä luulen, et mä tällä hetkellä pohjimmiltaan, sillä tavalla uskon, et se on... on jossain. Muuta kun se, tosiaan se kuoppa siellä hautausmaalla. Tai ainakin haluan uskoa.

Taina

Tieteellisen maailmankatsomuksen työyhteisössä Tainakin on tottunut ajattelemaan kriittisesti asiasta kuin asiasta ja myös etsimään perusteluja ja todisteita asioille. Hän nostaa esiin sen tosiasian, että jos yhtäältä ei voida todistaa, ettei taivasta ole olemassa ei toisaalta voida todistaa, ettei sitä olisi olemassa. Filosofisessa keskustelussa todistustaakka olisi sillä, joka väittää jonkun olevan olemassa, mutta kun puhutaan surusta, Tainan ajatus antaa kuoleman jälkeiselle elämälle sen verran tilaa, että hän voi siihen varovasti tarttua.

Myös Aulille kysymys lapsen kohtalosta oli tärkeä. Hän mietti voiko kastamaton lapsi pelastua. Hän oli tavannut useampia pappeja, jotka kukin olivat pyrkineet selittämään asiaa ja vakuuttaneet, että hänen lapsensa on turvassa. Jälkikäteen katsoen Auli ei kuitenkaan epäillyt lapsensa kohtaloa, koska hänen mielestään Jumala ei olisi mikään Jumala, jos hän ei ottaisi kuolleena syntynyttä lasta luokseen.

Niin aivan, koska mä olen nyt miettinyt sitä, näin jälkikäteen, että en minä itse tavallaan epäile sitä asiaa. Että mun mielestä ihmiset, jotka... ihan kirkon työntekijät, papit ja näin,... jos ne tavallaan epäroï, et he ei tiedä, et mitä pitäisi vastata tommoiseen kysymykseen, niin mä en siitä pahoita mieltäni, koska mä itse ajattelen niin, että ei Jumala voi olla ottamatta tommoista vauvaa [liikuttuu] luokseen. Et ne on ihmisen [itkuisella äänellä] omia vääriä tulkintoja, jos joku on eri mieltä. Mä oon sitä mieltä.

Auli

Ajatus, että rakastava Jumala ei ottaisi vastaan kohdussa kuollutta vauvaa tuntuu yleisinhimillisesti katsottuna vaikealta ymmärtää. Tilannetta voisi verrata siihen, että jos kuvittelemme maailman ajan päättävän nyt ja Jumala kutsuisi taivaaseen raskaana olevan naisen. Tämän esimerkin valossa vaikuttaa järjettömältä ajatella, että kohdussa oleva lapsi jätettäisiin pelastuksen ulkopuolelle, jos äiti sinne pääsee. Kuten vanhassa kirkossa ajateltiin, lapsi on osallinen äitinsä kasteesta kohdussa ollessaan, ja samalla tavalla hän nauttii ehtoollista yhdessä äitinsä kanssa.³⁹⁷ Aikuiskastetta opettavien kristillisten yhteisöjen kohdalla kaste ei ole välttämätön pelastukselle ja pienet lapset pelastuvat automaattisesti.³⁹⁸

Irja pelkäsi myös, että kirkko saattaisi suhtautua kastamattomiin lapsiin karsaasti ja kysyi papilta kirkon kantaa. Pappi kuitenkin totesi, että hänen näkemyksensä mukaan lapsi pääsee taivaaseen ja Irja koki tämän tärkeäksi kuulla, vaikka ajattelikin, että ei sellaista Jumalaa voi ollakaan, joka ei heidän kuollutta tyttöään luoksensa ottaisi.

Olin nimennyt tämän teeman sanalla enkelivauva. Vaikka ihmisten usko enkeleihin vaihtelee, on vaikea löytää yhtä iskevää ja lyhyttä sanaa kuvaamaan kuollutta lasta, jonka elämä jatkuu kuoleman jälkeen. Kielikuva on myös kaunis. Kristillisen viitekehyksen ulkopuolella sanaa voi luonnollisesti käyttää monissa eri merkityksissä, mutta kristillisessä uskossa enkeli on Jumalan sanansaattaja eikä varsinaisesti kuollut ihminen. Mutta toisaalta Jeesus toteaa Matteuksen evankeliumissa, että kuoltuaan ihmiset ovat ”kuin enkelit taivaassa”.³⁹⁹ Joten ei enkeli-sanan käyttäminen kuvaannollisesti kristillisessä viitekehyksessä täysin väärin ole, varsinkin kun se kauniilla tavalla viittaa iankaikkiseen elämään.

Tämän kaltaisesti sanaa käyttää Sanna. Hänenkään ajattelussaan kuoleman jälkeinen elämä ei ole yksiselitteinen vaan sillä on monia ulottuvuuksia, joista tärkeää on myös ajatus lapsen läsnäolosta. Sannalla ajatus liittyy myös vesielementtiin.

Minä ajattelen, et hän on enkeli ja ajattelen, et hän on siis Taivaan Isän luona... Mutta silti minä ajattelen, että hän on aina lähellä, koska aina kun minä menen veden äärelle, niin hän on aina siinä. Et hän on myös vedessä tavallaan.

Sanna

Omasta lapsestaan enkelinä puhui useampi haastateltava, mutta ilmaus oli pikemminkin ekspressiivinen kuin propositionaalinen eli se oli kielikuva rakkaasta lapsesta eikä välttämättä tarkka väitelause todellisuudesta, joskin kielikuvaan liittyi useimmiten myös toivo elämästä kuoleman jälkeen. Eräs

³⁹⁷ Väisänen M 2000, 338-341.

³⁹⁸ Itkonen 2012, 6.

³⁹⁹ Matt 22:30. Myös Mark. 12:25.

haastateltava tatuoi enkelin siivet käsivarteensa paikkaan, joka on helppo piilottaa, mutta tarvittaessa lähellä, että hän voi antaa halutessaan lapsellensa suukon. Hyvin konkreettisella tavalla hänen menettämänsä lapsi kulkee aina hänen mukanaan.

Lasten kanssa asiasta keskusteleminen on monen vanhemman kohdalla ikään kuin pakottanut ottamaan kantaan tähän asiaan siten, että samalla on joutunut miettimään asiaa vastuullisesti lapsen kannalta. Pohtimaan, mikä on hänen ikänsä kannalta sopiva tapa kertoa lapsen kuolemasta ja samalla puntaroida omaakin näkemystään. Joskus lapset saattavat myös antaa vanhemmilleen lohduttavia näkökulmia.

[Tyttö] on tuolla... [osoittaa ylös] taivaassa. Tai kyllähän se on... Hautajaisten jälkeen kävimme poikien kanssa haudalla ja ne istu siinä penkillä ja sano, että... [itkee] ... Mä muistan miten [Isoveli] sanoi, että näen tuolla kirkkaan... kirkkaan pienen tähden, että tuolla se [Tyttö] on. Sitten ne kattelivat taivaalle.

Riina

Useammalla haastateltavalla näkyi myös lapsuuden uskonnollisuuden vaikutus. Vaikka uskonnoton yhteiskunnallinen diskurssi vaikuttikin joissain tapauksissa puristavan lapsenuskon tiukalle, lapsen kuoleman kohdalla uskonnollisuuden kautta voi tulla myös lohtua jälleennäkemisen toivosta. Tämä näkyy Ullan kertomuksessa, jossa Jumalaa kohtaan tunnettu viha vaihtui lapsuuden uskoon ja toivoon jälleennäkemisestä. Samalla kuolema muuttui vähemmän pelottavaksi asiaksi, josta voi laskea hyväntahtoisesti leikkiäkin.

No siis kyllähän se aluksi oli [naurahtaa] vähän semmoista haista paska -meininkiä, että ihan sama mitä kuka tahansa mulle koskaan enää yhtään mistään sanoo, että mä en usko minkään hyvän olemassaoloon eikä voi olla mitään hyvää missään, eikä koskaan. Että tämmöistä ei kukaan pistä ihmistä käymään läpi... mutta sitten kyllä se aika nopeasti kuitenkin muuttui siihen, että kun itse pienestä asti on oppinut uskomaan siihen, että joskus vielä näkee kaikki omat läheisensä ja rakkaansa ja näin, niin kyllähän se äkkiä muuttui siihen se ajatus. Lohdullisuuteen siitä, ei tämä olekaan niin lopullista ja että miksi meitä tarvitaan täällä: meillä on täällä kaksi elävää. Mutta vielä joskus tulee sekin aika, että pääsee tutustumaan siihen keskimmäiseen lapseen... ja nyt se on varmaan silleen jollain tavalla se suhde on läheisempi, harva varmaan tässä iässä pystyy sanomaan, et mulla on hautapaikka valmiina, en pelkää yhtään kuolemaa. [Naurahtaa] että kun tietää, että sitä haluaa sitten sen viereen ja et sitä kuolevaa ei enää näe samalla tavalla lopullisena täältä poistumisena, vaan se on sitten ehkä jonkun muun alku.

Ulla

Ullan kertomuksesta käy hyvin ilmi sekin, että se, että perheellä on muita lapsia pakottaa ja auttaa jaksamaan eteenpäin ja näkemään elämän mielekkäänä kuolleesta lapsesta huolimatta. Yksi merkityksellinen tekijä surussa eteenpäin jaksamisen kanssa on se, että saa menetyksen jollakin tavalla sopimaan oman elämäntarinansa tai maailmankatsomuksensa kanssa. Se, että lapsia syntyy kuolleena tai kuolee pian syntymän jälkeen, on harvalla ihmisellä kirjoitettu omaan elämän tarinaan. Tähän teemaan palataan luvussa 5.4., mutta jo tässä kohtaa nostan esiin kaksi tekijää, jotka auttavat jaksamaan surussa eteenpäin. Näistä ensimmäinen on usko siihen, että kuollut lapsi on yhä olemassa jossakin toisessa todellisuudessa. Kun ihminen turvaa tähän, se vahvistaa ajatusta, että ”minulle ja läheisilleni voi vielä tapahtua jotain hyvää, toisin sanoen kuolemakaan ei ole periaatteellisella tasolla asia, joka voi lopullisesti meitä vahingoittaa”. Aina tämäkään ei riitä. Yksi haastateltavista sanoi haastattelun jälkeen, kun keskustelimme tutkimuksestani laajemmin, että hänen uskonsa siihen, että vauva on taivaassa, on saanut hänet miettimään itsemurhaa, jotta hän pääsisi kuolleen lapsensa luokse. Suurin syy, miksei hän ollut kuitenkaan niin tehnyt, olivat hänen elossa olevat lapsensa. Toinen jaksamisen voimaa antava tekijä on se, että tärkeä tehtävä on kesken. Tällainen voi olla se, että muiden elossa olevien lasten hoitamisen takia on jaksettava.

4.3 MENETYKSEN TODELLISUUDEN KOHTAAMINEN

4.3.1 YHDESSÄ OLEMINEN

Tärkeimmällä sijalla menetyksen todellisuuden kohtaamisessa on yhteinen aika, jota vanhemmat viettivät lapsensa kanssa. Kuolleen lapsen näkeminen herätti aluksi kahdenlaisia tunteita. Useimmat haastateltavista kertoivat, kuinka lapsen näkeminen oli luontevaa ja kuinka hänessä oli samaa näköä kuin isoveljessään tai -sisarensa. Toisille tilanne oli aluksi pelottava ja helpotti jonkin ajan kuluttua. Tuulia tiivistää hyvin omassa kuvauksessaan kokemustaan sairaalassa kuolleen lapsen kanssa.

Kyllähän ne oli ne hetket, mitä silloin sai sen kuolleen vauvan kanssa olla [liikuttuneena], ei niitä unohda koskaan ja sitä tunnelmaa mitä se oli, kun se syntyi se kuollut vauva ja sen sai tuohon rinnan päälle ja se ihokontakti siinä ja ihan samalla lailla kuin elävillekin lapsille, mutta se oli sen kuolleen kanssa ja se oli niin... jotenkin niin hauras tai semmoinen... hän ei painanut kuin kaksi kiloa seitsemänsataa kahdeksankymmentä... et en tiedä onko normaalipainoinen [Tyttökin] oli, mutta en tiedä mistä sitten johtui, et hän oli niin hentoinen kuitenkin. Niin olisiko se tunnin ollut siinä sitten ja otettiin niitä jalanjälkiä, mittailtiin päänympärykset ja kuvia hirveästi otettiin ja

sairaalassa käytiin kappelissa... Pariin otteeseenko me siellä käytiin häntä kattomassa...

Tuulia

Tuulian kertomuksesta käy hyvin esille se, että vastasyntynyt vauva ei ole vielä kylmä, vaikka olisi ollut jo aiemmin kuollut. Matti kertoo, kuinka heidän poikansa näytti aivan samalta kuin elävänä syntyneetkin vauvat, sillä poikkeuksella, että hän oli hiljaa. Sinikka puolestaan mietti asiaa hetken, mutta sairaalapastorin rohkaisemana otti vauvan syliin, mikä oli hyvä ratkaisu.

Kysyinkin tältä papilta silloin muistaakseni, että kannattaako sitä lasta sitten katsoa ja hän kehotti kyllä, totta kai otat syliin ja ei se sitten yhtään ollut... se oli sitten maailman luonnollisin asia sitten kun oli syntynyt, että piti sylissä.

Sinikka

Tuulia toteaa, että kuolleena syntyneen näkeminen ja syliin ottaminen voivat tapahtua hyvin luontevasti. Sen sijaan Minna ja Leena kokivat aluksi, etteivät he tahtoneet nähdä kuollutta lastansa. Kätilö sai Minnan lopulta suostumaan katsomiseen, mutta syliinsä Minna ei uskaltanut lasta ottaa. Leena puolestaan olisi halunnut väistää koko tilannetta.

Mutta mulla oli sellainen olo, et mä haluan panna sen pois jotenkin, et... että mä pelkäsin sitä kuolemaa, et se jotenkin ei ollut se mun lapsi, vaan se oli kuolema.... ... Ja mua pelotti kohdata se lapsi. Mä en olisi millään halunnut ottaa sitä syliin. Ja onneksi siitä otettiin paljon valokuvia ja mä pidin sitä sylissä, mutta mulla ei ole mitään muistikuvaa siitä, valokuvat vaan kertoo.

Leena

Sekä Minna että Leena saivat henkilökunnalta tukea kuolleen lapsen katsomiseen. Leena kertoi olevansa asiasta myöhemmin kiitollinen. Kuten jo todettua, tutkimustieto tukee menetyksen kohtaamista, lapsen näkemistä ja sylissä pitämistä. Kaikille se ei kuitenkaan ole välttämättä paras ratkaisu. Ratkaisua tehdessä vanhempia on luonnollisesti kuultava ja vauvan katsomista voi lämpimästi suositella.

Lapsen syntymän jälkeen vanhemmat saivat viettää aikaa kuolleen lapsensa kanssa. Markku kertoo, kuinka hän katseli kuollutta lasta, joka näytti nukkuvalta ja hän odotti, että jos vauva sittenkin heräisi. Markku luultavasti kyllä tiesi, ettei hänen tyttärensä voi herätä, mutta katsoessaan tätä ja muistaessaan, kuinka hänen aiemmat lapset saman näköisinä nukkuivat ja sitten heräsivät, hän viipyi toivossa, että jos tämäkin lapsi kuitenkin heräisi.

Vauvan syntymän jälkeen kuollut lapsi puetaan kuten elävänäkin syntynyt. Monelle oli tärkeää, että sai itse pukea lapsensa. Jotkut puolestaan kokivat jälkikäteen, että olisivat halunneet itse pukea lapsensa, vaikka itse tilanteessa kättilön antama apu oli tuntunut hyvältä. Sitten vauva luovutettiin pois, mikä oli monille hankala tilanne, lasta ei olisi haluttu jättää. Monet kävivätkin katsomassa ruumishuoneella lastaan, Liisa kävi – ollessaan vielä itsekin sairaalassa - laulamassa lapselleen tuutulaulut.

*Et se oli aika rankka paikka jättää hänet ruumishuoneelle ja toisaalta se oli sitten kun... olikohan siellä yksi arkku entuudestaan... et... et...
Pidin kyllä sylissä ja muuta siinä vaiheessa että... se oli toisaalta ehkä helpotti sitä luopumista, että oli pitänyt ensin sitä lämmintä poikaa sylissä ja pikkuhiljaa kuitenkin tavallaan, et tämä on nyt tämä kuori.*

Liisa

Monet kävivät patologian laitoksella pukemassa lapsen eli arkuttamassa vainajan. Tällä oli suuri merkitys menetyksen todellisuuden kohtaamiselle. Vauvan hakeminen patologian laitokselta oli monille kokemus siitä, että vauva ei enää ole heidän lapsensa, vaan kylmä kuori. Jaskan kertomuksessa näkyy, kuinka hän koki vahvasti, että oli jättänyt lapsensa yksin patologian laitokselle, mutta tämä tunne hellitti, kun kuoleman todellisuus vahvistui.

Mehän sitten yritettiin... Mentiin ihan yhtäkkiä vaan sinne ajeltiin sinne... mikä se sitten nykyään onkaan, siis patologian laitos kuitenkin... että olisimme päässeet katsomaan vielä välissä, mutta siinä oli jonkun omaiset hakemassa omaa sukulaistaan ja ei me sitten päästy ja sitten käytiin kuitenkin hakemassa ja puettiin ja se oli tavallaan se... se, kun... siihen asti kun odotettiin sitä, että saadaan hakea, niin kyllä siinä oli koko ajan semmoinen olo, että lämmin pieni pehmeä lapsi on siellä yksin. Sitten kun käytiin hakemassa tyttö ja puettiin, niin se oli tietenkin avattu, et selviää mikä sen on aiheuttanut. Oli kylmä ja litteä ja viimeisen päälle kuollut. Niin se auttoi kuitenkin hirveästi, koska siinä vaiheessa sen ymmärsi, et lapsi on sillä lailla kuollut, koska siinä on vain se ”tyhjät kuoret”

Jaska

Aulille ruumishuoneelle meneminen tuntui vastenmieliseltä. Oma puoliso ja sairaalapappi toimivat kuitenkin rohkaisijana käynnille ja käynnistä muodostuikin Aulille hyvin tärkeä muisto, joka auttoi ymmärtämään menetyksen todellisuutta. Auli kertoo, ettei olisi halunnut eikä uskaltanut lähteä lastaan pukemaan, mutta koska mies tahtoi niin tehdä, hän lähti mukaan. Myöhemmin hän totesi, että se oli hirvittävän tärkeä asia, että hän näki vauvan kuolleen ja oli erittäin kiitollinen sairaalapastorille, joka oli tukenut lapsen katsomista.

Sanna ei katsonut enää ruumishuoneelle mennessään lastaan eikä pukenut häntä arkkuun ja asia jäi häntä harmittamaan, vaikka hän kuitenkin on hyväksynyt päätöksensä. Tässä päätöksessä sairaalapapilla oli merkittävä osuus.

Tosiaan niin, me ei saatu nähdä enää vauvaa siinä kohtaa, et tämä pappi oli katsonut ja sanoi, että hän suosittelee, että tässä kohtaa pitäisi nyt sen muiston sieltä sairaalasta... että niin paljon tullut muutoksia vauvaan, että ... hän ei enää ihan suosittelle vauvaa katsottavan.

Ja hän sitten lupasi pukea vauvan sen verran kun pystyy ja niihin vaatteisiin, mitkä me tuotiin ja asetella arkkuun. Et minun täytyy vaan luottaa siihen, et hän on laittanut sillä tavalla ja... siinä kohtaa se kyllä harmitti hirveästi, mutta ... mutta kyllä minä sitten sen ymmärsin ja hyväksyin, että näin se ehkä voi olla parempi. Vaikka monesti vanhemmat siinä kohtaa, kun ne itse haluaa nähdä, niin on myös valmiita siihen... näin olen kuullut, mutta... se oli sillä hetkellä ihan... sen hetken mukaan pitää toimia ja sen... on turha enää jossitella, et se tapahtunut niin ja me ollaan ihan tyytyväisiä siihen päätökseen

Sanna

Selvää on, että sairaalapapilla on suuri vastuu tällaisessa tilanteessa. Tärkeintä olisi, että tehtävässä toimivan henkilön oma suhde kuolemaan ja kuolleisiin on riittävän tasapainoinen, jotta hän pystyy antamaan vanhempien kannalta mahdollisimman oikean kuvauksen tilanteesta. Sairaalapappi toimi tässä oivallisesti kuitenkin sen suhteen, että hän ei sanellut, mitä pitäisi tehdä, vaan antoi suosituksensa ja vanhemmat saivat päättää, mitä tehdä. Lisäksi hän auttoi päätöksessä lupaamalla täyttää vanhempien toiveen, että lapsi saisi päällensä tietyn asusteen. Tarkoitukseni ei tässä ole arvostella puoleen tai toiseen sairaalapastorin päätöstä, (eikä se ole mahdollistakaan, koska en itse ole nähnyt lasta), mutta kuten Leenan kertomuksesta ilmenee, joskus vastaavan kaltainen suositus on perusteltu.

...ja sitten me haettiin itse se omalla autolla sieltä... sieltä... ruumiinavauksesta ja yhdessä tämän patologin kanssa pyöriteltiin se semmoiseen... pakettiin ja ... se on jotain ihan järkyttävää... niin lyttänä lapsi, kun veri on valunut alas ja se on vaan semmoinen paperisuikale...

Leena

Muisto lyttänestä lapsesta, joka oli kuin jonkinlainen paperisuikale, luultavasti traumatisoi enemmän kuin vapauttaa traumasta. Aina ei ole

hyväksi tietää kaikkia yksityiskohtia kuolemasta, joskus se on puolestaan välttämätöntä.⁴⁰⁰

Yksi kipeä asia vanhemmille, joiden lapsi on syntynyt kuolleena, kuollut synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen, on juuri se tuska, ettei lapsi tullut koskaan kotiin. Kansainvälisessä surututkimuksessa onkin keskusteltu siitä, voisiko kuolleen lapsen tuoda vähäksi aikaa kotiin. Joidenkin tutkijoiden mielestä se pikemminkin traumatisoi lisää ja tuntuu tämän päivän yhteiskunnassa luonnottomalta, kun taas joidenkin mielestä se olisi erittäin hyvä keino traumatisoitumisriskin vähentämiseen ja kuolleen lapsen vanhemmille mitä luonnollisin asia.⁴⁰¹ Ruotsissa onkin kehitelty kylmäkestävää arkkua (*Cubitus baby*), jossa lapsen voisi viedä kotiin vähän pidemmäksi aikaa ilman että ruumiiseen alkaa tulla liikaa kehomuutoksia.⁴⁰²

Hyvä hoitoon liittyy kuitenkin se, että synnytyssairaalaasta voi tuoda kotiin edes jotain. Liisan kohdalla hänen ystävänsä sairaalaan tuoma muistolaatikko antoi tunteen, ettei tarvinnut tyhjin käsin lähteä synnytyssairaalaasta kotiin.

[Isosisko]n kummi toi... mulle semmoisen laatikon, mikä... Mikä oli... se oli itse asiassa aika iso juttu, kun oli symbolisesti edes jotain tuoda sieltä sairaalasta pois sitten, että... että...

Liisa

4.3.2 MUISTOJEN LUOMINEN

Yhdessä vauvan kanssa oleminen sairaalassa luo jo itsessään muistoja lapsesta. Kuten edellä kävi ilmi, lapsen katsominen ja erityisesti koskettaminen syntymän jälkeen on vahva kokemus lapsen todellisuudesta. Ihmisillä on tapana säilyttää aina joitakin itselleen rakkaaseen vainajaan liittyviä tavaroita muistoina hänestä. Koska kuolleena syntyneellä lapsella ei ole omia tavaroita, joita vaalia muistoesineinä, on muistoesineiden tietoinen luominen tärkeää. Yksi tärkeä muistojen tallentaja on valokuvaaminen.

Sitten oltiin vielä pari tuntia siinä varmaan sitten vauvan kanssa ja saatiin muutama kuva sairaalan kameralla otettua, eipä tullut mieleen ottaa kotoa omaa kameraa, kun lähtee kuollutta lasta synnyttämään. Vaikka ihan hyvin olisi voinut. Mutta onneksi saatiin sitten muutama kuva. Ne ovat kyllä hyvin tärkeitä sitten ne muistot... ja näyttää muillekin niitä, että oikea lapsi sieltä on tullut ja minkä

⁴⁰⁰ Vrt. Walter 1997, 263-264. Hänen esimerkissään sotaaleskelle ei välttämättä ole hyväksi tietää, jos hänen puolisonsa on kuollut paetessaan vihollista kauhuissaan ja tuskissaan. Monissa tapauksissa se on kuitenkin välttämätöntä.

⁴⁰¹ Ilse & al. 2012.

⁴⁰² Rådestad & Listermar (2017) korostavat, että kyse on vanhemmille luontaisesta tarpeesta olla jättämättä kuollutta vauvaa sairaalaan, kun itse lähtee sieltä pois.

näköinen... ja oli hyvin saman näköinen kyllä kun miehenikin on ollut vauvana, että...

Sinikka

Irja kuvaa kuinka kuvat olivat aluksi niin tärkeitä, että niiden menettämisen pelossa hän otti niistä kahdet kappaleet. Niistä oli kuitenkin erityistä hyötyä siinä mielessä, että kuvia näyttämällä asiaa pystyi konkretisoimaan muille ihmisille.

Mulle tuli näistä kuvista hirveen tärkeitä. ... Mulla oli semmoinen pakkomielle, että mun pitää heti saada teetettyä ne kuviksi, että mä voin niitä varjella hengelläni. Ja sitten jossakin vaiheessa, mä en muista minä päivänä me saatiin se aikaseksi, että menttiin jonnekin [Valokuvausliikkeeseen] ja ... teetetään kaikkia kahteen kappaleeseen, että se saatiin suojattua, että ne kuvat on tallessa.

Sitten kun niitä kuvia näyttänyt, niin muuten huomaa, että jotkut sanoo sitäkin, että herranen aika, että se on ihan valmis vauva. Totta kaihan se on valmis vauva. Se on täysaikainen vauva, mut ne ei ehkä sitä, kun se on kuollut, niin olekaan jotenkin niin vauva. Mutta mullahan kännykässäkin näytössä on ollut [Tyttö]:n kuva ja silloinkin sitä mietin, että tuota voinko mä sellaista... no herranen aika et se on sinun lapsesi, kai sä nyt voit siihen laittaa ihan mitä haluat...siis johonkin näytönsäätäjään.

Irja

Tästä puhuu myös Reijo, joka otti myös videokuvaa sairaalasta. Kun hän oli näyttänyt kuvia muille ihmisille, he olivat todenneet, ettei kuollutta lasta erota elävästä valokuvan perusteella. Valokuvat voivat välittää myös muille sen kokemuksen, että kyseessä on todellinen lapsi eikä mikään kummajainen. Aina ei näin kuitenkaan ole. Joskus kuvat kuolleesta lapsesta eivät näytä nukkuvalta elävältä lapselta, vaan ulkonäkö voi olla myös hyvin vaikeaa katseltavaa ainakin muille kuin vanhemmille. Omassa aineistossani ei sellaisesta kerrottu, mutta Jaska kuvaa, kuinka valokuvat eivät täysin voi tavoittaa sitä kokonaisvaltaista kokemusta, joka vanhemmilla on kuolleen lapsensa kohtaamisesta.

Ja sitten se on jännä, siellä kun [Tyttö] oli meillä siinä sen kuusi tuntia ja otettiin kuvia, niin valokuvissa ei ollut enää sama lapsi, kun mitä se oli siellä. Että valokuvissa oli kuollut lapsi.

Jaska

Valokuvien lisäksi sairaalassa voi luoda muistoja siten, että kuolleen lapsen jalanjäljen voi pyytää painamaan kipsiin ja leikkaamaan talteen hiustupsun. Sairaalahenkilökunnan tuki voi tässä olla avainasemassa. Samoin myös

vertaistukijärjestöjen työ on ollut mukana vaikuttamassa sairaalaan mahdollisuuksiin antaa parempaa tukea.

Ja [Tyttö]:ltä leikattiin hiustupsukka ja sitten otettiin tuolta jalat ja kädenjälki. Tuosta Käpy ry:stä täytyy sanoa, että ne on sen pakettiin sinne laatinut sinne synnäreille ja ne on tehny sinne semmoiset paketit, jossa on just näitä, että osataan sitten toimia näin, mutta kovin luontevasti se kätilö, että ihan kuin se olisi aina hoitanut näitä, mutta silti semmoisella lämmöllä. Mut tuohan on aivan huippujuttu siinä mielessä, että... tosi ihana juttu.

Irja

Toinen konkreettinen muisto on hautajaisohjelman teko. Siitä jää omaisille kaunis ja konkreettinen muisto, varsinkin, jos siihen laitetaan myös kuolleen lapsen valokuva. Sinikalla oli mukana auttamassa häntä muutenkin paljon tukenut pappi, jonka hän tapasi ystävänsä avulla.

Oli painettu ihan tämmöinen ohjelma vai mikä tämä on? Semmoinen paperi ja siihen laitettiin meidän pojan kuva ja päivämäärä ja sitten oli virret siellä sisällä painettuna. Mun sisko siinä auttoi siinä tietokonehommassa. Se onkin sitten monelle kiva muisto, se paperi sitten. Ja takana oli yks runo, siinäkin [Pappi] oikeastaan kannusti, että laittaa sen kuvan siihen kanssa. Vaikka monelle se on niin vaikea ajatus katsoa kuollutta ihmistä kuvassakaan. Kyllä se siinä hyvin konkretisoitu, et mitä siinä surraan, koska kuitenkin se oli pieni marginaali, ketkä heistä sitten oli vauvan nähnyt, kolme meidän vanhempien lisäksi.

Sinikka

Lainauksista ilmenee hyvin se, kuinka merkityksellistä muistojen saaminen on ollut. Haastateltavista Ulla mainitsi senkin, että häntä jäi harmittamaan, ettei hautajaisia videoitu. Muistojen tallentamiseen on olemassa vain tietty aika ja jos se silloin jätetään tekemättä, asiaa ei voi enää myöhemmin samalla tavalla korjata. Siksi kuolleen syntyneiden lasten vanhempien tukeminen muistojen luomiseen eri tavoilla on tärkeää. Näin siksikin, että useammat kertoivat myös siitä, etteivät itse muistaneet juuri mitään tapahtumista.

4.3.3 MUIDEN IHMISTEN KOHTAAMINEN

Surun sosiaalisen luonteen takia muiden ihmisen kohtaamisella on erityistä merkitystä menetyksen sattuessa. Tässä luvussa käsitelen muiden ihmisten kohtaamisia yleisesti. Surutuen näkökulmasta asiaa käsitelen luvussa kuusi.

Nainen koki tärkeänä, että sekä hänen äitinsä ja anoppinsa tulivat sairaalaan katsomaan kuollutta lasta. Paikalle tuli myös ystävä, josta piti tulla kuolleen vauvan kummitäti. Auli puolestaan kertoo vanhempiensa käynnistä

ja siitä, kuinka tapahtuma oli sekä heille että hänelle ja hänen miehelleen tärkeä. Molemmat kertovat, että ihmiset, jotka kävivät vauvaa katsomassa, osasivat paremmin käsitellä tapahtunutta, koska se oli heille konkreettista todellisuutta, eikä jonkinlainen abstraktio. Äänioikeudettoman surun tematiikka näkyy tässä hyvin vahvasti ja konkreettisesti. Jos menetystä ei pidetä todellisena menetyksenä, ei toisen surua pidetä oikeutettuna. Tässä ei ole kyse tietoisesta päätöksestä, vaan ymmärtämättömyydestä. Hänen, joka ei kuolleenä syntynyttä lasta tai lapsen kuolemaa muuten ole kohdannut, on vaikeaa ymmärtää, että vanhemmat surevat ihan oikeaa kuollutta lastaan. Kun kolme Sinikan läheistä ja Aulin vanhemmat olivat nähneet kuolleen vauvan, he konkreettisesti ymmärsivät mistä on kysymys, ja siitä seurasi, että he osasivat käsitellä asiaa paremmin.

Muiden ihmisten kohtaaminen loi myös hankalia sosiaalisia tilanteita. Erityisesti tämä liittyi lapsilukumäärään ja muiden pienten lasten kohtaamiseen, jotka nostivat oman menetyksen kipeästi pintaan. Myös muiden ihmisten vaivaannuttavat tai suorastaan loukkaavat yritykset tukea tuntuivat hankalalta. Matti kertoi, kuinka vaivaantunut tilanne kääntyi monesti siihen, että toinen pyrkii sanomaan jotain, mikä kääntyy itseään vastaan, kun sopivia sanoja ei löydykään. Usein vaivaantuneiden tilanteiden välttäminen saa vanhemmat jättämään kertomatta omasta kuolleesta lapsestaan, mikä saa vanhemmat ristiriitaiseen tilanteeseen: teenkö jotenkin väärin lastani kohtaan, petätkö hänet, jos en mainitse kuollutta lasta muiden joukossa, kun vaikka lapsilukumäärää kysytään.

Koska onhan ne niin irti... eihän ihmiset edes halua tietää semmoisesta tai jos mä jostus sanon, kerran mä sanoin mun työkaverille kun... tai mä kuljin kimpassa sen kanssa töihin, niin... kun meillä oli tämä yksi lapsi, niin se kysy: ”että miksi te ette tee toista?”, niin mä sanoin sille vaan, et meillä on toinen lapsi, se on kuollut. Niin tiedätkö silleen, et [naurahtaa]... ei ihmiset halua kuulla, enkä mä halua siis järkyttää kenenkään arkipäivää kertomalla semmoisista.

Leila

Taina kertoi, ettei hän varsinaisesti lapsensa kuolemaa koskaan ole peitellyt tai salannut, mutta toisaalta ei tahdo uusissa tilanteissa ensimmäiseksi tulla leimatuksi kuolleen lapsen äidiksi. Toisten vauvojen näkeminen oli monille hyvin kipeä asia. Minna kertoo, kuinka hän ei voinut olla samassa tilassa odottavien äitien tai vauvojen kanssa.

Kukaan raskaana oleva ei saanut tulla meille, mä en halunnut nähdä ketään raskaana olevia, mä en halunnu nähdä ketään vauvoja. ... Tällöinen seurakunnan pienryhmäkin, missä mä olin, siinä oli hirveän vaikeaa käydä, kun siellä yhdellä oli syntynyy vauva viikkoa ennen kuin [Poika] kuoli, niin kerran oli taas semmoinen tilanne, mä olin ajanut pitkän matkan siihen tapaamiseen ja sitten mä kuulin, et se ihminen tulee siihen ryhmään sen vauvansa kanssa, mä koitin niin

kuin olla ja... sitten lopulta mä lähdin sieltä karkuun, et samalla ovenavauksella, kun se toinen tuli sisään, niin mä säntäsin ulos ja se oli ihan hirveää. Pelkäsin niin paljon, niitä [Pojan] ikäisiä vauvoja.

Minna

Irjan haastattelussa asia todentui konkreettiseksi, kun naapurista alkoi kesken haastattelun kuulua lasten aiheuttamaa kovaa mekkalaa. Irja oli ollut naapurin kanssa samassa perhevalmennusryhmässä raskauden aikana ja kun he tulivat hiljaiseen kotiin haudattuaan vauvansa, naapurista kuuluva vauvan itku ja muut äänet alleviivasivat heidän menetystään.

Liisa pyrki aktiivisesti pääsemään muiden lasten näkemisen vaikeudesta eroon. Hän kutsui sitä ”siedätyshoidoksi” ja tässä puoliso oli tukena.

[Mies] piti mua liikkeessä silleen, et kerran päivässä käytiin aina... saatettiin käydä kauppakeskuksessa kahvilla tai siedätyshoitoa lapsiperheitten näkemisessä...

Liisa

Useimmiten vanhemmat kyllä ymmärsivät ajatuksen tasolla, että toisella ihmisellä on oikeus omaan onneensa, mutta useimmat viittasivat jollakin tavalla siihen, että oman kuolleen lapsensa kanssa saman ikäisen lapsen näkeminen toi oman menetyksen kipeästi pintaan. Omaan onneen on luonnollisesti oikeus, mutta toisen surua voi kunnioittaa pidättäytymällä oman onnensa hehkuttamisesta silloin, kun toisen menetyks on vielä vereslihalla.

4.3.4 IHMISYYDEN TUNNUSTAMINEN JA HAUTAJAISET

Kolmas pääteema kertomuksissa lapsen kuolemasta on ihmisyyden tunnustaminen. Menetyksen todellisuuden kohtaaminen on mahdollista vain silloin, kun lapsi tunnustetaan oikeaksi kuolleeksi ihmiseksi. Tämä voi ajatuksen tasolla olla selvä asia, totta kai kuolleena syntynyt lapsi on todellinen ihminen, mutta käytännössä kuolleena syntynyt lapsi nähdään kuitenkin jotenkin vähemmän ihmisenä kuin elävänä syntyneet. Tämä vanhempien kokemus näkyi siitäkkin, että tutkimukseen osallistuneet vanhemmat, joiden lapsi oli syntynyt elävänä, mutta kuollut synnytyksessä tai pian syntymän jälkeen, eivät pohtineet sitä, oliko heidän lapsensa oikea ihminen. Tämä ei tehnyt heidän suruansa yhtään helpommaksi, mutta kuolleena syntyneiden lasten ihmisyyden tunnustaminen helpottaisi heidän vanhempiensa surua. Yhtä tämän teeman osa-alueetta eli lapselle annettavaa nimeä käsiteltiin jo edellisessä alaluvussa. Asian tiivistää oivallisesti Auli.

Tuntuu niin väärältä, että nuo lapset ovat silleen tämän yhteiskunnan ulkopuolella. Vaikka eihän ne ikinä tule tänne veromarkkojen maksajiksi eikä ole yhteiskunnan jäseniä silleen konkreettisesti, mutta

silleen että se meille ainakin olisi ollut hirveän tärkeä kaikki semmoinen, mikä tekisi siitä lapsesta jonkinäköisesti olevan [liikuttuu] ja todellisen. Koska kukaan ei täällä, kukaan ei miellä meitä vanhemmiksi eikä kukaan sukulainenkaan ajattele meitä lapsiperheenä, kun mäen halua, että näitä lapsia unohdetaan.

Auli

Kokemus siitä, ettei kohtukuolleita pidetä samalla tavalla ihmisinä kuin elävänä syntyneitä, saattaa olla este vertaistuen piiriin hakeutumiselle.⁴⁰³ Tuuliaa ei kiinnostanut lähteä seurakunnan sururyhmään, koska hän ei uskonut, että siellä ymmärrettäisiin kohtukuolemaa. Kokemusta vahvisti myös lääkäri, joka kirjoitti hänelle sairaslomaa.

...sieltä on tullut niitä joitain kirjeitä, jostain sururyhmästä tämmöistä, mutta se tuntu, että ei se ole oikea paikka, kun siellä on tietysti kaikkia ja tuntuu, että ne eivät ymmärrä sitä kohtukuolemaa eikä pidä ihmisenä. Lääkärikin silloin sairaslomatodistusta kirjoittaessa oli kirjoittanut, että saanut keskenmenon, josta ei ole toipunut. Et se tuntui tosi arvottomalta se ihmiselämä, mitä yhdeksän kuukautta saattanut olla, että miten se voi olla keskenmeno eihän se lääketieteellisestikään ole keskenmeno [miltei täysillä raskausviikoilla], kun [Tyttökin] syntyy.

Tuulia

Jos lääkärin toiminta viestitti Tuulialle, että kuolleena syntynyt lapsi ei ole oikea ihminen, niin Leilan kertomuksessa kättilö viestittää täsmälleen päinvastaista.

Niin sitten me saatiin, mun mies tuli sinne seuraavana päivänä ja sitten se kättilö sano, et me voidaan haudata se ja se oli kauhean lohdullista mulle, että voi, että se oli ihan oikea ihminen... [liikuttuu]

Leila

Toinen Leilan kuolleista lapsista ehti saada hätäkasteen. Tämä oli Leilalle erittäin tärkeää. Kuten aiemmin jo todettiin, siirtymäriiteillä on usein ihmisille suuri merkitys. Ne välittävät yksilöä suurempaa ja yhteisöllisempää todellisuutta, jossa yksilö voi olla hyväksyttynä jäsenenä ja saa identiteetin, josta rakentaa myöhemmin omaa yksilöllistä identiteettiään. Kriisitilanteissa yhteisölliset riitit tulevat entistä tärkeämmäksi, ne antavat sellaista turvaa, jota pelkkä yksilö ei voi yksinään itselleen luoda. Hätäkaste toimi Leilalla riittinä, joka vahvisti hänen lapsensa ihmisyyden ja loi turvaa jostain suuremmasta todellisuudesta.

⁴⁰³ Tämä oli yksi syy, miksi KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry. muutti nimensä. Kts. 6.2.1.

[Tyttö] kyllä hän sai hätäkasteen, mutta ei siellä pappi ollut, vaan siis sairaanhoitaja. Että oli kauhean tärkeitä siis... en mä tiedä, miksi se on tärkeitä mulle, että hänetkin ehdittiin kastaa. Että eihän se nyt siitä enemmän ihmistä tee, mutta mun mielestä se taas tekee, että se on niin kuin oikea ihminen. Vaikka siis syntyisikin kuolleena, niin en mä siis ajattele, että se ei olisi...

Leila

Leila ymmärtää hyvin, ettei lapsi olisi ollut yhtään vähemmän lapsi, vaikka hän ei olisi saanut hätäkastetta. Äänioikeudettoman surun todellisuutta kuvaa hyvin Jaska. Lainaus on pitkä, mutta kertoo harvinaisen selvästi, kuinka yhteiskunta sekä ajattelussaan että käytännöissään viestii, ettei heidän kuolleena syntynyt tyttärensä ollut oikea ihminen. Hän kuvaa surun hierarkiaa samalla tavalla kuin Lovell,⁴⁰⁴ mutta laajentaa tarkasteluaan aina siihen saakka, kunnes ihmisen ikääntyessä riittävästi surun ”arvo” kääntyy toiseen suuntaan.

Sitten sehän alkoi tavallaan se ongelma siitä, että meille lapsi oli lapsi, mutta toisille se oli hyvin pitkälti ikävä tapaus tai keskenmeno... että ne ei ota huomioon sitä, että neljä päivää ennen laskettua aikaa... niin ei se nyt... mutta se on...

siihen nyt on törmännyt niin monta kertaa, että tässä tämän lapsen kuolema-asian yhteydessä, että... ihmisillä on kova tarve luokitella sitä surua sen mukaan, että ...sen vois oikeastaan ajatella sillä tavalla, että jos tulee alkuvaiheen keskenmeno, sitä ei pidetä juuri minään, kuten ei lapsettomuutta, ja sitten se ihmisten mielissä se pahenee mentäessä sitä syntymää kohden ja sitten kun se lapsi on syntynyt, niin sen jälkeen se suru on vasta todellista surua ihmisten mielestä ja se oikean pienenkin lapsen kuolema ei ole niin paha kuin esimerkiksi viisivuotiaan kuolema ja siitä eteenpäin. ja sitten olen semmoisen käsityksen saanut, että sitten kun ihminen tulee tarpeeksi vanhaksi menemään, niin lähetään taas siitä toiseen suuntaan. Että se suru mitataan sillai ihmisten mielessä, että se on semmoinen kaari... että jos [Tyttö] olis yhenkin hengen vetäissyt kohdun ulkopuolella, niin hän olisi ihan eri arvoinen ihminen. Että...

Nythän [Tyttöä] ei käytännössä ikinä ollu olemassakaan, että [Vaimolla] on vaan merkintä, että sillä on sikiö kuollut. ... Minullahan ei minkään näköistä lasta ole ikinä ollutkaan ja sama on se, että kun [Tyttöä] käytiin hakemassa, niin sen jälkeen sillä ei ole mitään merkitystä. Se on ihan sama, haudataanko se vai onko se meillä kirjahyllyssä, koska kukaan ei perään kysele. Koska sitä lasta ei ole olemassa. Että sen olisi voitu ihan hyvin laittaa vaikka pakastimeen [naurahtaa kuivasti], eikä ketään olisi kiinnostanut.

⁴⁰⁴ Lovell 1983. Kts. johdanto.

Se on sillai aika tyly se homma. Siinä tavallaan sama kun se seurakunnan jäsenyys niin sekin määritty sitten tietyllä tavalla pitkälti sen mukaan, että ei ole hätäkasteita eikä muita, niin ei ole seurakunnan jäsenkään, siitä kans enempi tai vähempi tuli tapeltua...

Jaska

Jaska ottaa vielä esiin asian, joka liittyy seurakunnan taholta tulevaan lapsen tunnustamiseen todelliseksi lapseksi eli sen, että kastamaton lapsi ei ole seurakunnan jäsen. Irjan kohdalla äänioikeudettoman surun tematiikka tuli esille tahattomasti hänen äitinsä valmistautuessa syntymäpäiväjuhliin. Irjan äidin valmistellessa puhetta juhliin, hän ei lastenlasten määrää laskiessaan ottanut mukaan Irjan kuolleena syntynyttä tyttöä, vaan ainoastaan elävät lapsenlapset. Tämä tuntui Irjasta pahalta. Kuolleena syntynyt lapsi on lapsi, mutta ei siis välttämättä lapsenlapsi. Irjan äiti ei suhtautunut tietoisesti lapsenlapseensa vähättelevästi, mutta koska lapsi ei ole samalla tavalla hänen jokapäiväistä elämän todellisuuttaan kuin elävät lapsenlapset, hän ei muistanut tätä puhetta valmistaessaan. Myös Irja ymmärsi, ettei äiti pahaa tarkoittanut, mutta tuli surulliseksi, koska äidin toiminta osoitti, miten kuolleena syntyneet lapset unohdetaan. Samaa koki myös Sinikka, jonka oma isä ei laskenut Sinikan lasta lapsenlapseksi. Kun Sinikka oli uudelleen raskaana ja vietti häitään, isä kertoi joillekin häävieraille, että hänestä on *tulossa isoisä*.⁴⁰⁵

...kyllä mä vähän ajattelin, että jos olisi joku muu tilanne kuin omat häät tässä niin mä menisin sanomaan vähän tiukemmin, että anteeks vaan, sä olet jo [isoiä], se lapsi nyt ei ole täällä valitettavasti, mutta ei se ole niin, että sä olet tulossa isoisäksi.

Sinikka

Myös arkipäivän kohtaamisissa ja keskusteluissa muiden ihmisten kanssa tulee helposti esiin puheenaiheita, joiden kohdalla kuolleena syntyneen lapsen vanhempi joutuu erityisesti miettimään, vaikeneeko omasta ajattelustaan ja kokemuksistaan vai ottaako riskin, että tunnelma pilaantuu täysin. Irja päätti, ettei hän ainakaan vaikene kokemuksistaan. Kun muut kertoivat synnytyskokemuksistaan, niin hän liittyi rohkeasti keskusteluun omien kokemuksiansa kanssa, vaikka synnyttikin kuolleen lapsen.

Myös hautaustoimistossa asiointi saattaa joskus olla hankalaa, koska kyse on epätavallisesta asiasta. Paavon kertomuksesta käy hyvin ilmi, kuinka kohtuolema ei kuulunut edes hautaustoimistojen tai hautapaikoista vastaavien virkailijoiden jokapäiväisiin kokemuksiin.

⁴⁰⁵ Vrt. White & al. 2008, jotka tutkimuksessaan isovanhempien antamasta tuesta lapsensa menettäneille lapsilleen löysivät kuusi kategoriaa. Ne olivat läsnäolo, menetyksen tunnustaminen, välttämättömien tehtävien tekeminen, tiedollinen tuki, taitamaton tuki ja ei teukea lainkaan.

Mä muistan, me sitten kierrettiin vai soitettiin itse kyllä hautajaistoimistoja... niin siinä jotenkin se ainainen oletusarvo on, että teiltä on kuollut vanhemmat. Niin se oli just se, kun se piti aina selittää. Ja sitten se, että mitkäs päivämäärät tähän tulee? Ei tule kuin yksi päivämäärä, sitten se että mistä on kyse... Ne liittyivät tämmöisiin just, et se ei ole se ns. normaali kuolema, vaan se on kaikin puolin... Kun ei siitä nyt ole ilmeisesti, ei sitä kaikki edes käsitä, että se on kuolema. Vaan se on joku, sillä on joku kiertoilmaisu, se on keskenmeno tai joku muu... Ei se ole niin, jos 36 viikkoa on, niin silloin se on kuolema, ei mitään muuta. Ne ehkä liittyivät tämmöiseen, et käsitteet ja se et mitä itse, miten itse sen näkee ja kokee ja mitä se on, niin ne on ristiriidassa. Ja se on semmoinen... se on enemmän kuin epämiellyttävä. Se on ehkä loukkaava, mutta ei kukaan sitä tietysti ilkeyttään tee ja siinä mielessä se ei loukkaa, mutta se on vaan kömpelyyttä ja sitten tietysti... okei, kyllä ne ihmiset joiden kanssa oli tekemisissä, on ne sitten hautapaikkoja järjesteleviä tai hautajaisia järjesteleviä, niin onhan ne tietysti nähnyt vaikka mitä, mutta siellä tunsii olevansa silleen, että minkä tietysti ihan itse yötä päivää myös ymmärsi, että ei tämän näin pitäisi, ei tämän pitänyt mennä näin... On väärässä paikassa, väärän ikäisenä, väärällä asialla.

Paavo

Paavon kertomus kuvaa hyvin myös lapsen hautajaisten järjestämisen absurditeettia ja vanhemman kokemusta siitä, kuinka hautajaisbyrokratiassa jatkuvasti törmää todellisuuteen, joka ei kestä eikä ymmärrä vanhempien menetystä. Samaa byrokraatiaan törmäsi myös Sanna täyttyessään lomakkeita seurakunnalle liittyen heidän lapsensa tuhkan loppusijoituspaikkaan.

Et mitä sellaiseen pitää sitten laittaa, kun lapsi ei ole koskaan nähnyt elävää päivää kohdun ulkopuolella... että ei oikein ketään tuntunut kiinnostavan se, että minä koin kyllä aika sellaiseksi, että he ei kauheasti välittäneet siitä, että... ihan kuin ei olisi ihminen ollutkaan, että... mitäpä tuota nyt suremaan. Mitäpä nyt, et eihän se ihminen ollut tavallaan, et kun he... jätettiin huomioimatta, että meille hän oli lapsi, vaikka ei ollutkaan syntynyt elävänä.

Sanna

Sinikka puolestaan kyseli vakuutusyhtiöltä lapsivakuutusta. Korvausta ei maksettu, koska ennen syntymää otettujen lapsivakuutus astuu voimaan tapaturmaisen kuoleman osalta vasta lapsen syntymästä alkaen.

Sosiaalityöntekijä oli muistaakseni ihan jees... Vähän me kyseltiin silloin jostain lapsivakuutuksesta, et korvaako ne mitään. Tähän hän ei osannut vastata, mutta eipä sieltä mitään euroja sitten

ropissutkaan. Jos ei lapsi elävänä synny, niin vakuutusyhtiö ei sitten laske sitä ihmiseksi.

Sinikka

Vakuutusyhtiön käytännöt nousevat luonnollisesti yhtiön riskinhallinnasta eikä tietoisista arvovalinnoista. Silti kaksi kuukautta ennen lapsen syntymää käyttöön otettava vakuutus käytännössä asettaa lapsen eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, onko hän syntynyt elävänä vai kuolleena.

Seurakunta voisi tässä olla suunnannäyttäjänä. Kuten jo aiemmin todettiin, on lapsen nimen lukeminen jumalanpalveluksessa tai pyhäinpäivänä yhteisöllinen osoitus siitä, että tämä lapsi todella on olemassa ja häntä on oikeus surra samalla tavalla kuin muitakin vainajia.

Mulla oli pitkään se, että hätäkasteen puute... se, että yhteiskunta ei... mikä tämä nyt on... väestörekisterissä tunnusta mun lasta lapseksi, vaikka se on... et kirkko sentään tunnustaa... ainakin joissain tilanteissa. Tosin siinäkin on vaihtelua vähän...

Liisa

Se, että kirkko tunnustaa Ullan lapsista kaikki, vaikka yhteiskunta ei näin tee, on lähentänyt hänen suhdettaan kirkkoon ”jo periaatekysymyksenä”.

Sitten nyt varsinkin tietysti [Tytön] jälkeen ne jotenkin [seurakuntasuhde]... tai semmoinen siis kirkon kirjoissa minulla on kolme lasta, mutta valtio ei tunnusta minulle kuin kaksi lasta, niin sitten se ihan jo periaatekysymyksenä niin iso, että sekin tuo sitä suhdetta jotenkin läheisemmäksi

Ulla

Siunaustilaisuuteen liittyvissä narratiivisegmenteissä kerrottiin tilaisuuden koskettavuudesta ja tärkeydestä yleensä myönteisesti.

No olihan se semmonen siinä mielessä koskettava hetki, että ruumis lähti sitten sinne krematorioon poltettavaksi, että sitä ei voi sitten enää nähdä... sitä ruumista. Se meni ja sitten semmonen muistohetki hänen pienelle elämälle... no elämälle, joka hänellä oli äidin kohdussa. Että ihan silleen hyvänä... pidän, et on semmonen hautaus tai muistohetki sillekin, vaikka oli niin... tai se elämä oli mitä oli... se aika.

Pekka

Pekka kuvaa siunaustilaisuutta sanoilla koskettava viimeinen muistohetki pienelle elämälle. Usealla haastateltavalla käy ilmi tilaisuuden kaksinainen luonne: yhtäältä kaunis ja tärkeä, toisaalta aivan hirveä ja karu tilanne jättää lapsensa hautaan. Toisin sanoen lapsen hautaaminen tuntuu äärimmäisen

luonnonvastaiselta, mutta jos vanhempi kuitenkin joutuu sen tekemään, hän tahtoo tehdä sen mahdollisimman kauniisti ja lasta kunnioittavasti.

Kyllä mä aika hyvin ne [hautajaiset] muistan, että tosi surulliset hautajaiset... ei kai niin surullisissa hautajaisissa oo ikinä ollutkaan...

Mika

Sitten meillä oli hautajaiset pienessä [Paikkakunnan] kappelissa... Aivan ihanat hautajaiset, jos niistä nyt mitään muistaa... Mutta meillä oli lähimmät ihmiset siellä ja se surun määrä oli jotain ihan järkyttävää.

Leena

Sitten siinä pidettiin hautajaisiunaustilaisuus ja pappi tuli ja muutama virsi laulettiin. Laitettiin sitten arkku siihen hautaan sitten. Se oli ihan mukava tilaisuus, helpottava. Tai ei mikään mukava ollut, mutta helpottava.

Kalle

Siunaustilaisuuden kerrottiin olevan kaunis, helpottava, ihana, koskettava, läheinen ja lämmin, mutta myös tuskallisen surullinen, järkyttävä ja hämmentävä.⁴⁰⁶ Järjestelyissä myönteisinä asioina nähtiin joustavuus ja koko perheen huomioon ottaminen. Yksi haastateltava kertoi, kuinka tärkeää oli järjestää nimenomaan lapsen hautajaiset, jolloin yksityiskohdat järjestettiin eri tavalla kuin yleensä hautajaisissa. Useat haastateltavat kertoivat järjestäneensä tarkoituksella pienet hautajaiset. Monet kertoivat siunaustilaisuuden musiikista myönteiseen sävyyn. Tässäkin perheen toiveiden huomioiminen oli koettu tärkeäksi. Monille pienet yksityiskohdat, kuten tietyn laulun valinta, olivat siunauksen järjestelyissä tärkeitä. Useampi haastateltava kertoi, kuinka tärkeää oli sekin, että joku tietty sukulainen lauloi tai soitti hautaustilaisuudessa. Osallistuminen hautauksen toteuttamiseen esimerkiksi arkun kantamisen tai haudan peittämisen kautta koettiin merkittäväksi.

Kerrotuista kokemuksista käy ilmi samankaltaisia asioita kuin Wretmarkin tutkimuksessa perinataalikuolemasta pastoraalisena haasteena. Sen mukaan kohtukuolleen tai pian syntymänsä jälkeen kuolleen hautajaiset tekevät lapsen todellisemmaksi ja korostavat lapsen tärkeyttä, ne ovat eräänlainen viimeinen palvelus lapselle ja niihin osallistuminen koetaan vastuunottamiseksi lapsesta. Hautajaiset kanavoivat pelkoa ja antavat tilaisuuden osoittaa surua.

⁴⁰⁶ Vrt. Laakso (2000, 86-87) jonka mukaan lapsensa menettäneet äidit pitivät lapsensa hautaan saamista helpotuksena ja hautajaispäivästä jotkut olivat saaneet myös voimaa. Toisille se oli hyvin raskas päivä, jota äidit pelkäsivät etukäteen.

Ne antavat eväitä myös toipumiseen, sillä ne luovat lapsesta muistoja, joita muuten ei hänestä olisi ja ne johdattavat kuoleman mysteerin turvalliseen käsittelyyn. Uskonnollisesti suuntautuneille vanhemmille hautajaiset voivat merkitä lapsen jättämistä Jumalan käsiin.⁴⁰⁷ Hautajaisilla on siis useita ulottuvuuksia. Hautajaiset ovat (1) mahdollisuus tehdä vielä jotain kuolleelle lapselle, saattaa hänet hautaan rakkaudella ja kunnioituksella, (2) niissä menetys tehdään todelliseksi henkilökohtaisesti luomalla lapsesta muistoja sekä sosiaalisesti ilmaisemalla surua yhdessä ja (3) niissä on mahdollisuus hiljentyä elämän ja kuoleman suuren mysteerin edessä turvautuen korkeampaan voimaan tai Jumalaan, tahoon, joka on elämää ja kuolemaa suurempi.

Papin pitämästä puheesta siunaustilaisuudessa oli erilaisia kokemuksia.⁴⁰⁸ Pääsääntöisesti kokemukset olivat myönteisiä, puhetta kuvattiin kauniiksi ja läheiseksi. Oli myös muutamia kielteisiä kokemuksia, jotka liittyivät siihen, että pappi sanoi jotakin sellaista, mikä loukkasi omaisia. Osa ei muistanut puheesta mitään, mutta useampi kertoi, että pappi oli antanut puheen kirjoitettuna otettavaksi talteen. Tämän kerrottiin olevan tärkeä muisto lapsesta. Anne kertoo, kuinka hänellekään ei puheesta ole jäänyt paljoa mieleen, mutta pappi liitti puheensa kauniisti tilaisuudessa käytettyyn virteen ja se jäi mieleen.

Muistan [siunaustilaisuuden virret]. Toinen oli ”mä silmät luon ylös taivaaseen”, joka laulettiin siellä siunaustilaisuudessa sisällä ja tämä pappi puhui niin nätisti taivaan taimesta... ”tämä lapsi on taivaan taimi”. Ja kun siinä virressäkin lauletaan, että ”taimi olen sun tarhassas”, ni se on just jäänyt mieleen, vaikka siitä puheesta ei paljon muuta oo mieleen jäänytkään. Ja sitten haudalla laulettiin Jumalan kämmenellä. Itsellä oli semmonen ajatus, että kun ollaan pientä saattamassa, niin sitten pitää olla myös lasten virret, mitä lauletaan.

Anne

Puheen kautta pappi teki myös menetystä todellisemmaksi, kuten seuraavasta Annen kertomuksesta käy ilmi. Kuollut lapsi oli hänen ja hänen puolisonsa esikoinen. Vaikka heillä ei ollutkaan kotona elävää lasta, he olivat isä ja äiti.

Sen muistan siitä hautajaispuheesta, että se puhu tosi nätisti se pappi tosiaan [Tytöstä] taivaan taimena ja sitten meitä puhutteli, että ”isä ja äiti”, niin musta tuntuu, että varsinkin mun miehelle se oli hirveän tärkeä asia. Että sanottiin ääneen, että hän on isä. Ja olihan se tietenkin itsellekin tärkeää, että se tunnustetaan, että kyllä minä nyt

⁴⁰⁷ Wretmark 1994, 173-177.

⁴⁰⁸ Osa näistä on kerrottu luvussa 6.1.1.

äiti olen, vaikka mulla lapsi onkin tuossa arkussa, vaikkei se kotona olekaan.

Anne

Useat haastateltavat kertovat, että pappi käytti lapsesta tälle annettua nimeä hautajaisissa ja se oli tärkeää. Vuoden 2003 kirkkokäsikirjassa oleva hautauskaava onkin siitä ainutlaatuinen, että se mahdollistaa myös kuolleena syntyneen lapsen nimen käyttämisen hautauskaavassa. Edellisessä vuoden 1984 käsikirjassa todettiin, että yleistä hautauskaavaa käytetään kuolleena syntyneitä haudattaessa soveltaen, mutta tarkempia ohjeita ei annettu. Vuoden 2003 käsikirjaan siunaamissanoihin tuli vaihtoehto, joka on tarkoitettu käytettäväksi kuolleena syntyneitä tai lasta siunattaessa. Se kuuluu:

[NN (etunimet),] Jumala, Isämme, on sinut luonut. Saat levätä hänen sylissään. Jeesus Kristus, Vapahtajamme, herättää sinut viimeisenä päivänä.⁴⁰⁹

Jos kaavaa luetaan kirjaimellisesti, voidaan myös kuolleena syntynyt siunata nimellä. Tosin kirkollisten toimitusten asiantuntija Pentti Lempiäinen toteaa, että muiden pieninä kuolleiden kohdalla nimi mainitaan, mutta kuolleena syntyneen kohdalla ”asia on luonnollisesti toisin.”⁴¹⁰ Luultavasti kaava valmisteltaessa on näin ajateltukin, mutta ainakin periaatteessa kaava mahdollistaa nimen käytön, jos vanhemmat niin toivovat. Nimen antamisen merkitystä käsiteltiin jo luvussa 4.2.2. Hautajaisissa lapsen nimen käyttäminen olisi kuitenkin suotavaa siksi, että hautajaiset ovat ainoa kirkollinen toimitus, josta lapsi pääsee osalliseksi – nimeä ei lausuta kasteessa, ei konfirmaatiossa eikä kysytä tahtoa nimeltä avioliittoon vihkimisessä. Siksi olisi sielunhoidollisesti perusteltua käyttää nimeä edes kuolleena syntyneen siunaamisessa.⁴¹¹ Useat haastateltavat puhuivat siitä, kuinka tärkeää lapsen nimen käyttäminen oli siunaustilaisuudessa. Eräs haastateltava kuvasi, että olisi ollut ”aivan hirveää”, jos hautajaisissa olisi puhuttu esimerkiksi kohtukuolleesta tyttövauvasta.

Yksi tapa, jolla menetystä voi tehdä todelliseksi hautajaisissa, on arkun auki pitäminen ja vainajan näkeminen. Tämä ortodoksisessa kirkossa yleisempi tapa on luterilaisessakin kirkossa mahdollinen, mutta harvoin käytetty. Ortodoksisessa hautausliturgiassa arkkua voidaan pitää auki, luterilaisen kirkon hautajaisissa arkkua voi olla auki ennen siunausta. Kuolleena syntyneen lapsen hautajaisissa vainajan näkeminen tekee menetystä todelliseksi paitsi vanhemmille myös muulle hautajaisväelle ja

⁴⁰⁹ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja 2003, 222.

⁴¹⁰ Lempiäinen 2004, 239.

⁴¹¹ Itkonen 2012, 23.

siten tukee surun jakamista eli surun sosiaalista ulottuvuutta. Aina lapsen näkeminen ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti hyvä asia.

Toinen järkytys oli sitten sen ruumiinavauksen jälkeen, niin sitäkään ei sanottu, että se, että miten äkkiä se alkaa se keho muuttumaan ja tulee niitä tummia läiskä ja niitä, niin... kun mentiin sitten pukemaan ja hakemaan sieltä [Sairaalasta] tänne [Kotikaupunkiin], niin se oli tosi runnellun näköinen ja semmonen että... siihen olisi jotenkin toivonut, että joku olisi valmistanut, että ei ole enää samannäköinen.

Ja sitten hautajaispäivä taas siitä oli jo melkein kolme viikkoa kulunut siitä syntymästä niin, vielä oli meillä arkku auki siinä alussa, niin se tuntui, että en mä tiedä olisinko mä enää halunnut nähdä sitä silloin, se oli sen verran muuttunut. ... moni on sitä sanonut, että tuntuu pahalta, kun se arkku pannaan sinne maahan, mutta musta tuntuu että se nyt sinne kuuluu, että se oli sen verran pahannäköinen jotenkin, että ei sitä voi pitää... sitä enää missään pyöritellä, että...

Tuulia

Arkun auki oleminen teki varmasti menetystä todellisemmaksi kaikille läsnäolijoille. Tuuliaa itseään järkytti lapsen muuttunut ulkonäkö. Tuulia olisi odottanut informaatiota tästä muutoksesta, jotta olisi voinut valmistautua siihen. On kuitenkin syytä huomata, että Tuulia järkytti se, ettei hän ollut valmistautunut lapsen muuttuneeseen ulkonäköön eikä se, että arkku oli auki. Päinvastoin arkun auki oleminen teki lapsen kuoleman todellisemmaksi ja Tuulia ei kokenut samoin kuin hän oli kuullut monen muun kuolleen syntyneen lapsen vanhemman kertovan, että arkun hautaan meneminen tuntui pahalta. Lapsi alkoi olla jo sen verran pahannäköinen, että Tuulia koki, ettei lasta enää voinut tässä elämässä ”pyöritellä”, vaan hautamisen aika oli tullut. Järkytyksestä huolimatta näkeminen palveli hänen suruprosessiaan.⁴¹²

Muistojen luomista hankaloitti se, että monet kertoivat vaikeuksista muistaa hautajaisten yksityiskohtia. Tähän liittyi myös joidenkin kohdalta yhtäältä harmi, ettei hautajaisia oltu videoitu ja toisaalta kiitollisuus siitä, että jos näin oli tehty. Sen lisäksi, että hautajaisia oli vaikea muistaa, kerrottiin myös hautajaisten aikaan vallinneesta turtumuksen tunteesta. Hautaan laskemisesta kerrottiin, kuinka yhtäältä tuntui luontevalta peitellä oma lapsi hautaan ja toisaalta, kuinka se tuntui pahalta ja luonnonvastaiselta.

Myös muistotilaisuus koettiin merkittäväksi. Siitä kerrottiin monesti lyhyesti mainiten, ehkä ajateltiin, että kirkon tuen ja tämän tutkimuksen

⁴¹² Elkit & Gudmundsdottirin (2006, 326-329) mukaan erityisesti traumareaktioiden kannalta oli hyödyllistä, jos arkku oli hautajaisissa auki. Muistojen säilyttämisen todettiin lisäävän tuskaa, mutta tuskallisuuden kokeminen voi olla pitemmällä aikavälillä surevalle hyödyllistä, koska se lisää menetyksen todellisuutta ja siten mahdollistaa kaksoisprosessimallin kielellä sanottuna heilahtelun menetysorientaation ja toipumisorientaation välillä.

kannalta olennaisempi asia oli siunaustilaisuus. Muistotilaisuus on kuitenkin tärkeä osa hautajaisia myös seurakunnan näkökulmasta, koska seurakuntaa eivät muodosta pelkästään työntekijät, vaan ensisijaisesti yhteen kokoontuvat seurakuntalaiset. Muistotilaisuus tarjoaa myös läheisille vapaammat mahdollisuudet toteuttaa vainajan näköinen tilaisuus kuin siunaustilaisuudessa, jossa sen kontekstuaalisuudesta huolimatta on sääntöjä ja kaavoja, joiden puitteissa tilaisuutta räätälöidään.

Monet kertoivat muistotilaisuuden pitämisestä kotona, muiden läheisten luona tai muuten pienimuotoisesti.

Sitten meillä oli kotona se hautauksen jälkeinen tilaisuus ja jotenkin mä vaan muistan, että se oli ihan loistava tilaisuus... Siellä oli ne rakkaimmat ihmiset ja meillä oli äärettömän hyvä pappi, joka oli siellä pitkään.

Ja jotenkin hirveen lämminhenkistä ja sellaista, ei virallista vaan sellaista keskustelevaa ja sen minkä mä jotenkin muista ilolla siitä on se, että me myös naurettiin siellä... jotenkin ja siitä se elämä sitten jatkui.

Leena

Kertoessaan Leena näkee muistotilaisuuden eräänlaisena etappina kohti elämän jatkumista, sillä vaikka luonnollisesti suru ei ole lakkaa eikä tee niin pitkään aikaan, niin tapahtui jonkinlainen heilahdus kohti toipumisorientoitunutta suruprosessia. Myös Tuulia kuvasi lapsensa hautajaisia siten, että niissä jokin vaihe sai pisteen ja matka jatkui toisella tavalla. Tämän voi nähdä niin, että surussa alkoi uusi vaihe, vaikka, kuten jo aiemmin on todettu, mitään tiettyjä vaiheita, jota kaikki surevat käyvät läpi, ei ole olemassa. Leenan kertomus kuvaa muistotilaisuutta sellaisena, kuin se parhaimmillaan on: luontevaa, lämminhenkistä, keskustelevaa, ja siellä voi olla myös naurua. Papillakaan ei ole kiire eikä hänen läsnäolonsa muuta tilannetta viralliseksi ja vaivaantuneeksi. Ullan kertomuksessa on läsnä samanlainen lämminhenkisyys ja yhdessäolo.

Ja sitten meillä oli ne hautajaiset siellä [Paikkakunnalla] ja ne oli... sen mitä minä niistä muistan niin ne oli ihan tosi kauniit ne hautajaiset ja... varsinkin se muistotilaisuus oli sitten ihana, vaikka ei ollut paljon tietenkään, mitä muistella, mutta se oli semmonen lämminhenkinen yhdessäolon tilanne...

Ulla

Useampi haastateltava kertoi myös siitä, että he tahtoivat järjestää muistotilaisuuden siten kuin jos olisivat olleet saattamassa aikuisena kuollutta ihmistäkin. Muistotilaisuuden sisältö sen sijaan oli lapsen näköiseksi suunniteltu.

Hautajaiset oli mun mielestä lapsen hautajaiset. Me ei haluttu isoa kirkkoa. Ja [Pappi] sitten esitteli meille tällöisen [Kappelin], mikä on tuolla [Seurakunnassa] varmaan tiedätkin. Olet kuullut, ehkä. Mutta se on ihan... se on pieni ja sievä ja se sopi justiin siihen. Ja kun on pieni lapsi, olisi ollut kamalan kolkkoa viedä se kauhean isoon kirkkoon.

Ja hautajaisissa oli vain lähimmät elikkä vanhemmat lähinnä ja mun paras ystävä ja se oli siinä. Me haluttiin kuitenkin kunnon ohjelma ja muistotilaisuus, koska me haluttiin siis ... haluttiin tehdä se ihan kunnolla [liikuttuu]... ja niinhän siinä olikin sitten, mun isä teki semmosen ohjelman ja siellä soitettiin erilaisia musiikkejä, mm. [Isosiskon] valitsema [Lastenlaulu] soi siellä ja muistotilaisuuteen siis mun miehen äiti teki isot mansikkakakut ja kunnon voileipäkakut ja siis ihan kunnon bileet. [naurahtaa] Kun olisi ollut vanhempikin ihminen kyseessä, että... se hoidettiin niin.

Ja kuvia pidettiin esillä ja se oli... se oli tosi lämmin ja hyvä tilaisuus... mä voin näyttää niitä kuvia... jos sinä haluat... siis hänellä on semmonen kansio, siis [Pojalla] missä on kaikki. Elämä ja kuolema ovat siinä yksissä kansissa.

Saara

Vaikka arkku ei olisi hautajaisissa auki, vainajan kuvan pitäminen muistotilaisuudessa teki lapsen kuoleman todellisemmaksi erityisesti niille, jotka eivät olleet nähneet lasta. Tilaisuudesta otettiin myös valokuvia, jotka Saara tallensi lapselleen tehtyyn kansioon. Saara tiivistää asian ytimekkäästi: elämä ja kuolema yksissä kansissa.

Kuolleena syntyneen lapsen kohdalla sosiaalinen ulottuvuus on erityisen tärkeä, kuten jo aiemmin on tullut ilmi.⁴¹³ Parhaiten hautajaiset tukevat silloin, jos ne toteutetaan persoonallisesti vanhempien toivomukset huomioiden.⁴¹⁴ Hautajaisten sielunhoidollisen luonteen painottaminen sopii hyvin luterilaiselle kirkolle, sillä luterilaisen hautausteologian mukaan hautajaisten painopiste ei ole vainajassa, vaan saattoväessä ja heidän lohduttamisessaan, kuten jo aiemmin on käynyt ilmi.⁴¹⁵

Jumalanpalveluksesta kerrotut narratiivisegmentit voidaan jakaa neljään pääryhmään. Ensimmäinen liittyy siihen, että lapsen nimi luettiin kirkossa. Tästä aiheesta on jo kerrottu aiemmissa luvuissa. Toinen liittyy tematiikkaan, jossa jumalanpalveluksessa käyminen oli tuttua ennen menetystä ja siihen sopeutuminen menetyksen jälkeen ei ollut aina vaivatonta.⁴¹⁶ Toisten lasten näkeminen kirkossa saattoi tuntua kipeältä. Kolmas aihepiiri liittyi siihen, että

⁴¹³ Kts. luku 4.2.

⁴¹⁴ Andersson Wretmark 1994, 185.

⁴¹⁵ Knuutila 1992, 117.

⁴¹⁶ Vrt. Koskela 2011, 221-223.

kirkkoon oli vaikea mennä, koska se herätti surun jälleen eläväksi. Tämä liittyi esimerkiksi tiettyyn vuodenaikaan kuten jouluuun, tai menetykseen ja kirkkorakennukseen yleensä. Neljäs aihepiiri liittyi siihen, että satunnaisessa kirkossa käynnissä saarna tai raamatunteksti tuntui loukkaavalta lapsen kuoleman kokeneelle vanhemmalle.

Riina kertoi tilanteesta, jossa hän oli kuuntelemassa lapsensa nimen lukemista kirkossa.

Me oltiin vissiin kirkossa silloin, kun periaattessa ois pitänyt olla se, että jos ois ollut se, että oltais sanottu, niin me käytiin kirkossa ja sillona sattu olemaan joku saarnan aihe joku tämmönen justiin, että hyvälle ihmisille annetaan, mutta huonoille ei.

Niin se tuntuu musta tosi julmalta. Se ei tuntunut hyvältä, se ei niinku lohduttanut mua siinä surussa olleskaan... siinä vaiheessa vähän... näki punasta. Että mikä mussa on sitten niinku riivaa, että näin... Sillä lailla se ei tunnu sitte... ei ollu mitään lohduttavia sanoja.

Riina

Aivan varmaa käsitystä siitä, mitä raamatunkohtaa saarnaaja käsitteli ei ole mahdollista saada, mutta yksi mahdollisuus on Matteuksen evankeliumin kohta 13:12 ”Jolla on, sille annetaan, ja hän on saava yltäkyllin, mutta jolla ei ole, siltä otetaan pois sekkin mitä hänellä on.” Saarnaajan tehtävänä on saarnata päivän evankeliumista, mutta mikäli on tiedossa, että paikalle tulee lapsensa menettäneitä tai muita traumaattisessa surussa eläviä, olisi saarnaajan hyvän ottaa sielunhoidollinen näkökulma saarnaansa. Usein näin on hyvä tehdä, vaikka saarnaajalla ei tällaista tietoa olisikaan.

Joskus saarna voi olla kuulijalle erittäin merkityksellinen, myös traumaattisessa surussa. Annen kokemus kirkosta, jossa lapsen nimi luettiin, oli puolestaan myönteinen.

Niin mulla jäi se sitte saarna jäi mieleen, kovasti ja mä muistan, kun me ajeltiin kotiin, niin kaikki muut oli sitä mieltä, että olipa huono puhe [nauraa] ja mul itsellä oli ihan päinvastanen olo, että mulla oli jotenkin semmonen olo, että se oli suoraan mulle jotenkin se puhe siinä hetkessä. Niin se jatku se, että... se raamatunkohta niinku alkaa kiitoslaulu... niin mä olin aatellu, että tästäkö pitäis nyt vielä kiittää, tämmönen kiva juttu, että lapsi kuoli.

Mutta sen saarnan pohjalta mä laitoin... tai sen kokemuksen pohjalta mä laitoin sille saarnaajalle sähköpostia ja ihan kerroin vaan, että mitä mulle on tapahtunut lyhkäsesti ja sitte sen, että miten mä koin sen. Ja sitte hän vastasi siihen ja sen jälkeen käytiin sitä keskustelua muutama viestin verran näistä vihan ja ris... tunteesta ja ristiriitaisesta tunteesta, että onko valmis ottamaan sitä apua vastaan

sieltä Jumalalta oottamaan sitä, että nyt ne sun jalat kantaa [naurahtaa] ja nyt sää voit olla kiitollinen.

Anne

Myöhemmin Anne tapasi saman pastorin erään tapahtuman yhteydessä ja kertoi, että nyt hän on vihdoinkin valmis kiitoslaulua Jumalalle laulamaan. Jumalanpalvelus oli ollut hengellisesti puhutteleva ja rakentanut sähköpostiyhteyden saarnaajan kanssa. Nimen lukeminen kirkossa erityisesti silloin, kun käytettiin lapselle annettua nimeä, oli monelle hyvin tärkeä kokemus. Tärkeäksi koettiin sekin, että lapsi huomioitiin jumalanpalveluksessa, vaikka hänen nimeään ei olisi käytetty. Tällöin kerrottuihin kokemuksiin jäi usein pieni varaus siitä harmistuksesta, että seurakunta ei käyttänyt lapsen nimeä. Yksi vanhempi kertoi, ettei ollut pystynyt menemään siihen jumalanpalvelukseen, jossa lapsi huomioitiin.

Muutamat haastateltavat kertoivat osallistuneensa tyhjän sylin messun järjestämiseen, minkä he olivat kokeneet tärkeäksi. Tyhjän sylin messut ovat lapsettomuudesta kärsivien vertaistukijärjestön Simpukka-yhdistyksen aloittamia evankelis-luterilaisen kirkon ehtoollisjumalanpalveluksia, jotka on suunnattu tahattomasti lapsettomille, lapsensa menettäneille ja abortin tehneille. Myös Käpy -Lapsikuolemaperheet ry. on näiden messujen järjestelyissä mukana.⁴¹⁷

Useampi haastateltava kertoi siitä, kuinka aktiivinen seurakuntaelämä väheni lapsen kuoleman jälkeen. Tähän liittyi muiden lasten näkeminen ja se, että muut seurakuntalaiset eivät osanneet suhtautua menetykseen vanhempia kunnioittavalla tavalla.

4.3.5 ISÄN SURU

Ihmisyyden tunnustamiseen liittyy myös sen tunnustaminen, että kuolleena syntyneellä lapsella on isä. Yhteisö tunnustaa kyllä äidin kokeneen menetyksen, vaikkei välttämättä arvotakaan sitä lapsen menetykseksi. Isän kohdalta saatetaan ajatella, että hänen tehtävänsä on toimia äidin tukihenkilönä ilman, että itse juurikaan kokisi surua menetyksestä. Monet haastatellut miehet kokivat, että yhteiskunta antaa kyllä tilaa naisten surulle, muttei niinkään miesten surulle. Kuitenkin myös isät kokevat samanlaista kiintymystä kuolleena syntyneeseen lapseen kuin äiditkin. Ja ammattilaisilta tarvitaan emotionaalista tukea.⁴¹⁸ Surutuessa keskiössä laajemminkin ei pitäisi olla vain yksittäinen sureva, vaan koko perhe.⁴¹⁹

Mika kertoo, että sairaalassa ymmärrys oli häntä kohtaan vaihteleva. Hänelle oli jäänyt sellainen vaikutelma, että osa henkilökunnasta olisi

⁴¹⁷ Tyhjän sylin messuista kts. Lintusalo 2017.

⁴¹⁸ Säflund & Wredling 2006.

⁴¹⁹ Stewart 1995. Cacciatore & al. 2009.

mielellään nähnyt hänen häipyvän sairaalasta. Mika yritti saada sairaalan lääkäreitä kirjoittamaan hänelle sairaalomaan, mutta systeemi ei meinannut taipua tähän, koska Mika ei ollut sairaalassa potilaana.

Se olikohan se joku osaston lääkäri sieltä sitten, et ne kirjotti ihan jokusen päivän siinä sitten sairaalomaan, että mä sitten itse asiassa kävin sairaalan ulkopuolella yksityisellä... meillä on sairaskassa työpaikassa, niin kävin sitten yksityisellä hakemassa pidemmän sairaaloman, että... ja enhän mä ollutkaan sairaalan kirjoilla, että et totta kai tommoses tilanteessa niin toivoisi vähän semmoista inhimillisyyttä, mutta kyllä mä nyt ymmärrän... tunnen sairaalajärjestelmän kohtuullisen hyvin, niin ymmärrän sen et enhän minä ole siellä edes asiakkaana... mähän olen vaan niin kuin puoliso ja lähiomainen, et en mä nyt sinällään ole edes mitenkään kirjoilla...

et kyllähän ne sitten kun ne huomasi, et mä jäin sinne ja ni tein hyvin selväksi kyllä sen, että mä en sieltä pois meinaa lähtee... et se on sitten isot ja vahvat miehet tulee viemään, mutta pois sieltä jos niukseen tulee, että mutta kyllähän sieltä sitten et kun ne huomasi, et ei se tosiaan lähde, niin sitten järjesty sänky ja sitten järjesty kyllä ruokaa.

Mika

Mika kyllä ymmärsi, ettei sairaalan suhtautuminen häneen ollut henkilökohtaista, vaan johtui siitä, miten järjestelmä toimii. Mutta kuten Mika sanoo, niin tällaisessa tilanteessa toivoisi hieman inhimillisyyttä ja joustamista järjestelmän vaatimuksista kriisissä olevan perheen parhaaksi. Asiat alkoivat sairaalassa Mikan osalta järjestyä eräänlaisen kansalaistottelemattomuuden kautta. Kun hän ei lähtenyt pois vaimonsa luota, sairaalan henkilökunta lopulta sopeutui asiaan ja järjesti sängyn ja mahdollisesti ruokailuun osallistumisen.

Mikkokin koki olevansa sairaalassa pikemminkin tiellä kuin avuksi. Hän koki miehen paikan välillä kiusalliseksi naisvaltaisen sairaalahenkilökunnan keskellä. Hän koki työssä käymisen itselleen tärkeänä voimälähteenä. Työ olikin ollut hänelle perheen jälkeen toiseksi tärkein asia.

...se voimattomuus kuitenkin tulee miehelle helposti sairaalassa, että ei voi tehdä mitään ja se on enemmän naisvaltainen kuitenkin ja äitiä huomioidaan vähän erityyppisesti, et itse koin, että se miehen paikan vähän semmoisena kiusallisena välillä, et kun ties asioista paljon, mutta kun se ei ole ihan tyypillistäkään sitten, että isä on kaikessa, että et mun täyty vetäytyä aina välillä siinä sitten.

Mikko

Jaska koki, kuinka isä unohdetaan surussa oikeastaan joka paikassa. Hän näki tämän suorana jatkumona äitiysneuvolan toiminnalle, jossa keskitytään

luonnollisesti raskaana olevan äidin tilanteeseen. Jaska koki, että surussakin oletettiin, että mies ei puhu.

Niin, isä unohtetaan siitä touhusta sillä tavalla, että oikeastaan kaikissa... se suru... sururyhmissä pitkälti kans on... mulle tuli semmonen oletus siitä, että isällä ei oo tarvetta puhua siitä ja isä on yleensä vain hiljaa ja isä on tukemassa sitä äitiä siinä, että isä ei ota sitä asiaa niin raskaasti.

Siinä niinkun unohtetaan se, että eihän aivot kuitenkaan oo... Ei mulla tuolla aivojen sisällä mulkkua oo. Se kyllä se on niinkun persoonakohtaista se asia minun mielestäni, eikä mikään sukupuolikohtainen. Varmasti on naisiakin, jotka ei halua puhua. Tosin se... siihen minä ainakin olen törmännyt, sehän lähtee sieltä neuvolasta, kun mennään sinne, niin isä istuu siellä nur... neuvolassa omissa oloissaan ja kuuntelee, mitä äidin kanssa puhutaan. Sama jatkuu sitten surussakin.

Jaska

Jaska toteaa, että erot surussa ovat enemmänkin persoonakohtaisia kuin sukupuolikohtaisia. Vaikka tiettyjä tyypillisiä piirteitä miesten ja naisten surussa voidaan erottaa, on silti tärkeää muistaa, että suru on aina hyvin yksilöllistä. Siksi on tärkeää antaa surulle tilaa niin paljon kuin sureva tarvitsee ja tämä tarkoittaa myös antaa surevan – niin isän kuin äidinkin - puhua niin paljon tai niin vähän kuin on tarvetta.

Myös Paavo pohtii miehen ja naisen surua. Hän toteaa myös kokeneensa, että kuolleena syntyneen lapsen surussa äidin suru on se todellinen suru ja miehen suru on jotakin vähempiarvoista.

...jos se tämmöinen tapaus, lapsen ennen syntymää menehtyvän lapsen, niin sen isän... isää ei tunnusteta siinä tai se isän rooli on semmonen puolittainen siinä, se on just kummallinen, mutta että... se liittyy niinkun mieheen ja se liittyy isään.

Jotenkin mulle tuli se fiilis, et se naisen tapa surra on jotenkin "se oikea tapa". Tämä ei liity niin kuin meidän perheeseen, mutta jotenkin se... Ihmiset suree niin hirveen eri tavalla ja käy sitä asiaa niinkun eri tavalla läpi. Niin mulle tuli se, se fiilis välillä että, että et jotenkin se suru, se oletus on se naisen sureminen... äidin... naisen... Ja se liittyy... se on isompaa juttua. Et suomalaiset muka miehet eivät puhu tunteistaan ja muuta, niin se... jotenkin se korostuu vielä enemmän tällaisessa tilanteessa.

Eikä mulla oo mitään vastausta siihen, miten, mutta se on semmonen jännä tunne, että mä olen... Se alkaa siitä, että kun isän muodollisesta asemasta... siinä on pikkusen ulkopuolinen, ja sit... En tiedä, onko muut sanonut samaa, mutta tai yhtään samaan suuntaan, mutta mulla oli se fiilis, et sitä koneistoa, tai ei koneistoa, mutta se... Se ottaa,

et jos mennään tapaamaan jotakin... tyyliin ketä vaan tällaisen tilanteen jälkeen, niin tietysti naista mennään kättelemään ehkä muutenkin ensin - jotenkin oletusarvo, että tuossa on se vähän isompi suru kuitenkin. Se isä on kuitenkin semmonen, et onhan se ollut siinä mukana ja kyllähän se kävi siinä niinkun... käytiin siinä perhevalmennuksessa, mutta eihän se ikinä ollut sitten oikea isä kuitenkaan vielä... ... että jotenkin se oletusarvo on se, että se on sen naisen [asia] - äidin eikä isän.

Paavo

Surua, jota Paavo kuvaa, voidaan kutsua äänioikeudettomaksi suruksi. Sosiaalista oikeutusta miehen surulle ei tahdo löytyä auttamisjärjestelmistä tai ystävistäkään.

Surun työstämisen näkökulmasta menetyksen tekeminen todelliseksi on erityisen tärkeää miesten kohdalla. Äidin suhde kohdussa olleeseen vauvaan on ollut fyysinen side ja siksi isän voi olla vaikeampi saada kiinni siitä, mitä he todella ovat menettäneet. On myös havaittu, että vanhempien havainnot epäadekvaatista hoidosta sairaalassa aiheuttaa heissä usein syyllisyyttä.⁴²⁰

4.3.6 ARKKU JA HAUTAJAISJÄRJESTELYT

Arkun valmistaminen oli usealle haastateltavalle erityisen tärkeää. Tämä oli myös niitä harvoja teemoja, joista miehet puhuivat naisia enemmän. Arkusta kerrottiin osin arkisesti: miten ja minkälainen arkku hankittiin, miten lapsi sinne laitettiin ja miten arkku tuotiin kirkkoon tai kannettiin haudalle. Monet haastateltavat kertoivat myös siitä, kuinka arkku oli enemmän kuin pelkkä pakollinen hautauksen väline.

Mulla oli se arkun tekeminen oli vähän niin kuin terapiaa sitten, että... mä tein itse sitten sillä ajalla arkun ja suunnittelin niitä hautajaisia. ... siis itse keksin sen, että ei kai sitä, kun ei sille lapselle ikinä tule mitään pystymään antamaan, niin halusi antaa edes sen arkun sitten. Että ei sitä soisi kellekään että, joutuu omalle lapselle arkun tekemään... raskasta... raskasta aikaa, mutta se oli tavallaan se mun terapia ja mun keino selvittää siitä asiasta eteenpäin, että kyllähän sitä nyt vähän tavallista kauemmin tehtiin, että kyllähän se nyt normaalisti tommoinen syntyisi tunneissa, niin kyllä sitä nyt useampi päivä tehtiin sitten siinä... et sitä halusi vaan hieroo ja tehdä oikein viimeisen päälle sitä sitten... se oli tavallaan se mun surutyö siinä sitten.

Mika

⁴²⁰ Surkan & Al. 2006, 328.

Mika kuvaa hyvin, kuinka arkun tekeminen oli enemmän kuin pelkkää tarpeellisen välikappaleen rakentamista. Hän kuvaa, että se oli surutyötä ja terapiaa, keino selvittää asiasta eteenpäin. Hautajaisten yksi tärkeä funktio on se, että voi vielä tehdä jotakin vainajan hyväksi. Kuolleen syntyneen kohdalla tilanne on vielä radikaalimpi, se on yksi harvoista asioista, mitä kuolleen lapsen hyväksi voi tehdä ja ainoa juhla, mikä hänelle yleensä järjestetään. Siinä juhlassa lapsi tarvitsee arkun ja sen tekemisessä sureva tekee jotain kirjaimellisesti kourin tuntuvaan lapsensa hyväksi. Markku puolestaan kertoo, että vaikka hautaamiseen liittyvät asiat menivät pääosin hyvin, häntä jäi harmittamaan se, että hän olisi halunnut itse tehdä arkun, mutta se jäi tekemättä, koska aika ennen hautajaisia oli sekavaa ja tekemistä oli paljon.

Myös arkun valitseminen ja ostaminen näyttäytyivät aineistossa muuna kuin pelkkänä hautajaisten kannalta tarpeellisten välineiden hankkimisena. Tällöinkin arkku saatettiin koristella esimerkiksi tyttömäiseksi eli tyttölapselle sopivaksi eikä omalle lapselle voinut ostaa halvinta ”järkyttävän näköistä boxia”. Yksi haastateltava tilasi arkun puusepältä, koska ei tahtonut valkoista kangasarkkua. Tuulia pyysi ystäväänsä tekemään arkun.

Mun kaveri teki arkun, hän vielä oikein nätin semmoisen puisen pienen arkun ja... itse sitten laitoin... sisustin sen arkun... laitoin sinne lakanat ja pehmustetta. Villasukat neuloin sitten sille jalkaan...

Tuulia

Tuulian tekemisestä huokuu vahvasti rakkaus ja tahto hoivata omaa lasta, vaikka joutuukin tekemään sen lapsen hautajaisia varten. Arkkuun laittamisesta kerrottiin monessa haastattelussa, tähän liittyi myös lapsen pukeminen ja mukaan saatettiin laittaa myös lapselle tarkoitettu lelu. Liisa kertoi, kuinka ompeli lapselleen hautajaisvaatteet. Riina kertoi, kuinka he ottivat sairaalasta pahviarkun, jonka he sitten laittoivat lapselle kauniiksi. Saara puolestaan kertoo, että hän suhtautui ensin hieman epäilevästi miehensä puheisiin arkun tekemisestä.

Ei hän ei oo ikinä tehnyt mitään tommoista. Että tämä oli kyllä... siis mä olin ensin vähän siis... tietenkin halusin antaa hänen tehdä kaiken, minkä hän vaan haluaa ja voi ja pystyy, ja sitten kun hän ensin väläytti, että hän tekee arkun, mä sanoin, että mitähän [naurahtaa] siitä oikein tulee... Pieni epäluottamuslause taisi päästä, mut [naurahtaa] lopputulos on todella hieno. Et siitä tuli tosi hieno.

Saara

Mikolle ei puolestaan arkulla ollut merkitystä, hän koki, ettei se anna lisäarvoa ihmiselle.

Hänet siunattiin sitten [Kappelissa] sitten. Ja me saatiin itse tuoda hänet, et siinä näkyi ristiriitä sitten vähän semmoista tärinää, että

miten kaikki ja kummoinen arkku ja... Ei hän olisi tarvinnut arkkua, mutta me ostettiin sitten sekin rahalla kuitenkin, se on vaan rahaa, olisi ihan siistissä pahlilaatikossa voitu viedä semmonen pieni ja... Ei se anna sitä lisäarvoa ihmiselle, et...

Mikko

Osalla haastateltavista lapsi tuhkattiin ja haudattiin uurnassa tai uurna sijoitettiin johonkin. Yksi haastateltava kertoi uurnan säilyttämisestä kotona vitriinissä, kunnes se laskettuna aikana siroteltiin erääseen perheelle tärkeään paikkaan. Toinen haastateltava kertoi, että lähellä kotia oli seurakunnan tarjoama paikka, jonne tuhkat voitiin sijoittaa, ja joka sitten valittiinkin. Tässä päätöksessä helpotti se, että paikka oli lähellä kotia ja siellä oli helppo käydä. Myös hautajaiset pidettiin samassa paikassa, mikä lisäsi paikan sopivuutta lapsen muistopaikkana.

Osa haastateltavista ei pitänyt lapsen tuhkaamista sopivana. Yksi äiti kertoi, ettei tahtonut polttaa lastaan. Niinpä lapsi haudattiin arkussa. On todettava, että tuhkaamisessa vainajaa ei varsinaisesti polteta, vaan lämpötila nostetaan niin korkeaksi, että ruumis hajoaa tuhkaksi.

Hautajaisjärjestelyissä eniten mainitut teemat liittyivät hautapaikkaan ja hautajaisjärjestelyihin osallistumiseen. Useimmat maininnat liittyvät yleiseen kertomukseen hautajaisista, ja hautapaikan valinta mainitaan niissä vain lyhyesti. Ei ole mitenkään yllättävää, että hautapaikka mainittiin monessa narratiivisegmentissä, koska hautapaikka pitää valita aina, kun joku haudataan. Pienen lapsen hautaamisessa on kuitenkin monia erityispiirteitä verrattuna esimerkiksi korkeaan ikään ehtineen ihmisen hautaan. Ensinnäkin tarve haudalle tulee yllättäen, asiaa ei ole etukäteen suunniteltu, ellei lapsen kuolema ole jostain syystä ollut etukäteen tiedossa. Lisäksi hautapaikan valintaan liittyy menetyksen traumaattisuudesta johtuvaa erityistä merkityksellisyyttä. Paikan on oltava sellainen, että sen kanssa voi elää. Esimerkiksi Irja kertoi, ettei missään tapauksessa tahdo lastaan tarjottuun uurnalehtoon. Hänelle oli olennaista myös se, mikä kotikaupungin useista hautausmaista oli se, mihin hänen lapsensa haudataan.

Useampi vanhempi kertoi haastatteluissa, että he varasivat samalla hautapaikan myös itselleen, mikä tuli monelle yllätyksenä ja herätti myös joissakin ihmetystä. Vanhemmat joutuivat myös pohtimaan sitä, haudataanko lapsi heidän asuinpaikalleen vai kotipaikalleen. Jotkut eivät missään tapauksessa tahtoneet, että lapsi haudataan sukuhautaan. Toisille puolestaan sukuhautaan hautaaminen oli lohduttava asia, Ulla esimerkiksi kertoi, kuinka hänelle oli tärkeää, että kuollut lapsi haudattiin hänen ukkinsa kanssa samaan hautaan. Ajatus lapsesta ukin sylissä on lohduttava.

Hautajaisjärjestelyihin osallistumisesta puhuttiin narratiivisegmentissä. Osallistumiseen kuului käyntejä hautaustoimistossa ja kirkkoherranvirastossa sekä hautakiven valinta. Hautakiven valinnasta puhuttiin joissakin haastatteluissa neutraaliin sävyyn, mutta kiven valinta aiheutti myös hankaluuksia. Eräät vanhemmat halusivat laittaa kiveen vauvan kuolinpäivän

ennen syntymäpäivää, koska kuolinpäivä oli heillä tiedossa. Tämä herätti hankaluutta ja heille suositeltiin saman käytännön noudattamista kuin on tapana. Heillä oli kuitenkin vahva tarve noudattaa omaa ajatustaan eikä mennä heistä jäykiltä ja typeriltä vaikuttavien sääntöjen mukaan. Kiveen hakattiin ne päivämäärät, jotka vanhemmat tahtoivat. Toiset vanhemmat olisivat tahtoneet haudalle puuristin eikä kiveä, mutta se ei onnistunut. Myös tässä asiassa järjestelmän tarjoamat säännöt tuntuivat ahdistavilta ja vanhemmat arvostivat eri toimijoiden joustavuutta heidän toiveidensa toteuttamisen tukemisessa. Joissakin tapauksissa järjestelmän aiheuttama hankaluus liittyi viraston tai toimiston hankaliin aukioloaikoihin.

Yksi osa hautausjärjestelyjä oli toimituskeskustelu siunaavan papin kanssa. Suuri osa näihin liittyvistä narratiivisegmenteistä on esitelty luvussa 6.1. Saara sai hautajaisjärjestelyihin hyvää tukea sairaalapastorilta, joka rohkaisi järjestämään hautajaiset kaikessa rauhassa ilman kiirettä. Ilman sairaalapapin tukea he olisivat Saaran mukaan luultavasti järjestäneet hautajaiset mahdollisimman pikaisesti pois alta. Myös Nainena pappi tuki tekemään niin paljon kuin vaan jaksaa hautajaisten eteen ja Nainen koki sen hyväksi – hän oli tehnyt kaiken, minkä lapsensa hyväksi oli voinut tehdä. Liisa puolestaan toteaa, että hänelle oli valtavan tärkeää, että hän sai osallistua, tehdä ja laittaa itse oman lapsensa hautajaisiin liittyviä asioita. Toimituskeskustelun yleisestä sisällöstä hyvän kuvan antaa puolestaan Anne.

Hirveän lämpimästi ja asiallisesti suju se yhteistyö siellä seurakunnan kanssa ja meidän seurakunnan kirkkoherra siunasi... siunasi sen meidän vauvan, että käytiin ihan semmonen... käytiin tapaamassa sitä kirkkoherraa, missä sitten käytiin se koko hautaustoimituksen kaava ja kaikki asiat läpi siinä ja... tosi hyvin kuunteli meidän omia toiveita ja toteutti sitten niitä siellä, että saatiin valita itse rukouksia ja... käytiin tavallaan se tarina siinäkin läpi, et hän sitten tiesi, että mistä on kysymys.

Anne

Anne kertoo, kuinka toimituskeskustelussa kaikki siunaukseen liittyvät kaavat käytiin läpi, pappi kuunteli vanhempien tarinan ja antoi heidän osallistua hautaustoimituksen sisältöön. Tapa, jolla keskustelu käytiin, oli lämmin ja asiallinen. Kirkkoherran toiminta oli myönteisessä mielessä sanottuna kuin suoraan kirkollisten toimitusten oppaasta. Siinä todetaan, että toimituskeskustelussa voidaan käsitellä vainajan elämää ja kuolemaa, omaisten tuntoja kuoleman jälkeen sekä hautaan siunaamisen sisältöä ja käytäntöä. Lisäksi todetaan toimituskeskustelun olevan erityisen tärkeä poikkeuksellisissa kuolemantapauksissa, ja keskustelussa kirkon perinteen mukaisia kuoleman kohtaamisen välineitä ovat kuunteleminen, läsnäolo, keskinäinen yhteys ja evankeliumin lohdutus.⁴²¹ Näistä evankeliumin

⁴²¹ Kirkollisten toimitusten opas 2006, 83-84.

lohdutus on ainoa, johon Anne ei viittaa kertoessaan toimituskeskustelusta, mutta kuuntelemisella ja läsnäololla evankeliumin lohdutuksen sanoma kuoleman voittavasta rakkaudesta on tullut todeksi keskinäisen jakamisen kautta.

Kaksi haastateltavaa kertoi, että papilla oli ollut omat näkemyksensä tilaisuudessa laulettavista lauluista, mutta nämä eivät tuntuneet vanhemmista sopivilta. Tuulia kertoo, kuinka pappi oli ehdottanut, että hautajaisissa voitaisiin käyttää samoja virsiä kuin kuolleen lapsen isomman sisaruksen ristiäisissä, jotka hän oli toimittanut. Virsi oli kertonut Jumalan varjeluksesta ja tämä oli herättänyt Tuuliassa vihaa ja kysymyksen, että mikä se on sellainen Jumala, joka antaa viattoman ja terveen lapsen kuolla kohtuun, että eihän se tätä lasta suojellut. Pappi oli toiminut ammattimaisesti eikä ollut pelästynyt tai pahastunut Tuulian vihasta, vaan ottanut siunauspuheessaan Tuulian kysymyksen esiin ja tukenut hänen kokemustaan sanomalla vihan tunteidenkin olevan oikeutettuja.⁴²² Myös toisessa mainitussa haastattelussa pappi oli vaivattomasti suostunut vaihtamaan ehdotetut virret haastateltavan haluamiin hengellisiin lauluihin.

Hautausjärjestelyiden yhteydessä haastateltavat kertoivat myös yhteyksistä hautaustoimistoon. Hautaustoimistossa käynnistä monet eivät muistaneet tai muusta syystä kertoneet paljoakaan. Yleisesti mainittiin, että sieltä oli saatu apua kiven, arkun ja urnan hankinnassa. Tuulia oli myös siinä käsityksessä, että hautajaisten yhteydessä on pakko olla yhteydessä hautaustoimistoon. Mutta kun he olivat sopineet seurakunnan kanssa hautaukseen liittyvistä yksityiskohdista ja muistotilaisuuden pitämisestä kotona ja hakeneet itse lapsensa ruumiin, hän ihmetteli, mihin hautaustoimistoa sitten tarvitsekaan. Niinpä he järjestivät hautajaiset ilman hautaustoimistoa. Osa haastateltavista halusi käyttää lasta kotona tai kotipihalla vielä ennen hautajaisia. Joissakin haastatteluissa kävi myös ilmi, että isot hautajaiskukkalaitteet tuntuivat epäsopivilta näihin hautajaisiin ja vieraita pyydettiin jokaista tuomaan esimerkiksi yksi kukka tai lahjoittamaan rahaa hyväntekeväisyyteen, kuten lapsikuolemaperheiden tukemiseen.

Kuolinilmoitus tai ilmoitus seurakunnan lehdessä tai palstalla oli yksi hautausjärjestelyihin liittynyt asia. Kuolinilmoitus on vanhempien maksama ilmoitus, seurakunnan ilmoittamat vainajat puolestaan kuuluvat seurakunnan palveluihin jäsenilleen. Koska lehti-ilmoitus liittyy olennaisesti isompaan yhteisöön – lehti-ilmoituksen idea on antaa asia tiedoksi suuremmalle yleisölle – siinä näkyi äänioikeudettoman surun tematiikka. Onko esimerkiksi yhdenvertaista menettelyä se, että kuolleenä syntyneen lapsen kuolinilmoitus maksaa enemmän kuin ilmoitus syntymästä, kuten eräs haastateltava pohti? Toinen asia jo aiemmin luvussa 4.2.1. esiin tullut nimen käyttämisen tematiikka liittyy seurakunnan lehti-ilmoituksiin. Julkaistaanko kuolleenä syntyneen lapsen vanhempien hänelle antama nimi siunauksesta ilmoittamisen yhteydessä? Silloin, kun lapsi kastetaan, hänet ilmoitetaan

⁴²² Kts. 5.1.1.

vanhempien antamalla nimellä, kasteessa lapsi ei saa nimeä, vaan hänet kastetaan omalla nimellään.

4.4 UUSI LAPSI

Kuten jo aiemmin kävi ilmi, useissa tutkimuksissa on havaittu, että uuden lapsen odottaminen kuolleena syntyneen jälkeen voi olla vanhemmille ja erityisesti äidille stressaavaa aikaa⁴²³. Uuteen lapseen liittyviin kertomuksiin kuuluu sisäistä ahdistusta ja pelkoa, toive siitä, että menetys otettaisiin huomioon tulevissa raskauksissa sekä pohdintaa kuolleen lapsen ja uuden lapsen suhteesta.⁴²⁴ Tässä luvussa käsitellään ensin isien kertomuksia uudesta lapsesta menetyksen jälkeen. Tämän jälkeen tarkastellaan äitien kokemuksia.

⁴²⁵

Pekka kertoo, että uuden lapsen odottaminen oli sitä stressaavampaa aikaa, mitä enemmän raskaus kesti.

Kyllä se oli hyvin stressaavaa... että mitä pitemmälle se meni, niin meillä oli sitte... alkuun oli silleen, et eihän tästä nyt mitään tule... Sitten kun se alkoi kasvaa ja kasvaa, niin olihan se sitten semmoista stressaavaa ja semmoista, että miten tässä käy. Mutta sitten se synnytys itsessään se oli sitten sektio... niin sitten, kun se hetki tuli, että mentiin sinne synnytyssaliin, niin siinä oli jotenkin rauha itsensä kanssa, että hyvin tämä menee ja sitten vaikka [Pikkuveli] syntyi ja joutui heti teho-osastolle, niin ... siinäkin oli sillä tavalla, että se hoitaja koitti kauheasti, että hyvin tämä tästä menee ja joo, kyllä mä tiedän, et ei tässä mitään, et se on nyt hengissä maailmassa, että kyllä se nyt pysyy sitten hengissä. Se oli sitten yhden yön siellä teholla ja sitten pääsi seurantaan...

Pekka

⁴²³ Cambell-Jackson & al 2014

⁴²⁴ Esim. Kivistö-Rahnasto & al. (2017) havaitsivat äitien kokeneen uudessa raskaudessa lapsen kuoleman jälkeen myönteisinä asioina mm. elämän toiveikkuuden lisääntymisen, kokonaisvaltaisen hoidon saamisen terveydenhuolloilta, raskauden tuoman onnellisuuden, äidin hyvinolon lisääntymisen, onnistuneen synnytyksen, perheen merkityksen lisääntymisen ja surun käsittelyssä eteenpäin pääsemisen. Kunnari & Aho (2017) puolestaan toteavat, että uudessa raskaudessa lapsensa menettäneet äidit odottivat emotionaalisen tuen osalta erityisesti ymmärtävää, kunnioittavaa ja kannustavaa suhtautumista sekä aiemmin kuolleen lapsen huomioimista, vuorovaikutuksellisen tuen osalta keskusteluapua ja vahvempaa ammattilaisten tukea, toiminnallisen tuen osalta yksilöllistä raskauden seurantaa ja pysyvää hoitosuhdetta sekä tiedollisen tuen osalta ohjauksen saamista ja tukimateriaalia.

⁴²⁵ Turton & al. (2006) mukaan isät kokivat merkittävää ahdistusta ja trauman jälkeisiä stressireaktioita ennen uuden lapsen syntymää, mutta kaikki oireet vähenivät syntymän jälkeen. Äitien kokemuksiin verrattuna isien oireiden tasot olivat kaikissa kohtaa matalammat, mutta jos uuden lapsen saaminen viivästyi kuolleena syntyneen jälkeen, isät kokivat suurempaa ahdistusta. Armstrongin (2001) mukaan uuden lapsen syntymään liittyi isillä myös hengellisiä kysymyksiä, jotka liittyivät lapsen kuoleman syyn tai lohdutukseen, jonka koettiin tulevan Jumalalta.

Pekan kohdalla hoitohenkilökunta oli tietoinen aiemmasta menetyksestä ja asia pyrittiin ottamaan huomioon. Oli sovittu, että alatiesynnytyksen sijasta tehdään keisarileikkaus. Mielenkiintoista havaita on sekin, että Pekalle suurin pelonaihe oli se, ettei lasta saada elävänä kohdusta ulos. Kun lapsi oli syntynyt, Pekalla oli hyvin luottavainen olo, vaikka lasta vietiin teho-osastolle. Jos traumaattista kokemusta ei ole saatu kunnolla käsitellyksi, pelkkä sairaalaan meno tai äkilliset muutokset, kuten tässä tapauksessa lapsen joutuminen teho-osastolle, voisivat avata uudelleen järkkyneen maailman, jossa lapsi voi kuolla koska tahansa. Ilmeisesti Pekan kohdalla traumaattinen tilanne liittyi nimenomaan vauvan saamiseen kohdusta tähän maailmaan ja kun vauva oli tästä selvinnyt, Pekka kykeni luottamaan sairaalahenkilökunnan ammattitaitoon.

Jaskalla ei ollut haastatteluhetkellä muita lapsia. Hän kertoo peloistaan uutta raskautta kohtaan ja miettii, pystyisikö hän olemaan yhtä innokas ja hyvä isä uudelle lapselleen ja riittäisivätkö voimat lapsen hoitamiseen. Jaska tulee siihen raskaaseen johtopäätökseen, että heidän lapsensa on nyt saatu.

Sitten siinä on, kun suru on voimakasta, niin myös sen uuden lapsen yrittäminen ja mahdollinen syntymä, niin se on senkin takia vaikea ajatus, koska ei mulla välttämättä riittäisi, en mä ole varma riittäisikö mulla voimat siihen, että pystyisinkö minä olemaan sillä tavalla täysillä mukana kautta innokas isä, kun mitä mä olisin ollut silloin [Tytön] kanssa. Koska nyt on niin paljon semmoista painetta, murhetta ja sellaista ladattu siihen asiaan, se ei lähde niin semmoisesta ilosta ja semmoisesta niin kuin hyvästä se raskaaskaan liikenteeseen... semmoinen tunne on tullut, että ei... että kyllä meidän lapset on nyt saatu ja ... se siinä päällimmäisenä on.

Jaska

Kallellakaan ei ollut muita lapsia haastatteluhetkellä. Menetyksestä ei ollut kovin paljoa aikaa, mutta uuden lapsen saaminen ei tuntunut pelottavalta, vaikka Kallekin arveli, ettei odotus välttämättä tule olemaan kovin helppoa.

Kyllä me ollaan ihan valmiita yrittämään lasta. Ei ruveta pelkäämään, että siinä mielessä. Mutta sitten jos raskaaksi tulee niin voi veikata, että se on vähän hankalaa.

Kalle

Paavo kertoo puolestaan siitä, kuinka raskaita molemmat seuraavat raskaudet olivat. Neuvolat pyrkivät luonnollisesti auttamaan ja tukemaan raskautta useammilla kontrollikerroilla, joskin kontrollikerrat sinänsä saattavat lisätä ahdistuksen tunnetta odottavilla vanhemmilla.⁴²⁶

⁴²⁶ Vrt. Pruuki 2007 116 -121.

Kun käytiin läpi kaksi odotusta, jotka sitten päättyivät... onnellisesti, niin... niin nehan... ne olivat äärimmäisen raskaita aikoja. Et vaikka mielestään olisi kuinka käynyt sen surun läpi, mutta sitten kun tulee uusi raskaus, sitten mennään samaa kaavaa ja sitten se on...

se on sitten toinen vaihe, jossa jonkinlaista tukea tarvitsee ja silloin neuvolat ja tällaiset antaa sen, mutta ne nehan näkee heti mistä on kyse, et tämä on toinen raskaus, mutta ei sitä isoveljeä näy täällä missään niin niille on musta ihan selvä... testataan useammin ja näytetään, että välitetään, sitä vertaa siihen, et miten terveydenhuoltopuoli hoitaa sen, mutta se oli tosi raskas, molemmilla kerroilla, niin kuin ensimmäisellä ensimmäinen poika kun sitten syntyi, niin niin se oli raskas, mutta ei se toinenkaan sitten kovin paljon helpompi ollut.

Paavo

Myös Paavon lasten kohdalla synnytykseen liittyvä henkinen ahdistus otettiin huomioon ja molempien hänen poikiensa kohdalla raskaus käynnistettiin juuri tästä syystä. Monet saivat myös apua tähän raskauden aikaiseen pelkoon. Apua saatiin psykologilta, vertaistuesta ja läheisiltä. Yksi haastateltava kertoi eräässä hengellisestä tilaisuudessa olleensa vaimonsa kanssa mukana esirukouspalvelussa. Heidän puolestaan rukoili pariskunta, joka itsekin oli menettänyt lapsen. Rukouspalvelussa puhuttiin ja rukoiltiin pitkään, ehkä puolen tunnin ajan, ja sen jälkeen oli hyvin helpottunut olo.

siinä kohtaa [Pikkusiskoa] odotettiin ja silloin pelkäsin, että näinköhän tässä käy samalla lailla, niin [rukouksen] jälkeen oli semmoinen [yskii] semmoinen tunne, että ei voi sanoa varmuudeksi, että se olisi varmuus siitä, että kaikki menee hyvin, mutta kuitenkin että siinä oli lepo... Rauha tuli siinä kohtaa, että sellainen luottavainen, että eiköhän tämä elämä tästä taas lähde. ...Tuli semmoinen olo, että heidät oli siihen hommaan kutsuttu vähän niin kuin minun takia...⁴²⁷

Rukous auttoi kuolleena syntyneen lapsen vanhempaa, joka pelkäsi uuden raskauden puolesta ja sai rukouksesta paitsi rauhan pelkoonsa, myös vahvistusta uskollen, koska koki, että lapsensa menettänyt pariskunta oli johdatettu paikalle heitä varten rukouspalveluun.

Tuulia kertoo seikkaperäisesti ja kuvaavasti omista tuntemuksistaan uudessa raskaudessa. Raskautta ei oltu mitenkään suunniteltu ja Tuulia tunsu eräänlaista syyllisyyttä tai petturuutta kuollutta lasta kohtaan, koska hän alkoi odottaa uutta.

Tulin silloin raskaaksi ja... se tuntu alkuun jotenkin epä... se tuntu hirveen väärältä, se tuntu tosi väärältä sitä kuollutta lasta kohtaan,

⁴²⁷ Eettisistä syistä tämä on kerrottu nimettömänä.

että nyt mä jotenkin korvaan sen toisella lapsella ja... välillä tuntu, että mä haluan sen pois, et mä en halua olla raskaana.

...varmaan ehkä just kolmisen kuukautta ne oli tosi ristiriitaisia tunteita siitä raskaudesta, siitä ei ollut oikein, siitä ei tosiaankaan osannut iloita eikä sitä osannut odottaa eikä silleen siinä heti ajatteli, että kyllä se menee varmasti kesk... kaikki mahdolliset oli, että kyllä sillä varmaan joku kehityshäiriö ja... No sitä nyt kesti ihan loppuun asti sitä, että ei kaikki mene hyvin sitten, mutta ne pahimmat ehkä se kolme kuukautta ja sitten oli semmoinen, se vihan aika ja... niin se alku oli kanssa ja semmoista et tuntu, että sitä [Tyttöä] odottaa uudelleen ja et se on [Tyttö] siellä mahassa, eikä kukaan muu uusi ihminen.

Et surutyökin vähän se oli sitten vähän erilaista sen uuden raskauden, kun se uusi raskaus tuli kuitenkin aika pian, niin sen myötä, että siinä oli se uusi raskaus ja [Tytön] menetys ja sitten niitten asioitten erottaminen ja... se oli... oli hyvin... hyvin, hyvin rankkaa ja ihan tuohon tytön syntymään asti, siihen taas ne viimeiset kolme kuukautta ehkä oli taas tosi vaikeata, että rupesi elämään taas tavallaan uudestaan sitä, kun [Tyttöä] odotti, kun [Tyttö] miettimään sitä, sitä ihan kun muisti ne viime päivien tapahtumat, mitä [Tytön] kanssa teki ennen kuin hän sitten menehtyi niin jotenkin kulki sitten ne raskausviikkoina, et kun mitään häntä odotin, niin hyvin vahvasti mukana.

Tuulia

Tuulian kertomuksesta nousevat juuri ne asiat, joiden takia on monesti suositeltu, ettei kannata kiirehtiä lapsen kuoleman jälkeen uuteen raskauteen. Edellisestä raskaudesta ei ollut vielä kovin paljon aikaa ja surureaktiot ovat hyvin voimakkaita, vihan tunnetta, syyllisyyttä ja menetyksen elämistä uudestaan hyvin intensiivisellä tavalla. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään aikarajaa, jonka jälkeen on lupa tulla uudestaan raskaaksi, saati että olisi olemassa taho, joka voisi tämän luvan myöntää. Samanlaisia reaktioita voi odottava äiti käydä läpi uudessa raskaudessa, joka alkaa pitemmänkin ajan kuluttua raskaudesta. Voi kuitenkin olla niin, että tällöin reaktiot eivät ehkä ole niin voimakkaita ja raskauden positiiviset puolet saavat enemmän tilaa. Tässä mielessä voi suositella olemaan kiirehtimättä uuden lapsen kanssa, mutta vanhemmat itse tietävät oman tilanteensa luonnollisesti parhaiten. Lisäksi vaikka uusi raskaus tapahtuisi piankin edellisen jälkeen ja siinä koettaisiin voimakkaita reaktioita, vanhempi saadessaan elävän vauvan syliinsä, että tämä oli kaiken koetun arvoista. Näin tapahtui myös Tuulialle.

Ja sitten kun hän syntyi, niin tuntui jotenkin... et semmoinen hirvittävän iso painolasti putosi sydämeltä, tai silleen tuntu, että ei [Tyttöä] voinut unohtaa, että se ei ole unohtunut, mutta se ei ole enää semmoinen, että asioita elää [Tytön] kautta. Että nyt on omia asioita tämän lapsen kautta eikä sitä koko ajan vertaa, että mitä olisi [Tytön]

kanssa tai mitä silloin, kun [Tyttö] ei tietysti ole elänytkään, niin tuntuu et se jotenkin se [Tytön] muisto silleen hirveen kauniina jää sinne niin kuin taka-alalle.

Tuulia

Monissa tutkimuksissa onkin havaittu, että vaikka korvikevauvasta monesti varoitetaan, niin uuden lapsen saaminen on usein käänne parempaan vointiin.⁴²⁸ Kyse ei ole siitä, että kuollut lapsi unohdetaan tai hänestä pyritään eroon. Kyse on enemmän siitä, että vanhempien katse alkaa siirtyä tulevaisuuteen ja tulevaisuuteen voi katsoa toiveikkaimmin silmin, kun on kokemus siitä, että meille voi käydä myös hyvin. Yksi haastateltava, jolle ei haastatteluhetkellä ollut kuolleen lapsen jälkeen syntynyt uutta lasta, kertoi toivosta, että uuden lapsen syntymä voisi jollakin tavalla antaa rauhan siitä, että hänen menettämällään lapsella on hyvä olla.

Tuulia oli mukana myös vertaistuen piirissä niin Internetin kuin keskusteluryhmän kautta. Vaikka Tuulia oli tätä kautta saanut tukea, raskauden edetessä kuollut tarinat lasten kuolemasta lisäsivät pelkoja ja näiden tunteiden takia hän jätti lukematta ja kuuntelematta niitä. Tästä puhuivat muutamat muutkin, kuolemaa seuraavan raskauden aikana uusien lapsen kuolemasta kertovien elämänkohtaloiden kuuleminen lisäsi ahdistusta. Tehostettu sairaalahoitohenkilökunnan tuki oli myös Tuulialle tärkeää ja ensin hän ajatteli, ettei synnytystä tarvitse käynnistää, mutta pelko sai hänet toisiin ajatuksiin.

Alkuun mä ajattelin, että mä en halua sitä, mutta sitten kun mä olin... ne viikot rupesi lähenemään... se ajatus kasvoi, että mä haluan, et mä en halua, jos se niinä päivinä ennättää kiertää itsensä napanuoran ympäri tai jotain... et se oli mulla semmoinen henkinen helpotus sit se käynnistyspäivä.

Tuulia

Valitettavasti sairaalassa ei kuitenkaan oltu aivan tilanteen tasalla. Kun Tuulia sitten saapui miehensä kanssa synnytyssairaalaan, henkilökunta oli ihmeissään, että miksi he ovat tulleet.

Siellä kaikki meni ihan päällelleen, siellä ei oikein ymmärrystä löytynyt keltään, et miksi me tullaan siihen käynnistykseen, vaikka toki on paperit siellä ja kaikki, niin sekín lääkäri, joka käynnistystä siinä kysyi, että lähdettekö kotiin vai käynnistetäänkö? Mä olin ihan hölmönä, että ai tässä on vielä tämmöinenkin vaihtoehto, että me lähdetään kotiin, että mä en ole kolmeen viikkoon nukkunut juuri oikeastaan ollenkaan. Hän sitten kysyy, että "ai miksi et ole nukkunut?" [naurahtaa] Niin se tuntui, että eivät ne ymmärtäneet,

⁴²⁸ Kts. Cambell-Jackson & al 2014. Uusi lapsi voi uudistaa tarkoituksen tunteen äidin ja isän elämässä, mutta kuollut lapsi ei yleensä unohdu eikä suru pääty uuden syntymään.

mikä se on se tuska ja ahdistus sitten siinä uudessakin raskaudessa, se menettämisen pelko, et se todellisuus et se voi käydä uudelleen, kun ei kukaan sitä voi sanoa, että se ei käy sulle toista kertaa.

Tuulia

Kun uusi raskaus käynnistyy lapsen kuoleman jälkeen, vanhemmat voivat myös valveutua vaatimaan hoitojärjestelmältä asianmukaista hoitoa. Erityisesti näin on silloin, jos lapsen kuolemaan on liittynyt hoitovirheitä tai muita huonoja kokemuksia hoitojärjestelmältä. Tästä kertoo Matti. Matin kohdalla lapsen kuolemaan vaikutti se, että lapsen oli annettu kasvaa liian isoksi kohdussa. Tämä riski oli heillä ollut tiedossa etukäteen ja he olivat siitä useaan otteeseen lääkäreille sanoneet, mutta asiaan ei ollut tartuttu. He olivat luottaneet, että järjestelmä toimii, mutta turhaan.

Ja sitten opettihan se sen, että me oltiin varmaan tosi vaativia asiakkaita heille sitten tämän [seuraavan lapsen] kohdalla, koska me sitten... meillä oli sitten lääkärit lopputarkastuksessa ja muussa lupasivat, että seuraavan lapsen kanssa viikolla 36 tehdään lapsivesitutkimus ja näin pois päin ja sitten se lapsi otetaan ennalta, koska näin on käynyt, niin ei enää oteta riskiä. Sekään ei sitten tämän toisen lapsen kohdalla meinannut tapahtua, koska oli niin paljon eri lääkäreitä ja me sitten vaadittiin ja muistutettiin ja loppujen lopuksi siinä sitten pari kolme kertaa oli apulaisylilääkäri siinä meidän lääkärinä, koska hän ymmärsi tilanteen.

Matti

Aiemmin puhuttiin korvikevauvasta, jolla tarkoitetaan sitä, että uusi vauva jollakin tavalla tulee menetetyn korvikkeeksi. Lapsensa menettäneen näkökulmasta tilanne on pikemminkin niin, että uusi lapsi omana itsenäänä tulee täyttämään sitä syliä, joka jäi tyhjäksi vauvan kuoltua. Tämä syy ei liity vain lapsensa kuolemaan. Syli voi olla tyhjä lapsettomuudesta, avioerosta, lapsien kasvamisesta tai jostain muusta syystä. Aika usein vanhemmat toivovat lapsia siksi, että saisivat syliinsä oman lapsen jota rakastaa. Lapsen menetys viiltää kipeästi tätä toivetta, mutta sitä voimakkaammin rakkaus uuteen lapseen tätä syliä täyttää. Tästä näkökulmasta tyhjän sylin täyttämien ei vaikuta kovin luonnottomalta toiminnalta.

Nainen kertoi, kuinka kaksi elävää lasta ovat täyttäneet hänen sylinsä, mutta silti yksi puuttuu aina. Tämä ristiriita oli monen vaikeaa ymmärtää. Anne puolestaan toteaa, kuinka on kuullut, että kun uusia lapsia tulee, pitäisi kuolleena syntynyt unohtaa, mutta se hänestä kuulostaa hullulta, naurettavalta.

Ja varsinkin nyt kun on kaks elävää lasta talossa, niin nyt viimeistään kuulemma pitäisi [nauraa] antaa asian olla. Mikä tuntuu itsestä ihan

hullulta, että ei voi sitä ensimmäistä unohtaa ja antaa olla, vaikka täällä onkin näitä pikku poikia.

Anne

Tuulia pohtii, kuinka edellisen lapsen kuolemasta seurasi, että he halusivat vielä yhden lapsen. Jos hänen lapsensa olisi kuollut, tätä uutta lasta ei luultavasti olisi. Kuollutta lastaan hän ajattelee uuden lapsensa suojelusenkelinä, vaikka samalla hän pitää tätä yhtenä lapsistaan. Tuulia korostaa, että menetettyä lasta ei kukaan voi korvata ja vertaa sitä puolison kuolemaan ja toteaa, ettei kukaan voi korvata toista ihmistä.

Ja sitten ajatus siitä, että ei se varmaan, kun mä ajattelin, että ei enää lapsia, kun se raskaus oli niin vaikeata, kun mä ajattelin, että ei enää lapsia, niin ei meillä varmaan olisi tätä tyttöä, jos [Tyttö] ei olisi kuollut, että yritän ajatella, että nyt hän on meidän lasten suojelusenkelinä, vaikka yksi lapsihan se on. Tuntuu, että niin moni sen haluaa unohtaa ja sanoo just, että nyt olette saanut sijaan uuden, mutta eihän sitä kukaan voi korvata sitä menetystä. Eihän kukaan sano, jos puolisosikin kuolee, että no nyt sait sitten, jos uuden miehen tai uuden vaimon löytää, että nyt sait kuolleen sijaan [naurahtaa] uuden. Eihän kukaan ihminen voi toista ihmistä korvata, hän on aivan oma persoonansa.

Tuulia

Jaskan surua ja tuskaa lisää se, että he eivät puolisonsa kanssa – ainakaan haastatteluhetkellä – olleet saaneet toista lasta ja kuollut lapsi oli heidän ainoansa. Jaska itsekin tunnistaa, että uusi lapsi olisi voinut antaa elämään uutta toivoa ja tulevaisuuteen suuntautumista, vaikkei menetettyä lasta tietenkään ole korvannut. Mutta koska näin ei ollut käynyt, Jaska luopui luopunut toivosta ja tyytyi kohtaloonsa. Tuskaton asia ei edelleenkään ole, Jaskalla on vaikeaa nähdä pieniä lapsia – he raastavat tyhjän sylin tuskaa voimakkaasti. Jaskan syli ei kuitenkaan ole aivan tyhjä, siitä pitävät huolen perheen koirat.

Puoliväkisin yritettiin saada lasta, mutta tota sitä nyt ei saatu ja tota oishan se varmasti vienyt ajatukset niinku tulevaisuuteen siitä menneisyydestä ja muuta ajateltavaa tämmöistä, eihän se menetystä tietenkään ois korvannut, mutta veikkaan, että ois varmaan niinkun elämälle tullut taas se suunta, mutta nyt se on väistynyt semmoseksi tai muuttunut sellaiseksi, että mä oon tullut allergiseksi pienille lapsille. Et mä en niinku enää. Mä koen sen niin, että se meidän juna meni ja oli siinä sitten. Meillä on noita karvaisia vauvoja sitten...

Jaska

4.5 YHTEENVETO

Tässä luvussa vastattiin tutkimuskysymykseen yksi, jossa kysyttiin mitä merkityksiä vanhemmat antavat kuolleena syntyneelle lapselle ja lapsen kuolemalle. Lisäksi tarkasteltiin kysymyksen kolme osalta, miten kirkon tuki on ollut mukana vanhempien kertomuksissa liittyen lapsen kuolemaan ja kuolleena syntyneeseen lapseen.

Todettiin, että kun lapsi syntyy kuolleena, kyse on lapsen kuolemasta samalla tavalla kuin elävänä syntyneen lapsen kuolemasta. Tätä ei kuitenkaan laajasti tunnusteta: monin tavoin tuli esiin se, että kohtukuolemaa pidetään usein vähäisempänä menetyksenä kuin elävänä syntyneen lapsen kuolemaa. Tällöin puhutaan ilmiöstä, jota voidaan kuvailla äänioikeudettomana suruna.

Luvussa todettiin myös, että menetyksen todellisuuden kohtaamista oli tuettu useilla eri tavoilla ja että pääsääntöisesti haastateltavat olivat kokeneet ne myönteiseksi. Useimmille oli hyvin tärkeää, että kuolleena syntyneestä tahdottiin käyttää nimeä, jonka vanhemmat olivat hänelle antaneet. Se, että tämä nimi luettiin kirkossa tai laitettiin lehteen, oli monille hyvin tärkeä kokemus. Äänioikeudettoman surun näkökulmasta rituaalinen toiminta on yksi kanava, jonka kautta suru saa sosiaalisen oikeutuksen. Siksi hautajaiset ovat kuolleena syntyneiden lasten vanhempien surussa erittäin merkittävä osa.

Äänioikeudettoman surun tematiikkaan kuului sekin, että monet haastateltavat kokivat ongelmallisena sen, ettei lasta näy väestötietojärjestelmässä tai missään muussa vastaavassa rekisterissä. Menetystä ei tunnusteta lapsen kuolemana, vaan sitä pidetään raskauteen liittyvänä tragediana tai sikiön kuolemana. On kuitenkin syytä huomata, että käsite ”lapsi” voi viitata paitsi ikään (alkaa syntymästä ja loppuu, kun lapsesta tulee nuori ja lopulta aikuinen), myös suhteeseen, jossa lapsi on vanhempiensa lapsi iästään riippumatta. Näin voidaan puhua samanaikaisesti sikiöstä ja lapsesta samalla tavalla kuin voidaan puhua samanaikaisesti vaikkapa teini-ikäisestä ja lapsesta. Sikiö-sanana käyttö voi kuulostaa kohtukuoleman kokeneista vanhemmista heidän menetystään vähättelevältä, ja on parempi puhua lapsesta, koska on kiistatonta, että kun käsite ymmärretään relationaalisesti, kohdussa kuollut vauva on heidän lapsensa. Kyse on oikeastaan ihmisyyden tunnustamisesta. Useissa paikoissa kirkosta hautaustoimistoon ja sairaalasta vakuutusyhtiöön voi tulla vastaan käsitys siitä, että kyse ei ole oikeasta ihmisestä, vaan jostain vähemmästä.

Aiemmassa tutkimuksessa usein esitetty käsitys siitä, että yksi tärkeimmistä asioista kuolleena syntyneen lapsen vanhempien tukemisessa on menetyksen tekeminen todelliseksi, sai siis vahvaa tukea tässä tutkimuksessa. Tämä on kuolleena syntyneen lapsen vanhempien surun erityispiirre. Vaikka elävänä syntyneen lapsen menettäminen myöhemmällä iällä on vähintään yhtä hirveää kuin raskaudenkin aikana, ei silloin tarvitse surun lisäksi kamppailla ympäröivän yhteisön kanssa siitä, oliko lapsi oikeasti olemassa ihmisenä. Menetystä voi tehdä todelliseksi monin keinoin, joista

keskeisimpiä ovat edellä mainitut lapselle annetun nimen käyttö sekä lapsisanan käyttö lapsesta puhuttaessa. Lapsesta voi luoda muistoja ottamalla hänestä valokuvia, tallentamalla hiustupsun tai kipsijäljennöksen jalanjäljestä, toteuttamalla lasta kunnioittavat hautajaiset samanlaisin menoin kuin hautajaiset järjestetään muillekin ihmisille. Tähän kuuluvat evankelis-luterilaisessa kirkossa esimerkiksi kellojen soitto, nimen lukeminen jumalanpalveluksessa ja kutsuminen pyhäinpäivän jumalanpalvelukseen, jossa muistetaan vuoden aikana kuolleita. Mikäli vanhemmat ovat antaneet lapselleen nimen, olisi tätä nimeä syytä käyttää näissä tilanteissa.

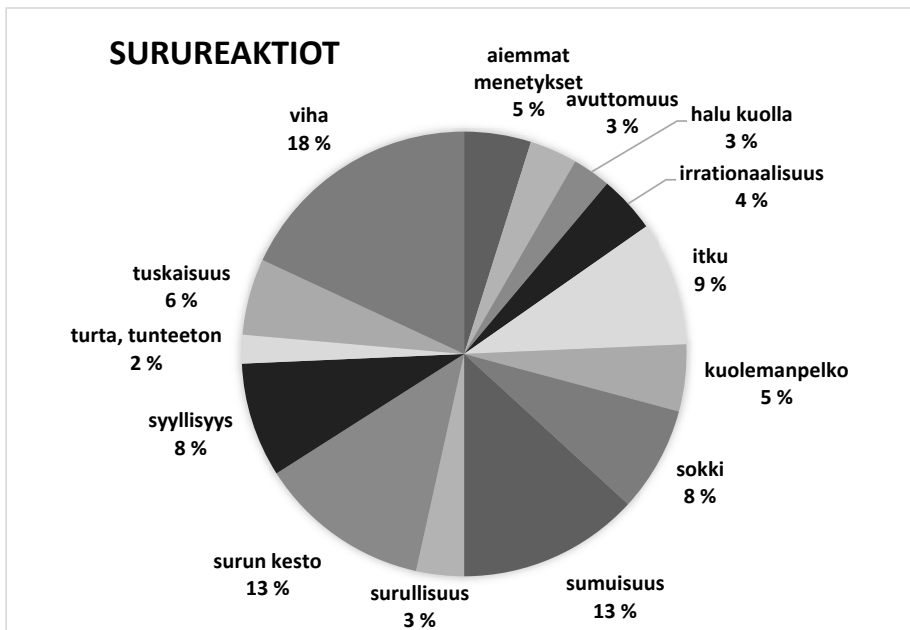
Uusi raskaus edellisen jälkeen koettiin monesti ahdistavaksi ja pelottavaksi, mutta myös toiveita luovaksi, kun raskaus sitten päättyi uuden lapsen syntymään. Lapsi täytti vanhempien tyhjää syliä lohduttavalla tavalla. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut kuolleen lapsen unohtamista tai hylkäämistä. Kuollut lapsi on yksi lapsista, hän ei vain ole elävien joukossa. Useimmat haastateltavista pitivät jollakin tavalla kiinni siitä, että heidän lapsensa on edelleen olemassa jossakin toisessa todellisuudessa. Kutsuin tätä käsitteellä enkelivauva, vaikka sillä onkin käsitteenä heikkoutensa sen monitulkintaisuuden vuoksi. Osalla toivoa elämästä kuoleman jälkeen sanoitettiin perinteisen kristillisen uskontulkinnan kautta. Osalla sanoitus oli vapaampi, mutta kristilliseen viitekehykseen mahtuva. On huomattava, että haastateltavat eivät olleet yleisesti ottaen erityisen uskonnollisia. Hengelliset teemat saattoivat kuitenkin korostua tutkimuksen aiheesta johtuen. Osalla usko lapsensa elämiseen kuoleman jälkeen oli hyvinkin vahvaa, osalle taas enemmän sellaista, johon tartuttiin toivolla. Ilmeni myös, ettei suomalaisessa yhteiskunnassa aina ole tilaa uskolle kuoleman jälkeiseen elämään.

5 NARRATIIVEJA SURUSTA JA SELVIYTYMISPROSESSISTA

Toinen tässä tutkimuksessa menetysnarratiivien luomasta taustasta luotu kategoria oli kertomukset surusta ja selviytymisprosessista. Tämähän kategoriaan kuuluu neljä pääteemaa, jotka ovat surureaktiot, surun työstäminen, menetyksen vaikutukset ja merkityksen etsintä.

5.1 SURUREAKTIOT NARRATIIVEISSA

Haastateltavien kertomista surureaktioista kolme teemaa nousi selkeästi muiden teemojen edelle. Ne olivat vihaan, itkuun ja sumuisuuteen tai sokkiin liittyvät teemat. Kuviossa kaksi on jaoteltuna surureaktioiden kokonaisosuudet kerrotuista narratiivisegmenteistä.

Kuvio 2 Eilaisia surureaktioita kuvanneiden narratiivisegmenttien osuudet kaikista surureaktioista kertoneista narratiivisegmenteistä.

Kun surureaktiot-pääteemaa tarkasteltiin muuttujien valossa, havaittiin, että naisten kohdalla korostui erityisesti syllisyyteen liittyvä teema. Kaikki maininnat tästä teemasta olivat äitien kertomuksista. Lievästi korostuivat myös itkuun ja kuolemanpelkoon liittyvät teemat. Miesten kertomuksissa

puolestaan korostuivat lievästi surullisuus ja avuttomuus. On luontevaa tulkita syyllisyyden korostumisen naisilla liittyvän siihen, että raskausaikana naisen kohtu on lapsen turvapaikka ja jos raskaus ei pääty onnellisesti, äiti joutuu väistämättä kohtaamaan kysymyksen, vaikuttiko jokin hänen tekemisensä lapsen menetykseen. Söinkö jotain epäsopivaa? Otinko yhteyttä neuvolaan riittävän ajoissa? Näin siitäkin huolimatta, että yhdenkään äidin kohdalla ei todettu mitään sellaista äidin tekemisiin liittyvää syytä, joka olisi aiheuttanut lapsen kuoleman. Isän keskeisin rooli raskaudessa on äidin tukeminen ja hän joutuu pitkälti seuraamaan tapahtumia sivusta pystymättä itse niihin juurikaan vaikuttamaan. Tästä puolestaan seuraa helposti avuttomuuden tunnetta.

5.1.1 VIHA

Viha-teema oli esillä useissa menetysnarratiiveissa. Vihan tunteiden liittyminen suruun ja traumaattiseen kriisiin on tunnistettu jo pitkään.⁴²⁹ Lapsen kuolema aiheuttaa usein vihaa Jumalaa kohtaan⁴³⁰ ja viha voi kanavoitua kirkkoon ja sen työntekijöihin.⁴³¹ Auli toteaa vihastaan kertoessaan, että se oli oikeastaan varsinaisesti surua, joka purkautui vihan muodossa.

...jotenkin oltiin hirveen vihaisia ja ehkä se kuulu siihen suruun, että sitä piti johonkin purkaa. Se semmoinen jonkinlainen viha, mikä oli sitä surua itseänsä lapsen menetyksestä.

Auli

Useimmin vihan kohteena oli Jumala tai vihasta kerrottiin liittyen jonkun ammattiauttajan kohtaamiseen.⁴³² Pekka kertoi, että Jumalaa kohtaan hän oli menetyksen jälkeen tuntenut ”vähän semmoista vihaakin”, joka kuitenkin oli enemmän sen kysymistä, että miksi näin tapahtui ja onko Jumalaa ylipäänsä olemassa. Pekka kertoi, että vain yhteiskuntaa kohtaan hän on ollut vihainen.

Oikeastaan joku mille on vähä ollut vihainen, niin yhteiskunta..., joka... leikkaa näistä... säästää hoitopuolelta, et otetaan rahoja pois, et siellä oli vähän henkilökuntaa ja välineet ja mitä on, että... niille nyt ehkä voi olla vähän vihainen, mutta toisaalta taas itsekin on osa

⁴²⁹ Yksi Kübler-Rossin (1969, 1984) surun vaiheiden teorian ansio on se, että se on tuonut vihan esiintymisen suruprosessissa yleiseen tietoisuuteen. Viha on yksi hänen esittämistään melko valtavan vaikutushistorian omaavista surun vaihteistaan.

⁴³⁰ Laakso 2000, 123. Koskela 2009, 128.

⁴³¹ A. Dyregrovin (1990, 268) mukaan viha voi kohdistua paitsi puolisoon, perheeseen ja ystäviin, myös terveydenhuollon ammattilaisiin.

⁴³² Luvussa 6 käsitellään enemmän surevan ja ammattiauttajan kohtaamisia ja luvussa 5.4. vihan merkitystä tarkastellaan jumalasuhteen kannalta.

yhteiskuntaa, että... mutta et en mä sitten oikein ole mitään muuta vihan kohdetta löytänyt.

Pekka

Naiset puhuivat selkeästi viha-teemasta miehiä enemmän. Kuten Pekan sitaatista käy ilmi, kun miehet puhuivat vihasta, sen kerrottiin usein olevan vähäistä. Myös Matti toteaa samoin.

Oikeastaan semmoista mitään vihan tunnetta tai mitään semmoista ei silloin tullut eikä oikeastaan sen jälkeenkään, mä olen vaan loputtoman surullinen ja ymmälläni ja ...

Matti

Matti kertoo hiukan myöhemmin siitä, kuinka hän on työpaikassaan paljon tekemisissä lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Työpaikalla oli tiedetty Matin odottavan vaimonsa kanssa vauvaa, ja lasten vanhemmat utelivat, mitä oli tapahtunut. Kun Matti pohti etukäteen tilannetta, jossa häneltä tultaisiin kyselemään asiaa, hän pohti omia reaktioitaan.

Mä mietin sitä ennalta, että... että miten mä siihen reagoin, jos joku sanoo jotain ilkeää ja mä huomasin, että mä... rauhallinen mies, vaikka olenkin, niin tässä asiassa mulle tuli semmoisia reaktioita, et mä ajattelin, et mähän saatan lyödä jotain vaikka. Niin mä sitten katsoin parhaaksi pitää taukoa yhdeksän kuukautta niistä töistä.

Matti

Vaikka Matti ei itse kokenut tuntevansa varsinaisia vihan tunteita, niin sen miettiminen, että joku sanoisi jotain ilkeää liittyen hänen lapsensa menetykseen, herätti hänessä vahvoja vihan tunteita aina siihen asti, että hän pohti saattavansa lyödä. Tämä sai hänet pitämään taukoa töistä, joissa hänen pohtimansa tilanne olisi saattanut tulla vastaan.

Myös Paavon kertomuksessa vihan sijasta korostuvat avuttomuuden ja voimattomuuden tunteet, ja vihakin näyttytyy erityisesti miksi-kysymyksenä.

Siinä ollaan sellaisten kysymysten äärellä, jota ei järjellä voi ymmärtää ja silloin niihin hakee, hakee vastausta. Hakee vastausta ja sitä ei keksi ulospääsystä, että oikeasti tietäsi siinä, että tämän täytyy nyt liittyä johonkin isompaan... siihen liittyi voimattomuuden tunteita, siihen liittyi sellaisia... miten sen nyt sanos, viha on ehkä väärä sana, mutta semmoista että miksi, miksi näin käy.

Paavo

Mikko puolestaan kertoo hetkellisistä suuttumuksen tunteista, jotka liittyvät myös hänen temperamenttiseen luonteeseensa.

Se [viha Jumalaa kohtaan] on just niitä millisekunteja, mitä ollaan... ihminen suutuksissaan tekee mitä vaan, niin se voi sanoa, et kun mä olen esimerkiksi semmoinen, mä olen temperamenttinen ja semmoinen ollut, niin ne ovat ihan semmoisia ajatuksia millisekunteja, niin ... enemmän semmoista oman henkisyden sitä latauksen purkamista.

Mikko

Viha esiintyi hänellä lyhyinä kiroamisina tai muina suuttumisen tunteina, jotka Mikko koki oman sisäisen latauksen purkamisena. Eli Mikon sisimmässäkin oli vihaa, jota hän purki lyhytaikaisissa suuttumuksen hetkissä. Hänkään ei kuitenkaan puhunut vihasta kovin laajalti.

Voimakkaimmin miehistä vihasta puhui Jaska. Erityisesti Jaskan viha näkyi tilanteessa, jossa hän haki kuolleena syntynyttä lastaan vaimonsa kanssa. He olivat kokeneet useassa kohtaa vähättelyä liittyen siihen, onko kuolleena syntynyt oikea lapsi lainkaan.⁴³³ Tästä johtuen Jaska päätti vaimonsa kanssa hakea lapsensa sairaalasta mitenkään piilottelematta tai nöyristelemättä vähättelyn herättämän vihan voimin.

Mentiin sinne [Tyttöä] hakemaan sellaisella uhmallalla, että perkele jos meille lapsi syntyy, niin me mennään etuovesta, että me ei mistään takaovesta käydä toisilta piilossa hakemassa. Mentiin pienen arkun kanssa siitä normaalisti sisälle ja saatiin aika rauhassa olla sitten hississä kyllä, että ei sinne kukaan halunnut mukaan tulla [naurahtaa kuivasti], mutta pois lähettiin sitten ihan nöyränä, ettei me lähetty sen uhman kanssa kulkemaan. Lähettiin normaalisti sieltä mistä muutkin kuolleet poistetaan...

Jaska

Jaska kertoi vihastaan myös tilanteessa, jossa vertaistukiryhmässä oli ollut mukana nainen, joka oli vähätellyt omaa samanlaista menetystään. Jaska itse oli vaimonsa kanssa käynyt samanlaisia pohdintoja ja he olivat tulleet siihen tulokseen, ettei menetyksiä pidä väheksyä eikä niitä voi mitata, ja kun joku teki niin, se herätti vihaa.

Anne kertoo, kuinka viha Jumalaa kohtaa vaikutti seurakunnan työntekijöiden kohtaamisiin.

Meille kyllä tarjottiin sairaalapastoria käymään jo ennen kuin meidän vauva oli syntynyt, mutta me ei pystytty ottaa vastaan ei yhtään ketään. Mulla ainakin itsellä tuli semmoinen kauhea angsti, että mulle ei tarvitse kenenkään tulla Jumalasta puhumaan, kun tällöisen

⁴³³ Kts. luku 4.

tempun mulle teki. Että mulla oli hirveästi vihan tunteita yläkertaan kohtaan pitkään. Että mä ajattelin, että joku tulee tänne nyt vielä mua Raamatulla päähän lyömään, että mä en kestä sitä, että ei ole mitään asiaa Jumalalle eikä papille [naurahtaa] siinä vaiheessa.

Anne

Leila puolestaan toteaa olleensa niin poissa tolaltaan ja vihainen, että hän ei luultavasti olisi hyväksynyt mitään lähestymistä. Hän itsekin työskentelee ihmisten kanssa, jotka ovat kriisissä ja on kokenut myös auttajana tilanteen, että mikään apu ei kelpaa.

Kyllä mä sitten jälkikäteen olen ymmärtänyt myös sen, että ehkä mulle ei olisi kelvannutkaan mikään loppujen lopuksi. Vaikka kuka olisi tehnyt mitä, niin se olisi ollut... Koska mä tiedän itse omista asiakkaista, että on semmoisia ihmisiä, joille ei kelpaa tavallaan mikään. Vaikka sä tekisit mitä, niin...

Leila

Minnan viha kohdistui lääkäriin, jonka hoitovirhe oli aiheuttanut heidän lapsensa kuoleman. Hoitovirhe ei ollut vain Minnan kokemus, vaan siitä tuli lääkärielle myös huomautus valvontaviranomaisten taholta. Minna ei myöskään jaksanut enää välittää elävistä lapsistaan. Kun hän näki odottavia äitejä tai muiden ihmisten vauvaikäisiä lapsia, hänen vihansa aktivoitui siinä määrin, ettei hän halunnut enää nähdä heitä.

No en jaksanut enää välittää niistä elävistä lapsista ja musta tuli hirveen katkera, hirveen kateellinen, hirveen vihainen. Mä olin niin vihainen sille lääkärielle, et mä ajattelin, et jos se tulisi mua vastaan, niin mä kuristaisin sen...

... kukaan raskaana oleva ei saanut tulla meille, mä en halunnut nähdä ketään raskaana olevia, mä en halunnut nähdä ketään vauvoja

Minna

Tuulian viha heräsi hautauskeskustelussa siunaavan papin kanssa. Pappi oli tuttu isomman sisaruksen ristiäisistä ja ehdotti tuttua virttä, jossa laulettiin siitä, kuinka Jumala suojelee lasta.

Niin silloin mulla kyllä, että ei voi tuollaista laulua... tuli semmoinen viha siitäkin, että tässä istuttiin, että mikä se semmoinen Jumala on, joka antaa viattoman terveen lapsen kuolla tuolleen, että eihän se suojellut sitä, että en halua tuommoista laulua, että mä olen aika rauhallinen muuten, mutta sen muistan, et sitä tuli semmoinen viha... vihan tunne ei voida tuollaista laulaa [liikuttuu]. ...Tuli semmoinen viha ja vähän sanottua töykeästi sille papille, et mitähän se ajattelee,

haluaako se edes siunata sitä meidän lasta ja... Niin se jotenkin mainitsi [hautauspuheessa] sen, että ne ovat oikeutettuja ne tunteet...

Tuulia

Luonteeltaan rauhallinen Tuulia oli reagoinut voimakkaasti virsiehdotukseen ja sanonut myös ääneen miksi-kysymyksen ytimen: mikä Jumala antaa viattoman ja terveen lapsen kuolla? Reagointi sai Tuulian jälkikäteen miettimään, että loukkaantuiko pappi siitä ja hänelle oli merkityksellistä, ettei pappi siunaa lasta vasten tahtoaan. Pappi oli rohkeasti mutta tahdikkaasti ottanut asian esille siunauspuheessa.

Liisa kertoo vihastaan, joka kohdistui hätäsektion jälkeen puolisoon ja hoitohenkilökuntaan. Liisa ei vielä tiennyt lapsen kuolemasta, vaikka luultavasti jotain aavistikin kohdatessaan heräämössä miehensä.

Mä herään heräämössä, [Mies] on siinä ja mä muistan mielessäni, että mä olen kauhean vihainen sille, koska se näyttää niin... et sille on syntynyt vauva ja se näyttää niin kun... [ym] no se on vähän semmoinen mörrikkä luonteeltaan, että se tavallaan ei ollut mikään muuten, mutta että outo, ... mutta et mä olin... miksi se on noin... tuon näköinen, vaikka oli just synt... iloinen tapahtuma.

Liisa

Vauva tuotiin Liisalle kapaloituna ja kerrottiin, että yleensä hätäsektion kautta lapsi saadaan pelastettua, mutta tällä kertaa niin ei tapahtunut. Liisan viha aktivoitui, kun hoitajat kysyivät hänen vointiaan.

Mä muistan, mä olin jotenkin kauhean... et saanko mä nyt avata tämän kapaloidun paketin ja... ja sitten et mä olin kauhean vihainen nulle hoitajille, kun ne tulee kyselemään, että onko sulla kipuja ja siinä pitää kai kohtua painella, ettei tule mitään komplikaatioita...

Liisa

Kokemuksesta ei jäänyt Liisalle vihan tunteita sairaalaa kohtaan. Seuraavassa raskaudessa hän joutui kuitenkin kokemaan uudelleen vihan tunteita tultuaan samaan sairaalaan. Etukäteen oli sovittu, että synnytys käynnistetään eikä lasta päästetä yliaikaiseksi, mutta tämä ei kuitenkaan toteutunut, mikä vihastutti Liisaa.

Haastateltavat kertoivat oman vihansa lisäksi myös läheistensä vihasta. Leena kertoo, kuinka hänen äitinsä, joka itsekin oli seurakunnassa töissä, suuttui, kun Leenaa ei oltu kelpuutettu mukaan seurakunnan sururyhmään, koska sururyhmä oli tarkoitettu elävän lapsen menettäneille.

Ja mun äitihän suuttui siitä ihan suunnattomasti ja sano että hän... niin taisi antaakin palautetta jonnekin sitten siitä, kun en mä olisi

jaksanut... äiti oli erittäin, erittäin vihainen. Ja sano, että hän ei ikinä työssä kohtelisi noin, että millaisia diakoneja teillä siellä onkaan?

Leena

Osa haastateltavista myös kertoi siitä, että he itsekin tiedostivat olleensa kohtuuttoman vihaisia joillekin heitä auttamaan tulleeille, vaikka tiesivät auttajien yrittävän parhaansa ja olevan syyttömiä lapsen menetykseen. Lapsen menetyksen aiheuttama viha voi olla niin voimakasta, ettei jaksa välittää arjen tavallisesta kohteliaisuudesta. Tästä kertoo oivallisesti Auli.

Me suunniteltiin hautaamista sen kirkkoherran kanssa ja sitten se oli jotenkin sen ihmisen kanssa keskusteleminen hankalaa... mutta mä luulen näin jälkikäteen, et se johtui varmaan siitä meidän omasta semmoisesta... et me oltiin... me oltiin oikeasti aika hankalia kohdattavia ihan ihmiselle kuin ihmiselle silloin ja

[Mies] otti ... Siinä oli sellainen päivän sana semmoinen pikkunen kirja [naurahtaa]... ja kysy, mä en tiedä kattoko se siitä sen päivän tekstin... olikohan se sen päivämäärän teksti just vai oliko se joku [Tytön] kuolinpäivän teksti ja sitten siinä oli ihan outo ja se oli joku ihan pöljä raamatunkohta, joka oli vaan jotenkin niin surkukupaisa siihen tilanteeseen liittyen, kun siinä oli jotain puhuttiin et isä ja äiti on hylännyt oman lapsensa jotain mitä lie... en mä nyt vaan muista miten se meni. Ja [Mies] sitten sen luki sille kirkkoherralle melkein aluksi siitä ääneen ja sitten vähän ivallisesti naurahti siinä [naurahtaa]... et se ei varmana lähtenyt se meidän keskustelu kauhean rakentavalla tavalla edes liikkeelle.

Auli

Traumaattisen menetyksen kokeneita ihmisiä kohtaavien ammattiauttajien on hyvä ymmärtää, että on tavallista ja normaalia tuntee vihaa siinä tilanteessa. On myös ymmärrettävää, että viha kohdistuu ihmisen turvajärjestelmien edustajiin, kuten sairaalaan ja kirkkoon. Sairaala edustaa yhteiskunnan tieteellistä osaamista ja monet luottavat lääketieteen mahdollisuuksiin ja suomalaisen hoitojärjestelmään. Kirkko edustaa puolestaan uskonnollista turvaa johdatuksesta kertovine virsineen. Kun nämä molemmat ovat kohtuun kuolleen lapsen kohdalla pettäneet, on enemmän kuin luonnollista, että niiden työntekijät voivat kohdata Aulin kuvaamia vihan tunteita.

Oma eettinen kysymyksensä on sekin, oikeuttaako traumaattinen menetys millaisen käyttäytymisen tahansa tehtävänsä hoitavaa viranomaista kohtaan. Tunteet eivät ole kiellettyjä tai sallittuja, ne ovat vain tunteita.⁴³⁴ Sen sijaan

⁴³⁴ Vrt. Kübler-Ross (1969, 1984, 61): ”Meidän on tärkeää suvaita potilaan kiukku, oli se oikeutettu tai ei.” Hän kirjoittaa myös (177): ”Olen yrittänyt sanoa yhä uudestaan: antakaa omaisten puhua, itkeä

sanat ja teot ovat niitä, joita voidaan eettisesti arvioida. Traumaattisen menetyksen aiheuttama vihan tunne on usein niin suuri, että sureva ei vain jaksakaan välittää toimintansa eettisyydestä tai kohtuullisuudesta. Se on kuin olisi joutunut vuolaan kosken vietäväksi tai pudonnut heikkoihin jäihin, jolloin keskittyminen oman tilanteensa ulkopuolisiin asioihin vaikuttaa puolestaan henkilöstä itsestään kohtuuttomalta. Vaikuttaisi siltä, että ammattilaisten, jotka edellisen esimerkin mukaisesti eivät ole itse pudonneet heikkoihin jäihin, vaan tulevat pudonnutta auttamaan, tulisi antaa tilaa myös vaikeasti kestettävälle tunteille. Asettumalla surevien puolelle osaksi menetyksestä kunnioittavien joukkoa ja auttamalla niissä asioissa, joissa voi, myös surevien vihan tunteet voidaan kohdata heitä tukevalla tavalla. Haastatteluissa tuli useita kertomuksia myös positiivista kohtaamisista, näitä käsitellään luvussa 6. Toinen iso teema, johon vihan tunteet liittyivät, oli miksi-kysymykset. Vihan vaikutuksista Jumalasuhteeseen ja menetyksen merkitykseen liittyviä kysymyksiä käsitellään alaluvussa 5.4.

5.1.2 SOKKI JA SUMUISUUS

Monet haastateltavat kuvasivat menetyksen jälkeistä aikaa sanoilla ”sokki” tai ”sumuisuus”, tai käyttivät jotain muuta epätodellista tilaa kuvaavaa ilmausta. Mika käyttää sanaa sumuisuus kuvatessaan aikaa lapsen kuoleman ja hautajaisten välillä.

No sehän oli semmoista aika sumusta aikaa, siinä vain yritti selvitä päivästä toiseen ja vähän kaikelta oli vähän niin kuin pohja pois sitten siinä, että... mutta että perheen kannalta silleen ihan hyvää aikaa, että et moni kuvittelisi, et tommoisessa kohtaa tulisi hirveitä riitoja tai tappeluita kotona, niin ei meillä oikeastaan ollut sellaista.

Mika

Mikan kuvauksesta käy myös ilmi, kuinka suru voi yhdistää lapsen vanhempia. Vaikka kaikelta oli mennyt ”pohja pois”, niin aika oli silti perheen kannalta ”hyvää aikaa”. Vastaavan kaltaisesta kokemuksesta kertoo myös Kalle. Hän käyttää sumuisuuden sijasta hyvin samankaltaista sanaa usvainen.

...usvastahan se koko ajan oli se oleminen. No, piti käydä kaupassa ja tultiin [kotiin] ja ruvettiin suremaan asiaa. ... No me vaan puhuttiin keskenään siitä sitten, eipä sitä siinä heti... sitä on tosiaan sokissa... että ei muistakaan siitä paljon mitään... Mutta ei vielä kerrottu kellekään läheisellekään asiasta siinä vaiheessa. Oltiin ihan

ja tarpeen vaatiessa huutaa. Antakaa heidän kertoa huolistaan ja purkaa itseään, olkaa edes läsnä." Kübler-Rossin käsitys surutuesta on erittäin moderni. Hän ymmärtää myös, ettei se ole välttämättä ammattiapua vaativa asia.

keskenämme. Siinä sitä oltiin, ehkä päivän tai kaksi aika tiivisti ja sitten kerrottiin perheenjäsenille, mitä oli tapahtunut.

Kalle

Kalle käyttää myös traumaattisen kriisin kuvauksesta peräisin olevaa, mutta yleiskieleen tullutta ”sokki”-sanaa. Sokista puhutaan ilman, että välttämättä sitouduttaisiin psykologiseen vaiheteoriaan tai ymmärrettäisiin surua sen kautta.⁴³⁵ Kalle tarkoittaa sillä sitä, mitä sanalla yleisestikin tarkoitetaan eli kriisistä seurannutta epäuskoista tunnetta ja epätodellista oloa. Kuten Mika, myös Kalle kuvaa surun luomaa yhteyttä puolisoitten välillä.

Pekka kertoo, että sumuisuus ei liittynyt vain välittömästi menetyksen jälkeiseen aikaan, vaan se jatkui pitkään – vähintään puoli vuotta, ehkä koko vuoden. Tässä Pekka puhuu sumuisuuden kestosta, ei surun kestosta.

Se oli ehkä ensimmäinen se vuosi tai ainakin ensimmäinen puoli vuotta semmoista aika ...sumussa elämistä, että siinä mielessä, ettei... kauheasti aina jaksanut edes mitään miettiä. Välillä oli tarve kauheasti puhua ja välillä ei jaksanut nähdä ketään.

Pekka

Pekan kertomuksen voi nähdä myös surun kaksoisprosessimallin valossa, jossa tarve kohdata suru puhumalla liittyi menetysorientaatioon ja tarve olla näkemättä ketään liittyi puolestaan toipumisorientaatioon.⁴³⁶

Sairaalasta pääsemisen ja hautajaisten välistä aikaa kuvaavat sumuiseksi useat muutkin. Anne kertoo, kuinka ajalta on jäänyt hyvin hatarat muistikuvat.

Koitettiin sillä tavalla joka päivälle joku pikku homma ottaa, mikä pitää hoitaa, että siinä olisi jotakin tekemistä. Mutta kyllä semmoisessa kaaoksessa ja sumussa meni ne päivät kyllä sen kuoleman jälkeen silloin täällä kotona, että ei isompia muistikuvia ole, että mitä oltaisiin tehty.

...kalenterista näkyy sitten, että taidettiin käydä jossakin virastossa tai hautapaikka kattomassa tai jotakin tällöistä, että semmoista hyvin merkillistä aikaa.

Ja sitten jälkikäteen, kun mietin, et jos olet päivän kotona, etkä tee juuri mitään muuta, kun istut kiikkutuolissa, niin sehän on... hirveen pitkältä tuntuu se aika, mutta en minä muista, et minulla olisi ollut sellainen olo, että olisi ollut mitenkään verikkaista se elämä. Ja sitä

⁴³⁵ Pulkkinen 2016.

⁴³⁶ Stroebe & Schut 1999.

elämää kesti sitten semmoinen puolitoista viikkoa siihen asti, kun tyttö oli haudattu.

Anne

Kalenterista Anne oli katsonut, että he olivat käyneet virastoissa ja sopimassa hautapaikasta, mutta mitään isompia muistikuvia tapahtumista ei ole. On selvää, että tällöin annetut ohjeet tai neuvot eivät jää mieleen. Mikäli auttajatahot pyrkivät tukensa vaikuttavuuteen, ennen hautajaisia tapahtuvan tuen tavoitteet eivät voi olla kovin suuria, ehkä lähinnä emotionaalista ja konkreettista tukea. Hautajaisten jälkeen tapahtuvat yhteydenotot voisivat sitten tähdätä muiden tukimuotojen vaikutuksiin. Kuten sosiaalista tukea tarkastelevassa luvussa 6 käy ilmi, vaikka surun sumussa eläville tiedollisten asioiden muistaminen voi olla hyvinkin hankalaa, mieleen kuitenkin jää ammattiauttajien kohtaamisen tapa. Tätä kuvaa myös Taina, joka kertoo, kuinka tapaaminen päivystävän papin kanssa oli ollut sekavaa, koska hän itse oli – omien sanojensakin mukaan – sokissa.

Se oli varmaan se, että oli itse niin sekavassa mielentilassa, että ei oikein tunt... ei saanut oikein mitään konkreettista itsestään irti, et oli vaan niin paha olla ja sitten kaikki asiat pyörivät mielessä mitä olisi pitänyt tehdä ja kun mä olin just tosiaan käynyt sen hautapaikan varaamassa ja sitten suoraan menin sinne [päivystävän papin luo], niin jotenkin se jäi silleen niin että sitä on niin sokissa vielä siinä... Et se oli vielä semmoista sokkia, että mulla ei jäänyt siitä... tuntu, et siitä ei jäänyt mitään käteen ja silleen...

Varmaan joskus myöhemmin se olisi ehkä ollut hedelmällisempää se keskustelu, mutta sitten taas myöhemmin ei itsellä ollut ehkä voimia tai muuta ottaa yhteyttä tai ei ollut keinoa tai eikä semmoista... Et ehkä sanotaan, et jos olisi seurakunnasta päin otettu yhteyttä, et haluisitko tulla keskustelemaan asiasta.

Taina

Kuten Pekka edellä kertoi, sumuisuus ja epätodellisuuden tunne eivät useinkaan häviä hautajaisten jälkeenkään, vaan ne voivat jatkua pidempään.

Olin sitten sairaslomalla [nelisen kuukautta] ja ei mulla hirveästi muistikuvia [siltäkään ajalta] ole, että se oli semmoista, päivät olin netissä tai sitten hautausmaalla, että hyvin semmoista suppeaa se eläminen ja oleminen.

Anne

Annen kohdalla sumuisuuteen vaikutti sekin, että kuollut lapsi oli perheen ensimmäinen. Tyhjässä kodissa ei ollut muita lapsia, jotka olisivat pakottaneet

olemaan arjessa kiinni. Netissä olemisella Anne viittaa samaansa Internet-vertaistukeen, joka oli hänelle tärkeää, kuten myös hautausmaalla käyminen.

Sumuisuuteen saattaa liittyä myös keskittyminen johonkin muuhun asiaan. Irja kertoo, kuinka tästä sumuisesta ajasta on jäänyt mieleen television tennisturnaus ja kuinka lapsen kuvista tuli hänelle erittäin tärkeitä.

Me tultiin kotiin ja sitten alkoi semmoinen muutaman päivän aivan käsittämätön elämä. Me vaan nukuttiin ja Eurosportilta pyöri tennis, silloin oli joku turnaus – näitä isoja Grand Slam –turnauksia, ja aina toinen... Me vaan nukuttiin.

Ja sitten aina toinen huolehti vuorotellen siitä, että on pakko jotakin yrittää syödä. Et aina silleen jotakin... viiliä tai vähän leipää tai jotakin. Sitten me vaan kotona niin kuin pyörättiin. Aivan siis semmoisessa jossain ihme sokkitilassa. Ja sitten me laahattiin kotona. Katsottiin kuvia.

Siis mulla tuli niistä kuvista hirveen tärkeitä, tuntu, et ne on minun ainut semmoinen, et millään muulla ei ole enää mitään merkitystä kuin niillä kuvilla. Mulla oli semmoinen pakkomielle, että mun pitää heti saada teetettyä ne kuviksi, että mä voin niitä kuvia varjella hengelläni. Ja sitten jossakin vaiheessa, mäen muista minä päivänä me saatiin se aikaseksi, että menttiin jonnekin [Valokuvausliikkeeseen] ja ... teetetään kaikkia kahteen kappaleeseen, että se saatiin suojattua, että ne kuvat ovat tallessa. Sitten me vaan pyörättiin täällä.

Irja

Kuten Irjan kertomuksesta käy ilmi, sureva ihminen saattaa vaalia äärettömän arvokkaina vainajaan liittyviä objekteja.⁴³⁷ Myös se, kuinka suru on yhdistänyt Irjaa hänen mieheensä, näkyy kertomuksessa hyvin, kun hän kertoo tapahtumista luontevasti me-muodossa. Kokemus on ollut vahvasti yhteinen.⁴³⁸

Sumuisuuden ja sokin kaltainen reaktio on myös irrationaalisuuden tunne, joka voidaan nähdä akuuttiin stressireaktioon liittyvänä dissosiativisena reaktiona. Näistä kokemuksista kerrottiin useimmiten huvittuneena muistellen. Liisa pohti, mahtuuko hänen vauvansa varmasti arkkuun ja mietti, pitääkö lapsen arkkuun jättää kasvuvaraa. Dissosiativisesta reaktiosta kertoo se, että samalla hänen ”järkevä minänsä” katsoi vieressä ja ihmetteli ajatuksen absurdiutta.

⁴³⁷ Worden 2009, 30-31.

⁴³⁸ Tässä tutkimuksessa en vertaile puolisoitten kokemuksia enkä missään kohtaa paljasta, kuka on kenenkin puoliso – toki jotkut voivat sen asiayhteydestä päätellä. Tässä kohtaa kuitenkin paljastettakoon, että myös Irjan puoliso kertoi tapahtumista pääsääntöisesti samalla tavalla me-muodossa. Kokemus on siis ollut molemminpuolisesti yhteinen.

Tosin mulla oli siinä välissä näitä vaiheita, että piti soittaa hautaustoimistoon, et mahtuis... kai te nyt tajuatte, että tämä lapsi on ihan täysikokoinen ja et se ei ole mikään minivauva ja mahtuuko se varmasti nyt arkkuun, että mitkä ne mitat on ja... ja sitten taas sille patologille et... et... et osaatteko te sanoa, et mahtuuko se näihin ja... et tällomaisia ... lapsellehan pitää ostaa kasvunvaraa, että kaikkia tällomaisia absurdejakin vähä... jälkikäteen varsinkin... mutta ... oikeastaan siinäkin vaiheessa välillä se järkevä... minä siinä vieressä katsoi, että oletko sä nyt vähän hassu, että eihän se lapsi enää siellä arkussa kasva, että... et tosiaan...

Liisa

Irja puolestaan kertoi, kuinka sairaalasta lähteminen ja sen jälkeen kaupassa käyminen tuntui absurdilta. Kauppareissu näyttäytyi muisteltaessa lähes koomisena ja ruuan laittoja pohtinut pariskunta ostikin lopulta varsinaisten ruuanlaittoainesten sijasta pelkkää viiliä. Kulkeminen kauppakeskuksessa, jossa muut ihmiset jatkavat elämäänsä kuin mitään ei olisi tapahtunut, kun pariskunnan elämä on peruuttamattomasti muuttunut, näyttäytyy myös traagisena ja kertoo menetyksen suuruudesta.

Kaikissa surua kuvaavissa vaiheteorioissa on mukana jonkinlainen kieltämisen, sokin tai epäuskon elementti heti menetyksen tapahduttua. Kuten luvussa yksi jo todettiin, vaiheteoriat liittyvät enemmänkin traumaattiseen tilanteeseen kuin varsinaisesti suruun. Traumaattinen kriisi puolestaan on sellainen, siihen liittyy useimmiten jonkinlainen epäuskon tai epätodellisuuden tunne.⁴³⁹ Worden korostaakin, että surutuen ensimmäinen tehtävä on menetyksen tekeminen todelliseksi ja kuolleena syntyneiden lasten vanhempien kohdalla se on erityisen tärkeää.⁴⁴⁰ Haastateltavat kertoivat tästä ilmiöstä useissa narratiivisegmentissä. Osa käytti itsekin tilanteesta sanaa sokki, mutta vielä enemmän puhuttiin sumuisuudesta tai muulla sanalla ilmaistavasta epätodellisuuden tunteesta.

Traumatutkimuksessa tätä kutsutaan dissosiaatioksi.⁴⁴¹ Dissosiaatio voi ilmetä dissosiativisessa muistinmenetyksessä, jolloin henkilö ei muista traumaan liittyviä tapahtumia, depersonalisaatiohäiriönä, jossa henkilöä vaivaa toistuva tai jatkuva itsestä irrallaan olemisen tunne, tai derealisaatiohäiriönä, jossa henkilö kokee todellisuuden epätodellisena. Kaikki nämä oireet ovat traumaan liittyessään normaaleja reaktioita, mutta jatkuessaan pitkään niiden hoitamiseen saattaa tarvita ulkopuolista apua. Kaikki nämä ovat erityisesti ns. akuutin stressihäiriön oireita, jotka saattavat johtaa trauman jälkeiseen stressihäiriöön, jossa dissosiativiset oireet yleensä vähenevät ja tilalle tulee trauman välttäminen ja turtumus, kohonnut

⁴³⁹ Dyregrov & Dyregrov 2008, 27-28.

⁴⁴⁰ Tätä käsiteltiin tarkemmin luvussa 4.3.

⁴⁴¹ Saari 2003, 51. Levine 2008, 148-150.

vireystila.⁴⁴² Tämän ilmiön nimesin haastatteluissa sumuisuudeksi, koska useampi haastateltava käytti juuri tätä kielikuvaa omasta olostaan. Sokilla tarkoitettiin haastatteluissa pääsääntöisesti lapsen menetyksen jälkeistä lyhytaikaista epäuskon ja käsittämättömyyden reaktiota, sumuisuudella viitattiin puolestaan pidempiaikaiseen dissosiativiseen tilaan.

Viha ja sumuisuus olivat yleisimmät kerrotuista surureaktioista. Traumaattisen kokemuksen jälkeen niillä voi olla myös yhteys. Peter A. Levinen mukaan trauma on fysiologinen, ei-tahdonalainen reaktio vaaralliseksi koettuun tilanteeseen. Se perustuu ihmisen aivojen syvimpiin vaistonalaisiin rakenneosiin ja on samankaltainen kuin eläimillä. Kokiessaan vaarallisen tilanteen eläimellä on kolme vaihtoehtoa: taistella, paeta tai jähmettyä paikoilleen. Jokainen näistä reaktioista voi tilanteesta riippuen olla toimiva ratkaisu uhkaavaan vaaraan. Jos vaikka leijona saalistaa antilooppia, antilooppi pyrkii ensin pakoon, mutta jos se jää kiinni, antilooppi jähmettyy paikoilleen. Tämä on mielekäs reaktio, sillä leijona voi pitää sitä jo kuolleena ja raahata vaikka pesälleen, mikä voi tarjota myöhemmän mahdollisuuden paeta. Reaktio ei ole tekeytymistä kuolleeksi, vaan se on eläimen vaistomaisesti muodostama muuntunut tietoisuuden tila, jähmettyminen. Jos antilooppi pääsee pakoon, se tärisee jähmettymisreaktion pois. Mikäli leijona syökin antiloopin, jähmettymistila ilmeisesti myös vähentää kipua. Traumaattisella tilanteella tarkoitetaan sellaista tilaa, jossa selviytymiskeinot eivät näytä riittävän ja siksi ihminen kokee olevansa vaarassa, vaikka varsinainen hengenvaara olisi poistunut tai kohdistunut alun perinkin toiseen ihmiseen. Lapsen kuolema on vanhemmille tällainen tilanne. Koska sitä ei pääse fyysisesti pakoon, elimistö jähmettyy ja tästä seuraa dissosiaation tai sumuisuuden kaltaiset tietoisuuden tilat. Vihan nouseminen on taistelureaktion heräämistä ja se on siksi hyvin terveellinen reaktio traumaattiseen menetykseen. Usein ihmiset kuitenkin pelästyvät omaa vihaansa tai muita voimakkaita tunteita ja itseän tai muihin kohdistuva väkivallan pelko saa heidät uudelleen jähmettymään.⁴⁴³ Pahimmillaan jähmettymistilaa myös tuetaan tunteita hillitseväällä lääkityksellä.⁴⁴⁴

⁴⁴² Van der Hart & al. 2006, Harvey & al. 1998, Brewin & al. 1999, Levine 2008, 144.

⁴⁴³ Levine 2008, Levinen ajatukset perustuvat vahvaan käytännön osaamiseen traumaterapiassa. Trauman fysiologisten juurien osalta hän perustaa näkemyksensä Paul MacLeonin (1990) kolmiaivoteoriaan, jossa erotetaan aivojen päälimmäisin osa, jossa sijaitsevat järki ja kognitiivinen ajattelu, limbinen osa, jossa sijaitsevat tunteet sekä aivorunko, matelija-aivot, jossa sijaitsevat edellä kuvatut vaistomaiset reaktiot. MacLeonin kolmiaivoteoriaa on myös vahvasti kritisoitu tutkimuksessa. Nykykäsityksen mukaan tämä teoria ei anna tarkkaa kuvaa aivojen rakenteesta. Silti se on käyttökelpoinen, koska se tekee aivojen rakenteesta oikean suuntaisia yleistyksiä helposti omaksuttavalla tavalla.

⁴⁴⁴ Viime vuosikymmeninä on kehitetty ns. Trauma Realising Exercise (TRE)-terapiaa vapauttamaan trauman kehollisia reaktioita ja purkamaan kehollisia stressireaktioita. TRE-menetelmästä kts. Bercei 2013.

5.1.3 SYLLISYYS

William J. Wordenin mukaan yksi olennainen osa surutukea on auttaa surevaa identifioimaan ja kokemaan hänen tunteitaan. Näistä hän nostaa kaksi tunnetta yli muiden - vihan ja syyllisyyden.⁴⁴⁵ Molemmat tunteet nousivat vahvasti esiin myös haastateltavien kertomuksissa. Kaikki syyllisyydestä kerrotut narratiivisegmentit olivat naisten kertomia ja suuri osa niistä kertomuksista oli saman haastateltavan kertomia.

Tuulia kertoo hetkestä, jolloin hän oli saapunut sairaalaan ja tiesi, ettei kohdussa oleva lapsi ole enää elossa.

Se epätietoisuus silloin yöllä, että et mihin se on kuollut? Mitä mä olen tehnyt väärin? Olenko mä syönyt jotakin semmoista tai et mä olen tehnyt jotakin väärin, kun se on kuollut...

Tuulia

Kun lapsi syntyi kuolleena, kävi ilmi, että napanuora oli kietoutunut lapsen kaulan ympärille. Tieto helpotti Tuulian syyllisyyden tunnetta, vaikka muuten tilanne oli tietenkin edelleen hirveä.

Ja siitähän se sitten... tai siis tuntu, että eihän tässä enää ole tulevaisuutta eikä mitään, että maailma pysähtyy siihen paikkaan ja... ja ja... no se tietysti, kun hän syntyi, kun hänellä oli napanuora... napanuora sitten kietoutunut kaulan ympärille ja käsivarren ympäri ja henkseleinä oli ristissä niin kuin rintakehän ympäri, niin se sitten selitti sen että ehkä mä en tehnytkään mitään väärin.

Tuulia

Leena puolestaan ei saanut tietää, mikä aiheutti hänen lapsensa kuoleman. Hän syyllisti itseään jonkin aikaa, mutta pystyi luopumaan syyllistämisestä huomattuaan, ettei se johda mihinkään.

Ainoa syy, mikä on mahdollinen, on, et mä olin sairastanut [sairauden], joka oli mennyt sikiöön ja hän oli kuollut. Mitään muuta syytä ei löytynyt ja mä jonkun aikaa syytin itseäni siitä, että mä olin rehkinyt sen remontin takia, mutta mä totesin, et ihan sama...

Leena

Irja kertoo hyvin rikkaasti ja kuvaavasti siitä, mistä kaikesta kohtukuoleman kokenut äiti voi tuntea syyllisyyttä. Samalla käy hyvin ilmi, että vaikka hän järjellä tavoittaakin sen, että kaiken todennäköisyyden mukaan hänen

⁴⁴⁵ Worden 2009, 91-97. Muut hänen tässä kohtaa mainitsemansa tunteet ovat ahdistus, avuttomuus ja surullisuus – kaikki sellaisia tunteita, joita myös tässä tutkimuksessa ilmeni. Hillin (2003, 85) pastoraalispsykologisessa tutkimuksessa lapsensa menettäneistä kristityistä vanhemmista isät tunsivat vähemmän syyllisyyttä ja vihaa kuin äidit.

lapsensa kuolema ei johtunut hänen toiminnastaan, voi syyllisyyden tunteen ripaus silti kaivertaa sisintä.

Mä en suostu uskomaan sitä, et joku näistä minun toimenpiteistä, niin kuin liikkumisesta esimerkiksi, saatoin sauvakävelyllä ja sitten tuli joku tuntemus ja sitten hetken kävelin hitaammin ja puhaltelin ja kaiken ja niin, ettei tullut mitään semmoisia niin kuin järkyttäviä tuntemuksia. Ja mitä muuta tein? Ja sitten se värjäsin tukkaa. Ja olen varmasti syönyt jotakin... No, en mä nyt tiedä olenko mä syönyt mitään... Mutta kuitenkin. Siis jotakin kypsentämätöntä juustoa. No en kyllä varmaan sitäkään, mutta kuitenkin. Näitähän niitä alkaa kelaamaan, että mitä kaikkea voi olla. Sitten mulle tulee semmoinen viha, että tähän on loputon suo. Että miten mä... kun aina sanotaan, että on hyvä odottavalle äidille liikkua niissä rajoissa, missä on ja niin kuin näin, että pitääkö jäädä sohvalle makaamaan, jos mä tulen joskus raskaaksi vielä? Niin kuin vaan odottamaan sitä, että viitsi kun syntyisi se lapsi!

Mutta vaikka mä tällä tavalla uhoan, niin oikeasti sitten kuitenkin tulee se pieni syyllisyys... Sitten ihan loppujen lopuksi vaikka siitä, et värjäisin tukkaa tai värjäisin jotakin kulmia, kun ne ovat niin uskomattoman turhamaisia tekoja versus siihen, että jos se oikeasti aiheuttaa niitä lapsen kuolemia. Jota minä en suostu uskomaan, mutta onhan se pieni mahdollisuus kuitenkin olemassa.

Irja

Monet raskautta käsittelevät populaarit julkaisut käsittelevät tutkimuksia siitä, miten joku asia on sikiölle epäterveellistä ja mikä terveellistä. Näistä saattaa odottava äiti tuntea syyllisyyttä, vaikkei vauvaa menettäisikään, koska kaikkia ohjeita ei kuitenkaan voi aina noudattaa. Irjan kertomuksesta käy ilmi myös se, että viha voi olla myös surua tukevassa käytössä. Vihan avulla Irja pääsi irti itsensä syyllistämisestä, vaikka pieni syyllisyyden tunne häntä kalvamaan jäikin. Syyllisyyttä voi tuntea myös siitä, että tekee ikään kuin väärin kuollutta lasta kohtaan, jos alkaa voida paremmin.

Ja sittenhän tulee nythän tietty syyllisyyksiä siitä, että meidän elämä on välillä ihan mukavaakin, vaikka [Tyttö] on kuollut. Miten mä voin ajatella, että meidän elämä on ihan hyvin sujuvaa ja mukavaa, vaikka mun lapsi on kuollut. Ja sitten sitäkin ajattelee, että miten mä voin ajatella näin. Siis pitäisi koko ajan keskittyä siihen tavallaan, että lapsi on kuollut, meidän elämä ei voi olla mukavaa.

Irja

Irrationaalinen syyllisyyden tunne liittyy usein lapsen kuolemaan. Se on eri asia kuin todellinen syyllisyys. Irrationaalinen syyllisyys voi liittyä tunteeseen, että vanhempi, jonka tehtävänä olisi suojella lasta ja saattaa hänet maailmaan pärjäävänä aikuisena, ei pystynyt tekemään riittävästi lapsensa hyväksi. Tätä voi käsitellä tarkastelemalla sitä, mitä kaikkea vanhempi tosiasialisesti teki lapsensa hyväksi. Usein käy ilmi, ettei ollut mitään sellaista ennen lapsen kuolemaa tiedossa ollutta asiaa, jonka toisin tekemällä lapsi olisi jäänyt eloon. Kun tämän tavoittaa tiedollisesti, se helpottaa pitkällä aikavälillä myös irrationaalista syyllisyyttä. Jos syyllisyys on todellista, tarvitaan asiaa käsiteltäessä toisenlaisia keinoja.⁴⁴⁶ Esimerkiksi hengellisessä tuessa rippi on tässä kohtaa äärimmäisen arvokas väline.

Miles & Demin mukaan syyllisyys ja suru liittyvät yhteen vaihtelevalla tavalla. Heidän tutkimuksessaan syyllisyyttä suruprosessissaan tunsivat suurin osa niin itsemurhan, onnettomuuden tai sairauden kautta lapsensa menettäneet. Suuri ero oli kuitenkin sinä, että kolmannes itsemurhan kautta lapsensa menettäneiden vanhemmista pitivät syyllisyyttä vaikeimpana osana suruprosessiaan, kun onnettomuuden tai sairauden kautta menettäneistä ei yksikään.⁴⁴⁷ Vanhempi voi tuntea syyllisyyttä liittyen kuoleman aiheuttamiseen, sairauteen, kasvatukseen, moraaliin, selviytymiseen ja suruun. Vanhempi voi kokea, että lapsen kuolema johtui jostakin hänen tekemisestään tai siitä, että hän ei kyennyt suojelemaan lasta sairaudelta. Vanhempi voi kokea moraalista syyllisyyttä siitä, että lapsen kuolema oli rangaistus jostain moraalisen, uskonnollisen tai eettisen standardin rikkomisesta. Syyllisyyttä voi tuntea myös selviytymisestä eli siitä, että lapsi kuoli, mutta vanhempi saa jatkaa elämää. Lisäksi vanhempi voi tuntea syyllisyyttä surustaan, mikä tarkoittaa, että hän kokee, ettei ole osannut surra asiaankuuluvalla tavalla.⁴⁴⁸

5.1.4 ITKU, NAURU JA TUNTEIDEN PILOTTAMINEN

Itkeminen ja sureminen liitetään arkiajattelussa problematisoimatta yhteen. On kuitenkin niin, että ihminen voi itkeä ja liikuttua myös muista tunteista, kuten ilosta. Lisäksi monien surevien on myös vaikeaa itkeä varsinkaan toisten ihmisten läsnä ollessa. Usein on kuitenkin niin, että itkeminen helpottaa surevan oloa. Tutkimuksessa itkun myönteinen ja helpottava vaikutus suruun on myös tunnistettu, vaikka täysin ei ole vielä selvitetty, mistä tämä johtuu.⁴⁴⁹

⁴⁴⁶ Worden 2009, 94-95. Kettunen 1998.

⁴⁴⁷ Miles & Demi 1991.

⁴⁴⁸ Miles & Demi 1991, 205.

⁴⁴⁹ Esim. biokemisti William H. Frey (1985) spekuloi ajatuksella, että stressi aiheuttaa kemikaalisen epätasapainon kehossa ja kyyneleet poistavat myrkylliset ainekset ja saattavat kehon jälleen tasapainoon eli homeostaasiin. Tähän hypoteesiin liittyy myös huomio, että emotionaalisen stressin aiheuttamat kyyneleet ovat koostumukseltaan erilaisia kuin silmän ärsytyksestä aiheutuvat kyyneleet.

Itku on ihmisyyteen luultavasti ikaikaisesti kuulunut ilmiö, joka luo sillan mielen ja kehon välille, johtui itku sitten fyysisestä kivusta tai emotionaalisesta kivusta. Toinen vastaava mieltä ja kehoa yhdistävä ikaikainen inhimillinen reaktio on nauru, jota ei tavallisesti lapsen kuolemaan yhdistä.⁴⁵⁰

Itkemisestä puhuttiin melko paljon haastatteluissa, joskin usein itku ei ollut narratiivisegmentin pääteema, vaan se mainittiin kerrottaessa jostain muusta asiasta. Lisäksi haastattelujen aikana haastateltavat reagoivat usein joko itkien tai silminnähden (ja äänityslaitteesta korvin kuultavasti) liikuttuen kertoessaan tarinaansa. Naiset itkivät haastatteluissa selvästi miehiä enemmän, mikä ei liene yllättävää. On kuitenkin huomattava, että myös useampi mies itki haastatteluissa.

Kun tarkastellaan itkun ja liikituksen reaktiota suhteessa muihin teemoihin, niin eniten ne ovat esiintyneet yhdessä kerrottaessa sairaalapapista, enkelivauvasta, puolison toimista, seurakuntapapista, kätilöstä, rukouksesta, lapsen sylissä pitämisestä, tiedon saannista lapsen kuolemasta, jumalasuhteesta, hengellisyydestä ja hautajaisista. Kaikki nämä teemat liittyvät tavalla tai toisella menetyksen kohtaamiseen ja on enemmän kuin luonnollista, että tunteet tulevat tällöin pintaan. Koska tutkimukseni fokus on kuitenkin kerrotuissa menetyšnarratiiveissa, en käy haastateltavien reaktioita tämän enempää läpi. Kaikki edellä mainitut kohdat tulevat käsiteltyä mainitun teeman yhteydessä.

Ne narratiivisegmentit, joissa kerrottiin itkusta tai itkemisestä, liittyivät myös useimmin sairaalapappiin. Sanna kertoi, kuinka sairaalapapin saapuminen sai hänet itkemään. Lämmin ja empaattinen tapa, jossa uskallettiin koskettaa, sai hänet itkemään ja myös puhumaan menetyksestä ja siihen liittyvistä vaikeista hengellisistä kysymyksistä. Itkeminen mainitaan tässä kohtaa myönteisenä tapahtumana.

No mä muistan, kun hän tuli siis vihdoon ja viimein sisään sinne synnytyssaliin ja esittäytyi, otti lämpimästi kädestä kiinni ja tervehti, esitteli itsensä ja... Oikeastaan ihan pelkkä se kosketus jo oli semmoinen tekijä, et siinä jo itse alkoi sitten itkemään ja kyselemään, et miksi näin kävi ja mikä tämä juttu oli ja onko tämä Jumalan rangaistus, et... et... mitä on tehnyt elämässä väärin, että koen tällaista...

Sanna

Tuulia kertoo myös sairaalapapista ja itkemisestään. Hänelle kokemus ei kuitenkaan ollut myönteinen, vaan sairaalapapin kiireinen ja etäiseksi jäänyt olemus oli karmaiseva. Tuulia kertoo vain itkeneensä eikä osannut sanoa papille mitään. Toisin kuin Sannan kohdalla, jossa lämmin kohtaaminen avasi

⁴⁵⁰ Griffith 2011.

itkun, Tuulian kohdalla itku saattoi toimia esteenä, ettei sairaalapappi joko uskaltanut lähestyä tai muuten ei osannut luoda kontaktia häneen.

Sairaalapappi siellä kävi... ja sen kokemus oli kyllä tosi karmaiseva... voin sanoa kyllä niin, et se ei ollut kyllä yhtään siinä tilanteessa eikä siinä ajassa eikä... eikä missään. Sillä näytti olevan hirveän kiire, siinä koko ajan vilkuili kelloa ja... ei se oikein niin kuin, en minä edes oikein muista mistä se puhui vai puhuiko se vai oliko se vaan siinä... Olisiko siinä itse pitänyt osata jotain sanoa? Mutta kun en minäkään osannut sanoa, kun mä vaan itkin, varmaan yhtään mitään.

Se oli tosi pitkästyneen näköinen ja se raapi vaan päätä ja huokaili..., että ihan niin kuin näytti siltä, että kello oli ehkä kolme, kun hän tuli, me ajateltiin vielä [Miehen] kanssa ehkä hänellä oli viimeinen keikka ja [nauraa] siinä oli kiire jo kotiin.

Tuulia

Sekä Sannan että Tuulian kertomuksiin liittyy kaksi yhteistä asiaa, sairaalapappi ja itkeminen. Sannan kohdalla kokemus oli erittäin myönteinen, Tuulian kohdalla erittäin kielteinen. Tapahtumien arvioiminen papin näkökulmasta jää tarkastelukulman ulkopuolelle, mutta Sannan ja Tuulian kertomusten perusteella vaikuttaa siltä, että yksi ratkaiseva ero oli lähelle tuleminen, joka Sannan kohdanneen papin kohdalla konkretisoitui myös kosketuksen kautta. Tämä avasi luottamuksen, jonka jälkeen Sanna alkoi itkeä ja puhua. Kosketus on yksi tärkeä tapa lohduttaa. Siihenkin liittyy riskinsä, jotkut ovat kosketukselle arempia kuin toiset. Lisäksi monesti miehen on vaikeampi koskettaa naista ja päinvastoin, jottei vahingossa toinen kokisi kosketusta epäasialliseksi. Sannaa lähestynyt sairaalapappi oli nainen, kun Tuulian kohdannut pappi oli mies. Myös jokin yhteinen kokemus, kuten kokemus synnyttämisestä, voi luoda sillan auttajan ja autettavan välillä. Tämä ei silti tarkoita, etteikö miespappi voisi onnistua kuolleena syntyneen lapsen äidin tukemisessa tai sitä, että naispappi aina tässä onnistuisi. Näihin palaamme luvussa 6.1. Tässä kohtaa riittää sen toteaminen, että surevan kohtaamisessa itku voi olla yhdistävässä tai erottavassa roolissa. Sekä Riina että Pekka kertoivat myös tärkeistä kohtaamisista papin kanssa, molemmat kuvailivat saamaansa tukea lyhyesti kertoen saaneensa itkeä olkapäätä vasten. Täysin ilmi ei käy, kuinka paljon kumpikin konkreettisesti itki, mutta jostain syystä he kuvailivat tukeutumistaan pappiin itkeä -verbin avulla. Luultavasti itku on jollakin tavalla ollut tässä suhteessa mukana. Riinan kohdalla pappi oli sairaalapappi, Pekan kohdalla tuttu oman seurakunnan pappi.

Leena kertoo, kuinka itku tuli hänelle aina, kun hän alkoi kertoa menetyksestään. Tämä vaikeutti asioiden hoitamista, kuten kertomus kirkkoherranvirastossa käynnistä osoittaa.

Se oli jotenkin se, että... no mä nyt itkin silloin koko ajan [naurahtaa]. Aina kun mä avasin suuni tästä aiheesta niin jotenkin... Ensimmäinen

oli se, kun me menttiin ihan kirkkoherranvirastoon, niin siinä jo, kun mä kysyin päivystävää pappia, niin mähän olin jo itkenyt varmaan litran nestettä pihalle, niin meidät kauniisti ohjattiin siihen huoneeseen, jossa tämä päivystävä pappi on ja hän oli jossain muualla, niin sanottiin vaan ystävällisesti odottakaa siinä, että hän tulee ja sitten hän tuli...

Leena

Itkuun osattiin Leenan kertomuksessa suhtautua virastossa tahdikkaasti. Hänet ohjattiin ”kauniisti” päivystävän papin huoneeseen, mistä voisi päätellä, että ohjaaminen on tapahtunut surevaa ja hänen suruaan kunnioittaen. Lisäksi Leena ei puhu siitä, että papin odottaminen olisi kestänyt kauan, mistä voi päätellä, että pappi tuli melko nopeasti. Tällaisissa tilanteissa lyhytkin odottaminen saattaa tuntua pitkältä ja jos pappia olisi joutunut odottamaan 10-15 minuuttia, niin Leena olisi luultavasti siitä maininnut. Itkua ei siis pidä pelätä surevia kohdattaessa, vaan itkevänkin voi kohdata kunnioittavasti ja ystävällisesti.

Itku voi olla myös vihaa seuraava reaktio vastoinikäymisistä ja surun torjutuksi tulemisen tunteesta. Yksi äiti kertoo, kuinka tiesi seurakunnan käytännöstä kutsua vainajien omaiset pyhäinpäivän jumalanpalvelukseen.

Kun meille ei sitä kutsua tullut, tuli kauhean huono olo siitä, että ei lasketa, että ei ole kastetta, että ei ole seurakuntalainen. [naurahtaa] Että ei passaa sitten lukea ja olin tosi vihanenkin siitä. Sitten mä soitin sinne virastoon ja ne ei oikein osanneet mitään sanoa ja sitten ei mennyt varmaan kuin... Niin sitten mä soitin mun isälle kauhean itkien, että kun tämmöinen, että ne ei laske... miksikään sitä, et mitä nyt tehdään ja isä soitti sitten sille [Papille], ne ovat koulukavereita, niin kohta [Pappi] soitti mulle, että totta kai se luetaan siellä, että se on vaan jäänyt pois. En tiedä, oliko jäänyt vai sanoko hän vaan näin, mutta että joka tapauksessa sitten [Tytön] nimi sanottiin siellä kirkossa ja se oli mulle hirveän tärkeä asia.⁴⁵¹

Itkua ja vihaa herätti tunne siitä, että heidän lastaan ei tunnusteta ihmiseksi ja seurakuntalaiseksi. Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, seurakunnalla on ainutlaatuiset mahdollisuudet tukea surevia vanhempia ottamalla heidät huomioon suomalaiseen kulttuuriin vahvasti kuuluneilla tavoilla, kuten niinkin yksinkertaisella teolla kuin nimen lukemisella kirkossa. Se ei vie paljoa resursseja seurakunnalta, mutta sen symboliarvo on suuri: Kuollut lapsi on kirkolle sen arvoinen, että hänen nimensä luetaan kuten muidenkin nimet. Vaikka teknisesti kyseessä ei ole seurakunnan jäsen, koska kyseessä on kastamaton lapsi ja jäseneksi päästään vain kasteen kautta, hengellisesti ja inhimillisesti hän kuitenkin kuuluu kristilliseen yhteisöön, koska hänen äitinsä on ollut osallinen kasteen lupauksista ja hän on koko elämänsä ajan

⁴⁵¹ Tunnistamisen estämiseksi tämä lainaus esitetään anonyyminä.

ollut yhtä äitinsä kanssa kohdussa ja saanut nauttia ehtoollista yhdessä äitinsä kanssa. Annen kertomuksesta käy ilmi, miten voimakkaalta voi tuntua, kun näitä mahdollisuuksia ei käytetä. Inhimillinen virhe nimilistassa (jos kyse on siitä) näyttää siltä, ettei kirkko välitä eikä tunnusta. Itkevän Annen soitto isälleen sai tämän toimimaan ja viemään asiaa eteenpäin omien kontaktiensa kautta. Itku kertoi Annen isälle, kuinka paljon asia Annelle merkitsee.

Muiden lasten tai raskaana olevien näkeminen saattoi saada surevan itkemään. Yksi äiti, joka oli aiemmin ollut aktiivinen kirkossa kävijä, tuli kerran perheensä kanssa kirkkoon, jossa heidän yllätyksekseen kastettiin pieni vauva.

Se oli ihan niin kuin hirveätä, sanoin mun miehelle, et nyt äkkiä ulos. Oli talvi, puettiin lapset, mä juoksin hirveällä kiireellä ulos, aloin heti itkeä. Että siis se oli se kerta, kun mä rohkaistuin menemään ja sitten siinä kävi noin, niin sitten mä en enää käynyt, mä pelkäsin niin paljon, et siellä tulee joku vauva... tällöinen vastaava tilanne. Et ylipäätään kartoin kaikkia paikkoja, missä saattaa tulla vauva tai raskaana oleva vastaan, mutta sitä ennen käytiin aktiivisesti, mutta sitten se jäi, että ei uskaltanut.⁴⁵²

Sosiaalisten tilanteiden karttaminen voi johtua siitä, että monet eivät tahdo itkeä julkisesti, koska kokevat, että muut paikalla olevat ihmiset eivät sitä kestä. Tämä äiti ei luultavasti kuulunut tähän joukkoon. Hänen itkunsa on konkreettinen merkki siitä, kuinka kipeältä toisten pienten lasten kohtaaminen tuntui. Se toi jälleen vahvasti läsnä olevaksi hänen oman menetyksensä kaikessa kauheudessaan ja tuskassaan.

Joskus myös seurakunnan tiloihin tuleminen voi tuntua vaikealta ja tämä ilmenee itkun kautta. Eräs haastateltavista harrasti kuorolaulua ja takaisin kuoroon tuleminen alkoi siten, että hän ensimmäisissä harjoituksissa ei päässyt edes saliin asti, vaan itki eteisessä ja vasta pikkuhiljaa pääsi omalle kuoropaikalleen. Kuorossa mukana oleminen osoittautuikin hänelle tärkeäksi sosiaalisen tuen paikaksi.

Myös töihin paluu saattoi osoittautua itkuherkkyyden takia vaikeaksi.

Ja siitä olin sen kolme kuukautta alkuun sillä äitiysvapaalla ja ei musta tuntunut hetkeäkään, et mä olisin voinut töihin mennä aikaisemmin, mutta sitten kun työt alkoivat, niin niin kyllä mä ajattelin, että no minähän lähden... että eihän tässä... että mähän voin ihan hyvin. Mutta en mä ollut kuin yhden päivän töissä ja toisena päivänä niin en osannut tehdä mitään muuta, kun itkeä... [liikuttuu] jään parin viikon sairaslomalle ja sitten siitä ruvettiin miettimään, että miten mä voisinkin... Kun kuitenkin mä haluaisin jotakin tehdä, niin kuin töissä olla jollakin tavalla, mutta en koko päivästä pystynyt. Mä olin

⁴⁵² Tunnistamisen estämiseksi tämä lainaus esitetään anonyyminä.

sitten osan sairaslomaa ja sitä kesti se kolme kuukautta, että pystyin olemaan.

Tuulia

Tuulian kertomuksessa käy kuvaavasti ilmi, että pelkästään hammasta puremalla ei lapsen menettämisen aiheuttamasta surusta selviä, vaikka monesti ympäristö sitä ehdottelee. Itku on ulospäin näkyvä väylä ihmisen sisimpään ja tunteisiin. Siksi se on myös surun sosiaalisen ulottuvuuden merkittävä osa. Se, miten kulloinenkin sosiaalinen ympäristö suhtautuu itkuun, kertoo vastaansanomattomasti myös siitä, miten se suhtautuu suruun. Itku on silti usein helpompi kohdata kuin surevan viha, koska itku ei suuntaudu ketään vastaan vaan herättää muissa enemminkin avuttomuuden tunteita.

Useampi kertoi myös itkusta ja vertaistuesta. Toisen lapsensa menettäneen kanssa itkeminen ei ole sosiaalisesti vaivaannuttavaa, vaan voimaannuttavaa. Liisalle oli vertaistuen kautta löytynyt pitempiäaikaisia ystävä ja he tapasivat yhä uudelleen. Liisa puhuu itkusta verraten sitä hanaan, joka ei ehkä mene kiinni. Toisten lastensa menettäneiden kanssa se ei haittaa ja yllättävää kyllä, voi päästä kiinni jopa siihen toiseen merkityksien ja kehon väliseen siltaan – nauruun.

Meillä oli tällöinen [vertaistuesta] syntynyt, et me tavattiin [Paikassa]... Nyt mä en ole testannut vähään aikaan vielä, et vieläkö se on yhtä tuore siellä... Mutta tavallaan se, mä en tiedä kuinka paljon siinä on sitä, että pelkää, että se hana ei menekään kiinni et sen... kontrollin menettää, mutta se oli jännä, että kun samalla vertaistensa ryhmässä, niin yhtäkkiä se... se... tavallaan tulee se yhtäkkiä... saatetaan nauraa siellä, mikä tuntuu ulkopuolisesta ehkä aika hurjalta, mutta... pääsee kertomaan niitä ja tavallaan elämään niitten muitten tarinoita ...

Liisa

Vertaistuki oli seurakunnan työntekijöiden ohella toinen pääteemaryhmä, joiden yhteydessä puhuttiin itkusta. Itku mainittiin nettivertaistuen, vertaistukijärjestön, tukipuhelun, vertaistapaamisten ja perheleirien yhteydessä. Pappien kohtaamiseen ja itkuun liittyi sekä positiivisesti että negatiivisesti arvioituja narratiivisegmenttejä. Vertaistukeen ja itkuun liittyvät narratiivisegmentit olivat yhtä lukuun ottamatta positiivisia. Tämä narratiivisegmentti liittyi vertaistukipuheluun ja kokemukseen siitä, etteivät surevan ja tukijan vuorovaikutus lähtenyt toimimaan supportiiviseksi koetulla tavalla. Muutama haastateltava kertoi myös siitä, että he saattoivat ulospäin olla hyvinkin rauhallisia, vaikka sisäinen kokemus olikin toinen. Haastatteluissa kerrottiin myös turtumuksen tilasta.

5.1.5 SURUN KESTO

Surun kesto on ollut kestoaihe myös tutkimuksessa. Esimerkiksi Harri Koskela korostaa, että lapsen kuolemassa suru kestää pitkään, usein koko elämän ajan.⁴⁵³ Selviytymisen käsitteestä ja sen kritiikistä puhuttiin luvussa 2.1. Tässä selviytymistä käsitellään arjessa jaksamisen näkökulmasta, ei sellaisesta näkökulmasta, että vainaja unohdettaisiin. Leena kiteyttää tämän hyvin: aina sydämessä, mutta ei enää koko ajan mielessä.

Ja mun mielestä mä olen selvinnyt siitä hyvin. Se itkettää [nyyhkäisee] mua edelleen, kun mä siitä puhun, mutta... tulee varmaan itkettämään koko loppuelämän, vielä kun olen semmoinen ihminen, joka itkee helposti... se on aina sydämessä, mutta ei koko ajan mielessä. Että mun mielestä se on niin kuin hyvä asia.

Leena

Irja kertoo kuvaavasti, kuinka epätodellisuuden aika kestää pitkään ja sen jälkeen, kuukausien päästä, alkaa tajuta, mitä on tapahtunut ja myös reagoimaan siihen. Tässä vaiheessa lähipiiri on usein käytännössä unohtanut menetyksen.

Vaikka näitä saikkuja ja muuta, kun monillehan ihmisille se on sitä, että voi kauheata, et lapsi on kuollut ja niin kuin näin, ja sitten ne jatkavat elämäänsä, kuten pitää mennäkin, mutta tavallaan itsellä on se, että siinä sokissa ja sitten on semmoisessa aivan käsittämättömässä epätietoisuudessa, että sitten vasta kuukausien päästä alkaa semmoinen olo tulla, että herran jumala, missä se tyttö on? Sitten tulee ne ihmisen reaktiot ja semmoiset, että ei jaksakaan töissä.

Irja

Vuotta on monesti pidetty eräänlaisena merkkipaaluna surevan elämässä, kun kaikki vuodenajat ja juhlapyhät on kertaalleen käyty läpi. Kuten Annen kertomuksesta käy ilmi, jotain perää ajatuksessa on, vaikka vuottakaan ei pidä ottaa normatiiviseksi surun kestoajaksi, koska surun yksilöllisyyden vuoksi sellaista ei ole olemassa.

Siitä oli reilusti yli vuosi meidän vauvan kuolemasta, niin sitten vasta huomasi, että mä alan olla oma itseni taas. Tai silleen että mulla... En mä sanoisi, että oma itsenikään, mutta siis palaamassa tavallaan semmoiseen normaalimpaan elämään. Että alkoi huomaamaan, että asiat kiinnostavat ja tuntuu hyvällekin ja että on intoa ja tarmoakin

⁴⁵³ Koskela 2011.

tehdä asioita. Se ei enää niin hallinnut se asia, yks asia vaan mun elämää.

Anne

Kuten Leena, myös Anne kertoo selviytymisestään tai toipumisestaan ja tähdentää, ettei sillä tarkoita, että kuollut vauva unohdettaisiin tai palattaisiin samaan tilaan kuin ennen menetystä, vaan sitä, että menetyks ei hallitse elämää, muut asiat alkavat kiinnostaa, välillä tuntuu hyvällekin ja on intoa ja tarmoa tehdä asioita. On kuitenkin hyvä ymmärtää, että lapsen kuolema on edelleen asia, joka on Annen perheen elämässä läsnä. Tätä on usein vaikea ymmärtää, jos siitä ei ole omakohtaista kokemusta.

Etenkin mitä pitemmän aikaa siitä vauvan kuolemasta kuluu, niin sen vaikeampi ihmisten on ymmärtää sitä, et se on edelleenkin tärkeä asia. Ja semmoinen, et siihen palataan meillä kuitenkin vieläkin [naurahdus], vaikka yli viisi vuotta on mennyt. Ja sitä on joittenkin tosi vaikea ymmärtää ja hyväksyä.

Anne

Kuten edellisessä luvussa todettiin, kohtukuolemassa menetyksen todellisuuden kohtaaminen on avainasemassa kohtukuolemavanhemmille annettavassa tuessa. Jaska arvioi, että asia vaikuttaa surun helpottumisen kestoon.

Mutta se on tässä kohtukuolemassa selkeästi se, että se sureminen on tosi hankalaa, koska se tietyllä tavalla ei kuitenkaan ole mitään, mitä surra. Ettei ole muistoja esimerkiksi ja tämmöisiä. Se on vaan semmoinen painostava möykky, mikä on aina päällä. Tuntuu, että on kovin vaikea päästä siitä ylikään, siten että se möykky siirtyisi välillä edes syrjään. Mutta ei se siirry. Mutta on se sillä tavalla muuttunut, että alussa oli hyvin nopeata aaltoliikettä ne tunteet. Mutta kyllä ne nyt ovat niin kuin hyvin loivia sitten, semmoista pitkää vaihtelua.

Jaska

Jaska kuvaa surua sanoilla ”painostava möykky, joka on aina päällä”. Tämän voisi nähdä kuvauksena traumasta, joka jähmettää ihmisen sisimmän ja saa pitkällä aikavälillä tunteetkin taantumaan nopeasta aaltoliikkeestä loivaan. Traumaattisen surun ydinongelma on siinä, että trauma estää surun luontevan virtaamisen. Suru voi virrata luontevasti, kun voi kiittolisuudella muistella yhteisiä hetkiä vainajan kanssa, kun voi jakaa näitä muistoja eri ihmisten kanssa, kun voi kokea, että vaikka tämä ihminen kuoli, elämässä voi käydä hyvin.

Jaskan kertomuksessa käy ilmi, kuinka kohtukuolemassa nämä tekijät jäävät vähiin tai ovat kokonaan poissa varsinkin, jos uuden lapsen tulokaan ei saa suunnattua katsetta hyvään tulevaisuuteen. Surun kuvaaminen

aaltoliikkeeksi sopii hyvin surun kaksoisprosessimalliin. Sen mukaan surua voi prosessoida paitsi menetysorientoidusti surua kohdaten myös toipumisorientoituneesti menetystä välttelemällä. Tämän tyyppisestä suremisesta kertoo Reijo.

Hautausmaa on ainakin tutuksi tullut tässä välissä... itse en niin käy hirveästi, muuten kyllä itse hautausmaalla tule käytyä, vaimolle se on... ehkä haluaa sinne katsomaan, että minä... ajattelutapa on tietysti vähän toisenlainen, se ajattelee sen asian niin päin, vissiin se minun pahin suru on ehkä ohi, sitä nyt oli semmoinen kuukausi-pari siinä, kuukausi-pari siinä tietysti tuo työ, työ ja työnkuva näkyy siinä, ehkä siinä ajatuksia itsekkin joutuu uudelleen laittamaan, että ei niin kuin yhtäjaksoisesti tietysti jaksaa vatvoa ja muistella hirveen pitkään.

Reijo

Reijo kertoo kuinka hän käy hautausmaalla puolisonsa mukana, mutta että hänen surunsa pahin osa on ohi ja koska työnkuvastaan johtuen hän ei jaksaa asioita ”vatvoa” pitkään. Tämä vaikuttaisi toipumisorientoituneesta selviytymismallin mukaiselta tavalta surra, joka on aivan yhtä hyvä tapa surra kuin menetysorientoitunutkin. Tästä ei käy selvästi ilmi, miten puoliso on asiaan suhtautunut, mutta yleisesti ottaen on mahdollista, että jos puoliso (usein vaimo) prosessoi surua menetysorientoituneesti ja mies toipumisorientoituneesti, siitä voi seurata ongelmia parisuhteessa. Nainen voi ajatella, että mies ei sure lainkaan ja mies voi ajatella, että eikö tuo nainen koskaan tuosta surustaan pääse.⁴⁵⁴

Surun kaksoisprosessimalliin kuuluu olennaisesti myös heilahtelu menetyksen kohtaamisen ja sen välttelemisen välillä. Jaska kuvaa, kuinka alkuisukujen jälkeen tuli voimakas lamautuminen, mikä osoittautui vain väliaikaiseksi tilaksi.⁴⁵⁵

Sittenhän siinä tuli alkuisukujen jälkeen yhtäkkiä semmoinen lamautuminen, että totesi, että tässäkö tämä nyt oli? Eihän mua sureta enää yhtään. Ja meni joku kuukausi ja sitten se tuli seitsemän kertaa lujempaan takasin. Siinä oli semmoinen tauko, milloin ei ollut niin kuin mitään.

Jaska

Vuosien varrella Jaskankin suru on muuttunut, mutta ei varsinaisesti positiiviseen suuntaan, vaan jonkinlaiseen harmaaseen tilaan, jossa millään ei oikein ole sen suurempaa merkitystä.

⁴⁵⁴ Dyregrov & Dyregrov 2008.

⁴⁵⁵ Stroebe & Schut 1999

No sehän se vaikein kysymys onkin, se on... se on... tietyllä tavalla se, mitä on kokenut tärkeänä semmoisena vaahtoamisen aiheena tässä vuosien varrella, niin se ne on pikkuhiljaa ne tärkeätkin asiat ovat sekoittuneet ja haalistuneet sillä lailla päässä, että ne kaikkein voimakkaimmat asiat niin ne ovat...

ne ei ole enää arvojärjestyksessä päässä, että mikä oli tärkeää ja mikä oli vaikeaa, ne on tasoittuneet semmoiseksi puuroksi ainakin mulla.

Jaska

Surun kestolle ei voi asettaa mitään määräaika. Siitä voi lähteä, että se kestää pitkään, joskin pitkäkestoisuuden korostaminen heti menetyksen jälkeen voi joskus olla myös surevalle toivottomuutta lisäävä tekijä. Kun ei tahdo jaksaa tätä päivääkään, niin sen kuuleminen, että suru kestää vuosikausia voi tuntua raskaalta. Ei silti ole hyvä antaa mitään lupauksia surun kestosta, koska nekin voivat tuntua surevasta hankalalta, kun kyseinen määräaika on saavutettu eikä suru olekaan helpottunut. Jos surutukijan tarvitsee ottaa asiaan kantaa, ehkä lähestymistapa, jossa tuodaan esille sekä surun pitkäkestoisuus, että se, että helpompiakin jaksoja tulee aina välillä, voisi olla hyödyllinen surevalle. Se antaisi toivoa siitä, että nykyinen tuska voi joskus helpottaa, mutta vapauttaisi turhasta toivosta, että asiasta päästäisiin tietyn ajan kuluttua ”yli”. Lapsen menetyksestä ei useinkaan pääse koskaan yli, mutta menetyksen kanssa on mahdollista oppia elämään. Monesti myös sen näkeminen, että joku lapsensa menettänyt kykenee elämään verrattain täysipainoista elämää, johon kuuluu myös ilo ja nauru, voi olla tärkeä viesti hiljattain lapsensa menettäneelle. Tällöin ajatus, että tästä ei selviä koskaan eikä tarvitsekaan, voi olla toivoa ja surevan vointia heikentävä tekijä.

5.1.6 SURUN TUSKA

Surun tuskaisuudesta, epätoivosta, avuttomuudesta ja surullisuudesta kerrottiin myös useissa narratiivisegmenteissä. Tuskaisuus kaikessa kauheudessaan tulee ilmi Mikon kertomuksessa tilanteessa, jossa hänen tyttärensä oli kuollut viikkoja kestäneen hoidon jälkeen.

Sitten tilanne tietysti oli semmoinen, että se sattui niin kuin fyysisesti ja sattui henkisesti. No siitä sitten alkoi tietysti semmoinen epätodellinen aika siinä mielessä, että mä en ole koskaan kokenut semmoista, se oli loukkaavaakin itseä kohtaan, et tällöistä inhimillisyyttä kohtaan, niin ihminen joutuu tällöisen kärsimään... [itkee]

Mikko

Mikon kipeästä kertomuksesta käy ilmi, kuinka suruun liittyvä kipu on usein myös hyvin fyysistä. Tuskan lisäksi myös menetyksen epätodellisuus nousee

esille. Samoin menetyksen elämänkatsomukselliset ulottuvuudetkin – tuska on niin suuri, että on loukkaavaa omaa itseä ja inhimillisyyttä kohtaan, että ihminen joutuu sellaista kärsimään.

Myös Leena kertoo lapsen kuoleman järjettömyyden aiheuttamasta tuskasta menetyksen jälkeisenä aikana.

Sitä tuli läheteltyä outoja tekstiviestejä, me oltiin sovittu viikonlopuksi menoa ja muuta, että ”anteeksi, että ei päästäkään, mutta lapsi on kuollut” ja jotain ihan järjetöntä, mutta... mutta se epätoivo oli ihan hirveätä [ääni värisee]...

Leena

Vaikka molemmilla oli jo kulunut aikaa menetyksestä, molemmat reagoivat haastattelussa näkyvästi tunteella, mikä kertoo tuskan ja epätoivon suuruudesta. Liisa kertoo puolestaan siitä, kuinka hätäsektion jälkeen hän koki tahtovansa tuntea fyysistä kipua. Tämä jatkui pitkään lapsen menetyksen jälkeen tilanteissa, jossa hän olisi voinut välttää kipua. Esimerkiksi hammaslääkärisä hän halusi, että hoito tehdään ilman puudutusta.

Traumaattinen kriisi on luonteeltaan sellainen, että se jollakin tavalla ylittää ihmisen käsitykset siitä, mitä itselle tai läheisimmille voi tapahtua. Se on asia, johon ei ole voinut valmistua, vaikka olisikin luonteeltaan sellainen, että varautuu ja valmistautuu vaikeuksiinkin.

Mä olen aika semmoinen realistinen ihmisenä niin kuin mun vaimokin ja vähän semmoinen taipuvainen miettimään aina sen pahimman vaihtoehdon kautta, mutta... ja oli totta kai niinkin, että aina ei kaikki hommat mene niin kuin suunnittelee ja näin ja ei oltu kauheasti ostettu mitään ennalta ja näin, mutta eihän tommoiseen asiaan niin pysty mitenkään valmistautumaan. Sitten kun se tulee, niin sitten se vie jalat alta ja ollaan polvillaan sitten.

Matti

Surullisuuden tunne voi tulla pitkänkin ajan kuluttua uudestaan tietyissä paikassa tai tiettyjen tekijöiden kautta. Paavolla oli pitkään vaikeaa mennä kirkkoon ja erityisesti kuunnella urkujen soittoa. Lisäksi joulukuukaus oli aika, joka tuntui vaikealta.

Jos lähtee muistelemaan niitä tunteita, mitä oli silloin, niin mä en pitkään... mun oli tosi vaikeaa ... kuunnella niitä lauluja, mitä me laulettiin hautajaisissa, se on vieläkin. Mun oli pitkään tosi, tosi vaikeaa kuunnella urkujen soittoa yleensä. Se tuli se kaiku vaan sieltä jotain esille...

Joulukuukaus on hirveen vaikea aika tai oli etenkin silloin sen jälkeen vaikea aika, mutta on se vieläkin, mutta se on liittynyt siihen, joulun koko asetelma on laadittu sen varaan, et siinä on syntynyt lapsi eikä kuollut

ja se on hyvin hankalaa ollut. ... koko se joulun tarina niin on... on lapsen syntymä. Sen takia joku kauneimmat joululaulut olivat pitkään semmoinen tilaisuus, jota mä vältin viimeiseen asti, et mä en voinut olla siellä. Tai se oli tosi vaikeaa olla.

Paavo

Lisäksi surun tuskasta kertoivat avuttomuuden tunne, kuolemanpelko ja halu kuolla. Avuttomuus kohdistui menetyksen jälkeiseen sumuisuuden tilaan, auttamisjärjestelmien ja erilaisten virastojen kanssa toimimiseen sekä tunteeseen siitä, että mikään ei tunnu enää miltään eikä saa enää mitään aikaiseksi. Kuolemanpelko liittyi omaan kuolemaan ja erityisesti muiden elossa olevien lasten tai puolison kuolemaan. Sekä Minna että Mikko kokivat niin suurta tuskaa kuolleiden lastensa takia, että halusivat kuolla. Molemmilla ainoa syy jatkaa elämää olivat muut elossa olevat lapset.

Ei ihminen voi eloonkaan jäädä tässä tapauksessa enää, et mä koin silloin jo, et mä olisin halunnut kuolla, mutta mä en voi kuolla sen takia, kun meillä on muu perhe ja mä käsittelin sen hyvin äkkiä sen, että se ei ole mun vaihtoehto, et mulla ei ole mitään oikeutta, et mä en voi missään nimessä...

Mikko

Siis mä olen sanonut aina, et ilman lääkkeitä, vertaistukea ja psykiatrista hoitotukea, niin mä en olisi elossa. Että mä olisin kyllä tappanut jo... itseni.

Että oikeastaan tämä [Uusi Lapsi] on sellainen meidän ylläri vauva, et jos mä en olisi viimekeväänä ottanut [Uutta Lasta], niin olisin varmaan tappanut itseni. Mutta kun mä en voinut satuttaa, siis mä olisin voinut itseäni satuttaa, minkä mä teinkin, mutta [Uutta Lasta] en. Toista ihmistä ei saa niin. Kaikki ajatteli, että tämä vauva tuli niin huonoon saumaan, kun [Pojan] kuolemasta oli niin vähän aikaa, mutta sitten sen tajusi myöhemmin, et [Uusi Lapsi] tuli just oikeaan aikaan. Et mulla oli kaikkea, et mä kävin pomppimassa järven jäällä ja viiltelin käsiäni ja mä tein niin kuin... halusin vaan satuttaa itseäni. Sitten piti miettiä niin, ettei [Uutta Lasta] vahingoita.⁴⁵⁶

Tämä kertomus osoittaa, että traumaattinen suru voi olla suorastaan hengenvaarallista. Siksi on arveluttavaa Pulkkinen tavoin surututkimuksessa todeta, ettei läheisen menetyksestä tarvitse selvittää tai toipua.⁴⁵⁷ Kuten aiemmin on jo todettu, lapsen menettäminen lisää kuolleisuusriskiä ja siksi sen pahimmasta tuskasta olisi hyvä jollakin tavalla selviää eteenpäin. Tätä

⁴⁵⁶ Tunnistamisen estämiseksi tämä lainaus esitetään anonyyminä.

⁴⁵⁷ Pulkkinen 2016.

henkilöä auttoi uuden lapsen lisäksi eteenpäin sosiaalinen tuki, niin vertaistuki kuin ammattilaisilta saatu tuki ja lääkitysikin. Pulkkinen arvostelee lääkitystä surussa todeten sen etäännyttävän ihmisiä surusta ja siitä, mikä arkisessa elämässä on voimakkaimmin totta eli elämän rajallisuudesta.⁴⁵⁸ Pulkkinen on oikeassa siinä, että ihmisen surun tunteita ei pidä lähtökohtaisesti tukahduttaa tai etäännyttää lääkityksellä tai muutenkaan. Lääkityksellä voi joskus kuitenkin olla tarpeellinen paikkansa, kun sitä käytetään vahvasti perustellusta syyistä ja osana muuta tukea. Näin toteutettuna lääkkeiden käytöllä voi olla suuri merkitys traumaattisen menetyksen aiheuttamasta kriisistä selviämisen kannalta.⁴⁵⁹

Haastatteluissa viitattiin myös muihin menetyksiin, jotka tapahtuivat joko ennen tai jälkeen lapsen kuoleman. Osalla oli myös kuollut useampia lapsia. Keskenmeno lapsen kuoleman jälkeen vyörytti Sannalle uudelleen pintaan jo käsitellytkin menetykseen liittyvät asiat. Saara puolestaan koki keskenmenon ennen lapsensa kuolemaa ja keskenmeno sekä raskauteen liittyvät lääketieteelliset ongelmat vaikeuttivat lapsen odottamista. Mikon kohdalla oman isän menetyksessä vuosia aiemmin häntä olivat kantaneet siihen liittyneet hengellis-yliluonnolliset kokemukset. Kun samanlaisia ei tullut lapsen kuoleman jälkeen, se aiheutti Mikolle hämmennystä. Yksi surun traumaattisuuteen vaikuttava tekijä on surevan menetysthistoria. Läpikäymättömät menetykset ihmisen elämänselämissä voivat vaikuttaa jopa henkilön perheessä sukupolvienkin yli.⁴⁶⁰

5.2 SURUN TYÖSTÄMINEN

Tässä tutkimuksessa surutyöllä tarkoitetaan surevan toimia, joilla hän on jollakin tavalla käsitellyt surua. En väitä surun olevan lineaarinen prosessi, joka ihmisen täytyy suorittaa ja se on sitten ohi. Ajattelen käsitettä ”surutyö” kaksiulotteisesti. Yhtäältä suru tekee työtään ihmisessä ja toisaalta ihminen työstää suruun liittyviä asioita. Koska tässä alaluvussa käsitellään niitä asioita, joita ihminen on tietoisesti tai tiedostamattaan tehnyt surunsa vuoksi, puhun surun työstämisestä. Surun työstämisessä sureva voi olla itse aktiivinen ilman,

⁴⁵⁸ Pulkkinen 2016, 363-367.

⁴⁵⁹ Myös Pulkkinen (2016, 363-364) tutkimuksessa kävi ilmi, että lääkitys voi olla jollekin olennaisen tärkeä selviytymiskeino. Lääkitseminen ei kuitenkaan sovi hänen surukäsitykseensä (=suru on luonnollinen elämään kuuluva asia, josta ei tarvitse päästä eroon tai selvitä) ja luultavasti siksi hän jättää tämän näkökulman maininnan asteelle. Pulkkinen näkemys ei kokonaisvaltaisuudestaan huolimatta ota huomioon surun kaksoisprosessimallin ajatuksia siitä, että suruprosessissa on luonnollista heilahtelua menetyks- ja toipumisorientoituneen selviytymistyylin välillä. Tällöin välillä voi olla jaksoja, jolloin sureva tarvitsee tukea menetyksen välttelemiseen ja toisessa vaiheessa hän tarvitsee tukea menetyksen kohtaamiseen.

⁴⁶⁰ Worden 2009, 63.

että suru menettää luonteensa ihmisen elämään kuuluvana ainutkertaisena kokemuksena.⁴⁶¹

Eniten surun työstämiseen liittyviä narratiivisegmenttejä kerrottiin haudalla käymisestä ja menetyksestä puhumisesta. Muut alateemat surun työstämisessä olivat tiedon etsintä, musiikki eri muodoissaan, muiden auttaminen, kirjallisuuden lukeminen, menetyksestä kirjoittaminen, konkreettinen tekeminen ja liikunta. Sekä miehillä että naisilla korostuivat haudalla käynti ja myös menetyksestä puhuminen. Tämän perusteella stereotyyppinen ajatus siitä, että mies ei puhu surustaan tai tunteistaan, ei pidä paikkaansa. Samoin stereotyyppisten näkemysten vastaisesti yksikään mies ei kertonut tiedon etsinnästä.

5.2.1 MENETYKSESTÄ PUHUMINEN

Kaikkein useimmiten mainittu surun työstämisen muoto oli puhuminen menetyksestä. Kun kerromme kokemuksestamme toiselle, niin samalla käsitteellistämme sitä itsellemme. Menetys tulee todellisemmaksi, kun sen saa kertoa toiselle ihmiselle. Liisa kertoo, kuinka tärkeää hänelle oli se, että hän sai sairaalassa toistaa oman tarinansa eri työntekijöille uudestaan ja uudestaan.

Ja sitten se mikä siellä oli hoidossa... niin sieltä löytyi... mä tavallaan kiittelin, et onneksi siellä vaihtui usein henkilökunta, kolme kertaa vuorokaudessa, mä sitten pääsin kertomaan mun tarinaa uudestaan ja uudestaan... et mä olen puhunut ihan alusta saakka ihan hirvittävästi et... tavallaan se et mä sain... ja sitten oli semmoisia henkilöitä... jotka jakso puhua ja jakso kärrätä mut sieltä osastolta...

Liisa

Yksi tärkeä puhumisen paikka ovat vertaistukitapaamiset. Jaska kuvaa kuinka lapsensa menettäneille tarkoitettu perheleiri oli tärkeä paikka, jossa sai puhua – avautua, kuten hän asian muotoilee. Puhuminen vaatii kuitenkin aina kuuntelijan. Markku kertoo, kuinka vertaistukijärjestön tukiryhmässä puhuminen on luontaista, koska aihe ei pelota ketään hiljaiseksi ja kaikki tietävät lapsen menetyksestä ainakin jotain.

Ehdottomasti, ehdottomasti nuo [Vertaistukijärjestön] tapahtumat [olivat avuksi]. Se, että siellä just pääsi näitten vertaisiensa kanssa puhumaan niin kuin näistä asioista ihan ilman mitään vaivaantunutta tunnelmaa ja tietää niin kun, tietää sen, että varmasti tuo ymmärtää, koska sille on tämä ihan sama tapahtunut. Toki tarinat

⁴⁶¹ Myös James & Friedmanin (2010) toimintaohjelma on käännetty ”surun työstämiseksi”. Englanniksi heidän toimintaohjelmansa on ”*The Grief Recovery Method*” (ruotsiksi *sorgbearbetning*), mikä ei nouse surutyö (=grief work) termistä, mutta toimintaohjelmaan sisältyy ajatus, että suru voi jäädä vaille ratkaisua (*unresolved*) ja siihen voi aktiivisesti vaikuttaa ohjelman mukaisilla toimilla.

ovat erilaisia, mutta jokaiselta on kuollut lapsi. Se on aivan ehdottomasti se.

Markku

Vertaistukiryhmissä monesti verbaalisesti lahjakkaimmat naiset saavat enemmän suunvuoroa ja miehet jäävät taustalle. Nämä ongelmat ovat kuitenkin ratkaistavissa, kun isät ja äidit menevät omiin ryhmiinsä.

Ja sitten vielä, toisinaan kun näissä [Vertaistukijärjestön] illoissa niin on enemmän porukkaa, niin sitten jakaudutaan, sillä tavalla, että miehet ovat tuolla ja naiset ovat täällä ja ne ovat sitten niitä poikkeuksellisen helmiä. Silloin... se oli se ensimmäinen, en muista mikä aika [Tytön] kuoleman jälkeen se olikaan, hyvin äkkiä, joitain kuukausia, niin me mentiin [Paikkakuntaan] ensimmäiseen [Vertaistukijärjestön] tapaamiseen. Ja siihen mennessähän minä en ollut, en ollut oikein puhunut asiasta, olin kertonut monelle asiasta, mutta en ollut puhunut asiasta oikein kenenkään kanssa. Ja se olotila sinne mennessä oli semmoinen, hyvin raskas olo. Mutta sitten kun sinne päästiin ja siellä keskusteltiin asiasta, niin itse ainakin lähin sieltä naureskellen pois. Että voi hyvänen aika, miten hieno homma. Että, tätä lisää. Silloin tuntui, että nyt on selkä suorana, että nyt voi hengittää.

Markku

Markun kertomus surusta kertomisen voimasta on vakuuttava. Tapaamisen jälkeen raskas olo oli vaihtunut kevyeen, Markku käyttää jopa ilmaisua, että lähti naureskellen pois – nyt voi hengittää. Traumatutkimuksen näkökulmasta voisi asiaa tulkita sitenkin, että traumaattisesta menetyksestä kertominen ja ymmärretyksi tuleminen on avannut trauman aiheuttaman ylivireystilan fyysisiä oireita, joita voi olla esimerkiksi hengityksen vaikeutuminen. Rintakehän tiedostamattomalla ja voimakkaalla jännityksellä henkilö ikään kuin pidättää hengitystään vaaran uhatessa.⁴⁶²

Lapsen menetyksestä puhuttiin paitsi vertaistukiryhmässä, myös omalle puolisolalle, ammattilaisille ja ystäville. Aina ei ystäville puhumisella ollut myönteisiä seurauksia. Kaikki eivät jaksaneet kuunnella yhä vain menetyksestään puhuvaa surevaa.

5.2.2 HAUDALLA KÄYNTI

Toinen tärkeä surun työstämisen muoto oli haudalla käynti. Irja kertoo, kuinka siitä tuli hänelle pakkomielle. Hänen oli pakko käydä haudalla, koska haudalla käymällä hän todistaa ulospäin, ettei ole hylännyt lastaan. Irja kuitenkin ymmärtää hyvin, ettei sillä, mitä muut ajattelevat ole mitään väliä.

⁴⁶² Levine 2008, 140.

Hänessä herää vihaa, kun hän haastattelun aikana huomaa yhä kaiken kokemansa jälkeen vieläkin toimivansa sen pohjalta, mitä muut ajattelevat asiasta. Toisaalta asian voi nähdä surun sosiaalisen luonteen kannalta. Kynttilä haudalla on toisille viesti, että minä suren vielä ja välitän yhä. Se ei viesti sitä, että sosiaalisesta painostuksesta hän muuttaisi toimintaa, joka nousee hänen sisäisestä tarpeestaan. Tilanne olisi tällainen, jos hän tahtois viedä kynttilän haudalle ja koska ”ihmiset sanovat”, että eikö se olisi aika jo unohtaa ja sen takia jättäisi kynttilän viemättä.

Tai sitten siitä haudalla käymisestä, ettei siitä tulisi sellainen pakkomielle. Sitä se [Mieskin] yrittää sanoa, että ei voi olla semmoinen pakkomielle, että tavallaan, et sinne mennään silloin kun tuntuu siltä. Et ei niin, et minun on PAKKO käydä siellä. Ja siitäkin on jotenkin tullut semmoinen, että sen haudan pitää näyttää siltä, että täällä käydään paljon, että ihmiset ei ajattele, et mä olisin hylännyt sen oman lapseni tänne.

Siis ajattele! Kaikkien näitten kokemusten jälkeen mä vielä mietin, että mitähän ihmiset ajattelevat... on tämä vittu kyllä... enhän mä ole mitään oppinut tästä asiasta. Anteeksi, että mä kiroilen [T: ei se mitään] ... niin että jos... se on tosi turhauttavaa, että ei ole totta, kaiken tämän jälkeen mä mietin, että siis vaikka just semmoista, että palaako siellä haudalla kynttilä? Et sen pitää palaa sen kynttilän vielä, että tavallaan ihmiset ymmärtävät, että minä en ole hylännyt tätä lasta, tänne vaan, että käyn täällä kuitenkin säännöllisesti.

Ja sitten [Mies] aina, että siis ei, se ei voi olla semmoinen pakkomielle, että meidän on lähettävä sinne vaan kun tulee se semmoinen, se pitää olla enemmän semmoinen hyvä paikka, minne mennään, sitten kun tuntuu siltä.

Irja

Hautapaikka on konkreettinen paikka, jossa voi käydä muistamassa lastaan. Minna kertoo, että kaikesta kauheudesta huolimatta lapsen hautaan saaminen helpotti, koska lapsi sai oman paikan, jonka luona voi käydä.

Musta se oli tosi helpottavaa, kun [Poika] laitettiin sinne kuoppaan. Et sitten mä tiesin, et missä se tällä hetkellä fyysisesti on. Sitten oli se paikka, minne mennä.

Minna

Minna kertoikin käyneensä haudalla joka päivä. Myös Jaska kertoo haudalla käynnin tärkeydestä ja siitä, kuinka se alussa on hyvinkin tärkeää, mutta kun vuosia kuluu, se vähenee. Surun ollessa tuore haudalla tuli Jaskan mukaan käytännössä asuttua, mutta haastatteluhetkellä haudalla ei enää juurikaan tullut käytyä. Myös Taina kävi haudalla aluksi todella usein ja sitten käynnit

harvenivat. Taina kertoo, kuinka hän on ottanut haudalle myös perheen muut lapset mukaan. Näin menetys on tullut heillekin todelliseksi. Surua kuitenkin herättää se, että juuri kukaan muu ei haudalla käy.

Jollain tavalla kyllähän se lapsi on aina mielessä päivittäin niin se, et kun kukaan muu ei tunnu sitä muistavan, no okei, meidän lapset nyt välillä, kun niitä aina raahataan sinne hautausmaalle, mutta...

Toiset se on muuten toinen, et mä kävin siellä hautausmaalla aluksi... vähintään kaks kertaa päivässä ja sitten nyt harvemmin, mutta kuitenkin silleen et kyllä me mun mielestä se kuuluu lapsille, se on myös heidän siskonsa ja raahataan aina kun on syntymäpäivä tai pyhäinpäivä tai joului tai joku muu, niin sitten... eikä ne sinne sitä se raahaaminen on väärä sana et kyllä ne ihan mielellään sinne lähtee ja vie kynttilöitä ja mitä sitten viekin.

Taina

Markku puolestaan kertoo, kuinka haudalla käyminen on niitä harvoja tapoja, jolla menetettyyn lapseen pääsee uudelleen kiinni. Hänestä on myös tärkeää käydä haudalla koko perheen kanssa ja hoitaa hautaa, mutta vielä merkityksellisempää on se, kun hän pääsee käymään haudalla itsekseen.

Surun yksilöllisyydestä johtuen on mahdotonta määritellä mitään tiettyä aikamäärää, jolloin aktiivinen haudalla käyminen pitäisi lopettaa. Haudalla käyminen vielä pitkään on pikemminkin merkki terveestä kuin epäterveestä surusta. Varmasti jossain vaiheessa pakonomainen haudalla käyminen voi haitata surevan suuntautumista uusiin asioihin elämässä, mutta mikäli henkilö itse ei koe sitä ongelmaksi, ei haudalla käymistä tule neuvoa lopettamaan. Nämä neuvot luultavasti nousevat siitä ajatusilmastosta, jota vastaan esimerkiksi Pulkkinen väitöskirjassaan käy. Niiden mukaan surusta pitäisi päästä nopeasti eroon ja takaisin ”normaaliin” elämään. Mutta normaalia elämää on elämä surun kanssakin. Itse asiassa teologisesti katsottuna se on ’normaalimpaa’ elämää kuin surun välttely, koska surun merkitys nousee elämän rajallisuudesta ja välittämisestä.⁴⁶³

5.2.3 TIEDON ETSINTÄ JA MUUT SURUN TYÖSTÄMISEN KEINOT

Monille tiedon hankkiminen on tärkeää suruprosessissa. Nimenomaan merkityksen etsinnässä asia on erittäin keskeistä. Erityisen paljon tiedon hankkimisesta kertoo Liisa. Hänen kertomansa tiedon etsinnästä antaa hyvän kuvan siitä, millaista tiedon etsintää kuolleena syntyneen lapsen vanhemmalle voi tulla eteen. Ensiksikin Liisa halusi selvittää, mitä eri uskonnot kuolleena syntyneestä ajattelevat.

⁴⁶³ Mitchell & Anderson 1983. Pulkkinen 2016.

Et mullahan iski tämän jälkeen sitten tämmöinen, et mä googletin kaikki mahdolliset islamin, juutalaisuuden, kristinuskon eri muodot, miten suhtaudutaan ...kohtuun kuolleisiin ja miten niitä kohdellaan eri uskonnoissa ja tavallaan mä hain hirveästi...

Liisa

Hän mietti myös sitä, miltä asia näytti ulkoa päin katsottuna.

et mä en olisi varmaan siinä vaiheessa hoksannut, et mä aktiivisesti roikuin netissä ja joku varmaan, jos kävisi kattomassa jotain näitä, että mitä hakusanoja niin ”vauvan kuolema”, ”kuollut vauva”, niin vois vetää mielenkiintoisia johtopäätöksiä perheen mielenterveydellisestä [naurua] mutta...

Liisa

Tämä Liisan sitaatti avaa näkökulman lapsen kuoleman epäluonnollisuuteen yhteiskunnassamme. Jos sattumalta näkisi jonkun toisen ihmisen hakemia hakusanoja Internetistä ja niissä toistuisi lapsen ja vauvan kuolema, heräisi tässä henkilössä varmasti Liisan mainitsema epäily mielenterveydellisistä ongelmista, ellei ymmärtäisi hakujen tekijän menettäneen itse lapsensa. Aivan perusteeton ei ole sekään pelko, että vaikka tietäisikin, että henkilö on lapsensa menettänyt, niin henkilön suuntautumista lapsen kuolemaan voidaan silti pitää vääränä ja tarjota tilalle esimerkiksi uuteen lapseen suuntautumista. Loppujen lopuksi Liisalle oli kerääntynyt kattava kokoelma lapsen kuolemaan liittyvää materiaalia - laatikollinen, ”varmaan kaikki mitä nyt on”, hän pohti.

Liisaa kiinnosti myös se, miten hautauskäytännöt ovat vuosien varrella muuttuneet. Aiemmin hautaukseen liittyvät toiminnot hoidettiin paljolti itse ja hautaukseen kuului myös arvokasta naapuriapua, joka nyttemmin on jäänyt hautausalan ammattilaisten hoidettavaksi.⁴⁶⁴

ja se oli jännä mä tein paljon vertailua siihen aikaan just, et ennen vanhaanhan on ollut hevoset... tai mä mietin tätä paljon, et miksi se on tullut hautaustoimistot, et nykyään ei ole sitä hevostärryä joka talossa ja toisaalta ainakaan aikuisen kohdalla se ei arkku ei sovi oikein joka autoon ja ... et tavallaan hain sitä, et eihän tämä nyt niin itse asiassa ole outoa, että itse kuljetetaan...

Liisa

Kuudessa narratiivisegmentissä puhuttiin kirjallisuuden käytöstä. Joillekin surukirjallisuudesta oli ollut apua, mutta eräs haastateltava oli kokenut

⁴⁶⁴ Vrt. Erämaja 2006, 368.

surukirjallisuuden myös hankalana, koska heti menetyksen jälkeen ei oikeastaan tahtonut kuulla edes vertaisten kertomuksia.

Kolme haastateltavaa mainitsi musiikin surun työstämisen keinona.⁴⁶⁵ Heistä kahdelle musiikki oli todella tärkeää ja kumpikin harrasti musiikkia muutenkin. Toisen harrastus oli kuorolaulu. Osallistuminen seurakunnan kuoron suureen esitysprojektiin oli hänelle tie takaisin seurakuntayhteyteen. Projekti oli hänelle raskas, mutta sen jaksaminen antoi myös voimaa. Tärkeää oli, että kanttori päästi hänet mukaan kuoroon, vaikka lapsensa kuoleman takia hän oli jäänyt pois eikä uusia laulajia enää periaatteessa otettu. Tässä henkilön suru otettiin huomioon hienolla tavalla, mikä jäi tukea antavaksi kokemukseksi seurakunnan työntekijästä.

Toinen haastateltava kertoi tekevänsä itse lauluja ja hän oli tehnyt lapselleen laulun. Laulu oli henkilökohtainen ja sen esittäminen ei siksi soveltunut ihan mihin tahansa tilaisuuteen. Hän suunnitteli kuitenkin laulun taltioimista omakustannepohjalta.

Kolmas haastateltava totesi käyneensä harmonisen laulun kurssin ja se toimi hänelle surun ei-käsitteellisten tuntemusten työstämisenä. Yksi sellainen mahdollisuus olisi ollut maalaaminen tai muu kuvataiteellinen ilmaisukeino, mutta tämä haastateltava koki ne itselleen vieraana ja siksi harmonisen laulun kurssi oli hänelle surun työstämisen tapa.

Seitsemässä narratiivisegmentissä viitattiin johonkin konkreettiseen tekemiseen. Niitä olivat hautajaisten valmistelu, kuten arkun teko, hautakiven valinta, liikunta, siivous ja pihapuiden kaato. Myös päiväkirjan ja lapsesta tehdyn muistokirjan pitäminen olivat tapoja, jotka auttoivat joitakin haastateltavia. Nämä liittyvät myös menetyksen todellisuuden kohtaamiseen, josta enemmän luvussa 4.2.

Yksi tapa työstää surua on auttaa muita samankaltaisen menetyksen kokeneita. Vertaistuen kautta jotkut haastateltavista olivat päässeet osallistumaan tuen parantamiseen sairaaloissa tai seurakunnassa. Jotkut olivat olleet mukana toteuttamassa seurakunnassaan tyhjän sylin messua. Moni osallistui tähän ja muihin tutkimukseen siksi, että tahtoi antaa oman kokemuksensa tutkimuksen käytettäväksi, jos se vaikka auttaisi jollain tavalla jotakin toista.

5.2.4 RUKOUS, RAAMATTU, VIRSIKIRJA JA IHMEELLISET KOKEMUKSET

Monet haastateltavat kertoivat rukouksesta. Osa näistä liittyi kertomuksiin siitä, kuinka pappi rukoili heidän puolestaan sairaalassa tai toimituskeskustelussa. Lämpimästi ja luontevasti toimitettu rukous koettiin useimmiten positiiviseksi, muodollinen ja etäinen vastaavasti negatiiviseksi.

⁴⁶⁵ Koska musiikkiharrastus on julkinen ja helposti tunnistettava harrastus, en käytä tässä haastateltavien peitenimiäkään, jolloin voisi paikallistaa muut siteeratut osat heidän haastatteluistaan.

Rukous saattoi tulla myös huonoon aikaan, jolloin sairaalassa oleva äiti ei kokenut sitä hyväksi.

Useampi äiti kertoi, että heidän rukouksensa toteutui tavalla, jota ei olisi tahtonut ja joka jäi enemmän tai vähemmän vaivaamaan. Nämä lainaukset esitän kaikki anonyymeinä, koska yhdestä niistä käy ilmi tarpeettoman paljon yksityiskohtia, jotka ovat kuitenkin tarpeen rukouksen ymmärtämiseksi. Yksi vanhemmista rukoili ensin vauvaa ja sai vauvan, mutta kuolleen vauvan. Sitten hän rukoili, että vauva syntyisi elävänä, ja niin tapahtuikin, mutta vauva kuoli muutaman viikon ikäisenä. Seuraavan raskauden aikana hän ei uskaltanut enää rukoilla.

Niin sit ku mä aloin [Tyttöä] odottaa, ni mä en uskaltanut enää rukoilla. Musta tuntu, että sanoin mä mitä vaan, ni aina se löytää jonkun porsaanreiän. Ja nyt sit ku [Tyttö] on meillä niin, mun yleisin iltarukous on se, et kukaan ei kuolis, kukaan ei sairastuis, kukaan ei loukkaantuis, kukaan ei vahingoittuis, mä koitan semmosen kaiken kattavan litanian, meidän perheestä saada kaikki heräis elävänä ja terveenä vahingoittumattomana ja näin niinku uuteen aamuun, että... että... musta pikemminkin tuntuu, että me ollaan niinku Jobin perhettä, sitä on moni sanonu, että Jumala, joko antaa paholaiselle vallan kiusaa meitä ja meitä, et se on semmonen järjestelmä, joka meitä vainoaa ja että se luottamus on aika nolla. Niin siinä on käynyt, se on aika surullista, mutta siihen varmaan siihen uudelleen luottamuksen rakentamiseen, siihen menee varmaan todella, todella pitkä aika. Ei puhuta niin kun yhdestä vuodesta tai kahdesta, vaan paljon pidemmästä ajasta. ⁴⁶⁶

Usko Jumalaan ei ole mennyt, mutta käsitys Jumalasta on muuttunut. Myös toinen äiti pohti samankaltaista rukousvastausta, mutta hänelle asia ei ollut ainakaan enää haastatteluhetkellä niin kipeä kuin edellisellä.

että tosi kirjaimellisesti ottaa kyllä rukoukset, että mä rukoilin, että lapsi saisi syntyä terveenä ja täysaikaisena, mutta kun en muistanut sanoa, että elävänä... [naurahtaa] ...

Kolmas äiti kertoo rukoilleensa Isä Meidän -rukousta sairaalassa lapsen syntymän yhteydessä. Seuraava muistikuva onkin heräämössä, jossa hän näkee miehensä ja on tälle vihainen, koska mies näyttää niin surulliselta, vaikka kyseessä on iloinen tapahtuma. Häntä jäi vaivaamaan edellisen lainauksen lailla sen pohtiminen, kuuliko Jumala rukouksen tarkoituksellisesti väärin.

Et mä muistan, mä luin isä meidän -rukousta vaan siinä ja mä oon päässyt siihen saakka, että tapahtukoon sinun tahtosi, mut totta kai

⁴⁶⁶ Nämä lainaukset esitetään anonyymeinä eettisistä syistä.

mun mielessä oli, että mä saan tämän vauvan vaan nopeammin syliin, että...

... et jos mä sanonkin, että tapahtukoon sinun tahtosi, niin ei sen nyt tällainen pitänyt olla, että senhän piti olla tällainen... tavallaan käynyt sitä, että toisaalta kyllä ehkä tällä hetkellä... rauhassa sen kanssa, et okei enhän mä määritellyt et mitä, et mähän annoin luvan tavallaan, että...

Se onko lapsen kuolema Jumalan tahto voi olla sekä myönteinen että kielteinen asia vanhemmalle.⁴⁶⁷ Vuoden 1963 käsikirjassa on puhe kuolleena syntyneen lapsen vanhemmalle. Siinä todetaan, että Jumalan sallimatta ei varpunkenkaan putoa maahan.⁴⁶⁸ Vastaavasti vuoden 1913 käsikirjassa rukouksessa ”aviovaimon puolesta, jonka lapsi on kuolleena syntynyt” pyydetään, että äiti saisi armon nöyrästi alistua Jumalan tahtoon.⁴⁶⁹ Myös Ruotsin kirkon vuonna 1942 hyväksytyssä ja vuonna 1895 hyväksytyssä käsikirjoissa kuolleena syntyneen vanhempia saatellaan alistumaan nöyrästi Jumalan tahtoon.⁴⁷⁰ Uusimmassa kirkkokäsikirjassa ei enää pyydetä alistumaan Jumalan tahtoon, vaan pyydetään voimaa ja lohdutusta ja luotetaan, että lapsi on Jumalan ja enkelien luona turvassa.⁴⁷¹ Tästä voisi tehdä sen johtopäätöksen, että aiempina vuosisatoina alistuminen Jumalan tahtoon on ollut keskeisemmässä roolissa kuin tämän päivän länsimaisessa uskonnollisuudessa. Yhteiskunnan maallistuessa tämä on hyvin ymmärrettävä kehitys.

Irja kertoi, kuinka heidän kuolleena syntyneestä tyttärestään oli tullut osa hänen iltarukoustaan. Vaikka hänen rukouselämänsä ei ole määrällisesti vähentynyt, se on luonteeltaan muuttunut samankaltaiseksi kuin lapsena.

Kyllä mä vieläkin rukoilen aika paljon, mut se on enemmän se alkaa olla semmonen mantramainen... pienenäkin oli semmonen, et piti mä kirjotin semmoisen, et mitä kaikkea pitää muistaa rukoilla Jumalalta [naurahtaa] sitten mä kirjotin sen koko mä pelkäsin, että unohdan jonkun... ajattele et unohtaisi rukoilla vaikka jonkun isän puolesta tai jonkun tärkeän, ja nyt mä oon tullut taas... mä oon huomannut, että mulle on tullut tietyt mantrat, että mitä mä aina sille sanon, että mä toivon, että [Tyttö] on suojassa ja turvassa ja et se ois iloinen ja onnellinen ja semmoset tietyt ja mä en tiitä, että kuinka sillä hetkellä

⁴⁶⁷ Di Marco et al. 2001, 139.

⁴⁶⁸ Itkonen 2012, 21. Kirkkokäsikirja 1963, 154.

⁴⁶⁹ Itkonen 2012, 18. Kirkkokäsikirja 1913, 255-256. Rukous on osa ns. kiitosrukousta lapsen synnyttäjän puolesta, joka liittyi viimeisenä jäänteinä kirkkoon ottamisperinteestä eli ns. kirkotuksesta, jolloin koko toimitus oli eräänlainen ripittäytymisen erityismuoto.

⁴⁷⁰ Wretmark 1993, 33-40.

⁴⁷¹ Itkonen 2012, 24. Kirkkokäsikirja 2003, 225.

minä sillai väkevästi sitä toivon, että siit on tullut aika semmonen tavallaan tapa.

Irja

Osa kertoi rukouksen antavan voimaa elämässä yleensä, kun taas osa totesi, ettei ole rukoillut enää aikuisiällä. Kerrottiin myös toimituskeskusteluissa pidetyistä rukouksista, jotka parhaimmillaan olivat hyvin hoitavia. Tällaisesta kertoo Ulla.

[Pappi] tuli sitten käymään meillä kotona, että meillä oli sitten [Miehen] vanhemmat ja minun vanhemmat ja en muista oliko [Miehen] pikkuveli, [Miehen] isovelji ei ollut ainakaan, vai olikohan ne [Miehen] vanhemmatkaan... No hitsi, kun en nyt muista. Mut minun perhettä oli ainakin siis minun sisarukset ja veljen tyttöystävä oli ja joka on jo pitkään ollut kans tässä perhepiirissä mukana. Ja sitten tuo [Mummi] oli tämä [Miehen] oma mummo sitten meidän kanssa silloin myös ja se oli semmonen tosi ihana se tilanne... me siinä käytiin kovasti sitä tapahtunutta läpi ja... pidettiin siinä semmonen pieni hartaus ja paljon siis siitä puhuttiin, se oli tosi ihana semmonen pieni hiljainen hetki.

Ulla

Tilanteesta Ulla ei aivan varmasti muista, keitä henkilöitä oli paikalla – joka tapauksessa useita -, mutta papin pitämä rukoushetki tai hartaus oli jäänyt mieleen. Se oli selvästi ollut koskettava ja hoitava, hengellistä tukea parhaimmillaan.

Useat haastateltavat kertoivat myös Raamatusta ja sen aiheuttamasta pohdinnasta. Liisa luki Jobin kirjaa ja kritisoi sitä. Jos ensin kaikki kuolevat, niin korvaako asiaa se, että saa uudet tilalle? Tässä mielessä Jobin kirjan sanoma ei vastaa nykyihmisen ajattelua ihmisen ainutlaatuisesta arvosta. Jos ihminen saa kuolleen lapsen tilalle uuden, se ei korvaa menetettyä lasta. Se voi kuitenkin täyttää sitä tyhjää tilaa sydämessä, joka kuolleelle lapselle oli varattu. Jobin kirjan tapahtumia voidaan tulkita sitenkin, että uusi perhe ei tullut korvaamaan menetettyä perhettä, mutta Job toipui traumaattisesta menetyksestään päästyään rauhaan Jumalan kanssa siinä määrin, että pystyi jatkamaan elämäänsä uskaltuen rakastaa uusia ihmisiä ja ylipäätään solmia uusia ihmissuhteita. Liisalle myös psalmi 139 oli erityisen tärkeä, varsinkin häntä kosketti se, että sama psalmi luettiin hänen lapsensa hautajaisissa ja lapsen sisaren kasteessa. Lisäksi hän sai sen matkaevääksi eräällä matkallaan majapaikan emännältä. Psalmi 139 oli useammalle haastateltavalle tärkeä.

Yksi haastateltavista kertoi lapsen nimen tulleen eräästä Raamatun henkilöstä ja yksi tähän henkilöön liittynyt Raamatun luku oli ollut erityisen tärkeä surussa jaksamisessa.

Jaska suhtautui kriittisesti Raamatun tulkintaan. Hän kertoi lukeneensa Uuden Testamentin eikä löytänyt sieltä perusteita ihmisten tekemille

säännöille liittyen siihen, miten seurakunta jättää tunnustamatta kuolleena syntyneen lapsen omakseen. Jaska totesi, että vain evankeliumeissa on Jeesuksen sanoja, muu osa Uudesta Testamentista on ihmisten toisilleen tekemiä sääntöjä. Jaskan pohdinta Raamatun olemuksesta Jumalan Sanana osuu hyvin keskeiseen kirkon kipupisteeseen sen miettiessä käytäntöjään maailman muuttuessa. Yhtäältä kirkon on vaikea ajatella olevan Jumalan sanasta sanaan sanelemaa tekstiä, koska Raamattuun sisältyy monia kohtia, joiden on vaikea ymmärtää olevan Jumalasta. Ajatellaan vaikkapa sananlaskujen (13:24) sanomaa: ”joka vitsaa säästää, se vihaa lastaan.” Jos sen ymmärtää sanasta sanaan, se tuntuisi neuvovan lasten piiskaamiseen, minkä tänä päivänä tuntuu lähes mahdottomalta ajatella olevan Jumalaan tahto. Sen sijaan, jos lausetta tulkitsee vähemmän kirjaimellisesti ja pyrkii tavoittamaan sen välittämän viestin, sama kohta viestii, että lapsilla täytyy kasvaessaan olla kuri ja säännöt, joita noudattaa, ja jos vanhemmat eivät ylläpidä sääntöjä, he tekevät karhunpalveluksen lapselle. Tämä ajatus on puolestaan äärimmäisen ajankohtainen meidänkin aikanamme. Lapsityranniin kuriin laittamisesta on kirjoitettu tämän päivän populäärissä kirjallisuudessa lukuisia oppaitakin. Mutta toisaalta, jos kirkko luopuu kokonaan siitä ajatuksesta, että Raamattu sisältää erityisellä tavalla tietoa Jumalasta, voidaan kysyä, mikä muu kuin perinteitä ylläpitävä merkitys kirkolla enää on. Tämä pohdinta menee tämän tutkimusaiheen ulkopuolelle, mutta tässä on kuitenkin huomattava, että lapsen menetys voi aiheuttaa hyvinkin kriittistä pohdintaa Raamatun olemuksesta.

Virsi kirjasta kerrottiin haastatteluissa erityisesti hautajaisvirsi valinnan yhteydessä. Osalle haastateltavista perinteiset virret olivat tärkeitä, osa tahtoi nimenomaan muuta hengellistä musiikkia. Virsien valinnassa arvostettiin joustavuutta ja tilanteen erityisyyden huomioimista. Hautaustilanteissa tärkeiksi virsiksi mainittiin useita eri virsiä, joista yhtenä Virsi 248 ”Jeesus, joka lempeänä”, joka on tarkoitettu nimenomaan pienen lasten hautajaisiin. Toinen oli virsi 490 ”Mä silmät luon ylös taivaaseen” ja erityisesti siinä säe: mä taimi olen sun tarhassas ja varten taivasta luotu. Virsi 492 ”Ystävä sä lapsien” ja virsi 499 ”Jumalan kämmenellä” olivat myös mainittujen joukossa. Suojelusenkeli -laulu mainittiin myös, se ei haastatteluhetkellä vielä ollut virsikirjassa, vaan otettiin virsikirjan lisävihkoon vuonna 2016 numerolla 971 ”Maan korvessa kulkevi lapsosen tie.” Nuorten virsi 517 ”Herra kädelläsi” oli myös yksi mainituista. Joillakin lasten virret herättivät kuitenkin myös vihaa, koska niihin moniin liittyy ajatus Jumalan varjeluksesta ja lapsen kuoleman kohdalla tämä ajatus näyttää monesti olevan ristiriidassa tapahtuneen kanssa. Edellä mainitut lasten virret eivät siis tuntuneet kaikista haastateltavista hyvältä, eräs kertoi esimerkiksi virrestä 492, ettei sitä ainakaan, koska hän oli Jumalalle niin vihainen. Samoin tunsivat toinen haastateltava virrestä Jumalan kämmenellä. Tärkeää oli virsien tuttuus ja sopivuus tilanteeseen. Yksi haastateltava kertoi, että virsikirjan varsinaisia kuolema- ja suruvirsiä paremmin koskettavat lasten ja nuorten virret, kuten edellisestä koonnista voi päätelläkin.

Jotkut haastateltavat kertoivat ihmeellisistä sattumuksista, jotka jäivät mietityttämään heitä. Irja kertoo hautajaisiin liittyvästä sattumuksesta.

Kun me oltiin siinä [haudalla] niin sitten lennähti semmonen perhonen. [liikuttuu] ... se perhonen meni siihen meidän kukka-asetelmaan, siinä oli vaalean punaisia gerberoita, niin se istahti siihen meidän kukka-asetelmaan ja sit se... pappiko se sano vai äitikö se sano, että... Se pappi ainakin jotakin kommentoi, että katsokaa... se oli siis niin semmonen niin uskomattoman helpottunut tunne, että siis jotenkin, että [Tyttö]:llä on hyvä olla. Et se on aivan vapaana ja että sillä on tosi hyvä olla. Ja jotenkin mä uskon ihan täyttää päätä, et se oli se [Tyttö] siinä, joka piipahti vielä sanomassa tietekö, et on aivan hyvä olla. Ja se helpotuksen tunne vielä aivan... että huh... kun mä uskon kaikkeen tämmöiseen hömpän pömppään ainakin enenevässä määrin, kun kaikista maailman kasseista mulla oli yksi sellainen laukku, jossa on semmonen iso perhonen, iso vaaleanpunainen perhonen ja se jotenkin otin lähtiessäni sinne, vaikka se ei sovi jotenkin ollenkaan siihen asuun millään lailla eikä mitenkään...

Irja

Kukka-asetelmaan lentänyt perhonen toi Irjalle helpottavan tunteen ja uskon, että hänen lapsellaan on hyvä olla. Sattumuksen ihmeellisyyden kokemusta lisää sekin, että Irja oli valinnut hautajaisiin omien sanojensa mukaan ”asuun sopimattoman laukun”, jossa oli myös kuvattuna perhonen. Myöhemmin Irja koki hautausmaalla ollessaan toisen ihmeellisen sattumuksen. Hän oli haudalla ja sitten mietti, että onko hänen lapsellaan hyvä olla ja sillä hetkellä koko hautausmaalta sammuiivat valot. Irja koki, että sai merkin siitä, että lapsella on kaikki hyvin.

Ihmeellisten sattumusten ja muiden yliluonnollisten kokemusten kokeminen lapsen kuoleman jälkeen ei ole mitenkään epätavallista. Laiho & al. tutkivat aihetta laadullisessa tutkimuksessa, johon osallistui 77 erilaisista taustoista tullutta henkilöä (naisia 74), jotka kaikki olivat menettäneet lapsen. Menetetyn lapsen ikä vaihteli raskauden aikaisesta menetyksestä aikuiseen – mutta alle 40 vuotiaaseen - lapseen. Suurimmalla osalla (68 %) tieto lapsen kuolemasta oli tullut ilman ennakkovaroitusta. Yliluonnollisuuden määrittelivät tutkimukseen osallistujat eikä tutkimuksessa otettu kantaa kokemusten aiheuttajaan.⁴⁷² Kokemukset jaettiin vanhempaan liittyviin ja vanhemman ulkopuolella ilmeneviin ilmiöihin. Edellisiä olivat aistimuksiin, läheisyyden tunteeseen, kehon tuntemuksiin, kuolleen lapsen kanssa yhteydenpitoon ja hengellisyyteen liittyviä ilmiöitä. Vanhemman ulkopuolella ilmeneviin kuuluivat eläimien epätavalliseen käyttäytymiseen liittyvät ilmiöt, joihin Irjankin kokemus kuuluu, esineisiin liittyvät ilmiöt, kuten kynttilän epätavallinen palaminen tai sähkölaitteiden epätavallinen toiminta tai

⁴⁷² Laiho & al. 2014.

luontoon liittyviin ilmiöihin, kuten luonnonilmiöiden poikkeava ilmaantuminen.⁴⁷³ Tutkimus ei kerro sitä, kuinka yleisiä nämä kokemukset ovat, mutta osallistujamäärä kertoo siitä, etteivät tällaiset kokemukset ole täysin marginaali-ilmiökään. Tieteellisen maailmankatsomuksen piirissä nämä kokemukset selitetään yleensä psykologisesti.⁴⁷⁴ Teologinen tutkimuskaan ei pyri selittämään ihmisen kokemusta yliluonnollisella entiteetillä, mutta se jättää mahdollisuuden, että ihmisen psyykkisen kokemuksen välityksellä jokin ihmistä suurempi tahtoo kertoa surevalle jotakin lohduttavaa. On myös sanottava, että sattuman ja ihmeen välinen raja on häilyvä ja nousee ihmisen kokemuksesta. Jos rahapulassa oleva ihminen rukoilee lottovoittoa ja sitten voittaa lotossa jonkun summan, hänen kokemuksensa on luultavasti hyvin yliluonnolliselta tuntuva, vaikka kausaliiteettia rukouksen ja lottovoiton välillä ei voikaan osoittaa. Ihmeellisen tapahtuman tulkinta nousee ihmisen maailmankuvasta ja sen välittäminen muille ei välttämättä vakuuta toisenlaisen maailmankuvan omaavaa kriittisesti ajattelevaa ihmistä.

Teologian näkökulmasta ilmiöitä voidaan katsoa laajemmalla perspektiivillä jättäen tilaa todellisuudelle, joka ei taivu tieteellisen maailmankuvan sisälle. Jo aiemmin todettiin, että kristillinen usko ei varsinaisesti opeta kuoleman jälkeisestä todellisuudesta yksiselitteisesti. Kristilliseen opinmuodostukseen ei lähtökohtaisesti kuulu ajatus, että Jumala lähettäisi ihmisen ilmestymään läheisilleen perhosena tai muuna ilmenemismuotona, mutta ajatus, jonka mukaan Jumala lähettää perhosen kertomaan surevalle vanhemmalle viestiä kuoleman voittavasta rakkaudesta mahtuu viitekehukseen hyvin. Loppujen lopuksi näillä kahdella mallilla tulkita tapahtunutta on vain vivahde-ero, mutta jälkimmäinen tulkintamalli antaa tilaa niin surulle kuin uskon vahvistumiselle vaikeassa tilanteessa. Siksi esimerkiksi luterilaiseen opintulkintaan sitoutuneessakin hengellisessä tuessa olisi syytä jättää tilaa surevien yliluonnollisten kokemusten suopealle tulkinnalle.

Auli kertoo käynnistään eräässä kirkossa, jossa seinällä oli raamatunteksti Jesajan kirjasta.

Mulla oli kova... [huokaus] semmoisia syyllisyyden tunteita... kun mä mietin, et mitä mä oon tehnyt semmoista, että olisinko mä voinut estää lapsen kuoleman jotenkin... ja sitten mietin, että se olisi mulle rangaistus jostakin se lapsen kuolema... kun se on mulla aina... syksyllä pahenee allergia... niin silloin, kun mä en edes tiennyt, et mä [Tyttöä] odotin, niin mä söin allergialääkkeitä... välttämättä ja otin yliannostuksen, niin mä kaikkea mietin, että johtuko se siitä, et se kuolema ja sillain... Siellä kirkon seinällä oli tällainen... Jesajan... onks se Jesajan kirja vai mikä... 53 luku ja viides jae "rangaistus oli hänen päällensä, että meillä rauha olisi" tää oli siellä kirkon seinällä

⁴⁷³ Laiho & al. 2014, 51.

⁴⁷⁴ Kts. Geels & Wikström 2009, 217 – 248.

maalauksessa teksti, niin ... se teksti rauhoitti, mä kirjoitin sen kännykkään ja tallensin tavallaan, että mun ei tarvitse murheita sitä, et mua rangaistaan jostakin.

Auli

Auli kuvaa kokemusta, jota voisi nimittää teologisella kielellä ripiksi. Nyt paikalla ei kuitenkaan ollut pappia tai muuta kristittyä, vain taulu, jossa oli Jesajan kirjan sanat, joiden kristityt ovat aina nähneet puhuvan Kristuksesta ja hänen sovitustyöstään, mihin rippikin luonnollisesti perustuu. Nämä sanat antoivat synninpäästön, absoluution, ja se rauhoitti Aulia syyllisyyden pohdinnassaan.

Kaksi vanhempaa kertoi myös siitä, kuinka he kokivat vahvaa pahuuden läsnäoloa lapsen menetyksen jälkeen. Yksi miehistä kertoi, että kodissa oli painostava, ahdistava yhteinen pahuuden tunne ja heitä kohtasi monta onnetonta sattumaa. Yksi haastateltavista naisista (joka ei ollut edellisen puoliso) kertoi, kuinka hän mietti, onko tulossa hulluksi, koska paha oli niin voimakkaasti läsnä. Hän mietti, onko hän paholaisen riivaama ja hänelle tuli myrkyttyneitä ja pahoja ajatuksia. Hänen aviopuolisonsa tuki auttoi häntä selviämään pahoista ajatuksista ja hän oli tälle äärimmäisen kiitollinen.

Melissa M. Kelly toteaa, että vaikka emme tiedäkään, mikä yksittäinen tarkoitus jollakin menetyksellä on, sen me tiedämme, että Jumala on rakkaus. Hän kuvaa kristityn elämän paradoksia siten, että ”on kärsimystä, mutta Jumala on rakkaus, on kipua, mutta Jumala on rakkaus, on menetystä, mutta Jumala on rakkaus, on asioita joita emme ymmärrä, mutta Jumala on rakkaus.”⁴⁷⁵ Tästä ajatuksesta voi tehdä sellaisen johtopäätöksen, että yhteisestä jakamisesta ja rakkaudesta kiinni pitäminen poistaa pahan ennen pitkää. Se ei poista menetystä, mutta menetyksen ja sen aiheuttamien reaktioiden kanssa oppii elämään välittämisen kautta, niin kuin edellisessä kertomuksessa, jossa puolisoiden välinen rakkaus pikkuhiljaa poisti koetun pahan.

5.3 MENETYKSEN VAIKUTUKSET

Lapsen kuolema vaikutti vanhempiin monella tavalla. Eniten kerrottiin sisäisistä muutoksista ja muutoksista ihmissuhteissa. Maailma näyttäytyi uudenlaisena surevalle vanhemmalle. Sosiaalisissa tilanteissa ristiriitaisia tunteita aiheuttivat sellaiset hetket, joissa piti kertoa lapsien lukumäärä. Jättääkö kuollut lapsi lapsilukumäärästä pois vai aiheuttaako sosiaalisesti vaivaannuttavan tilanteen kertomalla, että yksi lapsista on kuollut?⁴⁷⁶ Lisäksi

⁴⁷⁵ Kelley 2010, 89. Andersonin (2010, 127) mukaan kristillisen spiritualiteetin ytimessä on surun paradoksi – meillä on haaste rakastaa tietäen, että kaikki mitä rakastamme, sen me ennemmin tai myöhemmin menetämme.

⁴⁷⁶ Sosiaalisista muutoksista ja ristiriidasta lapsilukumäärän kertomisen suhteen puhuttiin luvussa 4.2.

kerrottiin useista kielteisistä vaikutuksista kuten katkeruudesta, elämänilon katoamisesta ja itsesyytöksistä. Itsesyytökset eroavat edellä kuvatusta syyllisyyden tunteesta siten, että itsesyytökset liittyvät konkreettisesti johonkin asiaan, jonka olisi voinut tehdä toisin ja jonka haastateltava osaa tarkkaan nimetä.

5.3.1 SISÄISET MUUTOKSET

Markku kertoo sisäisistä muutoksista kahdella tavalla. Yhtäältä aivan pienistä asioista ei enää viitsi välittää samalla tavalla kuin ennen, mutta toisaalta pinna saattaa olla niin kireällä, että pienestäkin asiasta voi hermostua ja suuttua.

...suhautuminen kaikkeen semmoiseen pieniin vastoinkäymisiin semmoiseen turhan päiväseen kaikkeen... on muuttunut niin kuin hällä väliä, minulle on tapahtunut paljon pahempaa! Että tämmöiset pienet vastoinkäymiset eivät tunnu missään. Mutta sitten toinen käänttöpuoli millä tavalla minä itse ainakin olen muuttunut, mitä on sanonut moni muukin ääneen, että pinna on kutistunut hyvin pieneksi. Jos tulee sitten joku semmoinen joku oikean ... saivarteleva asia, mistä ei pääse sillä, sillä suhautumisella, että olkoon tämä nyt näin, menköön tämä näin, niin silloin palaa hermo [naurahtaa] ja silloin uskaltaa sanoa asiat niin kuin ne ovat ja pinna on kutistunut kaikin puolin.

Markku

Helposti pinnan menettäminen saattaa kertoa vihasta, joka on, kuten edellä todettiin, hyvin tavallinen reaktio lapsen menetykseen. Viha ei välttämättä ole aina näkyvästi läsnä tai edes henkilö itse ei sitä tunne, mutta kun joku ”saivartele”, kuten Markku asian esittää, tai muuten joku asia menee pintatyyneyden läpi, vihareaktio voi joskus olla suhteettoman suuri suhteessa asiaan, joka vihan laukaisi. Markku kertoo myös siitä, kuinka monet pienet vastoinkäymiset eivät tunnu miltyään. Tämä voi olla myös sosiaalisissa tilanteissa etäännyttävä ja vihaakin herättävä tunne. Jos joku reagoi oikein voimakkaasti johonkin mitättömään asiaan, voi lapsensa menettäneestä tuntua asia kohtuuttomalta. Esimerkiksi, jos joku kauhistelee lapselleen, että tämä unohti lapaset kouluun, sureva voi kivahtaa tai ainakin ajatella, että mitä sinä nyt tuosta valitat, lapsesi on sentään hengissä.

Taina kertoo, kuinka hän säilyttää kaikki elävien lastensa päiväkodissa tekemät piirustukset. Naapuri ihmetteli tätä, että mitä niillä kaikilla oikein tekee, Taina halusi säästää, koska mikä tahansa voi olla viimeinen.

En tiedä, mitä se sitten on, mutta jotenkin toisaalta... meidän naapuri sano, et mä olen ihan hullu, kun mä kerään esimerkiksi lasten piirustuksia, kun sieltä tulee päiväkodista niitä, niin mulla on niitä isot pinot, niin hän sano, että hän heittää niistä aina suurimman osan pois ja jättää jonkun silloin tällöin, mulla on koko aika semmoinen pelko

taustalla, et jos tämä onkin se viimeinen, et jos tämä onkin se viimeinen. Niin, et en mä voi luopua siitä. Kun siitä yhdestä lapsesta ei ole niin kuin paljon mitään.

Taina

Tässä näkyy hyvin, kuinka Taina näkee maailman sellaisena, että lapsen kuolema voi sattua myös omalle kohdalle, jolloin piirustuksilla on aivan erityinen arvo, hänen naapurinsa ei näe asiaa samalla tavalla. Taina nimeää halunsa säilyttää kaikki piirustukset johtuvan taustalla olevasta pelosta, että nämäkin lapset voivat kuolla. Tulkintani mukaan suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisessa tarinavarannossa on vahvana narratiivi turvallisuuden tunteesta, joka perustuu siihen, että maassamme terveydenhuolto ja lääketiede ovat niin korkealla tasolla, etteivät lapset kuole, jos asiat hoidetaan kunnolla. Kuolema on yleisestikin ottaen yhteiskunnalta piilossa ja lapsikuolleisuuden vähennyttä maailman alhaisimpien tasolle lapsen elävänä pysymistä aikuisikään asti pidetään usein itsestäänselvytenä. Tiedollisesti luonnollisesti ymmärretään, että lapsia kuolee, mutta niitä kuolee onnettomuuksissa tai jossain kaukana kehitysmaissa, ja ihmisillä on vahva usko siihen, että kyllä meidän lapsi varmasti näistä selviää. Tämä ei ole mitenkään paha asia, päinvastoin, mutta tämä on sellainen uskomus, johon lapsensa menettäneen on vaikea enää turvata, koska kokemus on osoittanut, että lapsia voi kuolla Suomessa ja omassa perheessä, vaikka kuinka hoitaisit asiasi kunnolla ja ottaisit huomioon kaiken sen, minkä vaan keksit huomioon ottaa. Tämä vaikuttaa olevan yksi merkityksellinen sisäinen muutos, jonka lapsen menettäminen aiheuttaa. Luvussa 5.4. puhutaan siitä, miten tämän kanssa voi päästä tasapainoon

Irja pohtii vanhaa ajatusta siitä, kuinka kärsimys jalostaa ihmistä. Hän toteaa, että ainakaan hänen kohdallaan sellaista ei ole tapahtunut, mutta hän on silti oppinut menetyksestään jotain, mikä voi vaikuttaa hänen työhönsä myöhemmin.

Olisi mahtavaa, jos olisi ihmisenä jalostunut ja olisi tullut sellainen valtavan viisas ja rauhallinen ja jotenkin kauhean semmoinen, mutta eihän se niin mene. Kun sitä aikaa kuluu ja muuten, sitä huomaa motkottavansa ihan samoja asioita ja kaikkea muuta, mutta sen sanon, että kyllä [Tyttö] on sillä tavalla opettanut semmoista, esimerkiksi omassa työssä vaikka vanhempien näkökulman siitä, että herran jumala mistä tilanteesta ne ihmiset tulle [omassa työssäni]... siinäkin voi olla vaikka mitä ja mitä kokemuksia ja muuta, että jotenkin pitäisi muistaa se nöyryys, että mitä kaikkea niillä on ollut, et me ei voida vaan jyrätä ja et me kuule tässä niin kuin ammattilaisina nyt sanotaan, et näin ja näin ja näin. Vaan ihan oikeasti yrittää kuulla se, että mitä [sanotaan... Jotenkin, että sen jos pitäisi mielessä niin se olisi jo aika paljon, mutta... en tiedä jalostaako se sitten kuitenkaan.

Irja

Reijo kertoo, että menetys on muuttanut arvoja. Enää työ ei ole niin keskeinen asia elämässä ja kuten Markkukin puhui, pienet asiat eivät samalla tavalla kuormita.

Se on siellä muistona muistojen joukossa ja toisaalta ymmärtää ja arvostaa... ehkä se tuo sitten ajatusmaailmaan vähän semmoisia muutoksia. Ei ehkä ihan ole niin kiireinen ja työkeskeinen ja semmoinen. Ehkä ennen kaikkea semmoisista pikkusista asioista tai pikkumaisista asioista... tämä ei tarkoita, että olisi hällä väliä asenne, mutta se että, jos jollekin sattuu semmoista jo... tai vaikka käsi poikki menee, niin ajattelee, että so what? Että sehän korjaantuu siitä itsestään...

Reijo

On asioita, joille voi jotakin tehdä ja korjata, kuten käden katkeaminen tai monet käytännön elämän ongelmat. Kuolema on asia, jota ei voi peruuttaa ja siksi se on eri kategoriassa kuin muut elämän ongelmat. Reijon lainauksesta käy ilmi, että lapsen kuolemalla voi olla myös positiivisia seurauksia. Surututkimuksessa lapsen kuoleman vaikutuksia tutkittaessa on tämä myös huomattu. Myönteisiksi vaikutuksiksi on havaittu elämän arvojen muuttuminen, henkinen kasvu, vertaistuen kautta merkityksellisen sosiaalisen ryhmän löytäminen ja joskus myös parisuhteen lähentyminen.⁴⁷⁷ On kuitenkin tärkeää, että lapsensa menettäneitä vanhempia tuettaessa ei heitä yritetä lohduttaa asian mahdollisilla positiivisilla seurauksilla. Mikään positiivinen seuraus ei ole niin arvokas, että lapsen kuolema olisi hyväksyttävä hinta sen saavuttamiseksi. Sellaisen sanominen tai edes arveleminen usein loukkaa surevaa vanhempaa. Merkityksen etsimisen prosessissa myös sen sanominen, että lapsi kuoli jonkun vanhempaan tai johonkin muuhun läheiseen liittyvän syyn takia on useimmiten hyvin loukkaavaa. Vaikka lapsen kuolema opettaisi tai toisi jotakin positiivista toiselle ihmiselle, lapsi ei kuollut siksi, että toinen oppisi jotakin tai että tätä positiivista tulisi. Tämä on kuitenkin hyvä erottaa siitä prosessista, jossa vanhempi itse pohtii lapsen kuoleman merkitystä omassa elämässään ja uskomusjärjestelmässään. Näitä vanhempien löytöjä surutukijan on puolestaan hyvä tukea ja olla mukana antamassa tilaa merkityksen etsinnälle surevan lähtökohdista käsin. Merkityksen etsinnän prosessista puhutaan lisää luvussa 5.4.

5.3.2 ULKOISET MUUTOKSET

Lapsen menetyksen aiheuttamista ulkoisista muutoksista yleisin oli vaikutus ihmissuhteisiin. Leena kertoo, kuinka jokaisen ihmisen joutuu tavallaan kohtaamaan ensimmäistä kertaa uudelleen.

⁴⁷⁷ Dyregrov & Dyregrov 2008. Aho 2012.

*Mutta sitten kaiken tämän ohella jotenkin siitä muistaa tosi vähä ja kaikki ihmissuhteet olivat hirveen vaikeita sen jälkeen... [ääni värisee]
Et vähän jokaisen ihmisen joutunut kohtaamaan ensimmäistä kertaa uudelleen sen menetyksen jälkeen*

Leena

Erityisesti menetyksen vaikutus sosiaalisiin suhteisiin koettiin siten, että todelliset ystävät erottuivat muista. Hädässä ystävä tunnetaan, sanoo sananlasku. Jaska kuvaa, kuinka ystävät ja sukulaiset jättivät hänet puolisonsa kanssa yksin heidän lapsensa kuoleman jälkeen. Jaska kuvaa asiaa mustan huumorin kautta, joulukorttien lähettäminen on helpompaa.

Ja kyllä se tuommoinen tuolla lailla kuollut lapsi niin se on erittäin ymmärrettävääkin, että ihmisillä on erittäin vaikeaa suhtautua siihen, että se näkyy sitten semmoisena, että... että.. siinä, että jos jossakin jää yksin niin siinä jää yksin. Että, sitten ne välit ystäviin... totta kai, kun silloin tuntuu niin kovalta loukkaukselta, niin ei itsekään tahdo pitää niitä välejä. Mulla lapsen kuoleman jälkeen jäi semmoisia sukulaisia, jonka kanssa on tekemisissä, niin omat vanhemmat, jotka nekin on nyt jo kuollut. [Kuiva naurahdus] Nyt on jouluna ja pääsiäisenä ja muina helppoa, kun mun ei tarvitse lähettää kellekään kortteja. Että se oli aika hurja se muutos, että kaikki sukulaiset katos, ystävät katos, et ei jäänyt juuri ketään.

Jaska

Ystävät ja sukulaiset joko jättivät kokonaan pitämättä yhteyttä tai ottivat yhteyttä pitkän ajan jälkeen. Jaska itse ei ollut yhteydenpidossa aktiivinen ja siten yhteydenpito jäi kokonaan. Jos sukulaiset ja ystävät eivät ole yhteydenpidossa aktiivisia, ei sureva helposti itsekään tahdo sitä ylläpitää, koska toisten yhteydenpitämättömyys voi näyttää välinpitämättömyydeltä. Tätä se ei välttämättä ole, ehkä esimerkiksi tässä tapauksessa ystävät ja sukulaiset saattoivat pyrkiä kunnioittamaan Jaskan surua antamalla hänen olla rauhassa, mutta sureva kokee sellaisen helposti välinpitämättömyytenä.

No suurimmalla osalla tapahtui ihan kylmän viileästi niin, ettei ne ei ... niistä ole kuulunut sen jälkeen mitään. Et se... jokunen kappale soitti todella pitkän ajan jälkeen. Mutta mä en sitten vastannut itse, mutta se oli se yleisin juttu siinä, että ei otettu enää yhteyttä.

Jaska

Annen kohdalla kävi niin, että osa ystäväistä ei kestänyt hänen menetystään ja osannut olla tukena. Sen sijaan sisko ja jotkut ystävät olivat hänelle suurena tukena.

Mutta sitten taas oma sisko on ollut hirveen hyvä tuki ja ystävät, mitä nyt on vielä jäljellä. Ne, jotka kestivät sen. Sen asian.

Anne

Kuten Jaska, Annekin odotti, että ystävät olisivat ottaneet yhteyttä, ja ne, jotka eivät ottaneet, eivät enää olleet hänen ystäviään. Hän itse asetti aikarajan puoleen vuoteen.

No siis me itse asetin oman semmoisen henkisen takarajan, että jos puoleen vuoteen sen vauvan kuoleman jälkeen ei ole joku ystävä ottanut yhteyttä, niin sitten ei tarvitse ottaakaan enää.

Anne

Auli puolestaan kertoo, että osa ystäivistä ja sukulaisista ei halunnut tulla hautajaisiin. Se tuntui erittäin julmalta, siltä kuin toiset eivät olisi halunneet tunnustaa hänen suruaan ja tukea heitä. Oli kuin kuollut lapsi ei ollut sen arvoinen, että viitsisi tulla hautajaisiin.

että sukulaiset ei halunneet tulla hautajaisiin ja mä en sen jälkeen oikein halunnut taas jakaa sitä surua ja sitä lapsen menetystä niitten ihmisten kanssa, jotka ei ollut läsnä silloin kun me oltais tavallaan koettu se tärkeäksi.

Auli

Anne ymmärtää sen, että ihmisillä on vaikea tulla ja arvioi osittain syyksi sen, että he tahtovat antaa ”surra rauhassa”. Ystävyys-suhteita on katkennut siksikin, että toiset eivät ole osanneet antaa surulle riittävästi aikaa, vaan ovat alkaneet neuvoa, koska olisi sopiva aika lopettaa sureminen ja jatkaa elämää.

Mä ymmärrän hyvin sen, että ihmisillä on vaikea tulla ja vaikea kohdata sitä surevaa ja sitten ajatellaan aina, että pitää olla se rauha surra, että ei saa liiankaan aikaisin mennä, mutta sen mä sanon, et puoli vuotta on semmoinen säällinen aika, että siinä on varmasti saanut jo surra rauhassa [naurahtaa] riittävän kauan, että jos ei pysty tulemaan sitten, niin sitten ei tarvitse tulla ollenkaan.

Ja sitten on jäänyt ystäviä pois ihan senkin takia, että ne ei ole sitten ymmärtänyt sitä, et se suru kestää pitempään kuin sen puoli vuotta tai sen vuoden tai... Et ne on käynyt liian kärkkäästi neuvomaan et miten tässä nyt pitäisi elää ja olla.

Ja varsinkin nyt kun on kaks elävää lasta talossa, niin nyt viimeistään kuulemma pitäisi [nauraa] antaa asian olla. Mikä tuntuu itsestä ihan hullulta, että ei voi sitä ensimmäistä unohtaa ja antaa olla, vaikka täällä onkin näitä pikku poikia. Että ... kyllä... mä olen iloinen, että

muutamia ystäviä sitten on tullut läheisemmäksi ja vähintäänkin on huomannut sen, että ketkä on niitä ystävyysarvoisia.

Anne

Lapsen menetys ei ole vain katkaissut toisia ja vahvistanut toisia ystävyysuhteita, sen kautta on syntynyt myös uusia ystävyysuhteita.

Ja on tullut paljon uusiakin ystäviä. Ja se myöskin sitten semmoisia, joilla ei ole tämmöistä taustaa, että mä olen hirveen iloinen, sitten että mä vielä tavallaan vielä kelpaan ystäväksi jollekin, kun on kokenut sen, että ei enää kelpaa niille entisille ystäville, mutta kelpaakin jollekin uudelle, joka ei edes tiedä mitä mulle on käynyt. Hyväksyy semmoisena, kun mitä mä olen, eikä säikähdä, sitten kun mä saatan kertoa, että tämmöinen juttu on käynyt.

Anne

Samanlaisista kokemuksista kertoo myös Minna. Ne, joita oli pitänyt hyvinä ystävinä, kaikkosivat.

Ja sitten semmoiset ihmiset, ketä piti läheisinä ja tärkeinä, niin sitten ne ottivatkin välimatkaa, tuntui, et se on niille... on liian vaikeata olla mun kanssa tai ne haluavat mieluummin... Ne tekevät sen mikä niille itselle on helpompaa, et ne ottaa etäisyyttä ... eikä olleet tukena, vaikka oli pitänyt heitä hyvinä ystävinään. Et sitten se vähän vaihtui se, vaihtui se piiri missä liikkui, että mun tämä sosiaalinen kanssakäyminen on hyvin paljon näitten lapsikuolemaihmisten kanssa olemista nykyään, että välillä sitä mietti, että minkälainen kaveripiiri mulla olisi ilman lapsen kuolemaa.

Minna

Lapsen kuoleman kohtaaminen on vaikeaa toisille ihmisille, mutta vielä vaikeampaa se on kuolleen lapsen vanhemmille. Siksi heistä voi tuntua kohtuuttomalta, että toinen ei tahdo edes ottaa yhteyttä, vaan antaa olla rauhassa. Se, että yritetään hoputtaa jättämään suru taakse ja jatkamaan eteenpäin, puhumattakaan siitä, että ei saavuta hautajaisiin, viestii omaisille, että tämä lapsi ei ollut niin tärkeä, että järjestelisin omia aikatauluja sen mukaan. Yksi keskeinen asia surutuessa, varsinkin kohtukuolemaperheiden osalta ja muutenkin, on surevan menetyksen kunnioittaminen ja osallistuminen siihen joukkoon, joka suree pienokaista. Ilman tätä surutuki ei luultavasti voi onnistua lainkaan. On siis hyvin tärkeää ottaa osaa suruun, mikä ei tarkoita vain sen sanomista, että ”otan osaa”, vaan todella liittyä menetykseen ja vanhempien surua kunnioittavien joukkoon.

5.4 MAAILMANKATSOMUKSELLINEN DISSONANSSI

Luvussa 2 todettiin, että merkityksen etsintä (*meaning making*) on yksi surututkimuksen 2000-luvulla läpilyöneitä ajatuksia. Läheisen menetykseen ei liity vain sisäisen tunne-energian läpi käymistä, vaan myös merkityksen etsimistä tapahtuneelle. Maailmankatsomuksellisella dissonanssilla tarkoitan ulkoisesta tapahtumasta syntynyttä kognitiota, joka haastaa olemassa olevan maailmankatsomuksen erityisesti sen turvarakenteiden osalta. Kun maailmankatsomus on sopusoinnussa, konsonanssissa, suru virtaa vapaasti omalla voimakkuudellaan ja tällöin tietoinen mieli ei ylläpidä traumaa. Sopusoinnussa oleva maailmankatsomus tuo myös resilienssiä eli kykyä selviytyä stressaavista elämäntilanteista. Vastaavasti lapsen menetys luo lähes aina riitasointua, dissonanssia, maailmankatsomukseen yhtäältä siksi, että kuolema on yhteiskunnassamme piilotettu asia ja tuo jo usein itsessään riitasoinnun ihmisen elämän kokonaisnarratiiviin. Lisäksi Suomen alhainen lapsikuolleisuus luo mielikuvaa siitä, että lapsen kuoleminen sattuminen omalle kohdalle on erittäin epätodennäköistä tai peräti mahdotonta. Toisaalta se luo riitasointua siksi, että ikaikaisen luonnon kiertokulun mukaisesti seuraava sukupolvi hautaa edeltäjänsä eikä toisinpäin. Lapsen hautaaminen tuntuu ilmeisen luonnottomalta eikä kukaan sisällytä sellaista mahdollisuutta omaan tulevaisuusnarratiiviinsa, ellei ole joutunut sellaista läheltä kokemaan. Palaan maailmankatsomuksellisen dissonanssin käsitteen teoreettisiin yhteyksiin tämän alaluvun lopussa. Haastateltavien kertomuksia läpikäydessä käytän selvyiden vuoksi samaa käsitettä, joka on kuitenkin syntynyt vasta aineistoa analysoitaessa.

5.4.1 EI-USKONNOLLINEN DISSONANSSI

Haastateltaville maailmankatsomuksellista dissonanssia syntyi pettymyksestä terveydenhuollon ja lääketieteen kykyyn pelastaa lapsi kuolemalta. Vielä enemmän maailmankatsomuksellista dissonanssia aiheuttivat uskonnolliset ja erityisesti Jumalaan liittyvät käsitykset. Tähän jakaumaan saattoi osaltaan vaikuttaa se, että tutkimukseen kutsuttiin lapsensa menettäneitä kertomaan kirkon tuesta, mikä painottaa osallistujia jollakin tavalla uskonnollisesti tai hengellisesti aktiiviseen suuntaan. Kutsun tässä yhteiskuntaan ja ihmiselämään kuuluvaa riitasointua ilman asian liittämistä korkeampiin voimiin ei-uskonnolliseksi ja Jumalaan tai muuhun korkeampaan voimaan liitettyä riitasointua uskonnolliseksi maailmankatsomukselliseksi dissonanssiksi. Jako perustuu haastateltavien omissa kertomuksissaan esitettyihin ilmaisuihin eikä tässä oteta kantaa teistisen jumaluuden olemassaolon puolesta eikä sitä vastaan. Jako uskonnolliseen tai ei-uskonnolliseen voidaan perustellusti myös kyseenalaistaa, koska ihmisen hengellisyys on jotain muutakin kuin uskonnollisuutta tai ylipäätään uskontoon liittyvää. Koska tässä tutkimuksessa kaikki osallistujat ovat kuitenkin kristittyjä ja tutkimuksen fokus on kirkon tuessa, ei liene kohtuuton

käsitteellinen perusratkaisu erottaa dissonanssinarratiivit tällä tavalla. Se, että hengellisyys ei ole uskonnon tai uskonnollisuuden alakäsite näkyy tässä tutkimuksessa kuitenkin siten, että alun perin kirkko -pääteeman alle sijoitetut hengellisyyttä ja jumalasuhdetta käsittelevät narratiivit siirrettiin loppuraportissa tähän kohtaan eli merkityksen etsinnän yhteyteen. Tämä yhtäältä helpottaa asian seuraamista, kun merkityksen etsinnän teistiset ja eksistentiaaliset kysymykset käsitellään samassa kohtaa ja toisaalta tekee oikeutta ihmisen uskonnolliselle kokemukselle ja ajattelulle, joka ei ole instituutioille alisteinen, vaan toteutuu niiden sisällä itsenäisesti liittyen osin yhteiseen ja osin yksilölliseen kokemukseen.

Ei-uskonnolliseen dissonanssiin liittyi yleinen ajatus siitä, että lapsen kuolema on luonnonvastaista. Tämän ilmaisevat hyvin Mikko ja Irja:

Mä olen tiennyt sen oikeastaan jo valmiiksi, ett ei tämmöisestä voi, tällä rakenteella mikä nyt ainakaan, se on loppuelämä, mitä sitä kantaa... Se on eri, et isovanhempi niin ne on luonnollisia, niistä asioista mennään eteenpäin, mutta ei tämmöisestä asiasta, ei tässä kulttuurissa, niin... Se on eriasia, jos vahinko tulee vähän vanhemmalla iällä, mutta ei tässä vaiheessa, se tuntuu väärältä, ei tämän asian kanssa voi edetä et aika vaan parantaisi.

Mikko

...eihän elämässä voi olla semmoista tilannetta, että saa oman lapsen laitot laatikkoon. Ja se viedään pois. Että ajattelepa, että sä laitot laatikkoon... tai jonnekin mullan alle saatikka. Mutta sä vaan nakkaat sen, ja sitten että... oman lapsen. Se tuntuu vieläkin musta jotenkin niin käsittämättömältä, et mäen ... mä en jotenkin ... vieläkin on hetkiä, että mä en jotenkin ymmärrä sitä.

Irja

Kun aikaisempina vuosisatoina lapsikuolleisuus on ollut nykyistä huomattavasti suurempaa, on mahdollista, että siitä selviytyminen on ollut tältä osin helpompaa, vaikka helppoa se tuskin on ollut silloinkaan⁴⁷⁸. Tämä näkökulma auttoi kuitenkin Erkkiä:

Mutta me ei menty [Käpy ry:n perheleirille] käytännön syistä... yhden vuoden ikäisen kanssa lähtee... ja sitten no suoraan sanottuna... mikäpä siinä olisi muuttunut ja siinä oli jo nuorimmaisen osalta kelannut läpi sen syksyn... vuoden aikana jo. Ja sitten kun on

⁴⁷⁸ Tuhansia vuotta vanhoja kuvauksia lapsen menettämisestä voidaan lukea vaikkapa Raamatusta useita. Surun lohduttomuus tulee esiin vaikkapa Matt 2:18 ja Jer 31:15:” Raakel itkee lapsiaan eikä lohdutuksesta huoli, sillä heitä ei enää ole.” Kivuliaita kuvauksia lapsen menettämisestä on menneiden vuosisatojen kaunokirjallisuus pullollaan aina Lemminkäisen äidistä Lumikin isään.

tämmöinen historian ihminen, kun tietää, että se ei ennen vanhaan ollut mitenkään ainutlaatuista, niin jotenkin osasi suhteuttaa sen...

Erkki

Liisa, Sinikka ja Reijo kuvaavat, kuinka eivät voineet ymmärtää, että nykyaikana hyvin menneessä raskaudessa terve lapsi voisi kuolla kohtuun tai että sellaista voisi sattua juuri heille.

Mä tiesin et... etukäteen, et lapset voi vammautua synnytyksessä, mun serkku on vammautunut. Mutta että jotenkin... ja toki että voi käydä huonostikin, et mun anopin kaks veljeä, toinen on syntynyt kuolleena ja toinen kuollut parin päivän ikäisenä, mutta jotenkin se että silloin kun kaikki... tavallaan havainnot synnytyksen aikana on tai raskauden aikana kaikki on normaalia ja ei ole mitään poikkeavaa vauvassa ja muuta että... se oli täysi shokki oikeastaan se.

Liisa

Sitten lähettiin illalla miehen kanssa sairaalaan ja sittenhän niitä sykettä ei sieltä löytynyt olihan se aika pommi sitten, sitten, että... en ollut oikeastaan edes tiennyt, että sellaista tapahtuu... toki nyt olen kuullut, että joskus on joku synnytyksessä kuollut joku vauva mutta että noin vaan sinne suojaisimpaan tilaan voi sitten lapsi kuolla ihan normaalissa tilassa, ettei ollut mitään ongelmaraskautta...

Sinikka

Omissa sukulaisissa silleen joku odotti esikoista, siinä itse ajattelin, että pelkäsin oikeastaan enemmän silloin, että silloin tulee ongelmia. Kun tuota kohtukuoleman kanssa... tietysti ajattelee, että näitä pystyy sattumaan, mutta eihän sitä niin ajattele milloinkaan, että omalle kohdalle voi sattua. Tai meidän kohdalle. Mutta kyllähän se sitten sattui.

Reijo

Lääketieteen ja hoitojärjestelmän epäonnistuminen lapsen elossa pitämiseksi lisäsi maailmankatsomuksellista dissonanssia ja aiheutti myös vihaa, vaikka ymmärrettiin, että kukaan ei tahallaan aiheuttanut lapsen kuolemaa.

Liisa kertoo lapsensa kuolemaan johtaneesta hoitovirheestä. Hän kävi asian läpi myös hoitohenkilökunnan kanssa ja pystyi antamaan heille anteeksi eikä tuntenut heitä kohtaan vihaa. Sen sijaan järjestelmää kohtaan hän on ollut ”vähän vihainen.”

...muistan niistä raporteista, että se arvioitiin se lapsen koko väärin ja sitten kun se synnytys kesti ja kesti, niin siinä olisi jossain vaiheessa sen arvioijan mielestä pitänyt alkaa miettimään tätä sektiota että ja

sitten se imukuppi synnytys tai se veto kun se... siinäkin oli kolme kertaa tai kaks kertaa epäonnistu... siinä kolmannella kertaa se vasta sai sitten kiinnitettyä sen imukupinkin, että siinä oli ... semmoinen arviovirhe tai semmoisia monta... väärää arvioita tai semmoista, että... Että se oli se raportti tai se joka oli tehnyt sen raportin, niin koki et sen henkilökunnan ei olisi pitänyt toimii näin, että... sen olisi pitänyt heti alusta tehdä jo muutamia asioita erilailla ...

Et ei siinä... eikä meillä mitään semmoisia vaatimuksia missään vaiheessa edes ollut niitä hoitajia kohtaan, että me ollaan keskusteltukin niitten hoitajien kanssa ja toisaalta ymmärtää, että niilläkin on... et siellä on liian vähän henkilökuntaa ja ihmisistä kuitenkin kyse, että ei siinä silleen mitään semmoista, että mitenkään oltaisi missään vaiheessa syyllistetty niitä tai no ehkä nyt silloin, kun oli vielä sairaalassa, niin sitä mielti, että ei tiennyt, että tekikö ne oikein, vaan sitten mielti, että jos siinä olisi tehty toisin ja niin siinä sitten mielti, että siinä silleen että semmoista... että olisi missään vaiheessa ollut semmoista kauheata, että se oli niitten vika, vaan se oli monien sattumien summa ja...

Oikeastaan joku mille on vähä ollut vihainen, niin yhteiskunta, joka leikkaa näistä... säästää hoitopuolelta, et otetaan rahoja pois, et siellä oli vähän henkilökuntaa ja välineet ja mitä on, että... niille nyt ehkä voi olla vähä vihainen, mutta toisaalta taas itekin on osa yhteiskuntaa, että... mutta et en mä sitten oikein ole mitään muuta vihan kohdetta löytänyt.

Liisa

Mikolla on vaikea antaa anteeksi tapahtumaa, joka johti hänen tyttärensä kuolemaan. Ihmisille hän haluaa ja kykenee antamaan anteeksi, mutta tapahtumalle ei.

Mä olen kuitenkin vielä semmoinen, että ihmisille mä anteeksiannan, mutta en tapahtumalle oikein pysty antamaan, et miksi, miksi piti se tehdä ja silloin, kun olisi annettu hänen hiukan voimistua, niin tilanne olisi voinut olla ihan eri ja lääketiede pisti vähän kamppoihin sitten et ei he mitään myönnä heidän, mutta... jos kerran kahdeksantoista tuntia on toimenpiteistä elinaika, niin se on ihan suora yhteys siihen, mutta he ovat jotenkin kollegiaalisia sitten taas toisiaan kohtaan, siitä, et ei lähdetä semmoisia yhtään niin kuin... musta se tuntuu kohtuuttomalta mä kannan itse sen piinan siitä, että mun olisi isänä tarvinnut kieltää se, jos mä olisin osannut. Mutta kun en mä voi aina olla paikalla ja ei mua kuulla kuitenkaan, olin voimaton siis siinä. Ja tietysti menneelle ei voi mitään, mutta se oikeudenmukaisuus [epäselvä sana], et se ei palannut, et ihan niin kuin mä antaisin jollekin

toiselle tapahtua myöhemmin sen saman, et niistä asioista vaan niin kuin tuntuu vaikealta.

Mikko

Mikolla oli vahva tunne siitä, että tyttären leikkaus tapahtui liian varhain. Hänen käsityksensä ei perustunut vain tunteeseen, vaan hän kertoi myös ottaneensa tilanteesta luonteensa mukaisesti perusteellisesti selvää myös tiedollisesti. Hän oli myös seurannut tyttärensä tilaa pitkiä aikoja päivittäin. Sairaalanhoitojärjestelmä ei kuitenkaan antanut tilaa isän mielipiteelle.

Myös Matti koki, ettei sairaanhoitojärjestelmä kuunnellut vanhempia riittävän vakavalla korvalla.

[Poika] oli vielä näitten ultrien ja muitten... muitten laitteitten mittojen mukaan arvioitu, että se olisi semmoisen kolmesta puolesta kilosta, kolme ja puoli kiloa, lähempänä kolmea kiloa kuitenkin ja sitten [Poika] oli syntyessään neljä ja puoli kiloa. Ja se meidän tunne, mitä oltiin monelle lääkärille sanottu, niistä isoista lapsista, niin se oli ihan oikea ja... se on jäänyt kaiheartamaan, että se olisi ne lääkärit olisi voinut ottaa meidät enemmän tosissaan siinä ja näin...

Jotenkin oli silleen, et jotenkin me se... Koki kuitenkin semmoisen pettymisen ja semmoisen epäluottamuksen meidän sairaanhoitojärjestelmää kohtaan. Koska niitä lääkäreitä oli, ei pystynyt mitenkään syntymään, kun se olisi niin paljon toisenlainen tilanne kuin jos olisi vaan sitten se yks tai korkeintaan pari lääkäriä joiden kanssa asioi. Mutta semmoista luottamusta ei siinä... Se oli vähän semmoista et me käytiin siellä ja siitä tilanteesta tavallaan selviydyttiin ja sitten katsottiin, milloin tullaan seuraavan kerran.

Matti

Matti koki, että osa lääkäreistä ei kuuntele potilaita riittävästi ja siksi sokea luottamus järjestelmään kannattaa jättää tulevaisuudessa pois.

Mutta että sen se opetti, että tavallaan se, että pitää lääkäreitten kanssa vaatia ja olla asiallinen, mutta tiukka. Että lääkärit ovat vähän sellaisia tehtaan työntekijöitä nykypäivänä, että en yhtään kadehdi heidän haasteitaan ja tiedän, että on paljon hyviä lääkäreitä, mutta on myös huonoja lääkäreitä. Että saa silleen... ei ole semmoista sinisilmäisyyttä sen asian kanssa, että niin se vaan on tänä päivänä ja varmaan ollut aina... et virheitähän lääkäritkin tekee, oli ne sitten oikeita virheitä tai vaikka vaan ihan välinpitämättömyyden tuottamia,

Matti

Liisalla, Pekalla ja Sinikalla ymmärrystä asiaan toi tietoisuus lapsikuolemien yleisyydestä. Jos lapsia yleensä tässä maailmassa kuolee, miksi minun lapseni olisi erityisasemassa?

Siis mä olen käynyt hyvin aktiivista semmoista puhelua, että... et... et miksi olisin jotenkin erityisasemassa jos jonkun muun lapsi... joku vaikka Afrikassa kuolee joka päivä lapsia, et tavallaan päätynyt siinä keskustelussa siihen, että... mä olen ollut jo äitiyslomalla ja katsellut niitä... mikä tuolla aina nettipalstoilla nousee usein et just tämä tavallaan joku pappi on jollekin joskus sanonut tämän, et ei kenenkään elämä ole niin arvokas, et sen takia uhrattaisiin lapsen henki, toisaalta ei lapsen henki ole niin arvoton, että... no mäen muista sitä sanamuotoa, mutta se oli hirmu hyvä vertaus, että opetettaisi tavallaan sillä ketään, että... .. mutta ehkä siihen on päätynyt, että et ei mulla ole semmoista erityisasemaa...

Liisa

Ja sitten olihan tuossa sillä hetkellä, kun lapsi kuoli, niin oli vähän aikaan semmoista, että miksi, miksi, miksi, miksi-kysymyksiä. Ja sitten, että kun ei niihin saa vastausta ja sitten tuli, että no miksi ei, että kun lapsia kuitenkin kuolee, niin et miksei sitten meidän lapsia, että...

Pekka

Mutta onhan sitä joka paikassa maailmassa kaikenlaista menetystä kaikilla ihmisillä, että näin se vaan menee.

Sinikka

Anne puolestaan kertoo siitä, kuinka Internetin *Tuntematon enkeli* – nettisivustoilla käydyt keskustelut toivat tukea yksinäisyyteen. Vertaistuen voima onkin siinä, että keskustelut saman kokeneiden kanssa normalisoivat surureaktioita ja ne voidaan nähdä myös maailmankatsomukselliseen dissonanssiin konsonanssia tuovina elementteinä. Maailmankatsomuksellinen dissonanssi on jotakin sellaista, kuten Anne sanoittaa, josta on ”varma, ettei tämmöistä voi tapahtua”. Kun hän vertaistuessa kuuli, että muillekin on käynyt samoin, hän koki helpotusta. Hän ei ole menettämässä mielenterveyttään, vaan toimii normaalisti epänormaalissa tilanteessa, lapsen kuolemassa.

Kyllä se [Internet-vertaistuki] on ollut mulle tosi tärkeitä varsinkin siinä alussa. Kun.... kun minä en ole ikinä kuullut, että noin vaan lapsi sairaalassa valvovien silmien alla niin vaan kuolee kohtuun. Tai ylipäänsä, että kuolee kohtuun noin lopussa. Että oli jotenkin niin semmoinen loputon se yksinäisyyden kokemus sinä alussa, että oli varma, että ei tämmöistä voi tapahtuakaan. Ja sitten kun oli niitä,

joille oli mulle kanssa, mulle kanssa, ja hei mulla on melkein samanlainen tarina kuin sulla ja sitten kun mulla oli semmoinen olo alussa, että mä tulen hulluksi, että ei tiennyt mikä on normaali tapa reagoida ja ajatella siinä epänormaalissa tilanteessa, niin sitten kun sai sieltä kysytyä, että onko kellään muulla ollut tällöistä ja sitten kun sieltä tuli kymmenen vastausta, joo! Aha normaalia [naurahtaa] Niin se tuli se, että ”huh, en olekaan sekoamassa.”

Anne

Tiedettä ja erityisesti lääketiedettä pidetään monesti lähes kaikkivoipana.⁴⁷⁹ Kun lääketiede ei pystykään pelastamaan omaa lasta, ihminen voi kokea, että häntä rangaistaan tai että hänessä on jotakin vikaa, koska juuri hänen lastaan ei pystytty pelastamaan. Konsonanssia tähän ristiriitaa aiheuttaneeseen kognition – oman lapsen kuoleminen kohtuun, synnytykseen tai pian synnytyksen jälkeen – voi tuoda uuden aikaisemman oikeuttavan kognition omaksuminen. Kyse ei ole siitä, että uusi kognitio olisi oikeuttanut lapsen kuoleman, vaan sen käsityksen, että lapsen kuolemia voi yleensä ottaen tapahtua. Oma menetys ei tunnu niin kohtuuttomalta, kun tietää, ettei ole ainoa lapsensa menettänyt.

Vertaistuella voi kuitenkin olla myös toipumista vaikeuttava vaikutus. Se liittyy siihen, että kertomuksien kuuleminen muiden lasten kuolemista ja kuolin tavoista voi lisätä pelkoa ja elämän hallitsemattomuuden tunnetta.

Mutta kyllä se nettiyhteisö on kyllä kovasti auttanut kanssa, vaikka sitten... niitä tilanteita, kun uudestaan odotti ja muuta, niin vähän se on sitten ristiriitaista, et milloin se luo itselle enemmän pelkoja, kun lueskelee koko ajan niitä uusia kuolleita vauvoja ja milloin on se... on se avuksi, että et mutta et tietää, et on tällöinen, että et ei ole ihan yksin tässä maailmassa.

Sinikka

Aina merkitystä ei kuitenkaan löydy. Jaskan merkityksen etsintä päättyi siihen, ettei merkitystä löytynyt. Hän suhtautui myös skeptisesti käsitykseen, että lapsen menetykselle voi ylipäänsä keksiä minkäänlaisia merkityksiä.

[Tyttö] kyllä on sellainen surunlapsi, että ei siitä silla lailla ... Onhan se varmasti avannut vähän ajattelumaailmaa vähän laajemmaksi koko show, mutta... se on jännä, että kun monella ihmisellä on sellainen ajatus, että kaikella on joku merkitys [naurahtaa] maailmassa, mutta ei se voi niin olla. Ei se... Aika vaikea keksiä mitään

⁴⁷⁹ Kts. esim. Puolimatka 2005, jonka mukaan uskoa tieteen kaikkivoipuuteen onkin pidetty yhtenä nykyajan myyteistä.

merkitystä tämmöisille menetyksille semmoisia jotain niin, että niillä olisi jotain elämää suurempia tarkoituksia. Että kyllähän se on...

Jaska

Se, että merkitystä menetykselle ei löydy, voi joskus toimia myös sopusointua tuovana tekijänä silloin, kun sureva itse pääsee rauhaan asian kanssa. Worden toteaa, että miksi-kysymykset ovat lapsensa menettäneiden universaali surun ilmentymä. Hänen mukaansa surutukijoiden tulisikin olla mukana auttamassa merkityksen etsinnässä ja mikä tärkeintä ottaa huomioon sekin näkökulma, että merkitystä ei välttämättä löydy.⁴⁸⁰

Dissonanssia voi aiheuttaa myös pettymys yhteiskunnan hoitojärjestelmiin. Esimerkiksi neuvola on odottavalle perheelle erittäin tärkeä sosiaalisen tuen paikka. Kun odotettu lapsi syntyykin kuolleena, ei tukea välttämättä kuitenkaan tule.

Neuvolasta kysyin sitä, että olisiko aikaa sillä lailla, kun olen kuullut, että on tämmöisiä, jos on koliikkivauvoja, äidit ei saa nukuttua, niin sitten kotipalvelua saa ja ettei maksakaan mitään ja tämmöinen, niin mä kysyin sitä, niin mulle sanottiin, että se on kriisitilanteita varten. Niin se jäi sitten se asia siihen, enkä jaksanut sitä sitten enää kysellä.

Riina

Neurolan antama viesti kuulostaa siltä, että Riinan tilanne ei ollut riittävän suuri kriisi, jotta apua olisi sieltä tullut. Riinan oma kokemus oli varmasti erilainen ja voisi toivoa, että yhteiskunnan auttamisjärjestelmät jaksaisivat kuunnella apua tarvitsevien ääniä ja vastata niihin. Neuvoiloistakin monesti korostetaan, että vanhempien tukena ollaan tarvittaessa, ettei heidän tarvitse jäädä yksin.⁴⁸¹ Tämä ajatus on voimaa antava, mutta kun se osoittautuu käytännössä perättömäksi, se luo maailmankatsomuksellista dissonanssia. Kun yhteydenotosta jää surevalle äidille vielä ajatus, että sinun tilanteesi ei ole tarpeeksi suuri kriisi, se vahvistaa myös äänioikeudettoman surun kokemusta.

Myös kirkon auttamisresurssien toimimattomuus voi aiheuttaa dissonanssia. Moni kirkon jäsen ei osallistu aktiivisesti kirkon toimintaan, mutta yksi syy kuulua kirkkoon on se, että sieltä saa tarvittaessa apua.⁴⁸² Kun tämä ei toteudu kriisitilanteessa, on ero kirkosta lähellä.

⁴⁸⁰ Worden 2009, 198.

⁴⁸¹ Esim. Vantaan kaupungin nettisivuilla todetaan, että ” Vantaa tarjoaa lapsiperheille monenlaista tukea, joten älä jää yksin. Ota rohkeasti yhteyttä neuvolaan, josta ohjataan tarvittaessa eteenpäin esim. perhetyöntekijälle, tuki- ja vertaisryhmiin, kotipalveluun tai psykologipalveluihin.” Mainittakoon, että Riinan kotikaupunki ei kuitenkaan ollut Vantaa.
www.vantaa.fi/terveys_ja_sosiaalipalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola - luettu 15.12.2016.

⁴⁸² Vuonna 2011 84 % suomalaisista piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä kirkkoon kuulumisen syynä sitä, että se auttaa vaikeuksissa olevia ihmisiä. (Haastettu kirkko 2011, 77). Jos omaa tämän käsityksen ja kohtaa itse elämässään vaikeuksia, eikä saa kirkolta apua, se voi viedä yhdeltä kirkkoon kuulumisen

En mä nyt halua ketään syyttää, ei se ole kenenkään homma tämmöisessä kohtaa toimia, mutta sanotaan, et esimerkiksi jos... mun mielestä... mä haluaisin et seurakunta tommoisissa tosi kovissa iskuissa niin tukisi niitä seurakuntalaisia... esimerkiksi jos sieltä olisi tullut kaksi kukkahattumummoa tänne jeesaa meitä ihan normaali arjessa... tullut siivoamaan... samalla olisi tietysti voinut niitä uskonasioitakin siinä jutella... mieluummin ehkä tietysti siinä kohtaa ei, mutta silleen että olisi seurakunta auttanut sitä arkea siinä...

Et kyllä sanotaan et kuitenkin mä näen seurakunnan niin kuin syntymässä ja kuolemassa... ne ovat vähän niitä seurakunnan niitä perusjokeja ja niin siinä kohtaa, kun siis se seurakuntalainen jätetään tavallaan ilman mitään huomiota... niin silloin mun mielestä se organisaatio ei toimi oikein järkevästi.

Mika

Omasta kotiseurakunnasta ei kuulunut minkäänlaista yhteydenottoa tai apua Mikan perheelle, vaikka tieto asiasta oli sinne mennyt. Tämä sai hänet toteamaan, että organisaatio ei toimi järkevästi. Missä olivat ”kukahattumummot”, seurakunnan vapaaehtoiset, jotka olisivat voineet auttaa arjessa elämää kohdanneen kovan iskun jälkeen? Kun kuolleena syntyneen lapsen jälkeen Mikan elämässä tuli muita isoja vastoinkäymisiä, se sai hänet eroamaan kirkosta.

Kirkko on monelle jäsenelleen kuin vakuutusyhtiö. Kun tulee elämässä kova isku, kirkolta odotetaan apua. Jos apua ei tule silloin, kun eniten apua tarvitsisi, mitä merkitystä on kirkon jäsenyydellä? Se voi myös herätellä hengellisiä kysymyksiä, koska jos apua ei tule niiltä, jotka tekevät työtä Jumalan nimissä, mitä se merkitsee käsityksille Jumalasta? Myös Laakson tutkimuksessa kävi ilmi, että lapsensa menettäneet äidit odottivat apua seurakunnalta ja olettivat, että juuri sieltä löytyisi asiantuntemusta lapsen kuoleman kohdalla. Joidenkin odotukset täyttyivät ja toisten kokemukset olivat hyvin kielteisiä.⁴⁸³

5.4.2 USKONNOLLINEN DISSONANSSI

Uskonnollista maailmankatsomusta voi kristillisessä perinteessä lähestyä jumalasuhte -käsitteen kautta. Lapsen kuoleman vaikutuksesta

syyltä pohjan pois. Pettymys evankelis-luterilaisen kirkon toimintaan oli vaikuttanut eroon ratkaisevasti, melko paljon tai jonkin verran joka toisella kirkosta eronneella (Osallistuva luterilaisuus 2016, 37).

⁴⁸³ Laakso 2000, 97. Eräs äiti kommentoi seurakunnan apua näin: ”Kaikista järkyttävintä on tavallaan se, et seurakunnan taholta ei tulla minkäänlaista apua eikä tukea.” Vastaavasti Soili Poijulan (2010, 48, 62) tutkimuksessa henkirikoksen uhrien omaisten kohdalla havaitaan, että valtaosa (81 %) omaisista oli tyytyväinen kirkon toimintaan hautajaisiin liittyen, mutta tutkimuksessa eivät sen sijaan nousseet esille omaisten auttavat kokemukset kirkon työntekijöiden tekemästä sielunhoidollisesta työstä tai kriisityöstä. Usko ja kirkko olivat hyvin keskeisiä selviytymisen kannalta vain pienelle osalle omaisista.

jumalasuhteeseen kerrottiin lähes jokaisessa haastattelussa. Joillakin vaikutus ei ole ollut kovin suuri, vaikka tietynlaista kapinointia onkin esiintynyt. Esimerkiksi Pekka toteaa, että häntä ei enää kiinnosta sellainen oppi Jumalasta, jossa Jumalan on niin kuin hyvä ja kiva kaveri. Liisa puolestaan kertoi, että vaikka suhde Jumalaan ei ole ollut mikään myrskytön, niin siitä hän on kuitenkin saanut lohdutusta ja jos hän laittaisi välit yläkertaan poikki, niin hän menettäisi myös lohdutuksen.

Mika puolestaan liittää pettymyksensä, toisin sanoen maailmankatsomuksellisen dissonanssin, Jumalaan. Vaikka lapsen kuoleman syy ei ole varsinaisesti selvinnyt, hän on päässyt eteenpäin ajatuksella, että se mikä on tapahtunut, se on tapahtunut.

...niin, niin ei se... sehän oli justiin niin, et siinä tuli semmoinen tunne, et paska äijä, minkä teit ja niin se oli vähän se ei se oli... ei sitä pystynyt ymmärtämään eikä ymmärrä vielääkään, että... et miksi, miksi näin. Ja mutta niin... taas toisaalta nyt tänä päivänä ajateltuna, niin eihän se siitä muuksi muutu käynyt, mikä käynyt ja näin se vaan on.

Mika

Mikan jumalasuhte oli myös kovalla koetuksella lapsen menetyksen jälkeen varsinkin, kun omassa perheessä ja lähipiirissä sattui muitakin isoja vastoinkäymisiä.

[Lapsen] kohdalla... no siinä tuli semmoinen, et sitä vähän kyseenalasti, et mikä semmoinen ukkeli nyt sitten oikein on tuolla, että se on ihan perseestä, kun se antaa tällä tavalla käydä ja siinä kohtaa tuli kova nytkäys sitten ... ja sitten se meni aika pohjamutiin silleen, mutta en mä nyt sitten taas toisaalta nyt, kun on alkanut miettiä taas sitä asiaa, niin... en mä sinällään uskoani ole missään vaiheessa lopullisesti menettänyt... et kyseenalaistanut äärimmäisen kovasti ja paljon... mutta sinällään jotenkin tuntuu niin typerältä... et en mä... mä ymmärrän hyvin, et eihän se koko homman tarkoitus olekaan se, että jos sä olet kiltisti ja käyt kirkossa ja muistat rukoilla, niin sitten ei mitään pahaa tapahdu. Totta kai tapahtuu. Mutta se, että jotenkin tuntuu... .. että eikö nyt yhdelle ihmiselle alkaisi piisailee pikkuhiljaa tässä...

Mika

Mika kertoo, että vaikka hän on kovasti kyseenalaistanut uskoaan, hän ei ole menettänyt sitä kokonaan. Hän kuvaa kärsimyksen ongelmaa ja erottaa kaksi tasoa, sen että yleisellä tasolla tapahtuu jotain ja sen, että juuri minulle tai lähipiirille tapahtuu jotain. Yleisellä tasolla hän ymmärtää, että uskossa ei ole kyse siitä, että kun teet uskonnolliset velvoitteet, niin sinulle ei tapahdu mitään pahaa. Mikan käsitys on samanlainen kuin kristillinen tai raamatullinen käsitys kärsimyksestä, sitä on maailmassa paljon ja se voi kohdata myös hurskasta ihmistä. Kärsimyksen ongelman tätä puolta voi

johonkin rajaan saakka käsitellä ja tehdä ymmärrettävämmäksi. ⁴⁸⁴ Mutta erityiseen kärsimyksen ongelmaan, kysymykseen ”miksi juuri minulle tapahtuu juuri tämä kärsimys?”, ei ole olemassa valmista vastausta. Ihminen itse voi ajan kuluessa ounastella erilaisia merkityksiä tapahtuneelle, mutta yleispätevää vastausta ei ole.

Minnalle elämään toi merkityksellisyyttä menetyksen jälkeen uusi lapsi, vaikka Minna ei löytänyt menetykselle mitään merkitystä. Uusi lapsi antoi kuitenkin jonkinlaista tarkoitusta Minnan elämään ainakin siinä määrin, että hänellä vahvasti esiintynyt itsetuhoisuus väheni. Tarkoituksen etsinnästä Minna toteaa, että lapsen elämällä on tarkoitus, mutta lapsen kuolemalla ei ole tarkoitusta. Ei voi olla mitään syytä, miksi Jumala tahtoi lapsen kuolevan. Jostain syystä Jumala sallii lapsien kuolemat tässä maailmassa, mutta ei tahdo niitä.

Mä olen sitä mieltä, että lapsen elämällä on tarkoitus, lapsen kuolemalla ei ole tarkoitusta. Se on se, mitä mä olen aina sanonut, että mä en jotenkin voi uskoa siihen, et on Jumalan tahto, et lapsia kuolee, vaan mä ajattelen et se on Jumalan sallimus...

Minna

Monet kokivat Jumalaa kohtaa kapinointia, johon sisältyi myös vihaa. Sannalla tämä liittyi oikeutettuun miksi-kysymykseen.

Ja silloin monta kertaa kysyin sen, että miksi tällaista tapahtuu, että et miten tällainen voi olla mahdollista? Että... et onpa julma... julma Jumala, että sallii tällaisen asian, että miten paljon paskaa se minun niskaan syytää, et paljonko minun pitää kestää ja kärsiä. Ja sen ajatuksen minä olen kyllä kumonnut, että jokaiselle annetaan niin paljon kuin jokainen jaksaa kantaa, että ... et kyllä ne rajat jossain tulee vastaan.

Sanna

Sanna oli kokenut muitakin vastoinkäymisiä kuin lapsensa kohtukuoleman. Näiden vastoinkäymisten keskellä hän kysyy, paljonko hänen pitää vielä kärsiä. Hän on kuullut myös ajatuksen siitä, että kenellekään ei anneta suurempaa taakkaa kuin hän jaksaa kantaa, mikä ilmaistaan esimerkiksi virressä 338 sanoin ”niin kuin päiväs, niin on voimas aina”, mutta todennut, että hänen rajansa ovat tulleet vastaan eikä voimia ole annettu riittävästi. ⁴⁸⁵

⁴⁸⁴ Itkonen 1999, 70-74.

⁴⁸⁵ Virren kirjoittaja Lina Sandell viittaa kohtaan 5. Moos. 33:25, joka on kirjoitettu vanhan käännöksen mukaan, nykykäännöksessä kohta on muodossa: ”hänen voimansa on uusi päivästä päivään”. Kyse on Mooseksen antamasta siunauksesta kullekin Israelin heimolle. Se ei ole tarkoitettu yleispäteväksi lupaukseksi siitä, että jokainen ihminen saa tarvitsemansa voiman automaattisesti kaikkein vaikeimpiinkin hetkiin. Sen sijaan jollekin surevalle tämä raamatunkohta voi toimia voimanlähteenä,

Sannan jumalasuhte ei ole katkennut, mutta hän edelleen on vasta muodostamassa käsitystä Jumalasta.⁴⁸⁶

Nyt ei enää ole niin sellaisia selviä kysymyksiä tai ajatuksia tai ihmetyksiä, että itse asiassa tällä hetkellä minä en tiedä, mikä mun suhde on seurakuntaan ja sen mä tiedän, että johonkin mä uskon, mutta mä en tiedä oikein, että mihin ja millä tavalla ja minkä muotoisesti, että mä uskon, et on joku joka ohjaa kaikkea, mutta että niihin pystyy myös itse jollain tavalla vaikuttamaan. Mutta mä olen vasta muodostamassa sitä käsitystä itsellenikin...

Sanna

Sannan taustassa on uskonnollisuutta ja hän myös itse kertoo tahtovansa pitää siitä kiinni, vaikka ajattelee hyvin selkeästi, että kirkko on kirkko ja Jumala on Jumala. Vaikka lapsen kuolema järkytti suhdetta Jumalaan, hän tahtoo edelleen pitää uskostaan kiinni, vaikka se onkin menetysten myötä prosessissa.

Leena kertoo kamppailustaan uskonasioiden kanssa ja kokee, että usko taivaaseen on järjellä ajateltuna hullutta, mutta silti toivo taivaasta antaa eväitä jaksaa eteenpäin.

Et mä kyllä kyseenalaistin sen, että... tai mä rupesin miettimään, että mikä se taivas on, ja sitten mä aloin miettiä realistisesti, et eihän kukaan nyt voi aidosti uskoa, et tuolla lilluu taivaassa ja näin, mutta sitten mä totesin, että mä en halua kyseenalaistaa sitä sen enempää, että mulla ei ollut sitä vastausta mihinkään muuhun suuntaan... toi oli ainoa, mitä mä olen oppinut uskomaan tietyllä tavalla ja toi on aika vapauttavaa...

Vähän välillä musta tuntuu oikeasti, että mä olen ihan hullu ja vastuuton, koska mä haluan uskoo tommoiseen helppoon ratkaisuun. Mutta toisaalta mä koen, et mä olen myös etuoikeutettu, että mä pystyn luottamaan johonkin asiaan niin paljon ja tässä mä sitten päädyin just siihen, että oli tai ei, niin mun on hyvä olla näin.

Ja se mun usko ja lapsen usko, on jotenkin niin vahva, että ei mulla ole mitään tarvetta olla katkera siitä, että mä olen menettänyt sen lapsen, vaan päinvastoin, se on antanut mulle niin paljon hyvää tähän elämään ja avannut niin monen muunkin ihmisen silmiä, että tietyllä tavalla se on itse asiassa tehnyt tehtävänsä se lapsi pelkästään syntymällä kuolleena ja jotenkin tietyllä tavalla luonut sen suruleiman

jos hän kokee sen puhuvan juuri hänelle ja hän turvautuu tähän lupaukseen. Siten kohdasta voi joskus olla jaksamisen kannalta surevalle hyötyäkin, mutta vain silloin, jos se lähtee surevasta itsestään.

⁴⁸⁶ Vrt. Snyderin (2008) ajatukset spirituaalisesta suremisesta. Kts. luku 2.3.3.

meidän perheeseen, mutta tietyllä tavalla myöskin antanut... antanut eväitä moneen asiaan.

Leena

Leena kuvaa kuinka toivo taivaasta on antanut rauhaa lapsen kuoleman jälkeen, vaikka kuvaakin olevansa niin tehdessään hullu ja tieteellisten kriittisyyden ihanteiden kannalta vastuuton, koska uskoo ”helppoon ratkaisuun”. Tämä usko on kuitenkin ollut vapauttavaa ja Leena kokee olevansa etuoikeutettu, koska pystyy tarttumaan tähän toivoon. Lisäksi Leena puhuu tarkoituksesta, joka lapsen kuolemalla oli. Lapsi oli kuolleenakin tehnyt tehtävänsä, hän oli avannut paitsi Leenan myös monen muun ihmisen silmiä ja antanut paljon hyvää Leenan elämään ja eväitä moneen asiaan. Lapsensa menettänyt vanhempi voi itse löytää jonkinlaisen rauhan tai merkityksen menetyksen äärellä ja tunnistaa asioita, jotka ovat tuoneet jotakin hyvää tai kasvattaneet vanhempaa ihmisenä.

Lapsen kuolema voi siis myös tuoda elämään hyviäkin asioita, erityisesti myönteistä kasvua.⁴⁸⁷ Eli lapsi ei kuole siksi, että joku kasvaisi, on vain niin, että lapsia kuolee tässä maailmassa ja siitä voi monenlaisen kärsimyksen ja vaivan lisäksi seurata jotain hyvääkin. Harvoin tätä hyvää kuitenkaan arvostaa siinä määrin, että vaihtaisi elävän lapsen esimerkiksi henkistä kasvua saadakseen. Leenan kertomuksesta ei pidä vetää sellaista johtopäätöstä, että Leena olisi päässyt helpolla suhteessaan Jumalaan.

Emmä ole koskaan ihan tosissaan varsinkaan tällä tavalla miettinyt, että eikö Jumalaa olisi olemassa, että toki mä olen itkenyt ja ollut vihainen sille ja sanonut, että sä oot täys mulkku, että miksi sä veit multa tämän lapsen ja miksi just mä, miksei toi, joka odottaa tai toi... ja käynyt sen kiukun läpi, mutta ei mulle ole jotenkin tullut mieleenkään, et... kyllä mä mietin, että miten tyhjä elämä niillä ihmisillä on, jotka ei voi uskoa, koska niillä ei oikeasti ole mitään. Et se on aika lyhyt tie siihen katkeruuteen.

Leena

Leenan sanoista ja myös kielenkäytöstä ilmenee, että viha Jumalaa kohtaan oli todellista ja hän osaa ilmaista sitä. Jumalasuhteen antama lohdutus on Leenalle niin tärkeä, että hänen on vaikea edes ymmärtää, miten joku voi selvitä katkeroitumatta ilman uskoa. Tie vihasta katkeruuteen kulkee

⁴⁸⁷ Calhoun & al. (2010, 127-128) käyttävät termiä jälkitraumaattinen kasvu (*Posttraumatic Growth*). Sillä on havaittu olevan viittä eri ulottuvuutta. Ne ovat muuttuneet käsityksistä itsestä, kun ymmärtää olevansa haavoittuvainen, se paradoksaalisesti voi vahvistaa. Toinen on muuttuneet ihmissuhteet, menetys voi tehdä kuolleen lapsen vanhemmat entistä läheisimmäksi toisilleen. Kolmas – erityisesti leskeyteen liittyvä – on mahdollisuus uusiin ihmissuhteisiin. Neljäs on elämän arvon ja jokaisen hetken ainutlaatuisuuden parempi ymmärtäminen. Viides on kasvanut eksistentiaalinen tai spirituaalinen syvä ymmärrys. Kts. myös Poijula 2010, 18-20.

anteeksiantamattomuuden kautta. Jos Jumalalle tai elämälle ei voi antaa koskaan anteeksi sitä vääryyttä, että joutui hautaamaan lapsensa eikä päinvastoin, se voi aiheuttaa katkeruutta. Siksi jonkinlainen anteeksiantamus parantaa mahdollisuuksia päästä eteenpäin vihansa kanssa, mutta tässä ei kenenkään pidä kiirehtiä – tätä aikaa lasketaan vuosissa.⁴⁸⁸

Mä luin Martti Lindqvistin kirjoja, että ne olivat sillai lohdullisia, mutta että mä haluan ajatella sen niin, että on joku suurempi suunnitelma, että ei me voida silleen...Niinku jotkut tosiaan eroaa kirkosta ja miten Jumala voi tehdä tommoista, että pienen lapsen, joka ei oo tehnyt mitään, niin se kuolee niinku. Niin mä ajattelen, että ei sille tarvitse ihmisen löytää ihmisen kokoista selitystä, vaan se on niinku [liikuttuu] jotenkin laajempi... ei sitä tarvitse ymmärtää... että Jumalalla on joku suunnitelma ja se on niin iso, että ei me nyt voida sitä...

Leena

Ajatus siitä, että Jumalalla on joku suunnitelma, vaikka ei tiedä, mikä se on, lohduttaa Leenaa. Samankaltaiseen uskoon turvautuu myös Irja. Ajatus siitä, että lapsi ei olisikaan taivaassa ja että hänellä ei olisikaan hyvä olla, on aivan hirveä.

Mutta tulee niitäkin epäuskon hetkiä, tulee niitä, että onko sitä... mutta se ajatushan on aivan hirveä, ettei olisikaan mitään tarkoitusta eikä [Tyttö]:llä olisikaan hyvä olla ja se ei olisikaan enkelinä tuolla (-) mutta mä jotenkin vaan torjun sen, koska en halua edes ajatella sitä vaihtoehtoa, jotenkin, että ei se voi olla niin. Että tässä on pakko olla joku juttu. Ja Jumala ja tarkoitus ja joku semmonen. Joka ei meille kaiketi koskaan selviä, mutta sitten tavallaan pitkässä juoksussa tai sitten jotakin...

Irja

Irjan kertomuksesta käy hyvin ilmi, kuinka usko Jumalaan ja kuoleman jälkeiseen elämään on tärkeää, koska muuten ei ole mitään. Kuoleman voittava rakkaus tarjoaa jotakin mihin tarttua epätoivoisessa tilanteessa.

Anne oli myös vihainen Jumalalle, mutta koki, että on pakko olla Jumalan kanssa väleissä, jos tahtoo vielä tavata lapsensa taivaassa.

No siinä alussa oli kovasti niitä vihan tunteita ja semmoisia, mä ajattelin, että mä en tarvii Jumalaa, koska se... ei se oo kuunnellut mua yhtään, että mä oon niin kirjaimellisesti ottanut mun rukoukset ja

⁴⁸⁸ Myös Marticekova & Klatt (2017) havaitsivat slovakialaisessa tutkimuksessaan, että niillä lapsensa menettäneillä äideillä, jotka olivat kysyneet antamaan anteeksi sen (Jumalalle tai kohtalolle tai tapahtuneelle yleensä), että lapsensa oli kuollut, kokivat enemmän jälkitraumaattista kasvua kuin ne, jotka eivät olleet voineet antaa anteeksi. Heidän johtopäätöksensä olikin, että anteeksiantamiseen painottuva terapia voisi olla sureville hyödyllinen.

opettelin kiroilemaan oikein varta vasten [nauraa] että sain oikein kunnan pesäeron sitten tähän pahantekijään tuolla taivaassa ja tuota sitten mä jotenkin tuli itellä se hätä, että mitä sitten että, jos mä en sitten itse pääsekään taivaaseen, että mä tällä tavalla teen, että ehdoin tahdoin katkaisen välit siihen ainoaan [naurahtaa] pelastajaan, että jotenkin semmonen että ei kai mulla oo varaakaan olla uskomatta tai eikä mulla oo varaa olla olematta väleissä semmoisen kanssa, että jolla on mun lapsi ja ...

Anne

Matti kertoo myös kamppailustaan, mutta luottaa samaan, mistä monet haastateltavat kertoivat itse ja kertoivat myös pastoreiden puhuneen: Jumala kestää kaikki tunteet, myös vihan tunteet. Matti ilmaisee sen kauniisti: vaikken itse tahtoisi olla väleissä Jumalan kanssa, hän tahtoo olla hyvissä väleissä ihmisen kanssa.

Ja tavallaan se, että olisi tehnyt mieli itsekseni tehdä välit Yläkerran Herran kanssa lopullisesti selväksi, olisin siinä varmaan yksinäni, niin kyllä lähtenyt ihan eri teille, mutta sitten se ajatus siinä, sitten pitää kuitenkin, vaikka ei... vaikken omalta puoleltani en oo kauhean hyvissä väleissä Jumalan kanssa tällä hetkellä, mutta mä luulen, että Jumala on kuitenkin ihan hyvissä väleissä mun kanssa ja se että mä tiedän, että ei Jumala mun kiukuttelusta nyt miksikään muutu tai näin, että se nyt on vaan, että tässä kohtaa tarvitaan vähän aikaa ja näin.

Matti

Mattikin kertoo, kuinka kaiken lapsen menettämisen hirveyden takaa on löytynyt jotain hyvääkin.

... tämä on jotenkin kieroä ajatella näin, että jollain lailla, että en olisi halunnut ikinä tällaista kokeilla, mutta nyt kun tämä on tullut kohdalle, niin jollain lailla on kuitenkin... jollain oudolla lailla olen tämän asian sitten kuitenkin hyväksynyt tai olen tyytyväinen... että vaikka tämä on hirvein asia, mitä mä... Vieläkin kaiken maailman pelkotiloja nousee ja niitä muistoja ja näin, niin on tämä... tämän ikävän asian kautta, niin on syntynyt kuitenkin myös jotain hyvää. Ja se on lyönyt niin minut vereslihalle, että ... mä olen itsestäni sen kautta löytänyt asioita, mitä en olisi muuten löytänyt. Ja ne eivät ole pelkästään huonoja asioita.

Matti

Matti toteaa, että on ”kieroä” ajatella, että lapsensa menettämisestä voisi seurata jotain positiivista. Voi olla vaikeaa sanoa ääneen niin itselleen kuin toisille, että lapsen menettämisestä voisi seurata jotakin hyvää. Onkin hyvä erottaa toisistaan se, mitä hyviä merkityksiä elämästään löytää menetyksen

jälkeen siitä, että lapsen kuolema olisi ollut jotenkin hyvä, koska oli näitä positiivisia seurauksia kokenut. Mattikaan ei koe, että lapsen menetyks on sinänsä hyvä, se on ”hirvein asia”, joka on lyönyt hänet ”vereslihalle”. Hän kertoo myös positiivisista seurauksista, mikä on hyväksi toipumisen kannalta. On kuitenkin vielä toistettava, että toiselta henkilöltä kuultuna tämä asia voi tuntua erittäin julmalta ja loukkaavalta. Positiivisiakin merkityksiä voi nousta, kun lapsen menetyksestä on kulunut pidempi aika (useimmiten puhutaan vuosista), mutta niillä ei missään tapauksessa pidä yrittää lohduttaa surevaa eikä asettaa niitä menetyksen tarkoitukseksi. Menetyksellä ei tarvitse olla mitään hyvää tarkoitusta, mutta siitä voi silti seurata jotain hyvääkin.

Matin kohdalla auttoi se, että hänen kokonaiselämäkatsomuksensa perustui kristilliseen vakaumukseen. Kun usko ylösnousemukseen on vahva, se auttaa näkemään positiivisia asioita menetyksen jälkeen, koska kuolemalla ei uskon näkökulmasta katsottuna olekaan viimeistä peruuttamatonta sanaa, vaan viimeinen sana on kuoleman voittavassa rakkaudessa.

Jos ajattelee elämäkokemuksellisesti, niin tämä on ollut sillä lailla arvokas kokemus, mikä auttaa mua nyt tulevaisuudessa lopun ikäni työssäni. Mä ajattelen kuitenkin jotenkin semmoisen johdatusajatuksen, että vaikka uskon... uskon Jumalaan ja Jeesukseen, et jotenkin, sillä lailla et tämän piti käydä ja sitten se on... Niin kuin et kaikella on tarkoitus ja kaikki mitä elämässä tulee tavallaan reppuun, niin ne ovat asioita, joita voi hyödyntää.

...me ajateltiin ja otettiin, että näin se varmaan on, että Jumala tarvitsi jonkun tekijän sinne sitten ja aika näyttää sitten, mikä oli... Ehkä joskus saadaan tietää, minkä takia näin piti käydä, mutta jonkun asian takia varmaan asian piti mennä näin.

Matti

Matti pohti, että näin oli tarkoitettu, heidän lapsellaan oli joku tehtävä taivaassa ja hän vain kävi kääntymässä tässä elämässä. Kristillinen usko auttoi sovittamaan hirveän menetyksen omaan elämäkatsomukseen.

Surutukijan on kuitenkin tärkeää muistaa, että tämänkaltaisen merkityksen voi löytää vain sureva itse, sitä ei voi ulkoapäin sanoa toiselle. Lisäksi sureva kokee usein hyvin loukkaavana ja omaa suruaan vähättelevänä, jos joku toinen pyrkii löytämään menetyksestä jotain positiivisia merkityksiä.

5.5 YHTEENVETO

Tässä luvussa vastattiin tutkimuskysymykseen kaksi, joissa kysyttiin miten vanhemmat kuvaavat surua ja selviytymisprosessia lapsen kuoleman jälkeen. Lisäksi tarkasteltiin tutkimuskysymyksen kolme pohjalta, miten kirkon tuki näyttäytyi tässä prosessissa.

Kuolleena syntyneiden, synnytyksessä kuolleiden ja pian syntymän jälkeen kuolleiden lasten vanhempien suru ilmeni yksilöllisenä, moniulotteisena ja dynaamisena. Narratiiveissa esiintyi paljon kertomuksia vihasta. Viha kohdistui eri tahoihin, kuten hoitojärjestelmään, Jumalaan tai yhteiskuntaan. Joskus vihan nostivat esille kuolleen lapsen merkityksen tai vanhempien surun vähättely. Myös pienten vauvojen näkeminen saattoi herättää vihan tunteita. Perinteisistä surun tai oikeammin traumaattisen kriisin vaihemalleista ainoa, joka yhdisti haastateltavien kokemuksia edes jossain määrin, oli epätodellisuuden tunne varsinkin pian menetyksen jälkeen. Monet haastateltavat kuvasivat tätä sanalla ”sumuisuus”, joka vaikutti toimintakykyyn ja erityisesti muistiin. Vihan ja sumuisuuden tunteet saattavat olla yhteydessä toisiinsa. Traumaattinen kriisi laukaisee ihmisessä traumareaktion, joka voi esiintyä kriisin luonteesta riippuen taisteluna, pakenemisena tai lamaantumisenä. Koska lapsen kuoltua ei ole enää mahdollista taistella lapsen elämän puolesta eikä tilannetta todellisuudessa pääse pakoontaan, koska kuolema on peruuttamaton, ainoaksi vaihtoehdoksi jää lamaantuminen. Tämä lamaantuminen voi purkautua itsestään pikkuhiljaa, mutta esimerkiksi vihan tunteiden tukahduttaminen voi pitää sitä yllä ja pitkittää traumaa. Siksi vihan tunteiden tunteminen on tervettä ja niiden ilmaisemista olisi hyvä tukea. Haastateltavien kertomuksissa ilmeni myös syyllisyyden tunnetta, mikä voi vihan ohella olla myös traumareaktiota ylläpitävä tunne. Syyllisyyden tunne on erotettava todellisesta syyllisyydestä. Vaikka lapsen vanhempi ei olisi lapsen kuolemaan millään tavalla syyllinen, hän voi silti tuntea syyllisyyttä. Tämä on tavallinen reaktio läheisen menetykseen laajemminkin.

Inhimillisyyteen kuuluu olennaisesti kyky itkeä ja nauraa. Itku ei liity vain suruun, vaan ihminen voi itkeä myös ilosta tai muusta liikutuksesta. Vastaavasti myös suuren surun keskellä ihminen voi nauraa, ja jälkikäteen monet erityisesti tahdittomat kohtaamiset ammattilaisten tai muiden läheisten kanssa kerrottiin huvittuneesti tai naurahtuen, vaikka tilanteessa itsessään sen tapahtuessa ei ollut mitään hauskaa. Nauraminen on tärkeä surun työstämisen keino, joskin sitä ei luultavasti voi tuottaa tarkoituksellisesti, vaan ollakseen helpottavaa naurun pitää nousta aidosti surevasta itsestään. Kyky nauruun on myös yksi ihmisen selviytymiskykyisyyteen eli resilienssiin liitetyistä tekijöistä. Samaa voi sanoa itkusta, jonka yleensä ymmärretään kuuluvan suruun, joskin monet kokivat vaikeaksi itkeä muiden ihmisten nähden ja sosiaaliset tilanteet aiheuttivat siksi hankaluutta tai niiden välttelemistä. Vertaistuessa koettu yhdessä itkeminen ja nauraminen koettiin puolestaan voimaannuttavaksi ja vapauttavaksi. Monet haastateltavat liikuttuivat tai itkivät myös haastattelussa erityisesti silloin, kun puhuttiin menetyksen kohtaamisesta eri tilanteissa. Kohtaamistilanteissa auttava itku syntyi lähelle tulemisen ja myös kosketuksen kautta.

Monet haastateltavat puhuivat siitä, kuinka kauan suru kestää. Surun kestäminen liittyi ajatukseen surun helpottumisesta ja selviytyminen

ajatukseen arjen sujumisesta siten, ettei menetys vie enää kohtuuttomasti voimavaroja ja että ihminen kykenee tuntemaan myös iloa ja merkityksellisyyttä. Se ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kuollut lapsi unohdettaisiin. Surun kaksoisprosessimalli, jonka mukaan suru on heilahdusliikettä menetys- ja toipumisorientaatioiden välillä, näkyi useissa kertomuksissa.

Kertomuksissa tuli esille myös surun tuska, jossa lapsen menetys näyttäytyi kaikessa karmeudessaan. Tähän liittyi epätoivoa, avuttomuutta ja syvää surullisuutta. Surun tuska oli myös hyvin fyysinen tunne. Surun tuskasta kertoi myös kuoleman pelko ja halu kuolla. Kävi myös ilmi, että surun voimakkuuteen ja prosessin vaikeuteen vaikuttavat paitsi kiintymyssuhteen voimakkuus, myös surevan menetyshistoria. Tätä voisi verrata nyrkkeilijään, joka kestää iskun ja toisenkin, mutta sellaista nyrkkeilijää ei olekaan, joka jatkuvien suojauksen läpi tulleiden voimakkaiden iskujen jälkeen ei löydä itseään kanveesilta.

Surua työstettiin monella eri tavalla. Useimmin mainittuja surun työstämisen keinoja olivat menetyksestä puhuminen ja haudalla käynti. Muita usein mainittuja olivat tiedon etsintä, musiikki ja halu auttaa muita. Surun työstäminen ei tarkoita surun suorittamista pois, vaan sitä, että sureva käsittelee sitä mitä hänelle on tapahtunut (tiedollinen työstäminen), jakaa siihen liittyviä tunteita ja reaktioita (emotionaalinen työstäminen), elää menetystä yhdessä läheisten, toisten samankaltaisen menetyksen kokeneiden ja ammattilaisten kanssa (sosiaalinen työstäminen) ja tekee jotakin konkreettista, harrastaa liikuntaa tai muuta kehollista toimintaa (fyysinen työstäminen). Jaottelu tiedolliseen, emotionaaliseen, sosiaaliseen ja fyysiseen eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne esiintyvät usein yhdessä toistensa kanssa.

Lapsen menetys vaikutti vanhempiin monella eri tavalla. Muutokset olivat sekä sisäisiä että ulkoisia. Sisäisistä muutoksista useimmiten kerrottiin maailman näyttäytyvän uudella tavalla. Yksi muutoksista liittyi lapsien kuoleman todellisuuteen. Vaikka tiedettiin, että lapsia kyllä kuolee, ei lapsen kuolemaa pidetty realistisena vaihtoehtona omassa elämässä ennen menetystä. Lapsen kuoleman jälkeen tilanne oli toisenlainen. Sisäisiä muutoksia oli myös arvojen muuttuminen, esimerkiksi työ ei enää ollut niin keskeinen asia elämässä. Monet ennen suurilta tuntuneet arkiset vastoinkäymiset tuntuivat pieniltä. Menetyksellä oli myös ulkoisia vaikutuksia. Kerrottiin ihmissuhteiden muuttumisesta. Ystäväpiiri muuttui. Ne vanhat ystävät, jotka eivät pystyneet kohtaamaan menetystä, jäivät usein ystäväpiiristä pois. Vertaistuen kautta tuli uusia ystäviä. Ne vanhat ystävät, jotka kykenivät olemaan perheelle tukena ja hyväksyivät menetyksen, nousivat erityisen arvokkaiksi. Yksi keskeinen asia surutuessa onkin surevan menetyksen kunnioittaminen ja osallistuminen vainajaa surevien joukkoon. Suomalainen sanonta ”otan osaa” on erittäin kaukaa viisas tapa ilmaista välittämisensä sureville. Pelkät sanat eivät kuitenkaan ole merkityksellisiä, vaan se, onko toinen ihminen todella osa kanssasurevien joukkoa.

Sekä aiemman surututkimuksen että oman aineistoni perusteella on selvää, että merkityksen etsintä on keskeinen osa lapsensa menettäneen suruprosessia. Tämä ei tarkoita, että lapsen kuolemalla olisi joku tietty merkitys tai syy tai jokin tarkoitus. Se tarkoittaa ihmisen elämän kokonaisnarratiivin konsonanssia. Sitä, että ihmisen elämän kokonaisnarratiivi on päässyt edes jonkinlaiseen rauhaan menetyksen kanssa. Maailmankatsomuksellinen dissonanssi on tullut konsonanssiin. Tämä ei välttämättä tarkoita edes sen hyväksymistä, että oma lapsi on kuollut, vaan sen hyväksymistä, että oma elämäntarina voi olla sellainen, jossa lapsen kuolema on yhtenä – joskin raskaana - osana omaa kokonaistarinaa. Tällainen ajatus on puolestaan yksi resilienssin keskeisiä taustatekijöitä. Haastateltavien kertomuksissa dissonanssia kohdistui yhteiskuntaan, hoitojärjestelmään, kirkkoon ja Jumalaan. Omaan elämään ei osattu odottaa lapsen menetystä, koska nykypäivänä lapsikuolemat ovat niin harvinaisia. Ei yhteiskunta, ei huippukehittynyt lääketiede tai Jumalan varjelus pystynyt estämään lapsen kuolemaa. Tähän toi joillekin konsonanssia sosiaalisen tuen ja merkityksen etsinnän kautta tullut syventynyt ymmärrys siitä, että muitakin lapsia kuolee, niin Suomessa kuin maailmallakin, ja että lapsen kuolema voi kohdata ketä tahansa, myös tavallista hyvää ihmistä, joka pitää asioistaan huolen. Myös uuden lapsen syntymä toi konsonanssia. Se antoi toivoa ja kokemuksen siitä, että omassa elämässä voi käydä hyvinkin. Konsonanssia toi usko, että kuollut lapsi on taivaassa tai jossain muussa toisessa hyvässä paikassa sekä toivo jälleennäkemisestä. Joillekin konsonanssia toi kokemus, että lapsen kuolemalla oli jokin elämän ylittävä tarkoitus. Ei ole sattumaa, että resilienssiin eli selviytymiskykyisyyteen liittyvät kokemukset siitä, että elämässä on toivoa, merkitystä ja odotusta tulevasta hyvästä omalle kohdalle. Kun kokonaiselämäntarina on rauhassa menetyksen kanssa, se lisää resilienssiä eli selviytymiskykyisyyttä. Lapsen menetys iskee voimakkaasti tähän ihmisen elämän keskeiseen voimavaraan – kykyyn selviytyä vastoinkäymisistä.

Joillekin konsonanssia ei tuonut mikään. Vaikuttaa siltä, että heillä, joilla merkityksen etsintä oli haastatteluhetkellä joko kesken tai päättynyt tuloksettomana, näkyi eniten komplisoidun surun piirteitä, kuten intensiivistä surua, itsetuhoisuutta ja elämänilon puutetta. Tämä voi osittain johtua siitä, että lapsen kuoleman aiheuttama dissonanssi ihmisen elämän kokonaisnarratiivissa on jäänyt riipimään henkilön sisintä kuin terävä oka.

6 NARRATIIVEJA KIRKON SOSIAALISESTA TUESTA

6.1 PAPIT JA MUUT KIRKON TYÖNTEKIJÄT

6.1.1 KIRKON TYÖNTEKIJÖIDEN LUOKITTELU JA EVALUAATIO

Haastateltavat kertoivat lukuisista kohtaamisista ammattiauttajien kanssa. Kohdatut ammattiauttajat voidaan jakaa kolmeen ryhmään: kirkolliset auttajat, sairaalaan ja muuhun terveydenhuoltoon liittyvät auttajat ja psykologit sekä sosiaalitoimeen liittyvät auttajat. Kirkollisista auttajista oli luonnollisesti eniten kokemuksia, koska haastatteluun osallistujat tiesivät tutkimuksen käsittelevän kirkkoa ja lapsen menettämistä. Siksi tutkimuksen aineistoa kuvailtaessa oli luontevaa jakaa ammattiauttajat kahteen ryhmään: kirkolliset auttajat ja muut auttajat.

Narratiivisegmenttejä ammattiauttajista arvioitiin kolmella yksinkertaisella evaluaatiokoodilla. Oli melko helppoa ja usein kiistatontakin havaita, milloin ammattiauttajasta kerrottiin positiivisessa tai negatiivisessa sävyssä. Arviointi kohdistui narratiivisegmentin luonteeseen, eli siihen millaisessa valossa episodi kerrottiin. Haastateltavilta ei suoraan kysytty arviota ammattiauttajasta, vaan evaluaatio perustuu kokonaiskertomukseen liittyviin episodeihin ammattiauttajien kanssa. Vähäsanaisempien haastateltavien kohdalla saatiin kysyä esimerkiksi, että ”tapasitteko sairaalapappia” ja jos vastaus oli myönteinen, niin haastattelija jatkoi: ”kerro siitä tapaamisesta.” Haastattelujen loppuun kysyttiin myös, keneltä haastateltava koki saaneensa eniten tukea.

Mikäli ammattiauttajaa käsittelevästä segmentistä ei selvästi ilmennyt, oliko se kerrottu positiivisessa vai negatiivisessa valossa, se luokiteltiin neutraaliksi. Kirkollisista auttajista valtaosa narratiivisegmenteistä liittyi pappeihin. Diakonit, kanttorit, suntiot ja kirkkoherranviraston työntekijät mainittiin 23 kertaa, kun pappeihin liittyviä segmenttejä oli 235 kappaletta. Pappeihin keskittyminen ei ollut tutkimuksen lähtökohdista etukäteen tehty valinta, vaan haastateltavien kertomuksissa painottuivat vahvasti pappeihin liittyvät kokemukset. Luonnollisesti haastateltavilla oli tiedossa, että tutkimuksessa on kiinnostuttu kirkon tuesta, mutta missään vaiheessa ei erityisesti kysytty pappien antamaa tukea. Vaikuttaakin siltä, että vaikka kirkon julkilausumissa usein painotetaan, että kirkon työntekijöistä valtaosa on muita kuin pappeja, niin seurakuntalaisille kirkko näyttäytyy varsin pappiskeskeisenä. Siihen tutkimusasetelma luonnollisesti vaikutti, että kirkon työntekijöiden antamasta tuesta kerrottiin enemmän kuin sairaalan tai muun yhteiskunnan taholta tulleesta tuesta (vaikka näistä haastattelussa erikseen kysyttiin). On huomattava, että samasta auttajasta on kerrottu useita

narratiivisegmenttejä. Toinen vaihtoehto olisi ollut se, että haastattelija olisi identifioinut kunkin auttajan ja laskenut henkilömäärän. Tämä olisi kuitenkin ollut hankalaa, koska aina ei ollut selvää, oliko saman henkilön kertomuksessa vaikkapa lääkäri sama kuin toisessa kohtaa mainittu. Lisäksi joistakin auttajista kerrottiin sekä positiivisia että negatiivisia narratiiveja. Tällöin analyysissä olisi pitänyt lisätä haastattelijan tulkintaa valittuun tapaan verrattuna. Tämä vaihtoehto olisi myös vienyt fokusta narratiiveista arvioitavaan henkilöön, mikä olisi valitun metodologian ylitulkintaa, koska analyysissä ei ollut käytössä kuin haastateltavien kertomukset. Kyse on siis laadullisesta kvantifioinnista, joka kertoo henkilöiden narratiiveiksi puetuista kokemuksista ja niiden laadusta. Jos kokemus on ollut erittäin positiivinen tai negatiivinen, se näkyy valitussa kvantifiointitavassa suurempina numeroina ja siten kertoo aineistosta enemmän kuin yksittäisten tutkijan tulkitsemien auttajien kvantifioiminen.

Papeista kerrotut narratiivit jaettiin neljään luokkaan: sairaalapappeihin, seurakuntapappeihin, tuttuihin pappeihin (esim. perhepapi tai muusta aiemmasta elämästä tutut) ja muihin pappeihin. Sairaalapapilla tarkoitetaan siinä virassa kohdattua henkilöä, riippumatta hänen koulutuksestaan tai siitä, onko hän pappi vai lehtori. Myöskään ei ole huomioitu sitä, oliko kohdattu sairaalapappi erikoistunut lapsensa menettäneiden kohtaamiseen vai ei. Esimerkiksi eräs haastateltava pyysi saada keskustella sairaalapapin kanssa. Keskustelu ei ollut erityisen myönteinen kohtaaminen ja myöhemmin hän sai tietää, että kyseessä oli varsinaisen sairaalapapin sijainen. Koska hän tuli kuitenkin paikalle sairaalapapin tehtävän hoitamista varten, tämä kohtaaminen on luokiteltu sairaalapapin kohtaamiseksi. Olisi ollut mahdollista nähdä sairaalapappi myös osana sairaalan henkilökuntaa, mutta tämän tutkimuksen fokuksen kannalta tarkoituksenmukaisempaa on tarkastella heitä osana kirkon tukea.

Seurakuntapapilla tarkoitetaan henkilöä, joka on kohdattu seurakunnan kautta ja on seurakuntavirassa, mutta ei erityisen tuttu haastateltavalle ennen kohtaamista. Perhepapilla tarkoitetaan henkilöä, joka on ollut mukana perheen aiemmissa toimituksissa, esim. kastanut kuolleen lapsen sisaruksia tai vihkinyt vanhemmat. Tämä pappi oli yleensä seurakuntapappi. Muulla papilla tarkoitetaan pappia, jota ei ole kohdattu sairaalan tai oman seurakunnan kautta, vaan muita reittejä pitkin. Taulukossa yksi on kuvattu, miten seurakunnan työntekijöistä kerrottuja narratiivisegmenttejä on arvioitu.

Useiden sairaalassa kohdattujen ammattiryhmien yhteydessä on huomattava se, että he kohtasivat monesti vanhemmat välittömästi menetyksen jälkeen. Tällöin akuutin kriisitilanteen aiheuttama stressireaktio saattoi vaikuttaa siihen, että auttajasta kerrottiin negatiivisessa valossa. Kuten eräs haastateltavista kirjoittaa:

...”jos sä kysyt, miten mä voin, niin sä tunkeilet, mutta jos et sä kysy, niin mä loukkaannun” ja teema tämä, et tavallaan se on oikeestaan, et

onko suruprosessissa joku vaihe, että sanoo se toinen mitä tahansa, niin se voi loukata ja jos ei se sano, niin se loukkaa. Tavallaan tarvitaan joku, jolle voi loukkaantua. Et se sitten kuka siihen sattuu, niin se voi vaihdella. On se sitten se jolla ei... Se varmaan riippuu sitten siitä taustasta, et jollain se on se pappi ja jollain se on se sosiaalihoitaja. [naurahdus]

Liisa

Liisa viittaa sosiaalihoitajaan, joka oli hänen sanojensa mukaan ”kamala”. Arvioita tulee lukea kuitenkin ennen kaikkea kokemuksina, jotka ovat jääneet narratiiviksi omaan elämäntarinaan ja jotka haastattelutilanteessa puettiin sanalliseen muotoon. Kyse ei siis ole puolueettomasta tilannearviosta. Me emme tiedä, mistä tilanteesta ja millaisin eväin kukakin on tilanteeseen tullut – moneen huonosti koettuun tilanteeseen saattaa olla hyvin järjellinen auttajasta riippumaton syy. Nämä eivät kuitenkaan tyhjennä vanhempien kokemuksia. Olivat taustasyyt mitkä tahansa, haastattelussa kerrottu kokemus on kertojalle tosi ja usein myös ainoa tulkinta tilanteesta. Lisäksi on huomattava, että vaikka ammattiauttajan on vaikea tukea traumaattisen menetyksen kohdannutta potilasta pian menetyksen jälkeen, se on kuitenkin mahdollista. Kokemukset sisältävät lukuisia myönteisesti arvioituja kohtaamisia. Siksi onkin kiinnostavaa tarkastella, mitkä tekijät vaikuttavat liittyvän yhtäältä positiivisesti ja toisaalta negatiivisesti arvoituihin narratiivisegmentteihin.

6.1.2 SAIRAALAPAPIT

Eniten narratiivisegmenttejä kerrottiin sairaalapapeista, 109 kappaletta. Näistä hieman yli puolet oli arvioitu positiivisesti, negatiivisesti arvoituja oli neutraaleja enemmän. Positiivisesti arvioidut narratiivisegmentit liittyivät useimmin emotionaaliseen tukeen ja hyvään kohtaamiseen. Näitä kuvattiin sanoilla ”lämmihenkisyyt”, ”rauhallisuus”, ”ei tarjoillut valmiita vastauksia”, ”keskusteli kuin ihminen ihmiselle” ja ”ymmärsi tilanteen”.

Sanna kertoo, kuinka sairaalapapin lempeä ja lähelle tuleva tapa kohdata paitsi hänet myös lapsen isän.

Tämä pappi oli hyvin semmonen lempeä ja sellainen et hän ihan fyysisesti kosketti ja siunasi ja kaikki siis koko meidän perheen puolesta rukoili ja silitti mahaa ja kaikkea, et oli semmonen hyvin fyysisestikin läsnä ja sitten se, et hän oli myös henkisesti hyvin läsnä, että osasi kyllä erittäin hyvin mun mielestä huomioida mun sen tilanteen et mitä siinä on tapahtunut ja ottaa huomioon sen, että vaikka vauva ei ollut vielä syntynyt, niin hän oli meille kuitenkin lapsi ja meille kuitenkin siis hyvin tärkeä ja odotettu ihminen...

että me haluttiin ehdottomasti sitten hänet myös siunaamaan meidän tytär, että hän oli niin lämmin persoona, et ei kukaan muu siinä kohtaan tullut mieleen, et vois tulla hautajaisiin.

Sanna

Lähelle tuleva, empaattinen ja koko perheen huomioiva kohtaaminen johti siihen, että lapsen vanhemmat tahtoivat ehdottomasti sairaalapapin myös toimittamaan hautajaiset. Liisaa tuki sairaalapapin perinteisyys.

Mä jotenkin tykkäsin, tavallaan hän oli semmoinen, et tietysti vanhem... jo iäkäs kauhean sympaattinen ja sitten hänellä... .. sitten hän käytti Herran siunauksen vanhaa sanamuotoa, joka oli jostain syystä, kun me ollaan tietysti [Miehen] kanssa kumpikin totuttu siihen lapsena, niin se oli... sattui jotenkin hurjan hyvin ja meillä oli sitten myöhemmin toive muun muassa hautajaisissa luettiin sillä käännöksellä. Et... se oli tämmöinen, mutta et me... jotenkin meillä... hän oli ehkä siinä semmoinen isä... kuitenkin semmoinen perinteinen... mullakin ehkä on semmoinen pyhäkoulusta peräisin oleva se... usko... tavallaan ja varmaan tässä tilanteessa ehkä just se oli se... lohduttavin itselle, niin tavallaan... hän oli semmonen... .. perinteinen...

Liisa

Liisan myönteiseen kokemukseen vaikuttivat sairaalapastorin perinteisyys ja sympaattisuus. Hän edusti sellaista uskonnollisuutta ja pappetta, joka oli Liisalle pyhäkoulusta tuttua, ja edusti turvallista isähahmoa, joka käytti tuttua uskonnollista kieltä. Myöhemmin tapaamisen aikana selvisi, että heillä oli papin kanssa myös yhteisiä kiinnostuksen kohteita.

Positiivisesti arvioituihin narratiivisegmentteihin kuului myös se, että sairaalapappi osasi asiansa. Hän tiesi, miten toimitaan ja mitä tapahtuu, auttoi hautajaisjärjestelyissä ja oli monesti mukana myös hautajaisissa, toimi tyylikkäästi ja opasti surutyön alkuun. Myönteisesti puhuttiin myös siitä, kuinka sairaalapappi rohkaisi ottamaan lapsen syliin, suositteli että perhe voi pukea lapsen ja kannusti katsomaan kuollutta lasta. Tästä kertoo Sinikka.

Kysyinkin tältä papilta silloin muistaakseni, että kannattako sitä lasta sitten kattoon ja hän kehotti kyllä, totta kai otat syliin ja ei se sitten yhtään ollut... se oli sitten maailman luonnollisin asia, sitten kun oli syntynyt että... että piti sylissä.

Sinikka

Ruotsissa toteutetun tutkimuksen mukaan se, että kuolleen lapsen katsominen ja syliin ottaminen esitellään luonnollisena asiana, on äideille

hyödyllisintä.⁴⁸⁹ Jaskalle merkityksellistä oli se, että pappi tiesi ja tunsi asiaan liittyvät käytännöt.

Se keskusteli niin kuin ihminen ihmiselle ja ymmärsi sen tilanteen ja meidän tunteet ja tuki niissä meidän päätöksissä, koska totta kai meilläkin oli ennakoasenteet siinä, että miten kohtuun kuolleen lapsen kanssa toimitaan. Ihan samalla tavalla kuin näillä ihmisillä, jotka sitten loukkasivat meitä, niin meillä on ollut ne samat asenteet totta kai jumalauta itselläkin. Me mietittiin sitä, että miten tämä haudataan, niin se [Sairaalapastori] tuki meitä siinä, sano, että teidän pitää toimia niin kun te itse haluatte ja että jos te haluatte hautajaiset järjestää, niin totta kai ne järjestetään, että ei se siihen oo... et se on itse järjestänyt hyvinkin pienille lapsille ja sillä lailla ja... että siitä puuttui kaikki semmoiset säännöt siitä toiminnasta, että siinä toimittiin meidän hyväksi koko ajan.

Jaska

Jaskan tilanteessa sairaalapappi toimi myös hyvin joustavasti ja katsoi asiaa perheen hyvinvoinnin näkökulmasta eikä säädöksiä näkökulmasta. Hän antoi perheelle myös hyvin tilaa ja vaihtoehtoja siihen, miten toimitaan. Myönteisesti arvioitiin myös sitä, että sairaalapappi pysyi perheen tukena myös sairaalajakson jälkeen. Tämä tapahtui paitsi hautajaisissa, myös perheen tapaamisena myöhemminkin. Saara kertoo, että hän oli tavannut haastatteluhetkellä sairaalapappia vuoden verran.

Mä tapasin [Sairaalapappia] vuoden ja mun pitäisikin jatkaa vielä, mä haluaisin ja se sanoi, että mä voin jatkaa, mutta nyt on yksinkertaisesti niin paljon tehtävää [muiden asioiden] kanssa, että ei ollut aikaa. Hän sano, että istutaan täällä vaikka joka viikko neljä vuotta, mutta siis että siis pitää saada tästä jaloilleen [naurahtaa].

Saara

Sairaalapappi oli myös Aulin tukena pitkään lapsen menetyksen jälkeen.

Siitä tuli... niin kuin mä kerran [Papille] sanoin puhelimesta, että se oli ihan semmoinen majakka semmoisena myrskyävällä merellä, että piti tavallaan kuin joku semmoinen opastin tai semmonen valo kaikessa siinä pimeydessä ja myrskyssä. Että se oli ihan äärimmäisen tärkeä. [Liikuttuu]

Mutta kyllä mä uskon siihenkin, että ehkä me siihen [Pappiin] ripustauduttiinkin, että me oltaisi ehkä toivottu vielä enemmän semmoista et se olisi tullut vielä useammin käymään ja ollut vielä enemmän meidän elämässä mukana [liikuttuu] ja että piti ihan itselle

⁴⁸⁹ Erlandsson & al. 2013.

selittää, että se on ammatti-ihminen, että se ei oo ystävä ja että sillä on... se tekee työksensä tätä hommaa ja sillä on paljon muitakin autettavia, omaisen menettäneitä ja kaikkea kuolevia potilaita ja niitten omaisia ja sillain, että se ei voi olla meille ainoastaan vaan käytettävissä. Että ei [Pappi] ikinä antanut sellaista ymmärtää meille, mutta... meillä ei voi olla niin kovat odotukset jollekin yhdelle ihmiselle. Vaikka [Pappi] sano, et sille voi soittaa vaikka yöllä, keskellä yötä, jos siltä tuntuu. Tietenkin sekin tieto oli helpottava tieto, vaikka ei sille koskaan keskellä yötä soittanutkaan.

Auli

Sairaalapapin antama tuki oli äärettömän tärkeää Aulille, vaikka hän olisi kaivannut vielä enemmänkin. Työn rajaaminen voi olla työntekijälle ongelma, jos hän todella laittaa itseään peliin, kuten Aulia tukenut sairaalapastori. Traumaattisen menetyksen jälkeenkin ihminen voi kuitenkin ymmärtää, kuten Auli, että papillakin on rajansa. Lupa soittaa koska tahansa, vaikka keskellä yötä, on ollut tärkeä mahdollisuus, vaikkei Auli koskaan sitä lupaa käyttänytkään. Tämä oli osoitus siitä, että vaikka papin ei ole mahdollista käyttää loputtomasti aikaa yhden perheen parissa, asian voi perheen kanssa käydä läpi niin, etteivät he koe tulleet hylätyksi.

Vajaa kolmasosa narratiivisegmenttiä sairaalapapeista oli arvioitu negatiiviseksi. Yksi syy tähän oli se, että pappi ei ollut tilanteen tasalla ja sanoi tilanteeseen nähden omituisia asioita. On huomattava, että kaikki negatiivisesti arvioidut narratiivisegmentit eivät välttämättä viittaa erityisen kamalaaan kokemukseen. Sellaisiakin negatiivisesti arvioiduista narratiivisegmenteistä kuitenkin löytyy. Leila oli joutunut sairaalaan ja kätilö oli kysynyt, tahtooko hän puhua sairaalapapin kanssa. Leila ei olisi välttämättä halunnut puhua nimenomaan papin kanssa, mutta tahtoi kuitenkin puhua jonkun kanssa ja siksi suostui. Kohtaaminen ei vastannut Leilan odotuksia.

... ensimmäisenä se sano – kun mä itkin siinä kauheana – niin että eikö sulle sanottu neuvolassa, että sun ikäset naiset saa helposti keskenmenon...

Ja ensinnäkään tämä ei oo mikään keskenmeno varsinaisesti, että jos niillä viikoilla, tai no en mä tiedä siis, kyllähän jotkut lääkäritkin puhuvat keskenmenosta, mutta että kuitenkin että virallisestihan se on sikiön kuolema tai silleen... Niin, että ikään kuin mä en olisi saanut itkee [itkien ja nauraen], että mun olisi pitänyt varautua siihen, että mä saan varmaan keskenmenon, että kuka nyt varautuu semmoiseen, vaikka olisi 45-vuotias tai siis voihan varautuakin, mutta että saa sitä silti itkee. Tai en mä tiedä mitä se sillä tarkoitti, mutta kuitenkin.

Ja sitten se alkoi jotain, että sen mielestä naisten pitää saada jotain lapset – mun mielestä se sano 15-18 vuotiaina [nauraa epäuskoisena] et, että alkukantaisissa kulttuureissa se on se oikea aika tehdä siis biologisesti ne lapset, en mä tiedä oliko se niin aikaisin, mutta mä

muistan, et mä ajattelin, että ei, että toi on ihan hölmö, että toi ei oo ihan täysillä [epäselvä sana].

Niin sitten se alkoi, että tuntuuko susta, että sä et oo nainen ollenkaan. Ja sitten mä olin ihan, että en mä pystynyt ajattelemaan silloin mitään, mutta myöhemmin mä sitten mietin, että miksi mä järkytyin siitä niin paljon, että ajattelin, että oikeasti, että sitä ei ole nainen ollenkaan, että jos ei saa lasta. Ja sitten mä ajattelin, että kyllä mä tunnen monia naisellisia naisia, jotka... jolla ei oo lasta ja ei se mun mielestä oo niiden naiseuden mittari niin kun oo [naurahtaa].

No sitten tämä pappi vielä alkoi lopussa kaikkia ihan irrelevanttia, että mitä mä teen työkseni ja hänen omasta väitöskirjastaan se alkoi höpöttämään ja kaikkea tämmöistä näin, mikä ei liittynyt siihen olleenaan mun mielestä. Sitten se oli ohi se keskustelu meidän... Mulle tuli tosi paha olo, niistä lääkkeistäkin.

Leila

Tässä nousee esiin samankaltainen ilmiö, jota jo Johan Cullberg kuvaa omassa tutkimuksessa vuosikymmenien takaa. Cullberg toteaa, että kohtaamisesta puuttuu terapeutin asenne, jolloin auttaja arvioi väärin oman panoksensa ja kontaktista tulee rutiininomainen ja sitä leimaavat auttajan tiedostamattomat yritykset paeta suoraa kohtaamista.⁴⁹⁰ Sen sijaan, että pappi olisi kohdannut Leilan emotionaalisisella tasolla ja antanut tämän puhua, hän pyrki luomaan kognitiivista kontaktia ymmärtämättä, että sen yrittäminenkin oli kohtuun kuolleen lapsen synnyttämistä odottavan Leilan tilanteessa mahdotonta. Surevan ja kriisissä olevan ihmisen kohtaamisen ensimmäinen perussääntö on antaa tilaa surulle. Salli Saari ilmaisee saman asian siten, että välittömän tuen lähtökohtana järkyttävissä tilanteissa on puhdas supportio. Siihen kuuluu rauhoittava, turvallisuutta luova ilmapiiri, myöteläminen, reaktioiden hyväksyminen, levollinen läsnäolo, välittävä kosketus, se, että antaa uhrin puhua tapahtuneesta sekä auttajan pidättäytyminen omien kokemuksiansa kertomisesta.⁴⁹¹ Papin pohdinnat synnyttäjän ikään liittyen vaikuttavat tässä tilanteessa erityisen tahdittomilta. Vaikka onkin totta, että komplikaatioiden riski kasvaa synnyttäjien iän kasvamisessa, ei ole mitään mielekästä syytä ottaa asiaa esiin juuri lapsensa menettäneen ihmisen kanssa. Myös pohdinnat naiseuden ja lasten saamisen suhteesta olivat tässä tilanteessa epäasiallisia ja kertovat paikalle tulleen papin olleen kyvytön tukemaan Leilaa. Myöhemmin Leilalle selvisi, että tämä henkilö ei ollut varsinainen sairaalapappi, vaan toimi vakituisen sairaalapapin sijaisena. Vaikka tämä tekee kohtaamisen heikon tason ymmärrettävämmäksi, se ei oikeuta ammattitaidotonta toimintaa. Koska henkilö kuitenkin toimi sairaalapapin tehtävissä, olisi toivottavaa, että hänellä olisi ollut jonkinlaista

⁴⁹⁰ Cullberg 1991, 161.

⁴⁹¹ Saari 2003.

ammattitaitoa kriisissä olevan ihmisen kohtaamisesta. Tässä tutkimuksessa hänet on luokiteltu sairaalapapiksi. Vaikka hän ei vakituisesti siinä tehtävässä toiminutkaan, kohtaamisessa hän toimi sairaalapappina Leilalle.

Äänioikeudettoman surun -teoria on myös näkyvässä tässä kohtaamisessa. Äänioikeudettomalla surulla tarkoitetaan surua, jolla ei ole sosiaalista oikeutusta. Tämä voi johtua siitä, että menetystä ei tunnusteta, suhdetta menetettyyn ei tunnusteta, surevaa ei pidetä suruun kykenevänä, kuolema tapahtuu ”väärissä” olosuhteissa tai surevan yksilöllistä tapaa surra ei tunnusteta.⁴⁹² Leilan kohtaama pappi kutsuu hänen 23:n raskausviikolla kuollutta lastaan ”keskenmenoksi”, minkä Leila kokee vähätteleväksi ilmaukseksi, koska yhtäältä Leilalle itselleen lapsi oli ihan oikea lapsi eikä mikään keskenmeno ja toisaalta virallisesti yli 22-viikkoiset tai 500 g:n painoiset sikiöt luokitellaan kuolleina syntyneiksi lapsiksi. Leila koki, että pappi liitti tämän käsityksen myös ihmettelyyn siitä, miksi hän ottaa asian niin voimakkaasti, sillä eikö hänen olisi pitänyt tietää, että hänen ikäisillään naisilla raskaudet voivat päättyä lapsen kuolemaan. Papin käytös ei välittänyt viestiä siitä, että Leilan reaktio lapsen kuolemaan olisi ollut oikeutettu, toisin sanoen hän ei antanut sosiaalista oikeutusta Leilan surulle. Drescher & Foy antavat viisi suuntaviivaa traumaattisia menetyksiä kohtaaville sielunhoitajille. Ne ovat (1) turvallisuuden luominen, (2) kauhun ja ahdistuksen vähentäminen, (3) sosiaalinen tuki perheelle, (4) itsetunnon ja jaksamisen tukeminen ja (5) toivon palauttamisen tukeminen.⁴⁹³ Näistä mikään ei toteutunut Leilan kohtaaman sairaalapapin kohdalla.

Hengellisten asioiden käsittely tai niiden käsittelemättömyys oli toinen asia, johon liittyviä narratiivisegmenttejä arvioitiin negatiivisesti. Eräs äiti olisi ollut kiinnostunut hautaamiseen liittyvistä käytännön asioista, mutta tukemaan tullut sairaalapappi – ilmeisesti sijainen hänkin – ei oikeastaan tiennyt niistä mitään, vaan pyrki keskustelemaan siitä, onko tämä äiti Jumalalle vihainen. Joissakin negatiivisesti arvoiduissa narratiivisegmenteissä pappi puolestaan puhui nimenomaan käytännöllisistä asioista, vaikka nämä haastateltavat olisivat odottaneet jonkinlaista hengellistä tukea. Molemmat kertoivat uskonnollisten asioiden olleen heille merkityksellisiä.

Ja sairaalapappi oli mun mielestä ihan perseestä. Että mä oon itse uskonnollisesta kodista ja oon semmonen, että uskon Jumalaan ja niin se on ollut tämän menetyksenkin kohdalla tosi tärkeä asia, et siitä on ollut helpompi selviytyä kuin joidenkin muiden, mitä mä olen tavannut. Just sen uskon takia, niin jotenkin se papin käynti oli, mä en tiedä, enkö mä ottanut vastaan vai oliko se surkea, mut se oli jotenkin niin kuin niin tyhjä, et hän jotenkin suorit... kerto jotain, josta mä en saanut mitään kiinni ja en kokenut häntä millään tavalla tueksi siinä... jotenkin se oli semmonen... tuulenvire, et hän kävi ja häipyi. Et mä

⁴⁹² Doka 2002.

⁴⁹³ Drescher & Foy 2010, 155-156.

olisin halunnut, et hän olisi kenties tullut tapaamaan mua toisen kerran, ilman, että mä osasin pyytää. Käynyt koputtaa ja kysyy vaan, että haluatko nyt jutella jos... vaikka mä olin niin sekaisin ekalla kerralla. Mäen häntä osannut pyytää enkä kaivata ennen kuin joskus jälkikäteen, että miksei silloin tullut.

Leila

Siitä sairaalapastorista nyt ei jäänyt oikeestaan muuta, kun et se silleen, että se ei mun mielestä paljon osannut lohdutella. Se vaan kerto käytännön asioista, että sitten... sitten... sitten sen lapsen voi sitten jossain vaiheessa hakea sieltä ja jos haluaa, niin voi itse laittaa vaatteita ja... hautaamisjuttuja ja jotain semmoisia... muistikuvat olivat siltä kertaa. ... ehkä sitä ois kuitenkin taivaaseen uskovana niin vähän enemmän semmoista henkistä puolta odottanut.

Pekka

Sairaalapapin tehtävä ei ole helppo. Hänen tulisi olla tilanteen tasalla siten, että surevan tarve - oli se sitten käytännöllisten asioiden läpi käyminen tai hengellinen tuki – tulisi huomatuksi ja siihen tulisi vastattua. Jälkikäteen tilannetta arvioidessaan Pekka oli tullut siihen tulokseen, että sellaisessa tilanteessa, johon sairaalapastori tuli, ei varsinainen lohduttaminen edes ole mahdollista. Ei ainakaan siten, että jotkut sanat toisivat itsessään lohdun. Tärkeämpää on kuunteleminen ja ymmärtäminen. Joidenkin vanhempien kohdalla kohtaamista ei tapahtunut lainkaan. Reijon mukaan sairaalapappi oli yhtä tyhjän kanssa ja Riina kertoi, kuinka papilla tuntui olevan koko ajan kiire – hän raapi päätään ja vilkuili kelloa. Tärkeää olisi riittävän ajan varaaminen vanhempien luokse mentäessä.

Jotkut vanhemmat kertoivat sairaalapapin kokemattomuudesta ja taitamattomuudesta. Lähinnä tämä liittyi tilannetajun puuttumiseen, esimerkiksi virren veisuun ehdottamiseen aikaan, joka on vanhemmille sopimaton. Näistä kertoneet haastateltavatkin olivat jälkikäteen ymmärtäväisiä, koska kukaan ei voi olla rautainen ammattilainen tehtävää aloittaessaan. Tapahtuman hetkellä he jäivät kuitenkin vaille sairaalapapin tukea.

6.1.3 TUTTU PAPPI

Papeista kertovista narratiivisegmenteistä erottuivat kokemukset, jotka liittyivät aiemmasta elämästä tuttuun pappiin, kuten niin kutsuttuun perhepappiin. Näistä kertovia narratiivisegmenttejä oli 37 kappaletta, joista valtaosa positiivisia. Pekka, jonka kohtaaminen sairaalapapin kanssa ei vastannut odotuksia, kertoo häntä sairaalaan tukemaan tulleesta oman seurakunnan papista.

Tämä meidän seurakunnan... [X]seurakunnan pastori, niin sen kans nyt se oli vähän semmoista... sitten enemmän sai itkeä olkapäätä vasten, että... että se oli semmoista... on vähän niin kuin perhepappi sitten. ...hän kuunteli ja sitten semmoisia lohdutuksen sanoja, mitä on jäänyt mieleen, oli tietenkin, että kerran taivaassa tavataan lapsi ja semmoisia...

Pekka

Pekan kertomuksessa sairaalapastori jäi etäiseksi. Pappi ei osannut lohduttaa, vaan keskittyi käytännön asioihin. Koska Pekalla on erityinen hengellinen viitekehys, hän luultavasti odotti papilta ensisijaisesti hengellistä tukea. Sen sijaan oman seurakunnan pappi, jonka Pekka nimeää ”vähän niin kuin perhepappiksi”, kykeni olemaan hänelle hengellisen ja emotionaalisen tuen antajana. Pappi oli tuttu ja edusti samaa hengellistä viitekehystä. Itkeminen olkapäätä vasten on ilmeisesti enemmän kuvainnollinen ilmaus kuin konkreettinen ilmaus, mutta jollakin tavalla perhepappi kykeni vastaamaan Pekan lohdutuksen tarpeeseen, johon liittyi myös hengellisiä odotuksia. Vaikka useimmiten seurakunnan työntekijöitä ohjeistetaan olemaan varovainen lohdutuksen sanoissaan, koska surevan tuntema viha voi saada ne tuntumaan loukkauksilta, voivat ne joskus olla sellaisia, joita sureva nimenomaan papilta odottaa. On kuitenkin luultavasti niin, että ensin on synnyttävä kohtaaminen, jossa lapsensa menettänyt kokee tulleen kohdatuksi, ja on syntynyt jonkinlainen myönteinen side tai suhde kahden ihmisen välillä. Etäiset ja asiantuntijaroolista lausutut ”lohdutuksen sanat” eivät luultavimmin paljoa auta.

Oman seurakuntansa pappia Pekka arvioi vastaavasti näin.

... oisko se, et se on tuttu, et sekin voi tietenkin tehdä, että tunsit jo aikaisemmin, että tuttu ihminenkin että... että ei se välttämättä, vaikka ois ollut joku muukin tuttu, ni voinut olla et sekin ois ollut sama tilanne, että.

Pekka

Pekka nimeää tarkemmin kysyttäessä oman seurakunnan papin tärkeimmäksi tuen lähteeksi tuttuuden. Tutuus liittyy henkilöön itseensä ja luultavasti myös kieleen ja tapaan, jolla hän osasi kertoa iankaikkisesta elämästä. Tutun papin kautta tullut lohdutus oli siis enemmän tuttuutta ja surullisen hetken jakamista, kuin joitakin ulkokohtaisia toimia tai sanoja.

Markulle odottamattomassa tilanteessa – lapsen hautajaisten järjestämisessä – suurena tukena oli vihkipappi, joka oli luvannut tulla perheen juhliin myöhemminkin, jos papille on tarvetta.

Sittenpä alkoi tietysti ne ihan odottamattomat suunnitelmat, mitenkö lapsen hautajaiset järjestetään minnekä pitää soittaa ja mistä saadaan arkku ja milloinka pitää kivi hommata ja kun mä soitan

papille, niin mitä mä sille sanon, että kun me [Pappi] siihen haluttiin, niin meidän vihkipappi on, niin oli silloin puhetta, että mitä tahansa muita tarvista papille on, niin jos haluatte, niin häneen voidaan ottaa yhteyttä, hän kun eläkeläisukko on, niin totta kai meille voi tulla hoitamaan näitä hommia niin, niin sitten näitä asioita järjestämään. Siinä sitten... minä viimein sitten sairaalahuoneessa... mietin sanani valmiiksi ja keräsin rohkeuteni ja soitin sitten [Papille] ja kerroin, että nyt meille kävi näin. Että nyt ei olekaan ristiäisiin soitto, vaan tarvitsimme pappia hautajaisiin. Se valitteli sitten totta kai... ja osasi silleen hyvin suhtautua siihen [naurahtaa] toisin kuin moni muu niin siihen asiaan minun mielestä. Se on hyvin sanavalmis ihminen minun mielestä ainakin, minä tykkään hänestä työsssänsä. Ja sitten siinä lyötiin päivämääriä ja kirjattiin ja sovittiin hautajaiset, hän tulee totta kai...

Markku

Markku soitti sairaalasta, jolloin menetys oli vielä hyvin lähellä ja eteenpäin menemisen yhtenä askeleena oli hautajaisjärjestelyjen aloittaminen. Tässä suurena tukena oli, että pystyi soittamaan tutulle papille, joka suhtautui asiaan myötätuntoisesti ja lupasi siltä soittamalta tulla siunaamaan.

Samankaltaisesta tuesta kertoo myös Paavo.

Meillä oli silleen hyvä... hirveen hyvä tilanne, et meillä oli [Pappi]-pappi, johon oli syntynyt siinä hyvinkin henkilökohtainen suhde ja pidetään vieläkin yhteyttä, hän on kastanut meidän [kaikki lapset] sen jälkeen, mun veljen vihkinyt ja muuta että et se nyt... [Pappi] kyllä osasi hoitaa sen homman, löysi sanoja ja löysi oikean laulun tiettyyn kohtaan ja muuta... Et mä en osaa sanoa, et olisiko se ollut samanlaista [Oman] seurakunnan kirkkoherran tai kappalaisen tai X:n kanssa, jota me ei oltaisi tunnettu aikaisemmin. Olisi voinut olla, mutta sitä on nyt turha... sitä ei voi enää jossitella.

Paavo

Paavo pohtii, että myös aiemmin tuntematon henkilö olisi voinut olla samalla tavalla tukena. Kuten tässäkin tutkimuksessa myöhemmin käy ilmi, tämä on täysin mahdollista. Tällöin vanhemmat joutuvat kuitenkin kokemaan epävarmuutta siitä, miten toimitaan, keneen otetaan yhteyttä ja minkälainen pappi mahtaa osua kohdalle. Traumaattisen kriisin hetkellä luo turvallisuutta, jos henkilökohtaisesti tuttu pappi lupaa olla mukana hautajaisprosessissa.

Vaikka kaikki lainaukset tässä ovat miehiltä, myös naiset kokivat tutun papin tärkeäksi. Liisalle tutun vihkipapin saaminen siunaamaan oli tärkeää, koska hänen miehensä suhtautui menetyksen jälkeen pappeihin melko kriittisesti, mutta heidän vihkipappinsa tuli miehen kanssa hyvin toimeen. Hän oli toiminut Liisan sielunhoitajana aiemmissakin tilanteissa ja oli luonteva valinta myös siunaamaan heidän lapsensa. Riinaa oli sairaalassa tukenut sairaalateologi, joka oli mukana myös hautajaisissa. Koska

sairaalateologi ei voi kuitenkaan toimittaa hautaan siunaamista, hän pyysi paikalle myös perhepapin, joka oli kastanut perheen aiemmat lapset. Pappi suostui tulemaan, vaikka oli virkavapaalla ja toimitti tilaisuuden joustavasti yhdessä sairaalateologin kanssa.

Tuttuihin pappeihin liittyi vain muutama negatiivinen narratiivisegmentti. Kaikki niistä liittyivät pettymyksen kokemukseen. Sanna oli soittanut papiksi opiskelevalle ystävälleen, jonka isä oli myös pappi, saadakseen käytännön asioita selville. Hän pettyi, kun ystävä ei tiennyt näistä asioista mitään eikä edes alkanut selvittämään niitä Sannan avuksi. Leila oli pyytänyt miestänsä soittamaan vihkipapilleen ja sanonut, että hän tahtoi keskustella. Vihkipappi oli sanonut, että ei pystynyt juuri sillä hetkellä keskustelemaan ja että soittaa takaisin. Soittoa ei koskaan tullut. Minna kertoi pappisystävästään, joka oli todennut uskonsa horjuneen, kun heidän lapsensa kuoli. Vaikka Minna ymmärsi, että lapsen kuolema oli koskettanut hänen ystäväänsä niin kovaa, että usko horjui, se oli pettymys. Mikko puolestaan kertoi tavanneensa rippipappinsa ja alkanut kertoa tälle lapsensa menetyksestä.

Mä olen koittanut semmoisen, mikä on ollut mun rippikouluaikana pappina ja yritin jotenkin hänelle tästä asiasta avautua ja kertoa, niin hän jotenkin tuli sitten kauhean tietäväisenä siihen, että... tässä menee varmaan oma aika ja sillain... Mutta kun mä olen tiennyt sen oikeestaan jo valmiiksi, että ei tämmöisestä voi, tällä rakenteella mikä nyt ainakaan, se on loppuelämä, mitä sitä kantaa... Se on eri, et isovanhempi niin ne on luonnollisia, niistä asioista mennään eteenpäin, mutta ei tämmöisestä asiasta, ei tässä kulttuurissa, niin... Se on eriasia, jos vahinko tulee vähän vanhemmalla iällä, mutta ei tässä vaiheessa, se tuntuu vääärältä, ei tämän asian kanssa voi edetä, että aika vaan parantaisi...

Mikko

Mikko koki, että hänen rippipappinsa jollakin tavalla pyrki vähättelemään hänen menetystään eikä myönteiseksi koettua kohtaamista tapahtunut. Lapsen kuolema aiheuttaa usein vihaa auktoriteetteja kohtaan ja on mahdollista, että rippikoulussa opettajana toimineen papin oli hankala ilmeisesti yllättäen tulleessa kohtaamisessa asettua kuuntelijan asemaan elämän selittämättömän kauheuden edessä. Kun syvästi traumaattisen menetyksen kuohuttama viha myrskyää sisimmässä, sisimmän on vaikea hiljentyä patenttivastauksiksi ja surua vähätteleviksi koettujen viisauksien äärellä.

Kaikki negatiiviset kokemukset tutuista papeista liittyivät pettymyksen kokemukseen. Pettymystä aiheutti se, ettei tuttu pappi vastannut haastateltavan odotuksiin joko yhteydenottohalukkuuden tai traumaattisen menetyksen kohtaamiseen liittyvän sietokyvyn tai osaamisen osalta.

6.1.4 MUU PAPPI

Papeista, jotka eivät olleet aiemmin tuttuja eivätkä sairaala- tai seurakuntapappeja, oli 13 narratiivisegmenttiä, niistä suurin osa positiivisia, mutta kaikki positiiviset narratiivisegmentit ovat kertomuksia samasta papista. Tämä pappi toimi selektiivivirassa samalla paikkakunnalla ja oli Sinikalle suurena tukena koko suruprosessin aikana ja myös sen jälkeen, jolloin hänestä oli tullut heidän perhepappinsa.

Sinikka oli saanut kuulla papista työpaikallaan ja hän tiesi, että tämä pappi oli itsekin menettänyt lapsen.

Eli [Pappi] [Sukunimi] ja mä sitten [Papille] muistaakseni soitin ja sitten tavattiin sitten useamman kerran siinä talven aikana. Hän tällaista keskusteluapua siinä tarjosi ja mä koin sen hyvin tärkeäksi kyllä silloin. Miellyttävä henkilö ja sitten se oli just tärkeää vaihtaa sanoja semmoisen kanssa, joka ties just tarkalleen, mistä puhutaan, kun oli itsekin lapsen menettänyt...

Hän on myös [sellaisessa papin virassa], että [kohtaaminen ammatin puolesta oli mahdollista]. Niin se oli silleen hyvin luontevaa, ja hän sitten aina kysy, et haluisitko sä vielä tavata ja kyllä me sitten varmaan joku neljä kertaa siinä ainakin nähtiin... oli siinä nyt useita viikkoja käyntien välissä, se oli semmonen jonkinlainen turvavyöke, mitä odottaa itselle, koska semmonen oma ajankulku pysähtynyt kokonaan ja sitten kun oli äitiyslomalla ilman lasta, niin ei ollut mitään mihin olisi tarvinnut mennä, mutta sitten oli nämä tietyt päivät, kun tavattiin [Papin] kanssa.

Oli sitten mukavaa, että hän nämä hautajaiset piti. Myöhemmin sitten myös vihki meidät ja on myös nämä molemmat elävät lapset kastanut. Tällaiseksi perhepapiksi sitten muodostunut ja sitten on silleen välillä ihan vällän ikävä [Pappia] kun ei oo ollut mitään toimituksia, minkä puitteissa olisi häneen tarvinnut olla yhteydessä.

Että on ollut tosi mukava saada hänet mukaan näihin kaikkiin. Tietää taustat ja tuntee perheen näin päin pois, niin on se ihan eri, kun lähtee vaan tapaamaan jotakin pappia johonkin. Jutustella hetki, et kuka sä olet ja sitten pitää meistä puheen. Niin, on se aika eri asia.

Sinikka

Yhdistävä side papin ja Sinikan välillä muodostui luontevasti siitä, että molemmat olivat lapsensa menettäneitä. Sinikka kuvasi, että pappi ”ties just tarkalleen”, mistä hän puhui. Vaikka suru on hyvin yksilöllistä ja siinä on monia eri tekijöitä, surulla on myös sosiaalinen ulottuvuus, joka auttaa jaksamaan ja antaa voimaa. Sinikalla yhdistyi papin antamassa avussa vertaistuen lisäksi myös terapeutin keskusteluapu. Sinikalla ei ensimmäisen lapsen menetyksen aikana ollut vielä muita lapsia ja kun mieskin oli mennyt töihin, oli koti tyhjä ja siksi tapaamiset papin kanssa muodostivat

”turvapyökin”, jota odottaa. Ne loivat rakennetta outoon aikaan, jolloin hän oli töistä vapaana äitiyslomalla ilman lasta. Tästä papista tuli Sinikalle ja hänen miehelleen perhepappi, joka vihki heidät ja kastoi myöhemmin syntyneet lapset. Niin läheinen, että välillä pappia on ”ihan ikävä”.

Tuttuun pappiin liittyvien narratiivien ja Sinikan kertomuksen äärellä on vaikea olla tekemättä sellaista johtopäätöstä, että kirkon olisi järkevää panostaa enemmän perhepappisuhteiden luomiseen. Monet rakenteelliset seikat ovat hankaloittamassa perhepappisuhteiden syntymistä, näistä yksi on tiukka seurakuntarajoihin liittyvä toimituspalkkio- ja matkakorvausjärjestelmä. Usein perhepappisuhdetta ylläpidetään perhepappin omalla kustannuksella ja ajalla. Tämä ei tarkoita, että perheiden itsensä tulisi maksaa papille jotain lisää – heidän ovat jo kirkollisverossaan maksaneet papin palvelut – vaan sitä, että kirkon sopimusjärjestelmä voisi tarjota perhepappisuhteen ylläpitämiseen joustavimmat mahdollisuudet. Sellaiset kuin Sinikan kohtaamalla papilla, joka voi varsinaisen toisen tyyppisen työnsä ohessa tukea muita ja toimia heille perhepappina.

Muista papeista kertovissa narratiivisegmenteissä oli muutamia neutraalieja ja yksi negatiivinen. Negatiivinen arvio liittyi sururyhmään, jossa sururyhmän vetäjän ja surevan hengelliset näkemykset kuolleena syntyneen lapsen paikasta eivät menneet yksiin. Tämä haastateltava sai ryhmää vetäneen papin puheesta sellaisen käsityksen, ettei hän voi olla varma siitä, näkeekö lapsensa taivaassa. Tätä kommenttia on vaikea arvioida, koska ei ole mahdollisuutta selvittää, mitä pappi on tällä lausunnollaan varsinaisesti tarkoittanut. Selvää on, että varsinkaan pappien ei pitäisi viedä sururyhmäläisten jälleennäkemisen toivoa pois, vaan mieluummin vahvistaa sitä.

6.1.5 SEURAKUNTAPAPPI

Seurakuntapapilla tarkoitetaan tässä sellaista seurakuntapappia, joka ei ollut vanhemmille aiemmin tuttu ja joka kohdattiin lapsen kuolemaan ja yleensä hautaukseen liittyvissä asioissa. Näitä oli yhteensä 82 kappaletta, niistä liki puolet neutraaleja ja positivia lausuntoja oli kaksi kertaa enemmän kuin negatiivisia. Negatiiviset arviot liittyivät narratiiveihin, joissa ei tunnustettu menetystä lapsen menetykseksi. Lapsen nimeä ei luettu kirkossa eikä laitettu lehteen (ainakaan ilman taistelua), ja kutsua pyhäinpäivän iltakirkkoon ei tullut.

Jaskan kertomuksesta käy ilmi tilanne, jossa seurakunta ei pidä heidän menetystään samanlaisena lapsen kuolemana kuin elävänä syntyneen lapsen kuolema. Se aiheutti Jaskalle katkeruutta ja käytännön ongelmia.

Tässä [Kotipaikkakunnalla], kun tyttö on haudattu [Kotipaikkakunnalle], siinä oli sitten tavallaan kanssa se sama, ettei ymmärretty sitä tuskaa ja sen asian merkitystä meille, että... paikallinen kirkkoherrahan se... sehän hyvää tarkoittaen sano

esimerkiksi niin, että... tulee niin paljon tässä asiassa vastaan, että [Tytölle] soitetaan sanomakellot, vaikka se ei oo seurakunnan jäsen eikä elänytkään.

Silloin sitä on herkkänahkainen ja heti hermostuu kaikesta semmoisesta ja siinä oli kanssa se sama, että kyllä mä nyt ymmärrän sen, että on seurakunnalla ne omat sääntönsä, mutta kun jotenkin tuntuu, että jos on itse seurakunnan jäsen, niin siinä... minun sielunhoidostahan siinä on jumalauta kyse. Että... että jos me haudataan tyttö tuonne hautausmaalle, niin eikö se silloin ole tarkoitus, että sekin nimi luetaan sinne seurakun... tai kirkossa ja lehteen tulee ilmoitus. Sitten tappelun jälkeen saatiin paikalliseenkin lehteen, että mikähän se oli Pikkuvauva [Sukunimi] tai joku tämmöinen. Mutta kuitenkin se oli semmoista outoa omasta mielestä tavallaan... se asia. Paljon se katkeruutta tietysti aiheutti... se asia.

... [Kirkkoherra] sano muistaakseni semmoisenkin hölmöyden, että nämä lapsen hautajaiset on vaan meidän sielunhoitoa varten eikä sitä lasta varten.

Jaska

Jaskan tyttären kohdalla ongelmia aiheutti seurakunnassa se, että häntä ei ollut kastettu. Lasta pidettiin eriarvoisena kuin kastettuja vainajia ja vaikka seurakunnassa pyrittiin toimimaan sielunhoidollisesti, Jaskan kokemus vastaa äänioikeudettoman surun kokemusta. Suru ei seurakunnan kannalta ole sosiaalisesti oikeutettua samalla tavalla kuin kuolleen kastetun. Seurakunta ei antanut viestiä, että kuolleen syntyneen lapsen sureminen olisi seurakunnalle yhteisönä merkityksellinen. Kirkkoherra kyllä ihmisenä ymmärsi vanhempien surun, mutta hänen tapansa tulla vastaan oli sellainen, että Jaska koki sen epäaitona myönnytyksenä. Kirkkoherra esimerkiksi salli sanomakellojen soiton, mutta hän teki sen tavalla, jonka viesti Jaskalle oli lähinnä se, että jos se omaisia lohduttaa, niin heille voidaan kelloja soittaa, mutta muuten he eivät kelloja kuolleen syntyneelle soittaisi. Kelloja ei soitettu siksi, että kuollut lapsi olisi ollut seurakunnalle tärkeä. Luterilainen periaate, jonka mukaan hautajaiset ovat saattoväkeä varten eikä haudattavaa itseään varten, muuttui sekin ”hölmöydeksi”, joka korosti, että lapsi ei ollut kirkolle merkityksellinen tai tärkeä. Tämä on ilmentymä äänioikeudettomasta surusta, sillä oikeutuksen surulle antaa juuri se, että surun kohde on yhteisölle merkityksellinen. Samaa viestiä Jaskalle toi se, että lasta ei voitu kutsua nimeltä, jonka vanhemmat olivat antaneet, vaan kiertoilmaisuuilla, ja nimen saaminen seurakuntalehteen edellytti melkoista vaivannäköä eikä ollut itsestäänselvyys kuten elävänä syntyneellä ja kastetulla lapsella olisi ollut. Toisaalta Jaska kyllä ymmärsi, että hautausprosessi oli ensisijaisesti omaisia varten (”minun sielunhoidostanihan siinä on jumalauta kyse”), mutta jos se toteutetaan tavalla, josta välillisesti ilmenee, ettei lasta pidetty merkityksellisenä, sielunhoito ei ole kovin menestyksekkästä.

Koska Jaska oli traumaattisen surun järkyttämä, olisi helppo ratkaisu kuitata hänen kirkkoherran toimintaan kohdistamansa kritiikki sillä, että hän ei olisi kyennyt ottamaan apua vastaan keneltäkään. Asia ei kuitenkaan ollut niin. Sairaalapappi osasi kohdata Jaskan siten, että hän koki saavansa tukea. Johan Cullbergin termein voisi sanoa, että kirkkoherralta puuttui terapeutin asenne, mikä käy hyvin ilmi, kun vertaa Jaskan kertomusta kirkkoherrasta kertomukseen hänen kohtaamastaan sairaalapapista. Tärkeämpää kuin mitkään ”jipot tai temput”, on se, että osaa olla oikealla tavalla läsnä.

Kyllä se ... se vaatii se auttaminenkin siltä sairaalapapilta, niin sillä oli niin hyvä tavallaan semmoiset sosiaaliset taidot, että se... se osasi auttaa vaan meitä. Ihan sen kummempaa selittämättä, että ei siinä mitään erityistä jippoja tai temppeja tai ynnä muuta tehnyt, vaan se osasi olla sillain läsnä. Sehän se tärkeintä oli, eikä siinä vaiheessa sitä on niin arka ja semmonen herkkä, että... siinä ihmiset auttamisen halussaan sitten loukkaa omilla niillä neuvoillaan ja ohjeillaan helposti.

Jaska

Jaska kuvaa hienosti, kuinka sairaalapappi puolestaan hallitsi ”terapeutin asenteen” sekä Saaren sanoin ”puhtaan supportin”. Sen sijaan kirkkoherran ja paikallisseurakunnan kanssa käydyssä toiminnassa Jaska koki joutuvansa koko ajan ”tinkaamaan”. Kun Jaskalta kysyttiin, minkälaista tukea hän olisi seurakunnalta odottanut, hän vastasi.

Mä olisin odottanut sitä, että [Tyttö] olisi noteerattu. En mitään muuta. Että ainoastaan se, että jos me omassa hölmöydessään oletetaan, että kun me haudataan oma lapsi, niin ne tulee lehtiin ne ilmoitukset ja tämmöiset, se olisi ollut se juttu vaan, et ne olisi tapahtunut ilman sitä tinkaamista. Ja se olisi ollut se juttu. Mitään muuta mä en olisi sillä lailla kaivannut.

Ja sen, että se olisi otettu tuo asia semmoisena, että se ei oo jotenkin outo ja kummallinen se kuollut lapsi. Että se yks ainut henkäys siinä välissä muuttaa sen kaiken siinä välissä. Että se lapsi ei oo mitään, jos siitä puuttuu se henkäys siitä. Niin se on se juttu.

Et jos hautajaisetkin sanotaan suoraan, että ne järjestetään meitä varten, että muuta merkitystä niillä ei ole. Niin kyllähän se loukkaa. Että eihän se mene sillä tavalla.

Jaska

Vaikka luterilaisen hautausteologian mukaan hautaustilanne on ensisijaisesti omaisia varten⁴⁹⁴, niin siihen liittyy luonnollisesti ajatus, että vainaja ja hänen elämänsä otetaan kiitoksella ja kunnioituksella huomioon toimitusta valmisteltaessa ja toteutettaessa. Jos näin ei tehdä, on painopiste jossain muualla kuin omaisissa.

Muut haastatteluissa esiin nousseet negatiiviset kokemukset liittyivät siihen, ettei surulle annettu riittävästi tilaa. Liisa kertoo, kuinka seurakunnan toiminnassa tavattu pappi oli antanut ymmärtää, että surusta voisi pikkuhiljaa jo alkaa luopumaankin, mikä herätti Liisassa pientä kapinaa. Minnaa tapaamaan tullut pappi alkoi kertoa muista kärsivistä ja omasta lähisukulaisestaan, jolla tilanne oli vaikea. Negatiiviseksi oli koettu myös seurakunnan virheet, kuten sellainen, että sovittu nimi olikin lehdessä kuolleiden sijasta kastettujen osastossa. Leila oli pettynyt, koska seurakunta ei ollut tukenut häntä päätöksessä olla tekemättä raskauden keskeytystä. Hän oli odottanut, että edes kirkossa joku ymmärtäisi hänen tahtonsa olla keskeyttämättä raskautta, mutta pappi oli rohkaissut abortin tekoon.

Positiiviset kokemukset liittyivät empaattisuuteen, kiirettömyyteen, lämminhenkisyyteen ja epävirallisuuteen, kohtaamisen rauhallisuuteen. Kaikenlainen joustavuus ja surun kunnioitus olivat myös positiivisesti arvioitujen narratiivien joukossa, ja samoin kuolleena syntyneen lapsen sekä koko perheen huomioiminen.

Irjan kokemus seurakuntapapista oli erittäin positiivinen. Hautausjärjestelyihin liittyen hän oli mennyt miehensä kanssa virastolle, jossa oli sopinut tapaavansa päivystävän papin. Irja koki, että pappi oli huomionnut tulevan tapaamisen erityisen hyvin. Hän oli valmistanut pienen taulun, jossa oli runo ja järjestänyt tilanteen rauhalliseksi.

Niin sehän oli hirveän... siis hyvin semmonen rauhallinen tuo setä ja jotenkin kauhean rauhallisesti otti meidät vastaan ja tietenkin pahoitteli ja sytytti kynttilän ja sitten anto meille tämmöisen taulun... Se oli tehnyt sen, kun se oli kuullut, että tämmöinen, että kun hän kuuli, että "te ootte tulossa hänen luo tänne, niin mä tein teille tämmöisen pienen..." ja se antoi sen taulun siinä, ja sitten siinä meidän tapaamisella ja antokohan se silloin tämän kynttilän jo, taisi se antaa...

Se oli muutenkin siis kauhean... se tilanne oli kauhean rauhallinen, mikä minusta sopi kauhean hyvin siihen, että voidaan istahtaa ihan rauhallisesti, et nyt tietenkin ei oo enää mihinkään kiirettä. Mutta me oltiin siis se arkku tosiaan haettu ja [Mies] sen siihen laitto sitten siksi aikaa. Ja sitten me siinä istuuduttiin ja sitten minä en edes muista, mitä se porisi meidän kanssa, kauhean rauhallisesti se porisi...

Irja

⁴⁹⁴ Knuutila 1992, 117.

Pappi osoitti toiminnallaan kunnioittavansa vanhempien surua ja tunnustavan menetyksen todelliseksi äänioikeudettoman surun teorian mielessä. Tähän vaikutti se, että pappi otti aidosti huomioon myös Irjan miehen ja heidän kuolleen lapsensa sillä nimellä, jonka vanhemmat olivat hänelle antaneet.

Mä uskon sen, että minä olin itse vaikuttunut siitä, että [Mieheltä] erikseen myös kysyi. Että mitä [Mies] ajattelee ja että mitä [Miehelle] kuuluu tai että miten [Mies] on jaksanut, koska... musta se on kauhean ihana, koska minä kyllä vien sen oman tilan, jos me kahdestaan ollaan, minä olen semmonen... siis puhelias ja semmonen... musta oli kauhean ihana et se otti [Miehenkin] erikseen huomioon ja halusi tietää myös, että mitä [Miehelle] kuuluu ja... et se oli se... ja se rauha oli siellä jotenkin semmonen ja tuli semmonen tunne, et se on aidosti pahoillaan meidän puolesta. Musta se oli jotenkin semmonen ihana, et se oli tosiaan tehnyt tuon taulun ja jotenkin sillai ...

Sitten kaikki semmoiset on mulla kauhean tärkeitä, kun [Tyttö]:hän on [Tyttö] se oli koko odotusajan [Tyttö] ja me odotettiin [urheilujoukkueeseen] lisää jengiä, et [Tyttö] tulee sitten sinne, niin kuin näin ja... että kun mä vaikka kysyin siltä, että voiko [Tyttö] olla tilaisuuksissa [Tyttö] hautauksissa, niin se sano, että ilman muutahan [Tyttö] on [Tyttö]. Et jos se on kerran ollut teille [Tyttö], niin se on [Tyttö].

Siis kun saattaisi olla, että papeilla vois olla jotakin, että koska ei ole kastettu, niin me puhumme tyttövauvasta vaikka. Sille se oli aivan ilman muuta [Tyttö]. Eikä se yhtään sitä jotenkin kyseenalaistanut, että miksi tätä pitää nyt nimellä nimittää. ...

Irja

Pappi antoi myös vanhempien osallistua hautajaisten suunnitteluun ja toimi ”asiakaslähtöisesti”. Emotionaalisen tuen lisäksi hän antoi tiedollista tukea ja konkreettista tukea hautausjärjestelyihin liittyen. Olennaista oli myös se, että pappi oli ilmeisesti järjestänyt itselleen aikaa tavalla, joka mahdollisti kiireettömän ja rauhallisen kohtaamisen ja läsnäolon.

Jotenkin kauhean... sillä vaikka virsistä tai jostain sano, että ihan voitte itse valita ja että lasten virsiä muistaakseni katsottiin siellä muutamia. Näitä on esimerkiksi tällaista, voitte valita niitä ja katsoa, et mitä haluatte useamman ja muuta ja sillain kauhean niin kuin sillain... jos puhuttaisiin sosiaalityöstä, niin asiakaslähtöisesti [nauraa] kohteli meitä.

Se oli alusta asti jotenkin rauhallista. Ei ollut kiire mihinkään. Ja musta se oli aivan ihana hetki, vaikka se sano, et se on niin kuin päiväystävä pappi, et se varmaan laitto jotenkin kaikki pois ja sitten se oli siinä hetkessä. Siinä hetkessä sitten poristiin niitä asioita. Ihan

niitä käytännön asioita, et miten se siitä menee se siunaustilaisuus ja että mitä siellä tapahtuu ja mitä meidän pitää jotenkin miettiä ennen sitä ja... ihan semmoiset asiat.

Irja

Siunaustilaisuudessa pappi antoi myös hengellistä tukea muiden sosiaalisen tuen muotojen lisäksi. Tärkeitä asioita olivat vaivannäkö tilaisuutta järjestettäessä, kuolleen lapsen huomioiminen hautauspuheessa ja tahdikkuus muistotilaisuuteen tulemisessa.

Sitten, kun se oli se siunaustilaisuus itsessään, sekin oli aivan ihana. Se pappi oli laittanut ensiksi, kun se tiesi, että ketä sinne tulee sillain tosi intiimisti, heti arkun ympärillä istuttiin kaikki, tosi lähellä siellä edessä ja sitten se oli jotenkin semmoinen... semmoinen kaunis tilaisuus. Sen papin puheesta minä en muista mitään, muuta kun sen, että se sano [Tyttö]ä vallattomaksi persoonaksi ja minusta se oli jotenkin aika ihana. Hyhm. Se kyllä sen hanskasi sen tosi hyvin.

Ja kysyi etukäteen, että toivotteko, että minä osallistun siihen kahvitilaisuuteen. Hyvin sillain, että aika paineettomastikin olisi voinut sanoa, että ei, että me halutaan olla perhepiirin kesken. Mutta hyvin sillain, että jos toivotte, niin tulen, mutta jos ei niin jotenkin anto sen mahdollisuuden... Ja sitten, että ilman muuta tule vaan kahville sitten. Ja niin kuin näin.

Irja

Irjan kokemus siunaavasta papista oli niin hyvä, että tätä voisi pitää lähes esimerkkinä siitä, miten papin tulee kohdata sureva omainen. Valmistautua hyvin ja omalla toiminnallaan näyttää, että kunnioittaa omaisten surua. Surun kunnioittamisesta, omaisten huomioimisesta ja emotionaalisesta tuesta syntynyt yhteys kanssasurijana loi pohjan annettavalle muulle tuelle, kuten hautausjärjestelyihin liittyen tiedolliselle ja konkreettiselle tuelle ja erityisesti siunaustilaisuudessa itsessään hengelliselle tuelle.

Olennaista kaikelle tälle oli hierarkiasta vapaa vuorovaikutus eli Irjan omin sanoin ”asiakaslähtöisyys”. Kun verrataan Irjan ja Jaskan kokemusta, niin Jaskan kohdalla kirkkoherra oli voimakkaasti kiinni kirkollisessa systeemissä ja vuorovaikutus tapahtui siitä käsin. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että kirkkoherran myönnytykset näyttäytyivät väkinäisiltä ja systeemille vierailta, mutta Irjan kohdalla ne välittivät kirkon ydinsanomaa ihmistä rakastavasta Jumalasta.⁴⁹⁵

⁴⁹⁵ Habermas 1981 (1984 ja 1987). Palaamme Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaan tämän alaluvun lopussa.

6.1.6 MUUT KIRKON TYÖNTEKIJÄT

Valtaosa kirkon työntekijöistä kerrotuista narratiivisegmenteistä liittyi pappeihin. Tämä on nimenomaan aineistolähtöinen tulos, haastatteluissa ei erityisesti painotettu kysymyksiä papeista – päinvastoin: muista kirkon työntekijöistä tehtiin joissakin haastatteluissa tarkentavia kysymyksiä. Muista ammattiryhmistä mainittiin suntiot tai hautausmaatyöntekijät, viraston työntekijät, kanttorit, diakonit ja nuorisotyöntekijät.

Suntioista tai hautausmaatyöntekijöistä puhuttiin yhteensä 16 narratiivisegmentissä, joista yhtä vaille kaikki oli arvioitu positiivisesti. Positiivisesti arvoitiin esimerkiksi asioinnin helppoutta, sitä, että hän suhtautui ”todella mukavasti”, otti huomioon ja huomasi omaisten tarpeita. Erityisesti se, että suntio osasi kysymättä ottaa huomioon perheen surua, oli merkittävää.

Ja siitä mä olin sitten hirveän otettu, kun me sitten mentiin varmaankin... Mä veikkaisin, et me mentiin sinä samana iltana sitten sinne hautausmaalle ja sitten siinä ristissä luki, että [Sukunimi Poika], et vaikka se [Poika] ei ollut virallinen nimi, kun [Poika] syntyi kuolleen, ni se... onks se nyt suntio vai kuka... mikä sen nimi on, kuka kaivaa ne haudat... suntio se oli [Paikkakunnalla], niin hän oli sitten kuunnellut... Kuunnellut ja sitten laittanut siihen ihan... et mitä mä olen katsonut muita hautausmaita, niin niissä lukee lapsi tai vauva. Se tuntu hirveän hyvältä, et siinä luki [Poika].

Minna

Suntio oli liittänyt Minnan kuolleenä syntyneen lapsen samaan ryhmään kuuluvaksi kuin muutkin hautausmaalle haudattavat lapset, mikä tuntui Minnasta todella hyvältä. Samalla tavalla toimi suntio, jolla ei ollut varsinaisesti tietoa, koska kellot pitäisi lapselle soittaa, mutta päätti kuitenkin omasta aloitteestaan laittaa kellot soimaan vanhempien tuotua lapsensa siunauskappelille.

Positiivisesti arvioitiin myös sitä, että suntio osasi hautajaisissa haudalla opastaa käytännön asioissa ja kertoi niistä, esimerkiksi havujen tuonnista haudalle. Arvostettiin sitä, että suntio oli paneutunut ja varannut runsaasti aikaa hautapaikan katsomiseen ennen hautajaisia. Useampikin vanhempi kertoi kulkeneensa ympäri hautausmaata, mutta suntio oli jaksanut kulkea heidän mukanaan ja odottaa heidän päätöstään.

Eräs suntio oli ulkoiselta olemukseltaan ”omalaatuisen näköinen” ja ”elämää nähneen näköinen”, mutta huokui kuitenkin arvokkuutta ja kunnioitusta ja oli omalla tavallaan ”tosi mukava” ja ”kauhean lämmin

ihminen”.⁴⁹⁶ Myös Saara kertoi pitkätukkaisesta tyypistä uurnia vastaanottamassa.⁴⁹⁷

Sitä mä olen kyllä naureskellut, sitä kun vietiin tosiaan sinne se toi arku sinne tuhkattavaksi ja sitten se uurna niin siellä oli semmonen hyvin rempseä vastaanotto, silleen kun ajatellaan kuitenkin et, vanhemmat, joilta on kuollut lapsi, niin tulevat sinne uurna kourassa, niin ovesta sisään, niin siellä on "morjens, morjens", semmonen pitkätukkainen kaveri ja "jaa ja että millä asialla" ja sitten se otti sen arkun mun kädestä ja lykkäsi sen johonkin toimistopöydälle ja kyselin [naurahtaen] siinä vaivautuneena, että voiko jättää ruusun tai siinä oli semmonen punainen ankka, joka hänellä [vauvalla] kulki mukana... "joo joo laitetaan sinne uurniin vaan ei tässä mitään", siis se ei tuntunut pahalta, mutta se lähinnä nauratti semmonen [naurahtaa], mutta joku toinen olisi saattanut loukkaantua, semmoisesta vähän rempseämmästä tyylistä...

Saara

Saara ei ollut kokenut omalaatuista henkilöä negatiivisesti, vaan hän oli lähinnä naureskellut odottamattomalle rempseydelle ja luonnollisuudelle. Saara kuitenkin pohti, että joku toinen olisi saattanut loukkaantua henkilöstä, joka ei vastannut odotuksia korrektista hautausmaatyöntekijästä. Tästä voinee tehdä sellaisen johtopäätöksen, että ulkomuotoa tärkeämpää on ihmisten välinen aito vuorovaikutus. Tosin jos vuorovaikutuksessa on pieniäkään ongelmia, pienetkin ulkoiset epäasianmukaisuudet kääntyvät helposti loukkauksiksi traumaattisen menetyksen kokeneelle.

Ainoa negatiiviseksi arvioitu narratiivisegmentti liittyi myös lapsen uurnan viemiseen siunauskappelin tiloihin.

Mä olin silloin yhteydessä kirkkoherranvirastoon ja soitin ja sovin sitä kellonaikaa, että miten mihin aikaan sitä [arkkua] tuodaan. Käydään hakemassa se [Kaupungista] niin siinä vaiheessa mä ymmärsin sen virkailijan puheesta, et siellä on semmonen muistohuone tai tila, minne sitten viedään ja et siellä annetaan se uurna.

Ja sitten kun me mentiin sinne hautausmaalle, niin me haluttiin käydä siinä muistolehdoissa, sinne minne tulee, käytiin siinä sytyttämässä kynttilä ja [Tyttö] oli siinä mukana ja siinä oli sitten tämä... mä en tiedä, oliko se sitten suntio vai mikä se oli... se mies oli siinä mukana ja sitten hän ohjaskin meidät sit vaan sinne kylmiöön ja tai sinne kylmiön ovelle ja sitten hän sano, et oli valmis ottamaan sen vastaan, niin sitten mä sanoin, että mä haluan tuoda perille asti, niin sitten hän sanoi, et

⁴⁹⁶ Nämä olivat puolisoien arviot samasta henkilöstä. Tunnistamisen vaikeuttamiseksi jätän mainitsematta heidän haastattelunimensä.

⁴⁹⁷ Ei ole täysin selvää, oliko tämä henkilö varsinaisesti seurakunnan työntekijä, mutta tässä on hänet luokiteltu suntioiden ja hautausmaatyöntekijöiden kategoriaan.

tämä on vähän kolkko paikka ja mä sanoin, että joo niin on, mutta mä haluan tuoda, vein sinne kylmiöön sitten perille asti, et siinä vaiheessa mä en sitä tajunnut, mutta jälkikäteen niin, että mullehan puhuttiin, että on semmonen huone, missä se tapahtuu ja toisaalta, että se olisi ollut vähän arvokkaampi tilaisuus.

Riina

Riinan kielteinen tunne liittyy ensisijaisesti siihen, että hänen saamansa käsitys siitä, millaiseen tilaan hän lapsensa uurnan tuo oli erilainen kuin mikä oli todellisuus. Suntio ei siis tässäkään tilanteessa varsinaisesti tehnyt mitään virhettä itse, tila ei vain ollut sellainen kuin piti. Riinan kertomuksesta ei luonnollisestikaan voi tietää olosuhteita suntion kannalta, mutta on mahdollista, että jollakin tavalla hän olisi voinut vaikuttaa siihen, että tilaisuus olisi ollut arvokkaampi, vaikka tila ei odotuksia vastannutkaan.

Kirkkoherranviraston tai muun vastaavan seurakunnan toimiston työntekijöistä kerrottiin 14 narratiivisegmentissä. Näistä yli puolet olivat negatiivisia, mutta mukana oli myös joitakin positiivisia ja neutraaleja kokemuksia. Kun Leena meni kirkkoherranvirastoon, hän ei ehtinyt muuta kuin kysyä päivystävää pappia, niin oli jo sanojensa mukaan itkenyt ”litran nestettä pihalle”. Viraston työntekijät olivat ystävällisesti ja kauniisti ohjanneet Leenan huoneeseen, jossa hän sai odottaa pappia. Irja sai myös hyvää palvelua virastossa.

Loppujen lopuksi nämäkin nämä virastoasiat oli aika selkeitä sitten kuitenkin, siis olihan siinä kaiken maailman, että luvat pitää kysyä ja mitä kaikkea pitää tehdä, niin ne meni sitten kuitenkin aika simppelellä, että meitä kyllä palveltiin hyvin ja kerrottiin että mitä sitten pitää tehdä ja mihin sitten pitää soittaa ja minusta seurakunta kyllä tässä toimi kaikkiaan hirveän sujuvasti ja rauhallisesti ja lämpimästi, mitä mä seurakunnalta tavallaan odotankin, mutta näin jälkikäteen ajateltuna niin aika raskasta se työ varmasti on, et voi kuvitella, et se on varmaan aika raskastakin, mitä ne tekee koska ne tulee niin lähelle näitä asioita. Ainakin nämä työntekijät olivat kyllä semmoisia.

Irja

Viraston hyvä palvelu on sellaista, jossa ei ole kiire ja työntekijät tulevat lähelle rauhallisesti ja lämpimästi. Kaikki asiat menevät sujuvasti ja vaikka asioita on paljon, surevalle jää sellainen tunne, että asiat menivät simppelellä. Muissa positiivisesti arvioituissa narratiivisegmenteissä mainittiin ystävällisyys ja asioiden järjestyminen, vaikkakin alkuhämmennyksen jälkeen.

Paavo arvioi viraston toimintaa neutraalisti, mutta korosti, että on tärkeää ymmärtää, että surevan voi olla vaikea hoitaa aivan tavallisia ja arkipäiväisiä asioita. Lisäksi olisi tärkeää, että seurakunnat valmistaisivat virastojen työntekijöitä ja myös palvelutilojaan sellaisiksi, että traumaattisen surun

kokenut henkilö saisi rauhassa käydä läpi asian, jonka takia on virastoon tullut.

Tärkeä merkitys on sillä just, että ei kiinnitä pelkästään huomiota siihen, että mitä ns. papit tekevät, vaan se kun tässä tilanteessa kohtaa seurakunnan yllättävän laajalti et siinä kohtaa myös siinä kohtaa pykälää, siinä kohtaa ihan tällaista tiskillä, et asiakaspalvelua tekevä, niin se olisi tärkeää, että se koko... koko seurakunta osaisi reagoida siihen oikealla tavalla. ...

Silloin ihminen on niin kovilla, et se semmonen normaali... mikään asioiden hoitaminen ei oo normaalia silloin. Vaan kaikki on... vaatii ponnistuksia ja kaikki vaatii skarppaamista... puhuminen vaatii skarppaamista... siitä asiasta puhuminen...

Usein tuli silleen, kun meni... mä mielelläni kirjoittaisin sen paperille... ja kertoisin, mitä on käynyt. Mä en pysty sitä sanoin... niin kuin aulatilassa... kahden metrin päässä istuu seuraava... kolmen metrin päässä istuu seuraava... pitäisi siinä käydä se asia läpi, et mitä on käynyt... niin se oli se, että et nyt tämä on raskasta, että nyt... nyt pidän vaimon kädestä kiinni, että pysyn... koitetaan pysyä toimintakuntoisina... ehkä se olisi se tärkein, että seurakunta pystyisi joka osallaan toimimaan oikein siinä tilanteessa. Mä en sitä tarkoita, että siellä joku toimi tieteen tahtoen... vaan se, että se tilanne tulee yllättäen... mutta, että siihen siinä ilmeisesti kuitenkin vois valmistaa ihmisiä siitä, miten tällainen poikkeustilanne kuitenkin kohdataan. Et silloin... rastin laittaminen paperille on niin kuin ponnistuksia vaativa suoritus.

Paavo

Yksi syy, mistä negatiiviset arviot johtuivat, oli viraston tietämättömyys käytännöistä. Sanna kertoo, että monesta puhelusta huolimatta kukaan ei osannut vastata hänen käytännön kysymykseensä siitä, miten pitää toimia tuhkauksessa.

Ja siihenkin tosiaan niin liittyy se, että kun me selviteltiin sitten sitä, miten tämä tuhkaus tapahtuu ja mihin saa tuhkat ylipäänsä sirotella ja muuta, niin minä sain aika monta puhelua soittaa seurakuntaan ja oikein kukaan ei osannut vastata siihen kysymykseen, että miten pitää toimia ja mitä niihin papereihin pitää kirjottaa, kun siitä täyttää paperit, viralliset paperit tietysti. Et vainaja on tuhkattu ja mihin ne haudataan ja mihin sirotellaan.

Sanna

Taina puolestaan koki, että viraston ihminen toimi mekaanisesti, mihin liittyi myös se, että nimestä, jonka vanhemmat olivat antaneet lapselle, ei oltu kiinnostuneita eikä sitä myöskään kirjattu mihinkään. Tuulia puolestaan soitti

virastoon hautapaikka-asioissa noin viikon lapsen kuolemasta ja ajatteli pystyvänsä jo puhumaan asiasta, mutta alkoi kuitenkin itkeä kesken puhelun. Viraston henkilö ei saanut selvää Tuulian asiasta ja oli lyödy luurin korvaan, koska ei ymmärtänyt, mitä Tuulia tahtoi. Tuulia koki henkilön olleen ”tosi tyly.” Myöhemmin käydessään virastossa hän koki, että asia oli työntekijöille vain ”toimistojuttuja” ja ”arkipäivää”, vaikka surevalle vanhemmalle asia on ainutkertainen ja siksi käytännönasioiden hoitaminenkin on ainutkertaista. Hän ei myöskään kokenut, että viraston työntekijät olisivat osoittaneet hänelle minkäänlaista empatiaa. Kun Riina soitti seurakuntaan kysyäkseen, voiko lapsen nimeä lukea kirkossa hautajaisten jälkeen, virastosta oli ihmetelty, että eihän sillä lapsella vielä edes ollut nimeä.

Viraston työntekijät eivät välttämättä ole saaneet koulutusta traumaattisen menetyksen kokeneen ihmisen kohtaamiseen, mikä olisi varmasti paikallaan kaikille asiakaspalvelutyössä oleville seurakunnan työntekijöille. Lisäksi olisi hyvä varmistaa, että seurakunnan virastossa olisi oikeaa tietoa myös harvinaisemmista kuolemaan liittyvistä tilanteista.

Kanttori mainittiin 11 narratiivisegementissä. Kanttori oli ainoa seurakunnan työntekijöistä, josta ei ollut lainkaan negatiivisia mainintoja. Yksi haastateltavista oli jättänyt seurakunnan kuoroprojektin kesken, koska odotti lasta eikä lapsen syntymän jälkeen olisi kuitenkaan voinut osallistua projektiin liittyviin esiintymisiin pienen vauvan kanssa. Kuoron johtaja oli hyvin tarkka siitä, että projektiin pitää sitoutua ja olla mukana harjoituksissa. Kun tämän haastateltavan lapsi sitten syntyikin kuolleena, hän varovasti kyseli, voisiko päästä kuitenkin projektiin mukaan. Haastateltava koki tullessaan ymmärretyksi, kun kanttori otti hänet lämpimästi mukaan kuoron projektiin. Hänelle oli helpottavaa ja vapauttavaa, että kanttori oli kertonut muille kuorolaisille lapsen menetyksestä. Osallistuminen kuoron projektiin oli yksi tärkeä voimavara tälle haastateltavalle, kuten hän kertoo:

Ja tosiaan se kanttoreitten se ammattitaito siinä vaiheessa, kun ollaan lasta saattamassa ja sen jälkeenkin, että sen olen kokenut tosi hyväksi tueksi, että pääsi laulamaan, esimerkiksi. Sillä tavalla ymmärrettiin, että se on mun tapa surra ja olla.⁴⁹⁸

Useat myönteiset maininnat kanttoreista liittyivät heidän siunaustilaisuudessa soittamaansa kauniiseen musiikkiin. Anne kertoi, kuinka kanttorin viulun soitto oli ollut hänelle tärkeää, varsinkin, kun kanttori oli soittanut saman virren hänelle uudestaan toisen tilaisuuden yhteydessä.

Kanttori oli nuori nainen ja kun meidän [Tyttö] siunattiin seurakunnan toimituskappelissa, missä ei ole edes pianoa, niin hän soitti sitten viulua. Ja mä sitä toivoin, et se vois soittaa sen Lina Sandellin sen ”Mua siipeis suojaan kätke”. Se soitti sen kyllä tosi kauniisti siellä hautajaisissa ja sitten siellä [seurakunnan

⁴⁹⁸ Anonymiteetin säilyttämiseksi tämä sitaatti on nimettömänä.

tapahtumassa], josta puhuin aikaisemmin, silloin syksyllä, niin se oli sielläkin sitten, sattui olemaan töissä. Mä vielä kysyin siellä, sitten kun kaikki muut olivat lähteneet, että voisitko sä soittaa siellä sen ja se soitti. Et se oli hirveen tärkeä tai hyvä kokemus.

Anne

Neutraalit maininnat kanttorista liittyivät siihen, että hänen mainittiin olleen paikalla siunaustilaisuudessa tai siihen, että virsistä sovittiin papin kanssa, joka ilmoitti ne kanttorille.

Yksi melko yllättävä tulos oli se, että diakonit tai diakonissat mainittiin vain kuudessa narratiivisegmentissä, sisältäen tasaisesti positiivisia, negatiivisia ja neutraaleja arvioita. Koska tämä tutkimus on laadullinen ja otanta vain 24, ei tästä voi tehdä yleisiä päätelmiä diakoniatyöntekijöiden antamasta tuesta kuolleena syntyneiden lasten vanhemmille. On kuitenkin mahdollista, että kuolleena syntyneiden lasten vanhemmat jäävät jollakin tavalla diakoniatyön katvealueeseen. Luultavasti tämä johtunee ensisijaisesti siitä, että seurakunnat eivät välttämättä saa tietoa perheistä, joiden lapsi on syntynyt kuolleena. Olisikin tärkeää, että siunaava pappi, oli hän sitten sairaalasta tai seurakunnasta, kysyisi vanhemmilta, voiko asiasta ilmoittaa paikkakunnan diakoniatyöntekijöille ja pyytää heitä käymään perheen luona. Diakoniatyöntekijöillä olisi varmasti paljon annettavaa kuolleena syntyneiden vanhempien tuen parantamiseksi.⁴⁹⁹

Molemmat positiiviset lausunnot diakoneista liittyvät kohtaamisiin, jotka eivät tapahtuneet seurakuntatyön merkeissä. Yhden haastateltavan ystävä oli diakonissa ja hän oli järjestänyt haastateltavalle lasten virsikirjan seurakunnalta lahjaksi, kun hän oli kaivannut tätä kirjaa lainaksi. Haastateltava oli kokenut tämän ilahduttavaksi. Toinen positiivinen narratiivi-segmentti liittyi naapuriin, joka oli diakoni koulutukseltaan. Hän oli aika-ajoin haastateltavan tukena keskustellen.

Negatiivisista narratiivisegmenteistä toinen liittyi sururyhmään hakemiseen. Ennen ryhmään pääsyä Liisalla oli puhelinhaastattelu diakonissan kanssa. Haastattelun lopuksi diakonissa oli todennut, ettei Liisa sovi tähän sururyhmään. Sururyhmä oli vain aikuisen menettäneille tarkoitettu yleinen sururyhmä. Vaikka Liisa ymmärsi, ettei diakonissa tarkoittanut pahaa, hän koki, että asian olisi voinut ilmaista paremmin. Esimerkiksi sen sijaan, että ilmoitetaan ettei hän pääse sururyhmään, olisi voinut korostaa, että lastensa menettäneiden sururyhmä hyödyttäisi Liisaa paremmin ja olisi voinut avustaa lapsensa menettäneiden sururyhmän etsimisessä. Hyvin samankaltainen kokemus oli Leenalla.

⁴⁹⁹ Sivulla 268-269 kerrotaan diakoniatoimikunnan toteuttamasta konkreettisesta tuesta eräässä seurakunnassa. Haastateltava ei kuitenkaan maininnut, että diakoniatyöntekijä olisi ollut tässä tukihankkeessa mukana ja siksi sitä ei ole laskettu tähän mukaan, vaikka todennäköisesti näin olisi olikin.

Kun me ei sitten Kävyssä käyty, eikä missään pääasiassa mun ex-miehen haluttomuuden takia, niin... mä otin yhteyttä semmoisen lapsensa menettäneiden sururyhmään ja mä sain sieltä niin tylyn vastauksen tältä [diakoniatyöntekijältä], että tämä on elävän lapsen menettäneille ja te ette kuulu tähän kohderyhmään. Se oli ystävällisesti muotoiltu, se kysymys tai vastaus, että hän ei ollut ilkeä mulle, mutta kun mulla oli hirveä kerääminen itsessäni, että mä saan soitettua sinne jotenkin ja sillä voimalla, mitä silloin oli niin oikeastaan ei jaksanut hakee sitä apua, niin sitten se vastaus oli niin kuin so long! Niin se oli sitten itseasiassa yks tosi iso pettymys [voimakkaasti painottaen] ja sen jälkeen ei tullut edes mieleen soittaa mihinkään seurakunnan tämmöisiin ryhmiin, vaikka mä joskus mietin, että lapset vois esimerkiksi saada siitä lasten sururyhmästä paljon, mutta jotenkin mut oli torjuttu ja kerrottu, et sä et oo kohderyhmää. Eikä annettu mitään muuta vaihtoehtoa...

Että mä ymmärrän tietyllä tavalla, että ehkä me puhutaan siellä eri kieltä, mutta hän ois vaikka voinut pyytää mut käymään ja sitten jutella, et jotenkin että... se oli niin kuin kerta kaikkiaan, et niin kuin semmonen, että "haista..." Tuli semmonen olo.

Leena

Kun kuolleenä syntyneen lapsen vanhemmalta tulee yhteydenotto seurakuntaan, olisi siihen hyvä tarttua, koska sureva vanhempi ei välttämättä jaksaa ottaa uudelleen yhteyttä torjunnan jälkeen. Tämä silloinkin, kun sureva ottaa yhteyttä ikään kuin väärään paikkaan eli hänen asiansa ei varsinaisesti kuulu siihen työalueeseen, joka kyseisellä seurakunnan työntekijällä on vastuullaan. Tämä ei luonnollisestikaan koske vain diakoneja.

Neutraalit maininnat liittyivät sururyhmään ilmoittautumiseen ja siihen, että diakoniatyöntekijä oli erään haastateltavan kanssa ollut mukana järjestämässä lapsensa menettäneille tarkoitettua tyhjän sylin messua.

Kirkosta yleensä kerrottiin 70 narratiivisegmentissä. Monet näistä liittyivät muualla tässä tutkimuksessa esiin tulleisiin asioihin ja työntekijöihin. Näissä narratiivisegmenteissä haastateltava puhui kuitenkin nimenomaan kirkosta yleensä eli siitä, millaisena kirkon toiminta näyttäytyi yksittäistä pappia tai kanttoria laajemmin. Suurin osa näistä kertomuksista oli arvioitu negatiivisesti. Negatiivisesti arvioidut narratiivisegmentit liittyivät useimmin ongelmiin kuolleenä syntyneen lapsen nimen kanssa. Nimeä ei luettu jumalanpalveluksessa, vaikka niin oli sovittu. Vastoin sovittua, ei käytetty lapsesta hänelle annettua nimeä, vaan tyttö/poikavauva [Sukunimi] tai vastaava. Nimen saamiseksi lehteen joutui tekemään paljon töitä eikä ilmoituksessa välttämättä käytetty sovittua sanamuotoa. Kastamattomuuden kanssa oli ongelmia.

Toinen asiakokonaisuus, josta osa haastateltavista kertoi negatiivisesti, oli seurakunnan tai kirkon näyttäytyminen ei-hengellisenä laitoksena. Lyhyen ajan sisällä pidettyjen monien hautajaisten aikana kirkko oli näyttäytynyt

isona maallisena instituutiona. Työntekijöillä oli kiire eikä aikaa pysähtyä ihmisten vierelle. Tapaamiseen oli varattu vain tunti ja papin kellon vilkuilu korosti kiirettä. Tapaamisessa pappi ei ollut rukoillut omaisten kanssa, vaan ehdottanut rukouspyynnön laittamista nettiin. Keskustelussa raskauden keskeytyksestä kirkolla ei vaikuttanut olevan mitään selkeää kantaa. Käynti joulukirkossa oli eräälle vanhemmalle vahvistanut edellisen tyyppisiä kokemuksia, koska siellä puhuttiin vain joulupukista, eikä jouluevankeliumista mitään. Osa pettyi siis siihen, että seurakunta ei vaikuttanut olevan hengellinen yhteisö, vaan maallinen instituutio. Toinen pettymystä aiheuttanut aihekokonaisuus oli se, että seurakunnasta ei saanutkaan apua, kun perheellä oli hätä. Kukaan seurakunnasta ei tullut käymään tai auttamaan arjessa tai ei tullut sellaista apua, jota olisi toivonut. Yhteydenottoa seurakunnasta ei tullut lainkaan tai se oli omasta aktiivisuudesta kiinni, mikä lapsen menetyksen jälkeen on luonnollisesti surevalle joskus liian raskasta. Niinkin kävi, että pappi ei koskaan ottanut yhteyttä, vaikka oli luvannut palata asiaan. Eri seurakunnissa oli kirjavat käytännöt esimerkiksi siten, että haastateltavan omassa seurakunnassa kuolleena syntyneitä lasta ei noteerattu jumalanpalveluselämässä lainkaan, kun vastaavassa tilanteessa toinen seurakunta otti perheen menetyksen kiitettävästi huomioon. Asioiminen seurakunnan kanssa oli monesti byrokraattista ja hankalaa, eikä seurakunnassa välttämättä tiedetty kuolleena syntyneen hautausasioista mitään. Lisäksi sururyhmään pääsy vaati suurta aktiivisuutta ja eräs haastateltava tuli kahdesti hylätyksi sururyhmään hakiessaan. Myös aiemmin elämässä vastaan tulleet seurakunnan virheet palautuivat mieleen menetyksestä kertomisen yhteydessä ja loivat kuvaa kirkosta, jossa asiat eivät useinkaan mene niin kuin sovitaan ja toivoisi. Välillä seurakunnan toiminta näyttäytyi haastateltaville hyvinkin epäjohdonmukaisena ja sekavana. Lisäksi yksi haastateltavista koki, että seurakunnan lapsityössä ei osattu huomioida kuolleena syntyneen sisarusten surua. Ongelmia oli siinä määrin, että sisarukset piti ottaa seurakunnan kerhosta pois.

Seurakunnasta kerrottiin myös myönteisesti, vaikka näitä narratiivisegmenttejä oli selkeästi vähemmän. Kun monet haastateltavat kertoivat kaivanneensa käytännön apua arkeensa, eräs perhe sai sitä, vaikka he eivät eräästä tutkimuksen kannalta epäolennaisesta syystä olleet edes tämän seurakunnan jäseniä – he kuuluivat toiseen seurakuntaan.

Tämä [Paikkakunnan] seurakunta... ne kehitti siellä diakonia joku tällainen toimikunta semmoisen mallin, et mitä tehdään, kun seuraavan kerran käy samalla tavalla, ja seuraavan kerran kävi sitten meille... Me saatiin [pari kuukautta] joka päivälle ruuat. Niillä oli kasa ihmisiä, joku parikymmentä, kumminkin niin paljon, et siihen ei otettu enää lisää... ja ne tuli silloin kotiin, siis kun me jouduttiin muuttamaan [Kaupunkiin], kun meidän talosta löytyi kosteusvahinko aika pahakin, niin me haettiin [Paikkakunnalta] viikon ruuat kerran viikossa. Et tämä oli... kaikki ei usko, kun mä kerron tästä, että

jossakin toimitaan noin hienosti. Et se oli ihan mieletön tuki, koska tuntu silloin et jo ruuan lämmittäminen oli tosi iso askel, et jaksaa sitä lämmittää, saati et sitä olisi pitänyt tehdä itse. Tämä oli ihan huippu ... ja se vielä, et me ei kuuluttu siihen seurakuntaan. Se tekee siitä vielä hienomman.⁵⁰⁰

Lapsen menetys aiheutti tässä seurakunnassa sen, että diakoniatoimikunta (tai vastaava) loi mallin siitä, miten auttaa lapsensa menettäneitä perhettä ja mukana oli paljon vapaaehtoisia auttamassa. Tässä on hyvä malli pohdittavaksi kaikkiin seurakuntiin. Tässä kohtaa on hyvä huomata, että kun diakoniatyöntekijöistä ei ollut aiemmin kirjattu monia positiivisia narratiivisegmenttejä, niin tätä mallia toteuttamassa oli mukana varmasti diakoniatyöntekijöitäkin eli diakoniatyö voi toimia hyvinkin upealla tavalla lapsensa menettäneiden tukena. Koska haastateltava ei kuitenkaan maininnut diakoniatyöntekijöitä tässä erikseen, vaan puhui seurakunnan tuesta yleensä, tätä ei laskettu diakoniatyöntekijöiden sarakkeeseen.

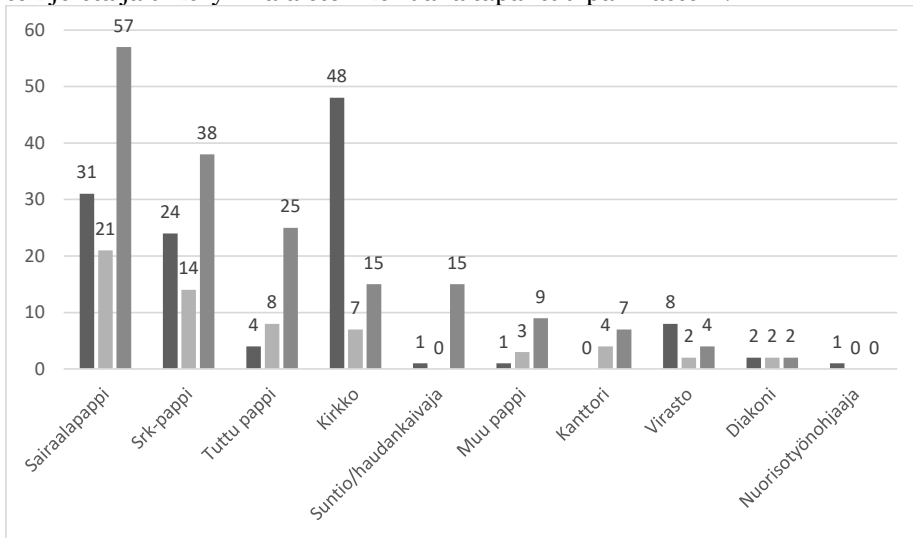
Useimmat positiivisesti arvioidut maininnat seurakunnan tuesta liittyivät siihen, että kirkko kuitenkin monesti tunnustaa kuolleen syntyneet toisin kuin yhteiskunta. Kuten luvussa 4.2. ilmeni, yhteiskunnan kannalta kuolleen syntyneitä ei ole olemassa – häntä ei laiteta mihinkään rekisteriin edes nimettömänä, saati nimeltä. Vaikka kirkossa käytännöt vaihtelevat eri seurakuntien välillä ja lapsen nimeäkään ei kaikkialla käytetä, silti useat kokivat, että kirkon näkökulmasta lapsi oli oikea ihminen. Tämä oli tärkeää, koska yhteiskunnasta tätä tukea ei tullut. Tämä näkyi siinä, että lapsen nimi luettiin kirkossa jumalanpalveluksessa ja pyhäinpäivänä ja joidenkin kohdalla riitti se, että lapsi huomioitiin, vaikkei nimeä käytettykään. Kirkon tunnustus nousi myös siitä, että kuolleen lapselle soitettiin kirkon kelloja niin kuin muillekin vainajille. Lisäksi positiiviset narratiivisegmentit liittyivät siihen, että seurakunnassa käytännön järjestelyt toimivat ongelmitta, seurakunnassa oltiin ystävällisiä vanhemmille ja tarjottiin apua, muttei tuputettu sitä väkisin. Sururyhmään pääseminen oli tärkeää ja se, että seurakuntarajoissa ja muissa yleisissä säännöissä joustettiin surevien tukemiseksi.

6.1.7 KIRKON TUKI SOSIAALISEN IDENTITEETIN TEORIAN VALOSSA

Seuraavassa kuviossa (kuvio 3) on koottuna kirkon sosiaaliseen tukeen liittyvät narratiivisegmentit ryhmittäin arvoituina. Taulukkoa silmäillessä havaitsee nopeasti, että kirkosta yleensä kerrottaessa siitä puhutaan negatiivisesti, mutta yksittäisiä pappeja ja muita työntekijöitä kohdattaessa positiiviset narratiivisegmentit ovat korostettuina. Tätä voisi selittää sosiaalisen identiteetin teorian kautta. Tämän teorian mukaan ihmisen identiteetti syntyy hänen kasvunsa aikana suhteessa muiden ihmisten

⁵⁰⁰ Tunnistamisen estämiseksi muiden lainausten osalta tämä sitaatti on esitetty poikkeuksellisesti ilman tutkimuksessa annettua nimeä.

identiteetteihin. Esimerkiksi asuinpaikka, kansallisuus, uskonto ja sukupuoli ovat asioita, joiden kautta ihminen kasvaessaan identifioi itsensä joko jostain identiteetistä osalliseksi tai ulkopuoliseksi eli sosiaalisen identiteetin teorian käsittein sisä- tai ulkoryhmäläiseksi. Erityisen kiinnostavaa sosiaalisen identiteetin teoriassa on se, että kun ihminen tekee käyttäytymisen syytä koskevan havainnon tai selityksen (attribuutio), siihen vaikuttaa, kuuluuko toinen ihminen sisä- vai ulkoryhmään arvioijan kanssa. Erityisesti sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa on eroteltu yhtäältä ns. *oman edun attribuutiivääritystä*, mikä tarkoittaa taipumusta selittää onnistumiset sisäisten ja epäonnistumiset ulkoisista tekijöistä johtuviksi. Toisaalta on eroteltu ns. *sisäryhmää suosiva vääristymä*, mikä tarkoittaa oman ryhmän jäsenten positiiviset teot johtuvat sisäisistä ja epäonnistumiset ulkoisista tekijöistä ja ulkoryhmäläisten kohdalla tapahtuu päinvastoin.⁵⁰¹

Kuvio 2 Kirkon työntekijät arvioituna narratiivisegmenteittäin. Palkeissa luvut esitetty järjestyksessä negatiivinen (tummin väri) - neutraali - positiivinen.

Sosiaalisen identiteetin teorian valinta tähän tarkasteluun tutkimuksessa nousee aineistolähtöisesti edellä kuvatuista havainnoista. Kyse ei siis ole ennakkoon asetetusta teoreettisesta viitekehuksesta, jonka muottiin aineisto yritetään pakottaa, vaan sellaisesta teoreettisesta viitekehuksesta, joka luontevasti selittää havaintoja aineistosta. Tätä samaa ilmiötä voisi tulkita muistakin teoreettisista viitekehyksistä käsin, kuten monilla tieteenaloilla esiintyvistä toiseuden käsitteestä tai Martin Buberin dialogifilosofisesta jaosta

⁵⁰¹ Tajfel 1981.

minä-sinä ja minä-se -suhteisiin.⁵⁰² Sosiaalisen identiteetin teoria soveltuu tähän tutkimusaiheeseen luontevimmin, koska – kuten edellisissä luvuissa on käynyt ilmi – kuolleen syntyneen lapsen saaminen on monella tapaa lapsen vanhemmille nimenomaan identiteettiin liittyvä kysymys. Onko kuolleen syntyneen lapsen vanhemmalla oikeus äidin tai isän identiteettiin? Eli toisin sanoen kysyttynä, oliko kuolleen syntynyt lapsi oikea lapsi ja oikea ihminen? Jos näihin vastaa myöntävästi, niin kohtaamiset seurakunnan ja yhteiskunnan instituutioiden edustajien kanssa joutuvat monesti ristiriitaan, koska näiden käytäntöjen kannalta kuolleen syntynyt lapsi ei aina näyttäydy samanarvoisena lapsena kuin elävänä syntyneet. Näissä käytännöissä vanhemman identiteetti tulee haastetuksi, vaikka ammatti-ihminen ei sitä henkilökohtaisesti tarkoittaisikaan.

Kun tarkastelee edellä esitettyjä myönteisiä narratiivisegmenttejä seurakunnan työntekijöistä, sosiaalisen identiteetin teorian näkökulmasta niissä auttaja – pappi tai muu seurakunnan työntekijä – nähdään samaan sosiaaliseen sisäryhmään kuuluvaksi. Tapa, minkä kautta auttaja nähtiin sosiaalisen sisäryhmän jäsenenä, vaihteli.

Sinikka kohtasi papin, joka oli itsekin menettänyt lapsen. Lapsen menetys yhdisti heitä samaan sosiaaliseen sisäryhmään. Toinen yhdistävä tekijä oli uskonto. Oman perinteen mukainen erityinen uskontulkinta yhdisti niin Pekkaa ja hänen seurakuntansa pappia kuin Liisaa ja hänen kohtaamaansa sairaalapappia. Kolmas tekijä oli yhteinen historia tutun papin kanssa, kuten kävi ilmi esimerkiksi Markun kertomuksessa perhepapista ja hänen myönteisestä ja joustavasta suhtautumisestaan.

Neljäs tekijä on papin menetystä ja suriijoita kunnioitava, kuunteleva, tilaa antava, rohkeasti lähelle tuleva ja siinä viipyvä läsnäolo, joka yhdistää jaetun kokemuksen ja yhteisen inhimillisyyden kautta. Tätä voidaan nimittää myös dialogisuudeksi. Dialogisen sielunhoidon lähtökohtia ovat auttajan kiireettömyyteen, kuuntelemiseen ja tietämättömyyteen suostuminen.⁵⁰³ Tässä valossa voidaan nähdä esimerkiksi Sannan ja Jaskan kohtaaminen sairaalapapin kanssa ja Irjan ja päivystävän papin kohtaaminen. Tämä neljäs tekijä on kaikkein tärkein, koska muihin ei voi vaikuttaa – ne tekijät ovat yhdistämässä tai eivät ole – ja saman jaetun läsnäolon kokemuksen puuttuminen luultavasti tekee tyhjäksi kolme edellistä tekijää. Samoin näistä tekijöistä kerrotuissa narratiiveissa läsnäolo oli luultavasti vahvasti mukana. Kyse on kohtaamisesta, joka on myös sielunhoidon perusta. Kuten Kettunen

⁵⁰² Toiseudesta katso Sencindiver & a. 2011. Minä-sinä/minä-se -suhteista katso Buber 1985. Kummatkin käsitteet avaavat huimia näköaloja tämänkin tutkimuksen aihepiiriin, mutta tämän tutkimuksen puitteissa ei niihin ole mahdollista mennä.

⁵⁰³ Pruuki 2009, 13-15. Myös Sorri (2009, 68-69) korostaa, että toimivan sielunhoidon tulisi rakentua dialogisuudelle, jossa keskeistä on pyrkimys avoimeen toisen ihmisen kohtaamiseen ja tasaveroiseen vuorovaikutukseen. Hengellisiä työvälineitä (esim. raamatunluku, rukous tai virsilaulu) voidaan luonnollisesti käyttää, mutta ne ovat aina osa dialogisuutta ja vuoropuhelua seurakuntalaisen kanssa.

kirjoittaa, ilman kohtaamista ei voi olla sielunhoitoa.⁵⁰⁴ Kohtaamisessa jaetaan yhteistä todellisuutta. Pappi tai muu seurakunnan työntekijä, joka on todella kohdannut kuolleen syntyneen vanhemmat, on ollut jakamassa tämän lapsen kuoleman todellisuutta.⁵⁰⁵ Koska kuolleen syntyneiden lasten vanhempien suru on usein äänioikeudetonta, jokainen henkilö, jonka sureva kokee jakaneen heidän menetystään, on erityisen arvokas. Tässä näkyy vahvasti surun sosiaalinen ulottuvuus. Tähän perustuu myös vertaistuen voima, josta puhutaan myöhemmin.

Sosiaalisen identiteetin teorian näkökulmasta Sannan kertomusta voidaan arvioida siten, että paikalle tullut sairaalapappi lempeydellään, lähelle tulemisellaan ja koko perheen huomioon ottamisellaan osoitti kuuluvansa Sannan ja hänen miehensä kanssa samaan juuri tätä lasta surevien sosiaaliseen sisäryhmään. Hänenkin kohdallaan empaattisuus ja lempeys olivat myönteisesti arvioituja tekijöitä. Sairaalapapin tuleminen lähelle niin henkisesti kuin fyysisestikin oli tärkeää, samoin se, että kohtukuollut lapsi oli ihan oikea lapsi. Äänioikeudettoman surun tunnuspiirteet ovat nähtävissä. Kohtukuolleen lapsen aiheuttama suru on usein suru, jolla ei ole sosiaalista oikeutusta – toisin sanoen, sosiaalinen lähipiiri ei tunnusta surua samalla tavalla kuin vanhemman lapsen tai aikuisen ihmisen kuolemasta aiheutuva suru. Tällöin on erityisen merkityksellistä löytää henkilöitä, jotka osallistuvat surevien joukkoon eli ovat samassa tätä kohtuun kuollutta lasta surevien sosiaalisessa sisäryhmässä. Se, että sairaalapappi otti myös lapsen isän huomioon lastaan surevana vanhempana, oli käytännön osoitus em. sosiaalisesta sisäryhmästä.

Sosiaalisen identiteetin teoria näkyy erityisesti silloin, kun haastattelussa puhutaan kirkosta yleisesti. Tällöin ei arvioida ketään yksittäistä henkilöä, vaan sosiaalisen identiteetin kannalta vieraana näyttäytyvä kirkkoinstituutio nähdään negatiivisessa valossa. Kirkkoinstituutiota arvioitaessa ei kohtaamista ole tapahtunut, vaan arvioidaan sitä, miten se kokonaisuudessaan ja byrokraattisuudessaan ilmenee. Tätä vahvistaa myös se, että myönteisessä valossa kirkosta kerrotut narratiivisegmentit olivat useasti haastateltavilta, joille kirkko tai seurakunta oli erityisen läheinen.

6.2 MUU SAATU TUKI SUHTEUTETTUNA KIRKON ANTAMAAN TUKEEN

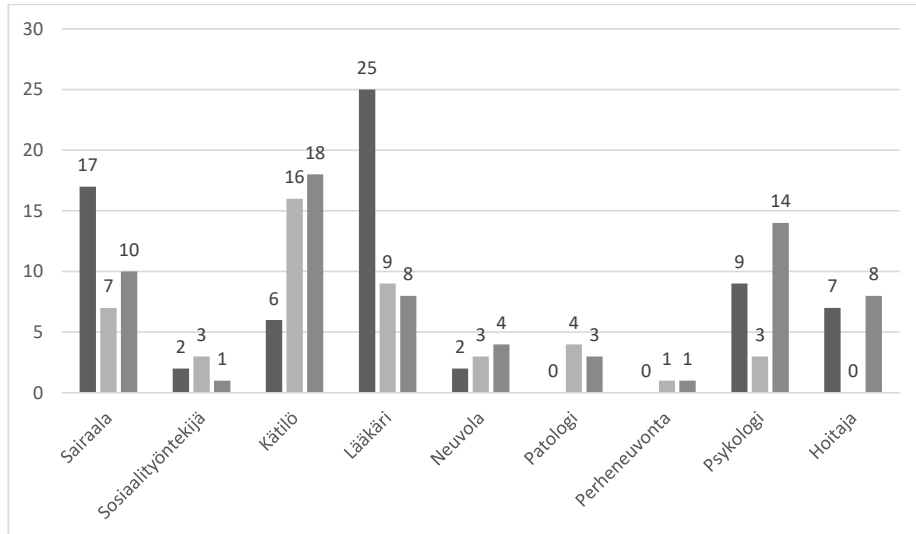
6.2.1 MUUT AMMATTIAUTTAJAT

Myös muita ammattiauttajia tarkasteltaessa asiaa voidaan katsoa sosiaalisen sisäryhmän näkökulmasta. Seuraavassa kuviossa (kuvio 4) on kuvattuna

⁵⁰⁴ Kettunen 2013, 113.

⁵⁰⁵ Näin myös Kettunen 2013, 185. Hän toteaa, että kaiken hautajaisiin liittyvän keskeinen sielunhoidollinen tavoite on osallistuminen vainajan läheisten elämäntilanteeseen.

muista kohdatuista ammattiauttajista kerrotut narratiivisegmentit arvioituina samoilla evaluaatiokriteereillä kuin kirkolliset auttajatkin. Kokonaismääriä verratessa kirkollisten ja muiden auttajien välillä on huomioitava, että koska tutkimuksen fokus oli kirkollisissa auttajissa, haastateltavat luonnollisesti painottivat kertomuksissaan heidän kanssaan tapahtuvia kohtaamisia. Näin ollen kokonaismääristä ei voi tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä mihinkään suuntaan.

Kuvio 4 Amattiauttajat arvioituina narratiivisegmenteittäin. Palkeissa järjestyksessä ensin negatiiviset (tummin), sitten neutraalit ja positiiviset narratiivisegmentit.

Tässäkin on nähtävissä sosiaalisen identiteetin teorian näkökulmasta vieras ja byrokraattinen sairaalainstituutio on usein kuvattuna narratiivisegmenteissä negatiivisesti, kun yksittäiset auttajat saavat lääkäreitä lukuun ottamatta enemmän neutraaleja tai myönteisiä arvioita. Tämäkin voidaan nähdä sosiaalisen identiteetin teorian näkökulmaa vahvistavana havaintona, koska lääkärit monesti nähdään ammattiroolistaan käsin lääketieteen auttajina ja asiantuntijoina emotionaalisen ja ihminen-ihmiselle annettavan tuen jäädessä taka-alalle. Muiden ammattiauttajien antamaan tukeen on viitattu tämän tutkimuksen eri kohdissa. Kuvioista 4 voi nähdä narratiivisegmenttien yleisen jakauman, jotka ovat samoilla linjoilla aiemman tutkimuksen kanssa.⁵⁰⁶ Näiden narratiivien sisältö jää kuitenkin tämän tutkimuksen fokuksen ulkopuolelle. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että myönteisiin kohtaamisiin liittyivät samanlaiset lainalaisuudet kuin kirkon antamankin tuen kohdalla: kiireettömyys, hierarkiasta vapaa kommunikaatiovyöhyke, kuollutta lasta kunnioittava ja koko perheen huomioiva kohtaaminen olivat avainasemassa myönteisesti arvioituissa narratiivisegmenteissä.

⁵⁰⁶ Gold 2007. Aho 2010.

6.2.2 VOIMAUTTAVA VERTAISTUKI

Vertaistukea käsiteltiin jo aiemmin surun työstämisen yhteydessä.⁵⁰⁷ Vertaistuesta kerrotuissa narratiivisegmenteissä korostuu Internetin kautta saatu tuki. Tämä ei ole mitenkään yllättävää, koska aineisto on kerätty nimenomaan vertaistukisivustoilta, nettikeskusteluryhmästä. Tästä syystä vertaistukea ei arvoitu evaluaatiokodein. Niiden käyttö ei ollut mielekästä, koska valtaosa haastateltavista oli tullut tutkimukseen mukaan Internet-vertaistukisivustojen kautta, ja vertaistuesta kerrottiin pääsääntöisesti positiivisesti. Läheisten arvioiminen evaluaatiokodein olisi myös jossakin määrin arveluttavaa tämän tutkimuksen puitteissa, joten läheisten kohdallakaan niin ei tehty. Todettakoon kuitenkin, että myös läheisistä kertovat narratiivisegmentit olivat pääsääntöisesti positiivisia.

Vertaistuesta kerrotut narratiivisegmentit liittyivät Internet-vertaistukeen, vertaistukijärjestykseen, kokemukseen samanlaisesta surusta, vertaistukitapaamiseen, perheleiriin, tukipuheluun, vertaistukijärjestyksen materiaaliin ja tuen naisvaltaisuuteen. Vertaistukijärjestö, josta haastateltavat kertovat, on pääsääntöisesti KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry. Yhdistys perustettiin vuonna 1991 nimellä KÄPY Kätkytkuolemaperheiden yhdistys ry. Aluksi kätkytkuolemaperheitä auttamaan syntynyt yhdistys pyrki tukemaan myös muulla tavalla lapsensa menettäneitä perheitä. Tästä kertoo järjestön nimen muuttuminen vuonna 2000 KÄPY Kätkyt- ja lapsikuolemaperheiden yhdistys ry:ksi. Tämä kehitys jatkui 2000-luvulla ja vuonna 2010 nimi muuttui muotoon KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry.⁵⁰⁸ Toiminnassa mukana olevista suuri osa on kuolleena syntyneen lapsen vanhempia, mutta yhdistyksen toimintaan ovat tervetulleita kaikki lapsensa menettäneet, oli lapsen ikä tai menettämisen tapa mikä tahansa. Omat tukijärjestönsä on kuitenkin henkirikosten uhrien omaisilla (HUOMA ry.) ja itsemurhan tehneiden omaisilla (Surunauha ry.). Joillakin haastateltavista oli kokemusta myös lapsettomien yhdistys Simpukka ry:stä. Kaikki tässä esitetyt arviot liittyvät kuitenkin Käpy ry:n toimintaan. Yksi haastateltava mainitsi myös Mielenterveysseuran järjestämän sururyhmän kohtukuolemavanhemmille ja hän koki sen erittäin hyväksi. Haastatteluiden muut maininnat liittyivät Käpyyn. Koska vertaistukijärjestyksen toiminnassa mukana olevien määrä on suhteellisen pieni, kaikki lainaukset ja viittaukset tehdään tässä kohtaa nimettömänä.

Joillekin haastateltavista Käpy ry:n vertaistukipaketti ja sen mukana saatu kirjallisuus ja lehdet olivat olleet tärkeitä. Vertaistukiryhmät ovat myös olleet merkityksellisiä, kuten aiemmin on jo käynyt ilmi. Ryhmissä pystyi puhumaan asioista niiden kesken, jotka todella ymmärsivät menetystä. Käpy ry:n perheviikonloppu mainittiin useasti merkittävänä avun paikkana, siitä käytettiin esimerkiksi ilmaisuja ”älyttömän hyviä reissuja” ja ”perheviikonloppu oli tosi, tosi tärkeä”. Myös järjestöstä saatu tukihenkilö oli

⁵⁰⁷ Kts. luku 5.2.

⁵⁰⁸ Käpy ry:n nettisivut www.kapy.fi/kapy-ry/historia luettu 16.10.2017.

ollut merkityksellinen, joskin joillakin oli ongelmia tukihenkilön saannissa ja toisella tapaamisien järjestelyissä.

Internetin kautta saatavan vertaistuen vahvuus on siinä, että se ei ole sidottu paikkaan ja aikaan. Lisäksi on mahdollisuus päästä mukaan vertaistukiyhteisöön silloinkin, kun omalla paikkakunnalla ei tunne ketään samanlaisen menetyksen kokenutta. Internet-vertaistuesta kerrottiin 59 narratiivisegmentissä, vain yksi haastateltava ei tästä aiheesta puhunut. Miehet eivät kuitenkaan itse olleet juurikaan osallistuneet Internet-vertaistukeen. He kertoivat joko siitä, että se ei ole heidän juttunsa tai siitä, että kohtasivat nettivertaistuksessa pääsääntöisesti naisten kirjoittamia tarinoita eivätkä kokeneet ryhmää omakseen. Useampi kertoi kuitenkin lukeneensa kirjoituksia yhdessä vaimonsa kanssa ja tukeneensa vaimonsa osallistumista Internet-tukeen.

Monille naisista Internet-vertaistuki oli äärimmäisen tärkeä. Se päästi mukaan yhteisöön, jossa kohtukuolema oli tuttu asia kaikille. Yksi haastateltavista kertoi, kuinka Internet-vertaistuki oli hänelle erittäin tärkeää, koska hänen esikoisensa syntyi kuolleena, hän oli äitiyslomalla ilman lasta ja koti oli tyhjä, koska hänen puolisonsa oli töissä. Internet-vertaistuen kautta hän löysi arkipäiväänsä omaa suruaan ymmärtäviä ihmisiä. Vertaistuen kautta hän sai myös ymmärryksen siitä, että reaktiot, joita hän koki, olivat normaaleja reaktioita epänormaaliin tilanteeseen. Amerikkalaisessa tutkimuksessa Internetin kautta saadusta vertaistuesta todettiin, että surevat äidit saivat yhteyden sellaisiin vertaistukihenkilöihin, joita he muuten eivät olisi tavanneet. Internetissä luotu virtuaalinen vertaistukiryhmä toi merkitystä jatkuvaan suruun. Suru ilmeni muistelemisena ja muistoina ja monet käyttivät erilaisia symboleja lapsestaan, usein tämä symboli oli enkeli. Surevien äitien elämä oli muuttunut totaalisesti, mutta internet-vertaistuen kautta he eivät olleet yksin asian kanssa.⁵⁰⁹

Haastatteluissa kävi ilmi, kuinka vieras ilmiö kohtukuolema oli monelle ennen omaa kokemusta. Tämä vaikuttaa olevan melko yleinen kokemus suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa kuolemasta on vaiettu muutenkin ja kohtukuolema on ollut vuosisatoja tabu. Vertaistuen ydin on surun samanlaisuudessa – saman kokeneet tuntevat vahvasti jakavansa samaa todellisuutta. Internetin kautta on helppo päästä mukaan vertaistukiryhmään silloin, kun itse kokee tarvetta. Haastatteluissa kerrottiin, että vaikka ymmärtää, ettei toisten ajatuksiin ole suoraa pääsyä, kokemus yhteisestä ymmärtämisestä sekä samanlaisesta surusta ja menetyksestä on erittäin vahva ja tukea antava.

Jaetusta surun kognitiivista ymmärtämistä suuremmasta kokemuksesta kertoo erään haastateltavan kertomus yhdessä nauramisen vapauttavasta voimasta. Useimmiten eri yhteisöillä on asioita, joiden koomisuuden ymmärtää vain yhteisössä sisällä oleva henkilö. Yhdessä nauraminen on

⁵⁰⁹ Leask-Captiulo 2004, 307-310.

tärkeä osa toipumista. Bonanno nimesi sen yhdeksi resilienssiä lisääväksi tekijäksi.⁵¹⁰ On selvää, että nauru väärtä henkilöltä väärtä kohdassa voi myös olla hyvin loukkaavaa ja vahingollistakin, mutta spontaani yhteinen nauru myös menetyksen jälkeen voi olla hyvinkin voimauttavaa.

Joidenkin haastateltavien kohdalla Internet-vertaistuki johti myös tapaamisiin, joista tulikin erityisen merkittäviä. Kasvokkain tapahtuva vertaisten tapaaminen tuo luonnollisesti syvyyttä Internetissä tapahtuvaan kommunikointiin verrattuna.

6.2.3 VERTAISTUEN ONGELMIA

Vertaistuesta ja sen myönteisestä merkityksestä on tehty kotimaassa useita tutkimuksia⁵¹¹ ja tässä ei ole tarkoituksenmukaista sukeltaa tähän teemaan tämän syvemmin, koska tämän tutkimuksen fokus on kirkon tuessa. Yleislinja vertaistukijärjestöstä oli positiivinen, mutta myös vertaistuen ongelmista kerrottiin ja koska niitä on ollut niin julkisuudessa kuin tutkimuksissakin esillä vähemmän, on tärkeää tuoda tämä puoli kokemuksista esiin.

Kaikki eivät kokeneet vertaistapaamisia yksiselitteisen hyviksi. Jotkut kokivat, että vertaistukitapaamisissa tarinan uudelleen ja uudelleen kertominen ei tuntunut hyvältä, vaan he kaipasivat suljettua ryhmää, jossa samat ryhmäläiset käyvät läpi pitemmän yhteisen sururyhmäprosessin. Lisäksi joka kerta tulevien uusien osallistujien kertomukset taas uusista lasten kuolemantapauksista tuntuivat joistakin raskailta.

Myös Internet-vertaistuessa koettiin negatiivisia puolia. Eräs haastateltava koki, että monet keskustelijat jäävät suruunsa ja menetykseensä kiinni eikä verkkosivulla käyminen auttanut häntä. On tärkeää huomata, että kaikki eivät koe kaikkea vertaistukea hyvänä, vaikka monille vertaistuki on korvaamatonta. Jos tarkastelemme asiaa surun kaksoisprosessimallin valossa, voidaan todeta, että silloin, kun ihmisen suruprosessi on heilahtanut menetysorientaation suuntaan, vertaistuki on luultavasti yksi parhaista, ellei paras yhteiskunnassamme oleva keino surun prosessointiin. Surevalla on kuulijoita, jotka todella ymmärtävät häntä ja jotka jaksavat myös kuunnella menetykset kertomuksia uudelleen ja uudelleen. Vastaavasti silloin, kun ihmisen suruprosessi on heilahtanut toipumisorientaation suuntaan, voi vertaistuki tuottaa edellä kuvatun kokemuksen siitä, että suruun jäädään kiinni ja siinä vellotaan. Tilaa olisi hyvä olla molemmille orientaatioille ja lähtökohtaisesti kumpikaan niistä ei ole väärä. Ympäröivä yhteiskunta on tukenut pitkään toipumisorientoitunutta prosessointia, mikä on vaikeuttanut menetysorientoitunutta prosessointia.⁵¹² Kuten luvussa kaksi todettiin,

⁵¹⁰ Bonanno 2004, 26.

⁵¹¹ Esim. Aho A L, Kuismin T, Kaunonen M. 2013, Botha E, Kaunonen M & Aho AL 2014,

⁵¹² Esim. Mari Pulkkinen (2016) väitöskirjan aineisto suorastaan huutaa lupaa menetysorientoituneelle prosessoinnille.

kumpikin prosessointimalli voi yksinään johtaa siihen, että kyky selviytyä arjesta ja elää mielekästä ja rikasta elämää, estyy tai hankaloituu.

Toinen niin Internet-vertaistuen kuin ryhmässä tapahtuvan vertaistuen negatiiviseksi mainittu piirre on se, mikä ilmaistaan Saarnaajan kirjassa (1:18) sanoilla 'tieto lisää tuskaa'. Kuullessaan uusista ja taas uusista menetyksistä tulee koko ajan tietoisemmaksi elämän hauraudesta, mikä voi lisätä pelkoa omasta kuolemasta tai läheisten menettämisestä. Monia ihmisiä suojaavat henkiset turvarakenteet ovat koetuksella, kun vertaistuessa kuulee, kuinka monessa erilaisessa tilanteessa ja erilaisilla tavoilla lapsi voikaan kuolla. Lapsi voi kuolla kotona, matkalla sairaalaan tai sairaalassa keskellä maailmanlaajuisestikin katsottuna huipputasoista terveydenhuoltojärjestelmää. Silloin voi olla vaikea muistaa, että paljon todennäköisempää on joutua itse auto-onnettomuuteen kuin menettää lapsensa perinataaliaikana. Todennäköisemmin käy siis hyvin kuin huonosti, vaikka tämä ei yhtään lohduta niitä, jotka ovat joutuneet kohtaamaan sen epätodennäköisen, mutta huonon mahdollisuuden toteutumisen.

Eräs haastatelluista miehistä koki, että vertaistukijärjestö oli enemmän naisten tarpeisiin suunnattua toimintaa. Usein oli niin, että naiset puhuivat ja miehet olivat hiljaa. Kerran oli järjestetty siten, että miehillä oli oma ryhmänsä ja naisilla omansa, mutta ryhmässä puhuttiin vain hautapaikoista ja hautakivistä, mikä ei ollut tälle henkilölle kovin merkityksellistä. Aiemmin on kerrottu, kuinka jako miehiin ja naisiin oli vastaavasti toiminut erittäin hyvin.⁵¹³

Oli myös kokemuksia siitä, että vanhemman lapsen kuolema ja kohtukuolema ei tuntunut samanlaiselta surulta. Ajatus siitä, että kohtukuoleman kokenut ei kelpaa lapsikuolemayhdistyksen vertaisryhmään huolestutti joitakin haastateltavia etukäteen.

Yksi haastateltavista oli käynyt Käpy ry:n ryhmissä ja kokenut, ettei siitä ollut hänelle apua. Hän oli kokenut, että Käpy-yhdistyksen vertaistukitoiminta ei ollut hänelle toimiva tapa. Yhdistyksen toimintaan liittyneet sosiaaliset kuviot veivät hänen mielestään liikaa huomiota itse asiasta – lapsen menetyksestä. Toisaalta on selvää, että joillekin ryhmän ulkonaisiin asioihin liittyvät konkreettiset tehtävät voivat olla hyvinkin tärkeitä ja mielekkäitä asioita, jotka luovat lapsen kuoleman jälkeiseen kaaokseen järjestystä ja merkityksellistä tekemistä.

Vaikka vertaistuki on vertaansa vailla oleva apu monelle – luultavasti suurimmalle osalle – lapsensa menettäneistä, on aikoja, jolloin vertaistuen parissa oleminen tuo enemmän tuskaa kuin antaa tukea. Näyttää myös vahvasti siltä, että kaikki eivät vertaistuesta hyödy. Aiemmin on todettu, että paitsi ammattilaisten avun, myös vertaistuen keskeinen edellytys on oman menetyksen jakaminen kanssasurijoiden kanssa eli yhteinen sosiaalinen surun sisäryhmä. Jos sureva ei koe muita ryhmässä olevia vertaisikseen, ei synny sosiaalista sisäryhmää ja vertaistuki jää voimattomaksi.

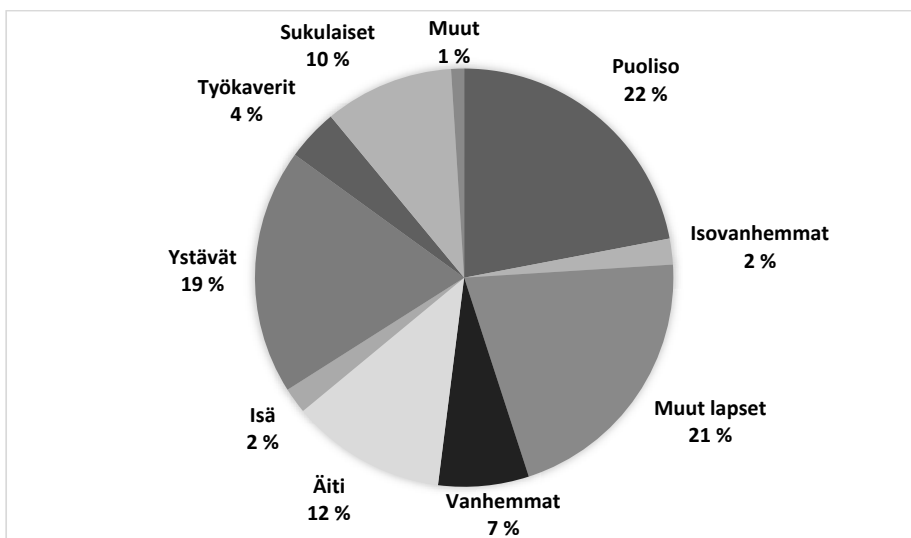
⁵¹³ Kts. luku 5.2.

6.2.4 LÄHEISET

Jokainen haastateltava kertoi läheisistään, mikä ei ollut tietenkään mitenkään yllättävää. Eniten kerrottiin puolisoista. Puolison tai ex-puolison mainitsi jokainen haastateltava. Seuraavaksi eniten kerrottiin kuolleen lapsen sisaruksista, sitten vanhemmista, ystävistä, omista sisaruksista, muista sukulaisista, työkavereista ja isovanhemmista. Tärkeää oli sekä emotionaalinen tuki että konkreettinen tuki, joka kohdistui hautajaisjärjestelyihin, lastenhoitoon ja muuhun arjen sujumiseen.

Monet vanhemmat kertoivat huolensa kuolleen lapsen sisarusten jaksamisesta tilanteessa, jossa lapset olivat hämmentyneitä ja hätäntyneitä siitä, että aikuiset olivat poissa tolaltaan. Liikuttavia, vaikka joskus hieman vaikeita tilanteita olivat sellaiset, joissa kuolleen lapsen sisarus itkee tai kyselee kuolemasta ja sisaruksestaan. Miten kertoa lapselle, että hänen pikkusiskonsa on taivaassa ja kuitenkin samaan aikaan siellä haudassa? Yhden kuolleen syntyneen lapsen isoveljien kerrottiin itkevän sitä, etteivät koskaan nähneet siskoaan. Joskus lapsen sisarukset olivat myös arjessa surevan äitinsä tukena. Kuten eräs haastateltava totesi, että 'ikävä kyllä siinä taisi käydä niin, että alle kouluikäinen isompi sisarus auttoi vanhempia selviämään eikä toisin päin'. Tämä oli kuitenkin eräänlainen huokaus, perheen molemmat vanhemmat ottivat sisaruksen surun vakavasti ja tukivat häntä siinä. Se kertoo kuitenkin lasten kyvystä muuntautua perheen tilanteen mukaan, mikä lyhyellä aikavälillä ei luultavasti ole haitaksi, mutta pitkittyessään aiheuttaa lapsen kasvulle ongelmia. On virheellistä ajatella, että lapset selviävät ilman apua traumaattisista tapahtumista. Psykkisten traumojen vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen, kuten myös myöhempään terveyteen, on laaja-alainen ja kauaskantoinen. Lapsia autettaessa on aina huomioitava kehitykselliset tekijät ja muistettava, että heidän selviytymisensä on vahvasti riippuvainen vanhempien ja perheen selviytymisestä.⁵¹⁴

⁵¹⁴ Viheriälä & Rutanen 2010. Tähän problematiikkaan ei tässä tutkimuksessa ole mahdollista käydä kovin syvästi. Viheriälä & Rutanen puhuvat suuronnettomuuksista, mutta perheen kohdatessa traumaattisen kriisin ei varsinkaan lapsen kannalta ole kovinkaan suurta merkitystä, onko samaan aikaan muitakin samasta tilanteesta traumaattisen kriisin kokeneita.

Kuvio 5 Läheisistä kertovien narratiivisegmenttien suhteellinen jakautuminen.

Kertomuksissa muista lapsista käsiteltiin sitä, miten muut lapset puhuvat kuolleesta lapsesta, esimerkiksi onko hän iso- tai pikkusisko tai -veli. Pohdittiin sosiaalista ristiriitaa lapsilukumäärästä – lasketaanko kuollut lapsi mukaan, jos joku kysyy, ja miten asia kerrotaan muille lapsille. Useimmiten muut lapset olivat tietoisia kuolleena syntyneestä sisaruksestaan ja hän oli luonnollinen osa perheen elämää. Joidenkin kohdalla muut lapset olivat vielä niin nuoria, ettei heille oltu vielä kerrottu kuolleesta sisaruksestaan, mutta näidenkin kohdalla kerrottiin, että heille kerrotaan luontevalla tavalla, kun he ovat riittävän vanhoja ymmärtämään. Monet kertoivat, kuinka yhteisistä retkistä hautausmaalle oli tullut luonnollinen osa perheen elämää. Lapset kokivat myös luontaiseksi kynttilöiden tai muiden muistamisen viemisen sisarensa haudalle.

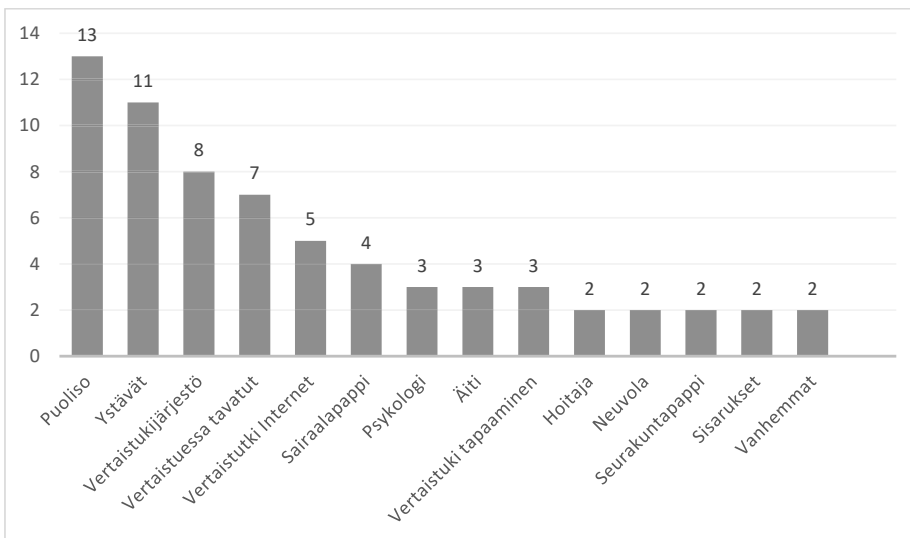
Kerrottiin myös siitä, että kun lapsen kuolema on murtanut monet arkipäivän illuusioiden siitä, ettei mitään voi tapahtua, kuolleen lapsen sisarusten elämä on näkynyt uudessa ainutlaatuisessa valossa. Esimerkiksi eräs äiti mietti, pitävätkö naapurit häntä ihan hulluna, kun hän kerää talteen esimerkiksi kaikki mahdolliset päiväkodista tulleet lapsen tekemät piirustukset. Taustalla oli pelko, että jos tämä piirustus onkin se viimeinen.

Jos lapsen kuolema on laajalti tiedossa, niin menetyksen jälkeisinä päivinä voi olla ruuhkaa osanottajista. Mitä pidempi aika kuolemasta kuluu, sen vähemmän kävijöitä ja menetyksen muistajia on. Joskus kotiin saapunut kukkameri voi olla enemmän ahdistusta kuin lohdutusta aiheuttava asia. Joskus kukkien lähettämistä parempi tapa osallistua on mennä käymään ja viedä vaikka pussillinen vastaleivottuja sämpylöitä ja muille lapsille paketti jäätelöä. Ovella voi kysyä, että jaksatteko ottaa vastaan ja kuulla myös kielteinen vastaus. Tällöin voi jättää tuomiset, joissa voi olla mukana osanottokortti ja puhelinnumero varustettuna terveisillä: ”soita koska vaan,

missä asiassa tahansa.” Pelkän kukkatervehdyksen lähettäminen on silti parempi kuin antaa perheen ”surra rauhassa”. Ja jos menetys on sellainen, että se ei ole laajan piirin tiedossa, kuten kuolleena syntyneen lapsen kohdalla usein on, silloin jokainen muistaminen tavalla tai toisella on merkityksellinen. Konkreettinen tuki, kuten ruuanlaitossa, siivouksessa, lasten hoidossa tai harrastuksiin kuljettamisessa voi kuitenkin olla pelkkää osanottoa merkittävämpää lapsen kuoleman jälkeisessä ensi viikkojen sumussa ja kaaoksessa. Ne läheiset, jotka jaksavat olla tukena pitkäkestoisesti, ovat sureville kultaa.

6.2.5 KENELTÄ ENITEN TUKEA?

Haastattelun lopuksi kysyttiin, keneltä haastateltava sai eniten tukea, ja vastauksissa huomioitiin kaikki tahot, jotka mainittiin. Vastaukset on koottu kuvioon 6. Tässä kohtaa numerot eivät ole narratiivisegmenttejä, vaan jokainen numero viittaa eri tukijaan. Olennaista on, että näiden lukujen takana on konkreettinen henkilö tai henkilöitä, jotka ovat olleet jonkun lapsensa menettäneen tärkein tuen lähde. Tässä kohtaa on erityisesti tähdennettävä, että tutkimuksessa on kyse laadullisesta tutkimuksesta ja tulokset eivät ole tilastollisesti yleistettäviä.

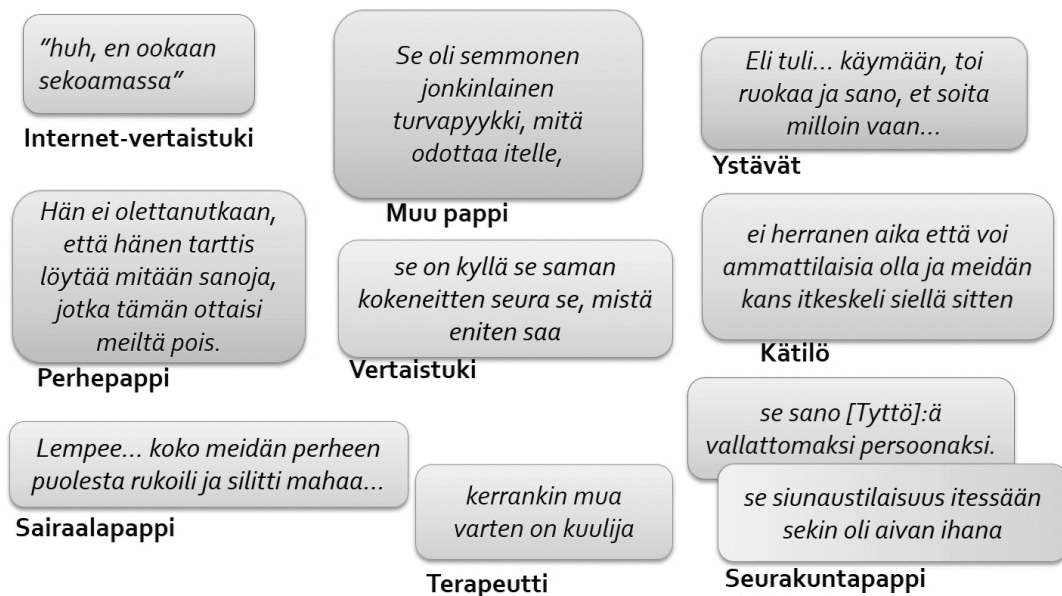

Kuvio 6: Keneltä eniten tukea?

Tulokset kuitenkin sopivat hyvin yksin aiheesta tehtyjen tutkimusten tulosten kanssa. Esimerkiksi Ahon tutkimuksessa isät kokivat saaneensa tukea eniten puolisoiltaan (95 %), sitten vanhemmiltaan (52 %) ja puolison vanhemmilta (44 %). Lisäksi he saivat tukea lapsiltaan (36 %), terveydenhuoltohenkilöstöltä (34 %), vertaisilta (27 %), työtovereilta (16 %), ystäviltä (16 %), naapureilta (8

%) ja seurakunnan työntekijöiltä (8%).⁵¹⁵ Myös Kavanaugh & al. tutkimuksen mukaan perinataalikuoleman kautta lapsensa menettäneet kokivat pääasiassa saaneensa emotionaalista tukea ystäviltään ja perheiltään.⁵¹⁶ Norjalaisen tutkimuksen mukaan lapsensa menettäneet saivat eniten emotionaalista ja välineellistä tukea muilta perheen jäseniltä. Ystäviltä ja naapureilta saatiin pääasiassa emotionaalista tukea, mutta myös tiedollista ja välineellistä. Vertaistukijärjestöltä saatiin pääasiassa tiedollista tukea ja jossain määrin emotionaalista tukea, mutta ei niinkään välineellistä. Ammattilaisilta saatiin pääasiassa tiedollista ja emotionaalista tukea ja jossain määrin välineellistä tukea. Tutkimuksen mukaan naiset kokivat saaneensa enemmän emotionaalista tukea kuin miehet.⁵¹⁷

Puoliso ja ystävät olivat tähän tutkimukseen osallistuneille tärkeimmät sosiaalisen tuen lähteet, ja tämän jälkeen vertaistuki niin järjestön kuin Internetin ja vertaistuessa tavattujen ihmisten kautta. Puolison tuen kohdalla oli myös niin, että osa haastateltavista piti puolison tukea luultavasti niin itsestään selvänä, ettei maininnut sitä kysyttäessä. Kaikki eivät kuitenkaan saaneet puolisoltaan tukea. Vertaistuen kohdalla on eritelty järjestö, vertaistuessa tavatut, tapaaminen ja Internet. Kirkon tuki näkyi niin

Kuva 7 Miten haastateltavat kuvasivat eniten tukeneita tahoja?

⁵¹⁵ Aho 2010, 56. Myös Poijulan (2010, 37-78) tutkimuksessa henkirikosten uhrien omaisten saamista sosiaalisesta tuesta tärkein oli selkeästi perhe.

⁵¹⁶ Kavanaugh & al. 2004.

⁵¹⁷ Thuen 1997, 105.

sairaalapappien, perhepappien kuin seurakuntapappien tukena. Myös yhteiskunnan tukijärjestelmistä psykologinen apu ja hoitajien apu sekä neuvola olivat tärkeitä. Lähisukulaisten tuki oli joissain kohdissa erityisen merkittävää. Minkälaista oli sitten saatu tuki näiden numeroiden takana? Vastaukset ovat oikeastaan jo tulleet tässä luvussa aiemmin. Kuvassa 7 on koottu eri tahojen vastuksia painottaen tutkimuskysymyksestä johtuen kirkollisia auttajia. Kaikki nämä tekstit on mainittu aiemmissa luvuissa. Kun tarkastelee niitä asioita, jotka liittyvät tahoihin, joilta eniten tukea on saatu, voidaan muodostaa seuraavanlainen sosiaalisen tuen – erityisesti kirkon tarjoaman – ohjeistus. Tämä on esitetty taulukossa viisi. Nämä sosiaalisen tuen muodostamat ”kahdeksan kaunista” ovat mahdollista vain, jos efektiivisen emotionaalisen tuen reunaehto toteutuu. Tämä reunaehto on surevan vanhemman elämän todellisuuden aito jakaminen, kanssaeläminen, kuunteleminen, dialogisuus, hierarkiasta vapaa vuorovaikutus, rohkeus tulla lähelle ja viipyä läsnäolossa. Sosiaalisesta tuesta puhuttaessa on hyvä muistaa, että tuki on tärkeä hyvinvoinnin tukija myös ammattilaisilla itsellään ja heidän perheillään.⁵¹⁸

Taulukko 5 *Effektiivinen sosiaalinen tuki lapsen kuoleman jälkeen.*

1. Tekee menetystä todellisemmaksi
2. Antaa mahdollisuuden käsitellä asiaa
3. Normalisoi suru- ja kriisireaktioita
4. Antaa konkreettista apua
5. Antaa surulle tilaa
6. Osoittaa välittämistä
7. Luo tilan hengelliselle ja rituaaliselle toiminnalle
8. Luo toivoa

6.2.6 MILLAISTA TUKEA SEURAKUNNALTA OLISI TOIVOTTU?

Seurakunnan antamasta tuesta puhuessaan haastateltavat puhuivat eniten siitä, millaista tukea he olisivat seurakunnalta toivoneet. Osa tähän liittyvistä narratiivisegmenteistä mainittiin muiden teemojen yhteydessä, mutta jokaisessa haastattelussa kysyttiin lopuksi myös sitä, millaista tukea vanhemmat olisivat seurakunnalta toivoneet. Seuraava koonti on tehty suoraan haastateltavien kertomuksista.

Toivottiin lempeämpää linjaa siihen, miten seurakunnat suhtautuvat kuolleena syntyneiden lasten vanhempiin ja heidän suruunsa, eli mahdollisuutta kellojen soittoon ja nimen lukemiseen kirkossa. Toivottiin siis

⁵¹⁸ Lee C 2007, 768-769. Lee tutki pastoreiden ja heidän puolisoidensa jaksamista. Ainoa erityinen esiin noussut muuttuja oli se, että tyytyväisyys saatuun sosiaaliseen tukeen oli yhteydessä sekä pastorien että heidän puolisoidensa hyvinvointiin. Erona oli se, että puoliset kokivat saavansa sosiaalista tukea enemmän omalta perheeltä kuin pastorit puolestaan muilta verkostoilta.

tukea menetyksen todelliseksi tekemiseen tai niin kuin yksi haastateltava asian ilmaisi: että kirkko olisi noteerannut lapsen. Toivottiin, että kuolleen syntynytkin otetaan huomioon jumalanpalveluselämässä.

Seurakunnalta toivottiin myös tiedollista tukea hautajaisten käytännöllisiin asioihin. Itse siunaamistoimitus järjestyi hyvin, mutta esimerkiksi tuhkaamiseen ja tuhkan sirotteluun liittyvät yksityiskohdat eivät aina olleet tiedossa. Kohtaamisissa toivottiin ennen kaikkea joustavuutta.

Toivottiin emotionaalista tukea ja sitä, että olisi henkilöitä, joiden kanssa keskustella menetyksestä ja siihen liittyneistä ajatuksista erityisesti pitkällä aikavälillä. Se ei tarkoita mitään erikoista, vaan aitoa läsnäoloa paitsi fyysisesti myös henkisesti. Toivottiin, että seurakunnan työntekijä olisi vakuuttanut, että lapsi pelastuu kasteen puutteesta huolimatta, ja vakuuttanut tämän olemuksella, ilmeillä, eleillä, äänensävyillä, äänenpainoilla ja muulla mahdollisella.

Toivottiin myös konkreettista apua arjessa, esimerkiksi siivouksessa, ruuanlaitossa ja lastenhoidossa. Toivottiin aktiivisuutta yhteydenotossa, ettei yhteys olisi vain surevasta itsestään kiinni. Erityisesti oman seurakunnan papin yhteydenottoa toivottiin ja sitä, että yhteydenotto olisi epämuodollinen ja siihen olisi helppo vastata myös ei ilman, että pelkää ettei kukaan soita enää koskaan uudestaan. Yhteydenotto voisi tulla pitkänkin ajan päästä ja tarjota surevalle mahdollisuuden tulla kuulluksi.

Seurakunnalta toivottiin myös, että niin papit kuin seurakunnan muut työntekijät, saisivat koulutusta surevien kohtaamiseen. Koulutukseen voisi sisältyä ihan tietoa siitä, mikä ero on keskenmenolla ja kohtukuolemalla ja surusta ja sen kestosta. Toivottiin, että koulutuksella parannettaisiin seurakunnan työntekijöiden valmiuksia kohdata kohtukuoleman kokeneet ja rohkaista heitä vakuuttamalla, että kirkon tuki kuuluu heillekin. Lisäksi toivottiin ymmärrystä esimerkiksi siihen, että normaalien lomakkeiden täyttäminen voi olla vaikeaa ja että empatian tarve kohtaamisessa on erityisen suuri. Toivottiin myös aktiivista kutsua vertaistukeen, joko seurakunnan järjestämään sururyhmään tai vertaistukijärjestön tuen piiriin.

Niitäkin oli, jotka sanoivat, etteivät olisi toivoneet seurakunnalta enempää apua tai tukea kuin mitä olivat saaneet.

6.3 YHTEENVETO

Tässä luvussa vastattiin tutkimuskysymykseen kolme, jossa kysyttiin miten vanhemmat kuvaavat kirkon antamaa sosiaalista tukea ja millaiselta tuki näyttäytyy muun saadun tuen joukossa?

Annetut merkitykset kirkon tuelle liittyivät hyvin vahvasti kaikkeen annettuun sosiaaliseen tukeen, jossa kirkon tuki näyttäytyi yhtenä tärkeänä osana kaiken koetun tuen joukossa. Lapsen kuolemaa, sen vaikutuksia ja surua kohdattaessa sosiaalinen tuki kaikissa muodoissaan nousi erittäin tärkeäksi. Menetyksen tekeminen todelliseksi, konkreettinen tuki ja

emotionaalinen tuki ovat mahdollisia vain toisten ihmisten kanssa. Luvussa kuusi tarkasteltiin niin ammattilaisten kuin ei-ammattilaisten antaman sosiaalisen tuen merkitystä vanhempien kertomuksissa. Kun tarkastellaan edellisissä luvuissa esiintyneen sosiaalisen tuen narratiiveja, huomataan, että riippumatta tuen antajan ammatista positiivisten kohtaamisten reunaehtoihin kuuluu kuunteleva, rauhallinen, dialoginen, lähelle tuleva, menetyksen tunnustava, instituution käytännöissä joustava ja välittävä kanssaeläminen. Vastaavasti kielteisesti arvioituihin kohtaamisnarratiiveihin kuuluu kiireisyys, etäisyys, asiantuntijuuden taakse piiloutuminen, menetyksen vähättely, kokemus kanssaelämisen puuttumisesta ja byrokratiasta johtuvat esteet esim. sururyhmään pääsemisessä. Näitä piirteitä kuvattu taulukossa kuusi.

Taulukko 6 *Kirkon antaman sosiaalisen tuen piirteitä lapsen kuoleman jälkeen.*

Myönteiset	Kielteiset
Rauhallisuus	Kiireinen
Kuunteleva	Etäinen
Dialoginen	Asiantuntijuuden taakse piiloutuva
Menetyksen tunnustava	Menetyksen vähättely
Käytännöissä joustavat	Jäykkä byrokraattinen
Välittävä kanssaeläminen	Kanssaelämisen puuttuminen

Havainnot tulkittiin kolmen eri teorian valossa. Niin kirkon kuin sairaalan tukeen vaikutti yksittäisten kohtaamisten lisäksi se instituutio, jota auttajat edustivat. Sairaalan ja kirkon työntekijöiden ja surevien kohtaamisten tulkinnassa käytettiin kommunikatiivisen toiminnan teoriaa. Sekä sairaala että kirkko ovat organisaatioita, joilla on omat käytäntönsä ja usein niihin liittyvä oma spesifi kieli, joka etäännyttää ammattihenkilöstöä ja potilaita tai seurakuntalaisia. Ainoa mahdollisuus onnistuneelle kommunikaatiolle on luoda hierarkiasta vapaa kommunikaatiovyöhyke, jossa lapsensa menettäneitä lähestytään ilman kirkollista tai sairaalassa syntyvää diskurssia. Onnistunut emotionaalinen tuki toteutui silloin, kun kohtaamiset tapahtuivat dialogisesti ihmiseltä ihmiselle eivätkä asiantuntijaroolista käsin. Ilman dialogisuutta tapahtunut kohtaaminen vaikeutti tai hankaloitti konkreettista, tiedollista ja hengellistä tukea tai teki niistä hyvästä tarkoituksesta huolimatta surevia loukkaavaa.

Toinen teoria liittyi sosiaaliseen identiteettiin. Tämän teorian mukaan ihminen määrittelee itsensä liittymällä tai erottamalla ryhmiin. Kohdatessaan toisen ihmisen hän määrittelee tämän kuuluvaksi joko meikäläisiin eli samaan sosiaaliseen sisäryhmään tai heikäläisiin eli sosiaaliseen ulkoryhmään. Mielenkiintoista on se, että kun ihminen tekee attribuutioita eli käyttäytymisen syitä arvioivia selityksiä, niin siihen vaikuttaa onko arvioitava arvioijalle sosiaalisen sisä- vai ulkoryhmän jäsen. Sisäryhmäläistä arvioitaessa arviot ovat positiivisempia ja epäonnistumiset katsotaan olosuhteista johtuviksi, mutta ulkoryhmäläistä arvioitaessa arviot ovat negatiivisempia ja epäonnistumiset katsotaan johtuvan henkilöistä itsestään. Kun tässä tutkimuksessa arvioitiin ammattiauttajista kerrottuja narratiiveja, niin positiivisissa narratiiveissa oli nähtävissä arvioitavan henkilön kuuluvan jollakin tavalla samaan sosiaaliseen sisäryhmään surevan vanhemman kanssa. Sen sijaan negatiivisesti arvioituissa narratiiveissa oli nähtävissä heidän kuuluvan kertojalleen sosiaaliseen ulkoryhmään. Sosiaaliseen sisäryhmään pääsemiseen oli useita tapoja. Ensisijainen tapa oli auttajan tuleminen rohkeasti autettavan lähelle ja siihen jääminen kiireettömästi ja emotionaalisenä tukena ollen – yhteisen ihmisyyden peruskokemuksen, surun jakaminen. Muita tapoja oli aiempi tuttuus, kuten perhepappuus, samankaltainen menetys ja yhteinen uskonnollinen perinne. Sosiaaliseen ulkoryhmään jääminen johtui useimmiten etäisestä professionaalisuudesta käsin tapahtuneesta kohtaamisesta. Efektiivinen emotionaalinen tuki nousee siis jaetusta sosiaalisesta identiteetistä, jaetusta ihmisyydestä kuolleen lapsen äärellä. Tämän havainnon käytännöllinen sovellus voisi olla perhepappuuteen panostaminen.

Kolmas teoria, joka aineistoa analysoitaessa oli merkityksellinen, oli äänioikeudettoman surun käsite. Surua, jolla ei ole sosiaalista oikeutusta, kutsutaan äänioikeudettomaksi suruksi. Kuolleen syntyneen lapsen vanhemman surua kunnioittava sosiaalinen tuki eri muodoissaan antaa surulle sosiaalisen oikeutuksen. Tämä voi tapahtua laadukkaiden kohtaamisten kautta. Menetyksen tunnustava kohtaaminen, joka tunnustaa kuolleen syntyneen lapsen surun arvoiseksi, vahvistaa jaetun ihmisyyden kautta yhteistä sosiaalista identiteettiä ja antaa oikeutuksen surulle. Rituaalinen toiminta, kuten hautajaiset ja huomioiminen jumalanpalveluselämässä, olivat toinen erityisesti kirkon antaman sosiaalisen tuen muoto, jossa suru tuli sosiaalisesti oikeutetuksi. Sairaalassa sosiaalisen oikeutuksen surulle antaa vanhempien kohtaaminen kuolleen lapsen vanhempina, ei vanhempina, joille on tapahtunut ikävä sattumus. Yleensäkin menetyksen kaikenlainen vähättely – usein hyväkin tarkoittava - luo kokemuksen äänioikeudettomasta surusta. Äänioikeudeton suru oli näistä kolmesta teoriasta ainoa, joka oli tutkimuksen taustateorianä siihen lähdeettäessä, muut kaksi syntyivät tutkimusaineistosta nousseista havainnoista. Teoriasta nousut näkökulma siitä, että kuolleen syntyneet vanhemmat ovat kokeneet äänioikeudetonta surua, osoittautui perustelluksi käsitykseksi.

7 POHDINTA

7.1 KIRKKO LUONTEVANA OSANA SUREVIEN JOUKKOA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella kirkon tukea vanhempien kertomuksissa kohtukuolemasta sekä lapsen kuoleman aiheuttamasta suru- ja selviytymisprosessista. Keskeisimmäksi asiaksi kuolleena syntyneiden vanhempien tuessa nousi vanhemman kohtaaminen lapsensa menettäneenä vanhempana ja kuolleena syntyneen lapsen näkeminen todellisena ihmisenä, sellaisena kuin kaikki muutkin lapset. Teologisella kielellä voisi puhua Jumalan luomasta ihmisestä, joka kuoli ennen syntymäänsä (vrt. Ps 139:16). Kuolleena syntyneen lapsen elämä on ollut lyhyt, mutta se on silti täydellinen elämä, jossain mielessä jopa onnellisempi elämä kuin elävänä syntyneiden, jotka joutuvat kasvaessaan kokemaan elämän vaikeita kokemuksia lähtien äitiin liittyvästä eroahdistuksesta.

Suomalainen yhteiskunnallinen puhe keskittyy usein tehokkuuteen, kasvuun ja työntekemiseen. Näiden rinnalla olisi hyvä havaita ihmiselämän ainutlaatuisuus, sillä vain sen kautta tehokkuudella, kasvulla ja työntekemisellä on jotain todellista merkitystä. Ne ovat merkityksellisiä vain välineinä johonkin suurempaan, palvellessaan ainutlaatuisten ihmisten elämää yhteisönä. Siksi yhteiskunnalle tulisi olla merkityksellisiä myös ne ihmiset, jotka eivät edes potentiaalisesti voi olla yhteiskunnan tuottavia jäseniä. Suomalainen yhteiskunta ei katso tarpeelliseksi pitää yllä niiden muistoa, jotka eivät ole saaneet henkilötunnusta. Henkilötunnuksen saamiseksi vaaditaan puolestaan syntyminen elävänä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko olisi tässä vapaampi toimimaan. Sillä on myös pitkät perinteet pitää kirjaa vainajistaan, joihin ovat usein kuuluneet luontaisella tavalla myös kuolleena syntyneet lapset. Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla olisi kansankirkkona, johon vielä kuuluu tai on kuulunut suurin osa suomalaisista, mahdollisuus tarjota yhteiskunnalle yhteisö, joka on kiinnostunut muistamaan vainajia, joita muut eivät muista. Tähän kirkolla on myös hyvät välineet, kuten hautaustoimitukset, jumalanpalveluselämään kuuluvat muistamiset ja kellojen soittaminen. Näiden ei pitäisi olla mitään erityispalveluja, vaan luontevaa osallistumista ihmisten kärsimykseen muistaen. Teologisenä perusteluna voisivat olla vaikkapa Jeesuksen sanat siitä, että ”Totisesti: kaiken, minkä te olette tehneet yhdelle näistä vähäisimmistä veljistäni, sen te olette tehneet minulle.” (Matt. 25:40). Ei siis vain kastetuille ja riittävästi kirkollisveroa maksaneille kirkon jäsenille, vaan kenelle tahansa kärsivälle. Tässä kirkko voisi olla tiennäyttäjänä yhteiskunnalle, mutta myös oman identiteettinsä mukaisesti olla jotain muuta kuin palveluihin tuottava järjestö: yhteisö, joka tahtoo osallistua paikkakunnan ihmisten elämään aidosti välittäen ja auttamaan pyrkien. Kirkollista

jäsenrekisteriä voisi myös kehittää siihen suuntaan, että kuolleena syntyneet voisi kirjata sinne omalla nimellään vanhempien niin toivoessa riippumatta siitä, miten yhteiskunta asiassa toimii. Tämä antaisi vahvan viestin siitä, että kirkko osallistuu kuolleena syntyneiden vanhempien suruun ja ymmärtää kuolleena syntyneet lapset ominaan, jotka eivät käytännön syistä ole päässeet osalliseksi kasteesta ja sen kautta liittyneet kristilliseen seurakuntaan. Tämä korostaisi myös sitä, että kaste ei ole vain nimenantoriitti, vaan se liittyy johonkin suurempaan – yhteisöön, joka elää kuoleman voittavasta rakkaudesta.

Kirkon antaman sosiaalisen tuen merkitys on siinä, että se on (1) tärkeä osa muuta annettua emotionaalista tukea, esimerkiksi järjestetyn keskusteluavun ja sururyhmien kautta. Se on myös (2) tärkeä osa konkreettista tukea, joista parhaimpana esimerkkinä yhdelle perheelle järjestetty lämmin ruoka lapsen kuoleman jälkeen usean viikon ajan. Kirkon tuella on myös erityistä merkitystä, jota muu suomalainen yhteiskunta tarjoaa vain vähäisessä määrin. Nämä merkitykset liittyvät (3) kuolemaan ja sen rituaaliseen sekä yhteisölliseen kohtaamiseen. Hautajaistoimitus ja vainajan muistaminen jumalanpalveluselämässä ovat tilanteita, jossa kuollutta lasta voi surra yhdessä isomman yhteisön kanssa. Kirkon erityistä aluetta on sekin, että (4) sen sanoma tarjoaa myös välineitä merkityksen etsinnän prosessiin ja vaikeisiin miksi-kysymyksiin. Nämä välineet eivät ole kognitiivisia maailmanselityksiä, vaan luottamuksen rakentamista sanomaan kuoleman voittavasta rakkaudesta, joka antaa toivoa kuolemankin edessä ja kehottaa itkemään itkevien kanssa. Miltei kaikki haastateltavat uskoivat jollakin tavalla lapsensa olevan edelleen olemassa taivaassa tai jossain muussa vastaavassa paikassa. Maalliset auttajat voivat antaa tälle tilaa, mutta koska usko kuoleman jälkeiseen elämään on kysymys, jolle ei voi antaa tieteellistä ja tämän maailman diskursseista nousevaa selitystä, kristillinen sanoma tarjoaa jotakin sellaista toivoa, jota maallinen diskurssi ei voi uskottavasti antaa. Kaiken tämän tuen tulee kuitenkin tapahtua efektiivisen emotionaalisen tuen reunaehtojen puitteissa, surevan ehdoilla ja hänen vakaumustaan kunnoittaen. Mikäli näin ei tapahdu, on vaara, että kaikki muukin annettu tuki jää merkityksettömäksi tai vähämerkitykselliseksi.

Yhteiskunnassamme on paljon osaamista, jolla surevia voi tukea. Terveystenhuollon palvelut ja vertaistuki ovat niistä tärkeimpiä läheisten antaman sosiaalisen tuen jälkeen. Kirkon ja seurakuntien olisi tärkeää olla luontaisena osana tässä tukiverkostossa. Ei vain siten, että kirkko hoitaisi hautajaiset ja jumalanpalveluksissa muistamisen, vaan olisi luontevana osana emotionaalista ja konkreettista tukea paikkakuntakohtaisesti. Sielunhoito on tai ainakin sen tulisi olla yksi tärkeä ja luontainen osa surevien sosiaalista tukea. Siksi sielunhoito määriteltiin tässä tutkimuksessa sosiaalisen tuen määritelmän kautta.

7.2 SOSIAALISEN SURUTUEN PERUSTA

Sosiaalinen surutuki on luonnollisesti osa muuta sosiaalista toimintaa. Sen perustana ovat samanlaiset kommunikatiivisen toiminnan lainalaisuudet kuin missä tahansa muussakin toiminnassa. Kommunikatiivinen toiminta perustuu Habermasin ajatukseen, jossa toimintaorientaatio voi olla joko päämäärä- tai ymmärrysorientoitunutta. Toimintatilanne voi puolestaan olla joko sosiaalinen tai ei-sosiaalinen. Päämääräorientoitunut ei-sosiaalinen toiminta on välineellistä toimintaa ja päämääräorientoitunut sosiaalinen toiminta on strategista toimintaa. Erilaiset sosiaaliset systeemit toimivat strategiasta käsin, toteuttamaan sitä tehtävää, jota varten tämä kyseinen systeemi on luotu. Ymmärrysorientoitunut sosiaalinen toiminta on puolestaan kommunikatiivista toimintaa.⁵¹⁹ Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria perustuu tähän typologiaan. Teoriassa tehdään jaottelu systeemimaailmaan ja elämismaailmaan. Isot instituutiot – kuten suuret yritykset, kirkko ja sairaala – ovat kompleksisia systeemejä, joilla on oma elämismaailmasta poikkeava diskurssi. Kuten tässä tutkimuksessa on todettu, onnistunut kommunikaatio systeemi- ja elämismaailman välillä voi tapahtua vain hierarkiasta vapaalla kommunikaatiovyöhykkeellä. Tässä vyöhykkeessä tapahtuu ensisijaisesti myös saman sosiaalisen sisäryhmän syntyminen eli se on edellytyksenä sille, että joku voitaisiin kokea ”meikäläiseksi”, osaksi ”meitä”.

Kun toimitaan systeemimaailman ydinalueilla, joilla toiminta ei ole ensisijaisesti kommunikatiivista vaan strategista ja joilla toiminta tähtää johonkin selkeään päämäärään, kommunikatiivisen toiminnankaan ei tarvitse välttämättä tapahtua elämismaailman ehdoilla. Näin on esimerkiksi leikkauksessa tai jossain muussa lääketieteellisessä toimenpiteessä tai kirkollisessa toimituksessa, jossa noudatetaan kirkon omia käytäntöjä. Tällöin systeemi toteuttaa sitä strategista toimintaa, mitä varten se on syntynyt. Näissäkin tapauksissa kaiken tätä ydintoimintaa ympäröivän toiminnan pitäisi tapahtua hierarkiasta vapaalla kommunikaatiovyöhykkeellä, koska muuten toiminnasta voi olla emotionaalista haittaa. Emotionaalisesti kylmä pappi voi toimittaa hautaustoimituksen briljantisti siten kuin se on käsikirjaan kirjoitettu, mutta jos kohtaamiset ennen toimitusta tai sen jälkeen huokuvat välinpitämättömyyttä, hautaustoimitus ei tarjoa omaisille sitä mitä sen pitäisi tarjota – tilaa, jossa läheiset voivat jättää yhteisölliset jäähyväiset vainajalle turvaten Jumalaan. Kokemusta yhteisöstä, mikä on myös kokemus samasta sosiaalisesta sisäryhmästä, ei tällöin synny. Vaikka kirkolliset toimitukset ovat kirkon toiminnan ydinaluetta – eli systeemin päämäärään liittyviä toimintoja – ja niissä on paljon valmiita kirkollisesta diskurssista nousevaa sanoitusta, nekin voidaan toimittaa dialogisesti, mikä synnyttää ja ylläpitää yhteistä sosiaalista sisäryhmää. Tällöin toimitukset voivat antaa arvokkaan muiston yhteisestä surusta, sen sijaan, että ne jättäisivät vaivaavan muiston usein

⁵¹⁹ Huttunen 2010. Habermas 1984 (1981), 384.

monen muun vaivaavan muiston joukossa. Kuten olen aiemmin asian ilmaissut, paraskaan pappi ei voi ottaa surua pois, mutta hän voi vaikuttaa siihen, jättääkö kohtaaminen surevan sydämeen haavan vai siemenen.⁵²⁰

Jaettu sosiaalinen sisäryhmä on yksi emotionaalisen surutuen toteutumisen tärkeitä reunaehtoja. Tästä käytännön sovellus voisi olla esimerkiksi perhepappi- tai omapappi-järjestelmän kehittäminen ja tukeminen. Perheelle valmiiksi tutun papin tuki voi olla hyvinkin tärkeää paitsi kuoleman aiheuttamassa, myös muissa kriisitilanteissa.

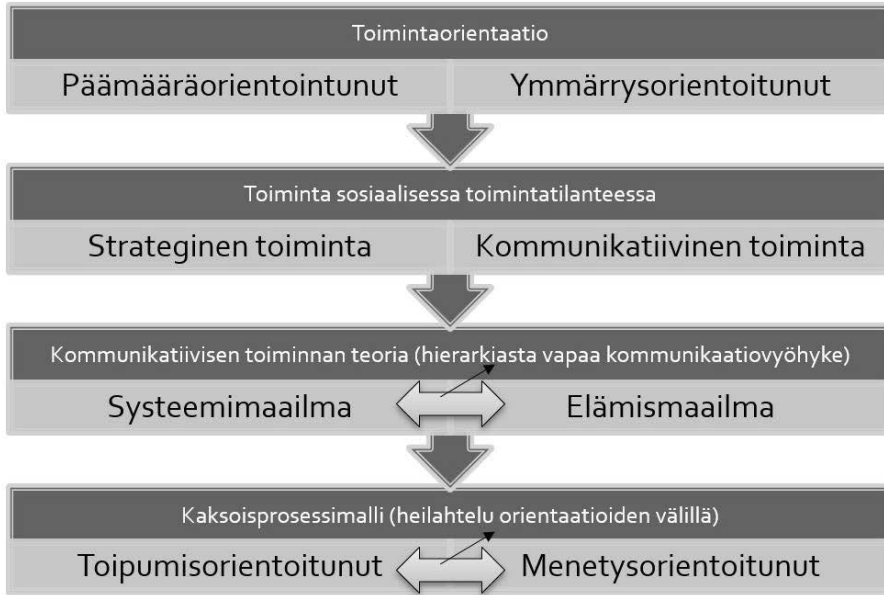
Kun Habermasin ajatusta peilataan suruteorioiden kanssa erityisesti surun kaksoisprosessimalli vaikuttaa kiinnostavalta.⁵²¹ Systemaarisissa maailmissa vaikuttaa päällimmäisenä päämääräorientoitunut sosiaalinen toiminta eli strateginen toiminta, kun elämämaailmassa on vaikea selviytyä ilman ymmärrysorientoitunutta eli kommunikatiivista toimintaa. Surun kaksoisprosessimallin mukaan ihminen heilahtelee toipumis- ja menetysorientaation välillä. Vaikuttaisi siltä, että toipumis- ja päämääräorientaatiot ovat jonkinlaisessa yhteydessä toisiinsa, samoin kuin menetys- ja ymmärrysorientaatiot. Näin ollen kaksoisprosessimallin kaksi orientaatiota nousevat ihmisen laajemmasta sosiologisesta todellisuudesta. Tätä havainnollistetaan kuvassa kahdeksan. Ihminen pyrkii toiminnallaan joko johonkin päämäärään tai sitten pyrkii jollakin tavalla – oli se sitten emotionaalinen tai kognitiivinen – ymmärtämään ympäristöään tai jos asian sanoittaa toisin, muuttamaan ympäristöään tai elämään harmonisessa vuorovaikutuksessa sen kanssa. Kielellisen ja kognitiivisen toiminnan ohella taiteen eri muodot ja huumori voidaan nähdä osana ymmärrysorientaatiota, kun todellisuudesta tehdään representaatioita. Samoin tunteet ovat osa ymmärrysorientaatiota ja suuri osa kommunikatiivisesta toiminnasta liittyy enemmän tai vähemmän tunteisiin. Tästä inhimillisestä perusorientaatiosta nousee myös merkityksen etsinnän prosessi, joka surussa ja selviytymisprosessissa on keskeinen.

Sarkastisesti on joskus huomautettu, että toipumis- ja ymmärrysorientoitunut suruprosessi ovat kuvauksia miehen ja naisen suruprosesseista. Vaikka tutkimuksen valossa asia ei ole näin yksiselitteinen, hyvin karkeana yleistyksenä siinä lienee jotain perää. Näin ymmärrettynä maskulininen suru nousisi päämääräorientaatiosta ja feminiininen suru ymmärrysorientaatiosta. Mielikuvitusta käyttäen voi hyvin ajatella, että ihmiskunnan varhaishistoriassa heimoyhteiskunnan metsästäjille ja sotureille, jotka useimmiten olivat miehiä, nimenomaan päämääräorientaatiosta on erityistä hyötyä. Mammutin kaataminen tai vihollisheimon kukistaminen vaatii suoraviivaista ja päämäärätietoista toimintaa. Vastaavasti hoivaan ja heimon päivittäisiin askareihin keskittyvillä henkilöillä – usein naisilla – oli hyötyä ymmärrysorientaatiosta. Yhteisten heimon askareiden hoitamisessa tehtävien

⁵²⁰ Itkonen 2012, 29.

⁵²¹ Myös Doka & Martinin (2010) tekemä jaottelu intuitiiviseen ja instrumentaaliseen suremistryyliin avaa samankaltaisia ajatuslinjoja kuin kaksoisprosessimalli.

jakaminen ja niistä sopiminen, lapsista huolehtiminen ja turvan antaminen vaatii puolestaan emotionaalista ja kognitiivista kommunikatiivista toimintaa. Tärkeää on huomata, että nämä orientaatiot ovat yhteisössä toisiaan täydentäviä selviytymiskeinoja ja niin tulisi olla surussakin. Kaksoisprosessimalli pyrkiikin mallintamaan molempien selviytymiskeinojen tärkeyttä esittämällä heilahtelun niiden välillä mallin olennaisena osana.

Kuva 8 Surun kaksoisprosessimallin yhteys Habermasin (1981a, 384) toimintatypologiaan. Sekä kaksoisprosessimalli että kommunikatiivisen toiminnan teoria tarvitsevat vapautta toistensa välissä.

Hautajaisten osalta kirkon rooli on vuosisatojen saatossa muuttunut päämääräorientaatiota painottavasta kohti ymmärrysorientaatiota. Kun katolisena aikana hautaustoimituksen ajateltiin vaikuttavan vainajan kohtaloon kuoleman tuolla puolen, luterilaisen hautaustoimituksen painopiste oli saattoväessä. Luterilaisen kirkon hautaustoimituksessa painoittui aluksi päämääräorientoitunut toiminta – saattoväen opettaminen ja evankeliumin julistaminen, mutta tälle vuosituhannelle tultaessa tilanne on muuttunut sielunhoitoa – ymmärrysorientaatiota - painottavaksi.⁵²² Vaikka vainajan kunniallinen saattaminen haudan lepoon on edelleen päämääräorientoitunutta toimintaa, jossa kirkko toimii tätä päämäärää toteuttavana systeeminä, toimituksen sisältö on ensisijaisesti ymmärrysorientoitunutta eli kuoleman mysteerin edessä viipymistä toisia surevia tukien ja yhteistä ymmärrystä suruun ja elämän menetyksien käsittämättömyyteen hakien.

⁵²² Kaavan kehityksestä erityisesti uolleenä syntyneiden lasten hautaamisen osalta kts. Itkonen (2012).

Nämä inhimillisen toiminnan perusorientaatiot näkyvät myös surututkimuksessa. Surusta toipumista painottavat suruteoriat nousevat luonnollisesti päämääräorientaatiosta. Tämä on helppo ymmärtää. Jos läheisen menetys ja siitä aiheutunut suru on aiheuttanut kärsimystä siinä määrin, että henkilön toimintakyky on olennaisesti ja pitkäaikaisesti vähentynyt, päämääränä on ollut auttaa surevaa ja siten tukea surusta toipumista tai selviytymistä. Kokemuksessa viipyilevän ymmärrysorientaation näkökulmasta tämä on väärä tapa tulkita surua ja tästä näkökulmasta surua katsova tutkimus on hakoteillä, koska se ikään kuin ohittaa inhimillisen kokemuksen. Luvussa kaksi kuvattu vastakkainasettelu surun kliinis-psykologisen ja kokemuksellisen ulottuvuuksien välillä näyttääkin nousevan kahdesta erilaisesta inhimillisestä toimintaorientaatiosta eikä niinkään kahdesta kilpailevasta paradigmasta. On myös melko luonnollista, että surututkimus on noussut nimenomaan päämääräorientoituneesta ajattelusta, koska tutkimuksen päämääränä Freudista alkaen on ollut surevan auttaminen ja erityisesti niiden surevien auttaminen, jotka itse kokevat apua tarvitsevansa. Luultavasti tästä syystä ymmärrysorientoitunut surututkimus on melko myöhäsyntyistä surututkimuksen historiassa. Tärkeää on muistaa, että näitä kahta toimintaorientaatiota ei voi laittaa tärkeysjärjestykseen. Olennaista on, ettei kumpikaan pääse kahlitsemaan toista, vaan molemmille on tilaa. Tätä surun kaksoisprosessimalli osuvasti kuvaa, vaikka sen taustalla ei tietoisesti ole käytetty Habermasin toimintatypologiaa.

Tämä näkökulma sosiaalisen surutuen perustaan avaa huimia mahdollisuuksia ymmärtää inhimillisen surun, kielen ja toiminnan välisiä suhteita. Sen pohjalta voidaan kehittää paitsi surutukea, myös organisaatioiden asiakaspalvelua, johtamista ja työhyvinvointia. Samat sosiaaliset lainalaisuudet pätevät siis niin kirkon surutuessa kuin minkä tahansa organisaation hyvässä asiakaspalvelussa tai työyhteisön johtamisessa. Hyvä asiakaspalvelu, hyvä johtaminen ja työhyvinvointi saavat vahvaa tukea, kun työntekijä ymmärtää tehtävänsä tarkoituksen sen sijaan, että täyttäisi tehtävänsä kuin kone. Sen sijaan, että asiakas olisi systeemin työntekijälle olisi väline systeemin päämäärän toteuttamiselle tai että hän olisi asiakkaan yläpuolelta ongelmaa ratkaiseva asiantuntija, hän on kanssaihminen, jonka kanssa yhdessä haetaan sitä päämäärää, jota varten systeemi on syntynyt ja hän on asiantuntijana osaamista omaava kanssaihminen. Mitä perustavanlaatuisempi on ongelma, johon henkilö tarvitsee jonkun organisaation edustajan apua, sitä tärkeämpää on se, että hän kohtaa tämän kanssaihmissen positiosta käsin.

Sosiaalisen surutuen perustan voi kiteyttää englannin kieliseen lauseeseen, jolla asiaa havainnollistin eräässä kansainvälisessä konferenssissa. Sen sanaleikki ei käänny suomeksi, mutta lause tarkoittaa sitä, että toisen ihmisen tukemisessa tärkeintä on olla ihminen ja inhimillinen.

The most important thing in support of human being is being human.

7.3 TERVE SURU ON VAPAASTI VIRTAAVA JOKI

Miten luoda kuvaus surusta, joka ottaa huomioon edellä mainitut molemmat orientaatiot ja sen, että suru ja selviytymisprosessi on normaali, yksilöllinen ja luonnollinen, mutta se voi myös komplisoitua ja hankaloitua? Oma kuvaukseni on seuraava. Suru voidaan nähdä virtana, jonka tulisi saada virrata vapaasti ilman esteitä (kuva 9).⁵²³ Metsäpuro, joka ei saa virrata rauhassa, soistuu ja vedestä tulee hiljalleen juomakelvotonta. Samalla tavalla suru, joka ei saa virrata vapaana, komplisoituu ja alkaa monin eri tavoin myrkyttää ihmisen kokemuksta merkityksellisestä elämästä. Virran voimakkuus vaihtelee, se voi olla suuren kosken huumaavaa ja kaiken peittävää pauhua, rumaa ja brutaalin murskaavaa voimaa täynnä, mutta myös pienen metsäpuron kaunista solinaa. Virta ei myöskään koko ajan ole samanlainen, kohiseva koski

Kuva 9 Surun täytyy saada virrata vapaasti. (Piiros Anette Ora).

voi muuttua ja haarautua myöhemmin metsäpuroksi, jossa virtaa samaa vettä. Virran voimakkuuteen vaikuttaa se, kuinka rakas, tärkeä ja merkityksellinen menetetty ihminen oli surijalle. Surun täytyisi saada virrata ihmisessä vapaasti sillä painolla, jolla se on virrataksaan. Surutyön ja surutuen merkitys on siinä, että siinä autetaan surevaa antamaan surulle riittävästi tilaa, tai edellistä

⁵²³ Itkonen 2017b.

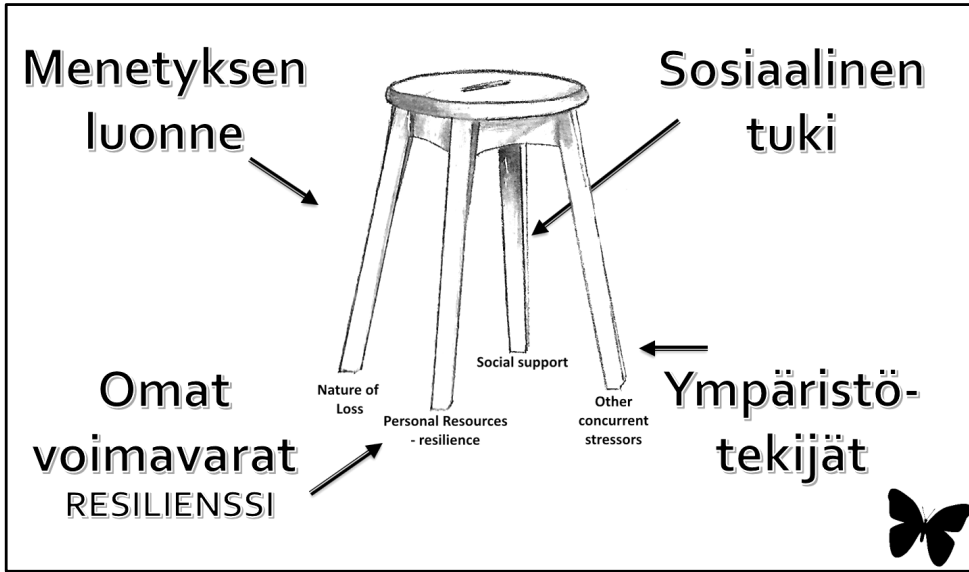
kielikuvaa käyttäen autetaan virtaa virtaamaan vapaasti ilman patoja tai muita esteitä. Kun Pulkkinen toteaa, että surussa pitäisi päästä selviämisen tilasta olemisen tilaan,⁵²⁴ ymmärrän itse tämän siten, että kun suru on ”olemisen tilassa” se virtaa vapaasti omalla painollaan. Se kulkee eteenpäin ja prosessoituu osuessaan luonnon virtaan tuomiin esteisiin. Sitä ei tarvitse kiirehtiä eikä siitä pidä yrittää päästä eroon – juuri se olisi virran patoamista.

Luvussa kaksi esiteltiin surun muuttujia ja sen voimakkuuteen ja selviytymiseen liittyviä tekijöitä ja niiden perusteella nähtiin neljä osa-aluetta, jotka määrittävät näitä tekijöitä. Ne ovat: menetyksen luonne, omat voimavarat, sosiaalinen tuki ja muut samanaikaiset stressitekijät. Nämä muuttujat ja niihin liittyvät tekijät voidaan nähdä patoina tai esteinä, jotka voivat muodostua surun kulkemisen esteeksi tai hidasteeksi. Tällöin suru ei pääse virtaamaan vapaasti, ja pahimmillaan se soistuu ja muuttuu juomakelvottomaksi. Psykologisella kielellä sanottuna sillä on vaarana komplisoitua tai pitkittyä. Siksi nämä tekijät voivat toimia surutuessa yhtäältä tunnistettaessa henkilöitä, joiden suru on vaarassa komplisoitua ja toisaalta tunnistettaessa niitä tekijöitä, jotka voivat lisätä komplisoitumisen vaaraa. Terveystieteiden ja lääketieteen ammattilaisten, vertaistuen, läheisten ja uskonnollisten yhteisöjen antama sosiaalinen tuki parhaimmillaan poistaa näitä esteitä. Tällöin suru voi virrata omalla painollaan yksilöllisesti muuttaen aikaa myöten menetyksen arvokkaaksi osaksi surevan elämänhistoriaa. On kuitenkin hyvä huomata, että kun puhutaan lapsen kuolemasta, tätä aikaa lasketaan vuosissa, eikä kuollut lapsi unohdu vanhemmilta koskaan.

7.4 JAKSAMISEN JAKKARA

Edellä mainittujen surun esteiden tai hidasteiden havaitsemiseksi olen luonut työvälineen, jolla niitä voidaan havaita. Ihmisten kokema suru on hyvin yksilöllistä ja siten monimuotoista. Sillä on paitsi emotionaalinen, myös kehollinen ja sosiaalinen ulottuvuutensa. Yhtenä surutuen ongelmana on, että läheisen kuoleman alkuvaiheen reaktioista, joita terveydenhuollon ja seurakunnan ammattilaiset kohtaavat, voi erittäin heikosti päätellä, kuka on erityisen avun tarpeessa. Jos joku itkee vuolaasti ja katkerasti hautajaisissa, hän voi olla henkilö, jonka suru on vaarassa komplisoitua, mutta yhtä hyvin hän voi selvittää surussaan ilman suurempia ongelmia. Jos joku puolestaan vakavankaan menetyksen suhteen ei reagoi näkyvästi lainkaan tai vaikuttaa vahvalta, se voi yhtäältä olla merkki resilienssistä ja hyvästä selviytymiskykyisyydestä, mutta toisaalta kyse voi olla traumaattisesta surusta tai siitä, ettei henkilö kykene kohtaamaan menetystä ja tämä voi tuoda ongelmia myöhemmin erityisesti uusien menetysten ja surujen tullessa kohdalle.

⁵²⁴ Pulkkinen 2016, 342-343.

Kuva 10 Jaksamisen jakkara (piirros Anette Ora).

Jaksamisen jakkara (kuva 10) pyrkii tarjoamaan käyttökelpoisen työkalun, jonka avulla surevan kohtaava ammattilainen saa vihjeitä siitä, milloin suru on erityisessä vaarassa komplisoitua. Jaksamisen jakkaran perusidea pohjautuu rippikouluopetuksessa käytettyyn vertauskuvaan uskonelämän hoitamisesta ja sen neljästä pöydänjalasta.⁵²⁵ Tässä samaa ideaa on käytetty kuvaamaan surua ja sen ulottuvuuksia neljän tuolin jalan avulla. Neljän jalan mallissa eli "jaksamisen jakkara" jokainen jalka kuvaa yhtä surun komplisoitumisen kannalta olennaisen tekijän kokonaisuutta: menetyksen luonnetta, surevan voimavaroja, sosiaalista tukea ja ympäristötekijöitä. Ajatus on se, että jos yksi näistä tekijöistä aiheuttaa komplisoitumisriskiä eli jalka murtuu ja katkeaa, jakkara voi hyvinkin pysyä vielä pystyssä eli ihminen jaksaa surussaan eteenpäin ilman sen komplisoitumista. Jos kaksi jalkaa murtuu, on kaatumis- eli komplisoitumisvaara suuri, mutta ihminen voi vielä sinnitellä pitkäänkin eteenpäin jaksamisen veitsenterällä. Jos kolme jalkaa murtuu, jakkara kaatuu miltei varmasti. Jos kaikki neljä jalkaa ovat murtuneet, jakkara on jo kaatunut ja apua tarvitaan välittömästi.

Kuolleena syntyneen lapsen kohdalla menetyksen luonne -jalka on suuressa vaarassa murtua. Kyseessä on oman lapsen menetys, kuten tässä tutkimuksessa on käynyt selkeästi ilmi. Mitä enemmän odotettu lapsi on kyseessä ja mitä enemmän vanhemmat ovat raskauden aikana lapseen kiintyneet, sitä suuremmassa vaarassa tämä jalka on murtua. Murtumisvaaraa

⁵²⁵ Tämän tietävästi jo pitkään rippikouluopetuksessa mukana olleen vertauksen esittelee esim. Auvinen 2001, (II) 12.

lisää, jos lapsen syntymään liittyen äiti on ollut kuoleman vaarassa tai menetykseen liittyy muita stressitekijöitä, kuten useimpien haastateltavien kohdalla menetyksen yllättävyys. Menetyksen luonne -jalka on sellainen, että siihen ei pysty vaikuttamaan enää sen tapahduttua. Lapsi on kuollut sillä tavalla kuin on, eikä asialle enää voi mitään. Pitkäaikaisen tuen arvioimisen kannalta on kuitenkin tärkeää arvioida menetykseen liittyvät olosuhteet.

Omat voimavarat -jalan murtumisvaaraa tämän tutkimuksen aineistossa lisäsivät erityisesti aiemmat menetykset. Tätä jalkaa vahvasti uskonnollinen vakaumus siitä, että lapsi on olemassa enkelivauvana Jumalan luona ja kokemus siitä, että elämässä voi käydä myös hyvin, mikä ilmeni usein erityisesti uuden lapsen syntymässä. Tulevaisuutta ei menetyshetkellä voi tietää, mutta menetyshistoriaa tarkasteltaessa on syytä katsoa sitäkin, onko omassa elämän tarinassa kokemuksia siitä, että vaikeuksien jälkeen voi käydä myös hyvin. Mielenterveydelliset ongelmat ja ongelmat fyysisessä terveydessä lisäsivät tämän jalan murtumisriskiä. Henkilökohtaiset muuttujat ovat myös tämän jalan vahvuuden arvioinnissa olennaisen tärkeitä. Surevan voimavarojen arviointi voi mennä hakoteille, jos keskitytään vain kohtaamishetken vointiin tai menetyksen luonteeseen.

Sosiaalinen tuki on oikeastaan ainoa jalka, johon ammattiauttaja tai läheinen voi vaikuttaa menetyksen jälkeen. Syytä on kiinnittää huomiota siihen, onko sureva vertaistuen piirissä, ovatko vanhemmat päässeet jättämään lapselleen kunnolliset jäähyväiset ja onko sosiaalinen verkosto sellainen, että siinä on mahdollista saada sosiaalista tukea sen eri muodoissaan. Onko sosiaalista tukea lainkaan ja onko se tyydyttävää? Sosiaalisen tuen kautta voi myös lisätä surevan voimavaroja. Lyhyellä aikavälillä tämä tarkoittaa ensisijaisesti konkreettista, emotionaalista ja tiedollista tukea käytännön asioissa. Se tarkoittaa surureaktioiden normalisointia ja väsymätöntä kuuntelua. Pitkällä aikavälillä se voi tarkoittaa myös merkityksen etsinnässä tukemista.

Monia erilaisia ympäristötekijöitä tuli tässä tutkimuksessa esille, mutta niitä en sen kummemmin käy läpi, koska ne ovat tämän tutkimuksen haastateltavia yhdistävien tekijöiden kannalta satunnaisia. Olennaista on, että kun arvioidaan henkilön tarvitsemaa tukea, on syytä keskittyä menetyksestä laajempaan kokonaisuuteen. Miten hänellä ja hänen perheellään menee kokonaisuutena? Vaikka henkilö voimavaroiltaan pystyisikin jaksamaan menetyksensä aiheuttaman surun kanssa melko hyvin, mutta jos muut elämän osa-alueet ovat suuremmassa tai pienemmässä kriisissä, vaikeuksia on todennäköisesti tiedossa.

Jaksamisen jakkara toimii työkaluna paitsi kuoleman myös muiden elämän kriisien kohdalla kaikkien menetysten jälkeen jaksamisen arvioinnissa. Sitä voidaan soveltaa arviointityökaluksi vaikkapa työntekijän jaksamiseen tai jopa yhteisön jaksamisen arvioimiseen. Millainen on yhteisön kokema kriisi? Millaiset omat voimavarat yhteisöllä ja sen jäsenillä on? Millaista tukea on yhteisöllä mahdollista saada? Entä mitä muita energioita vaativia tapahtumia yhteisö käsittelee samanaikaisesti?

Surutuen välineenä jaksamisen jakkaraa ei tule kuitenkaan käyttää tuen esteenä siten, että joku tukea kaipaava jäisi sen ulkopuolelle. Jos tällainen tilanne vaikuttaisi tulevan vastaan, joku tuen osa-alueista on arvioitu luultavasti väärin – todennäköisimmin henkilöllä ei ole riittävää sosiaalista tukea tai hänellä on elämässä samanaikaisia muita stressitekijöitä, joiden merkitystä ei ole aiemmin ymmärretty.

7.5 TUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTIA JA UUSIA HAASTEITA

Tutkimusprosessi oli väitöskirjaprosessiksi pitkä. Kun mukaan lasketaan maisteritutkinnon pääaineen vaihtamiseen liittyneet opinnot, se kesti yhdeksän vuotta. Jälkikäteen katsottuna tutkimuksen alkuvaiheen olisi voinut suorittaa napakammin sekä ajallisesti että metodologisesti. Osittain tähän vaikutti oma kokemattomuus narratiivitutkijana ja empiirisen tutkimuksen tekijänä. Lisäksi tutkimuksen alkuvaiheen aikana maantieteellinen etäisyys yliopistosta ja tutkimusta valvovan professorin vaihtuminen kahteenkin kertaan hankaloitti ohjauksen vastaanottamista ja sen johdonmukaisuutta. Ohjausta oli silti tarjolla riittävästi ja jälkikäteen katsottuna siihen olisi pitänyt tarttua määrätietoisemmin ja käytännön hankaluuksista välittämättä.

Tutkimusta varten sain useamman apurahan, joista kaikista olen erittäin kiitollinen. Apurahojen avulla kykenin kuitenkin olemaan virkavapaalla vain muutamia kuukausia kerrallaan, minkä koin vaikeaksi tavaksi työskennellä. Juuri kun työssä varsinaisesti pääsi vauhtiin, apurahakausi oli jo lopussa. Lisäksi työtä hidastivat niin työelämän kuin henkilökohtaisen elämän stressin aiheuttajat. Erityisen vaikea jakso oli runsaan haastatteluaineiston litterointi, joka oli ainoa kohta tutkimuksessa, jossa omakohtaisesta kokemuksesta oli tutkimusta tehdessä haittaa. Vanhempien tarinat äänitteeltä kuunneltuna paljaana kaikessa kauheudessaan oli usein paitsi henkisesti raskasta, ne aiheuttivat myös fyysisiä oireita tuoden omat menetykset pintaan. Myös kielteiset vastaukset joihinkin apurahahakuihin aiheuttivat regressiivisiä suuttumisreaktioita. Oli vaikea ymmärtää, miten kenellekään apurahan myöntäjälle esimerkiksi oravien elinolosuhteiden tarkastelun tukeminen voi olla tärkeämpää kuin lapsikuolemaperheiden tuen parantamiseen tähtäävän tutkimuksen tukeminen. Tunnereaktion laannuttua luonnollisesti ymmärsin, että tukipäätöksiä tehtäessä tutkimuksen aihe ja sen sovellettavuus ovat vain osa arviointikriteereistä. Omakohtainen kokemus aiheesta oli siis yhtäältä tutkimuksen kuormittavuutta lisäävä tekijä. Toisaalta omakohtainen kokemus lisäsi motivaatiota voittoa eteen tulleet vaikeudet ja saattaa tutkimus loppuun. Kuten odotettavissa oli, se myös lisäsi ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä ja antoi tukea haastattelutilanteisiin.

Jos nyt aloittaisin tutkimusta uudelleen, panostaisin tutkimuksen analyysivaiheessa enemmän tavoitteellisiin intensiivijaksoihin. Myös tutkimuksen tarkempi fokusointi alkuvaiheessa olisi luultavasti terävöittänyt

tutkimuksen akateemista profilia. Esimerkiksi yhtäältä keskittyminen haastatteluissa tiukemmin kirkon antamaan tukeen olisi säästännyt aikaa merkittävästi ja toisaalta tutkimuksen rajaaminen kohtukuolemaan olisi ollut metodologisena valintana selkeämpi ratkaisu. Kuten aiemmin on jo todettu, eettisistä syistä tässä tutkimuksessa toteutetut ratkaisut molempien valintojen kohdalla olivat kuitenkin perusteltuja. Tehdyillä ratkaisuilla tutkimuksesta tuli ehkä rosoisempi ja kulmikkaampi, mutta sellaisenaan myös elämänmakuisempi vaikkakin akateemisen kliinisyuden kustannuksella. Pitkät narratiiviset haastattelut, jossa haastateltavalla on tilaa kertoa kokemuksestaan laajasti, osoittautuivat kuitenkin rikkaaksi tavaksi toteuttaa tutkimusta. Niiden avulla on mahdollista päästä syvään kosketukseen inhimillisen kokemuksen kanssa. Näin tässä tutkimuksessa lopulta toteutettiin yhtä sen keskeistä tulosta - surevan sielunhoidon reunaehto, hierarkiasta vapaata vuorovaikutusta. Lopputuloksen rosoisuuden määräsi haastatteluun eri syistä mukaan tulleiden elämismaailman narratiivit eikä akateemisesta systeemimaailmasta käsin asiaa määrittävä tyyliikkaus. Tästä näkökulmasta katsottuna valitut metodit olivat tarkoituksenmukaisia ja tutkimuksen kesto oli osoitus paitsi surun monimuotoisuudesta tutkittavana ilmiönä, myös syvyydestä, johon tutkimuksessa päästiin.

Tutkimus tuotti merkittäviä tuloksia, joita voi soveltaa käytännössä monella eri alalla ja jotka tarjoavat useita jatkotutkimushaasteita. Terveen surun näkeminen virtana yhdistää aiemmat suruteoriat yhdeksi helposti ymmärrettäväksi kuvaksi. Toinen merkittävä uusi tieteellinen edistysaskel on aiemman surututkimuksen suurten linjojen – jotka on muotoiltu yhtäältä kaksoisprosessimallin avulla menetys- ja toipumisorientoituneeksi ja toisaalta intuitiiviseksi ja instrumentaaliseksi – johtaminen ihmisen yleisistä toimintaorientaatioista: strategisesta ja kommunikatiivisesta. Tämä on merkittävä ja kansainvälisestikin uusi kokonaisvaltainen näkökulma surutuen ja -teorioiden jäsentämiseen. Tästä näkökulmasta on havaittavissa ja ymmärrettävissä monet ongelmat, joita suurilla instituutioilla tai järjestelmillä on edessään kohdatessaan yksittäisen ihmisen suuren surun. Järjestelmän pyrkiessä strategian toteuttamiseen dialoginen kommunikatiivinen toiminta jää sivurooliin. Tämän näkökulman valossa voidaan myös kehittää erityisesti suurten instituutioiden käytännön toimintaa surevien kohtaamisen tai muuten asiakaspalvelun sekä johtamisen ja työnhyvinvoinnin parantamiseksi.

Jaksamisen jakkara -työkalu on uusi innovaatio aiempaan surututkimukseen, joka on suoraan sovellettavissa eri alojen käytäntöihin erityisessä tuen tarpeessa olevien surevien tunnistamiseen ja siten pitkäaikaisen surutuen mallien luomiseen. Jaksamisen jakkaraa voidaan hyödyntää myös tutkimuksessa. Se soveltuu analyysityökaluksi surututkimukseen, jolloin sen avulla voidaan tarkastella suruun liittyvää aineistoa eri näkökulmista. Jaksamisen jakkaraa olisi hyvä tutkia myös empiirisesti eksplisiittisellä tavalla: kuinka tarkasti sen avulla voidaan arvioida surevan tulevaa tuen tarvetta? Siitä olisi mahdollista luoda myös

tarkempi työkalu tai surumittari tarkkoine kysymyksineen, mutta näin tehtäessä olisi syytä muistaa sen keskeinen idea – huomion siirtäminen kysymyslistoista kohdattavaan ihmiseen, jolloin jaksamisen jakkara toimii kohtaamistilanteessa helposti muistettavana työkaluna.

7.6 LOPUKSI

Matka kuolleena syntyneen, synnytyksessä kuolleen tai pian syntymän jälkeen kuolleen lapsen vanhempien suruun on ollut yhtäältä kivulias, mutta toisaalta rohkaiseva. Lukuisat ammattilaiset, läheiset ja vertaiset ovat kulkeneet surevan vierellä ja jakaneet suurta surua. Tämä luo toivoa, jonka olemassaolo on välttämätöntä minkä tahansa vastoinkäymisen keskellä eteenpäin kulkemiseksi.

Toivo on myös kristillisen sielunhoidon perusta. Se nousee yhteisestä kristillisestä uskosta ja näkyy keskinäisenä rakkautena. Tämä rakkaus on sellaista, joka rohkaisee toimimaan hyvän puolesta toivottamassakin tilanteessa ja siten luo ja ylläpitää toivoa. Suru puolestaan syntyy rakkaudesta, ihminen suree vain hänelle rakkaita asioita. Rakkaus antaa myös elämään merkityksellisyyttä. Ihmisen elämä on elämistä rajallisessa maailmassa ja kun nämä kaksi näkökulmaa yhdistää, ihminen joutuu väistämättä kohtaamaan surua. Tämä suru on sitä suurempi, mitä rakkaampi menetetty ihminen on. Kun lopullinen menetys – useimmiten kuolema – vie meiltä rakkaan ihmisen, on usein rakennettava elämän merkitysjärjestelmä uusiksi. Millainen on maailma, jossa tämä ihminen ei enää ole kanssani? Tämä on yksi tärkeä osa selviytymis- ja suruprosessia. Elämän rajallisuuden iskiessä täydellä voimallaan, ihmisessä herää pelkoa ja epätoivoa. Uskaltaako enää ketään rakastaa, kun rakkaan kuolema sattuu niin paljon? Tässä prosessissa sanoma kuoleman voittavasta rakkaudesta voi olla suureksi avuksi. Se on sanoma, joka viittaa tämän elämän ulkopuolelle – iankaikkisuuteen. Mutta se on myös sanomaa jakamisesta. Me, jotka olemme menetyksen jälkeen jäljellä, voimme jatkaa toisiimme tukeutuen ja menetyksen aiheuttamaa kipua jakaen. Vaikka kuolema voi viedä luotamme rakkaan ihmisen, sille, että emme lakkaa välittämästä ja rakastamasta, ei kuolema voi mitään.

Loppujen lopuksi, Raamatun evankeliumitkin ovat tarina lapsen – Jumalan Pojan - kuolemasta ja siitä, miten kuolemaa väkevämpi rakkaus ja yhteys toisiin sureviin vei traumaattisen menetyksen jälkeen läheisiä eteenpäin tavalla, joka muutti maailmaa.

8 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

8.1 LÄHTEET

24 narratiivis-episodista haastattelua vuosina 2011-2012.

Taulukko 7 Haastaluun osallistuneet naiset

Haastateltavat naiset	Ikä menetyshetkellä	Aika menetyksestä	Haastattelun kesto
N1	37	6 vuotta	2 h 38 min
N2	29	5 vuotta	1h 20 min
N3	25	4 ½ vuotta	1 h 18 min
N4	29	7 vuotta	1 h 9 min
N5	30	1 vuosi	1 h 51 min
N6	31	4 ½ vuotta	56 min
N7	28	6 vuotta	1 h 25 min
N8	34	6 vuotta	1 h 19 min
N9	40	7 vuotta	1 h 18 min
N10	28	4 vuotta	52 min
N11	31	1 vuosi	58 min
N12	26	2 vuotta	48 min
N13	32	2 vuotta	1 h 17 min
N14	33	1 ½ vuotta	49 min
Keskimäärin	30,93	3,73 vuotta	1 h 17 min

Taulukko 8 Haastatteluihin osallistuneet miehet.

Haastateltavat miehet	Ikä menetyshetkellä	Aika menetyksestä	Haastattelun kesto
M1	25	15 vuotta	1 h 27 min
M2	29	5 vuotta	41 min
M3	30	3 vuotta	1 h 30 min
M4	32	3 vuotta	58 min
M5	33	6 vuotta	1 h 19 min
M6	33	1 vuosi	1 h 32 min
M7	35	1 vuosi	40 min
M8	35	7 vuotta	45 min
M9	43	2 vuotta	1 h 26 min
M10	23	2 vuotta	1 h 8 min
Keskimäärin	31,8	4,09 vuotta	1 h 7 min

8.2 KIRJALLISUUS

Aavaluoma S

2016 Kunnes kuolema meidät eriyttää. Muistisairaana puolison suruprosessi ja toipuminen puolison kuoleman jälkeen. Omakustanne. Tallinna.

Aho AL

2010 Isän suru lapsen kuoleman jälkeen. Tuki-interventio ja sen arviointi. Acta Universitatis Tamperensis 1551.

Aho AL, Kuusmin T & Kaunonen M

2013 Vertaistuen vaikutukset lapsen kuoleman kokeneiden vanhempien surureaktioihin. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 50: 21-37.

Aho AL & Savolainen S

2012 Vanhempien selviytymistä edistävät ja estävät tekijät lapsen kuoleman jälkeen. Kirjallisuuskatsaus. Thanatos. Vol 1. 2: 1-28.

Aho AL, Tarkka M-T, Åstedt-Kurki P & Kaunonen M

2009 Fathers' Experience of Social Support after the Death of a Child. American Journal of Mens Health. 2:93-103.

- Akiyama H, Holtzman J & Britz W
1986 Pet ownership and health status during bereavement. *Omega* 17:187-193.
- Armstrong D
2001 Exploring Fathers' Experiences of Pregnancy After a Prior Loss. *MCN. The American Journal of Maternal/Child Nursin.* 26(3): 147-153.
- Auvinen, V
2001 Joh. 3:16. Opettajain kansio. Sley-kirjat Oy. Helsinki.
- Aura, EO
2015 Tyttö tanssii. Sanasato Oy. Tampere.
- Bakker JK & Paris J
2013 Bereavement and Religion Online: Stillbirth, Neonatal Loss and Parental Religiosity. *Journal for the Scientific Study of Religion.* 52(4):657-674.
- Barr P
2004 Guilt- and shame-proneness and the grief of perinatal bereavement. *Psychology and Psychotherapy; Theory, Research and Practice.* 77: 493-510.
- Baum M
2010 For words at a loss. *A Journal of Mere Christianity.* Vol. 23(1):18-22.
- Bennet SM, Litz BT, Lee BS & Maugen S
2005 Professional Psychology: Research and Practice. 36(2): 180-187.
- Bellali T & Papadatou D
2006 Parental Grief Following the Brain Death of a Child: Does consent or refusal to organ donation affect their Grief? *Death Studies* 30: 883-917.
- Berceli, D
2013 TRE- stressinpurkuliikkeet. stressin ja traumojen helpottamiseen. Kolmas painos. Bookwell Oy. Porvoo.
- Boelen PA
2010 A Sense of 'Unrealness' about the Death of a Loved-One: An Exploratory Study of its Role in Emotional Complications among Bereaved Individuals. *Applied Cognitive Psychology.* 24:238-251.
- Boerner K, Wortman C B & Bonanno GA
2005 Resilient or at Risk? A 4-Year Study of Older Adults Who Initially Showed High or Low Distress Following Conjugal Loss. *Journal of Gerontology: PSYCHOLOGICAL SCIENCES.* 60B (2):67-73.

Bonanno GA

2004 Loss, Trauma, and Human Resilience. Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events? *American Psychologist*. 59(1):20-28.

Bonanno GA & Boerner K

2007 Stages of grief. *JAMA*. 297 (24):2693.

Bonanno G & Kaltman S

2001 The Varieties of Grief Experience. *Clinical Psychology Review*. Vol 21. No 5. 705-734.

Bonanno G, Papa A & O' Neill K

2002 Loss and human resilience. *Applied & Preventive Psychology* 10:193-206.

Bonanno GA, Wortman C B & Nesse R M

2004 Prospective Patterns of Resilience and Maladjustment During Widowhood. *Psychology and Aging*. 19(2): 260-271.

Bowlby J

1980 Attachment and Loss. Loss, Sadness, and Depression. Hogarth Press. London.

Bowlby J & Parkes CM

1970 Separation and loss within the family. *Teoksessa The Child in His Family*. Wiley. New York.

Brewin C R, Andrews B, Rose S, & Kirk, M

1999 Acute Stress Disorder and Posttraumatic Stress Disorder in victims of violent crime. *American Journal of Psychiatry*. 156:360-366

Buber M

1995 Minä ja Sinä. Suom. Jukka Pietilä. 3. Painos. Alkuteos *Ich und Du* (1923). WSOY. Helsinki.

Cacciatore J, Schnebly S & Froen F

2009 The effects of social support on maternal anxiety and depression after stillbirth. *Health and Social Care in the Community* 17 (2), 167-176.

Calhoun LG, Tedeschi RG, Cann A & Hanks EA

2010 Positive outcomes following Bereavement: Paths to posttraumatic Growth. *Psychologica Belgica*. 50 (1&2). 125-143.

Capitulo KL

2004 Perinatal grief online. *MCN, American Journal of Maternal Child Nursing*. 29(5):305-11.

- Cambell-Jackson L, Bezance J & Horsh A
2014 A renewed sense of purpose: Mothers' and fathers' experience of having a child following a recent stillbirth. *BMC Pregnancy and Childbirth*. 14:423.
- Carr D & Jeffreys JS
2011 Spousal bereavement in later life. *Teoksessa Grief and Bereavement in Contemporary Society: Bridging Research and Practice*. Routledge. New York.
- Chan FM & Arthur DG
2009 Nurses' attitudes towards perinatal bereavement care. *Journal of Advanced Nursing*. 65(12): 2432-2541.
- Chida Y, Steptoe A & Powel LH
2009 Religiosity/Spirituality and Mortality. A Systematic Quantitative Reiview. *Psychother Psychosom*. 78. 81-90.
- Cote-Arsenault D, Bidlack D & Humm A
2001 Women's emotions and concerns during pregnancy following perinatal loss. *The American Journal of Maternal/Child Nursing*. 26(3):128-34, 160-1.
- Clinebell HJ Jr
1980 Käytännön sielunhoito. Uusia mahdollisuuksia evankeliumin toteutumiseksi vaikeuksissa olevien ihmisten elämässä. *Alkuperäisteos: Basic Types of Pastoral Counseling. New Resources for Ministering to the Troubled*. 1966. Gaudeamus: Mänttä. Kolmas painos.
- Cullberg J
1991 Tasapainon järkkyessä – psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma. *Alkuperäisteos: "Kris och utvecklin"*, suom. Mirja Rutanen. Helsinki: Otava.
- Dent AL & Stewart A
2004 *Sudden Death in Childhood. Support for the Bereaved Family*. Butterworth-Heinemann. Iso-Britannia.
- DiMarco M A, Menke E M, McNamara T
2001 Evaluating a support group for perinatal loss. *American Journal of Maternal Child Nursing*, 26, 135-140.
- Doka K
2002 *Disenfranchised Grief. New Directions, Challenges, and Strategies for Practice*. Research Press. Illinois. USA.
- Doka KJ & Martin TL
2010 *Grieving Beyond Gender: Understanding the Ways Men and Women Mourn* (revised edition). New York: Routledge.

Drescher K & Foy DW

2010 When Horror and Loss Intersect: Traumatic Experiences and Traumatic Bereavement. *Pastoral Psychology*. 59:147-158.

Dyregrov A

1990 Parental reactions to the loss of an infant child: A review. *Scandinavian Journal of Psychology*, 31, 266-280.

Dyregrov K

2004 Strategies of professional assistance after traumatic deaths: Empowerment or disempowerment? *Scandinavian Journal of Psychology* 45, 181-189.

Dyregrov K & Dyregrov A

2008 *Effective Grief and Bereavement Support. The Role of Family, Friends, Colleagues, Schools and Support Professionals.* Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia.

Elkit A & Gudmundsdottir DB

2006 Assessment of guidelines for good psychosocial practice for parents who have lost an infant through perinatal or postnatal death. *Nordic Psychology* 58(4): 315-330.

Elstad G

2009 *Sielunhoito. Alkuteos Gunnleggende sjelesorg.* Suomensos Raimo Mäkelä. Perussanoma. Kauniainen.

Eskola J & Suoranta J

2001 *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* 5. painos. Vastapaino. Tampere.

Erjanti H

1999 *From Emotional Turmoil to Tranquility. Grief as a Process of Giving. A Study on Spousal Bereavement.* Acta Universitatis Tamperensis 715. Tampere University Press.

Erlandsson K, Warland, J, Cacciatore J & Rådestad I

2013 Seeing and holding a stillborn baby: mothers' feelings in relation to how their babies were presented to them after birth--findings from an online questionnaire. *Midwifery* 29 (3):246-250.

Erämaja T

2006 *Viimeinen matka. Toimintatutkimus kirkollisen hautauskentän professostruktuurista.* Diss. Helsinki.

Festinger L

1957 *A Theory of Cognitive Dissonance.* Stanford University Press. Kalifornia.

- Flick U
2006 An introduction to Qualitative Research. 3rd edition. Sage Publications Ltd. London.
- Freud S
2005 Murhe ja melankolia. Teoksessa Murhe ja melankolia sekä muita kirjoituksia.158-174. Alkuteos Trauer und Melancholie. 1917. Vastapaino. Tampere.
- Frey WH & Langseth M
1985 Crying: the mystery of tears. Winston Press. Minneapolis.
- Friese S
2012 Qualitative Data Analysis with ATLAS.ti. SAGE Publications Inc. London.
- Gadamer HG
2004 Hermeneutiikka: Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Vastapaino Tampere.
- van Gennep A
1909 Les rites de passage (in French). Paris: Émile Nourry. Law Summary – Review by Frederick Starr, The American Journal of Sociology, V. 15, No. 5, pp 707-709 (March 1910).
- Geels A & Wikström O
2009 Uskonnollinen ihminen. Johdatus uskontopsykologiaan. Kirjapaja. Helsinki.
- Gold KJ
2007 Navigating care after a baby dies: a systematic review of parent experiences with health providers. Journal of Perinatology. 27:230-237.
- Gold K, Dalton VK, Schwenk TL
2007 Hospital Care for Parents After Perinatal Death. Obstetrics & Gynecology 109(5):1156-1165
- Gothóni R
1987 Pitkäaikaissairaana vanhuksen maailma ja uskonnollisuus. STKS 149. Diss. Helsinki.
- Glaser A, Bucher HU, Moergeli H, Fauchere J-C & Buechi S
2007 Loss of a preterm infant: psychological aspects in parents. Swiss med Weekly. 137:392-401.
- Grevbo, TJS
2006 Sjelesorgens vei. En veiviser i det sjelesörgeriske landskap – historisk og aktuelt. Oslo: Luther.

Gröman U

1977 A Good God? A Logical and Semantical Analysis of the Problem of Evil. *Studia Philosophiae Religionis*. 5. Verbum. Lund.

Haaparanta L & Niiniluoto I

1986 Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja. No 3. Hakapaino. Helsinki

Haas F

2003 Bereavement care: seeing the body. *Nursing Standard*. 17(28):33-37.

Haastettu kirkko

2012 Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008-2011. KTJ 115. Bookwell Oy. Porvoo.

Habermas J

1984 *Theory of Communicative Action, Volume One: Reason and the Rationalization of Society*. Alkuteos 1981 *Theorie des kommunikativen Handelns, Band 1: Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung*. Translated by Thomas A. McCarthy. Beacon Press. Boston, Massachusetts.

1987 *Theory of Communicative Action, Volume Two: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Alkuteos 1981 *Theorie des kommunikativen Handelns, Band 2: Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft*. Translated by Thomas A. McCarthy. Beacon Press books. Boston, Massachusetts.

Hagman G

2000 *Beyond Decathexis: Toward a New Psychoanalytic Understanding and Treatment of Mourning*. Teoksessa: *Meaning Reconstruction & the Experience of Loss*. American Psychological Association. Ed. Neimeyer, R. Washington. USA.

Hakala, P

2007 *Sielunhoidon suuntaukset ja diakonia*. Teoksessa *Auttamisen teologia*. Toim. Kari Latvus ja Antti Elenius. Helsinki: Kirjapaja.

Hallenberg P

2015 Individual-National registration. Skatteverket. 17.11. lähetetty sähköpostiviesti. Tekijän hallussa.

Happonen P

2009 *Kaksi todellisuutta? Kirkonkirjat ja henkikirjat Sortavalan kaupungin väestöllisen profiilin kuvaajina 1800-luvun alusta vuoteen 1940*. Diss. Joensuu. ArkLaiT 8.

- Harmanen E
1997 Sielunhoito sururyhmässä. Tutkimus ryhmänohjaajan näkökulmasta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. STKSJ 207. Diss. Helsinki.
- Haverinen A
2014 Memoria virtualis – death and mourning rituals in online environments. Turun yliopiston julkaisuja. Humaniora. Turku.
- Helander E
2005 Spiritualiteetti kirkkososiologian näkökulmasta. Teologinen Aikakauskirja. 110:247-252.
- van der Hart O, Nijenhuis E & Steele K
2006 The Haunted Self: Structural Dissociation and the Treatment of Chronic Traumatization. Norton & co, London.
- Harvey A G, & Bryant R A
1998 The relationship between Acute Stress Disorder and Posttraumatic Stress Disorder: A prospective evaluation of motor vehicle accident survivors. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66,507-512.
- Heikkilä M
1979 Kirkollisen yhdistysaktiivisuuden leviäminen Suomessa. Virallisen jäsenorganisaation kehitys 1900-luvun alusta toiseen maailmansotaan. SKHS 112. Diss. Helsinki.
- Hill D
2002 The Grieving Christian Mother: What are her needs? Journal of Pastoral Counseling. 37:50-72.
- 2003 The Grieving Christian Father: What are his needs? Journal of Pastoral Counseling. 38:73-98.
- Himanen P
1994 Bertrand Russelin haaste. Russelilainen uskontokritiikki esimerkkinä aikalaiskriittisestä filosofiasta. Diss. Gaudeamus. Helsinki.
- Honko L
1964 Siirtymäriitit. Teoksessa Sananjalka. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku. 6:116-142.
- Hughes P & Riches S
2003 Psychological aspects of perinatal loss. Current Opinion in Obstetrics and Gynecology. 15:107-111.
- Hume D
1948 Dialogues Concerning Natural Religion. 12th printing. The Hafner Library of Classics 5. Hafner Publishing co. New York.

Husserl E

2009 Fenomenologian idea. Alkuteos *Die Idee der Phänomenologie*. Suom. Juha Himanka. Oy Nord Print Ab. Helsinki

Huttunen M

2009 Suru ja masennus. *Duodecim* 125(16):1769-70.

Huttunen R

2010 Jürgen Habermas. Internet ensyklopedia-artikkeli: <http://filosofia.fi/node/5305>. Luettu 8.11.2017.

Hyvä tieteellinen käytäntö

2017 Tutkimuseettisen neuvottelukunnan nettisivut www.tenk.fi. Luettu 9.3.2017.

Hyrck M

1995 Mielen kuvat Jumalasta : psykoanalyttisen objektiuhdeteorian näkökulma jumalasuhteen mielikuvamaailmaan Suomen ev. lut. kirkon v. 1948 Kristinopin tarjoaman aineiston valossa. Diss. Therapie-säätiö. Pieksämäki.

Hänninen V

2004 Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. *Acta Universitatis Tampereensis* 696. Tampere. Diss. 4. painos

Ilse SL, Radestad I, Culling V & Lindgren H

2012 Taking baby home: International Perspectives on caring for parents and families after death of a baby. Abstrakti konferenssiesitelmästä julkaisussa *The 2012 International Conference on Stillbirth, SIDS and Infant Survival*. 70-71. Sheila's Legacy. Baltimore.

Itkonen J

1999 Opillinen epäily ja oppikritiikki viimeaikaisessa suomalaisessa teologiassa. Pro Gradu. Helsinki.

2012 Kuolleena syntynyt lapsi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirjoissa 1694-2003. *Thanatos* vol. 1 2/2012. Saatavana verkosta:

https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2012/12/itkonen_-kuolleena-syntynyt-lapsi2.pdf

2017a Kirjallisuusarvostelu Mari Pulkkisen teoksesta *Salattu, suoritettu ja sanaton suru: Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena*. Teologinen Aikakauskirja 1/2017.

2017b Lapsen menettäminen ja suru. Miten tunnistaa erityisessä tuen tarpeessa olevat surevat? *Duodecim*. 133(22):2110-2115.

James JW & Friedman R

2010 Surun työstäminen : toimintaohjelma kuoleman, eron tai muiden tunneperäisten menetysten työstämiseen. Alkuteos *The grief recovery handbook*. Käännös Esa Puolakanaho. Svenska Institutet för Sorgbearbetning. Tukholma.

Jankko E

2017 Suomalainen ja luterilainen lapsuus on lahjaa. Teologia.fi. 1. Saatavana verkosta: <https://www.teologia.fi/component/content/article?id=1414:suomalainen-ja-luterilainen-lapsuus-on-lahjaa>. Luettu 28.11.2017.

Kahn RL

1979 Aging and social support, Teoksessa M. V. Riley (Ed.), Occupational Stress. What City, CO: Westview Press.

1980 Convoys over the life course: Attachment roles and social support. Teoksessa P. B. Baltes & O. B. Brim (Eds.), Life-Span Development and Behavior. New York: Academic Press.

Kant I

1975 Kritik der reinen Vernunft. Werke II. Bestellnummer 209. II 4. erneut überpfert. Wissenschaftliche Buchgesellschaft. Darmstadt.

Katekismus

2000 Suomen Evankelis-Luterilaisen kirkon kristinoppi. Hyväksytty kirkolliskokouksessa vuonna 1999. Edita. Helsinki.

Kaunonen M

2000 Support for a Family in Grief. Acta Universitatis Tamperensis 731. Diss. Tampere.

Kavanaugh K, Trier D & Korzec M

2004 Social Support Following Perinatal Loss. Journal of Family Nursing. 10(1):70-92.

Kelley, M

2010 Grief. Contemporary Theory and the Practice of Ministry. Fortress Press. Minneapolis.

Kettunen J

2010 Ammattina kuolema. Kuolemankulttuuri hautaustoimistojen näkökulmasta 1893–2009. Pro gradu -tutkielma, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turku: Turun yliopisto.

Kettunen P

1997 Kehittyvä sielunhoito. Teoksessa Sielunhoidon käsikirja. 44-70. Kirjapaja. Helsinki.

2014 Auttava kohtaaminen. Sielunhoidon perusteet ja teologia. Kirjapaja. Helsinki.

Kirkkokäsikirja

1913 Suomen evankelis-luterilaiselle Kirkolle. Hyväksytty Suomen seitsemännessä yleisessä Kirkolliskokouksessa v. 1913. SKSLS Sortavala 1936.

1963. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja. Toimitettu niiden päätösten mukaisesti, jotka on tehty kirkolliskokouksissa vuosina 1913, 1933, 1938, 1958 ja 1963. SKSLS Pieksämäki 1965.

1984. Kirkollisten toimitusten kirja. Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 1984. SKSLS Pieksämäki 1985.

2003. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. Kasuaalitoimitukset. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. SKSLS Pieksämäki 2004.

Kiiski J

2009 Sielunhoito. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Kingdon C, Givens JL, O'Donnell E & Turner M

2015 Seeing and Holding Baby: Systematic Review of Clinical Management and Parental Outcomes After Stillbirth. Birth Issues In Perinatal Care. 42:3. 206-218.

Kirjavainen H

1971 Usko, tieto ja kieli. Eräitä ongelmanasetteluja ja niitä valaisevaa kirjallisuutta uudessa anglosaksisessa keskustelussa vuosina 1955-74. Gaudeamus. Helsinki.

Kirkley-Best E, Kellener KR, Gould S & Donnelly W

1982 On Stillbirth: An Open Letter to the Clergy. The Journal of Pastoral Care 1982. Vol XXXVI, No 1: 17- 20.

Kivistö-Rahnasto K, Kaunonen M & Aho A L

2016 Äitien myönteiset kokemukset lapsen kuoleman jälkeisestä raskaudesta ja lapsen kanssa elämisestä. Hyväksytty julkaistavaksi Hoitotiede.

Klass D, Silverman PR & Nickman S ed.

1996 Continuing Bonds. New Understanding of Grief. Routledge Taylor & Francis Group. New York. USA.

Klein M

1960 Our Adult World and Its Roots in Infancy. Tavistock Publications. Lontoo.

Knuutila J

1992 Kirkon läntisen tradition mukaisen hautaustoimituksen teologiset perusteet Suomessa keskiajalta 1900-luvun lopulle. Teoksessa Käytännöllinen teologia ja kirkko. Juhlakirja dosentti Pentti Lempiäisen täyttäessä 60 vuotta. 116-144. Käytännöllisen teologian laitos. Helsinki.

Koskela, H

2009 Miksi ja mitä varten Jumala? Lapsen menetyksen merkitys vanhemman spiritualiteetille. Käytännöllisen teologian lisensiaatintutkimus. Joensuun yliopisto.

2011 Lapseni elää aina sydämessäni. Lapsen menetyksen merkitys vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa. Diss. KTJ114. Porvoo.

Koski K

2014 Sosiaalinen kuolema. Teoksessa *Kuoleman kulttuurit Suomessa*. Toim. Outi Hakola, Sari Kivistö & Virpi Mäkinen. 107-122. Gaudeamus. Helsinki.

Kvale S

1996 *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Sage Publications. California. US.

Kwan, SS

2007 Clinical Efficacy of Ritual Healing and Pastoral Ministry. *Pastoral Psychology*. 55:741-749.

Kunnari L & Aho A L

2017 Äitien saama tuki lapsen kuoleman jälkeen uuteen raskauteen tai elämään lapsen kanssa. Hyväksytty julkaistavaksi Tutkiva Hoitotyö.

Kurki T & Nuutila M

1999 Kuolleen sikiön synnyttäminen. *Duodecim* 9:1042-4.

Kusch M & Hintikka J

1988 *Kieli ja maailma*. Kirjapaino osakeyhtiö Kaleva. Oulu.

Kuula, A

2006 *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Kübler-Ross E

1984 Raportti kuolemisenestä. Mitä kuolevat voivat opettaa lääkäreille, hoitajille, papeille ja omaisilleen. Alkuperäisteos *On death and dying*, 1969. Suomentanut Annukka Aikio. Otava. Helsinki.

2006 Suru ja surutyö. Alkuperäisteos: On Grief and Grieving: Finding the Meaning of Grief Through the Five Stages of Loss, with David Kessler (2005). Suomentanut Lauri Porceddu. Bassam Books. Helsinki.

Laakso H

2000 Äidin suru alle seitsenvuotiaan lapsen kuoleman jälkeen. Acta Universitatis Tamperensis 724. Diss. Tampere.

Laakso H & Kaunonen M & Paunonen-Ilmonen M

2001 Hoitotieteellinen surututkimus Suomessa: vuosina 1989–2000 tehtyjen tutkimusten analyysi. – Hoitotiede 13, 277–286.

Laiho S, Kaunonen M & Aho A-L

2014 Yliluonnolliset ilmiöt lapsen kuoleman jälkeen. Thanatos vol. 3 2/2014. Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura Ry. Saatavana verkosta: https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2014/12/laiho_yliluonnolliset1.pdf

Laitinen M

2004 Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.

Laitinen M & Uusitalo T

2008 Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. (Toim.) Raimo Kaasila, Raimo Rajala, Kari E. Nurmi. 106 – 150. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lampinen T

1982 Kasuaalipuheiden muutos 1880-luvulla. SKHS:n vuosikirja 72. 181-187. Helsinki.

Langford HCP, Bowsher J, Maloney JP & Lilis PP

1997 Social support: a conceptual analysis. *Journal of Advanced Nursing* 25:95-100.

Lankinen J

2001 Syöpäpotilaan pastoraaliset odotukset. Diss. Suomen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 228. Helsinki.

Larocca-Pitts, M

2006 These hands. *Journal of Pastoral Care and Counseling* Vol 60. 1-2: 149-50.

Lee B-J

2007 Moderating Effects of Religious/Spiritual Coping in the Relation Between Perceived Stress and Psychological Well-Being. *Pastoral Psychology*. 55: 751-759.

- Lee C
2007 Patterns of Stress and Support Among Adventist Clergy: Do Pastors and their Spouses Differ. *Pastoral Psychology*. 55:761-771.
- Lempiäinen P
2004 Pyhät toimitukset. 4. uudistettu painos. Helsinki: Kirjapaja.
- Levine P A
2008 Kun tiikeri herää. Trauma ja toipuminen. Alkuteos *Waking the Tiger. Healing Trauma*. 1997. Traumaterapiakeskus: Ouluprint.
- Lewis E
1979 Mourning by the family after a stillbirth or neonatal death. *Archives of Disease in Childhood*. 54:303-306.
- Li J, Precht D H, Mortensen P B & Olsen J
2003 Mortality in parents after death of a child in Denmark: a nationwide follow-up study. *The Lancet*. Vol 361. 363-367
- Lindbeck G
1984 *Nature of Doctrine. Religion and Theology in Postliberal Age*. London: SPCK.
- Lintusalo S
2017 Jumalan syli on kaikille avoin eikä tyhjä – Tyhjän sylin messu sielunhoidollisena kokonaisuutena sen toimittajien näkökulmasta. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin Yliopisto.
- Lohi S
1997 Nainen lestadiolaisuudessa 1800-luvun Suomessa. SKHS:n vuosikirja 86. 111-128. Helsinki
- Londra, S
2010 *Consoling Rachel: A Bereavement Program for Perinatal Loss*. *Chaplaincy Today* 2010. Vol. 26. 1:27-31.
- Lovell A
1983 Some questions of identity: Late miscarriage, stillbirth and perinatal loss. *Social Science & Medicine*. Volume 17, Issue 11, 1983, Pages 755-761.
- Lund DA
2002 *Men coping with grief*. Baywood. Amityville, New York.
- Luther M
1955 *Letters of spiritual Counsel*. Edited and translated by Theodore G. Tappert. The Library of Christian Classics. The Westminster Press. Louisville. Kentucky.

Macdonald ME, Liben S, Carnevale FA, Rennick JE, Wolf SL, Meloche D & Cohen SR

2005 Parental Perspectives on Hospital Staff Members' Acts of Kindness and Commemoration After Child's Death. *Pediatrics* 116 (4): 884-890

Maciejewski PK, Zhang B, Block S & Prigerson HG

2007 An Empirical Examination of the Stage Theory of Grief. *JAMA*. 297(21):716-723.

MacLean PD

1990 The triune brain in evolution: role in paleocerebral functions. Plenum Press. New York.

Mahler M

1968 On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation. International Universities Press. Kalifornia.

Malacrida C

1999 Complicating Mourning: The Social Economy of Perinatal Death. *Qualitative Health Research*. 9(4):504-519.

Martincekova L & Klatt J

2017 Mothers Grief, Forgiveness, and Posttraumatic Growth After the Loss of a Child. *OMEGA- Journal of Death and Dying*. 75(3):248-265.

Matsushima T, Akabayashi A & Nshitateno K

2002 The current status of bereavement follow-up in hospice and palliative care in Japan. *Palliative Medicine* 16:151-158.

McIntosh DN, Silver RC & Wortman CB

1993 Religion's Role in Adjustment to a Negative Life Event: Coping with the Loss of a Child. *Journal of Personality and Social Psychology*. 65(4):812-821.

Miles MS & Demi AS

1991 A Comparison of Guilt in Bereaved Parents Whose Children Died by Suicide, Accident, or Chronic Disease. *Omega*. 24(3). 203-215.

Mitchell K & Anderson H

1983 *All Our Losses, All Our Grievs*. Philadelphia. Westminister.

Moore PJ

2003 The black church: a natural, resource for bereavement support. *Journal of Pastoral Counseling*. 38:47-57.

Moscovici, S

1973 Health and illness: A social psychological analysis (pp. ix–xiv). Foreword.
In C. Herzlich (Ed.), London/New York: Academic Press.

Murphy SA, Johnson LC, Lohan J & Tapper VJ

2002 Bereaved Parents' Use of Individual, Family, and Community Resources
4 to 60 months After a Child's Violent Death. *Fam Community Health*
25(1):71-82.

Neimeyer R A

2000 Meaning Reconstruction & the Experience of Loss. American
Psychological Association. Ed. Neimeyer, R. Washington. USA.

2006 Bereavement and the Quest for Meaning: Rewriting stories of Loss and
Grief. *Hellenic Journal of Psychology*. Vol. 3 :181-188.

Newitt M

2014 Spiritual support. *Midwives* 2014, vol 17. 2: 48-49.

Nuzum D, Meaney S & O' Donoghue K

2014 The provision of spiritual and pastoral care following stillbirth in Ireland:
a mixed methods study. *BMJ Supportive & Palliative Care*.

2015a The Place of Faith for Consultant Obstetricians Following Stillbirth: A
Qualitative Study. *Journal of Religion and Health*

2016 Stillbirths: economic and psychosocial consequences. *Lancet*. Vol 387.
10018:604-616.

2017a The Spiritual and Theological Challenges of Stillbirth for Bereaved
Parents. *Journal of Religion and Health*. 56(3):

Nuzum D, Meaney S, O' Donoghue K & Morris H

2015b The Spiritual and Theological Issues Raised by Stillbirth for Healthcare
Chaplains. *Journal of Pastoral Care and Counseling*. 63(3):163-170.

O'Leary J & Thorwick C

2006 Fathers' perspectives during pregnancy, postperinatal loss. *JOGNN -
Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*. 35(1):78- 86.

Pajari I

2014a Kuoleman rituaalit Suomessa. Teoksessa *Kuoleman kulttuurit
Suomessa*. Toim. Outi Hakola, Sari Kivistö & Virpi Mäkinen. 87-106.
Gaudeamus. Helsinki.

2014b Hautaustoimistot surevien tukena – muuttuva surukäsitys ja
hautaustilan kasvava rooli kuoleman rituaaleissa 1900-luvun loppupuolen
Suomessa. *Thanatos* 3(2):61-78.

Pargament KI, Smith BW, Koenig HG & Perez L
1998 Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors. *Journal for the Scientific Study of Religion*.

Park CL
2010 Making Sense of Meaning Literature: An Integrative Review of Meaning Making and Its Effects on Adjustment to Stressful Life Events. *Psychological Bulletin*. 136(2):257-301.

Park C L & George L S
2013 Assessing meaning and meaning making in the context of stressful life events: Measurement tools and approaches. *The Journal of Positive Psychology* 8(6):483-504.

Park C L, Aldwin C M, Choun S, George L, Suresh D P & Bliss D
2015 Spiritual Peace Predicts 5-Year-Mortality in Congestive Heart Failure Patients. *Health Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/hea0000271>

Parkes CM
2006 *Love and Loss. The Roots of Grief and Its Complications*. Routledge. Lontoo.

Parkes CM & Prigerson HG
2010 *Bereavement: Studies of Grief in Adult Life* (4th ed.) (Kindle-edition). Routledge. Lontoo.

Pentikäinen J
1990 *Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista. SKS:n toimituksia 530*. Helsinki.

2003 *Kuoleman ja ruumiin käsittämisestä eri uskonnoissa. Duodecim* 119: 1281-91.

Pieterse HJC
1999 *A Theological Theory of Communicative Actions. Teoksessa Practical Theology - International Perspectives*. Ed. Friedrich Schweitzer & Johannes A. van der Ven. 1999. *Erfahrung und Theology. Schriften zur Praktischen Theologie*. Vol. 34. Peter Lang. Frankfurt Am Mein. 411-426.

Pietro SJ
2014 *Drawing Close to the Brokenhearted: Pastoral Responses to Parents Grieving Stillbirth. Journal of Pastoral Care and Counseling* 2014. Vol 69. 1:13-18.

Pihkala J
1992 *Johdatus Dogmatiikkaan. Weilin+Göös. Tammer-Paino Oy. Tampere*.

Pojjula S

2002 Surutyö, 2. painos. Helsinki: Kirjapaja.

2010 Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:21.

Polkinghorne D

1995 Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J.A. Hatch & R. Wiesniewski (eds.) Life history and narrative. Qualitative Studies Series; 1. London: Falmer Press, 15 -22.

Pruuki H

2007 Kuka on potilas? Suomalaisen sikiöseulontakäytännön sosiaalieettistä tarkastelua. Diss. Helsinki.

Pruuki L

2009 Dialogisuus sielunhoidossa. Teoksessa Sielunhoidon aikakauskirja 21. Helsinki: Kirkon sairaalasielunhoito, Kirkon perheasiat, Kirkon koulutuskeskus. 9-22.

Pulkkinen M

2016 Salattu, suoritettu ja sanaton suru. Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena. Diss. Unigrafia. Helsinki.

2018 Surun sylissä. Suomalaisten kokemuksia menetyksestä. Kustantamo S & S. Helsinki.

Puolimatka T

2005 Usko, tieto ja myytit. Tammi: Helsinki.

Rando T

1993 Treatment of Complicated Mourning. Champaign. Illinois: Research Press.

Redman C

2003 Counselling in perinatal loss. British Journal of Midwifery. 11(12):731 - 734.

Riesmann C

2008 Narrative Methods for the Human Science. Sage Publications Ltd. California.

Rimpiläinen O

1971 Läntisen perinteen mukainen hautauskäytäntö Suomessa ennen isoavihaa. SKHS 84. Helsinki.

Roehrs C, Masterson A, Alles R, Witt C & Rutt P

2008 Caring for Families Coping With Perinatal Loss. JOGNN 37:631-639.

Rorty R

1979 *Philosophy and the mirror of the nature*. 2nd printing with corrections 1980. Princeton University Press. United States of America.

Rosenblatt P

1996 *Grief That Does Not End*. Teoksessa *Continuing Bonds*. New Understandings of Grief. Ed. Dennis Klass & al. 45-58. Routledge. Taylor & Francis Group, New York.

Ruotsalainen K

2009 Näkökulmia sielunhoidon soveltavaan opetukseen. Teoksessa *Terve sielu terveessä ruumiissa*. 79-86. Juhlakirja professori Paavo Kettusen täyttäessä 60 vuotta. Toim. Hannu Mustakallio. KTSJ 1. Joensuu.

Rådestad I & Listermar KH

2017 Perinatal palliative care after a stillbirth – midwives experiences of using Cubitus baby. Kokoelmassa *Meeting abstracts from the International Stillbirth Alliance Conference 2017*. BMC Pregnancy and Childbirth. 17(1):1457. P7. <https://doi.org/10.1186/s12884-017-1457-7>

Saaranen-Kauppinen A & Puusniekka A

2006 *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 14.12.2017.)

Saari S

2003 *Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen*, 3. painos. Otava: Helsinki.

Saarikoski S

1998 *Ennenaikainen synnytys* *Duodecim* 21:2243–53

Saarelainen S

2017 *Meaningful life with(out) cancer. Coping narratives of emerging Finnish Adults*. Diss. Helsinki.

Saastamoinen M

1999 *Narratiivinen sosiaalipsykologia – teoriaa ja menetelmiä*. Teoksessa J.Eskola (toim.) *Hegelistä Harréen, narratiivista Nudistiin*. Kuopion yliopistollisia selvityksiä. E. Yhteiskuntatieteet 10, 165-192. Kirjoittajalla hallussa artikkelista pdf-tiedosto, johon tässä tutkimussuunnitelmassa käytetyt sivunumerot viittaavat.

Salakari A, Kaunonen M & Aho AL

2015 *Negative changes in a couple`s relationship after a child`s death*. *An International Journal on Personal Relationships* 8 (2), 193-209.

Salminen S

1997 Uskonnollinen innovaatio ja yhteiskunnallinen konformiteetti Pohjoismaissa 1700-luvulla. SKHS:n vuosikirja 86. 57-94. Helsinki.

Samuelsson M, Rådestad I & Segesten K

2001 A Waste of Life: Fathers' Experience of Losing a Child Before Birth. BIRTH. 28(2). 124 – 130.

Schaap AHP, Wolf H, Bruinse, HW, Barkhoff-van de Lande & Treffers PE

1997 Long term impact of perinatal bereavement. Comparison of grief reactions after intrauterine versus neonatal death. European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology. 75. 161-167.

Scharfenberg J

2000 Johdatus pastoraalipsykologiaan. Einführung in die Pastoralpsychologie. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Schmitt T

2011 Cultural Governance as a conceptual framework. MMG Working Paper 11-02. Göttingen.

Seecharan GA, Andresen EM, Norris K & Toce SS

2004 Parents' Assessment of Quality of Care and Grief Following a Child's Death. Arch Pediatr Adolesc Med. 158:515-520.

Seidel J

1998 Qualitative data analysis. The Ethnographic v5.0: A Users' Guide, Appendix E. Colorado Springs, CO: Qualis Research. www.qualisresearch.com [luettu 23.1.2014]

Sencindiver S, Beville M & Laurizen M (eds.)

2011 Otherness. A Multilateral Perspective. Peter Lang GmbH. Frankfurt am Main.

Sherkat DE & Reed MD

1992 The effects of religion and social support on self-esteem and depression among the suddenly bereaved. Social Indicators Research 26, 259-275.

Silver RC & Wortman CB

1980 Coping with undesirable life events. Teoksessa *Human helplessness: Theory and applications*. Toim. J. Garber & Seligman. 279-340. Academic Press. New York.

2007 Stages of Grief. JAMA. 297(24):2692

Sjöblom S, Kaunonen M & Aho AL

2015 Myönteiset muutokset parisuhteessa lapsen kuoleman jälkeen. Hoitotiede 27 (2), 117-131.

Snyder KA

2008 A post-holocaust theology of suffering and spiritual grieving: staying attached to God in loss. *Journal of Pastoral Counseling Annual*. 43:67-78.

Sorri H

2009 Näkökulmia sielunhoidon soveltavaan opetukseen. Teoksessa *Terve sielu terveessä ruumiissa*. Juhlakirja professori Paavo Kettusen täyttäessä 60 vuotta. Toim. Hannu Mustakallio. KTSJ 1. Joensuu.

Sowers JJ, Hodgson J, Roberson D, Hill W, Knight S & Sira N

2008 Finding Meaning and Purpose in the Death of an Adult Daughter: A Greif Observed. *Journal of Pastoral Counseling*. 43:50-67.

Stack CG

2003 Bereavement in paediatric intensive care. *Paediatric Anaesthesia*. 13:651-654.

Stanton C, Lawn J E, Rahman H, Wilczynska-Ketende K & Hill K

2006 Stillbirth rates: delivering estimates in 190 countries. *Lancet* 2006: 367:1487-1494.

Stewart ES

1995 Family-Centered Care for The Bereaved. *Pediatric Nursing*. 21(2): 181-187.

Strauss A L & Corbin, J

1998 *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 2nd edition. SAGE Publications Ltd. London

Stroebe M & Schut

1999 The Dual Process Model of Coping with Bereavement: Rationale and Description. *Death Studies* 23:197-224.

Stroebe W, Schut H, Stroebe M

2005a Attachment in Coping with Bereavement: A Theoretical Integration. *Review of General Psychology*. 9 (1). 48-66.

2005b Grief work, disclosure and counseling: Do they help bereaved? *Clinical Psychology Review* 25: 395-414.

2006 Who benefits from disclosure? Exploration of attachment differences in the effects of expressing emotions. *Clinical Psychology Review* 26: 66-85.

2007 Health outcomes of bereavement. *Lancet* 370:1960-1973.

- Stroebe W, Storebe MS & Abakoumkin G
1999 Does differential social support cause sex differences in bereavement outcome? *Journal of Community & Applied Social Psychology*. 70. 1241-1249.
- Surkan PJ, Kreinbergs RN, Validmarsdottir U, Nyberg U, Onelöv E, Dickman PW & Steineck G
2006 Perceptions of Inadequate Health Care and Feelings of Guilt after Death of a Child to a Malignancy: A Population-Based Long-Term Follow-Up. *Journal of Palliative Medicine*. 9(2). 317-331.
- Säflund, K, Sjögren, B & Wredling, R
2000 Physicians' role and gender differences in the management of parents of a stillborn child: a nationwide study. *Journal Of Psychosomatic Obstetrics And Gynecology*,.21(1): 49-56.
- 2004 The Role of Caregivers after a Stillbirth. Views and Experiences of Parents. *Birth*. 31(2):132-137.
- Säflund K & Wredling R
2006 Differences within couples' experience of their hospital care and well-being three months after experiencing a stillbirth. *Acta Obstetrica et Gynecologica*. 85:1193-1199.
- Tajfel H
1981 *Human Groups and Social Categories*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Tarvainen O
1986 *Kaksitoista kirkkoisää*. Kirjanelilö. Helsinki.
- Taylor RJ & Chatters LM
1988 Church Members as a Source of Informal Social Support. *Review of Religious Research* 30(2):193-203.
- Thuen F
1997 Social support after the loss of an infant child: A long-term perspective. *Scandinavian Journal of Psychology*. 38:103-110.
- Tiililä O
1962 *Kirkon kriisi*. Porvoo.
- Teoh S, Chin L, Menon V, Ng M, Peat N, Raper M, Savage J, Selman A, Starling L, Thavaraja D & Tupprasoot R
2006 World records in obstetrics and gynaecology. *Journal of Obstetrics and Gynaecology*. 26(7):607-611.

Turton P, Badenhorst W, Hughes P, Ward J, Riches S & White S
2006 Psychological impact of stillbirth on fathers in the subsequent pregnancy and puerperium. *British Journal of Psychiatry*. 188. 165-172.

Uusitalo T

2006 Miten päästä yli mahdollittoman? Narratiivinen tutkimus itsemurhamenetyksistä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 105. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Vala U

2014 Suomalainen kuolema. Teoksessa *Kuoleman kulttuurit Suomessa*. Toim. Outi Hakola, Sari Kivistö & Virpi Mäkinen. 25-34. Gaudeamus. Helsinki.

Valentine C

2006 Academic constructions of bereavement. *Mortality*. 11(1):57-78.

Vance JC, Boyle FM, Najman JM & Thearle MJ

1995 Gender Differences in Parental Psychological Distress Following Perinatal Death or Sudden Infant Death Syndrome. *British Journal of Psychiatry*. 167: 806-811.

Vance JC & Najman JM

1995 Psychological changes in parents eight months after the Loss of an Infant from Stillbirth, Neonatal Death or Sudden Infant Syndrome. A Longitudinal Study. 96(5):933-999.

Vartiainen A

2014 Kirkko muistiyhteisönä. Järvenpään seurakunnan messujen muistiyhteisöluonne. Diss. Unigrafia. Helsinki.

Vehviläinen A

2017 Vastaus kansanedustaja Saara-Sofia Sirenin tekemään kirjalliseen kysymykseen KK 201. oikeudesta kirjata kuolleena syntynyt lapsi väestötietojärjestelmään.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/KKV_201+2017.pdf luettu 29.11.2017.

Viau, M

1999 *Practical Theology. A New Approach*. Koninklijke Brill. Netherlands.

Viheriälä L & Rutanen M

2010 Lapsen psyykkisen trauman hoito. *Duodecim*. 126(22):2671-7.

Virtaniemi MP

2005 Uusia näkökulmia suruun. Teoksessa *Toivon tähden*. Puheenvuoroja sielunhoidosta ja vapaaehtoistoiminnasta. Käytännöllisen teologian vuosikirja 2005. Toimittanut Lassi Pruuki. Helsinki. 57-76.

Väisänen L

1996 Family grief and recovery process when a baby dies. *Acta Universitatis Ouluensis D Medica* 398. Diss. Oulu.

1999 *Lapsen menetys: perheen suru ja toipuminen*. Helsinki: Kirjapaja.

2000 Kuolleena syntynyt lapsi. *Duodecim* 116: 1507–12.

Väisänen M

2000 *Pyhä kaste Raamatussa. I teologinen osa*. Suomen Luther-Säätiö. Hämeenlinna.

Walch GJ

2005 *The Faith of Unborn Children. The 1733 German Edition*. Translated to English 1985. Lutherans For Life. Nevada. US.

Wallerstedt C, Lilley M & Baldwin K

2003 Interceptional Counseling After Perinatal and Infant Loss. *JOGNN*. 32:533-542.

Walter T

1996 A new mode of grief: bereavement and biography. *Mortality*. 1:7-25.

1997 Letting go and keeping hold: a reply to Stroebe. *Mortality*. 2(3):263-266.

2017 *What death means now: Thinking critically about dying and grieving*. Policy Press. Bristol.

Weiner JS

2007 Stages of grief. *JAMA*. 297 (24);2692-2693.

White DL, Walker AJ & Richards LN

2008 Intergenerational Family Support following Infant Death. *The International Journal of Aging and Human Development*. 67(3):187-208.

Wijngaards-de Meij L, Stroebe M, Schut H, Stroebe W, van den Bout J, van der Heijden PGM & Dijkstra I

2007 Patterns of Attachment and Parents' Adjustment to the Death of Their Child. *Pers Soc Psychol Bull OnlineFirst*.

2008 The Impact of Circumstances surrounding the Death of a Child on Parents' Grief. *Death Studies* 32:237-252.

Wills, T A

1991 Social support and interpersonal relationships. Toim. Margaret Clark. *Prosocial Behavior, Review of Personality and Social Psychology*. 12:265-289.

Worden W

2009 Grief Counseling and Grief Therapy. A Handbook for Mental Health Practitioner. 4th ed. Springer.

Wortman JH & Park CL

2008 Religion and spirituality in adjustment following Bereavement: An Integrative review. *Death Studies* 32:703-736.

Worth NJ

1997 Becoming a father to a stillborn child. *Clinical Nursing Research*. 6(1).71-90.

Wretmark Andersson A.

1994 Perinatal death as a pastoral problem. *Bibliotheca Theologiae Practicae* 50. Diss. Uppsala.

9 LIITTEET

9.1 HAASTATTELUKUTSU (LIITE 1)

1

Arvoisa kuolleena syntyneen lapsen äiti tai isä,

Teen Helsingin yliopistossa väitöskirjatutkimusta siitä, millaisia kokemuksia kuolleena syntyneiden lasten vanhemmilla on papeista ja seurakunnan työntekijöistä. Tutkimukseni kohde-ryhmä on yli 22 raskausviikolla tai synnytyksessä kuolleiden lasten vanhemmat. Tutkimukseen voi osallistua oli lapsen kuolintapa tai –syy mikä tahansa. Tutkimukseen voi osallistua kuuluipa mihin kirkkokuntaan tahansa tai vaikka ei kuuluisi mihinkään uskontokuntaan.

Tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa siitä, miten kirkon työntekijöiden kohtaamiset ovat tai eivät ole auttaneet eteenpäin. Ajatuksesi ja kokemuksesi ovat tärkeitä. Niiden kautta kirkon työntekijät voivat oppia paremmin kohtaamaan kuolleena syntyneiden lasten vanhempia. Tutkimus mahdollistaa myös lapsesi kuolemaan liittyneiden asioiden läpikäymistä. Haastattelut on tarkoitus järjestää syksyllä 2011. Ne kestävät yhdestä kahteen tuntia. Molemmat vanhemmat voivat osallistua tutkimukseen, mutta haastattelut tapahtuvat erikseen.

Haastattelujen lisäksi - tai vaikkeet tahtoisit haastateltavaksikaan - voit kirjoittaa minulle kokemuksistasi siitä, miten papit ja seurakunnantöntekijät ovat kohdanneet sinut ja menetyksesi. Voit kertoa myös kohtaamisistasi muiden ammattiauttajien kanssa. Kuvaa myös omin sanoin suhdettasi kirkkoon ja seurakuntaan ennen menetystäsi ja sen jälkeen.

Kaikki keräämäni tieto on luottamuksellista ja sitä käytetään ainoastaan tutkimustarkoitukseen. Saadut tutkimustulokset esitetään siten, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä. Saamani yhteystiedot hävitetään haastattelujen suorittamisen jälkeen. Kerätty aineisto säilytetään niin, että se on vain tutkijan ja tutkimusta ohjaavien henkilöiden saatavilla. Myöhemmin aineisto arkistoidaan Helsingin yliopiston arkistoon tai tuhoataan.

Vastaan mielelläni tutkimustani koskeviin tiedusteluihin.

Toivon, että tahdotte lähteä mukaan tutkimukseen. Haastattelupyyntöön suostuneihin otan yhteyttä syyskuun 2010 aikana.

Yhteistyöstä etukäteen kiitän,

Juha Itkonen
TM, tutkija

Puhelinnumero:

Osoite:

Sähköpostiosoite: tyhjasylytutkimus@gmail.com

Raili Gothóni
Helsingin yliopisto
Käytännöllisen teologian professori
Tutkimuksen ohjaaja

Auli Vähäkangas
Helsingin yliopisto
Käytännöllisen teologian, erityisesti
sielunhoidon yliopistonlehtori
Tutkimuksen ohjaaja

9.2 EETTINEN SOPIMUS (LIITE 2)

HELSINGIN YLIOPISTO
TEOLOGINEN TIEDEKUNTA
KÄYTÄNNÖLLINEN TEOLOGIA

SOPIMUS

1 (1)

TUTKIMUSLUPA JA TUTKIMUSEETTINEN SOPIMUS

1. Tutkimuksen tekijän sitoumus

Lupaan käsitellä ja säilyttää aineistoa huolellisesti. En raportoi millään tavalla tutkimusaineistossa ilmeneviä yksittäisiä ihmisiä koskevia tietoja kenellekään tutkimushankkeen ulkopuoliselle ihmiselle. Raportoinniksi ymmärrän kaiken viestinnän, virallisen ja epävirallisen, suullisen, sähköisen ja kirjallisen.

En käytä tutkimusaineistosta ilmeneviä tutkittavien, heidän läheistensä tai muiden yksittäisten henkilöiden tietoja heidän vahingokseen, halventamiseksi tai loukkaamiseksi.

Lupaan olla luovuttamatta ja kopioimatta tutkimusaineistoa tai sen osia kenellekään ulkopuoliselle. Aineistoa tai sen osia luovutan vain niille tutkimusryhmän jäsenille, jotka voivat osoittaa tehneensä omakohtaisen aineiston käyttöä koskevan vaitiolositoumuksen.

Lupaan hävittää tutkimuskäytössäni olevan aineiston ja sen kopiot välittömästi, kun tutkimuksen tulosten oikeellisuus on tarkastettu ja tutkimus on päättynyt.

2. Tutkimukseen osallistujan suostumus

Ymmärrän, että omien kokemuksieni läpikäyminen tutkimuksen yhteydessä voi herättää vaikeitakin tunteita.

Annan tutkimuksen tekijälle luvan käyttää haastattelussa kertomiani asioita tutkimushankkeen tarpeisiin kohdassa 1 mainituin ehdoin.

_____ / _____ 2011

Tutkija
Juha Itkonen, TM
[REDACTED]
+358 [REDACTED]
[REDACTED]@helsinki.fi

Tutkimuksen ohjaajat
Raii Gothoni, TT
professori
Helsingin yliopisto,
käytännöllinen teologia
09 191 [REDACTED]

Auli Vähäkangas, TT
yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto,
käytännöllinen teologia
09 191 [REDACTED]

9.3 HAASTATTELURUNKO (LIITE 3)

Aluksi

Haastateltavalle kerrotaan haastattelun kulun pääpiirteet. Muistutetaan haastattelun luottamuksellisuudesta ja rohkaistaan puhumaan avoimesti omasta lähtökohdista käsin mitään suurentelematta tai vähättelemättä. Kerrotaan mitä haastatteluista tehdyille nauhoitteille tehdään. Allekirjoitetaan eettinen sopimus ja tutkimuslupa.

Perustiedot

Nimi, ikä, kauanko lapsen menetyksestä, perhesuhteet, mihin seurakuntaan kuuluu/on kuulunut, koulutus ja ammatti, harrastukset, asuinpaikka lapsen menetyksen tapahtuessa

Lapsen menetyks

Haastateltavaa pyydetään kertomaan oma tarinansa lapsensa kuolemasta liittämättä sitä kohtaamisiin seurakunnan kanssa. Tämän jälkeen kysytään, mistä haastateltava sai tukea suruunsa. Oliko joitakin erityisen merkittäviä kohtaamisia, jotka tukivat surussa. Entä jotakin erityisen merkittäviä kohtaamisia, jotka loukkasivat tai muuten haittasivat surua.

Suhde seurakuntaan

Haastateltavaa pyydetään piirtämään x-akselille (A4-paperille vaakasuoraan) viiva syntyhetkestä nykyhetkeen siten, että viivan y-akselin (A4-paperille pystysuoraan) ääripäät kuvaavat haastateltavan suhteen läheisyyttä seurakuntaan. Ääripäät erittäin läheinen – erittäin etäinen.

Piirtämisen jälkeen pyydetään haastateltavaa kertomaan lyhyesti piirtämästään kuvasta ja läheisyydessä tai etäisyydessä tapahtuneista muutoksista.

Kohtaamiset seurakunnan työntekijöiden kanssa

Tarkennetaan aiemmin mainittuja kohtaamisia. Niiden lisäksi pyydetään kertomaan seuraavista asioista, ellei niitä ole aiemmin mainittu:

- Kerro kohtaamisista sairaalapastorien kanssa

LIITTEET

- Kerro hautajaisista, niiden järjestelyistä ja seurakunnan kanssa käydyistä keskusteluista ja muista yhteydenotoista. Miten haastateltavat kokivat hautajaisten toteutumisen.
- Kerro kohtaamisesta sen papin kanssa, joka siunasi lapsenne.
- Tapasitko muita seurakunnan työntekijöitä? Jos kyllä, kerro niistä kohtaamisista.
- Keskusteltiinko lapsenne nimen lukemisesta kirkossa siunaamisen jälkeen ja/tai pyhäinpäivänä
- Osallistuitteko seurakunnan tai sairaalapapin johtamaan sururyhmään? Millaisia kokemuksia sieltä?

Eniten tukea

Haastateltavalta kysytään, mistä hän sai eniten tukea.

Käsitykset seurakunnan tuesta

Haastateltavalta kysytään, millaista tukea hän olisi seurakunnalta odottanut.

Viimeinen kysymys

Mitä muuta sellaista tahdot sanoa, jota en ole osannut kysyä.

9.4 TUTKIMUSHAASTATTELUKYSELY (LIITE 4)

Tutkimushaastattelukysely

Vastaa jokaiseen kysymykseen sen arvion tai mielikuvan perusteella, mikä sinulla on kysyttävästä aiheesta tällä hetkellä. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä niistä selviä, mitä joku yksittäinen henkilö on vastannut. Vastaa jokaiseen kysymykseen, jos sinulla ei ole aiheesta mitään sanottavaa, kirjoita se kenttään.

* 1. Sukupuoli

- Mies
 Nainen

* 2. Asuinpaikka

- Pääkaupunkiseutu tai Uusimaa
 Muu Suomi

* 3. Mikä sai sinut osallistumaan haastatteluun? Voit valita useita vastauksia.

- Halu kertoa omasta menetyksestä
 Halu parantaa lapsikuolemaperheille annettavaa tukea
 Tutkimusaiheen kiinnostavuus
 Joku toinen suositteli
 Muu (täsmennä)

* 4. Miten valmistauduit haastatteluun?

* 5. Millainen kokemus haastattelutilanne sinulle oli?

Erittäin positiivinen	Positiivinen	Ei positiivinen eikä negatiivinen	Negatiivinen	Erittäin negatiivinen
☐	☐	☐	☐	☐

Miksi kokemuksesi oli edellisen vaihtoehdon mukainen? Entä mitä muuta haluan sanoa haastattelutilanteesta?

* 6. Vastasiko haastattelu odotuksiasi?

- Kyllä
 Ei

Kerro tarkemmin, varsinkin jos haastattelu ei vastannut odotuksiasi.

LIITTEET

* 7. Millainen olo sinulle jäi haastattelun jälkeen (joko lyhyellä tai pitkällä aikavälillä)?

* 8. Miten kuvailisit haastattelijan toimintaa?

* 9. Mitä kielteistä koit haastattelijan toiminnassa?

* 10. Mitä muuta haluat sanoa?

9.5 TAULUKOT, KUVIOT JA KUVAT (LIITE 5)

Taulukot

Taulukko 1 (s. 32)	Erityyppiset menetykset ja menetysten viisi muuttujaa Mitchell & Andersonin (1983) mukaan.
Taulukko 2 (s. 46)	Surureaktiot Dyregrov & Dyregrovin (2008) mukaan.
Taulukko 3 (s. 80)	Positiivisen ja negatiivisen uskonnollisen copingin keinot Pargamentin (1998) mukaan.
Taulukko 4 (s. 104)	Eettisesti kestävä kuolematutkimuksen periaatteita. Muotoillut Itkonen Dyregrovin (2005) ja Hynson & al. (2001) pohjalta
Taulukko 5 (s. 282)	Efektiivinen sosiaalinen tuki lapsen kuoleman jälkeen
Taulukko 6 (s. 284)	Kirkon antaman sosiaalisen tuen piirteitä lapsen kuoleman jälkeen
Taulukko 7 (s. 299)	Haastatteluun osallistuneet naiset.
Taulukko 8 (s. 300)	Haastatteluun osallistuneet miehet.

Kuviot

Kuvio 1 (s. 108)	Palautekyselyn tulokset. Naiset merkitty tummemmalla värillä.
Kuvio 2 (s. 176)	Erilaisia surureaktioita kuvanneiden narratiivisegmenttien osuudet kaikista surureaktioista kertoneista narratiivisegmenteistä.
Kuvio 3 (s. 270)	Kirkon työntekijät arvioituna narratiivisegmentteittäin
Kuvio 4 (s. 273)	Ammattiauttajat evaluoituina narratiivisegmentteittäin.
Kuvio 5 (s. 279)	Läheisistä kertovien narratiivisegmenttien suhteellinen jakautuminen.
Kuvio 6 (s. 280)	Keneltä eniten tukea?

Kuvat

Kuva 1 (s. 49)	Surun kaksoisprosessimalli (Stroebe & Schut 1999). Kuvan ja suomennoksen laatinut Stroebe & Schutin pohjalta Itkonen.
Kuva 2 (s. 51)	Surun kehityskaaret. Laatinut Boerner & al. (2005) pohjalta Itkonen
Kuva 3 (s. 74)	C L Parkin (2013) merkityksen etsinnän perusmalli muokattuna maailmankatsomuksellisen dissonanssin käsitteellä. Käännökset Itkonen.
Kuva 4 (s. 90)	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset (TK) prosessikaaviona.
Kuva 5 (s. 98)	Seidelin (1998, 1) NCT-malli. Asioiden havaitseminen, ajatteleminen ja kerääminen kulkevat kehämäisenä prosessina.
Kuva 6 (s. 112)	Hermeneuttinen prosessi.
Kuva 7 (s. 281)	Miten haastateltavat kuvasivat eniten tukeneita tahoja?
Kuva 8 (s. 290)	Surun kaksoisprosessimallin yhteys Habermasin (1981a, 384) toimintatypologiaan.
Kuva 9 (s. 292)	Surun täytyy saada virrata vapaasti. (Piiros Anette Ora).
Kuva 10 (s. 294)	Jaksamisen jakkara (Piiros Anette Ora).

